ئالېكساندر دىيۇما

گراف مونتې-كرىستو

3

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

186471
I512.45
U-19

ئالېكساندر دیۇما

گراف مونتې-كرىستو

3

تەرجىمە قىلغۇچى: پەرھات جىلان
مەسئۇل مۇھەررىرى: مەھەممەتىرە ھىمكەپرىسى

755155754

新疆大学图书馆藏书

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

索书号: 186471
I5I2.45 گراف مونتې-كرىستو
U-I9 بىت 548 1959-يۇمن
登录号: 定价: 3

借者	借期	还期

كىتابنى توۋەندە بەرىلگان ۋاقىت ئىچىدە قايتۇرۇش لازىم
下列最后之日期本书必须归还

كىتابنى تاسراپ مۇددىتىدە قايتۇرايلى
爱护图书：按期交还

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب سودا ئويۇنى 1
ئىككىنچى باب مايور كاۋالكانتى 20
ئۈچىنچى باب ئاندرېئا كاۋالكانتى 38
تۆتىنچى باب بېدە تېرىلغان كۆكتاتلىق 58
بەشىنچى باب نۇئارتيې ۋىلفور ئەپەندى 76
ئالتىنچى باب ۋەسىيەتنامە 89
يەتتىنچى باب تېلېگراف 103
سەككىزىنچى باب باغۋەننى شاپتۇل يەيدىغان ئاغمىخانـ
لاردىن قۇتۇلدۇرۇش ئۇسۇلى 118
توققۇزىنچى باب ئۆتمۈشنىڭ شەپىلىرى 135
ئونىنچى باب زىياپەت 151
ئون بىرىنچى باب گاداي 168
ئون ئىككىنچى باب ئائىلە ۋەقەسى 183
ئون ئۈچىنچى باب توي پىلانلىرى 200
ئون تۆتىنچى باب خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئىشخانىسى 217
ئون بەشىنچى باب تەكلىپ 236
ئون ئالتىنچى باب ئىزدەش 249
ئون يەتتىنچى باب يازلىق بەزمە 266
ئون سەككىزىنچى باب نان ۋە تۇز 282
ئون توققۇزىنچى باب ماركىز خانىم سېن ـ مېران 290
يېگىرمىنچى باب ۋەدە 309
يېگىرمە بىرىنچى باب ۋىلفور ئائىلىسىنىڭ مازىرى 357
يېگىرمە ئىككىنچى باب ھۈججەت 373

يىگىرمە ئۈچىنچى باب ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرى 394
يىگىرمە تۆتىنچى باب گايدە 412
يىگىرمە بەشىنچى باب يانىنادىن خەۋەر 447
يىگىرمە ئالتىنچى باب شەربەت 479
يىگىرمە يەتتىنچى باب ئەيىبلەش 497
يىگىرمە سەككىزىنچى باب بولكىچىنىڭ ئۆيىدە 507
يىگىرمە توققۇزىنچى باب ئوغرىلىق 537
ئوتتۇزىنچى باب تەكرىنىڭ جازاسى 560

بىرىنچى باب

سودا ئويۇنى

شۇ قېتىمقى ئۇچرىشىشتىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئالبېر مۇرسېر گراف مونتې — كرىستونىڭ يېنىسىدىكى ئۆيىگە كەلدى. بۇ ئۆي ئەمدى رەسمىي بىر ساراي قىياپىتىگە كىرگەنىدى.

چۈنكى گراف بەكمۇ كاتتا باي بولغانلىقتىن، ھەتتا ئۆزىنىڭ ۋاقىتلىق تۇرالغۇ جايلىرىنىمۇ ئاشۇنداق ھەشەمەتلىك سەرەمجانلاشتۇراتتى. ئالبېر بۇ قېتىم دانگلار خانىمنىڭ نامىدىن ئۇنىڭغا يەنە بىر قېتىم مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن كەلگەنىدى، گەرچە بۇنىڭدىن بۇرۇن گرافقا «بارون خانىم دانگلار» ۋە ئاتا جەھەت فامىلىسى بويىچە «ئېرمىنى سېرۋىيېر» دەپ ئىمزا قويۇلغان خەت ئارقىلىق بىر قېتىم مىننەتدارلىق بىلدۈرۈلگەن بولسىمۇ.

لېۋسيېن دېبرېمۇ ئالبېرغا ھەمراھ بولۇپ كەلگەنىدى. ئۇمۇ ئالبېرنىڭ گېپىگە ئۇلاپ بىرنەچچە ئېغىز نەكەللۇپ سۆزلىرىنى ئېيتتى. ئۇ مەخسۇس شۇ تەكەللۇپلارنى ئېيتىش ئۈچۈن كەلمىگەنلىكى تۇرغان گەپ، لېكىن گراف ئۆزىنىڭ سەزگۈر كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنبەسىنى كۆرەلىدى. ئۇ ھەتتا لېۋسيېننىڭ قوش قىزىقىشىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن كەلگەنلىكىنى ۋە بۇ قىزىقىشنىڭ يېرىمى ئانتېن كوچىسىدا تۇرغۇچىلارغا

ئېگىشلىك ئىگەنلىكىنى پەملىدى. دەرۋەقە، ئۇ يۈرەكلىك ھالدا شۇنداق دەپ پەرەز قىلالايتتىكى، 30 مىڭ فرانكقا توختايدىغان ئاتلارنى خەققە سۈيغا قىلدىغان ۋە ئۇنچە - مارجانلار بىلەن بېزىتىلگەن كىيىملەرنى كىيگەن قۇل قىزنى تېياتىرغا باشلاپ بارىدىغان ئادەمنىڭ ئۆيى ئىچىنىڭ قانداقلىقىنى دانگلار خانىم ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولمىغاچقا، ئۆزى ئىشەنگەن كىشىلەرنى ئەۋەتىپ، ئۇنىڭ ئائىلە تۇرمۇشى ھەققىدە ئاز - تولا مەلۇماتقا ئىگە بولۇشنى ئويلىغانىدى.

ھالبۇكى، گراف لیۇسیېننىڭ كېلىشى بىلەن بارون خانىمنىڭ قىزىقىشى ئوتتۇرىسىدا مۇشۇنداق باغلىنىشنىڭ بارلىقىنى بىلمىگەنگە سېلىۋالدى.

— سىز بارون دانگلار بىلەن پات - پات كۆرۈشۈپ تۇرامسىز؟ — سورىدى ئۇ ئالبېردىن.

— ئەلۋەتتە، گراف. مەن سىزگە سۆزلەپ بەرگەنىدىمغۇ.

— دېمەك، ھەممە ئىشلار بۇرۇنقىدەك بولۇۋاتامدۇ؟

— بۇ ئىشلار بۇرۇنقىدىنمۇ چىگىغا چىقتى، — دېدى لیۇسیېن، — بۇ ئاللىقاچان بېكىتىلىپ بولغان ئىش.

لیۇسیېن ئۆزىنىڭ شۇنچىلىك گەپ قىلىپ قويغانلىقىنى يېتەرلىك دەپ ئويلىدى بولغاي، تاشپاقا قېپىدىن ياسالغان يەككە كۆزلۈك ئەينىكىنى بىر كۆزىگە قىستۇرۇۋېلىپ ۋە ھاسا تايىقىنىڭ ئالتۇن تۇتقۇچىنى ئاردىلاپ - ئارىلاپ ئاغزىغا تەگكۈزۈپ ئوينىغاچ خانا ئىچىنى ئايلىنىپ، تاملارغا ئېسىلغان قورال ۋە رەسىملەرنى كۆرۈشكە باشلىدى.

— سىزنىڭ گەپلىرىڭىزنى ئاڭلاپ، سىلەرنى تېخى پۈتۈشۈپ بولماپتۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن، — دېدى مونتې - كرىستو ئالبېرغا.

— نېمە ئامال؟ ئىشلار شۇنداق تېز بولۇۋاتىدۇكى، قانداق

بولغانلىقىنى ئۆزۈمۇ بىلمەي قالدىم. مەن ئۇلارنى ئويلىمىغان بىلەن ئۇلار مېنى ئويلايدىكەن. كېيىن، بۇ ئىشنىڭ چىگىغا چىقىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران بولدۇم. ئاتام بىلەن دانگلار ئەپەندى ئىسپانىيىگە بىللە بارغان. ئاتام ھەربىي قىسمىدا، دانگلار ئەپەندى تەمىنات قىسمىدا خىزمەت قىلغان. ئاتام ئىنقىلاب دەۋرىدە سۇنغان بولسىمۇ، ئىسپانىيىگە بارغاندىن كېيىن سىياسىي ۋە ھەربىي خىزمەتلەردە تېز ئۆسۈشكە باشلىدى. دانگلار ئەپەندى ئەسلىدە باي ئەمەس ئىكەن. ئۇمۇ ئىسپانىيىگە بارغاندىن كېيىن سىياسىي ۋە مالىيە ساھەلىرىدە ھەيران قالغۇدەك دەرىجىدە تېز ئۆسۈپ، بېيىپ كېتىپتۇ.

— شۇنداق، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن دانگلار ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە بارغاندا ئۇ مۇشۇنداقراق بىرنېمە دېگەندى، — ئۇ ئالبومنى ۋاراقلاپ تۇرغان لیۇسیېنگە كۆز تاشلاپ قويۇپ، گېپىنى ئۆزگەرتتى، — ئېڭىنى خېنىم بەك ئومۇاق قىز ئىكەنغۇ! ئۇنىڭ ئىسمى ئېڭىنىغۇ دەيمەن، ھە؟

— بەك ئومۇاق يۈكى توغرىراق قىلىپ ئېيتقاندا، بەك چىرايلىق، — دېدى ئالبېر، — لېكىن مەن ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى قەدىرلەشنى بىلمەيمەن. مەن ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئەمەس!

— سىز خۇددى ئۆزىڭىزنىڭ ئايالىڭىز توغرىسىدا سۆزلەۋاتقاندەك گەپلەرنى قىلىۋاتىسىز!

— ۋاھ، — دەپ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى ئالبېر ۋە ئۇمۇ لیۇسیېنگە كۆز تاشلاپ قويدى.

— قارىشىمچە، — دېدى مونتې - كرىستو ئاۋازىنى پەسەيتىپ، — سىز ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشقا ئانچە قىزىقمايدىغاندەك كۆرۈنىسىز.

— دانگلار خېنىم بەك باي، شۇنىڭدىن قورقمەن.

— شۇنۇ سەۋەب بولامدۇ! — دېدى مونتې - كرىستو. — سىز ئۆزىڭىز باي ئەمەسمۇ؟

— ئاتام يىلىغا تەخمىنەن 50 مىڭ لىۋىر كىرىم قىلىدۇ. مەن ئۆيلەنسەم ئون يىلدىن كېيىن 12 مىڭ لىۋىرنى ماڭا ئاجرىتىپ بېرىشى مۇمكىن.

— پاردۇدا ياشىغۇچىلار ئۇچۇن بۇ بەك ئاز. ئەلۋەتتە، — دېدى گراف، — لېكىن بايلىق بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ. كىشىنىڭ ئاتاق - ئابرويى ۋە جەمئىيەتتە تۇتقان ئورنىمۇ ئەھمىيەتكە ئىگە. سىزنىڭ ئاتاق - ئابرويىڭىز بار، جەمئىيەتتىكى ئورنىڭىز يۇقىرى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، گراف مورسېر ھەربىي. بايىيارنىڭ ساداقەتلىكى بىلەن دۆگىسكلېننىڭ نامراتلىقى بىرلەشسە بەك تامىلىشىدۇ. ئاق كۆڭۈلۈك دېگەن قۇياش نۇرىغا ئوخشايدۇ. ئالىيجانابلىقىنىڭ شەپقىتى بۇ نۇردا ھەممىدىن بەكرەك پارقىرايدۇ. مەن سىلەر ئىككىلارنى بىر - بىرىگە لايىق دەپ ھېسابلايمەن. دانگلار خېنىم سىزگە بايلىقنى تەقدىم قىلىدۇ، سىز ئۇنىڭغا ئالىيجانابلىقنى تەقدىم قىلىسىز.

ئالېبېر خىيال سۈرۈپ بېشىنى چايقىدى.

— بۇنىڭ ئەپلەشمەيدىغان يېنە بىر تەرىپى بار، — دېدى ئۇ.

— يا ئاللا، — دېدى گراف، — شۇنداق باي ۋە چىرايلىق قىزدىن نېمە ئۈچۈن نەپرەتلىنىدىغانلىقىڭىزنى چۈشىنىش قىيىن.

— ئەگەر بۇنى نەپرەتلىنىش دېيىشكە بولسا، نەپرەتلىنىدىغان كىشى يالغۇز مەنلا ئەمەس، — دېدى مورسېر.

— يەنە كىم بار؟ ئاتىڭىزنىڭ بۇ تويىنى قوللايدىغانلىقىنى ئېيتقانسىدىڭىزغۇ.

— ئاپام بار. ئۇنىڭ كۆزى ئۆتكۈر، ئادەم تاللاشتا خاتالاشمايدۇ. ئاپام بۇ تويغا قوشۇلمايدۇ. ئۇ نېمە ئۈچۈندۇر دانگلارنى ياقتۇرمايدۇ.

— ھە، بۇ چۈشىنىشلىك، — دېدى گراف بىرئاز ئۆزگەرگەن ئاھاڭدا، — گراف خانىم مورسېر نازاكەتلىك، دىلى نازۇك، ئاقسۆڭەك ئايال بولغاچقا، پۇقرالار ئىچىدىن كېلىپ چىققان كىشىنىڭ ئېغىر ۋە قوپال قولى تېگىپ كەتسە بىرئاز قورقۇشى مۇمكىن.

— شۇنداقمىكىن، بىلمىدىم، — دېدى ئالبېر، — لېكىن شۇنى بىلىمەنكى، ئەگەر مەن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلسام ئاپام بەختسىز بولۇپ قالىدۇ. بىر يېرىم ئاي ئىلگىرى ئىككى ئائىلە جەم بولۇپ، تويىنىڭ ئەمەلىي ئىشلىرىنى مۇزاكىرىلىشىش قارار قىلىنغانىدى، لېكىن شۇ ئاردىدا مېنىڭ بېشىم ئاغرىپ، كۆڭلۈم ئايلىنىپ، يېتىپ قالدىم...

— راستىنى ئاغرىدىڭىزمۇ؟ — كۆلۈپ تۇرۇپ سورىدى گراف.

— راستىنى ئاغرىدىم. ئېھتىمال، قورقۇپ كەتكەنلىكتىن بولسا كېرەك... شۇ سەۋەبتىن مۇزاكىرىلىشىش ئىشىنى ئىككى ئاي كەينىگە سۈرۈشتى. ئەسلىدە بۇنداق ئالدىراپ كېتىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى. مەن تېخى 21 ياشقىمۇ تولۇق توشمىدىم، ئېژېنى تېخى ئەمدىلا 17 ياشقا كىردى، ئەمما ئىككى ئايلىق مۇددەت كېلەركى ھەپتىدە توشىدۇ. ئاخىرى بۇ تويىنىڭ رەسمىيەتلىرىنى ئادا قىلىماسلىققا ئامال يوق ئوخشايدۇ. مېنىڭ قانچىلىك دىلىغۇل بولۇۋاتقانلىقىمنى بىلمەيسىز، قەدىرلىك گراف... ئاھ، سىز نېمىدېگەن بەختلىك! سىز ئەركىن ئادەم!

— سىزمۇ ئەركىن ئادەم بولمەن دېسىڭىز، بولالايسىزغۇ.

— ئەگەر مەن دانگلار خېنىمغا ئۆيلەنمىسەم ئاتام بەك خاپا بولىدۇ.

— ئۆندىق بولسا ئۆيلىنىڭ، — دېدى گراف ۋە قانداقتۇر بىر خىل ئالاھىدە ھەرىكەت بىلەن مۇرىلىرىنى قىسىپ قويدى.

— ھەي، — دېدى ئالبېر ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — لېكىن ئۇنىڭغا ئۆيلەنسەم ئاپام خاپا بولۇشلا ئەمەس، بەلكى قايغۇ - ھەسرەتتە قالىدۇ.

— ئەمىسە ئۆيلەنمەڭ، — دېدى گراف.

— مەن يەنە ئويلاپ باقاي، بىر ئامالىنى قىلىپ كۆرەي. سىز ماڭا يول كۆرسىتىشتىن باش تارتمايدىغانسىز، ھە؟ بىر ئامال تاپالامسىز؟ بىلەمسىز، مەن ئاپامنى رەنجىتمەسلىك ئۈچۈن دادام بىلەن يامانلىشىپ قېلىشقىمۇ رازى مەن.

مونتې - كرىستو تەتۈر قارىۋالدى. ئۇ ھاياجانلىنىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى.

— نېمە قىلىۋاتىسىز؟ — دېدى ئۇ دېبرېگە قاراپ. دېبرې بۇ چاغدا مېھمان كۆتۈش ئۆيىنىڭ نېرىقى چېتىدە تۇرۇپ قولىدا قەلەم، سول قولىدا خاتىرە دەپتەر تۇتقان ھالدا كرېسلودا ئولتۇراتتى، — پۈسبىنىڭ رەسمىنى سىزىۋاتامسىز؟

— رەسىم؟ يوقسۇ! — دەپ بىمالال جاۋاب بەردى دېبرې، — مەن رەسىم سەنئىتىنى ئىنتايىن قەدىرلەيدىغانلىقىم ئۈچۈن ئۆندىق كەلسە - كەلمەس سىزنى رەسىمگە تارتىمەن! ياق مەن ھېسابلاۋاتىمەن.

— ھېسابلاۋاتىمەن دەمسىز؟

— ھەئە. ھېساب ئىشلەۋاتىمەن. بۇ، ۋاستىلىك ھالدا سىز-گىمۇ مۇناسىۋەتلىك، ئۇنىڭ ھايىتىنىڭ ئاخىرقى يۈكسىلىشىدە دانگلار بانكىسىنىڭ قانچىلىك كىرىم قىلغانلىقىنى ھېسابلاۋاتىمەن. ئۈچ كۈن ئىچىدە پاي چېكىنىڭ باھاسى 206 دىن 409 غىچە ئۆرلىدى. يېراقنى كۆرىدىغان بانكىر ئالدىنئالا 206 لىك باھا بويىچە زور بىر تۈركۈم پاي چېكىنى

سېتىۋالغانىدى. ھېسابلاپ كۆرسەم، ئۇنىڭ ئالغان پايىدىسى 300 مىڭغا يەتكەنىدەك قىلىدۇ.

— ئۇ قانچىلىك گەپ ئىدى، — دېدى ئالبېر، — ئۇ بۇ يىل ئىسپانىيە قەغەز پۇللىرىنى ئالماشتۇرۇپ مىليون فرانك پايدا تاپىتىغۇ.

— ماڭا قاراڭ قەدىرلىكىم، — دېدى لېۋسېين، — گراف مونتې - كرىستو سىزگە ئىتالىيانلارنىڭ مۇنۇ ماقالى بىلەن جاۋاب قايتۇرالايدۇ: پۇل ۋە ئەۋلىيالىق يېرىمىنىڭ يېرىمىغا تەڭ. مېنىڭچە، بۇمۇ تېخى بەك كۆپ بولۇپ كېتىدۇ. شۇڭا، مەن بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىسام مۇرەمنى قىسىپ قويۇش بىلەنلا چەكلىنىمەن.

— سىز ئۆزىڭىز ھېلى تېخى ھايىتىنىڭ گېپىنى قىلدىڭىزغۇ، — دېدى مونتې - كرىستو.

— ھايىتى باشقا گەپ. ھايىتى بىر سودا ئويۇنى ئويىنىلىدىغان جاي. بىر ئادەم بۇلئوتنى ياخشى كۆرۈشى، ۋىستقا ھەۋەس قىلىشى، بوستونغا ئىشقىۋاز بولۇشى مۇمكىن، لېكىن ئاخىرى بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن سوۋۇپ قېلىشمۇ مۇمكىن. ھالبۇكى، سودا ئويۇنى ئۆزىنىڭ جەلپ قىلىش كۈچىنى ھەرگىز يوقاتمايدۇ، ئۇ غىزاغا سېلىنغان دورا - دەرمەككە ئوخشايدۇ. گېپىمىزگە كېلەيلى، دانگلار تۈنۈگۈن پاي چەكلىرىنى 406 فرانكتىن سېتىپ، 300 مىڭ فرانكنى يانچۇقىغا سالدى. ئەگەر ئۇ بۈگۈنگىچىلىك سېتىۋەتمىگەن بولسا، چەكنىڭ باھاسى 205 فرانكقا چۈشۈپ قالاتتى - دە، 300 مىڭ فرانك پايدا ئېلىشنىڭ ئورنىغا 20 — 25 مىڭ فرانك زىيان تارتقان بولاتتى.

— چەكلەر نېمە ئۈچۈن 406 فرانكتىن 205 فرانكقا چۈشۈپ قالدى؟ — سورىدى مونتې - كرىستو، —

ئەپۇ قىلىڭ. لېكىن مەن بۇنداق سودا ئويۇنلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز.

— چۈنكى كەينى - كەينىدىن كېلىۋاتقان خەۋەرلەر بىر - بىرىگە ئوخشمايدۇ، — دەپ كۈلدى ئالبېر.

— ۋاھ! — دەپ خىتاب قىلدى گراف، — دانگلار ئەپەندى بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا 300 مىڭ فرانكنى ئۇيۇاق - بۇياق قىلىۋېتەلەيدىكەن - دە؟ بۇ گەپچە ئۇ ھەددى - ھېسابسىز باي ئوخشمامدۇ؟

— بۇ ئويۇننى ئوينىۋاتقان ئۇ ئەمەس، بەلكى دانگلار خانىم، — دەپ دەرھال سۆز قاتتى لیۇسیېن، — ئۇ ئاجايىپ يۈرەكلىك ئايال.

— لېكىن سىز ئاقىلانە ئادەمغۇ، لیۇسیېن. سىز ھەممە خەۋەرلەرنىڭ باش مەنبەسىدە ئولتۇرىسىز، قايسى خەۋەرنىڭ قانداقلىقىنى بىلسىز، دانگلار خانىمنى تىزگىنلەپ تۇرسىڭىز بولمامدۇ، — دېدى ئالبېر كۈلۈپ.

— ئۇنى ئېرىمۇ تىزگىنلىيەلمەيۋاتسا مەن نېمە قىلالايتتىم؟ — دېدى لیۇسیېن، — بارون خانىمنىڭ مەجەزىنى ئۆزگەرتىۋېتىش بىلىسىزغۇ. ئۇ ھېچقانداق ئادەمنىڭ تەسىرىگە بېرىلمەيدۇ، ئۆزى خالىغان ئىشنى قىلىدۇ.

— سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسام... — دېدى ئالبېر.

— ھە، قانداق قىلاتتىڭىز؟

— ئۇنىڭ مەجەزىنى ئۆگىتىپ قويىاتتىم. شۇنداق قىلسىڭىز ئۇنىڭ كەلگۈسىدىكى كۈيئوغلىغا چوڭ ياخشىلىق قىلغان بولاتتىڭىز.

— قانداقلارچە ئۇنداق قىلغىلى بولىدۇ؟

— بۇ بەك ئوڭاي. ئۇنىڭغا ساۋاق بەرگەن بولاتتىم.

— ساۋاق؟

— شۇنداق. سىز مىنىستىرنىڭ شەخسىي كاتىپى. شۇڭا،

سىزنىڭ ئاغزىڭىزدىن چىققان ھەرقانداق خەۋەرگە ھەممە ئادەم ئىشىنىدۇ. سىز ئاغزىڭىزنى ئېچىپلا قويىسىڭىز، سودىگەرلەر سىزنىڭ سۆزلىرىڭىزنى دەرھال كۆچۈرۈپ يېزىشىۋالىدۇ. بارون خانىمنى كەينى - كەينىدىن بىرنەچچە قېتىم ئالداپ، 100 مىڭ فرانكنى ئۇتتۇرۇۋېتىشقا مەجبۇر قىلىڭ. شۇنداق كېيىن ئۇ ئېھتىياتچانراق بولۇپ قالىدۇ.

— گېپىڭىزنى چۈشىنەلمىدىم، — دەپ غودۇڭشىدى لیۇسیېن.

— بۇ بەك ئېنىق گەپقۇ، — دېدى ئالبېر ھەقىقىي ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن، — كۈنلەردىن بىرىدە سىز ئۇنىڭغا ھېچكىم ئاڭلىمىغان، پەقەت سىزگىلا مەلۇم بولغان بىر تېلېگراممىنى خەۋىرىنى ئېيتىپ بېرىڭ. مەسىلەن، تۇنۇگۈن گېنىرىخ تۆتىنچى گابرىئېلنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ دېگەن بىر گەپنى ئويدۇرۇپ چىقىرىڭ. بۇ خەۋەر سودا مۇئەسسەلىرىدە قەغەز بۇلىنىڭ باھاسىنى ئۆستۈرۈۋېتىدۇ. بارون خانىم بۇ پۇرسەتتىن پايدىلانماقچى بولىدۇ - دە، نەتىجىدە ئۇتتۇرۇپ قويىدۇ، چۈنكى ئەتىسى بوشان ئۆزىنىڭ گېنىرىتسگە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «خەۋەردار كىشىلەرنىڭ پادىشاھ گېنىرىخ تۆتىنچىنى ئۈچ كۈن ئىلگىرى گابرىئېلنىڭ ئۆيىدە كۆردۈق دېگەنلىكى ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ئەمەس. ھېچقاچان ئۇنداق ئىش بولغان ئەمەس. پادىشاھ گېنىرىخ تۆتىنچى «يېڭى كۆۋرۈك» تىن سىرتقا چىقمىغان».

لیۇسیېن چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ كۈلۈپ قويدى. مونتې - كرىستو بۇ سۆھبەتكە ئېتىبار قىلمىغان قىياپەتتە ئولتۇرغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە بىر سۆزنىمۇ ئۆتكۈزۈۋەتمەي تىڭشىدى. ئۇ ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن شەخسىي كاتىپنىڭ دىلغۇل بولۇپ قالغانلىقىنى بايقىدى. ئالبېر ئۇنىڭ دىلغۇللۇقىنى سەزمىدى. لیۇسیېن ئاخىرى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، قايتىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ كۆڭلى ئارامسىغا چۈشمەيۋاتقانلىقى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

گراف ئۇنى ئۇزىتىپ چىققاندا ئاۋازىنى پەسەيتىپ بىرنەچچە ئېغىز سۆز قىلدى. لېۇسېين ئۇنىڭغا جاۋابەن:

— خوپ، ماقۇل، گراف. مەن قوشۇلىمەن، — دېگەن سۆزلەرنى قىلدى.

گراف ياش مورسېرنىڭ يېنىغا قايتىپ كىردى.

— دېبرې ئەپەندىنىڭ ئالدىدا قېيىن ئانىڭىز توغرۇلۇق ئۇنداق گەپلەرنى قىلمىسىڭىز بولاتتى، — دېدى ئۇ ئالبېرغا.

— گراف، «قېيىن ئانا» دېگەن سۆزنى ئالدىراپ تىلغا ئالمىسىڭىز، — دېدى مورسېر.

— گراف خانىم بۇ تويغا راستىنلا ئاشۇنداق قارشى تۇرامدۇ؟

— شۇ قەدەر قارشى تۇرىدۇكى، بارون خانىم بىزنىڭ ئۆيگە بەك ئاز كېلىدۇ. ئاپامغۇ بارون خانىمنىڭ ئۆيىگە ئۆمرىدە ئىككى قېتىمغۇ بارمىدى بولغاي.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى گراف، — ئوچۇق - ئاشكارا سۆزلىشەيلى. دانگلار ئەپەندى مېنىڭ بانكىرىم، ۋىلفور ئەپەندى بولسا، ئۇلارغا كىچىككىنە ياخشىلىق قىلىپ قويغانلىقىم ئۈچۈن ماڭا كۆپتىن - كۆپ ئىلتىپات كۆرسەتتى. شۇڭا، ئۇلار مېنى زىياپەت ۋە مېھماندارچىلىقلارغا چاقىرىشى مۇمكىن. تەكەببۇرلۇق بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، مەن ئۆزۈم ئۇلارنى زىياپەتكە تەكلىپ قىلماقچى بولۇۋاتىمەن. مەن دانگلار ئەپەندى بىلەن دانگلار خانىمنى ۋە ۋىلفور ئەپەندى بىلەن ۋىلفور خانىمنى ئوتتېيل كوچىسىدىكى ئۆيۈمگە چاقىرماقچى. ئەگەر بۇ زىياپەتكە سىزنى ۋە گراف مورسېر بىلەن گراف خانىم مورسېرنىمۇ تەكلىپ قىلسام، سىلەرنىڭ تويۇڭلار ئالدىدىكى بىر خىل ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۈچرىشىشقا ئوخشاپ قالماسمۇ؟ بولۇپمۇ، دانگلار ئەپەندى ماڭا ئىلتىپات كۆرسىتىپ، قىزىنى باشلاپ كەلسە گراف خانىم مورسېر بۇنى نېمە دەپ ئويلاپ قالار؟ شۇنداق

بولغاندا، گراف خانىم مېنى ئۆچ كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىن. ھالبۇكى، مەن ھەرگىز ئۇنداق بولۇشىنى خالىمايمەن. ئەكسىچە، گراف خانىمنىڭ ماڭا ياخشى كۆز قاراشتا بولۇشىنى بەك ئارزۇ قىلىمەن. مۇمكىن بولسا، بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ قويسىڭىز.

— سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، گراف، — دېدى، مورسېر، — سىزنىڭ بۇنداق ئۇچۇق - ئاشكارا سۆزلىگەنلىكىڭىزدىن مەمنۇن بولدۇم. مەن سىزنىڭ زىياپىتىڭىزگە كەلمەسەم بولىدىكەن. سىز ئاپامنىڭ ياخشى كۆز قارىشىغا ئىگە بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتتىڭىز. ئاپامنىڭ سىزگە بولغان كۆز قارىشى بەك ياخشىغۇ.

— سىز شۇنداق دەپ ئويلامسىز؟ — زور قىزىقىش بىلەن سورىدى مونتې - كرىستو.

— شۇنداق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن. سىز ئاشۇ كۈنى بىزنىڭكىگە كېلىپ كەتكەندىن كېيىن بىر سائەتكىچە سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىشتۇق. ھە، ئۆزىمىزنىڭ گېپىمىزگە كېلەيلى. ئەگەر ئاپام سىزنىڭ ئۇنىڭغا شۇنچە ئېتىبار بىلەن قارايدىغانلىقىڭىزنى ئۇقسا (مەن بۇ ھەقتە ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىمەن)، ئىشىنمەنكى، ئۇ سىزدىن ئىنتايىن مەمنۇن بولىدۇ. بىراق، دادامنىڭ جۇدۇنى ئۆرلەپ كېتىدۇ.

گراف كۈلۈپ كەتتى.

— مانا كۆردىڭىزمۇ، — دېدى ئۇ ئالبېرغا، — بۇ ئىشنىڭ قانداقلىقىنى ئەمدى بىلگەنسىز. ئىش ئاتىڭىزنىڭ خاپا بولۇشى بىلەنلا پۈتمەيدۇ. دانگلار ئەپەندى بىلەن دانگلار خانىم مېنى قائىدە - يوسۇنىنى بىلمەيدىغان ئادەم ئىكەن دەپ قالىدۇ. ئۇلار سىز بىلەن ئىككىڭىزنىڭ ئادەتتىكى ۋاقىتلاردىمۇ كۆرۈشۈپ تۇرىدىغانلىقىڭىزنى، مېنىڭ پارىژدىكى ئەڭ كونا تونۇشۇم سىز ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىدۇ. ئەگەر مېنىڭ زىياپىتىمگە داخىل

بولمىسىڭىز ئۇلار نېمە ئۈچۈن سىزنى تەكلىپ قىلمىغانلىقىنى سورايدۇ. شۇڭا، ھېچ بولمىغاندا سىزنى تەكلىپ قىلغانلىقىنى ئېيتىڭ. ماڭا بىر پارچە خەت يېزىپ قالدۇرىسىڭىز. ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، بانكىرلار پەقەت يازما ئىسپاتنىلا ئېتىبارغا ئالىدۇ.

— ئۇنىڭدىنمۇ تۈزۈكرەك ئىش قىلماقچىمەن، گراف، — دېدى ئالبېر. — ئاپام دېگىز بويىدىكى بىرەر جايغا بېرىپ دەم ئېلىپ كەلمەكچى بولۇۋاتىدۇ. سىز زىيادە‌تنى قايسى كۈنگە بەلگىلىدىڭىز؟

— شەنبە كۈنىگە.

— ناھايىتى ياخشى بوپتۇ. بۈگۈن سەيشەنبە. بىز ئەتە كەچتە يولغا چىقىپ، ئۈگۈنلۈككە تربېيورغا يېتىپ بارىمىز. گراف، كىشىلەرنى ئوڭايسىز ئەھۋالدا قويمايدىغانلىقىڭىز بەك ياخشى ئىكەن.

— ياق، بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭىز. مەن پەقەت سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلارنى ئىزدىدىم.

— باغاقلارنى قاچان تارقاتتىڭىز؟

— بۈگۈن.

— ياخشى! مەن ھازىرلا دانگلارنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئەتە ئاپام بىلەن بىللە پارىژدىن كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتىمەن. مەن سىز بىلەن كۆرۈشمىدىم. شۇڭا، سىزنىڭ زىيارىتىڭىزدىن خەۋىرىم يوق.

— ئويلاپ سۆزلەڭ! دېبرېچۇ. ئۇ ھېلى تېخى سىزنى مېنىڭ ئۆيۈمدە كۆرگەن ئەمەسمۇ.

— ھە، راست.

— ئەكسىچە، مەن سىزنى كۆردۈم ۋە تەكلىپ قىلدىم، سىز تربېيورغا بارىدىغانلىقىڭىز ئۈچۈن زىيارىتىڭىزگە داخىل بولالمايدىغانلىقىڭىزنى ئېيتتىڭىز.

— ماقۇل، شۇنداق بولسۇن. لېكىن، بىز يولغا چىققۇچە ئاپام بىلەن بىر كۆرۈشۈپ كېلەرسىز؟

— سىلەر يولغا چىققۇچە كۆرۈشەلمەسلىكىم مۇمكىن. سەپەرگە

تەييارلىق كۆرۈش ئىشىڭلارغا دەخلى يەتكۈزۈپ قويمەن.

— ئەمسە تېخىمۇ ياخشىراق بىر ئىش قىلىڭ! سىز ھازىرغا قەدەر كىشىلەرنىڭ ھەۋىسىنى قوزغايدىغان ئادەم بولۇپ كەلدىڭىز، ئەمدى بىزنىڭ سۆيۈملۈك ئادىمىمىز بولۇپ قېلىڭ.

— شۇنچىلىك كامالەتكە يېتىش ئۈچۈن نېمە قىلىشىم كېرەك؟

— نېمە قىلىشىم كېرەك دەمسىز؟

— ھەئە، شۇنى بىلگىم كېلىدۇ.

— سىز بۈگۈن خۇددى شامالغا ئوخشاش ئەركىن. بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى. سىز، ئاپام ۋە مەن ئۈچىمىز بىللە غىزالنايلى. سىز ئاپامنى بىر قېتىملا چالا - پۇچۇق كۆرۈپ قالدىڭىز. ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن يېقىنراق تونۇشۇۋېلىڭ. ئاپام ئاجايىپ ياخشى ئايال. مەن ئاپامغا ئوخشاش، لېكىن ئۇنىڭدىن 20 ياش كىچىك يەنە بىر ئايالنىڭ دۇنيادا مەۋجۇت ئەمەسلىكىدىن ئەپسۇسلىنىمەن. مۇبادا شۇنداق بولسا، گراف خانىم مورسېردىن باشقا يەنە گراف كېلىنىمۇ بار بولاتتى. دادام بىلەن بۈگۈن كۆرۈشەلمەيسىز. ئۇ يىغىنغا باردۇ ۋە دېپۇتېلىقىڭ① ئۈچۈن غىزالنىدۇ. بىزنىڭكىگە بېرىپ، سايا‌ھەتلىرىڭىز توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى. سىز پۈتۈن دۇنيانى ئايلىنىپ چىقىپسىز. بىزگە ئۆزىڭىزنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭ. سىز ئوپېراغا باشلاپ بارغان ھېلىقى گۈزەل ئالبان قىزىنىڭ تارىخىنى سۆزلەپ بېرىڭ. سىز ئۇنى قۇل دەيسىز، لېكىن خۇددى بىر مەلىكىنى كۈتكەندەك قەدىرلەيدىكەنسىز. بىز ئىتالىيە، ئىسپانىيە تىللىرىدا سۆزلىشىمىز. ماقۇل دەڭا! ئاپام سىزدىن رازى بولىدۇ.

— تەشەككۈر سىزگە. — دېدى گراف، — سىزنىڭ

① دېپۇتېلىق — پۇقرالارنىڭ پادىشاھقا سۇنغان ئەرزلىرىنى بىر تەرەپ قىلغۇچى ئەمەلدار.

تەكلىپىڭىز كۆڭلۈمگە بەك ياقتى، بىراق بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلالمايمەن. مېنى بىكار ئىكەن دەپ ئويلىماڭ، بۇگۈن مۇھىم ئىشىم بار.

— ئۇنداق ئەمەستۇر. سىز ھېلى تېخى ماڭا كۆڭۈلگە ياقمىغان زىيانپەتتىن قانداق قىلىپ قۇتۇلۇشنى ئۆگىتىپ قويىدىڭىزغۇ. ئىسپاتىڭىز بولسا كۆرسىتىڭ. مەنغۇ دانگلاردەك بانكىر ئەمەس، لېكىن مەنمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش گۈمانخور.

— ئەمىسە سىزگە ئىسپاتىمنى كۆرسىتەي. — دېدى گراف ۋە قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتتى.

— گراف، سىز ئاپام بىلەن بىللە غەزالىنىشنى ئىككى قېتىم رەت قىلدىڭىز، — دېدى مورسېر، — بۇ سىزنىڭ قەتئىي قارارىڭىز ئوخشايدۇ.

مونتې ـ كرىستو چۆچۈپ كەتتى.

— ئۇنداق دەپ ئويلىماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، — دېدى ئۇ، — ھە، مانا ئىسپاتىمنى كېلىپ قالدى.

باتىستىن كىرىپ، بوسۇغىدا توختىدى.

— سىزنىڭ مېنى يوقلاپ كېلىشىڭىزدىن خەۋىرىم يوق ئىدى، شۇنداقمۇ ھە؟ — دېدى گراف ئالبېرغا.

— نېمە دېسەم بولىدىكىن! سىز شۇنداق بىر ئادەتتىن تاشقىرى ئادەم. شۇڭا بىر نېمە دېيەلمەيمەن.

— شۇنداقتىمۇ، سىزنىڭ مېنى ئۆيىڭىزگە تەكلىپ قىلىدىغانلىقىڭىزنى بىلمەيتتىمغۇ.

— ھە، بۇ شۇنداق بولۇشى مۇمكىن.

— ياخشى. ھە، باتىستىن، بۇگۈن ئەتىگەن سىزنى ئىشخانامغا چاقىرتىپ نېمە دېگەنىدىم؟

— سائەت بەشتىن كېيىن جانابىڭىز بىلەن كۆرۈشكىلى كەلگەن ھېچقانداق ئادەمنى قوبۇل قىلماسلىقنى ئېيتقانىدىڭىز.

— ئاندىن گېپىنچۇ؟

— گراف، بىراق... — ئالبېر سۆزلەشكە تەمشەلدى.

— ياق، ياق، قەدىرلىك ۋىكونت. سىزنىڭ بۇنداق گۇمانخورلۇقىڭىزنى ئايدىڭلاشتۇرۇشنى خالايمەن. ھەمىشە مانفرېدنى دوراۋېرىش بەك قىيىن بولىدىكەن. مەن ئوچۇق ـ ئاشكارا ياشاشنى ياخشى كۆرىمەن. ھە، باتىستىن، ئاندىن گېپىنچۇ؟ سۆزلەڭ.

— ئاندىن جانابىي مايور بارتولومېئو بىلەن ئۇنىڭ ئوغلىنىلا قوبۇل قىلىشنى ئېيتتىڭىز.

— ئاڭلىدىڭىزمۇ، مايور بارتولومېئو. ئۇ ئىتالىيىدىكى ئەڭ قەدىمكى ئۇرۇقلاردىن بىرىنىڭ ئەۋلادى. ئۇنىڭ نەسەپنامىسىنى يېزىش ئۈچۈن شەخسەن دانتې ئۆزى قەلەم تەۋرەتكەن... سىز بىلىسىز، بەلكىم بىلمەسلىكىڭىزمۇ مۇمكىن، بۇ ھەقتە «ئادا» نىڭ ئونىنچى ناخشىسىدا زىكىر قىلىنىدۇ. يەنە ئۇنىڭ ئوغلىمۇ كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئوغلى بەك يېقىملىق يىگىت، سىز بىلەن تەڭتۇش. ئۇمۇ سىزگە ئوخشاش «ۋىكونت» دېگەن ئۇنۋان بىلەن ئاتىلىدۇ. ئۇ ئۆز ئاتىسىنىڭ مىليونلىرىغا تايىنىپ پارىژ جامائەتچىلىكىگە ئارىلاشماقچى. مايور بۇگۈن بۇ يەرگە ئوغلىنى باشلاپ كېلىدۇ. ئىتالىيىدە شۇنداق ئادەت بار. ئۇ ئوغلىنى ماڭا تاپشۇرىدۇ. مەن ئۇنى جامائەتكە تونۇشتۇرىمەن، ئەگەر ئۇ شۇنىڭغا مۇناسىپ بولسا. بۇ جەھەتتە ماڭا يارەمدە بولارسىز؟

— ئەلۋەتتە. دېمەك، ئۇ مايور كاۋالكانتى سىزنىڭ قەدىناس دوستىڭىز ئىكەن ـ دە؟ — سورىدى ئالبېر.

— ئۇنداق ئەمەس. ئۇ بىر مۆھتەرەم جاناب، بەك قائىدە ـ يوسۇنلۇق، بەك كەمتەر، بەك تەدبىرلىك. ئىتالىيىدە بۇنداق كىشىلەر بەك كۆپ. ئۇلار كېيىنكى ۋاقىتلاردا نام ـ ئەمىلىدىن ئايرىلىپ قالغان قەدىمكى ئۇرۇقلارنىڭ ئەۋلادلىرى. مەن ئۇنىڭ بىلەن فلورېنسىيە، بولونىيې ۋە لۇككالاردا بىرنەچچە قېتىم كۆرۈشكەنىدىم.

ئەمدى ئۇ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىدىن ماڭا خەۋەر بېرىپتۇ، سەپەر ئۇستىدىكى تونۇشلار بەك تەلەپچان كېلىدۇ. سىز ئۇلارغا تاسادىپى ھالدا بىر قېتىم ياخشىلىق قىلىپ قويغان بولسىڭىز، دائىم شۇنداق ياخشىلىق قىلىۋېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلار گويا ھەرقانداق بىر كىشى بىلەن كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىپ ئولتۇرالايدىغان مەدەنىيەتلىك ئادەمنىڭ شۇنىڭدىن باشقا ئىشى يوق دەپ ئويلىسا كېرەك. مۇھتەرەم مايور كاۋالكانتى ئىمپېرىيە دەۋردە بىر قېتىم موسكۋاغا ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، پارىژنى يول ئۈستىدىلا كۆرۈپ قالغانىدى. ئەمدى ئۇ بۇ شەھەرنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈش ئۈچۈن كەپتۇ. مەن ئۇنى ئوبدان مېھمان قىلىمەن، ئۇ ماڭا ئوغلىنى تاپشۇرىدۇ. مەن ئۇنى تەربىيەلەشكە ۋە ئۆزى خالىغانچە ئوينىتىشقا ۋەدە قىلىمەن. شۇنداق قىلىپ، مەن ئۇلارنىڭ ئۆز ئادىمى بولۇپ قالىمەن.

— بەللى! — دېدى ئالبېر، — سىز تەكداشسىز ئۈستاز ئىكەنسىز. ھە، خوش ئەمىسە. بىز يەكشەنبە كۈنى قايتىپ كېلىمىز ھە، راست، ماڭا فرانسىتىن خەت كەلدى.

— ھە، شۇنداقمۇ! — دېدى مونتې ـ كرىستو، — ئۇ تېخىچە ئىتالىيىدىن زېرىكمەپتىمۇ؟

— زېرىكمىگەندەك كۆرۈنىدۇ. لېكىن ئۇ سىزنىڭ كېتىپ قالغانلىقىڭىزدىن ئەپسۇسلىنىدىكەن. ئۇ خېتىدە سىزنى رەسىمىڭ قۇياشى ئىدى، ئۇ كەتكەندىن كېيىن گويا ھاۋا تۇتۇلۇپ كەتكەندەك بولۇپ تالدى دەپ يېزىپتۇ. بۇندىن كېيىن ئۇ ھەتتا ئۇ يەردە يامغۇر يېغىۋاتىدۇ دېيىشىمۇ مۇمكىن.

— دېمەك، ئۇ دوستىڭىز ماڭا بولغان كۆز قارىشىنى ئۆزگەرتىپتۇ — دە؟

— ئەكسىچە، ئۇ سىزنى ھېلىمۇ فانتاستىكىلىق زات دەپ ھېسابلايدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن سىزنىڭ كېتىپ قالغانلىقىڭىزدىن ئەپسۇسلىنىدۇ.

— ئۇ بەك يېقىملىق كىشى ئىكەن! — دېدى مونتې ـ كرىستو، — مەن ئۇنىڭ بىلەن دەسلەپكى قېتىم كۆرۈشكەن ئاخشىمىلا ئۇنى ياقتۇرۇپ قالغانىدىم. شۇ ئاخشىمى ئۇ ئىزا ئىزدەپ ئاۋارە بولغانىكەن، ئاندىن مەن بىلەن بىرلىكتە غىزالىنىشقا ئىلتىپات قىلدى. خاتالاشمىسام، ئۇ گېنېرال ئەپەنەنىڭ ئوغلىغۇ دەيمەن؟

— شۇنداق.

— 1815 ـ يىلى پاجىئەلىك ھالدا ئۆلتۈرۈلگەن گېنېرالنىڭ ئوغلىغۇ ـ ھە؟

— ھەئە. ئۇنى بوناپارتچىلار ئۆلتۈرگەن.

— توغرا، توغرا! فرانسىنى بەك ياقتۇرىمەن. ئېھتىمال، ئۇنىڭمۇ توي ئىشلىرى بېقىنلىشىپ قالغاندۇر؟

— ھەئە. ئۇ ۋىلفور خېنىمغا ئۆيلەنمەكچى.

— بۇ ئىش رەسمىي بېكىتىلىپ بولغانمۇ؟

— خۇددى مېنىڭ دانگلار خېنىمغا ئۆيلىنىشىمگە ئوخشاشلا، — دېدى ئالبېر كۈلۈپ تۇرۇپ.

— كۈلۈۋاتىسىزغۇ؟

— ھەئە.

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى بۇ توي. ئىشىدىكى ئىككى تەرەپنىڭ مۇھەببىتى خۇددى مېنىڭ دانگلار خېنىم بىلەن بولغان مۇھەببىتىمگە ئوخشايدۇ. ھە، بۇ گەپنى قويايلى، گراف. خۇددى ئاباللار ئەرلەرنىڭ غەيرىتىنى قىلغاندەك بىزمۇ ئايالارنىڭ كەيىندىن سۆزلەپ كەتتۈققۇ. بۇ ياخشى ئەمەس.

ئالبېر ئورنىدىن تۇردى.

— بىردەم ئولتۇرمايلا قايتامسىز؟

— باركاللا! مەن ئىككى سائەتتىن بېرى سىزنىڭ بېشىڭىزنى ئايلاندۇرۇۋاتسامۇ، يەنىلا «ئولتۇرماي قايتامسىز» دەپ سوراۋاتىسىز.

گراف، سز هەققەتەن دۇنيادا ئەڭ كۆڭۈلچەك ئادەم ئىكەنسىز! ئۇنىڭ ئۈستىگە، خىزمەتكارلىرىڭىز نېمىدېگەن ئېسىل! بولۇپمۇ باتستېن. مەن ئۆمرۈمدە ئۇنداق خىزمەتكارنى كۆرۈپ باقمىغان. مېنىڭ خىزمەتكارلىرىم خۇددى فرانسۇز تىياتىرلىرىدىكى بىر ئېغىز سۆزنى ئېيتىش ئۈچۈنمۇ ئالاھىدە سەھنىنىڭ گىرۇپكىسىگە كېلىۋالىدىغان مالايلارنى دوراپ غاندەكلا بىر ئىشلارنى قىلىشىدۇ. ئەگەر سىز باتستېننى ئىشتىن بوشاتماقچى بولسىڭىز، ئۇنى ماڭا ئۆتكۈزۈپ بېرىڭىز.

— چوقۇم شۇنداق قىلىمەن، ۋىكونت.

— ئوختاك، گېپىم تۈگىمىدى. ئېغىر كۆرمەي، لۇككىدىن كەلگەن مېھمىنىڭىز كاۋالكانتى ئەپەندىگە سالام ئېيتىپ قويغايسىز. ئەگەر ئۇ ئوغلىنى ئۆيلىمەكچى بولسا، ئۇنىڭغا ناھايىتى باي، ئانىسى ئېسىلزادە ۋە ئاتىسى بارون بولغان بىر قىزنى تەپسىپ بېرىشكە كۈچ چىقىرىك. بۇ جەھەتتە مەن سىزگە ياردەمدە بولىمەن.

— ۋۇي، راستىنلا شۇنداق بولۇشنى خالامسىز؟ — دەپ خىتاب قىلدى مونتې ـ كرىستو.

— شۇنداق.

— ئالدىراپ سۆزلىمەك. كېيىن يەنە قانداق ئىشلار بولۇشىنى كىم بىلسۇن.

— ئاھ، گراف، — دېدى مورسېر، — شۇنداق قىلىڭىز سىزدىن بەك رازى بولاتتىم! ئەگەر سىزنىڭ كۈچ چىقىرىشىڭىز بىلەن مەن يەنە ئون يىلغىچە بويىتاق بولۇپ قالالىسام سىزنى بۇنىڭدىن يېڭ ھەسسە ئارتۇق ياخشى كۆرەتتىم!

— ھەر خىل ئىشلار بولۇشى مۇمكىن، — دەپ قويدى مونتې ـ كرىستو جىددىي قىياپەتتە.

ئۇ ئالبېرنى ئۈزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىرگەندىن كېيىن قوڭغۇراقنى ئۈچ قېتىم جىرىڭلاتتى. بېرتۇچچو كىردى.

— بېرتۇچچو، — دېدى ئۇ، — ئېسىڭىزدە بولسۇن، مەن

شەنبە كۈنى ئوتېيلدىكى ئۆيۈمدە مېھمان قوبۇل قىلىمەن.

بېرتۇچچوغا تىتىرەك ئولاشتى.

— خوپ، جانابلىرى، — دېدى ئۇ.

— سىز ھەممە ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا مەسئۇل بولۇڭ، — دېدى يەنە گراف، — ئۇ بەك چىرايلىق ئۆي، ياكى ھەر ھالدا بۇنداق كېيىن چىرايلىق بولۇشى مۇمكىن.

— بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆينى پۈتۈنلەي يېڭىلاش كېرەك، جانابلىرى. تاملىرىنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ كېتىپتۇ.

— ئەمىسە، ئۇ ئۆينىڭ قىزىل پەردىلىك ھۇجرىسىدىن باشقا ھەممە يېرىنى ئۆزگەرتىڭ، لېكىن شۇ ھۇجرا ھازىر قانداق بولسا شۇ پېتىچە قالسۇن.

بېرتۇچچو تازىم قىلدى.

— شۇنداقلا، باغدىكى نەرسىلەرگىمۇ تېگمىشەك، ئەما ھويلىنى قانداق قىلىمەن دېمىڭىز شۇنداق قىلىڭ. ئەگەر ھويلا ئىچى تولۇق ئالغۇسىز بولۇپ كەتسە تېخىمۇ ياخشى.

— جانابلىرىنىڭ خاھىشىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىدىغانلىك ھەممىنى قىلىمەن. جانابلىرى يەنە تاغام توغرۇلۇقمۇ يولىورۇق بەرسىلە تېخىمۇ خاتىرجەم بولاتتىم.

— بۇ قانداق گەپ، قەدىرلىك بېرتۇچچو، — دېدى گراف، — بىز پارىژغا كەلگەندىن بېرى كۆڭلىمىز بىر جايدا ئەمەس، جۇرئەتسىز بولۇپ قالغاندەك كۆرۈنىۋاتىسىز. مېنىڭ كۆڭلىمدىكىدەك ئىش قىلىشنى ئۇنتۇپ قالدىمۇ؟

— ئەمىسە، جانابلىرى ھېچ بولمىغاندا مېھمانغا كىملەرنىڭ تەكلىپ قىلىنغانلىقىنى ئېيتىپ بېرەلىمكىن؟

— كىملەرنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئۆزۈمۇ ئېنىق بىلمەيمەن. سىزنىڭ بىلىشىڭىزمۇ ھاجەت ئەمەس. لۇكۇلنىڭ ئۆيىگە لۇكۇل كېلىدۇ. گەپ شۇ.

بېرتۇچچو تازىم قىلىپ، چىقىپ كەتتى.

ئىككىنچى باب

مايور كاۋالكانتى

گرافنىڭمۇ، باتستېننىڭمۇ لۇككالىق مايورنىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە ئېيتقانلىرى يالغان ئەمەس ئىدى. ئەنە شۇ مايور كېلىدىغان بولغاچقا مونتې - كرىستو ئالېھرنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە بارمىدى.

بىر تۇچچو گرافنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن ئوتېيلگە كەتكەندىن كېيىن ئىككى سائەت ئۆتۈپ، تام سائىتى يەتتىگە جاڭ ئۇرغاندا دەرۋازا ئالدىغا بىر ھارۋا كېلىپ توختىدى - دە، 52 ياشلار چامىسىدىكى بىر كىشىنى چۈشۈرۈپ قويۇپلا دەرھال قايتىپ كەتتى. بۇ كىشى ئۇچىسىغا قارا بوقۇچلۇق يېشىل چاپان (بۇنداق چاپانلار ياۋروپادا ھېچقاچان ئۆزگەرتىلمەيدىغان بولسا كېرەك) ۋە كۆك رەڭلىك كەڭ سوكنو شىم كىيگەنىدى. ئېگىز قونچىلىق ۋە قېلىن پاشنىلىق ئۆتۈكلىرى پارقىراقلىقىنى يوقاتقان بولسىمۇ خېلىلا يېڭى ئىدى. قوللىرىدا بۇغا تېرىسىدىن تىكىلگەن پەلەي، بېشىدا چېرىكلەرنىڭ تۇمىقىغا ئوخشايدىغان شىلەپە. ئۇنىڭ ئاق توپچا قادالغان قارا ياقىسى بەئەينى تۆمۈر بويۇنتۇرۇقىغا ئوخشاپ تۇراتتى. ئەنە شۇنداق ئاجايىپ رەڭدار كىيىم كىيگەن شەخس دەرۋازا قوڭغۇرىقىنى جىرىڭلىتىپ، گراف مونتې - كرىستو مەزكۇر يېلىسەي كوچىسى 30 - نومۇرلۇق ئۆيدە تۇرامدۇ دەپ سورىدى، دەرۋازىسۇەن «شۇنداق» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن ئۇ ئىچكىرىگە كىرىپ، دەرۋازىنى ئۆز قولى بىلەن ياپتى ۋە ئۆي ئىشىكىگە قاراپ ماڭدى.

باتستېن بۇ كىشىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدىن ئالدىنالا خەۋەرلەندۈرۈپ قويۇلغان بولغاچقا، شۇتا مەيدانچىسىدىن قاراپ، ئۇنىڭ كىچىككىنە سوزۇنچاق بېشىدىن، ئاق سانجىغان چاچلىرىدىن ۋە قويۇق ئاق بۇرۇتىدىن ئونۇقۇالدى. يېڭى كەلگەن كىشى ئۆزىنى تونۇشتۇرۇشتا ئۇلگۈرمەي تۇرۇپلا، باتستېن ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى مونتې - كرىستوغا خەۋەر قىلدى.

بۇ چەت ئەللىكنى ئەڭ ئاددىي مېھمانخانا ئۆيىگە باشلاپ كىرىشتى. گراف ئۇنى شۇ يەردە كۈتۈپ ئولتۇرغانىدى. ئۇ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، مېھمانىنىڭ ئالدىغا باردى.

— ھە، مۆھتەرەم مايور، — دېدى ئۇ، — مەرھەمەت، مەن سىزنى كۈتۈپ ئولتۇرغانىدىم.

— راستما؟ — دەپ سورىدى ئۇككىدىن كەلگەن كىشى، — جانابلىرى مېنى كۈتۈپ ئولتۇرغانمىدىلە؟

— ھەئە. سائەت يەتتىدە بۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىڭىزدىن خەۋەرلەندۈرۈپ قويۇلغانىدى.

— بۇ يەرگە كېلىشىمدىن؟ خەۋەرلەندۈرۈلگەن؟

— شۇنداق.

— ھە، ئەمسە ياخشى بوپتۇ. راستىنى ئېيتسام، بۇنداق ئېھتىيات چارىسىنىڭ كۆرۈنۈشىگە ئىشەنمىگەنىدىم.

— قانداق ئېھتىيات چارىسىنى دەيسىز؟

— ئۆزلىرىنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويماسمىكىن دەپتىكەنەمەن.

— يوقسۇ، يوقسۇ!

— لېكىن ئۆزلىرىنىڭ يېگىلىشىپ قالمىغانلىقلىرىغا ئىشىنەمىلا؟

— ئىشىنىمەن.

— جانابلىرى راستىنلا مېنى كۈتۈپ ئولتۇرغانمىدىلە؟

— ئەلۋەتتە سىزنى گۈتۈپ ئولتۇردۇم. بولمىسا تەگشۈرۈپ گۆرەيلى.

— يوقسۇ. مېنى كۈتكەن بولسىلا بۇنىڭ ھاجىتى يوق، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.

— نېمە ئۈچۈن؟ — مونتې - كرىستو ئۇنىڭ سۆزىگە قۇشۇلمىدى.

لۇككىدىن كەلگەن كىشى سەل خاتىرجەمسىزلەنگەندەك بولۇپ قالدى.

— قۇلاق سېلىڭ، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىز بارتولومېئو كاۋالكانتىمۇ؟

— بارتولومېئو كاۋالكانتى، — دەپ خۇشال بولغان ھالدا تەكرارلىدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — تامامەن توغرا.

— ئاۋستىرىيە ئارمىيىسىدىن ئىستېپاغا چىققان مايورمۇ؟

— مەن مايور بولغانمىدىم؟ — قورۇنۇپقىنا سورىدى پېشقەدەم جەڭچى.

— شۇنداق، — دېدى مونتې - كرىستۇ، — سىز مايور بولغان. سىز ئىتالىيىدە ئېرىشكەن ئۇنۋان فرانسىيىدە شۇنداق دەپ ئاتىلىدۇ.

— مەيلى، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — ماڭا بەرمىسىز...

— سىز بۇ يەرگە ئۆز خاھىشىڭىز بىلەن كەلمىدىڭىز، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مونتې - كرىستو.

— شۇنداق، ئەلۋەتتە!

— سىزنى بىر كىشى ئەۋەتكەنمىدى؟

— ھەئە.

— مۆھتەرەم بۇزونى ھەزرەتلىرىمۇ؟

— ھەئە، ھەئە، — دەپ خۇشال بولۇپ كەتتى مايور.

— ئۇنىڭدىن خەت ئېلىپ كەلگەنسىز؟

— مانا خەت.

— ھە بەللى! ئەكېلىڭ.

مونتې - كرىستو خەتنى ئالدى ۋە لېپاپىنى يىرتىپ، ئوقۇدى. مايور تەئەججۈپلەنگەن ھالدا كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ گرافقا قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئۆيى ئىچىدىكى نەرسىلەرگە ھاڭۇبقىپ قاراپ قالاتتى - دە، يەنە دەرھال كۆزلىرىنى ئۆيى ئىگىسىگە قارىتاتتى.

— ھە، توغرا... ھەزرەت شۇنداق دەپ يېزىپتۇ... «مايور كاۋالكانتى، مەشھۇر لۇككىلىق پۇقرا، فلورېنسىيىلىك كاۋالكانتىلارنىڭ ئەۋلادى، — مونتې - كرىستو خەتكە كۆز يۈگۈرتۈپ ئۇيەر - بۇيەردىن ئوقۇشقا باشلىدى، — يىلىغا يېرىم مىليون كىرىم قىلىدۇ...»

مونتې - كرىستو خەتتىن كۆزىنى ئېلىپ، ئېگىلىپ تازىم قىلىپ قويدى.

— يېرىم مىليون! — دېدى ئۇ، — قالتىس، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى!

— يېرىم مىليون دەپ يېزىلىپتۇما؟ — سورىدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.

— ئاق قەغەزگە قارا سىيا بىلەن شۇنداق دەپ يېزىلىپتۇ. شۇنداق بولۇشى چوقۇم. بۇزونى ھەزرەت ياۋروپادىكى كاتتا مۇلۇكدارلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

ماقۇل، يېرىم مىليون بولسا بولسۇن، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — لېكىن، ئەزىزىمى خۇدا، بۇنچىلىك جىق پۇل يېزىلىدۇ دەپ ئويلىماپتىكەنمەن.

— چۈنكى، سىزنىڭ غوجىدارىڭىز خىيانەت قىلىدۇ. قانداق قىلغۇلۇق، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، سىز بىلەن بىزنىڭ تەقدىرىمىز شۇنداق.

— سز مېنىڭ كۆزۈمنى ئېچىپ قويدىڭىز، — دېدى لۈككىدىن كەلگەن كىشى جەددىي قىياپەتتە، — ئۇ نائە ھالىنى قوغلىۋېتىمەن.

مونتې - كرىستو خەتنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «ئۇنىڭ تولۇق بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن بىرلا نەرسە كەملىك قىلىدۇ».

— يا پەرۋەردىگارىم، شۇنداق! پەقەت بىرلا نەرسە! — دېدى لۈككىدىن كەلگەن كىشى ئۆلۈغ - كىچىك تىنىپ.

— «ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇلۇق ئوغلىنى تاپماقچى».

— ئارزۇلۇق ئوغلۇمنى تاپماقچى!

— «ئۇنىڭ ئوغلى كىچىك ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ پاك ئائىلىسىنىڭ دۈشمەنلىرى ياكى سىگانلار تەرىپىدىن ئوغرىلاپ كېتىلگەن».

— بەش ياشلىق ۋاقتىدا، تەقسىر! دېدى لۈككىدىن كەلگەن كىشى ئېغىر خۇرسىنىپ ۋە كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى.

— بەختسىز ئاتا! — دېدى مونتې - كرىستو ۋە يەنە ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «ئۇ ئۆز ئوغلىنى 15 يىلدىن بېرى بىھۇدە ئىزلەپ كېلىۋاتىدۇ. گراف، مەن ئۇنىڭغا ئۇمىد بەردىم. ھايات بەردىم، مەن سىزنىڭ ئۇ ئوغۇلنى تېپىپ بېرەلەيدىغانلىقىڭىزنى ئېيتتىم».

لۈككىدىن كەلگەن كىشى مونتې - كرىستوغا تەشۈشلىك كۆزلىرىنى تىكىپ قارىدى.

— مەن بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايمەن، — دېدى مونتې - كرىستو.

مايور قەددىنى رۇسلىدى.

— بۇ خەتتە يېزىلغان گەپلەرنىڭ ھەممىسى راست ئىكەن - دە؟ — دېدى ئۇ.

— بۇنىڭغا شەك كەلتۈرگەنمىدىڭىز، قەدىرلىك بارتولومېئو ئەپەندى؟

— ياق، ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! ئۇنداق دېمىسىلە! بۇزۇنى ھەزرەتتەك ئۆلىما ئادەمنىڭ يالغان گەپ قىلىشى مۇمكىن ئەمەس، بىراق، جانابلىرى، خەتنى تولۇق ئوقۇپ بولمىدىلىغۇ دەيمەن.

ھە، راست، — دېدى مونتې - كرىستو، — يەنە بىر ئەسكەرتمىسى بار ئىكەن.

— شۇنداق... — دېدى لۈككىدىن كەلگەن كىشى، — ئەسكەرتمە...

— «مايور كاۋالكانتى بانكىدىن بانكىغا پۇل يۆتكەپ ئاۋارە بولمىسۇن دەپ، ئۇنىڭ يول خراجىتى ئۈچۈن 2000 فرانك چېكنى ئەۋەتتىم. مېنىڭ سىزدىكى48مىڭفرانك ئېلىشىمنى مەزكۇر كىشىگە ئۆتكۈزۈپ بېرەرسىز».

مايور خاتىرجەمسىزلەنگەن ھالدا بۇ ئەسكەرتمىنىڭ ئوقۇلۇشىنى كۆزىتىپ تۇردى.

— ھمم، — دېدى گراف.

— ئۇنىڭ ماڭا ئېيتمىچە... — لۈككىدىن كەلگەن كىشى دۈدۈقلاپ قالدى، — دېمەك... گراف... — دېدى ئۇ يەنە.

— ھە، نېمە بولدى؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.

— دېمەك بۇ ئەسكەرتمىنى...

— ئەسكەرتمە نېمە بوپتۇ؟

— بۇ ئەسكەرتمىنىمۇ قوبۇل قىلامسىز؟

— ئەلۋەتتە. بۇزۇنى ھەزرەت بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئاشۇنداق ئېلىم - بېرىم ئىشلىرىمىز بار. ئۇنىڭغا بېرىشىم راستىنلا 48 مىڭ فرانكمۇ ياكى ئۇنداق ئەمەسلىمۇ، بۇنىسى ئېنىق يادىمدا قالماپتۇ. لېكىن بىز ئۇنىڭ بىلەن ئۇنچىلىك ئىش-

لارنى سۈرۈشتۈرۈپ تولتۇرمايمىز. هە، كاۋالكانتى ئەپەندى، سىز بۇ ئەسكەرتمىگە بەكمۇ ئەھمىيەت بېرىدىغان ئوخشمامسىز؟

— راستىنى ئېيتمسام بولمايدۇ، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — بۇزونى ھەزرەتىنىڭ خېتىگە ئىشىنىپ، يېنىمغا پۇل سالماي كەپتىمەن. ئەگەر بۇ ئۇمىدلىرىم يوققا چىقسا پارىژدا بەكمۇ قىيىن ئەھۋالدا قالىمەن.

— قويۇڭ بۇ گەپنى. سىزگە ئوخشاش بىر ئادەم قانداقلا يەرگە بارسا قىيىن ئەھۋالدا قېلىشى مۇمكىنمۇ؟ — دېدى مونتې- كرىستو.

— ھېچكىمنى تونۇمىغاندىن كېيىن... — دەپ دۇدۇقلىدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.

— لېكىن سىزنى تونۇيدىغانلار بار.

— شۇنداق، مېنى تونۇيدىغانلار بار. دېمەك...

— قۇلىقىم سىزدە، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى.

— دېمەك، شۇ 48 مىڭ فرانكنى ماڭا بېرەمسىز؟

— قاچان خالىسىڭىز شۇ چاغدا بېرىمەن.

مايور ئەجەبلەنگەن ھالدا كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ قاراپ قالدى.

— ھە، قېنى، مەرھەمەت قىلىپ ئولتۇرۇڭلا، — دېدى مونتې - كرىستو، — ماڭا نېمە بولغاندۇ ھە... چارەڭ سائەتتىن بېرى سىزنى ئولتۇرۇشقىمۇ تەكلىپ قىلماپتىمەنغۇ.

— ھەشقاللا!

مايور كرېسلونى سۈرۈپ كېلىپ ئولتۇردى.

— ئۇسسۇلىقىڭىزغا بىر نېمە كەلتۈرۈشكە ئىجازەت قىلغايسىز، — دېدى گراف، — نېمىنى خالايسىز، خېرىستىمۇ، پورتۇۋېينىمۇ، ئالكانتېنىمۇ؟

— مۇمكىن بولسا ئالكانتېنى ئىچەي. بۇ مېنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ھاريقىم.

— مەندە ئالىي دەرىجىلىك ئالكانتې بار. يەنە بىرئاز بىسكۇيتمۇ يەيدىغانسىز؟

— سىز تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن بىسكۇيتنىمۇ تېتىپ كۆرەي.

گراف قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتتى. باتىستېن كىردى. گراف ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى.

— ھە، قانداق؟ — ئاۋازىنى پەسەيتىپ سورىدى ئۇ.

— ئۇ يىگىت كەلدى، — دېدى خىزمەتكارمۇ بوش ئاۋاز بىلەن.

— ياخشى. ئۇنى قەيەرگە باشلىدىڭىز؟

— جانابلىرىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە ھاۋا رەڭ مېھمانخانىغا ئەكىرىپ قويدۇم.

— ياخشى. بىر شىشە ئالكانتې بىلەن بىسكۇيت ئەكىرىڭ.

باتىستېن چىقىپ كەتتى.

— تەقسىر، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — ئۆز- لىرىنى ئاۋارە قىلغانلىقىمدىن بەك خىجىلمەن.

— ھە، ھېچقىسى يوق، — دېدى مونتې - كرىستو.

باتىستېن شاراب، قەدەھ ۋە بىسكۇيتلەرنى ئەكىردى.

گراف بىر قەدەھنى تولدۇرۇپ قۇيدى، يەنە بىر قەدەھكە ششىدەكى قىپقىزىل ياقۇتتەك سۇيۇقلۇقتىن بىرنەچچە تامچىنىلا تېمىتىپ قويدى. ششىنى ئوراپ كەتكەن ئۆمۈچۈك تورلىرى ۋە باشقا ئالامەتلەر بۇ شارابنىڭ كونىلىقىنى شۇ قەدەر ئېنىق كۆرسىتىپ تۇراتتىكى، ئادەمنىڭ قورۇقلىرىمۇ قېرىلىقنى بۇنچىلىك نامايان قىلالماس.

مايور تاللاشتا خاتالاشمىدى. ئۇ تولدۇرۇلغان قەدەھ بىلەن بىسكۇيتنى ئالدى. گراف باتىستېنغا پەتنۇسنى مېھمانىنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ قويۇشنى بۇيرۇدى. مېھمان ئالدى بىلەن شارابنى تېتىپ

كۆردى، ئاندىن چىرايىنى ھۆزۈرلانغان ھالدا پۈرۈشتۈرۈپ قويۇپ، بىسكۈنتنى ئاۋايلاپ قەدەمكە تۇتۇردى.

— شۇنداق قىلىپ، تەقسىر، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىز لۇككىدا تۇرغان ئىكەنسىز، باي ئادەم ئىكەنسىز، كېلىپ چىقىشىڭىز ئېسىلزادە ئىكەن، ھەممە كىشىلەر سىزنى ھۆرمەت قىلىدىكەن، بەختلىك بولۇشىڭىز ئۈچۈن ھەممە نېمىڭىز تەل ئىكەن، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، جانابلىرى، — مايور بىسكۈنتنى چاينىاپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى، — توققۇزۇم تەل.

— ئەمدى تولۇق بولۇشىڭىز ئۈچۈن پەقەت بىرلا نېمىڭىز يېتىشمەيدىكەن، شۇنداقمۇ؟

— پەقەت بىرلا نەرسەم يېتىشمەيدۇ، — جاۋاب بەردى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.

— ئوغلىڭىز يېتىشمەيدۇ، شۇنداقمۇ؟

— ئاھ، — دېدى مۆھتەرەم مايور ۋە يەنە بىر كېسىم بىسكۈنتنى قولىغا ئالدى، — شۇ ئوغلۇم يېتىشمەيۋاتىدۇ.

ئۇ كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قارىتىپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشقا ئۇرۇنۇپ باقتى.

— ئېيتىڭا، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىزنى شۇنچە داغدا قويغان ئۇ ئوغۇل سىزنىڭ قانداق ئوغلىڭىز؟ سىزنى بويتاق دەپ ئاڭلىغانىدىمۇ.

— كىشىلەر شۇنداق دەپ ئويلايدۇ، — دېدى. مايور، — مەن ئۆزۈمۇ...

— تۇغرا، — دېدى يەنە مونتې - كرىستو، — سىز ئۆزىڭىزمۇ ئۇنداق گەپلەرنى رەت قىلمىغان. ياشلىقىڭىزدا قىلىپ قويغان گۇناھىڭىزنى يوشۇرماقچى بولغانىدىڭىز.

لۇككىدىن كەلگەن كىشى كرىسلونىڭ كەينىگە يۆلىنىپ ئول

ئۇرۇپ، چىرايىغا تەمكىن ۋە سالاپەتلىك تۈس بەردى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنچىقماستىن كۆزلىرىنى پەسكە قاراتتى. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى غەيرىتىنى يېغىپ، ئۇي - پىكىرلىرىنى مەركەزلەشتۈرۈش ئۈچۈپ بولمىدى. بىردەمدىن كېيىن ئۇ گرافقا ئاستىرتىن قاراپ قويدى ۋە ئۇنىڭ لەۋلىرىدە تېخىچىلا بايقىمىدەك خۇش تەبەسسۇم جىلۋىلىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى.

— شۇنداق، تەقسىر، — دېدى ئۇ، — ئاشۇ خاتالىقىمنى يوشۇرماقچىدىم.

— بۇ ئىشنى يوشۇرۇشىڭىز ئۆزىڭىزنى ئويلىغانلىقتىن بولمىغان، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئەرلەرنىڭ بۇنداق ئىشلىرى يامان ئىش دەپ قارالمايدۇ.

— ياق. ئەلۋەتتە، ئۆزۈمنى دەپ يوشۇرمىدىم، — دېدى مايور كۆلۈپ تۇرۇپ بېشىنى چايقاپ.

— ئۇنىڭ ئانىسىنى ئاياپ يوشۇردىڭىز، — دېدى گراف.

— ئانىسىنى ئاياپ يوشۇردۇم! — دەپ خىتاب قىلدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى ۋە يەنە بىر كېسىم بىسكۈنتنى قولىغا ئالدى، — بىچارە ئانىسىنى ئاياپ!

— ھە، قېنى، ئېچىڭ، ئېچىڭ قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، — دېدى مونتې - كرىستو ۋە مېھمانغا ئالكانتې شارابىدىن ئىككىنچى قەدەھنى تولدۇرۇپ قويۇپ بەردى، — كۆڭلىڭىز بۇزۇلۇپ، گەپ قىلالماي قېلىۋاتىسىز.

— بىچارە ئانىسىنى ئاياپ! — دەپ پىچىرلىدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى ۋە ياڭىنىدىن يېغلاش ئۈچۈن كۆزلىرىدىن ياش چىقىرىشقا كۈچەپ تىرىشىپ باقتى.

— بىلىشىمچە، ئۇ ئايال ئىتتالىيەدىكى ئەڭ مەشھۇر ئائىلىلەردىن بىرىگە تەۋە ئىكەن، ھە؟

— ئۇ فىيزوللۇق ئاقسۆڭەك ئايال، گراف!

— ئۇنىڭ ئىسمى؟

— ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلىشنى خالامسىلا؟

— ياتالالا، — دېدى مونتې - كرىستو، — دېمىسىڭىز مەيلى. ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆزۈمۇ بىلمەن.

— ئۆزلىرى ھەممىنى بىلىدىلا، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى تەزىم قىلىپ تۇرۇپ.

— ئۇنىڭ ئىسمى ئولۇغا كورىسناربغۇ، ھە؟

— ئولۇغا كورىسنارى!

— ماركىز قىزىمۇ؟

— ماركىز قىزى.

— ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى قوشۇلمىغان بولسىمۇ، ئاخىرى ئۇنىڭغا ئۆيلىنەلىدىڭىز؟

— ئاخىرى ئۆيلەندىم.

— ئەمسە كېرەكلىك ھۆججەتلەرنى ئېلىپ كەلگەنسىز؟ — داۋاملاشتۇردى مونتې - كرىستو.

— قانداق ھۆججەتلەرنى؟ — سورىدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.

— توي خېتىڭىز بىلەن ئوغلىڭىزنىڭ تۇغۇلۇش گۇۋاھنامىسىچۇ؟

— ئوغلۇمنىڭ تۇغۇلۇش گۇۋاھنامىسى؟

— ئوغلىڭىز ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ تۇغۇلۇش گۇۋاھنامىسىنى دەيمەن. ئۇنىڭ ئىسمى ئاندرېئا ئەمەسمۇ؟

— شۇنداققۇ دەيمەن، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.

— شۇنداققۇ دەيمەن دېگىنىڭىز قانداق گەپ؟

— ھەي، ئۆزۈمۇ ئېنىق بىلمەيمەن. ئۇنىڭ يوقلىپ كەتكىنىگە بەك ئۇزاق بولدى ئەمەسمۇ.

— توغرا، — دېدى مونتې - كرىستو، — شۇنداقتىمۇ، ھۆججەتلەر يېنىڭىزدا باردۇر؟

— ئاھايتى ئەپسۇسلىنىمەن، گراف. ئۇ ھۆججەتلەرنىڭ كېرەك بولىدىغانلىقىنى بىلمىگەنلىكىم ئۈچۈن يېنىمغا سالمايلا كەپتىمەن.

— ئاپلا! — دېدى مونتې - كرىستو.

— ئۇ ھۆججەتلەر شۇنچە زۆرۈرمىدى؟

— زۆرۈر!

لۇككىدىن كەلگەن كىشى ماڭلىينى قاشلاپ قويىدى.

— يا پەرۋاردىگارىم ۋاكخو① ! — دېدى ئۇ، — زۆرۈر!

— ئەلۋەتتە، باشقىلار سىزنىڭ ھەقىقەتەن نىكاھلانغانلىقىڭىزدىن ۋە ئوغلىڭىزنىڭ قانۇنىي ئاساستا تۇغۇلغانلىقىدىن گۇمانلىنىپ قالسا قانداق بولىدۇ؟

— راست دەيسىز، كىشىلەر گۇمانلىنىپ قېلىشى مۇمكىن.

— شۇنداق بولسا، بۇ ئىش ئوغلىڭىزغا بەكمۇ ئېغىر كېلىدۇ.

— ئۇنىڭغا ئەجەللىك زەربە بولىدۇ.

— شۇ سەۋەبتىن ئۇ ئاجايىپ ياخشى بىر قىزغا ئۆيلىنىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولىدۇ.

نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق ئىش!

— فرانسىيىدە بۇنداق ئىشلار بەك چېكىڭ تۇتۇلىدۇ. بۇ يەردە ئىتالىيىدىكىگە ئوخشاش روھانىنىڭ ئالدىغا بېرىپلا «بىز بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرىمىز، نىكاھ ئوقۇپ قويۇڭ» دېگىلى بولمايدۇ. فرانسىيىدە قانۇنىي نىكاھ يولغا قويۇلغان. قانۇنىي نىكاھنى رەسمىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن شەخسنىڭ گۇۋاھلىق ھۆججەتلىرى بولۇشى كېرەك.

— ئەستاغپۇرۇللا، مەندە ئۇنداق ھۆججەتلەر يوق.

① قەدىمكى گرېكلارنىڭ ئىپتىدائىي دىنىدىكى ئىلاھلاردىن بىرىنىڭ ئىسمى

— مەيلى سىزنىڭ ھۇججەتلىرىڭىز مەندە بار.
— سىزدە؟
— ھەئە.
— سىزدە مېنىڭ ھۇججەتلىرىم بار؟
— بار.
— باربكالا، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى. ئۇ، ھۇججەتلەر بولمىسا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكى بىكارغا چىقىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، 48 مىڭ فرانك مەسلىسىنىڭ قاتمالىققا چۈشۈپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۇرغانىدى، — باربكالا مانا بۇ زور بەخت. شۇنداق، — دېدى ئۇ يەنە، — بۇ زور بەخت. مەن بۇ ھۇججەتلەرنى ئويلاپمۇ قويمىغان ئىكەنمەن ئەمەسمۇ.
— بەزىدە شۇنداق بولۇپ قالىدۇ، گېپىڭىزگە ئىشىنىمەن. ئادەم دېگەن ھەممە ئىشنى ئويلاپ كېتەلمەيدۇ. ھېلىمۇ ياخشى بۇزونى ھەزرەت بۇنىڭ غېمىنى قىلىپ قويۇپتۇ.
— نېمىدېگەن ياخشى ھەزرەت ئۇ!
— ئۇ بەك ئاقىلانە ئادەم.
— ئاجايىپ ياخشى ئادەم، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — ھۇججەتلەرنى ئۇ سىزگە ئەۋەتىپ بەرگەنمىدى؟
— مانا ئۇ ھۇججەتلەر.
لۇككىدىن كەلگەن كىشى خۇشاللىقىدا دۇئا قىلىۋاتقانىدەك قىياپەتتە ئالقانلىرىنى جۈپلىدى.
— سىز ئولۇغا كورىسناري بىلەن مونتې كاتتىنىدىكى مۇقەددەس پاۋېل چېركاۋىدا نىكاھلانغان ئىكەنسىز. مانا بۇ، رومانىنىڭ ئىسپات قەغىزى.
— توغرا ھەققەتەن شۇ ئىكەن، — دېدى مايور تەئەججۈپ ئىچىدە قەغەزگە قاراپ.

— مانا ماۋۇ ئاندرېئا گاۋالكانتىنىڭ چوقۇنىدۇرۇلغانلىقى ھەققىدىكى ئىسپات قەغىزى. بۇ ساراۋېستىكى روھانىي تەرىپىدىن يېزىلغان.
— بەك ياخشى بوپتۇ، — دېدى مايور.
— ئۇنداق بولسا، بۇ قەغەزلەرنى ئېلىۋېلىڭ. بۇنىڭ ماڭا كېرىكى يوق. ئوغلىڭىزغا بېرىڭ، ئۇ بۇ قەغەزلەرنى ياخشى ساقلايدۇ.
— شۇنداق بولمامدىغان! ئەگەر بۇ ھۇججەتلەر يوقلىپ كەتسە ...
— ھە، يوقلىپ كەتسە نېمە بولىدۇ؟ — سورىدى مونتې-كرىستو.
— ئۇ چاغدا يەنە بۇزونى ھەزرەتكە خەت يېزىشقا توغرا كېلىدۇ- دە، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — يېڭى ھۇججەتلەرنىڭ كېلىشى بەك ئۇزاققا سوزۇلۇپ كېتىدۇ.
— توغرا، ئۇنداق قىلىش تەسكە توختايدۇ، — دېدى مونتې — كرىستو.
— ھەتتا مۇمكىن ئەمەس، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى.
— بۇ ھۇججەتلەرنىڭ قەدىرىگە يەتكەنلىكىڭىزدىن خۇرسەنمەن.
— مەن بۇ قەغەزلەرنى بىباھا گۆھەر دەپ ھېسابلايمەن.
— ئەمدى، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئوغلىڭىزنىڭ ئانىسىغا كەلسەك ...
— ئوغلۇمنىڭ ئانىسىغا كەلسەك، — دەپ تەكرارلىدى مايور خاتىرجەمسىزلىنىپ.
— ماركىز خېنىم كورىسناريغا كەلسەك ...
— ۋاي خۇدايىم! — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى ئۇ گويا ئاياغ ئاستىدىن يېڭى - يېڭى توسالغۇلار چىقىۋاتقانىدەك

هېس قىلدى، — ئانىسىنىمۇ چاقىرتىش كېرەكمىدى؟

— ياقەي، ئۇ ... — دېدى مونتې - كرىستو.

— ھە، ھە، ئۇ ...

— ئۇ بۇ دۇنيادىن ۋىدالاشقان ئەمەسمۇ ...

— راست، شۇنداق، — ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىدى لۇككە دىن كەلگەن كىشى.

— مەن بۇنى بىلمەن، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مونتې - كرىستو، — ئۇنىڭ قازا تاپقىنىغا ئون يىل بولدى.

— شۇنداق بولغان ئۇنىڭ قارىلىقىنى تۇتۇۋالماسمەن، — دېدى لۇككەدىن كەلگەن كىشى ۋە يانچۇقىدىن چاقماق گۈللۈك قول ياغلىقىنى چىقىرىپ، ئاۋۇال سول كۆزىنى، ئاندىن ئوڭ كۆزىنى سۈرتتى.

— بۇنىڭغا نېمە چارە، — دېدى مونتې - كرىستو، — بىز ھەممىمىز ئۆلىمىز. ئەمدى چۈشەنگەنسىز، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، فرانسىيەدە ئۆزىڭىزنىڭ 15 يىلدىن بېرى ئوغلىڭىزنى تاپالماي يۈرگەنلىكىڭىزنى سۆزلەپ يۈرۈشىنىڭ پايدىسى يوق. بالا ئوغرىلايدىغان سىگانلارنىڭ ھېكايىلىرىغا بۇ يەردىكى كىشىلەر ئىشەنمەيدۇ. ئوغلىڭىز بىر چەت ۋىلايەتتىكى مەكتەپتە تەربىيىلەنگەن. ئەمدى سىز ئۇنى پارىژدا ئوقۇتماقچى بولۇۋاتىسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئايالىڭىزنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن كۆچۈپ بارغان ۋىنا - رېدژودىن بۇ يەرگە كەلدىڭىز. شۇنداق دېسىڭىز قاملىشىدۇ.

— شۇنداق دەمدىم؟

— ئەلۋەتتە.

— ھە، ئەمىسە چاتاق يوق.

— ئەگەر ئوغلىڭىز بىلەن يېقىندا تېپىشقانلىقىڭىز توغرۇلۇق گەپ سۆزلەر چىقىپ قالسا ...

— ھە، شۇنداق بولۇپ قالسا نېمە دەيمەن؟

— ئائىلىڭىزنىڭ دۈشمەنلىرىگە سېتىلىپ كەتكەن سۈيقەستچى ئۇستاز ...

— ئاشۇ كورسىكارى دېگەنلەرنىڭ ئائىلىسىنى دەمسىز؟

— ئەلۋەتتە ... ئاشۇ ئۇستاز نەسلىڭىزنى قۇرۇتۇۋېتىش ئۈچۈن بالىڭىزنى ئوغرىلاپ كەتكەن دېسىڭىز بولمدۇ.

— توغرا، ئۇ يالغۇز ئوغۇل ئەمەسمۇ.

— شۇنداق قىلىپ، كېلىشۈالدۇق، ئۆتكەن ئىشلارنى يادىڭىزغا كەلتۈرۈۋالدىڭىز، بۇندىن كېيىن بۇ گەپلەرنى ئۇنتۇپ قالمايسىز. ئەمدى سىزگە نېمە تەييارلاپ قويغانلىقىمنى يەرەز قىلالامسىز؟

— ياخشى نەرسىمۇ؟ — سورىدى لۇككەدىن كەلگەن كىشى.

— ھەس، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئاتا بولغۇچى كىشىنىڭ كۆزى ئۆتكۈر، يۈرىكى سەزگۈر بولمدىكەن.

— ھىم! — دەپ غودۇڭشۇپ قويدى مايور.

— ئۇنىڭ مۇشۇ يەردە ئىكەنلىكىنى بىرىدىن ئاڭلىدىڭىزمۇ ياكى ئۆزىڭىز پەرەز قىلدىڭىزمۇ؟

— كىم مۇشۇ يەردە؟

— بالىڭىز، ئوغلىڭىز، ئاندرېئاڭىز.

— ھەئە، پەرەز قىلىپ بىلدىم، — دېدى لۇككەدىن كەلگەن كىشى پەرۋا قىلمىغان ئاھاڭدا، — ئۇ مۇشۇ يەردىمۇ؟

— مۇشۇ يەردە، سىزنىڭ يېنىڭىزدا، — دېدى مونتې - كرىستو، — بايا خىزمەتكارىم كىرگەندە ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى ئېيتقان.

— ياخشى بوپتۇ! ياخشى بوپتۇ! — مايور كالتە ۋېنگىرچە چاپىنىنىڭ ئىزمىلىرىنى تۈزەپ تۇرۇپ خىتاب قىلدى.

— قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، — دېدى مونتې -

كرستو، — قانچىلىك هاياجانلىنىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىپ تۇرۇپ ۋاتىمەن. بىردەم ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ. مەن چىقىپ ئوغلىڭىزنى بۇ بەختلىك ئۇچرىشىشقا هازىرلاندۇراي. ئۇمۇ سىزگە ئوخشاش تاقەتسىزلىنىپ تۇرغاندۇر.

— ئەلۋەتتە، — دېدى كاۋالكانتى.

— ئەمسە شۇنداق بولسۇن. يەنە چارەك سائەتتىن كېيىن بىز ئالدىڭىزدا هازىر بولىمىز.

— ئۇنى ئۆزىڭىز باشلاپ كىرەمسىز؟ ئۆزىڭىز ماڭا تونۇشتۇرامسىز؟

— ياق، مەن ئاتا بىلەن بالىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېلىشنى خالىمايمەن. ئەمما سىز مالال بولماڭ، ئاتا ـ بالىلىق قېنىڭلار سادا چىقارمىغان تەقدىردىمۇ سىز ئۇنى تونۇۋالالايسىز. ئۇ مانا ماۋۇ ئىشىكتىن كىرىدۇ. ئۇ كېلىشكەن يىگىت، چاچلىرى سېرىق مەتتا ئاققا مايىل، يۈرۈش ـ تۇرۇشلىرى تۆرۈك. ئۇمۇمەن، هازىر ئۆزىڭىز كۆرىسىز.

— يەنە بىر گەپ، — دېدى مايور، — ئۆزىڭىز بىلمىسىز، مېنىڭ مۆھتەرەم بۇزونى هەزرەتنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق تاپشۇرۇۋالغان 2000 فرانكلا يۈلۈم بار ئىدى. بۇنىڭ بىر قىسمىنى يولدا خەجلەپ قويدۇم. ئەمدى ...

— ئەمدى سىزگە يەنە پۇل كېرەك ... شۇنداق بولۇشى تۇرغان گەپ، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى. مانا، ئېلىڭ 1000 فرانكلىق قەغەزدىن سەككىز.

مايورنىڭ كۆزلىرى خۇددى گۆھەر تاشتەك چاقناپ كەتتى.

— مەندە يەنە 40 مىڭ فرانكلىق ئېلىشىڭىز قالدى، — دېدى مونتې ـ كرستو.

— جانابلىرىغا هۆججەت يېزىپ بېرەمدىم؟ — سوردى مايور پۇللارنى ۋېنگىرچە چاپىنىنىڭ ئىچ يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ.

— نېمىشقا؟ — دەپ سورىدى گىراف.

— بىر تىلخەت يېزىپ بەرسەم بۇزونى هەزرەت بىلەن قىلىشىدىغان هېساب ـ كىتابلىرىڭىزدا كېرەك بولمامدۇ.

— قالغان 40 مىڭ فرانكنىمۇ ئۆتكۈزۈپ ئېلىۋالغاندىن كېيىن هەممىسىگە بىر هۆججەت يېزىپ بېرەرسىز. ۋېنجدانلىق كىشىلەر ئارىسىدا مۇنداق ئېهتىيات چارىلىرىنىڭ بولۇشى ئارتۇقچە ئىش.

— شۇنداق، توغرا، ۋېنجدانلىق كىشىلەر، — دېدى مايور.

— يەنە بىر گېپىم بار، ماركىز.

— خىزمەتلىرىگە تەييارمەن.

— سىزگە كىچىككىنە بىر مەسلىھەت بەرسەم بولامدۇ؟

— بولمامدىغان! قېنى، ئېيتىڭ.

— بۇ چاپىنىڭىزنى تاشلىۋەتسىڭىز ياخشى بولاتتى.

— شۇنداق قىلىش كېرەكمۇ؟ — دېدى مايور ۋە كۆزى قىيمىغان هالدا ئۆزىنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرىگە قاراپ قويدى.

— شۇنداق قىلىش كېرەك. ۋېنا ـ رېجۇلۇقلار هازىرمۇ مۇشۇنداق چاپانلارنى كىيىشىدۇ، ئەمما پارىژدا بۇنداق كىيىملەر هەرقانچە كۆركەم بولسىمۇ ئاللىقاچان مودىدىن قالغان.

— هەي، ئېسىت، — دېدى لۈككىدىن كەلگەن كىشى.

— ئەگەر بۇ كىيىملىرىڭىزنى بەك ياخشى كۆرسىڭىز، بۇ يەردىن قايتىشتا يەنە كىيىۋالسىڭىز بولىدۇ.

— ئەمسە بۇ يەردە نېمە كىيىمەن؟

— چامادانىڭىزدىكى كىيىملەرنى كىيمەمسىز.

— چامادانىمدىكى؟ مېنىڭ سەپەر خالتامدىن باشقا هېچنېمەم يوق.

— ئۆزىڭىزنىڭ يېنىڭىزدا ئەلۋەتتە يوق. ئارتۇق يۈك كۆتۈرۈپ يۈرۈشنىڭ نېمە پايدىسى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە پىشقەدەم هەربىيلەر يەڭگىل يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ.

— شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ...

— لېكىن سىز ئىشقا پۇختا ئادەم بولغانلىقىڭىز ئۈچۈن نەرسە - كېرەكلىرىڭىزنى ئالدىن ماڭغۇزۇۋەتكەن. ئۇ نەرسىلىرىڭىز رېشىلىپ كوچىسىدىكى پىرىنسىۋ مېھمانخانىسىغا تۇنۇگۈن يېتىپ كەلدى. سىز ئۇ مېھمانخانىدىن ئۆزىڭىزگە ياتاق بۇيرۇتۇپ قويغان ئەمەسمىدىڭىز.

— دېمەك، چامادانلا ...

— خىزمەتكارىڭىزغا ئۆزىڭىزنىڭ ھەربىيچە ۋە پۇقراچە كىيىملىرىڭىزنى چامادانغا سېلىشنى ئېيتقان بولغىدىڭىز. ئالاھىدە تەنتەنىلىك ئىشلار بولغاندا ھەربىيچە كىيىنىڭ. بۇ كۈچلۈك تەسىر قوزغايدۇ. ئوردىنلىرىڭىزنى تاقىۋېلىشنى ئۇنتۇماڭ. فرانسىيىدە ئوردىن تاقاپ يۈرىدىغانلار مەسخىرە قىلىنسىمۇ، كىشىلەر يەنىلا تاقايدۇ.

— ماقۇل، ماقۇل، ماقۇل! — دېدى مايور بارغانسېرى ھەيران بولۇپ.

— كاۋالكانتى ئەپەندى، — دېدى مونتې - كرىستو، — يۈرىكىڭىزنى توختىتىۋالدىڭىز، كۆچلۈك تەسىراتلارغا بەرداشلىق بېرەلەيسىز. ئەمدى ئوغلىڭىز ئاندرېئانى كۆرۈشكە تەييارلىنىڭ.

مونتې - كرىستو خۇش تەبەسسۇم بىلەن تەزىم قىلىپ، ئىشىك پەردىلىرىنىڭ كەينىدە غايىب بولدى.

ئۇچىنچى باب

ئاندرېئا كاۋالكانتى

گراف مونتې - كرىستو بايا باتىستېن ھاۋا رەڭ مېھمانخانا دەپ ئاتىغان خانىغا كىردى. ئۇ يەردە خېلى ياخشى كىيىنگەن

بىر يىگىت ئۇنى كۈتۈۋېلىۋاتاتتى. بۇ يىگىتنى يېرىم سائەت ئىلگىرى بىر كىرا ھارۋىسى بۇ ئىمارەتنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا ئەكېلىپ قويغانىدى.

باتىستېن ئۇنى ئاسانلا تونۇۋالدى. گراف باتىستېنغا ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنى سۈرەتلەپ بەرگەن بولۇپ، بۇ چاچلىرى قىسقا، قىرقىما ساقلى ئاق - سېرىق، كۆزلىرى قارا ۋە تېرىسى سۈزۈك كەلگەن يىگىت ئىدى. گراف بۇ مېھمانخانا ئۈيگە كىرگەندە سافادا ئەركىن - ئازادە كېرىلىپ، ئالتۇن باشلىق ھاسا تايىقى بىلەن ئايىغىغا توكۇلدىتىپ ئورۇپ ئولتۇراتتى.

مونتې - كرىستونىڭ كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇردى.

— سىز گراف مونتې - كرىستومو؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— شۇنداق، — دېدى گراف، — مەن ئاندرېئا كاۋالكانتى بىلەن سۆزلىشىش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولدۇممۇ؟

— ئاندرېئا كاۋالكانتى، — دېدى يىگىت ۋە بەخىرامانلىق بىلەن تەزىم قىلىپ قويدى.

— سىزدە ماڭا قارىتىپ يېزىلغان خەت بارغۇ دەيمەن؟— سورىدى مونتې - كرىستو.

— بار، لېكىن بۇ خەتكە غەلىتە بىر خىل ئىمزا قويۇلغان بولغاچقا، بۇ ھەقتە سىزگە ئېغىز ئاچمىغانىدىم.

— سىندىباد سايلاقچى دەپ ئىمزا قويۇلغانمۇ؟

— ھەئە. مەن «مىڭ بىر كېچە» دىكى سىندىباد سايلاقچىدىن باشقا يەنە بىر سىندىباد سايلاقچىنىڭ بار ئىكەنلىكىنى ئاڭلىمىغانىدىم، شۇڭا...

— ئۇ ئاشۇ سىندىباد سايلاقچىنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ بىرى. ئۇ مېنىڭ دوستۇم، ناھايىتى باي كىشى، مىللىتى ئىنگلىز. ئۇ ئاجايىپ غەلىتە ئادەم، ھەتتا ئەقىلدىن ئېزىپ قالغان دېسەمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭ ھەقىقىي ئىسمى لورد ئۇيىلمور.

ـــهه، ئەمدى چۈشەندىم، ـــ دېدى ئاندرېئا، ـــ ئىشلار بىر ـ بىرىگە ئالتىس باغلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. بۇ ئىنگلىز بىلەن مەن ... بىر يەردە ... تونۇشقان ... هە، بەك ياخشى بولدى ... گراف، خىزمىتىڭىزگە مەن تەييار.

ـــ ئېيتقانلىرىڭىز راست بولسا، ـــ دېدى گراف كۆلۈپ تۇرۇپ، ـــ ئۆزىڭىز ۋە ئاتا ـ ئانىڭىز توغرىسىدىكى بەزى گەپ لەرنى ماڭا سۆزلەپ بېرەرسىز.

ـــ سۆزلەپ بېرىمەن، گراف، ـــ يىگىت شۇنداق تەمتىرىمەي جاۋاب بەردىكى، بۇ گەپلەرنى پىششىق يادلىۋالغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ـــ ئۆزىڭىز ئېيتقاندەك، مەن مايور بارتولومېئو كاۋالكانتىنىڭ ئوغلى ئاندرېئا كاۋالكانتى، فلورېنسىيىنىڭ ئالتۇن كىتابىغا يېزىلغان كاۋالكانتىلارنىڭ ئەۋلادى. ئائىلىمىز تا هازىرغىچە ئىنتايىن بايلىقتا كۈن كەچۈرمەكتە. چۈنكى ئاتام يىلىغا يېرىم مىليون كىرىمى بولىدىغان سەرمايىغا ئىگە، لېكىن بىز نۇرغۇن بەختسىزلىكلەرگە دۇچ كەلدۇق. مەن بەش ـ ئالتە ياش ۋاقتىمدا سۆيىمەستىچى ئۇستازىم مېنى ئوغرىلاپ كەتكەن. شۇندىن تارتىپ 15 يىلغىچە ئاتامنى كۆرەلمىدىم. مەن چوڭ بولۇپ، ئۆز ئەركىنلىكىمنى قولۇمغا ئېلىپ، ئۆز ـ ئۆزۈمنى باشقۇرىدىغان بولغاندىن بۇيان ئاتامنى ئىزلەۋاتىمەن، بىراق ئۇنى تاپالمىدىم. ئاخىرى، دوستىڭىز سىندىباد ماڭا خەت يېزىپ، ئاتامنىڭ پارىژدا ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنى تېپىش ئۈچۈن سىزنىڭ ئالدىڭىزغا بېرىشىمنى ئۆتۈندى.

ـــ سۆزلىگەنلىرىڭىز بەك قىزىقارلىق ئىشلار ئىكەن، ـــ گراف بۇ تەنتەك ۋە قانداقتۇر شەيتانلارچە چىرايلىق بولغان يىگىتكە قانائەت هاسىل قىلغان هالدا قاراپ ئولتۇرۇپ سۆزلىدى، ـــ دوستۇم سىندىبادنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئىش قىلغانلىقىڭىز ياخشى بوپتۇ، چۈنكى ئاتىڭىز مۇشۇ يەردە، ئۇ سىزنى ئىزلەۋاتىدۇ.

گراف مېھمانخانا ئۆيىگە كىرگەندىن تارتىپ بۇ يىگىتتىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ، بۇ يىگىتنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىدىن ۋە ئاۋازىنىڭ كەسكىنلىكىدىن زوقلىناتتى. لېكىن ئاندرېئا «ئاتىڭىز مۇشۇ يەردە، ئۇ سىزنى ئىزلەۋاتىدۇ» دېگەندەك تەبىئىي هالدا ئېيتىلغان سۆزلەرنى ئاڭلىشى بىلەن تەڭلا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتىپ خىتاب قىلدى:

ـــ ئاتام! ئاتام مۇشۇ يەردە!

ـــ ئەلۋەتتە، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـــ ئاتىڭىز مايور بارتولومېئو كاۋالكانتى.

يىگىتنىڭ چىرايىدا ئەكس ئەتكەن قورقۇنچ ئالامەتلىرى دەرهال يوقالدى.

ـــهه، راست، ـــ دېدى ئۇ، ـــ مايور بارتولومېئو كاۋالكانتى قەدىرلىك ئاتامنى مۇشۇ يەردە دېدىڭىزما، گراف؟

ـــ شۇنداق، تەقسىر. مەن هېلى تېخى ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ چىقتىم. ئۇنىڭ ماڭا كۆپ يىللار ئىلگىرى يوقتىپ قويغان ئوغلى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەنلىرى مېنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى. دەرۋەقە، ئۇنىڭ تارتقان ئازابلىرى، هەسرەتلىرى، ئازرۇ ـ ئارمانلىرى بىر تەسىرلىك داستانغا ئوخشايدۇ. كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئوغلىنى ئوغرىلاپ كەتكۈچىلەر ئۇنىڭغا ئۇچۇر بېرىپ، ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرىدۇ ۋە بۇنىڭ بەدىلىگە ناهايىتى كۆپ پۇل سورايدۇ. كۆيۈمچان ئاتا هېچنېمىگە قاراپ ئولتۇرمىدى. ئۇ، پۇل ۋە ئىتالىيىگە چاقىرتىش قەغىزىنى پىيېمونت چېگرىسىدىن ئۇلارغا ئەۋەتىپ بەردى. سىز ئۇ چاغدا جەنۇبىي فرانسىيىدە ئىدىڭىز، ئۇ دەيمەن؟

ـــ شۇنداق، ـــ گراف، ـــ دېدى ئاندرېئا بىرئاز ئوڭايسىزلانغان هالدا، ـــ شۇنداق، جەنۇبىي فرانسىيىدە ئىدىم.

— سىزنى نتسسده بىر هارۋا كۆتۈپ تۇرغانمىدى؟

— ھەئە. ئۇ هارۋا مېنى نتسسدىن گېنۈيادىن تۇرىنغا، تۇرىنددىن شامبېرىغا. شامبېرىددىن پوندې - بوۋۇئازىنىغا، پوندې - بوۋۇئازىنددىن پارىژغا ئەكەلدى.

— توغرا. ئاتىگىزمۇ شۇ يول بىلەن ماڭغان بولغاچقا، سىزنى يولدا ئۇچرىتىپ قالارمەن دېگەن ئۈمىدتە بولغان. شۇڭا، سىزنىمۇ شۇ يول بىلەن ماڭغۇزۇشنى بەلگىلىگەن.

— بىراق، — دېدى ئاندرېئا، — قەدىرلىك ئاتام مېنى ئۇچراتقان تەقدىردىمۇ تونۈيالماس ئىدى. بىز بىر - بىرىمىزدىن ئايرىلغاندىن بېرى كۆپ ئۆزگىرىپ كەتتىم.

— قانداشلىق تۈيغۇسىچۇ! — دېدى مونتې - كرىستو.

— ھە، راست، — دېدى يىگىت، — قانداشلىق تۈيغۇسىنى ئويلىماپتىمەن.

— ماركىز كاۋالكانتىنىڭ پەقەت بىرلا غېمى بار، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مونتې - كرىستو، — ئۇ بولسىمۇ: ئايرىلىش جەريانىدا سىز نېمە ئىشلارنى قىلغانسىز؟ ئۇ زالىملار سىزگە قانداق مۇئامىلىدە بولغاندۇر؟ ئۇلار سىزنى كېلىپ چىقىشىڭىزغا مۇناسىپ ھۆرمەتلىگەنمىدۇر؟ جىسمانىي ئازابلاردىن يۇز ھەسسە ئېغىر بولىدىغان روھىي ئازابلىرىڭىز نەتىجىسىدە شۇنچە مول تۇغما قابىلىيەتلىرىڭىز كېمەيىپ كەتكەنمىدۇر؟ ئۆزىڭىزگە تېگىشلىك بولغان يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئورۇننى قايتىدىن ئېگىلەش ئىقتىدارىڭىز بارمىدۇر دېگەندەك مەسىلىلەردىن ئىبارەت.

— شۇنىڭغا ئۈمىد قىلمەنكى، تەقسىر، — يىگىت تەمتىرەپ دۇدۇقلىدى، — ھېچقانداق چېقىلمىغان ...

— قويۇڭا بۇ گەپنى. مەن دەسلەپتە سىزنىڭ گېپىڭىزنى ساختاۋىتچى دوستۇم ئۇيىلموردىن ئاڭلىغانىدىم، ئۇ ماڭا سىزنىڭ قېيىن ئەھۋالدا قالغانلىقىڭىزنى ئېيتتى. نېمە ئىشلىگىنى ئۈنىڭدىن

سورىمىدىم. مەن كىشىلەر ئېيتمىغان گەپنى كوچىلاپ سوراشنى ياخشى كۆرمەيمەن. ئۇ سىزگە ياردەم قىلماقچى بولغاچقا، مەنمۇ سىزنى ھېسداشلىق قىلىشقا لايىق يىگىت ئىكەن دەپ چۈشەندىم. ئۇ سىزنىڭ مەھرۇم قىلىنغان ئىجتىمائىي ئورنىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە بەل باغلىغانلىقىنى ۋە ئاتىڭىزنى ئىزلەپ تاپىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاخىرى ئىزلەپ تېپىپتۇ. ئاتىڭىز ھازىر مۇشۇ يەردە. ئۇيىلمور تۇنۈگۈن ماڭا سىزنىڭ كەلگەنلىكىڭىزنى خەۋەر قىلدى ۋە سىزنىڭ تۇرمۇش خىراجىتىڭىزگە مۇناسىۋەتلىك بەزى يوليورۇقلارنى بەردى. دوستۇم ئۇيىلمور بەك تەۋەككۈلچى، لېكىن ئۇ سەممىي ۋە خۇددى ئالتۇن كانىدەك باي بولغاچقا چىقىمدىن قورقماي تەۋەككۈلچىلىك قىلالايدۇ. شۇڭا، مەن ئۇنىڭ يوليورۇقلىرىنى ئورۇنداشقا ۋەدە قىلدىم. ئەمدى تەقسىر، خاپا بولمىسىڭىز، سىزگە بىر سوئالىم بار. بۇنداق كېيىن سىزگە ئاز - تولا باشپاناھ بولىدىغانلىقىم ئۈچۈن شۇنى بىلگىم كېلىدۇكى، بېشىڭىزغا چۈشكەن بەختسىزلىكلەردىغۇ سىزنىڭ گۇناھىڭىز يوق. ئەمدى بايلىقىڭىز ۋە نام - ئابرويىڭىزغا مۇناسىپ ھالدا جەمئىيەتتە يۇقىرى ئورۇنغا ئىگە بولسىز، لېكىن ئاشۇ بەختسىزلىكلىرىڭىز سىزنى بۇ جەمئىيەتتىن بىرئاز ياتلاشتۇرۇپ قويدىمۇ — قانداق؟

— بۇ جەھەتتە خاترجەم بولۇڭ، تەقسىر، — دېدى يىگىت. گېرافى سۆزلەپ بولغۇچە ئۇنىڭ بايىقى سۆزمەنلىكى ئەسلىگە كېلىپ بولغانىدى، — مېنى ئوغرىلاپ كەتكەن كىشىلەر ئاخىرقى ھېسابتا مېنى يەنە ئۆز ئاتامغا سېتىشنى مەقسەت قىلغان بولسا كېرەك. دېمىسىمۇ، ئاخىرى شۇنداق قىلىشتىغۇ. ئۇلار مېنىڭدىن كۆپرەك پايدا تېپىش ئۈچۈن قىممىتىمنى چۈشۈرۈۋەتمەسلىك، ھەتتا قىممىتىمنى ئىمكانقەدەر ئۆستۈرۈش كېرەك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى بولغاي. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار مېنى خېلى ياخشى ئوقۇتتى. بۇ بالا ئوغرىلىرىنىڭ ماڭا بولغان مۇئامىلىسى كىچىك

ئاسىيا قۇلدارلىرىنىڭ قۇل قىزلارغا تۇتقان مۇئامىلىسىگە ئوخشاش بولدى. كىچىك ئاسىيا قۇلدارلىرى قۇل قىزلارنى قىممەتلەشتۈرۈپ باھادا سېتىش ئۈچۈن ئۇلارنى ئوقۇتۇپ، ئۇلارنىڭ ئېچىدىن تىلشۇناس، دوختۇر ۋە پەيلاسوپلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقاتتى.

مونتې ـ كرىستو قانائەتلەنگەن ھالدا كۈلۈپ قويدى. ئۇ ئاندرېئانىڭ گەپنى بۇنچىلىك قاملاشتۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى.

ـ ئۇنىڭ ئۈستىگە، ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئاندرېئا، ـ ئەگەر مەندە تەربىيىنىڭ يېتەرسىزلىكى ياكى ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىگە يات بولغان قىلىقلار كۆرۈلۈپ قالغان تەقدىردىمۇ، كىشىلەر مېنىڭ بالىلىق ۋە ياشلىق دەۋرىمنىڭ بەختسىزلىك ئېچىدە ئۆتكەنلىكىنى ئېتىبارغا ئېلىپ ئەپۇ قىلىشار.

ـ بەلكىم شۇنداقمۇ بولار، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئېتىبار قىلمىغان قىياپەتتە، ـ قانداق خالىسىڭىز شۇنداق قىلىڭ. بۇ ئۆزىڭىزنىڭ ئىشىڭىز. بۇ ئىشلار باشقىلارغا مۇناسىۋەتسىز. شۇنداقتىمۇ، سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسام، بۇنداق سەرگۈزەشتىلەرنى باشقىلارنىڭ ئالدىدا سۆزلىمەيتتىم. سىزنىڭ ھاياتىڭىز گويا كى بىر رومانغا ئوخشايدۇ. ھالبۇكى، سېرىق قەغەز مۇقاۋىلىق رومانلارنى شۇنچە ياخشى كۆرىدىغان بۇ جەمئىيەتتىكى كىشىلەر تېرىك ئادەملەرنىڭ تېرىسىدىن ئىبارەت مۇقاۋىلارغا ئىگە بولغان جانلىق رومانلارغا شۇ قەدەر گۇمانسىراش قاراشتا بولىدۇكى، ھەتتا سىزنىڭكىدەك ئالتۇن مۇقاۋىلىق رومانغىمۇ ئىشەنمەيدۇ. مانا مۇشۇ قېينىچىلىقنى ئالدىڭىزدىن ئۆتكۈزۈپ قويايلى دەيمەن. ئۆز ھاياتىڭىزدىكى بىرەر تەسىرلىك ۋەقەنى سۆزلەپلا قويسىڭىز، بۇ گەپ ھەش ـ پەش دېگۈچە پۈتۈنلەي بۇرمىلانغان ھالدا پۈتۈن پارىژغا تارقىلىدۇ. سىز ئۆزىڭىزنى ئانتونىدەك قىلىپ كۆرسەتمىشكە تېرىشمىسىز، ئەمما ئۇنداق ئانتونىدەك

لارنىڭ زامانى ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەن. بىر قىسىم ئىشلەر بەلكىم سىزگە قىزىقسىز قىلىشى مۇمكىن. شۇنداق بولغاندا سىز مەلۇم دەرىجىدە ئىناۋەتكە ئېرىشىسىز، لېكىن كىشىلەرنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىگە نىشان بولۇپ ببرىش ھەممە ئادەمنىڭ كۆڭلىگە يېقىۋەرمەيدۇ. سىزمۇ ئۇنداق بولۇشىنى خالىماسلىقىڭىز مۇمكىن.

ـ ئېيتقىنىڭىز توغرا، گراف، ـ دېدى ئاندرېئا ئۇ مونتې ـ كرىستونىڭ ئۆزىگە مەختەك قادالغان كۆزلىرى ئاستىدا ئىختىيارسىز ھالدا تاتىرىپ كەتتى، ـ بۇ بىر پېشكەللىك.

ـ ئۇنداق دەپ مۇبالىغىلاشتۇرۇۋەتسەكمۇ بولماس، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ سەۋەنلىكنى تۈزىتىمەن دەپ ئەخمىقانە ئىشلارنى قىلىپ قويۇش مومكىن. ئوبدان ئويلاپ ئىش قىلىش كېرەك. سىزدەك ئەقىللىق ئادەم ئۆز مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان مەسىلىلەردە ئويلاپ ئىش قىلىشنى بىلىدۇ. ئۆتمۈشىڭىزدىكى ئىللەتلەرنى دەلىل ـ ئىسپاتلار ۋە سادىق دوستلارنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن رەت قىلىش كېرەك.

ئاندرېئا تەمتىرەپ، نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى.

ـ مەنغۇ سىزنىڭ گۇۋاھچىڭىز بولۇشنى خالايتتىم، ـ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مونتې ـ كرىستو، ـ لېكىن مېنىڭ يېقىن دوستلاردىن گۇمانىسىرىغان ۋە باشقىلارنىمۇ ئۆزۈمدىن گۇمانلاندۇرۇپ قويىدىغان بىر ئادىتىم بار. ئارتىسلارنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا، ئۇنداق رولىلارنى مەن ئوينىيالمايمەن، ئەگەر ئوينىسام سەھنىدىن قوغلاپ چۈشۈرۈلىمەن. ئۇنداق ھالغا چۈشۈپ قېلىش ياخشى ئەمەس ـ تە.

ـ شۇنداق بولسىمۇ، گراف، ـ سۆز يانداۋرۇشقا جۈرئەت قىلدى ئاندرېئا، ـ مېنى سىزگە تونۇشتۇرغان لورد ئۇيىلمورنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ...

ـ ئۇغۇ شۇنداق، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ لېكىن

لورد ئويلمور سىزنىڭ بىر قىسىم شوخلۇقلىرىڭىزنى مەندىن يوشۇرمىدى. ياق، ياق، — دېدى گراف ئاندرېئانىڭ سۆز قىلىشقا تەمشىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، — مەن سىزنىڭ توۋا قىلىشىڭىزنى تەلەپ قىلمايمەن. مەن سىزنى باشقىلارنىڭ ياردىمىگە موھتاج بولۇپ قالمىسۇن دەپ ئاتىڭىزنى لۇككىدىن چاقىرتتىم ئەمەسمۇ. ئۇنى ھازىر كۆرىسىز. ئۇ كەم سۆزرەك ۋە مەجەزى ئېغىر، لېكىن بۇ ھەربىي سەپتىكى خىزمەتنىڭ تەسىرىدىن بولغان. كىشىلەر ئۇنىڭ 18 يىلدىن بۇيان ئاۋستىرىيە قوشۇنلىرىدا خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى ئۇقسا ئۇنى ئەيىبلىمەيدۇ. بىز ئومۇمەن ئاۋستىرىيىلىكلەرگە تەلەپنى ئانچە ئېغىر قويمايمىز. ئەمما، ئۇنىڭ سىزگە ئاتىلىق مۇناسىۋىتى ناھايىتى ياخشى بولىدۇ. بۇنىڭغا ئىشىنىڭ.

— گەپلىرىڭىزدىن كۆڭلۈم ئىمىن تاپتى، گراف. ئاتامدىن ئايرىلىپ كەتكەنىگە بەك ئۇزاق بولغاچقا، ئۇنى زادى ئەسلىيەلمەيمەن.

— ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۆزىڭىزمۇ بىلمىسىز، پۈلى بار ئادەملەرنىڭ كۆپ ئىشلاردا گېپى ئوڭ بولىدۇ.

— ئاتام راستىنلا شۇنچە بايمۇ؟

— ئۇ مىليونېر ... يىللىق كىرىمى 500 مىڭ لۇئېر.

— دېمەك، — يىگىت ئۈمىدلىنىپ سورىدى، — مېنىڭ ئورنۇم خېلىلا ... ياخشى بولىدىكەن — دە؟

— ناھايىتى ياخشى بولىدۇ، قەدىرلىكىم. سىز پارىژدىن كەتكۈچە بولغان ئارىلىقتا ئۇ سىزگە يىلىغا 50 مىڭ لۇئېر بېرىشنى بەلگىلىدى.

— ئەمىسە مەن بۇ يەردىن زادى كەتمەيمەن.

— ھىم! كەلگۈسىدە قانداق بولىدىغانلىقىغا كىم بىر نېمە

دېيەلىسۇن؟ بەندە پەرەز قىلالايدۇ، لېكىن تەڭرى ئۆز ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلىدۇ.

ئاندرېئا ئۇلۇغ — كىچىك تىنىپ قويدى.

— شۇنداق بولسىمۇ، — دېدى ئۇ، — مەن پارىژدىن كەتمىگۈچە ... مەن بۇ يەردىن كېتىشكە مەجبۇر بولمىغۇچە سىز ئېيتقان پۇللاردىن چوقۇم بەھرىمەن بولالامدىم؟

— ئەلۋەتتە.

— ئاتام بېرەمدۇ؟ — تاقەتسىزلىنىپ سورىدى ئاندرېئا.

— شۇنداق. لېكىن بۇ ئىش لورد ئۇيىلمورنىڭ كېپىللىكى بىلەن بولىدۇ. ئۇ، ئاتىڭىزنىڭ ئىلتىماسى بويىچە پارىژدىكى ئەڭ كاتتا بانكىرلاردىن بىرى بولغان دانگلار ئەپەندىدىن سىزگە ھەر ئايدا 5000 فرانك قەرز ئېلىپ بېرىدۇ.

— ئاتام پارىژدا خېلى ئۇزاق تۇرامدۇ؟

— بىرنەچچە كۈن تۇرىدۇ، — دېدى مونتې — كرىستو، — ئۇ ئەككى — ئۈچ ھەپتىدىن ئارتۇق ۋاقىتقا خىزمىتىدىن ئايرىلالمايدۇ.

— ئاھ، قەدىردان ئاتام! — دېدى ئاندرېئا. ئۇنىڭ مۇنداق تېز ۋىدالىشىشتىن خوش بولغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— شۇنىڭ ئۈچۈن، — دېدى مونتې — كرىستو ئۇنىڭ بۇ سۆزلەرنى قانداق ئاھاڭدا ئېيتقانلىقىنى سەزمىگەن قىياپەتتە، — سىلەرنىڭ دىدار كۆرۈشۈشكىلارنى ئارقىغا سۈرۈشنى خالىمايمەن. مۆھتەرەم كاۋالكانتى ئەپەندىنى قۇچاقلاشقا تەييارمۇسىز؟

— شۇنداق بولۇشىدىن گۇمانلانمىسىڭىز كېرەك؟

— ئەمىسە، مانا ماۋۇ مېھمان كۈتۈش ئۆيىگە كىرىڭ. ئاتىڭىز شۇ يەردە. ئۇ سىزنى كۈتۈپ ئولتۇرىدۇ.

ئاندرېئا گرافقا تەزىم قىلىپ، مېھمان كۈتۈش ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. گراف ئۇ چىقىپ كەتكۈچە كەينىدىن قاراپ

ئوردى. ئاندىن تامدىكى سۈرەتلەردىن بىرىنىڭ ئارقىغا يوشۇرۇلغان پورژىننى باسقاندى، سۈردەت ئۆز جازىسىدىن سەل سۈرۈلۈپ چىققىنى ـ دە، مېھمان كۆتۈش ئۆيىنى كۆرۈشكە بولغۇدەك يوچۇق ئېچىلدى.

ئاندرېئا كىرىشكىلا مايور ئورنىدىن تۇردى. ئاندرېئا ئىشكنى يېپىپ تويۇپ ئونىڭ ئالدىغا كەلدى.

ـ ۋاي، قەدىردان ئاتا، ـ ئاندرېئا ئۆز ئاۋازىنى يېپىقلىق ئىشكنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى گىراف ئائىلىسۇن دەپ ئۇنىلۇك سۆزلىدى، ـ بۇ راستىنلا سىزمۇ؟

ـ ياخشىمۇسىز، جېنىم ئوغلۇم، ـ مايور جىددىي ئاھاڭدا سۆزلىدى.

ـ سىز بىلەن شۇنچە كۆپ يىللاردىن بېرى كۆرۈشمەي، ئاخىرى يەنە تېپىشقانلىقىمىز نېمىدېگەن زور بەخت، ـ دېدى ئاندرېئا ئىشك تەرەپكە قاراپ تويۇپ.

ـ راست، ئايرىلغىنىمىزغا بەك ئۇزاق بولدى.

ـ قۇچاقلىشامدۇق؟ ـ تەكلىپ قىلدى ئاندرېئا.

ـ مەرھەمەت، ئوغلۇم، ـ دېدى مايور.

ئۇلار فرانسىيە تىياتىرلىرىدىكىدەك مەڭزىنى مەڭزىگە يېقىپ قۇچاقلاشتى.

ـ شۇنداق قىلىپ، يەنە بىللە بولدۇق، ـ دېدى ئاندرېئا.

ـ يەنە بىللە بولدۇق، ـ تەكرارلىدى مايور.

ـ ئەمدى ئايرىلماسمىز؟

ـ ئەكسىچە، قەدىرلىك ئوغلۇم. ھازىر فرانسىيە سىزنىڭ ئىككىنچى ۋەتىنىڭىز بولۇپ قالغاندۇر؟

ـ ئىقرار بولۇشۇم كېرەك، ـ دېدى يىگىت، ـ ئەگەر پارىژنى تاشلاپ كېتىشكە توغرا كەلسە بەكمۇ ھەسرەتلەنگەن بولاتتىم.

ـ مەن بولسام، لۈككىدىن ئايرىلىپ ياشىيالمايمەن. شۇڭا، پۈرسەت بولسىلا ئىتالىيىگە قايتىپ كېتىمەن.

ـ قەدىرلىك ئاتا، قايتىپ كېتىشتىن ئىلگىرى مېنىڭ كېلىپ چىقىشىمغا ئىسپات بولىدىغان ھۈججەتلەرنى ماڭا قالدۇرۇپ كېتەرسىز؟

ـ شۇنداق بولىدۇ ـ دە. مەن ئۆزۈمنى شۇ ئىش ئۈچۈن كەلدىم ئەمەسمۇ. شۇ ھۈججەتلەرنى سىزگە بېرىمەن دەپ، سىزنى كۆپ ئىزلەپ، ئاران تاپتىم. سىزنى يەنە بىر قېتىم مۇشۇنداق ئىزلەشكە توغرا كەلسە، ئاداققى ئۆمرۈمگىچە تاپالمايمەن.

ـ ئۇ ھۈججەتلەر...

ـ مانا.

ئاندرېئا ئاتىسىنىڭ توي خېتى بىلەن ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇش گۇۋاھنامىسىنى تەڭزالىق بىلەن قولىغا ئېلىپ، ھەقىقىي پەرزەنتلەرگە خاس ئىنتىزارلىق بىلەن ئاچتى ۋە ئۆزىنىڭ زور قىزىقىشىنى ھەم خېلى تەجرىبىلىك ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىپ، ھەر ئىككى ھۈججەتنى تېز كۆرۈپ چىقتى. ئوقۇپ بولغاندا ئۇنىڭ چىرايى سۆز بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن بولمايدىغان خۇشاللىقتا نۇرلىنىپ كەتتى ۋە ئۇ غەلىتە بىر خىل كۈلۈمسىرەش بىلەن مايورغا قارىدى.

ـ مۇنداق دەڭ! ـ دېدى ئۇ ساپ توسكان شۇنسىدە، ـ ئىتالىيىدە جىنايەتچىلەرنى سۈرگۈن قىلىدىغان ئىشلار ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئوخشىمامدۇ؟

مايور قەددىنى رۇسلىدى.

ـ سىز نېمىدېمەكچى؟ ـ دېدى ئۇ.

ـ شۇنى دېمەكچىمەنكى، ئۇ يەردە مۇشۇنداق ھۈججەتلەرنى ياساپ چىققانلار سۈرۈشتە قىلىنمايدىغان ئوخشايدۇ. فرانسىيىدە بۇنداق ئىشنىڭ يېرىمىنى قىلىپ قويىدىغان بولسىڭىز كېم دېگەندىمۇ بەش يىلغىچە تۈلۈن ئارىلىنىڭ شامىلىنى يەيسىز.

— بۇ نېمىدېگىنىگىز؟ — مايور چىرايىنى سۇرلۇك تۇسكە كىرگۈزۈشكە تىرىشىپ سورىدى.

— قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، — دېدى ئاندرېئا مايورنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ، — مېنىڭ ئاتام بولۇپ بەرگەنلىكىگىز ئۈچۈن ئۇلار سىزگە قانچە پۇل بېرىدۇ؟

مايور گەپ قىلاي دەپ تۇرۇشىغا ئاندرېئا ئۇنى توختىتىپ ۋالدى ۋە ئاۋازىنى پەسەيتىپ مۇنداق دېدى:

— ئاۋازىڭىزنى چىقارماڭ. ئالدى بىلەن مەن ئېيتاي، مەن سىزنىڭ ئوغلىڭىز بولۇپ بەرگەنلىكىم ئۈچۈن ماڭا بىر يىلدا 50 مىڭ فرانىك بېرىدۇ. شۇڭا، سىزنى مېنىڭ ئاتام ئەمەس دېيىشنى خالمايمەن.

مايور بىئارام بولۇپ ئەتراپىغا قاراپ قويدى.

— قورقماڭ، بۇ يەردە ھېچكىم يوق، — دېدى ئاندرېئا، — ئۇنىڭ ئۇستىگە، بىز ئىتالىيانچە سۆزلىشىۋاتىمىزغۇ.

— ماڭمۇ شۇنداق، — دېدى لۇككىدىن كەلگەن كىشى، — ماڭمۇ بىر يىلدا 50 مىڭ فرانك بېرىدۇ.

— كاۋالكانتى ئەپەندى، — دەپ سورىدى ئاندرېئا، — سىز ئاجايىپ چۆچەكلەرگە ئىشىنەمسىز؟

— بۇرۇن ئىشەنمەيتتىم. ئەمدى ئىشىنىشكە توغرا كېلىۋاتىدۇ.

— ئىشىنىشكە بىرەر ئاساسىڭىز بارمۇ؟

مايور يانچۇقىدىن بىر ئوچۇم لۇيىدور تەڭگىسىنى چىقاردى.

— كۆرۈپ تۇرۇپسىزكى، بۇ ھەقىقىي پۇل.

— سىزنىڭ پىكرىڭىزچە، ئۇنىڭ ۋەدىلىرىگە ئىشەنسەم بولامدۇ؟

— مېنىڭچە، ئىشەنسىڭىز بولىدۇ.

— بۇ گراف ۋەدىسىگە ئەمەل قىلارمۇ؟

— چوقۇم ئەمەل قىلىدۇ، لېكىن ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ،

ئۇنىڭ ۋەدە قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بىز ئىككىمىز ئۆز رولىمىزنى ياخشى ئوينىشىمىز كېرەك.

— ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ ـ دە!

— مەن بىر كۆيۈمچان ئاتىنىڭ رولىنى ئوينايمەن...

— ئۇلار مېنىڭ ئوغۇل بولۇشۇمنى خالىغاندىن كېيىن، ئوغۇلنىڭ رولىنى ئويناۋېرىمەن.

— ئۇلار دېگىنىڭىز كىم؟

— كىملىكىنى مەنمۇ بىلمەيمەن. ئىش قىلىپ، سىزگە خەت يازغانلار. سىزگە خەت كەلگەندۇر؟

— كەلدى.

— كىمدىن؟

— بۇزونى ھەزرەت دېگەن بىرىدىن.

— سىز ئۇنى تونۇمامسىز؟

— مەن ئۇنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان.

— ئۇ خەتتە نېمىلەر يېزىلىپتۇ؟

— ماڭا يامانلىق قىلىدىغان ئويىڭىز يوقتۇر؟

— نېمىدەپ ئۇنداق قىلاتتىم؟ ئىككىمىزنىڭ مەنپەئەتىمىز بىر.

— ئەمسە مانا، ئوقۇڭ.

مايور خەتنى يىگىتكە بەردى. ئاندرېئا ئاۋازىنى بوش چىقىرىپ ئوقۇدى:

«سىز كەمبەغەل. ئالدىڭىزدا سىزنى بەختسىز قىلىدىغان كۈتۈپ تۇرماقتا. باي بولالمىسىڭىزمۇ. ھېچ بولمىغاندا ئەركىن ئادەم بولۇشنى خالامسىز؟

دەرھال پارىژغا بېرىپ، گراف مونتې ـ كرستونى تېپىڭ. ئۇنىڭ ئادرېسى: يېلىسەي كوچىسى، 30 ـ قورۇ. ئۇنىڭدىن

ئوغلىڭمزنى سوراڭ. ئۇ ئوغلىڭز سزنىڭ ماركىز خانىم كورىسنارى بىلەن بولغان نىكاھىڭزدىن تۇغۇلۇپ، بەش ياشلىق ۋاقتىدا باشقىلار تەرىپىدىن ئوغرىلاپ كېتىلگەن. ئوغلىڭزنىڭ ئىسمى ئاندرېئا كاۋالكانتى. مەزكۇر خەتنى يازغۇچىنىڭ سزگە بولغان ياخشى نىيىتىدىن شەكلىنىپ قالماسلىقىڭز ئۈچۈن بۇ خەتكە قوشۇپ سزگە يەنە مۇنۇلار ئەۋەتىلدى:

1. فلورېنسىيەدىكى گوسى ئەيەندىنىڭ بانكىسىغا قارىتىپ بېرىلغان 2400 توسكان لىۋرىنىڭ چېكى.

2. گراف مونتې ـ كرىستوغا قارىتىپ بېرىلغان تونۇش تۇرۇش. ئۇ گراف مېنىڭ ھاۋالە قىلىشىم بىلەن سزگە 48 مىڭ فرانك بېرىدۇ.

گرافنىڭ ئۆيىگە 26 ـ ماي كەچ سائەت يەتتە دە بېرىڭ.

بۇرونى ھەزرەت».

ـ مانا، دېمىدىمۇ.

ـ «مانا دېمىدىمۇ» دېگىنىڭز نېمىسى؟ سز نېمىدېمەكچى؟ ـ سورىدى مايور.

ـ مەنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بىر خەت تاپشۇرۇۋالغان.

ـ سز؟

ـ ھەئە، مەن.

ـ بۇزونى ھەزرەتتىنمۇ؟

ـ ياق.

ـ ئەمسە كىمدىن؟

ـ ئۆزىنى سندىباد ـ سايلاھەتچى دەپ ئاتايدىغان لورد ئۇيىلمور ئىسملىك بىر ئىنگلىزدىن.

ـ سزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بولغان تونۇشلۇقىڭزمۇ مېنىڭ بۇزونى ھەزرەت بىلەن تونۇشلۇقۇمغا ئوخشاشتۇر؟

ـ ياق، بۇ جەھەتتە سزگە قارىغاندا مەن كۆپرەكنى بىلىمەن.

ـ سز ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەنمۇ؟

ـ ھەئە. بىر قېتىم كۆرۈشكەن.

ـ قەيەردە؟

ـ بۇنى دېيىشكە بولمايدۇ. بۇنى دېسەم مەن بىلگەنىڭ ھەممىسىنى سزمۇ بىلىدىغان بولىسز. ئۇنداق قىلىش ئارتۇقچە.

ـ ئۇ، خەتكە نېمىلەرنى يېزىپتۇ؟

ـ ئوقۇڭ.

«سز كەمبەغەل. ئالدىڭزدا غېرىبلىق تەقدىرى سزنى كۈتۈپ تۇرماقتا. ئىناۋەتلىك، ئەركىن ۋە باي ئادەم بولۇشنى خالامسز؟»

ـ ۋاھ، ـ دېدى ئاندرېئا ئۈياق ـ بۇياققا چايقىلىپ تۇرۇپ، ـ شۇنۇ سورايدىغان گەپمۇ.

«نىتسادىن چىقىش يولىدىكى گېنۇيا دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا سزنى بىر كىرا پەيتۇنى كۈتۈپ تۇرىدۇ. شۇ پەيتۇنغا ئولتۇرۇپ، تۇرىن، شامبېرى ۋە پون ـ دې ـ بوۋۇئازېن يولى بىلەن مېڭىڭ. 26 ـ ماي كەچ سائەت يەتتە دە يېلىسەي كوچىسى 30 ـ قورۇدىكى گراف مونتې ـ كرىستونىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭدىن ئاتىڭزنى سوراڭ.

سز ماركىز بارتولومېئو كاۋالكانتى بىلەن ماركىز خانىم ئولىۋار كورىسنارىنىڭ ئوغلى. ئاتىڭز سزگە

ئاپشۇروپ بېرىدىغان ھۆججەتلەر بۇنىڭغا ئىسپات بولىدۇ، سىز شۇ سالاھىيىتىڭىز بىلەن پارىژ جامائەتچىلىكىگە ئارىلىشىسىز. يىللىق كىرىمىڭىز 50 مىڭ لۇئىر بولغاچقا، سالاھىيىتىڭىزگە مۇناسىپ تۇرمۇش كەچۈرەلەيسىز.

سىزگە يەنە نىتسادېكى فېررېئا ئەپەندىنىڭ بانكىسىغا يېزىلغان 5000 لۇئىر چېكى ۋە گراف مونتې ـ كرىستوغا قارىتىپ يېزىلغان تونۇشتۇرۇش خېتىنى مۇشۇ خەتكە قوشۇپ ئەۋەتتىم. مەن ئۇ گرافقا سىزنىڭ قىيىنچىلىقلىرىڭىزنى ھەل قىلىپ بېرىشنى ھاۋالە قىلدىم.

سىندېباد ـ سايياھەتچى».

ـــ قالتىس گەپ! ـــ دېدى مايور.

ـــ ھەقىقەتەن قالتىس.

ـــ سىز گراف بىلەن كۆرۈشتىڭىزمۇ؟

ـــ ھېلى شۇنىڭ يېنىدىن چىقتىم.

ـــ ئۇ خەتتىكى گەپلەرنى تەستىقلىدىمۇ؟

ـــ تولۇق تەستىقلىدى.

ـــ بۇ ئىشلارنىڭ تېگى ـ تەكتىگە چۈشىنىپ يېتەلمىدىڭىزمۇ؟

ـــ راستىنى ئېيتقاندا، ھېچ چۈشەنمىدىم.

ـــ ئۇلار كىمدۇ بىرىنى قاپقانغا چۈشۈرمەكچى بولۇشۇاتىدۇ.

ـــ سىز بىلەن ئىككىمىزنى ئۇنداق قىلىشماس؟

ـــ ياق، ئەلۋەتتە ئۇنداق ئەمەس.

ـــ ھە، ئەمىسە...

ـــ نېمە قىلىشسا قىلىشامدۇ، ھە؟

ـــ مەنمۇ شۇنى دېمەكچىدىم. ئۆز رولىمىزنى ئاخىرغىچە زىچ ماسلىشىپ ئويناييلى.

ـــ توغرا! بۇ جەھەتتە مەن سىزگە ياخشى شېرىك بولالايدىغانلىقىمنى كۆرۈپ قالسىز.

ـــ شۇنداق قىلالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن، قەدىرلىك ئاتا.

ـــ ھەممىتىڭىزگە ھەشقاللا، قەدىرلىك ئوغلۇم.

مونتې ـ كرىستو ئەمدى مېھمان كۆتۈش ئۆيىگە كىرىشنى مۇۋاپىق تاپتى. ئۇنىڭ قەدەم شەپىسى ئاڭلىنىشى بىلەن تەڭ سۆھبەتداشلار بىر ـ بىرىنى قۇچاقلاشتى. گراف كىرىپ، ئۇلارنى شۇ ھالەتتە كۆردى.

ـــ ھە، قانداق، ماركىز؟ ـــ سورىدى مونتې ـ كرىستو، ـــ ئوغلىڭىزنى كۆرۈپ خۇش بولغانسىز؟

ـــ ئاھ، گراف، خۇشاللىقىمدىن نېمە قىلىشىمنى بىلمەيۋاتىمەن.

ـــ ھە، سىزچۇ، يىگىت؟

ـــ ئاھ، بۇ بەختتىن ئەس ـ ھوشۇمنى يوقتىپ قويغۇدەك بولۇۋاتىمەن.

ـــ بەختلىك ئاتا، بەختلىك بالا! ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو.

ـــ مەن پەقەت بىرلا ئىشتىن، يەنى پارىژدىن شۇنچە تېز كېتىشىم كېرەكلىكىدىن ئەپسۇسلىنىۋاتىمەن، ـــ دېدى مايور.

ـــ يوقسۇ، قەدىرلىك كاۋالكانتى ئەپەندى، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـــ مەن سىزنى بەزى دوستلىرىم بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويمىغۇچە بۇ يەردىن كەتمەسلىكىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

ـــ جانابلىرىنىڭ خىزمىتىگە تەييارمەن، ـــ دېدى مايور.

ـــ ھە، ئەمدى سىز كۆڭلىڭىزدىكى گېپىڭىزنى ئېيتىۋېرىڭ، يىگىت.

ـــ كىمگە؟

ـــ ئاتىڭىزغا. ئۆزىڭىزنىڭ پۈل جەھەتتىكى قىيىنچىلىقىڭىزنى ئۇنىڭغا ئوچۇق ئېيتىڭ.

ـــ ھەي! ـــ دېدى ئاندرېئا، ـــ بۇ دەل مېنىڭ بېشىمنى قاتۇرىۋاتقان مەسىلە.

— ئاڭلىدىڭىزمۇ، مايور؟ — دېدى مونتې ـ كرىستو.
— ئەلۋەتتە ئاڭلىدىم.
— چۈشەندىڭىزمۇ؟
— چۈشەندىم.
— بۇ بىچارە بالىغا پۇل كېرەك ئىكەن.
— مەن قانداق قىلىشىم كېرەك؟
— ئۇنىڭغا پۇل بېرىشىڭىز كېرەك.
— مەن؟
— ھەئە، سىز.
مونتې ـ كرىستو ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ تۇردى.
— مانا، ئېلىڭ، — دېدى ئۇ ئاندرېئاغا ۋە ئۇنىڭ قولىغا بىر باغلام قەغەز پۇلنى تۇتقۇزدى.
— بۇ نېمە؟
— ئاتىڭىزنىڭ جاۋابى.
— ئاتامنىڭ؟
— ھەئە. سىز ئۇنىڭغا ئۆزىڭىزنىڭ پۇلغا موھتاج ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇقتۇردىڭىزغۇ.
— ھەئە. بىراق بۇ...
— مانا شۇ پۇل. ئاتىڭىز بۇ پۇلنى سىزگە بېرىشنى ماڭا ھاۋالە قىلدى.
— مېنىڭ كېيىن ئالىدىغان پۇللىرىمدىن تۇتۇۋېلىشقىمۇ؟
— ياق، كەم ـ كۈتىكىزنى غەملىۋېلىش ئۈچۈن.
— قەدىردان ئاتا!
— بولدى، گەپ قىلماڭ. — دېدى مونتې ـ كرىستو، — كۆرۈۋاتىسىزغۇ، ئۇ، بۇ ھەقتە گەپ قىلىشمىنى خالىمايدۇ.
— ئاتامنىڭ بۇنداق تۇزۇتچانلىقىنى بەك ياقتۇرىمەن، — دېدى ئاندرېئا ۋە پۇللارنى يانچۇقىغا تىقتى.

— ياخشى، — دېدى گراف، — ئەمدى قايتىڭلار.
— جانابلىرى بىلەن يەنە قاچان كۆرۈشۈش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولىمىز؟ — سوردى كاۋالكانتى.
— ھە، راست، — دېدى ئاندرېئا، — قاچان شۇنداق شەرەپكە مۇيەسسەر بولىمىز؟
— مۇۋاپىق كۆرسەڭلار، شەنبە كۈنى كەلسەڭلارمۇ بولىدۇ... ھەئە... توغرا... شەنبە كۈنى كېلىڭلار. مەن شۇ كۈنى ئوتېيلدىكى فونتېن كوچىسى 28 ـ قورۇدا بىرنەچچە كىشىگە زىياپەت بەرمەكچىمەن. سىلەرنىڭ بانكىرىڭلار دانگلار ئەپەندىمۇ كېلىدۇ. ئۇنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويايي. ئۇ سىلەرگە پۇل بېرىدىغان بولغاچقا ئىككىڭلارنى تونۇۋېلىشى كېرەك ـ تە.
— ياخشى كىينىپ كېلىش كېرەكمۇ؟ — بوشقىنا سوردى مايور.
— ياخشى كىينىك: ھەربىيچە چاپان، ئوردېنلار، قىسقا شىم.
— مەنچۇ؟ — سوردى ئاندرېئا.
— سىز ئادەتىلا كىينىڭ: قارا شىم، لاكلانغان كېپىش، ئاق كۆڭلەك، قارا ياكى كۆك چاپان، ئۇزۇن گالستۇك. كىيىملەرنى بىلېن ياكى ۋېرونكاغا تىكتۈرۈڭ. ئۇلارنىڭ ئادرېسىنى بىلمىسىڭىز، باتستېن ئېيتىپ بېرىدۇ. پۇلنى ھەرقانچە كۆپ بولسىمۇ، ئۆزىڭىزنى كەمتەر تۇتۇڭ. كېيىنچە ياخشى كىيىملەرنى كىيىدىغان بولسىز. ئاتىلارنى دېۋېدوددىن، پەيتۇننى باتستىن ئېلىڭ.
— سائەت قانچىدە بارىمىز؟ — سوردى ئاندرېئا.
— يەتتە يېرىمدا.
— ماقۇل، — دېدى مايور، قولىغا شىلەپىسىنى ئېلىپ.
ھەر ئىككى كاۋالكانتى تەزىم قىلىپ، چىقىپ كېتىشتى.
گراف دېرىزە ئالدىغا كېلىپ، ئۇلارنىڭ قولتۇقلىشىپ، قورۇنى كېسىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇردى.
— سېپى ئۆزىدىن ئىككى رەزىل مۇناپىق! — دېدى ئۇ، — ئۇلار ھەقىقىي ئاتا ـ بالا بولسىچۇ كاشكى!

ئۇ بىر مىنۇتچە چوڭقۇر خىيالغا چۆمۈپ تۇرۇپ قالدى.

— موررىللارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەي، — دېدى ئۇ، — غەزەپ ۋە يىرگىنىچتىن بوغۇلۇپ قالغۇدەك بولۇۋاتىمەن.

تۆتىنچى باب

بىدە تېرىلغان كۆكتاتلىق

ئەمدى بىز ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە يانداش بولغان كۆكتاتلىققا كېلىپ، كاشتان دەرەخلىرى ئارىسىدىكى رېشاتكىنىڭ يېنىدا ئۆزىمىزگە تونۇشلۇق بولغان بىر جۈپ يىگىت ـ قىز بىلەن يەنە ئۇچرىشايلى.

بۇ قېتىم ئالدى بىلەن ماكسىملىئان كەلدى. ئۇ توسۇقنىڭ تاختايلىرىغا يۆزىنى يېقىپ ماريامغا، باغ ئىچىدىن قىزنىڭ تونۇش گەۋدىسىنىڭ چىقىپ كېلىشىنى، باغ يولىدىكى شېغىللارنىڭ يېنىككىنە قەدەم بېسىپ كېلىۋاتقان توپلىلار ئاستىدا شىرىقلىشىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتمەكتە.

ئاخىرى، قەدەم شەپىسى ئاڭلاندى، بىراق بىر ئەمەس، ئىككى گەۋدە كۆرۈندى. ۋالېنتىنا دانگلار خانىم بىلەن ئۇچرىنى كېلىپ، ئۇزاق ئولتۇرۇپ قالغاچقا، كۆرۈشۈش ئورنىغا ۋاقتىدا چىقالماي قالغانىدى. ئۇ، كېچىكىپ قېلىشتا ئۆزىنىڭ ئەيىبلىك ئەمەس ئىكەنلىكىنى ماكسىملىئانغا كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن ئۇچرىنىنى باغقا چىقىپ ئايلىنىپ كېلىشكە تەكلىپ قىلغانىدى.

موررىل ئاشقىلارغا خاس سەزگۈرلۈك بىلەن بۇنى چۈشەندى ـ دە، يېنىكلىشىپ قالغاندەك بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ۋالېنتىنا گەرچە ئاۋاز يەتكۈدەك ئارىلىققا يېقىنلاشمىسىمۇ، قەدەملىرىنى ھامان ماكسىملىئانىنىڭ كۆزى يەتكۈدەك جايلارغا توغرىلاپ

تۇردى ۋە ئۆز ھەمراھىغا تۈيدۈرماستىن دەرۋازا تەرەپكە كۆز يۈگۈرتۈپ تۇردى. ئۇنىڭ كۆزلىرى گويا كى ماكسىملىئانغا «بىر دەم تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ، دوستۇم. كۆرۈۋاتمسىزغۇ، ئامالىم يوق» دېگەنىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

ماكسىملىئان سەۋر ـ تاقەت بىلەن كۈتۈپ، بۇ ئىككى قىزنىڭ تۇرقى ـ سىياقىدىكى پەرقىنى زوقلىنىپ قاراپ تۇردى. ئۇلارنىڭ بىرى ئاق يۈزلۈك، خۇمار كۆزلۈك ۋە مەجنۇن تالدەك زىلۋا بويلۇق ئىدى. يەنە بىرى بۇغداي ئۆڭلۈك، كۆز قاراشلىرى مەغرۇر ۋە خۇددى كۆك تېرەكتەك سۈمباتلىق ئىدى. موررىلنىڭ نەزەرىدە بۇ سېلىشتۇرمىسىدىكى ھەممە ئۈستۈنلۈك ۋالېنتىنا تەرەپتە ئىدى، ئەلۋەتتە.

قىزلار يېرىم سائەتچە سەيلە قىلغاندىن كېيىن قايتىپ كېتىشتى. ماكسىملىئان دانگلار خانىمنىڭ ئۆيىگە قايتىش ۋاقتى بولغانلىقىنى چۈشەندى.

دەرۋەقە، كۆپ ھايال بولماي ۋالېنتىنا ئۆزى يالغۇز قايتىپ كەلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە يەنە قايتىپ كەلگەنلىكىنى باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ ئېھتىيات بىلەن ئاستا مېڭىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇدۇل دەرۋازا يېنىغا بېرىشنىڭ ئورنىغا ئالدى بىلەن سكامېيكىغا ئولتۇردى ۋە دەرەخلەرنىڭ ئارىسىنى، باغ ئىچىدىكى ھەممە يوللارنى پەخەسلىك بىلەن كۆزىتىپ چىقتى. مۇشۇنداق ئېھتىيات چارىلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇ يۈگۈرۈپ دەرۋازا يېنىغا كەلدى.

— ۋالېنتىنا، — توسۇقنىڭ كەينىدىن خىتاب قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

— ياخشىمۇسىز، ماكسىملىئان. ساقلىتىپ قويدۇم، لېكىن نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولغانلىقىنى ئۆزىڭىز كۆردىڭىزغۇ.

— ھەئە، دانگلار خېنىمنى كۆردۈم. سىلەرنىڭ بۇنداق يېقىن دوست ئىكەنلىكىڭلارنى ئويلىماپتىكەنمەن.

— كىم بىزنى يېقىن دوست دەيدۇ؟

— ھېچكىم. ئىككىلارنىڭ قولتۇقلىشىپ سەيلە قىلغانلىقىغا لارغا ۋە خۇددى بىر-بىرىگە ئېچ سىرىنى ئېيتىشىۋاتقان ساۋاقداش قىزلاردەك سۆھبەتلەشكەنلىكىگلارغا قاراپ شۇنداق ئويلىدىم.

— بىز راستىلا سىرىمىزنى ئېيتىشتۇق، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئۇ مورمېر ئەپەندىگە ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنىڭغا ئەگەر ئەپەندى بىلەن توي قىلسام قانچىلىك بەختسىز بولۇپ قالىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

— سۆيۈملۈك ۋالېنتىنا!

— بىز ئاشۇنداق سۆزلەشكەنلىكىمىز ئۈچۈن ئېچىنىپ بىلەن ئىككىمىزنى يېقىن دوست دەپ ئويلاپ قاپسىز، — سۆزىنى داۋاملاشتۇردى قىز، — لېكىن مەن ئۆزۈم ياخشى كۆرمەيدىغان ئادەمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتقاندا ياخشى كۆرىدىغان ئادىمىنى ئويلىدىم.

— سىز نېمىدېگەن ياخشى، ۋالېنتىنا. دانگلار خېنىم ھەرگىز سىزگە ئوخشاش بولالمايدۇ. گۈلنىڭ پۇرىقىدەك، مېۋىنىڭ شېرىنلىكىدەك مەپتۇن قىلىش خىسلىتىگە زىنى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن تاپقىلى بولمايدۇ. ۋەھالەنكى، گۈل بىلەن مېۋىنىڭ چىرايلىق بولۇشىلا كۇپايە قىلمايدۇ — دە.

— مېنى ياخشى كۆرگەنلىكىڭىز ئۈچۈن سىزگە شۇنداق تۈيۈلۇۋاتىدۇ.

— ياق، ۋالېنتىنا. تەسەم ئىچىپ بېرىمەن. ئىككىگلارغا قارىسام، دانگلار خېنىمنىڭمۇ كۆڭلىدىكىدە گەپ يوق. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنى ئانداق قىلىپ ياخشى كۆرۈش مۇمكىنلىكىنى چۈشىنەلمەيمەن.

— بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۆزىڭىز ئېيتقاندەك، بايا مۇشۇ

يەردە تۇرۇپسىز ۋە مېنى كۆرۈپ تەرەپبازلىقىڭىز قوزغىلىپتۇ.

— ياق... سىز دەپ بېقىڭا... مېنىڭ دانگلار خېنىمغا بولغان كۆز قارىشىم...

— نېمىدېمەكچى بولغانلىقىڭىزنى بىلمىدىم، لېكىن ئۇنىڭغا بولغان كۆز قارىشىڭىز ئادىل بولمىسا كېرەك. بىزدەك ئاجىز قىزلارغا باھا بېرىشتە كەڭچىلىك قىلمىشىڭىزدىن ئۈمىد كۈتۈشكە بولمايدۇ.

— سىلەر ئۆزئارا سۆزلەشكەندە بىر-بىرىگلارغا بەك ئادىل بولدىغان ئوخشىمامسىلەر؟

— بىز كۆپ جەھەتلەردە بىر-بىرىمىزنى قوللايمىز. ھە، بايا سىز نېمىدېمەكچى ئىدىڭىز؟

— دانگلار خېنىم مورمېر ئەپەندىگە ياتلىق بولۇشنى خالىمىسا، باشقا بىرىنى ياخشى كۆرەمدىكەن؟

— ماكسىملىئان، بايا ئېيتتىمغۇ، ئېچىنىڭ مېنىڭ دوستۇم ئەمەس.

— قىزلار دوست بولمىسىمۇ سىرداشمايدىغۇ، — دېدى موررېل. راستىڭىزنى ئېيتىڭ، ئۇنىڭدىن شۇ توغرۇلۇق چوقۇم سورىدىڭىز. ئەنە، كۆلۈۋاتىسىز.

— بۇ ياغاچ توسۇق سىزگە توسالغۇ بولالمىغان ئوخشىمامدۇ؟

— ھە، ئۇ سىزگە نېمىدېدى؟

— ھېچكىمنى ياخشى كۆرمەيمەن، ئەرگە تېگىشنى ئويلىسام قورقمەن دېدى، — دەپ جاۋاب بەردى ۋالېنتىنا: — ئۇ ھەممىدىن بەكرەك ئەركىن ۋە مۇستەقىل ھايات كەچۈرۈشنى خالايمەن دەيدۇ. ئۇ ھەتتا ئاتىسىنىڭ نامراتلىشىپ كېتىشىنى ئارزۇ قىلمىدىكەن. شۇنداق بولسا، ئۇ ئۆزىنىڭ دوستى لۇيىزا ئارمىلىيگە ئوخشاش ئارتىس بولالايمەن دەيدۇ.

— ھە. مانا دېمىدىمۇ!

— بۇ گەپتىن نېمە مەنا چىقاردىڭىز؟ — سوردى ۋالېنتىنا.
— ھېچنېمە، — دېدى ماكسىملىئان كۈلۈمسىرەپ.
— ئەمسە نېمىدەپ كۈلىسىز؟
— ھە، مانا، سىزمۇ ماڭا قاراۋېتىپسىزغۇ، — دېدى ماكسىملىئان.
— ئەمسە كېتەيمۇ بۇ يەردىن؟
— ياق، ياق! بولدى، ئەمدى سىز توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى.
— ھە، راست، يەنە ئون مىنۇت ۋاقتىمىز قالدى.
— بۇ نېمىدېگەن ئەلەم! — ماكسىملىئان ھەسرەتلەنگەن ھالدا خىتاب قىلدى.
— راست دەيسىز، مەن سىزنىڭ دەردىڭىزگە دەرمان بولالمىدىم، — مەيۈسلۈك بىلەن سۆزلىدى ۋالېنتىنا، — بىچارە ماكسىملىئان، مېنى دەپ نېمە كۈنلەرنى كۆرۈۋاتىسىز! خالىسىڭىز بەختلىك بولالايتتىڭىزغۇ! بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈمنى كايىيمەن.
— ھېچقىسى يوق، ۋالېنتىنا. مۇشۇنداق بولغانلىقىنىڭ ئۆزى مېنىڭ بەختىم ئەمەسمۇ! مېنىڭ ئىنتىزارلىق قەلبىم سىز بىلەن بىرگە بولغان بەش مىنۇتتىن، ئىككى ئېغىز سۆزىڭىزدىن قانائەت ھاسىل قىلدىمۇ. مەن شۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشىنىمەنكى، تەڭرى ھەر قانداق جۈپلەشكەن قەلبلەرنى ئاخىرى بىر - بىرىدىن جۇدا قىلىدىغان بولغاچقا، بىر - بىرى بىلەن ئاسان تېپىشىدىغان ۋە بىر - بىرىگە بەك ئاسان باغلىنىدىغان قەلبلەرنى ياراتمىغان.
— رەھمەت، ماكسىملىئان. داۋاملىق مۇشۇنداق ئۈمىدۋار بولۇڭ. سىز مۇشۇنداق ئۈمىدۋار بولسىڭىز مەن بەختلىك بولىمەن.
— يەنە نېمە ئىش بولدى، ۋالېنتىنا؟ نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئالدىراپ كەتمەكچى بولۇۋاتىسىز؟
— ۋىلفور خانىم بىزدەم تۇرۇپ كىرىڭ دېگەنىدى. مېنىڭ مىراسلىق مېلىم توغرۇلۇق دەيدىغان گېپى بار ئىكەن.

ۋاي خۇدايىم، مەن بەكمۇ باي. مېنىڭ مىراسىمنى ئۇلار ئۆزلىرى ئېلىپ، ماڭا خاتىرجەملىك ۋە ئەركىنلىكىمنى بەرسىلا بولاتتىغۇ. مەن كەمبەغەل بولسامۇ سىز مېنى ئوخشاشلا ياخشى كۆرۈۋېرىسىزغۇ، شۇنداقمۇ موررىل؟
— مەن سىزنى ھەرقانداق شارائىتتىمۇ ياخشى كۆرىمەن. كەمبەغەللىك ياكى بايلىق دېگەن نېمە ئۇ. مېنىڭ ۋالېنتىنام بولسىلا، ئۇنى مەندىن ھېچكىم تارتىۋالالمايدىغانلىقىغا ئىشەنسەملا بولدى! لېكىن، ۋىلفور خانىم سىزنىڭ توي ئىشىڭىز توغرۇلۇق سۆزلەشمەكچى ئەمەستۇر؟
— ئۇنداق ئەمەستۇر.
— قورقماڭ، ۋالېنتىنا، جېنىم تېنىمدىلا بولىدىكەن، سىزدىن باشقىسىغا قارىمايمەن.
— ھەي ماكسىملىئان، بۇ گەپلىرىڭىز ماڭا تەسەللى بولدۇ دەپ ئويلامسىز؟
— ئەپسۇ قىلىڭ، قاملاشمىغان گەپ قىلىپ قويدۇم. ئېيتماقچى بولغىنىم باشقا گەپ ئىدى، نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا مەن مورسېر بىلەن كۆرۈشتۇم.
— شۇنداقمۇ؟
— فرانس بىلەن دوست. بۇنى بىلەمسىز؟
— بىلىمەن. نېمە بولدى؟
— ئۇنىڭغا فرانستىن خەت كەپتۇ. فرانس پات - ئارىدا قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.
ۋالېنتىنانىڭ چىرايى ئۆڭۈپ، دەرۋازىغا يۆلىنىپ قالدى.
— يا پەرۋەردىگارىم، — دېدى ئۇ، — راستىنلا قايتىپ كېلەرمۇ؟ ياق، ئۇ قايتىپ كېلىدىغان بولسا ۋىلفور خانىم بۇنى ئېيتىش ئۈچۈن مېنى چاقىرمىغان بولاتتى.
— نېمىشقا؟

— نېمىشقىكىن... ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن... پەملىشىمچە، ۋىلفور خانىم بۇ تويغا ئاشكارا قارشى تۇرمىسىمۇ، كۆڭلىدە ئۇنى ياقتۇرمايدۇ.

— ۋالېنتىنا، ئەگەر شۇنداق بولسا، مەن ۋىلفور خانىمغا باش ئۇرىمەن!

— ئالدىرىماڭ، ماكسىملىئان، — دېدى ۋالېنتىنا غەمكىن كۈلۈمسىرەپ.

— ئەگەر ئۇ فرانسىنى ياقتۇرمىسا، باشقا بىرىنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلارمۇ؟

— ئۇنداق بولۇشىدىن ئۈمىد كۈتمەڭ، ماكسىملىئان. ۋىلفور خانىم يېگىتلەرنى ئەمەس، ئومۇمەن مېنىڭ ئەرگە تېگىشمەنى خالىمايدۇ.

— ئەرگە تېگىشمىگىنى؟ ئەگەر ئۇ ئەرگە تېگىشنى شۇنچە يامان كۆرسە، نېمە ئۈچۈن ئۆزى ئەرگە تېگىپتۇ؟

— سىز بىلمەيسىز، ماكسىملىئان. ئۆتكەن يىلى مەن موناستىرغا بېرىپ، مونداخ بولۇشنى خالايدىغانلىقىمنى ئېيتقاندا، ۋىلفور خانىم گەرچە كۆرۈنۈشتە قوشۇلمايدىغاندەك قىلسىمۇ، بۇ گەپكە ئىچىدە خوش بولغانىدى. ھەتتا ئاتامۇ بۇ پىكىرگە قوشۇلدى. ئۇنىڭ بۇنداق قوشۇلۇشى ۋىلفور خانىمنىڭ قىستىشى بىلەن بولغان، بۇنى مەن بىلىمەن. مېنى پەقەت بىچارە بوۋاملا توختىتىپ قالدى. ماكسىملىئان، بەختسىز بوۋامنىڭ كۆزلىرىنىڭ قانچىلىك مەنىدار ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز. ئۇ پۈتۈن دۇنيادا يالغۇز مېنىلا ياخشى كۆرىدۇ. سۆزۈم يالغان بولسا تەڭرى ئۆزى كەچۈرگەيكى، ئۇنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەمۇ يالغۇز مەنلا. ئۇ، مېنىڭ قارارىمنى ئۇققاندىن كېيىن ماڭا تىك بېقىپ قارىغاندا كۆزلىرىدە شۇنچىلىك رەنجىش ئالامەتلىرى ئەكس ئەتتىكى، ئۇنىڭ ھەرىكەتسىز مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئۇنسىز، نىداسىز ئېقىپ

چۈشۈۋاتقان كۆز ياشلىرىدا شۇنچە زور ئۈمىدسىزلىك ئىپادىلەنىدىكى، مەن خىجىل بولۇپ قالدىم ۋە ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ خىتاب قىلدىم: «ئەپۇ قىلىڭ! ئەپۇ قىلىڭ، بوۋا! بۇندىن كېيىن بېشىمغا نېمە بالا كەلسىمۇ ھەرگىز سىزنى ئاشلاپ كەتمەيمەن». مېنىڭ شۇ گېپىمدىن كېيىن ئۇ كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى. ماكسىملىئان، مەن بەلكىم يەنە كۆپ ئازاب تارتىشىم مۇمكىن، لېكىن بوۋامنىڭ ئاشۇنداق رازىمەنلىك بىلەن قاراشلىرى ئازابلىرىمنى يېنىكلەشتۈرۈپ تۇرىدۇ.

— قەدىرلىكىم ۋالېنتىنا، سىز بىر پەرىشتە. مەندەك بىر ئات چاپتۇرۇپ كۆچىمەن ئەرەبلەرنى قىلىچ بىلەن چاپقان ئادەمنىڭ قانداق قىلىپ سىز بىلەن تونۇشۇش بەختىگە ئېرىشكەنلىكىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن. ئېھتىمال، تەڭرى ئۇ ئەرەبلەرنىڭ دىنسىز ئىكەنلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ، ماڭا مۇشۇنداق بەختنى ئاتا قىلغان بولسا كېرەك. ھە، ئېيتىڭا، نېمە ئۈچۈن ۋىلفور خانىم سىزنىڭ ياتلىق بولۇشىڭىزنى خالىمايدۇ؟

— بايا مەن دېدىمغۇ، مەن باي، بەك باي. ئاپام تۇغقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ يىلىغا 50 مىڭ لۇيرلىق سەرمايىسى ماڭا قالدى. بوۋام ماركىز سېن ـ مېران بىلەن مومامدىن كېيىنمۇ ماڭا يەنە شۇنچىلىك پۇل قالدۇ. نۇئارتىيې ئەپەندى مېنى ئۆز زىنىڭ بىردىنبىر مىراسخورى قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ. شۇڭا، ئىنىم ئېدۇئار ماڭا سېلىشتۇرغاندا كەمبەغەل. ۋىلفور خانىمدىن ئۇنىڭغا قالىدىغان نەرسە چاغلىق. ۋىلفور خانىم ئۇ ئوغلىنى بەك ياخشى كۆرىدۇ. ئەگەر مەن مونىستىرغا كەتسەم مېنىڭ بايلىقىم ئاتامغا قالىدۇ. ئۇ بوۋام سېن ـ مېران بىلەن مومامنىڭ ۋە مېنىڭ مىراسىمغا ئىگە بولىدۇ، ئاندىن بۇ مىراسلار ئۇنىڭ ئوغلىغا قالىدۇ.

— توۋا، مۇشۇنداق چىرايلىق ياش ئايالنىڭمۇ شۇنداق نەپسى يامان بولامدۇ ـ ھە!

— ئۇ ئۆزىنى ئەمەس، ئوغلىنى ئويلاۋاتىدۇ ئەمەسمۇ. ئۇ-نىڭ ئانىلىق مېھرى بويىچە تەھلىل قىلغاندا، بۇنى ئۇنىڭ گۇ-ناھى ئەمەس، بەلكى كۆيۈمچانلىقى دېيىشكە بولىدۇ.

— ۋالېنتىنا، — دېدى موررىل، — بايلىقىڭىزنىڭ بىر قىسمىنى ئۇنىڭ ئوغلىغا ئۆتكۈزۈپ بەرسىڭىز بولماسمۇ؟

— ھەمىشە ئۆزىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكىنى ئېغىزىدىن چۈشۈر-مەي كېلىۋاتقان بىر ئايالغا ئۇنداق دېگىلى بولامدۇ؟

— ۋالېنتىنا، ئىككىمىزنىڭ مۇھەببىتىمىزنى مەن مۇقەددەس بىلىپ، چوڭقۇر ئىززەت - ئېھتىرام بىلەن يۇرىكىمنىڭ قېتىدا ساقلاۋاتىمەن. دۇنيادا ھېچكىم، ھەتتا سىگىلمۇ بۇ مۇھەببەتنى سەزمىدى. بۇ مەخپىيەتلىكنى ھېچكىمگە ئېيتمىدىم. ۋالېنتىنا، بۇنى ئەمدى بىر دوستۇمغا سۆزلەپ بەرسەم بولامدۇ؟

ۋالېنتىنا چۆچۈپ كەتتى.

— دوستۇمغا؟ — دېدى ئۇ، — بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاش-تىنمۇ قورقمەن. ئۇ دوستىڭىز كىم؟

— ۋالېنتىنا، سىزدە مۇنداق بىر تۇيغۇ بولغانمۇ؟ كىشىلەر ئارىسىدا بىر ئادەمنى بىرىنچى كۆرۈشتىلا كۆڭلىڭىزگە شۇنداق يېقىن ھېس قىلىسىزكى، ئۇنى بۇنىدىن بۇرۇنمۇ بىر چاغلاردا كۆرگەندەك تەسىراتقا كېلىسىز، قەيەردە ۋە قاچان كۆرگەنلىمەن دەپ ئويلاپ، زادى ئەسلىيەلمەيسىز. ئاخىرى، ئۇنىڭ بىلەن قا-چاندۇ بىر چاغلاردا باشقا بىر دۇنيادا تونۇشقانىدەك، ئۇنىڭغا بولغان دىل مايىللىقىڭىز گويا كى قەلبىڭىزدە ئويغانغان ئەسلىمە-لەردەك تۇيۇلۇشقا باشلايدۇ. سىزدە شۇنداق ھېسسىيات بولغانمۇ؟

— بولغان.

— ئاشۇ ئاجايىپ ئادەم بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈشتىلا مەندە ئەنە شۇنداق تەسىر قالدۇرغانىدى.

— ئاجايىپ ئادەم؟

— ھەئە.

— ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىنىڭىزغا ئۇزۇن بولدىمۇ؟

— ھەپتە - ئون كۈندەك بولدى.

— تونۇشقىنىڭىزغا بىر ھەپتە بولغان ئادەمنى دوستۇم دەۋاتامسىز؟ ماكسىملىئان، «دوست» دېگەن بۇ ياخشى نامنى كى-شىلەرگە مۇنداق ئوڭاي تەقدىم قىلىدىغانلىقىڭىزنى ئويلىمىغانىكەنمەن.

— مەنتىقىي جەھەتتىن ئېيتقاندا، سىزنىڭ گېپىڭىز توغرا، ۋالېنتىنا. لېكىن نېمە دېسىڭىزمۇ ئۆزۈمدىكى بۇ تەبىئىي تۇيغۇنى ئىنكار قىلمايمەن. شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، مېنىڭ كەلگۈسىدە كۆ-رىدىغان ياخشىلىقلىرىمنىڭ ھەممىسىدە شۇ كىشىنىڭ رولى بو-لىدۇ. بەزىدە ماڭا گويا ئۇ ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن ئاشۇ كەلگۈ-سىنى كۆرۈۋاتقاندەك ۋە ئۆزىنىڭ قۇدرەتلىك قولى بىلەن مېنى شۇ تەرەپكە ماڭغۇزىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كېتىدۇ.

— ئەمسە ئۇ كەلگۈسىدىن ئۇچۇر بېرەلەيدىغان ئەۋلىيا ئوخشىمامدۇ؟ — سورىدى ۋالېنتىنا كۈلۈپ تۇرۇپ.

— ئۇ راستىنلا كەلگۈسىدىكى ئىشلارنى... بولۇپمۇ ياخشى ئىشلارنى بىلىدىغاندەكلا تۇيۇلىدۇ، — دېدى ماكسىملىئان.

— ئۇنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ قويۇڭا، مەن ئۇنىڭدىن سوراپ باقاي، تارتقان ئازابلىرىمنىڭ بەدىلىگە مۇھەببەتتىن تەلىيىم بولامدىكىن!

— ھەي بىچارە ۋالېنتىنام! سىز ئۇنى تونۇيسىز.

— مەن؟

— ھەئە. ئۇ سىزنىڭ ئۆگەي ئانىڭىز بىلەن ئۇنىڭ ئوغ-لىنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان.

— گراف مونتې - كرىستونى دەمسىز؟

— ھەئە، شۇ.

— ياق، — خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا، — ئۇ ماڭا ھەرگىز دوست بولالمايدۇ، ئۇ ئۆگەي ئانام بىلەن بەك يېقىن.

— گرافنى ئۆگەي ئانىڭىزنىڭ دوستى دەمسىزا، ۋالېنتىنا؟ ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. سىز ئۇنى خاتا چۈشىنىپ قاپسىز.

— سىز بىلمەيسىز، ماكسىملىئان! بىزنىڭ ئۆيىمىزدە ھازىر ئېدۇئار ئەمەس، بەلكى گراف ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ. ئۆگەي ئانام ئۇنىڭغا قارىغۇلارچە چوقۇنىدۇ، ئۇنى پۈتكۈل ئىنسانىيەت بىلىملىرىنىڭ كانى دەپ يۈرىدۇ. ئاتام ئۇنىڭدىن زوقلىنىدۇ، ئاڭلاۋاتامسىز، زوقلىنىدۇ. ئۇ، بۇنداق پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان، بۇنداق دانىشمەنلەرچە پىكىر يۈرگۈزىدىغان ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم، دەيدۇ. ئېدۇئار ئۇنى بەك ياخشى كۆرىدۇ، گەرچە ئۇنىڭ يوغان قارا كۆزلىرىدىن قورقسىمۇ، ئۇنى كۆرۈش بىلەن تەڭلا ئالدىغا يۈگۈرۈپ بارىدۇ. گراف بولسا، ھەر قېتىم كەلگەندە ئۇنىڭغا بىر ئويۇنچۇق ئالغاچ كېلىدۇ. گراف مونتې — كرىستو ئاتامنىڭ ياكى ۋىلفور خانىمنىڭ مېھمىنى ئەمەس، بەلكى بىزنىڭ ئۆيىمىز گراف مونتې — كرىستونىڭ ئۆز ئۆيىدەكلا تۇيۇلمىدۇ.

— دېگىنىڭىزدەك بولسا، ئۇنىڭ ھەممىگە قۇربى يېتىدىغان بىر سىرلىق ئادەم ئىكەنلىكىنى سەزگەنسىز، سەزمىگەن بولسىڭىز بۇندىن كېيىن سېزىسىز. ئۇ ئىتالىيەدە ئالېبر مورسېر بىلەن تونۇشۇپ قېلىپ، كېيىن ئۇنى قاراقچىلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقتى. دانگلار خانىم بىلەن تونۇشۇپ قېلىپ، ئۇنىڭغا شاھانە سوۋغات تەقدىم قىلدى. ئۆگەي ئانىڭىز بىلەن ئىناقسىز ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئۇنىڭ قارا تەنلىك قۇلى ئۇلارنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. بۇ ئادەم گويا كى ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىنى ئىدارە قىلىش قۇدرىتىگە ئىگە. بۇنداق پەزىلەتلىك ھەم ئۇلۇغۋار ئادەمنى مەن تېخى كۆرۈپ باقمىغان. ئۇ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىگەنده شۇنداق بىر سەمىمىلىك ئىپا-

دىلىنىپ تۇرىدۇكى، باشقىلار نېمە ئۈچۈن ئۇنى تەنىلىك كۆلىدۇ دەيدىغانلىقىنى زادى چۈشىنەلمەيمەن. ۋالېنتىنا، ئۇ سىزگىمۇ شۇنداق سەمىمىيلىك بىلەن كۈلۈمسىرەمدۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا، سىز چوقۇم بەختلىك بولىسىز.

— مەن! — دەپ خىتاب قىلدى قىز، — ماكسىملىئان، ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويمايدۇ، ھەتتا ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قالسام تەتۈر قارىۋالىدۇ. ياق، ئۇ سىز ئېيتقاندەك پەزىلەتلىك ۋە پاراسەتلىك ئەمەس. ئۇ كىشىلەرنىڭ قەلبىنى چۈشەنمەيدۇ. ئۇ پەزىلەتلىك ئادەم بولسا، مېنىڭ بۇ ئۆيدە مۇشۇنداق غېرىبسىنىپ، يېتىمسىرەپ يۈرگىنىمنى كۆرۈپ، ئۆز ئىناۋىتىنىڭ كۈچى بىلەن مېنى ھىمايە قىلغان بولاتتى. ئەگەر ئۇ ھەقىقەتەن سىز ئېيتقاندەك، قۇياشنىڭ رولىنى ئوينىسا، ئۆز نۇرلىرى بىلەن مېنىڭ يۈرىكىمنى ئىسسىتقان بولاتتى. ماكسىملىئان، گېپىمگىزچە، ئۇ سىزنى ياخشى كۆرىدىكەن. شۇنداقلىقىنى نەدىن بىلىسىز؟ بويىنىڭ ئېگىزلىكى بەش فۇت كېلىدىغان، ئۇزۇن بۇرۇتلۇق ۋە قىلىچ تاسقان كۈچلۈك ئوفىتسېرنى كۆرگەنده كىشىلەر مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈمسىرىشىدۇ. لېكىن شۇ كىشىلەر يىغلاپ ئولتۇرغان بەختسىز قىزنى ھېچ ئىككىلەنمەستىن دەسسەپ ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ.

— ۋالېنتىنا، ئەزىزىم خۇدا، سىز خاتالىشىۋاتىسىز!

— ئويلاپ بېقىڭا، ماكسىملىئان، مەيلى مېنىڭ گېپىم خاتامۇ بولسۇن، ئۇ مۇشۇ ئائىلە بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى چىگىشىقا تىرىشىۋاتقان ئادەم بولۇپ، ماڭا قارىتا دىپلوماتىك مۇئامىلە بولىۋاتىدۇ دەپمۇ قارايلى. شۇنداق بولغان ھالەتتىمۇ ئۇ سىز ئېيتقاندەك كۈلۈمسىرەش بىلەن ماڭا بىر قېتىم بولسىمۇ قاراپ قويماسمىدى. ياق، ئۇ مېنىڭ بەختسىز ئىكەنلىكىمنى، مەندىن نەپ تەگمەيدىغانلىقىنى كۆرۈپ ماڭا پىسەنت قىلمايدۇ. كىم بىلسۇن، بەلكىم ئاتام بىلەن ۋىلفور خانىمغا ياكى ئىنىمغا يې-

قىش ئۇچۇن قولىدىن كەلسە ئۇمۇ مېنى بۇزەك قىلامدۇ تېخى؟ رەنجىشىمنى ئوچۇقلا ئېيتاي، مەن بۇنداق بىكاردىن - بىكارغىلا چەتكە قېقىشقا بولىدىغان قىز ئەمەسقۇ، سىز ئۆزىڭىز شۇنداق دېگەنىدىڭىزغۇ. ئەپۇ قىلىڭ، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ، بۇ گەپلەرنىڭ ماكسىملىئانىنى بىئارام قىلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، — دۆتلۈكىمنى قاراڭا، بۇرۇن خىيالىمغا كىرىپ چىقمىغان بىر گەپ لەرنى دەپ كەتتىم. راست، سىز ئېيتقاندەك، ئۇ كىشىنىڭ جەلپ قىلىش كۈچى بار. بۇنى مەنمۇ سېزىۋاتىمەن، لېكىن ئۇ ماڭا ئەكس تەسىر كۆرسىتىۋاتىدۇ، كۆڭلۈمدىكى ياخشى ھېس - تۇيغۇ- لارنى يوققا چىقىرىۋاتىدۇ.

— ماقۇل، — دېدى موررىل ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — بۇ گەپنى قويايلى. ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى ئېيتمايمەن.

— سىزنى خاپا قىلىپ قويدۇم، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئەپسۇسكى، سىزدىن ئەپۇ سوراش ئۈچۈن قولىڭىزنى قىسالمايمەن. ئەگەر بۇ جەھەتتە مېنى قايىل قىلالىسىڭىز خېلىلا روھلىنىپ قا- لاتتىم. ئېيتىڭا، گراف مونتې - كرىستو سىزگە نېمە ياخشىلىق قىلدى؟

— گرافنىڭ ماڭا نېمە ياخشىلىق قىلغانلىقىنى سورىسىڭىز مېنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىسىز. ئۇ ماڭا ھېچنېمە قىلىپ بەرگىنى يوق، بۇنى ئۆزۈممۇ بىلىمەن. ئۇنىڭغا بولغان ھېسسىيا- تىم ئۆزلۈكىدىنلا پەيدا بولەي، بۇ ھېسسىياتنىڭ ھېچقانداق ئەقلىي ئاساسىي يوق. مەسىلەن، قۇياشنى مەن ئۈچۈن بىر ياخشىلىق قىلدى دېيىشكە بولامدۇ؟ بولمايدۇ. قۇياش مېنى ئىسىتىدۇ، ئۇنىڭ يو- رۇقلۇقىدا سىزنى كۆرەلەيمەن. ئۇنداق ياكى مۇنداق خۇش پۇ- راقلار مەن ئۈچۈن بىر ئىش قىلىپ بەردىمۇ؟ ياق. ئۇلار پەقەت كىشىگە يېقىملىق پۇرايدۇ، خالاس. ئەگەر مەندىن نېمە ئۈچۈن خۇش پۇراقنى ياخشى كۆرىسەن، دەپ سورالسا، مەن ئەنە شۇ

گەپنىڭ باشقا بىر نېمە دېيەلمەيمەن. گراف بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى دوستلۇق ھېسسىياتىنىمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخ- شاشلا چۈشەندۈرۈپ بەرگىلى بولمايدۇ. ئىككىمىزنىڭ بۇ كۈتۈل- مىگەن ھېسسىياتىمىزنىڭ تاسادىپىي ئەھمىيىتىنى يۇرىكىم سېزىپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرى ۋە ئۇي - پىكىرلىرى بىلەن مېنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىم ۋە ئۇي - پىكىرىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداقتۇر بىر باغلىنىش بارلىقىنى ھېس قىلىۋاتىمەن. سىز يەنە مېنى زادىلا قىلىشقىڭىز مۇمكىن، ۋالېنتىنا. لېكىن مەن ئۇ كىشى بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن مەن كۆرگەن ياخشىلىقلار- نىڭ ھەممىسى گويا شۇ كىشىدىن كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى. ھالبۇكى، مەن 30 يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ھېچقانداق ھاجىتىم چۈشمىگەنغۇ؟ قانداقلا بولمىسۇن، سىزگە مۇنداق بىر مىسالنى ئېيتىپ بېرەي. ئۇ مېنى شەنبە كۈنىدىكى زىياپەتكە تەكلىپ قىلدى. بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز ياخشى بولغاچ- قا بۇ ھېچقانچە ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. شۇنداقمۇ؟ بىراق. شۇنـ- دىن كېيىن مەن نېمىنى ئۈقتۇم، بىلەمسىز؟ بۇ زىياپەتكە سىز- نىڭ ئاتىڭىز بىلەن ئۆگەي ئانىڭىزمۇ تەكلىپ قىلىنىپتۇ. دېمەك، شۇ يەردە مەن ئۇلار بىلەن كۆرۈشىمەن. كۆرۈشكەندىن كېيىن قانداق بولىدىغانلىقىنى كىم بىلىسۇن؟ قارىماققا بۇ ئادەتتىكىلا بىر ئىش، لېكىن مەن بۇنىڭدا قانداقتۇر بىر ئاجايىپ ياخشىلىق بولىدىغانلىقىنى سېزىۋاتىمەن، ئۈمىدىم ئېشىۋاتىدۇ. ئۆز - ئۆزۈم- گە شۇنداق دەيمەنكى، ھەممىنى بىلىدىغان، ھەممىنى چۈشىنىدە- غان بۇ قادىر كىشى مېنى مەقسەتلىك ھالدا ۋىلفور ئەپەندى ۋە ۋىلفور خانىم بىلەن كۆرۈشتۈرمەكچى بولغان. بەزى چاغلاردا مەن ھەتتا ئۇ بىزنىڭ مۇھەببىتىمىزنىمۇ بىلىۋالغانمىدۇ دېگەن ئوي بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە سىنچىلاپ قارايمەن.

— دوستۇم، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئەگەر سىز بۇنىدىن

بۇرۇنمۇ دائىم مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلغان بولسىڭىز مەن سىزنى ئەرۋاھلار بىلەن ھەپىلەشكۈچى باخشى دەپ ئويلاپ، بۇ گەپلىرىڭىزدىن قورقۇپ كەتكەن بولاتتىم. سىز ئۇلار بىلەن بولغۇسى كۆرۈشۈشنى تاسادىپىي ئەمەس دەپ ئويلامسىز؟ ئوبدانراق ئويلاپ بېقىڭ. ئاتام ھېچقانداق ئادەمنىڭ ئۆيىگە بېرىشىنى خالىمايدۇ. ئۇ ۋىلفور خانىمنىمۇ بۇ زىياپەتكە بارماسلىققا ماقۇل كەلتۈرمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئون قېتىمچە سۆزلەشتى، لېكىن ۋىلفور خانىم بۇ غەلىتە مۆتىۋەرنىڭ ئۆيىنى بىر كۆرۈپ باقمىسام بولمايدۇ دەپ تۇرىۋالدى ۋە ئاخىرى مىڭبىر تەسىلكتە ئاتامنى ئۆزى بىلەن بىللە ئۇ زىياپەتكە بېرىشقا ئۇناتتى. ياق، ياق، سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، بۇ دۇنيادا ماڭا سىز بىلەن تىرىك مۇردا بولۇپ قالغان بوۋامدىن باشقا ھېچكىم يارىدىم قىلالمايدۇ، ئاپامنىڭ روھىدىن باشقا ھېچكىم ماڭا مەدەت بېرەلمەيدۇ!

— راست دەيسىز، ۋالېنتىنا. سۆزلىرىڭىز مەنتىقىغە ئۇيغۇن، — دېدى ماكسىملىئان، — لېكىن مېنى ھەمىشە بويسۇندۇرۇپ كېلىۋاتقان يېقىملىق ئاۋازىڭىز بۇ مەسىلىگە كەلگەندە مېنى قايىل قىلالمايدۇ.

— سىزنىڭ سۆزلىرىڭىزمۇ مېنى قايىل قىلالمايدۇ، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئەگەر مېنى قايىل قىلىشقا بۇنىڭدىن باشقا مىسال كەلتۈرەلمىسىڭىز...

— يەنە بىر مىسال بار، — دېدى ماكسىملىئان ئىككىلەنگەن ھالدا، — لېكىن بۇمۇ بىر قاملاشمىغان مىسال.

— ھە، مانا، شۇ گەپ ئەمەسمۇ، — دېدى ۋالېنتىنا كۈلۈپ تۇرۇپ.

— شۇنداق بولسىمۇ، — موررىل سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ مىسالغا مېنىڭ يەنىلا ئىشەنچىم بار، چۈنكى مەن ھېسسىيات ۋە تەبىئىي سەزگۈرلۈككە ئىگە ئادەم. ھەربىي سەپتە ئون يىل

خىزمەت قىلىش جەريانىدا شۇ تەبىئىي سەزگۈرلۈكۈم بىلەن نەچچە-نەچچە قېتىملار ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغانمەن، ئىختىيارسىز تۇرده چاقماق تېزلىكىده ئۆزۈمنى ئوق ياكى سول تەرەپكە ئالغانمەن - ده، ئەجەلنى ئەكىلىۋاتقان ئوق يېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ.

— قەدىرلىك ماكسىملىئان، سىزگە ئوق تەگمىگەنلىكىنى نېمە ئۈچۈن مېنىڭ دۇئالىرىمدىن بولغان دەپ ئويلىمايسىز؟ سىز ئۇ ياققا كەتكەن چاغلاردا مەن ئۆزۈم ئۈچۈن ئەمەس، سىز ئۈچۈن خۇداغا ۋە ئانامغا دۇئا قىلغانمەن.

— توغرا، بىز تونۇشقاندىن بۇيان شۇنداق قىلمىدۇق، — دېدى موررىل كۈلۈمسىرەپ. — ئۇنىڭدىن بۇرۇنچۇ؟ ئىككىمىز تونۇشۇشتىن بۇرۇنچۇ، ۋالېنتىنا؟

— ھە، ماقۇل، ماقۇل. سىزگە گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمايدۇ. ماڭا ھېچقانداق ئىشتا قەرزدار بولۇپ قېلىشنى خالىمىسىڭىز، ئۆزىڭىز بايا «قاملاشمىغان» دەپ ئاتىغان مىسالىڭىزغا كېلەيلى.

— قېنى، ئەمىسە، يوچۇقتىن قاراپ بېقىڭا. دەرەخ تۈۋىده تۇرغان ئاتنى كۆردىڭىزمۇ؟ مەن شۇ ئاتنى مىنىپ كەلدىم.

— نېمىدېگەن ئېسىل ئات! نېمە ئۈچۈن ئۇنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلمىدىڭىز؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ باقاتتىم.

— كۆردىڭىزمۇ، بۇ بەك قىممەتلىك ئات، — دېدى ماكسىملىئان، — ھالبۇكى، ئۆزىڭىز بىلمىسىز، ۋالېنتىنا. مەن ئانچە باي ئادەم ئەمەس. شۇڭا ھەرقانداق ئەھۋالدىمۇ ئويلىشىپ ئىش قىلىمەن. بىر كۈنى بىر سېتىقچى بۇ ئېسىل ئاتنى ساتقىلى ئېلىپ چىقىپتۇ. مەن بۇ ئاتنى ھازىر مېدىئا دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتايمەن. باھاسىنى سورىسام، تۆت يېرىم مىڭ فرانك دەيدۇ. شۇ گەپنى ئاڭلاپ بۇ ئاتقا بولغان ھەۋىسىم يوقالدى - ده، قايتىپ كەتتىم. راستىنى ئېيتقاندا، ئۈنى سېتىۋالالمغانلىقىم ئۈچۈن بەك

روهىم چۈشتى، چۈنكى بۇ ئات ماڭا ئىچمىنى كۆيدۈرۈپ قارايتتى، ئەركىلەيتتى، ئۈستىگە مىنىپ باقسام، كىشىنى مەپتۇن قىلغۇدەك دەرىجىدە يۇلقۇنۇپ، ئۇيناقلاپ تۇراتتى. شۇ كۈنى ئاخشىمى مېنىڭ ئۆيۈمگە شاتو - رېنو، دېبرې ۋە يەنە بەش - ئالتە ئادەم كەلدى. سىز ئۇلارنى تونۇمايسىز. ئۇلارنىڭ بۇلئوت① ئويىنغۇسى كېلىپ قالدى. مەن ئەسلا قارتا ئويىنىمايمەن، چۈنكى مەن ئۇتتۇرۇۋېتىشكە تەۋەككۇل قىلغۇدەك باي ئەمەس، شۇنداقلا ئۇتۇۋېلىشقا ھەۋەس قىلغۇدەك كەمبەغەلمۇ ئەمەس. لېكىن بۇ ئىش مېنىڭ ئۆيۈمدە بولۇۋاتقانلىقتىن، قارتىلارنى چىقىرىپ بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم. بىز ئەدىلا قارتا ئويناشقا ئولتۇرغاندا گراف مونتې - كرىستو كىرىپ كەلدى. ئۇمۇ شەرەگە ئولتۇردى، قارتا ئويىنىدۇق ۋە ئاخىرى مەن ئۇتتۇم. ئاڭلاۋاتامسىز، ۋالېنتىنا، 5000 فرانك ئۇتتۇم. مېھمانلار يېرىم كېچە بولغاندا تارقىلىپ كېتىشتى. مەن تاقەت قىلىپ تۇرالماي، بىر ھارۋىنى كىرا قىلدىم - دە، ھېلىقى سېتىقچىنىڭ ئۆيىگە باردىم. ھايا جاندىن تىترەپ تۇرۇپ، دەرۋازا قوڭغۇرىقىنى جىرىڭلاتتىم. دەرۋازىنى ئاچقان كىشى مېنى ساراڭ دەپ ئويلاپ قالغان بولۇشى مۇمكىن. يۈگۈرۈپ بېرىپ ئېغىلغا قاردىم. يا ئاللا، تەلىيىم بار ئىكەن! مېدىئا جىم تۇرۇپ بېدە يەۋاتاتتى. ھەش - پەش دېگۈچە ئاتنى ئېگەرلىدىم، تىزگىنلىرىنى جابدۇدۇم. مېدىئا ماڭا ھېچقانداق قارشىلىق كۆرسەتمىدى. ئاندىن، ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالغان سېتىقچىنىڭ قولىغا تۆت يېرىم مىڭ فرانكنى تۇتقۇزدۇم - دە، ئۆيگە قايتتىم. توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئاتنى مىنۈېلىپ، تاڭ ئاتقۇچە يېلىسەي كوچىسىدا ئۇياقتىن - بۇياققا ئايلىنىپ يۈردۈم. بىلەمسىز؟ شۇ چاغدا گرافنىڭ دېرىزىسى يورۇق ئىدى، دېرىزە پەردىسىدە ئۇنىڭ كۆلەڭگىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ۋالېنتىنا، كېسىپ ئېيتالايمەنكى، گراف مېنىڭ بۇ ئاتنى سېتىۋالالماي داغدا قالغانلىقىمنى ئۇققان ۋە شۇ ئاتنى سېتىۋېلىشىم ئۈچۈن ئۆزىنىڭ پۇلىنى قەستەن ماڭا ئۇتتۇرۇپ بەردى.

① بۇلئوت — بىر خىل قارتا ئويۇنى.

— قەدىرلىك ماكسىملىئان، — دېدى ۋالېنتىنا، — سىز بەكمۇ خىيالپەرەس ئىكەنسىز... ماڭا بولغان مۇھەببىتىڭىز ئۆزۈنغا سوزۇلماسلىقى مۇمكىن... سىزگە ئوخشاش شائىرانە ھېس - تۇيغۇلارغا بېرىلىپ كەتكەن ئادەم بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىزدەك زېرىكىشلىك مۇھەببەتتىن ئاسان سوۋۇپ قالىدۇ... ۋاي خۇدايىم، مېنى چاقىرىشۋاتىدۇ... ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

— ۋالېنتىنا، — دېدى ماكسىملىئان، — يوچۇقتىن... ئەڭ كىچىك بارمىقىڭىزنى... شۇ بارمىقىڭىزنى بولسىمۇ سۆيۈۋالاي.

— ماكسىملىئان، بىز ھازىرچە بىر - بىرىمىزنىڭ ئاۋازىمىزنى ئاڭلاپ، بىر - بىرىمىزنىڭ قارىسىنى كۆرۈش بىلەنلا چەكلىنىپ تۇرۇشقا ۋەدىلەشكەنسىدۇققۇ!

— ئەمسە مەيلى، ۋالېنتىنا.

— تەلىپىڭىزنى قاندۇرسام خوش بولامسىز؟

— خوش بولمامدىغان!

ۋالېنتىنا چىمچىلاق بارمىقىنى يوچۇققا تىقىمدى، بەلكى سكامېيكىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، پۈتۈن بىر قولىنى توسۇقنىڭ ئۈستىدىن سۇنۇپ بەردى. ماكسىملىئان ئۇنىڭ توۋلاپ تاشلىدى - دە، تاشنىڭ ئۈستىگە سەكرەپ چىقىپ، بۇ ئارزۇلۇق قولنى چىڭ تۇتۇۋالدى ۋە ئىنتىزارلىق لەۋلىرى بىلەن ئۇنىڭغا يېپىشتى. ھالبۇكى، كىچىككىنە قول شۇ ھامان ئۇنىڭ قوللىرىدىن سىيرىلىپ چىقىپ كەتتى ۋە موررېل بۇ كەچۈرمىشتىن قورقۇپ كەتكەن ۋالېنتىنانىڭ تېز - تېز يۈگۈرۈپ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

بەشىنچى باب

نۇئارتيپ ۋىلفور ئەپەندى

دانگلار خانىم بىلەن ئۇنىڭ قىزى قايىتىپ كېتىپ، بىز هېلى تېخى بايان قىلغان مۇهىبەت داۋاملىشىۋاتقان چاغدا خانلىق مۇپەتتىشىنىڭ ئۆيىدە تۆۋەندىكى بىر ئىش بولۇپ ئۆتتى.

ۋىلفور ئايالىنى باشلاپ، ئاتىسىنىڭ هۇجرىسىغا كىردى. ۋالېنتىناغا كەلسەك، بۇ چاغدا ئۇنىڭ قەيەردە بولغانلىقىنى بىز بىلمىز.

بوۋاي بىلەن سالامىشىپ ۋە چارەك ئەسىردىن بۇيان نۇئارتيپنىڭ خىزمىتىنى قىلىۋاتقان بارروئا ئىسىملىك قېرى مالاينى چىقىرىۋېتىپ، ئۆلار ئولتۇرۇشتى.

نۇئارتيپ هەر كۈنى ئەتىگەندىن كەچ كىرگۈچە چاق بېكىتىلگەن يوغان كرېسلودا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا ئەينەك قويۇلغان بولۇپ، ئەينەكتە هۇجرا ئىچى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شۇڭا، نۇئارتيپ قىممەت قىلماستىن ئولتۇرۇپمۇ (ئۇ، دېمىسىمۇ قىممەت قىلالمايتتى) هۇجرىغا كىرگەن - چىققانلارنى ۋە ئەتراپتا بولۇۋاتقان ئىشلارنى كۆرەلەيتتى. ئۇ مۇددىئاسىغا مۇناسىپ بولۇۋاتقان ئىشلارنى كۆرەلەيتتى. ئۇ مۇددىئاسىغا مۇناسىپ بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ جانلىق ۋە ئەقىل نۇرى سىڭگەن كۆزلىرى بىلەن پەرزەنتلىرىگە قارىدى. ئۇلارنىڭ بۇنداق تەكەللۇپ بىلەن سالامغا كىرگەنلىكى قانداقتۇر بىر ئالامدە ۋە مۇهىم ئىشتىن دېرەك بېرەتتى.

تۆتتىن ئۈچ قىسمى گۈرگە كىرىشكە تەييار بولۇپ قالغان بۇ بەدەنده پەقەت كۆز بىلەن قۇلاقلا گويا كى پىلىدىاپ تۇرغان

هاياتلىقنىڭ ئىككى ئۈچقۇنىغا ئوخشايتتى. مۇشۇ ئىككى سەزگۈ ئەزاسىنىڭمۇ پەقەت بىرلا بۇ هەرىكەتسىز بۇتنىڭ ئىچىدە چوغلىنىپ تۇرغان هاياتتىن بىشارەت بېرەلەيتتى. ئاشۇ ئىچكى هاياتنى ئىپادىلىگۈچى كۆزلەر خۇددى تۇن - كېچىسى چۆلدە ئازغىشىپ قالغان يولۇچىغا بۇ تىمتاس قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر يەردە تېخى ئۈيقۇغا كەتمىگەن بىر تىرىك جاننىڭ بار ئىكەنلىكىدىن ئۈچۈر بېرىپ، يىراقتا نۇرلىنىپ تۇرغان ئوتقا ئوخشايتتى.

قېرى نۇئارتيپنىڭ يەلكىلىرىگىچە چۈشۈپ تۇرغان ئۇزۇن چاچلىرى پۈتۈنلەي ئاپئاق بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قارا كۆزلىرى ئۇستىدىن لەمپىدەك ئېسىلىپ چۈشكەن قاشلىرى قاپقارا ئىدى. ئۇنىڭ تېنى ۋە دىلىنى بىر چاغلاردا جانلاندۇرۇپ تۇرغان پۈتۈن هەيرىتى، ئىرادىسى، كۈچى ۋە ئەقىل - پاراسىتى ئاشۇ كۆزلەرگە مەركەزلەشكەنىدى. ئەلۋەتتە، ئۇ قولىنى كۆتۈرەلمەيتتى، ئاۋازىنى چىقىرالمايتتى، تېنىنى هەرىكەتلەندۈرەلمەيتتى. ئەمما بۇلارنىڭ ئورنىنى ئۇنىڭ كۆز قاراشلىرى تولدۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرى بىلەن بۇيرۇق بېرەتتى، كۆزلىرى بىلەن تەشەككۈر بىلدۈرەتتى. ئۇ، پەقەت كۆزلىرىلا هاياتىي كۈچىنى ساقلاپ قالغان بىر مۇردا ئىدى. بۇ مەرمەر تاشتەك يۈزنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىدا غەزەپ ياكى خۇشاللىق ئىپادىلەنگەندە، بۇنى كۆرگەن هەر قانداق ئادەمنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ كېتەتتى. پالەچ بولغان بۇ بەختسىز بوۋاينىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى پەقەت ئۇچ كىشىلا چۈشىنەلەيتتى، يەنى: ۋىلفور، ۋالېنتىنا ۋە بايا بىز تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن قېرى مالاي. هالبۇكى، ۋىلفور ئاتىسى بىلەن كەمدىن - كەم كۆرۈشەتتى، كۆرۈشكەندىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەسەللىي بولغۇدەك سۆز قىلمايتتى. شۇڭا، بوۋاينىڭ پۈتۈن بەختى ۋە خۇشلۇقى ئۇنىڭ نەۋرە

قەزىدىنلا ئىبارەت بولۇپ قالغانىدى. ۋالېنتىنا مۇھەببەت، چىدام ۋە سەۋرچانلىق بىلەن نۇغايتىپىنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى تېپىشنى ئۆگىنىۋالدى. بۇۋاينىڭ باشقا ھېچكىم چۈشىنەلمەيدىغان ئۇنسىز سۆزلىرىگە ئۇ ئۆزىنىڭ ئاۋازى، چىرايى ۋە پۈتۈن تەلبى بىلەن جاۋاب قايتۇراتتى. شۇ تەرىقىدە بۇ ياش قىز بىلەن جەسەتكە ئايلىناي دەپ قالغان چىرىك جىسىم ئوتتۇرىسىدا قىزغىن سۆھبەتلەر بولۇپ ئۆتەتتى. ۋەھالەنكى بۇ چىرىك جىسىم تېخى ھېلىمۇ ئىنتايىن بىلىملىك ۋە ئاجايىپ چېچەن ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ ھەربىكەتتىن توختىغان تېنىدىكى سەقلىغان جېنى يەنىلا كۆچلۈك ئىرادىسىنى يوقاتمىغانىدى.

شۇنداق قىلىپ، ۋالېنتىنا بوۋاينىڭ ئوي - پىكىرلىرىنى چۈشىنىش ۋە ئۆزىنىڭ ئوي - پىكىرلىرىنى ئۇنىڭغا ئۇقتۇرۇش تەن ئىبارەت مۇشكۈل مەسىلىنى ھەل قىلىۋالدى. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ، ئادەتتىكى ئىشلاردا بۇ چىرىك جانىنىڭ خاھىشلىرىنى ياكى بۇ نەمجان جەسەتنىڭ تەلەپلىرىنى ۋالېنتىنا چۈشەنمەي قالىدىغان ئەھۋاللار يوق دېيەرلىك ئىدى.

باررۇئاغا كەلسەك، يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئۆز خوجايىنىغا خىزمەت قىلىۋاتقىنىغا 25 يىل بولغانىدى. ئۇ نۇغايتىپىنىڭ مەجەزىنى ئوبدان بىلىدىغان بولغاچقا، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى بىلىپ قىلاتتى.

ۋىلفور ئاتىسى بىلەن سۆزلىشىشتە ھېچكىمنىڭ ياردىمىگە موھتاج ئەمەس ئىدى. ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، بوۋاينىڭ دېمەكچى بولغان ھەر قانداق گېپىنى ئۇ ياخشى چۈشىنەلەيتتى. شۇنداق تۇرۇپ، ئۇ ئاتىسى بىلەن كەمدىن - كەم سۆزلىشەتتى، چۈنكى ئۇ ئاتىسىغا پۈتۈنلەي كۆڭۈل بۆلمەيتتى. شۇڭا، ئۇ ۋالېنتىنانىڭ باغقا چىقىپ كېتىشىنى توسمىدى ۋە باررۇئانىمۇ چىقىرۋېتىپ، ئاتىسىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە كېلىپ ئولتۇردى. ۋىلفور خانىم بولسا، ئۇنىڭ سول تەرىپىگە ئولتۇردى.

— ئەپسىر، — دېدى ۋىلفور، — ۋالېنتىنانىڭ بىز بىلەن بىللە كىرمىگەنلىكىگە ۋە باررۇئانى چىقىرىۋەتكەنلىكىمگە ھەيران بولماڭ. بىزنىڭ سىزگە ئېيتماقچى بولغان گېپىمىزنى قىزىمىزنىڭ ياكى مالاينىڭ ئالدىدا ئېيتىشقا بولمايدۇ. ۋىلفور خانىم بىلەن ئىككىمىزنىڭ سىزگە ئېيتىدىغان مۇھىم گېپىمىز بار.

بۇ مۇقەددىمە سۆز ئېيتىلىۋاتقاندا نۇغايتىپىنىڭ چىرايىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى، لېكىن ۋىلفورنىڭ كۆزلىرى گويا بوۋاينىڭ يۈرىكىنى كۆرمەكچى بولغاندەك ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارايتتى.

— بىز، ۋىلفور خانىم بىلەن ئىككىمىز، — خانلىق مۇپەتتىش ھېچقانداق قارشى پىكىرگە يول قويمايدىغان سوغۇق تەلەپپۇزدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى. — مەن سىزگە ئېيتماقچى بولغان بۇ ئىشقا ھېسداشلىق قىلىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمىز.

بوۋاينىڭ كۆزلىرى يەنىلا ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى. ئۇ پەقەت بۇ گەپلەرنى ئاڭلىماقتا ئىدى، خالاس.

— بىز ۋالېنتىنانى ياتلىق قىلماقچى بولۇۋاتىمىز، — دېدى يەنە ۋىلفور.

بوۋاينىڭ يۈزى مومدىن ياسالغان نەقابتىن بەتەر قېتىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى.

— ئۇچ ئايدىن كېيىن توي بولىدۇ، — دېدى يەنە ۋىلفور.

بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە ھېچقانداق ئالامەت كۆرۈلمىدى.

بۇ چاغدا ۋىلفور خانىم سۆزلەشكە باشلىدى.

— بۇ گەپكە سىزنى بەك كۆڭۈل بۆلىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمىز، — دېدى ئۇ، — سىز ۋالېنتىنانى بەك ياخشى كۆرۈدىغاندەك كۆرۈنسىز. ئەمدى سىزگە ئۇنى ئالماقچى بولغان يىگىتنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەرسەكلا بولىدۇ. ۋالېنتىنا ئۆزىگە

ئۇنىڭدىن ياخشىراق لايىق تاپالمايدۇ. ئۇ يىگىتنى سىزمۇ بىلىشىڭىز مۇمكىن. ئۇنىڭ تېگى ياخشى، باي. ئۇنىڭ تۇرمۇش ئادەتلىرى ۋە خۇلقى ـ مىجەزى جەھەتتىن ئېيتساق، ۋالېنتىنا «بەختىمنى تاپتىم» دېسە بولىدۇ. ئۇ يىگىتنىڭ ئىسمى فرانس كېنېل، بارون ئەپەندى.

ۋىلفور خانىم بۇ قىسقا نۇقتىنى سۆزلەپ بولغۇچە، ۋىلفور بوۋاينىڭ يۈزىگە بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك تىكىلىپ قارىدى. ۋىلفور خانىم فرانسىنىڭ ئىسمىنى ئاغزىدىن چىقىرىشىغىلا نۇئارتېيېنىڭ كۆزلىرىدە گويا بىرخىل چۆچۈش ئالامىتى ئەكس ئەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى بەئەينى بىر نەمە دېيىشكە تەمشىلگەن لەۋلەردەك يوغان ئېچىلىپ، ئوتقاشتەك چاقناپ كەتتى. خانىلىق مۇيەتتىش ئۆز ئاتىسى بىلەن فرانسىنىڭ ئاتىسى ئوتتۇرىسىدا بىر زامانلاردا مەۋجۇت بولغان ئاشكارا دۇشمەنلىكتىن خەۋەردار بولغاچقا، بوۋاينىڭ كۆزلىرى نېمە ئۈچۈن بۇنداق چاقناپ كەتكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇنداق ھاياجانغا چۈشكەنلىكىنى چۈشەندى. لېكىن ئۇ ھېچنېمىنى سەزمىگەن بولۇۋالدى ۋە ئايالىنىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— تەقسىر، ۋالېنتىنا 19 ياشقا كىرىپ قالدى. شۇڭا، ئۇنىڭ بېشىنى ئوڭشاپ قويمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئۆزىڭىز بىلىسىز. بۇ ئىشنى مۇزاكىرە قىلىشتا سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنىمۇ ئويلاشتۇق ۋە قۇدا تەرەپ بىلەن كېلىشۋالدۇق. ئەگەر ۋالېنتىنانىڭ ئېرى بىز بىلەن بىللە تۇرۇشنى خالىمسا (ئۇنداق قىلغاندا ياشلار قىسلىپ قېلىشى مۇمكىن)، سىز ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كۆچۈپ بارىسىز. ۋالېنتىنا سىزنى بەك ياخشى كۆرىدۇ ئەمەسمۇ. سىزمۇ ئۇنى شۇنداق ياخشى كۆرۈشىڭىز مۇمكىن. شۇنداق بولغاندا، سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدۇ. پەرقى شۇكى، بۇرۇن سىزگە بىر بالا قارىغان بولسا، ئەمدى ئىككى بالا قارايدىغان بولىدۇ.

نۇئارتېيېنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى خۇددى قان قۇيۇلغاندەك قىزىرىپ كەتتى. بوۋاينىڭ قەلبىنى قانداقتۇر بىر زور خاپىلىق مۇجۇۋاتقانلىقى روشەن ئىدى. ئازاب ۋە غەزەپ ئاۋازى چىقىش يولىنى تاپالماستىن، ئۇنىڭ نەپسىنى بوغماقتا ئىدى. ئۇنىڭ مەڭزىلىرى ئۆپكىدەك ئىسىلىپ، لەۋلىرى كۆكىرىپ كەتتى. ۋىلفور خاتىرجەملىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، دېرىزىنى ئاچتى.

— بۇ يەر بەك دىمىق ئىكەن. نۇئارتېيې ئەپەندىنىڭ لەپەس ئېلىشى قىينلىشىۋاتىدۇ، — دېدى ئۇ.

ئاندىن، ئۇ ئۆز جايىغا قايتىپ كەلدى، لېكىن ئولتۇرمىدى. ۋىلفور خانىم قوشۇمچە قىلىپ سۆزلىدى:

— ئەپسىنە ئەپەندى ۋە ئۇنىڭ تۇغقانلىرى بۇنداق قۇدىلىشىشتىن مەمنۇن بولۇشتى. ئۇنىڭ ئاران ئىككىلا تۇغقىنى بار، ئاغىسى بىلەن ھامىلىسى. ئانىسى تۇغۇت ئۈستىدە ئۆلۈپ كەتكەن. ئاتىسى 1815 - يىلى نامەلۇم كىشىلەر تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇ چاغدا فرانس ئەمدىلا ئىككى ياشقا كىرگەنىدى. شۇڭا، ئۇ ھازىر ئۆزى بەگ، ئۆزى خان.

— ئېنىقلانمىغان قاتىللىق، — دېدى ۋىلفور. — جىنايەتچىلەر تېپىلمىدى، نۇرغۇن كىشىلەر گۇمان ئاستىدا بولدى، لېكىن ھېچكىم ئىسپاتلىنىپ تۇتۇلمىدى.

نۇئارتېيې خۇددى ئىنجىقلىغاندەك بىر قىسما بولدى ـ دە، لەۋلىرى ھىجىيىپ قالغاندەك قىيسىيىپ كەتتى.

— ئومۇمەن، — دېدى يەنە ۋىلفور، — ھەقىقىي جىنايەتچىلەر بۇ جىنايەتنى ئۆزلىرىنىڭ قىلغانلىقىنى كۆڭلىدە بىلىشىدۇ. ئۇنداق كىشىلەر بۇ دۇنيادا ئىنسانلارنىڭ جازاسىغا تارتىلىشقا تېگىشلىك، ئۇ دۇنياغا بارغاندا خۇدانىڭ جازاسىغا مەھكۇم بولىدۇ. شۇ كىشىلەر سىزنىڭ ئورنىڭىزدا بولسا، ئۆزى ئۈستىدىكى گۇمانىنى يوققا چىقىرىش ئۈچۈن بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ

قىزنىڭ فرانس ئەپسانەگە بېرەلىگەنلىكتىن خۇش بولغان بولاتتى.

نۇئارتىيې زور غەيرەت قىلىپ، ئۆزىنى بېسىۋالدى. دەرمانسىز پالەچنىڭ ئۆزىنى بۇنداق ئىدارە قىلالىشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئىدى.

— شۇنداق، دېمەكچى بولغىنىڭىزنى چۈشەندىم، — دەيتتى ئۇنىڭ كۆزلىرى ژىلفورغا قاراپ. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدا چوڭقۇر غەزەپ ۋە نەپرەت ئىپادىلەنىدى. ژىلفورمۇ ئۇنىڭ بۇنداق قارىشىنىڭ مەنىسىنى چۈشەندى ۋە ئۇنىڭغا جاۋابەن مۇرىلىرىنى قىسىپ قويدى. ئاندىن ئۇ ئايالىغا «قايتايلى» دېگەننى بىلدۈرۈپ ئىشارەت قىلدى.

— ماقۇل، بىز قايتايلى، — دېدى ژىلفور خانىم، — ئېدۇئار سىزگە سالام بەرگىلى كەرسە بولامدۇ؟

ئۇلار مۇنداق دەپ كېلىشۋالغاندى: بوۋاي رازىلىقىنى بىلدۈرسە كۆزلىرىنى يۇمىدۇ، رازى بولمىسا كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىدۇ، ئەگەر بىرەر ئىشقا ھاجىتى بار ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرماقچى بولسا كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قارىتىدۇ. ژالېنتىنانى چاقىرسا ئوڭ كۆزىنى يۇماتتى، بارروئانى چاقىرسا سول كۆزىنى يۇماتتى.

ئۇ ژىلفور خانىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كۆزلىرىنى جىددىيلىك بىلەن چىمچىقلىتىپ كەتتى. ژىلفور خانىم ئۆز سۆزىنىڭ رەت قىلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، لېۋىنى چىشلىدى.

— ئەمىسە ژالېنتىنانى چاقىرىپ قويايلى، — دېدى ئۇ.

— شۇنداق قىلىڭ، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي كۆزلىرىنى يۇمۇپ.

ئەر ـ خوتۇن ژىلفورلار تەزىم قىلىپ چىقىپ كېتىشتى ۋە ژالېنتىنانى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتتى. ژالېنتىنا ئۆزىمۇ بۇگۈن بوۋىسىنىڭ ئۇنىڭغا ئىشى بار ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇ، ھايال جاندىن تېخىچىلا مەڭگۈلىرى قىزىرىپ تۇرغان ھالدا بوۋاينىڭ

ئالدىغا كىرىپ كەلدى ۋە بىر قاراشتىلا بوۋىسىنىڭ ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭغا بىر نېمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندى.

— بوۋا، — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، — نېمە بولدى؟ ساڭا ئازار بېرىشتىمۇ؟ خاپا بولدۇڭمۇ؟

— شۇنداق، — دېدى بوۋاي كۆزلىرىنى يۇمۇپ.

— كىمگە خاپا بولدۇڭ؟ ئاتامغىمۇ؟ ياق. ژىلفور خانىمغىمۇ؟ ياق. ئەمىسە ماڭىمۇ؟

بوۋاي «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— ماڭا؟ — دەپ قايتىلاپ سورىدى ژالېنتىنا ھەيران بولۇپ.

بوۋاي يەنە «ھەئە» دېگەننى بىلدۈردى.

— مەن نېمە قىلدىم، بوۋا؟ — دەپ خىتاب قىلدى ژالېنتىنا.

ھېچقانداق جاۋاب بولمىدى. قىز يەنە سورىدى:

— مەن بۈگۈن سېنىڭ يېنىڭدا بولمىدىم. مەن توغرۇلۇق بىر گەپ بولدىمۇ؟

— شۇنداق، — بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئالدىراپ جاۋاب قايتۇردى.

— نېمە ئىشلىكىنى تېپىشقا تىرىشىپ باقاي. ۋاي خۇدايىم، بوۋا، مەن ھېچقانداق قىلمىدىم... ھە، راست! ئاتام بىلەن ژىلفور خانىم ھازىر بۇ يەرگە كىرگەنمىدى؟

— ھەئە.

— ئۇلار سېنى رەنجىتىدىغان گەپ قىلدىمۇ؟ نېمە ئىش بولغاندۇ؟ نېمە قىلغىنىم ئۈچۈن سەندىن ئەپۇ سوراشنى بىلمەيۋاتىمەن. چىقىپ ئۇلاردىن سوراپ باقايمۇ؟

— ياق، ياق، — بوۋاينىڭ كۆزلىرى جاۋاب قىلدى.

— بۇنداق قورقاتمىغىنا مېنى! ئۇلار نېمە دېگەندۇ؟
قىز ئويلىنىپ قالدى.
— ھە... — دېدى ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتىپ ۋە بوۋايغا يېقىنراق كېلىپ، — مېنىڭ توي ئىشىم توغرۇلۇق گەپ قىلىشتىمۇ - يا؟
— شۇنداق، — جاۋاب قىلدى بوۋاينىڭ غەزەپكە تولغان كۆزلىرى.
— چۈشەندىم. ساڭا بۇنى ئېيتماسلىقىم ئۈچۈن خاپا بوپسەن. بىراق، ئۇلار مېنىڭ بۇنى ساڭا ئېيتىشىمنى قاتتىق چەكلىدى. ئۇلار بۇنى ماڭمۇ ئېيتمىغانىدى. بۇ مەخپىيەتلىكنى مەن تاسادىپىي ئۇقۇپ قالدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنى ساڭا ئېيتمىغانىدىم. ئەپۇ قىلغىن، بوۋا.
بوۋاينىڭ ھەربىرتسىز كۆزلىرى گويا «مېنىڭ خاپا بولغانلىقىم يالغۇز بۇنى ئېيتمىغانلىقىڭ ئۈچۈنلا ئەمەس» دەۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.
— يەنە نېمە ئىش؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا، — مېنى تاشلاپ كېتىدىغان بولدى، ياتلىق بولغانىدىن كېيىن مېنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ، دەپ ئويلاۋاتامسەن - يا. بوۋا؟
— ياق، — دېگەن جاۋابىنى ئېيتىدىلدى بوۋاي.
— ئۇلار سېنىڭ بىز بىلەن بىللە تۇرۇشىمىزغا ئەپسىنە ئەپەندىنىڭ رازى بولغانلىقىنى ئېيتتىمۇ؟
— ھەئە.
— ئەمسە، نېمىدىن خاپا بولسەن؟
بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە چەكسىز مېھىر - مۇھەببەت ئېپادىسى پەيدا بولدى.
— ھە، چۈشەندىم، — دېدى ۋالېنتىنا، — مېنى ياخشى كۆرۈدىغانلىقىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈڭ بۇزۇلدىمۇ؟

بوۋاي «ھەئە» دېگەنىنى ئېپادىلىدى.
— مېنى بەختسىز بولۇپ قالىدۇ، دەپ ئەنسىرەمسەن؟
— ھەئە.
— سەن فرانسىنى ياخشى كۆرمەمسەن؟
بوۋاينىڭ كۆزلىرى قاتتىرىسىغا بىرنەچچە قېتىم جاۋاب قىلدى:
— ياق، ياق، ياق.
— ئەمسە. بۇ گەپ ساڭا بەك ئېغىر كەپتۇ - دە، بوۋا؟
— ھەئە.
— ماڭا قارىغىنا، — دېدى ۋالېنتىنا ۋە نۇرئارتىيېنىڭ ئالدىغا تىزلىنىپ، ئۇنىڭ بوينىدىن قۇچاقلىدى، — بۇ گەپ ماڭمۇ بەك ئېغىر كەلدى، چۈنكى مەنمۇ فرانسىنى ياخشى كۆرمەيمەن.
بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى.
— مەن موناستىرغا كەتمەكچى بولغاندا قانداق خاپا بولغانلىقىڭ يادىڭدىمۇ؟
بوۋاينىڭ قۇرۇشۇپ كەتكەن چاناقلىرىدا كۆز ياشلىرى پەيدا بولدى.
— مەن ئۆزۈم خالىمىغان بۇ تويدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن موناستىرغا كەتمەكچى بولغانىدىم، — دېدى يەنە ۋالېنتىنا.
بوۋاي تېز - تېز نەپەس ئېلىپ كەتتى.
— ئۇنىڭ بىلەن توي قىلسام بەك خاپا بولىدىكەنسەن - دە، بوۋا؟ ئاھ، ئەگەر سەن ماڭا ياردەم قىلالىغان بولساڭ، ئىككىمىز بىرلىشىپ ئۇلارنىڭ پىلانلىرىنى بۇزۇپ تاشلىيالىغان بولساق نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە! لېكىن، سەن ئۇلارغا تاقابىل تۇرالمايسەن. گەرچە سەن ئەقىللىق ۋە ئىرادىلىك بولساڭمۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭا ئوخشاشلا ئاجىز، بەلكى مەندىنمۇ

ئاجىزراق. سەن ساغلام ۋە كۈچلۈك ۋاقتىڭدا مېنى ھمايە قىلا-
لايتتىڭ، ئەمدى ھازىر بولسا، پەقەت ماڭا قوشۇلۇپ خۇشال
بولۇش ياكى قايغۇرۇشلا قولۇڭدىن كېلىدۇ. بۇ مېنىڭ بىردىنبىر
بەختىم بولۇپ قالدى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندا نۇئارتېينىڭ كۆزلىرىدە ئاجايىپ بىر
خىل ھەييارلىق ئىپادىلەندىكى، گويا ئۇ نەۋرە قىزىغا قاراپ:
«خاتالىشىۋاتسەن، مەن تېخى ساڭا كۆپ يارىدەم قىلالايمەن»
دەۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

— ساڭا يارىدەم قىلالايمەن، دېمەكچى بولۇۋاتامسەن، بو-
ۋا؟ — ۋالېنتىنا ئۇنىڭ ئويىدىكىنى سۆز بىلەن ئىپادىلىدى.

— شۇنداق.

نۇئارتېي كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى. بۇ، ۋالېنتىنا بىلەن
ئىككىسى كېلىشىۋالغان بەلگە بولۇپ، «ماڭا بىرنەرسە لازىم»
دېگەننى بىلدۈرەتتى.

— ساڭا نېمە كېرەك، بوۋا؟ مەن چۈشىنىشكە ئامال قىلىپ
باقاي.

ۋالېنتىنا خىيالىغا كەلگەن گەپلەرنى قىلىپ، ئۇنىڭ نېمە
دېمەكچى بولغانلىقىنى تېپىشقا ئۇرۇنۇپ باقتى. لېكىن، ئۇنىڭ
ھەممە گەپلىرىگە بوۋاي «ياق» دېگەننى بىلدۈرۈپ جاۋاب
قايتۇردى.

— مەن بەك پەمسىز ئىكەنمەن، — دېدى قىز، — ئەم-
دى ئەڭ ئىشەنچلىك چارىلەرنى ئىشلىتىپ باقايلى.

ئۇ ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە «ئا» دىن «ن» غىچە بولغان
ھەممە ھەرپلەرنى ئېيتىپ چىقتى ۋە ھەربىر ھەرپنى ئېيتقاندا
بوۋاينىڭ كۆزلىرىگە كۈلۈمسىرەپ قارىدى. ئۇ «ن» ھەرپىگە كەل-
گەندە نۇئارتېي «شۇ» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— ھە! — دېدى ۋالېنتىنا، — ئېيتماقچى بولغان سۆزۈڭ

«ن» دىن باشلىنىدىكەن - دە. دېمەك، «ن» بىلەن باشلىنىدىغان
سۆزلەرنى ئېيتايمۇ؟ قايسى سۆز بولغىدى ئۇ؟ نا، نې، نى، نو،...

— شۇ، شۇ، شۇ، — جاۋاب قايتۇردى بوۋاي.

— «نو» دىن باشلىنىدىغان سۆزمۇ؟

— ھەئە.

ۋالېنتىنا لۇغەتنى ئەكەلدى ۋە ئۇنى نۇئارتېينىڭ ئالدى-
دىكى يانتۇ شىرەچىگە قويۇپ، ئاچتى. بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئېچىل-
غان بەتكە قادالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇ كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى قۇر-
لار بويىچە يۇقىرىدىن تۆۋەنگە سىرىلدۇرۇشكە باشلىدى.

نۇئارتېي ئالتە يىل ئىلگىرى مۇشۇنداق ئېغىر ئەھۋالغا
گىرىپتار بولغاندىن بۇيان ۋالېنتىنا لۇغەتتىن مۇشۇ تەرىقىدە
پايدىلىنىشنى ۋە بوۋاينىڭ ئوي - پىكرىنى خۇددى ئۇنىڭ
ئۆزى لۇغەت ئاختۇرۇپ كېرەكلىك سۆزنى تاپقاندەك تېزلىكتە
تېپىپ چىقىشنى ئۆگىنىۋالغانىدى.

«نوتارىئۇس»① دېگەن سۆزگە كەلگەندە نۇئارتېي توخ-
تاشقا ئىما قىلدى.

— نوتارىئۇس، — دېدى قىز، — نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈش-
مەكچىمۇ سەن، بوۋا؟

نۇئارتېي ھەقىقەتەن نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشمەكچى ئە-
كەنلىكىنى ئىپادىلىدى.

— نوتارىئۇسنى چاقىرتايمۇ ئەمسە؟ — سورىدى ۋالېنتىنا.

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— ئاتامغا ئېيتسام بولامدۇ؟

— ھەئە.

— نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشىدىغان مۇھىم ئىشىڭ
بارمىدى؟

① نوتارىئۇس — تۇرلۇك كېلىشىم ۋە ھوججەتلەرنى رەسمىيلەشتۈرگۈچى قانۇن خادىمى.

— ھەئە.

— ئەمسە، ئۇنىڭغا ھازىرلا ئادەم ئەۋەتەيلى. باشقا گەپ بارمۇ؟

— يوق.

ژالىنتىنا يۈگۈرۈپ بېرىپ، قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتتى ۋە ماللاي كىرگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئاتىسى بىلەن ژىلفور خانىمنى چاقىرىشنى ئېيتتى.

— ئەمدى رازى بولغانسەن؟ — سوۋېدى ژالىنتىنا، — ياشاللا! گېپىڭنى ئازان تاپتىم — دە!

ئۇ بوۋىسىغا قاراپ، خۇددى سەبىي بالىغا مەسلىكى كەلگەندەك كۈلۈپ قويدى.

باررۇئا ژىلفورنى باشلاپ كىردى.

— نېمە بولدى، تەقسىر؟ — دەپ سوۋېدى ژىلفور بوۋايدىن.

— ئاتا، — دېدى ژالىنتىنا، — بوۋام نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشمەن دەيدۇ.

ژىلفور بۇ غەلىتە، ئەڭ مۇھىمى، ئۇشتۇمتۇت تەلەپنى ئاڭلاپ، پالەچ بوۋايغا قارىدى.

— شۇنداق، — دېگەننى قەتئىيلىك بىلەن ئىپادىلىدى بوۋاي. ئۇنىڭ قىياپىتىدىن ژالىنتىنا ۋە ئۆزىنىڭ بۇ تەلىپىدىن خەۋەر تاپقان قېرى مالاينىڭ ياردىمى بىلەن كۈرەش قىلىشقا بەل باغلىغانلىقى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— سىز نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشمەكچى؟ — تەكرارلاپ سوۋېدى ژىلفور.

— ھەئە.

— نېمىشقا؟

نۇئارتىيې جاۋاب قايتۇرمىدى.

— نوتارىئۇسنى چاقىرىپ زادى نېمە قىلماقچىسىز؟ — سوۋېدى ژىلفور.

بوۋاينىڭ كۆزلىرى قېتىپ قالغاندەك قاراپ تۇراتتى. بۇ، «سۆزۈمدىن يانمايمەن» دېگەننى بىلدۈرەتتى.

— بىزنىڭ چىشىمىزغا تەگمەكچىمۇ؟ — دېدى ژىلفور، — بۇنىڭ نېمە پايدىسى؟

— ئەمما — لېكىن، — دېدى باررۇئا قېرى مالايىلارغا خاس ئۆز سۆزلۈك بىلەن، — خوجايىنىم نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشمەن دېگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئىشى باردۇر. مەن نوتارىئۇسنى چاقىرىپ كېلەي.

باررۇئا نۇئارتىيدىن باشقا خوجايىننى ئېتىراپ قىلمايتتى ۋە ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا ئۇنىڭ خاھىشىغا مۇخالىپ ئىش نىڭ بولۇشىغا يول قويمايتتى.

— شۇنداق، مەن نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشمەن، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي ۋە كۆزلىرىنى شۇنداق مەنمەنسىلىك بىلەن يۇمدىكى، گويا «قېنى، كۆرۈپ باقايلى، كىم مېنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلالايدىكەن» دەۋاتقاندەك ئىدى.

— ئۇنىمسىڭىز مەيلى. نوتارىئۇسنى چاقىرىشىۇن. بىراق، مەن ئۇنىڭدىن ئۆزۈم ئۈچۈن ۋە سىز ئۈچۈن ئەپۇ سورىشىم كېرەك، چۈنكى بۇ بىر كۈلكىلىك ئىش.

— مەيلى، — دېدى باررۇئا، — مەن ئۇنى چاقىرىمەن. شۇ گەپ بىلەن قېرى مالاي غالىبانە قىياپەتتە چىقىپ كەتتى.

ئالتىنچى باب
ۋەسىيەتنامە

باررۇئا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن نۇئارتىيې ئەۋرە قىزىغا ھەييارلىق بىلەن مەنىلىك قاراپ قويدى. بۇ قاراشنى ژالىنتىنا

چۈشەندى. ۋىلفورمۇ چۈشەندى، چۈنكى ئۇنىڭ چىرايى سۆرۈلـ
لىشىپ، قاپاقلىرى تۇرۇلدى. ئۇ ئورۇندۇقنى سۈرۈپ كېلىپ، بو-
ۋاينىڭ ئۈدۈلىغا ئولتۇرۇپ كۈتۈشكە باشلىدى.

نۇئارتيې ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىغان ھالدا قاراپ قويدى.
ئاندىن كۆزىنىڭ قىرىدا ۋالېنتىناغا قاراپ، ئۇنىڭ خاتىرجەم
بولۇشىنى ۋە بۇ يەردىن چىقىپ كەتمەسلىكىنى ئۇقتۇردى. يېرىم
سائەتتىن كۆپرەك ئۆتكەندە باررۇئا نوتارىئۇسنى باشلاپ قايتىپ
كەلدى.

— تەقسىر، — دېدى ۋىلفور نوتارىئۇس بىلەن سالام-
لاشقاندىن كېيىن، — سىزنى مانا بۇ نۇئارتيې ۋىلفور ئەپەندى
چاقىردى. پالەچ كېسىلى ئۇنى ھەرىكەت قىلالمايدىغان ۋە ئاۋا-
زىنى چىقىرالمايدىغان قىلىپ قويدى. بىز ئۇنىڭ ئوي -پىكىر-
لىرىنىڭ بەزىبىر ئۇرۇندىلىرىنلا ئىنتايىن تەسلىكتە ئۇقالايمىز.

نۇئارتيې ۋالېنتىناغا بۇيرۇق قىلغان تەرىزە شۇنداق
جىددىيلىك بىلەن قارىدىكى، ئۇ قىز دەرھال سۆزگە ئارىلاشتى:

— تەقسىر بوۋامنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى مەن چۈشىنىمەن.

— ئۇ راست دەيدۇ، — دەپ قوشۇمچە قىلدى باررۇئا، —
ئۇ چۈشىنىدۇ، ھەممىنى چۈشىنىدۇ. نوتارىئۇس ئەپەندىگە يولدا
كېلىۋاتقىچە مەنمۇ شۇنداق دېگەنىدىم.

— جانابلار، سۆز قىلىشىمغا ئىجازەت قىلغايسىلەر، —
دېدى نوتارىئۇس ۋىلفور بىلەن ۋالېنتىناغا قاراپ، — بۇ، ھۆج-
جەت يازدۇرغۇچى شەخس ئاڭلىق ئىش قىلالمايدىغان ۋە ئېغىر
مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالالمايدىغان ئەھۋاللاردىن بىرى ئى-
كەن. ھۆججەتنى قانۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن نوتارىئۇس ئەڭ ئالدى
بىلەن مەزكۇر شەخسنىڭ خاھىشىنى ئەينەن ئىپادىلەپ بېرەلـ
گەن - بېرەلمىگەنلىكىنى بىلىشى كېرەك. ھالبۇكى، مەن سۆزلەش

ئىقتىدارىدىن مەھرۇم بولغان كىشىنىڭ رازى بولغان ياكى رازى
بولمىغانلىقىنى ئۇقالمايمەن. ئۇ سۆزلىيەلمەيدىغان بولغاچقا، ئۇ-
نىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنىمۇ بىلەلمەيمەن. شۇڭا، مەن
بۇ ئىشنى بېجىرەلمەيمەن، ئۇنداق قىلىش قانۇنسىزلىق بولىدۇ.

نوتارىئۇس قايتىشقا ھازىرلاندى. خانلىق مۇپەتتىشنىڭ
لەۋلىرىدە بىلىنەر - بىلىنمەس خۇشاللىق تەبەسسۇمى پەيدا بولدى.

نۇئارتيې ۋالېنتىناغا شۇنداق قايغۇرغان ھالدا قارىدىكى،
ئۇ قىز يۈگۈرۈپ بېرىپ نوتارىئۇسنىڭ ئالدىنى توسۇۋالدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ، — بوۋام بىلەن ئىككىمىزنىڭ
ئالاقىلىشىش تىلىمىزنى ئۆگىنىۋېلىش بەك ئاسان. مەن سىزگە
بىرنەچچە مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا ئۆگىتىپ قويالايمەن. سىزمۇ ئۇ-
نىڭ دېمەكچى بولغىنىنى ماڭا ئوخشاشلا تولۇق چۈشىنەلەيسىز.
ئېيتىڭا، قانداق قىلساق بولىدۇ؟

— يازغان ھۆججىتىمىزنىڭ قانۇنىي بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ
رازى بولغان - بولمىغانلىقىغا ئىشىنىشىم كېرەك، — دېدى نو-
تارىئۇس، — ھۆججەت ئىگىسى جىسمانىي جەھەتتىن كېسەل
بولۇشى مۇمكىن، لېكىن ئۇنىڭ ئەقلى - ھوشى جايىدا بولۇشى
كېرەك.

— ئۇنداق بولسا، تەقسىر، بوۋامنىڭ ئەقلى ناھايىتىمۇ
ساغلام ئىكەنلىكىنى مۇنداق ئىككى ئىشارەتتىنلا بىلۈۋالالايسىز.
نۇئارتيې ئەپەندى ئاۋازىنى چىقىرالمىسىمۇ، مىدىرلىيالمىسىمۇ،
«ھەئە» دېمەكچى بولسا كۆزىنى يۇمىدۇ، «ياق» دېمەكچى بولسا،
كۆزلىرىنى بىرنەچچە قېتىم چىمچىقلىتىدۇ. مانا ئەمدى سىزمۇ ئۇ-
نىڭ بىلەن سۆزلىشەلەيسىز. قېنى، سۆزلىشىپ بېقىڭا.

بوۋاينىڭ ۋالېنتىناغا قاراتقان كۆزلىرىدە شۇنچىلىك چوڭ-
قۇر مېھىر - مۇھەببەت ۋە مىننەتدارلىق ئەكس ئەتتىكى، ھەتتا
نوتارىئۇسمۇ بۇنى چۈشەندى.

— تەقسىر، نەۋرىگىزنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىدىگىزمۇ، چۈشەندىگىزمۇ؟ — سورىدى نوتارىئۇس.

نۇئارتىيې كۆزلىرىنى ئاستا يۇمۇپ، بىر سېكۇنتتىن كېيىن يەنە ئاچتى.

— نەۋرىگىزنىڭ ئېيتقانلىرى راستمۇ؟ سىز ئۇي - پىكىرلىرىگىزنى مۇشۇ قىز ئېيتقاندەك بەلگىلەر بىلەن ئىپادىلەمسىز؟

— ھەئە، — دېگەننى بىلدۈردى بوۋاي.

— مېنى سىز چاقىرتقانمۇ؟

— ھەئە.

— ھۆججەت يازدۇرۇش ئۈچۈنمۇ؟

— ھەئە.

— ھۆججەتنى يازماي تۇرۇپ كېتىشىمنى خالىمامسىز؟

پالەچ بوۋاي كۆزلىرىنى تېز - تېز چىمچىقلاتتى.

— مە، قانداق، تەقسىر، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشەلمەيدىكەنسىز؟ — سورىدى ۋالېنتىنا. — ئەمدى ئاتمرجەم بولغانسىز؟

نوتارىئۇس جاۋاب بېرەي دەپ تۇرغۇچە ۋىلفور ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ ئاپاردى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ، — نۇئارتىيې ئەپەندى مۇپەتتىلا بولغان بۇ جىسمانىي ناكارلىق ئۇنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىغىمۇ كۆچلۈك تەسىر كۆرسەتمىگەن بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

— مېنى تەڭلىكتە قويۇۋاتقان مەسىلە بۇ ئەمەس، — دېدى نوتارىئۇس، — ئۇنىڭ دېمەكچى بولغان گەپلىرىنى بىز قانداق بىلەلەيمىز؟

— شۇ گەپ ئەمەسمۇ، بۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش، — دېدى ۋىلفور.

ۋالېنتىنا بىلەن بوۋاي بۇ گەپلەرنى ئاڭلىدى. نۇئارتىيې

ۋالېنتىنانىڭ كۆزلىرىگە جىددىيلىك بىلەن تىكىلىپ قارىدى. بۇ قاراش ئۇنىڭ ئېتىراز بىلدۈرۈشىنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى.

— بۇ ئىشتىن مالال بولماڭ، تەقسىر، — دېدى ۋالېنتىنا، — بوۋامنىڭ ئويىنى بىلىش ھەرقانچە قىيىن بولسىمۇ، ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، سىزگە قىيىن تۇيۇلسىمۇ، مەن سىزنى قايىل قىلىشىمدەك دەرىجىدە چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيمەن. مەن نۇئارتىيې ئەپەندىگە ھەمراھ بولۇۋاتقان ئالتە يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ بىرەر خاھىشىنى چۈشىنەلمەي قالغان ۋاقتىم بارمۇ، قېنى بوۋام ئۆزى ئېيتىپ باقسۇن.

— يوق، — دېگەننى بىلدۈردى بوۋاي.

— ماقۇل، كۆرۈپ باقايلى، — دېدى نوتارىئۇس، — ۋىلفور خېنىم سىزنىڭ تەرجىمانىڭىز بولسا بولامدۇ؟

بوۋاي «بولىدۇ» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— ماقۇل. ئەمسە، ماڭا قانداق ھۆججەت يازدۇرماقچى بولۇۋاتىسىز؟

ۋالېنتىنا ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە ھەرپلەرنى ئېيتىشقا باشلىدى. ئۇ «ۋ» ھەرپىگە كەلگەندە نۇئارتىيېنىڭ مەنىلىك قارىغان كۆزلىرى ئۇنى توختىتىۋالدى.

— نۇئارتىيې ئەپەندىگە «ۋ» ھەرپى لازىم ئىكەن، — دېدى نوتارىئۇس، — بۇ ئېنىق بولدى.

— توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى ۋالېنتىنا ۋە ئاندىن بوۋاسىغا قارىدى، — ۋا... ۋى... ۋە...

بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئۇنى دەرھال توختىتىۋالدى.

شۇندىن كېيىن ۋالېنتىنا لۇغەتنى ئالدى ۋە نوتارىئۇسنىڭ دىققەت بىلەن كۆزىتىشى ئاستىدا لۇغەتنى ۋاراقلاشقا باشلىدى.

— ۋەسىيەتنامە، — ۋالېنتىنانىڭ بارمىقى شۇ سۆزنى

كۆرسەتكەندە نۇتارتېپىنىڭ كۆزلىرى ئۇنى يەنە توختىتمۇالدى.

— ۋەسىيەتنامە! — خىتاب قىلدى نوتارىئۇس، — بۇمۇ ئېنىق بولدى. نۇتارتېپ ئەپەندى ۋەسىيەتنامە يازدۇرماقچىكەن.

نۇتارتېپىنىڭ كۆزلىرى «شۇنداق، شۇنداق» دېگەننى بىر نەچچە قېتىم ئىپادىلىدى.

— قىزىق ئىش، تەقسىر، — دېدى نوتارىئۇس ھەيرەتتە قالغان ۋىلفورغا قاراپ.

— شۇنداق، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى ۋىلفور، — ئەگەر بۇ ۋەسىيەتنامە مېنىڭ قىزىمنىڭ ئۇستىلىق بىلەن سۆز ياساپ چىقىرىشىغا ئاساسەن ماددىمۇ - ماددا بېزىپ چىقىلسا تېخىمۇ قىزىق بولىدۇ. ۋالېنتىنا بۇ ۋەسىيەتنامىنىڭ يېزىلىشىغا تولىمۇ قىزىقىدىغان بولسا كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ نۇتارتېپ ئەپەندىنىڭ ھېچكىمگە مەلۇم بولمىغان خاھىشلىرىغا تەبىر بەرمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

— ياق، ياق، ياق! — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— ھا! — دېدى ۋىلفور، — ۋالېنتىنا سىزنىڭ ۋەسىيەتنامىڭىزغا قىزىقمامدۇ؟

نۇتارتېپ «قىزىقمايدۇ» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— تەقسىر، — دېدى نوتارىئۇس. ئۇ كۆز ئالدىدىن ئۆتكەن بۇ تەجرىبىدىن تەئەججۈپلەنگەن بولۇپ، ئەل - ئاغىنىلىرىغا بۇ ئاجايىپ ۋەقەنىڭ تەپسىلاتلىرىنى سۆزلەپ بېرىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغانىدى، — تەقسىر، مەن بايا بۇ ئىشنى بېجىرىش مۇمكىن ئەمەس دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمدى قارىسام، بۇ بەك ئوڭاي ئىكەن. بۇ، قانۇنداً كۆرسىتىلگەن ۋە بېجىرىشكە بولىدىغان مەخپىي ۋەسىيەتنامە بولۇپ قالدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن يەتتە نەپەر گۇۋاھچى بولۇشى كېرەك. ۋەسىيەت قالدۇرغۇچى شەخس شۇ يەتتە كىشىنىڭ ئالدىدا بۇنى تەستىقلىشى ۋە نوتارىئۇس يەنە شۇ يەتتە كىشىنىڭ ئالدىدا ۋەسىيەتنامىنى رەسمىيلەشتۈرۈشى كېرەك. بۇنىڭغا كېتىدىغان ۋاقىتمۇ ئادەتتىكى ۋەسىيەت

نامىنى تۇزۇشكە كېتىدىغان ۋاقىتتىن ئانچە كۆپ بولمايدۇ. ئەگەر ئالدى بىلەن، ھەممە ۋەسىيەتنامىلەرگە ئورتاق بولغان، قانۇندا بېكىتىلگەن سۆزلەر يېزىلىدۇ. كونكرېت ماددىلار بولسا، ئاساسەن ۋەسىيەت قالدۇرغۇچىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلىنىدۇ. بۇ جەھەتتە سىزمۇ ياردەم كۆرسىتەلەيسىز، چۈنكى ئۇنىڭ ئىش - كۈشلىرىنى بىلىسىز. ۋەسىيەتنامىنىڭ ئىناۋەتلىك بولۇشى ئۈچۈن بىز ئۇنى تولۇق كاپالەتكە ئىگە قىلىشىمىز كېرەك. خىزمەتداشلىرىمدىن بىرى ماڭا ياردەمچى بولۇپ، ۋەسىيەتنامىنى تۇزۇشكە قاتنىشىدۇ. شۇنداق قىلساق بولامدۇ، تەقسىر؟ — نوتارىئۇس سۆزىنىڭ ئاخىرىدا بوۋايغا مۇراجىئەت قىلدى.

— ھەئە، — دېگەن جاۋابنى ئىپادىلىدى بوۋاي خۇشال بولغان ھالدا.

«ئۇ زادى نېمە قىلماقچى؟» دەپ ئويلىدى ۋىلفور. ئۇ ئاتىسىنىڭ ئويىدىكىنى بىلەلمىگەن بولسىمۇ، سالاپىتىنى ساقلاپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى ۋە نوتارىئۇسنىڭ گېپىنى بويىچە يەنە بىر نوتارىئۇسنى چاقىرتماقچى بولۇپ، ئارقىغا قايتىدى، لېكىن بارروئا بولۇنغان گەپلەرنى ئاڭلاپ ۋە ئۆز خوجايىنىنىڭ ماقۇل بولغانلىقىنى كۆرۈپ، ئاللىقاچان چىقىپ كەتكەنىدى. شۇنداق كېيىن، خانلىق مۇپەتتىش ئۆزىنىڭ ئايالىنى چاقىرىپ كىرىش ئۈچۈن ئىككىنچى قەۋەتكە ئادەم چىقاردى.

چارەك سائەتتىن كېيىن ھەممەيلەن پالەچ بوۋاينىڭ ھوجرىسىدا جەم بولۇشتى، ئىككىنچى نوتارىئۇسمۇ ئۆلگۈرۈپ كەلدى.

ئىككى نوتارىئۇس بىرەدەمدىلا كېلىشىۋالدى. نۇتارتېپ ئەپەندىگە ئادەتتىكى ۋەسىيەتنامە تېكىستىنى ئوقۇپ بېرىشتى. ئاندىن بىرىنچى نوتارىئۇس ئۇنىڭ ئەقلى - ھوشىنى سىناپ كۆرمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلدى:

— تەقسىر، ۋەسىيەتنامە بىرەر كىشىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن يېزىلىدۇ.

— شۇنداق، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— مال ـ مۈلكىڭىزنىڭ ھېسابىنى بىلەمسىز؟

— ھەئە.

— مەن سىزگە بىرنەچچە ساننى تەدرىجىي كۆپەيتىپ ئېيتىپ بېرەي. ھېسابىڭىزغا تۇغرا كەلگەن سانغا كەلگەندە مېنى توختىتىڭ.

— ھەئە.

بۇ بىر ئاجايىپ سوراق بولدى. بۇ ئەقىل ـ پاراسەت بىلەن دەرمانسىز تەن ئوتتۇرىسىدىكى مىسلىسز كۈرەش ئىدى. بۇ، تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجىدە بولمىسمۇ، ھەر ھالدا قىزىقارلىق كۆرۈنۈش ئىدى. ھەممەيلەن نۇئارتېيىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى. ئىككىنچى نوتارىئۇس شىرە يېنىغا ئولتۇرۇپ يېزىشقا تەييارلاندى. بىرىنچى نوتارىئۇس پالەچ بوۋايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ سوئال سوراشقا باشلىدى.

— مۈلكىڭىزنىڭ نەرقى 300 مىڭ فرانكتىن ئاشامدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

نۇئارتېيې «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— 400 مىڭ فرانكمۇ؟ — سورىدى نوتارىئۇس.

نۇئارتېيې ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى.

— 500 مىڭ فرانكمۇ؟

يەنە ئىپادە بىلدۈرۈلمىدى.

— 600 مىڭ؟ 700 مىڭ؟ 800 مىڭ؟ 900 مىڭ؟

نۇئارتېيې «ھەئە» دېگەننى بىلدۈردى.

— سىزدە 900مىڭ فرانك بارمۇ؟

— ھەئە.

— كۆچمەس مۈلۈكمۇ؟

نۇئارتېيې «ياق» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— دۆلەت چېكىمۇ؟

نۇئارتېيې «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— ئۇ چەكلەر ئۆزىڭىزدىمۇ؟

بوۋاي بارروئاغا قاراپ قويغاندى، قېرى مالاي ھۇجرىدىن چىقىپ كەتتى ۋە ھايال بولماي بىر كىچىك قۇتىنى كۆتۈرۈپ كىردى.

— قۇتىنى ئېچىشقا رۇخسەت قىلامسىز؟

نۇئارتېيې «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

قۇتا ئېچىلدى. ئۇنىڭ ئىچىدە 900 مىڭ فرانكلىق دۆلەت خەزىنە چېكى بار ئىدى. بىرىنچى نوتارىئۇس چەكلەرنى ساناپ، ئۆزىنىڭ خىزمەتدىشىغا بەردى. چەكلەر ھەققەتەن نۇئارتېيې ئېيتقان سوممىنى تەشكىل قىلاتتى.

— تۇغرا، — دېدى بىرىنچى نوتارىئۇس، — ئەقلى ـ ھۇشىنىڭ ساغلام ئىكەنلىكىدە گەپ يوق.

ئاندىن ئۇ بوۋاي تەرەپكە بۇرۇلۇپ سورىدى:

— دېمەك، 900 مىڭ فرانكلىق كاپىتالغا ئىگە ئىكەنسىز. بۇ كاپىتال دۆلەت چېكىگە ئالماشتۇرۇلغان بولغاچقا، يەنىغا 40 مىڭ فرانك ئۆپچۈرىمىدە پىرسەنت ئالمىسىز، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، — ئىپادىلىدى نۇئارتېيې.

— بۇ پۇللارنى كىمگە مىراس قىلىپ قالدۇرماقچىسىز؟

— بۇ ئېنىق گەپقۇ، — دېدى ۋىلفور خانىم، — نۇئارتېيې ئەپەندى يالغۇز ۋالېنتىنانىلا ياخشى كۆرىدۇ. ۋالېنتىنا ئالتە يىلدىن بېرى ئۇنىڭغا قاراۋاتىدۇ. ئۇ ھارماي ـ تالماي ئۇنىڭ

خىزمىتىنى قىلىپ، بوۋىسىنىڭ مۇھەببىتىگە ۋە مىننەتدارلىقىغا ئېرىشتى. شۇڭا، ۋالېنتىنا ئۆزىنىڭ ئەجرىگە ياردىشا بۇ پۇللارغا ۋارىسلىق قىلىشقا تامامەن ھەقلىق.

ۋىلفور خانىم بوۋاينىڭ مۇددىئاسىنى ئۆزىچە ئىزاھلاپ، ئۇنى قوللىغان قىياپەتكە كىرىۋالغاندى. شۇنداقتىمۇ، نۇئارتېيىنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كېتىپ، ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى.

— دېمەك، بۇ 900 مىڭ فرانكنى ۋالېنتىنا خېنىمغا قالدۇرامسىز؟ — دەپ سورىدى نوتارىئۇس. ئۇ، بۇ مادداننى يېزىپ قويۇشلا قالدى دەپ ئويلىدى، لېكىن شۇنداق بولسىمۇ، نۇئارتېيىنىڭ شەخسەن ئۆزىنىڭ رازىلىقىنى ئالماقچى ۋە ھەممە گۇۋاھچىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزمەكچىدى.

ۋالېنتىنا بىر چەتكە ئۆتۈپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ يىغلاۋاتاتتى. بوۋاي ئۇنىڭغا چوڭقۇر مېھرى بىلەن قارىدى. ئاندىن نوتارىئۇسقا قاراپ، ناھايىتىمۇ مەنىلىك قىلىپ كۆزلىرىنى چىمچىقلاتتى.

— ياق؟ — دەپ سورىدى نوتارىئۇس، — بۇ قانداق گەپ؟ سىز ۋالېنتىنا خېنىمنى ئۆزىنىڭ مىراسخورىڭىز قىلمامسىز؟

نۇئارتېيې «ياق» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— خاتالىشىپ قالمىغانسىز؟ — دەپ سورىدى ھەيران بولغان نوتارىئۇس، — راستىنلا «ياق» دەۋاتامسىز؟

— ياق! — دېگەننى تەكرارلىدى نۇئارتېيې، — ياق!

ۋالېنتىنا بېشىنى كۆتۈردى. ئۇ، مىراستىن مەھرۇم بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى بوۋىسىنى بۇنداق قارارغا كەلتۈرگۈدەك بىر ئىش قىلىپ قويدۇمۇ دېگەن ئوي بىلەن ھاڭ - تاڭ بولغاندى. ھالبۇكى، نۇئارتېيې ئۇنىڭغا شۇنداق چوڭقۇر مېھرى بىلەن قارىدىكى، نەۋرىسى خىتاب قىلدى:

— چۈشەندىم، بوۋا، سەن مېنى پۇللىرىڭدىن مەھرۇم قىلغىنىڭ بىلەن، ئۆز مۇھەببىتىڭدىن مەھرۇم قىلمىدىڭ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، ئەلۋەتتە شۇنداق، — دېدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى. بۇ كۆزلەر شۇنداق مەنىلىك يۇمۇلدىكى، ۋالېنتىنا ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمەي قېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— رەھمەت، رەھمەت! — پىچىرلىدى قىز.

بوۋاينىڭ بۇنداق رەت قىلىشى ۋىلفور خانىمنىڭ يۈرىكىدە ئۇشتۇمتۇت ئۈمىد پەيدا قىلدى. ئۇ بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدى.

— قەدىرلىك نۇئارتېيې ئەپەندى، ئەمىسە بۇ پۇللارنى نەۋرىڭىز ئېدۇئار ۋىلفورغا قالدۇرامسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

بوۋاي ئادەمنىڭ قورقۇسى كەلگۈدەك دەرىجىدە كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نەپرەت ئىپادىسىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇراتتى.

— ياق دەيدۇ، — چۈشەندۈردى نوتارىئۇس، — ئەمىسە ئالدىڭىزدا تۇرغان بۇ ئوغلىڭىزغا قالدۇرامسىز؟

— ياق، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

ئىككى نوتارىئۇس بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى. ۋىلفور ۋە ئۇنىڭ ئايالى قىزىرىپ كەتتى: بىرى نومۇستىن، يەنە بىرى غەزەپتىن.

— بوۋا، ئالدىڭىزدا نېمە گۇناھىمىز بار؟ — دېدى ۋالېنتىنا، — بىزنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟

بوۋاي ئاۋۋال ۋىلفورغا، ئاندىن ئۇنىڭ ئايالىغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ قويدى - دە، چوڭقۇر مېھر - مۇھەببەت ئىپادىسى بىلەن ۋالېنتىناغا تىكىلدى.

— ماڭا قارىغىنا، بوۋا، — دېدى قىز، — ئەگەر مېنى ياخشى كۆرسەڭ، بۇ قىلىمىڭنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

سەن مېنى چۈشىنىسەن، سېنىڭ پۈتۈلىرىڭنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنلىكىمنى بىلىسەن. ئاپامدىن ماڭا چوڭ بايلىق، بەكمۇ چوڭ بايلىق قالدى دېيىشىدۇ. بۇ زادى نېمە ئىش، بوۋا؟

نۇئارتېپ گويا كى ئوتتاشتەك يېنىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ۋالېنتىنانىڭ قولىغا تىكىلىپ قالدى.

— قولۇم؟ — دەپ سورىدى قىز.

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېپ.

— قولى؟ — باشقىلارمۇ تەكرار خىتاب قىلىشتى.

— ۋاي، جانابلار، — دېدى ۋىلفور، — ئۆزۈڭلار كۆرۈۋاتىسىلەرغۇ، بۇنداق قىلىش پۈتۈنلەي ئاۋارىچىلىق. بىچارە ئاتامنىڭ ئەس - ھوشى جايىدا ئەمەس.

— چۈشەندىم! — ۋالېنتىنا ئۇشتۇمتۇت ۋارقىراپ تاشلىدى، — مېنىڭ توي ئىشىمنى دېمەكچىمۇسەن، بوۋا؟

— ھەئە، ھەئە، ھەئە، — بوۋاي مۇشۇ سۆزنىڭ ئىشارىتىنى ئۇچ قېتىم تەكرارلىدى ۋە ھەر قېتىم قاپاقلىرىنى كۆتۈرگەندە، كۆزلىرىدە غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقنىدى.

— مېنىڭ توي ئىشىمغا نارازىمۇسەن؟

— ھەئە.

— بۇ بىمەنىلىك! — دېدى ۋىلفور.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — دېدى نوتارىئۇس، — ئەگسىچە، سۆزلىشىشلەر مەنتىقىسىدە ئويغۇن بولۇۋاتىدۇ. مېنىڭچە، بۇ ئىشلار ھەر - بىرىگە مۇناسىۋەتلىك.

— مېنىڭ فرانس ئەپەندىگە يات‌لىق بولۇشۇمنى خالمامسەن؟

— ياق، خالمايمەن، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

— نەۋرەڭنىڭ سىز ياقتۇرمايدىغان كىشىگە تەگمەكچى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى مىراستىن مەھرۇم قىلماقچىمۇسىز؟ — سورىدى نوتارىئۇس.

— ھەئە، — دېگەن جاۋابنى بىلدۈردى نۇئارتېپ.

— ئەگەر بۇ قىز شۇ كىشىگە تەگمىسە سىزنىڭ مىراسخورىڭىز بولامدۇ؟

— ھەئە.

ھۇجرا ئىچى جىمجىتلىققا چۆمدى. نوتارىئۇسلار ئۆزئارا مۇزاكىرىگە چۈشتى. ۋالېنتىنا مىننەتدارلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، بوۋىسىغا قارىدى. ۋىلفور تىت - تىت بولۇپ، نېپىز لەۋلىرىنى چىشلەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ئايالى ھەر قانچە چاندۇرماي دېسىمۇ، خۇشال بولغانلىقى چىرايىغا چىقتى.

— مېنىڭچە، — دېدى ۋىلفور ئەڭ ئالدى بىلەن جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — بۇ تويىنىڭ بولۇش - بولماسلىقىغا پەقەت مەنلا ھۆكۈم قىلالايمەن. قىزىمنى كىمگە بېرىش، كىمگە بەرمەسلىك مېنىڭ ئىختىيارىمدىكى ئىش. مەن قىزىمنىڭ فرانس ئەپەندىگە يات‌لىق بولۇشىنى خالايمەن، ئۇ فرانسىنىڭ ئايالى بولىدۇ.

ۋالېنتىنا كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش ئاققان ھالدا كېرىسلوغا ئولتۇردى.

— تەقسىر، — دېدى نوتارىئۇس بوۋايغا قاراپ، — ئەگەر ۋالېنتىنا خېنىم ئەپەندىگە يات‌لىق بولسا پۈلىڭىزنى قانداق بىر تەرەپ قىلماقچىسىز؟

بوۋاي ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى.

— بۇ پۈللارنى قانداقلا بولمىسۇن بىر تەرەپ قىلىش ئويىڭىز بارمۇ؟

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېپ.

— ئائىلىڭىزدىكى بىر كىمگە قالدۇرامسىز؟

— ياق.

— ئەمىسە، كەمبەغەللەرگە سەدىقە قىلامسىز؟

— ھەئە.

— لېكىن، ئوغلىڭىزغا ھېچ نەرسە بەرمىسىڭىز قانۇنغا ئۇيغۇن بولمايدۇ. بۇنى بىلەمسىز؟ — سوردى نوتارىئۇس.

— ھەئە.

— ئۇنداقتا، بۇ پۇللارنىڭ قانۇن بويىچە ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارىڭىزغا قالدۇرۇلغان قىسمىنى شۇنداق قىلامسىز؟

نۇتارتيې يەنە ئىپادە بىلدۈرمىدى.

— بۇ پۇللارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىختىيارىڭىز بويىچە بىر تەرەپ قىلىش پىكرىدە چىڭ تۇرامسىز؟

— ھەئە.

— ئۇنداق قىلسىڭىز ۋاپاتىڭىزدىن كېيىن ۋەسىيەتنامىڭىز ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى مۇمكىن.

— ياق.

— ئاتام مېنىڭ مەجەزىمنى بىلىدۇ، تەقسىر، — دېدى ۋىلفور، — ئۇنىڭ سۆزىنى يېرمايدىغانلىقىمنى بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، جەمئىيەتتە ماڭا ئوخشاش ئورۇن تۇتقان ئادەملەرنىڭ كەمبەغەللەر بىلەن دەتالاش قىلمايدىغانلىقىنى ئۇ چۈشىنىدۇ.

نۇتارتيېنىڭ كۆزلىرىدە غەلبە تۈيغۇسى نۇرلىنىپ تۇراتتى.

— سىزنىڭ پىكرىڭىز قانداق، تەقسىر؟ — نوتارىئۇس ۋىلفوردىن سورىدى.

— پىكرىم يوق. ئاتامنىڭ ئۆز سۆزىدىن يانمايدىغانلىقىنى بىلىمەن. ماقۇل بولماقتىن باشقا ئامالىم يوق. بۇ 900 مىڭ فرانك ئائىلىمىزدىن چىقىپ كېتىدۇ ۋە مۇساپىرخانىلارنى بېيىتىدۇ. لېكىن مەن بۇۋاينىڭ ئۇنداق بولمىغۇر تەلەپلىرىنى ئورۇنلىمايمەن، ئۆزۈمنىڭ خاھىشىم بويىچە ئىش قىلىمەن.

ۋىلفور شۇ گەپلەرنى ئېيتقاندىن كېيىن ئاتىسىنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ، ئايالى بىلەن بىرلىكتە چىقىپ كەتتى.

ۋەسىيەتنامە شۇ كۈنىلا تۈزۈلدى. گۇۋاھچىلار چاقىرىلدى: ۋەسىيەتنامە ئوقۇلۇپ، بۇۋاي تەرىپىدىن تەستىقلانغاندىن كېيىن ھەممەيلەنىڭ ئالدىدا پېچەتلەندى ۋە ۋىلفور ئائىلىسىنىڭ نوتارىئۇسى دېشان ئەپەندىگە تاپشۇرۇلدى.

يەتتىنچى باب

تېلېگراف

ئەر - خوتۇن ۋىلفورلار قايتىپ چىققاندىن كېيىن ئۇلارنى مېھمان كۈتۈش ئۆيىدە گراف مونتې - كرىستو كۈتۈپ ئولتۇرغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى. ۋىلفور خانىم بەك ھاياجانلانغان بولۇپ، بىراقلا گرافنىڭ ئالدىغا كىرگۈدەك ھالى قالمىغان بولغاچقا، ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. خانلىق مۇپەتتىش ئۆزىنى خېلى تۇتۇۋالغان بولغاچقا، ئۇدۇل مېھمان كۈتۈش ئۆيىگە كىردى. لېكىن ئۇ ھەرقانچە ئۆزىنى بېسىۋالغان بولسىمۇ، چىرايىنى ئۆزگەرتمەسلىككە ھەرقانچە تىرىشقان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ غەمكىنلىكىنى يوشۇرۇپ قالالمىدى. خۇش تەبەسسۇم ئەيلەپ ئولتۇرغان گراف ئۇنىڭ غەم باسقان چىرايىغا دىققەت قىلدى.

— نېمە بولدىڭىز، ۋىلفور ئەپەندى؟ — دەپ سوردى ئۇ سالاملاشقاندىن كېيىن، — بىر مۇرەككەپ ئەيىبلەش دېلوسىنى بېرىۋاتقان ۋاقتىڭىزدا كىرىپ قالدىممۇ نېمە؟

ۋىلفور زورغا كۈلۈمسىرىدى.

— يوقسۇ، گراف، — دېدى ئۇ، — بۇ قېتىم زەربىگە ئۇچرىغۇچى مەن ئۆزۈم بولۇپ قالدىم. تاسادىپىلىق، جاھىللىق ۋە سارالىق بىرلىشىپ مېنىڭ ئۈستۈمدىن ئەيىبنامە يازدى ۋە مېنى مەغلۇپ قىلدى.

— بۇ نېمە دېگىنىگىز؟ — سوردى مونتې - گرىستو ئۇستىلىق بىلەن ئۇنىڭغا ھېداشلىق قىلغان بولۇپ، — راستىنلا بىر چوڭ كېلىشمەسلىك بولدىمۇ؟

— تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق، گراف، — دېدى ۋىلفور دەرەددىنى ئىچىگە يۇتۇپ، — ھېچقانچە ئىش ئەمەس. پۇلدىن زېيان تارتتىم.

— ھە، ئەلۋەتتە، — دېدى مونتې - كرستو، — سىزگە ئوخشاش باي ۋە يۈكسەك پەلسەپىۋى ئەقىلغە ئىگە بولغان كىشىگە پۇلدىن زىيان تارتىش ھېچقانچە ئىش ئەمەس.

— ھەي، شۇنداق دېگەن بىلەنمۇ، 900 مىڭ فرانك دېگەن چىقىرىپ قويۇش دېگەن ئاسان گەپ ئەمەس، — دېدى ۋىلفور، — لېكىن مېنى خاپا قىلمۇاتقان نەرسە پۇل ئەمەس. ماڭا ھەممىدىن بەكرەك ئېغىر كەلگىنى تەتۈرنىڭ مۇشۇ ئويۇنى. بۇ بىر ئۇشتۇمتۇت يوقتىش، تەلەيسىزلىك. بۇ كۈتۈلمىگەن زەربە مېنىڭ باي بولۇش ئۈمىدىمنى يوققا چىقاردى. قېرىغاندا كىچىك بالىدەك بولۇپ قالغان بۇ تەنتەكنىڭ كاساپىتىدىن قىزىمنىڭ ئىستىقبالىمۇ ژەيران بولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

— بۇ قانداق گەپ بولغىنى! — دەپ خىتاب قىلدى گراف، — 900 مىڭ فرانك دېمىسزا؟ بۇنچىلىك پۇلنى قولدىن چىقىرىپ قويسا ھەتتا پەيلاسوپنىڭمۇ كۆڭلى بۇزۇلىدۇ. سىزنى بۇنداق خاپىچىلىققا سالغان زادى كىم ئۇ؟

— ئۆتكەندە مەن سىزگە گېپىنى قىلىپ بەرگەن ئاتام.

— نۇئارتىيې ئەپەندى! يادىمدا قېلىشچە، سىز ئۇنى پالەچ بولۇپ قالدى، ھېچقانداق ئىش قىلالمايدۇ، دېگەندىگىزغۇ.

— ھەئە. جىسمانىي جەھەتتىن ئېيتقاندا شۇنداق. چۈنكى ئۇ ھەرىكەت قىلالمايدۇ، سۆزلىيەلمەيدۇ. ئەمما ئۇ پىكىر قىلالايدۇ، ئۇنىڭ ئىرادىسى بار، ئۇ بەرھەر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالايدۇ. مەن بەش مىنوت ئىلگىرى ئۇنىڭ يېنىدىن چىقىپ شۇم. ئۇ ھازىر ئىككى نوتارىئۇسقا ئۆزىنىڭ ۋەسىيەتنامىسىنى يازدۇرۇۋاتىدۇ.

— ھە، ئۇ سۆزلىيەلەيدىغان بوپتۇ - دە؟

— ياق، لېكىن دېمەكچى بولغىنىنى ئۇقتۇرالىدى.

— قانداق قىلىپ؟

— كۆزلىرى ئارقىلىق. ئۇنىڭ كۆزلىرى تېخى ھايات. ئۇ كۆزلىرى ئارقىلىق ھەتتا ئادەمنى ھالاك قىلالايدۇ.

— قەدىرلىكىم، — دېدى ۋىلفور خانىم خانە ئىچىگە كىرىپ كېلىپ، — مېنىڭچە، سىز ئاشۇرۇۋېتىڭىز.

— خانىم، — دېدى گراف، ئۇنىڭغا ئىگىلىپ تەلىم قىلىپ.

ۋىلفور خانىم ئۇنىڭغا ئەگىپ يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن جاۋاب قايتۇردى.

— ۋىلفور ئەپەندىنىڭ گېپىنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ — سوردى مونتې - كرىستو، — بۇ كېلىشمەسلىكنى چۈشەندۈرەلەيدىغان ئادەم.

— دېمىسىمۇ چۈشەنگىلى بولمايدۇ، — دېدى خانىملىق مۇپەتتىش مۇرىلىرىنى قىسىپ، — قېرىلىق كېسىلى!

— ئۇنى ئېيۇشكە كەلتۈرۈشكە بولمامدۇ؟

— بولىدۇ، — دېدى ۋىلفور خانىم، — ئۇنىڭ ۋەسىيەتنامىسىنى ۋالېنتىنانىڭ زىيىنىغا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ پايدىسىغا يازدۇرۇش ئېرىمنىڭ قولىدىن كېلىدۇ.

ئەر - خوتۇن ئىككىيلەنىڭ ئۆزلىرى بىلىشىدىغان گەپكە چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، گراف سۆزگە ئارىلاشمىدى ۋە ئېدۇئارنىڭ قەپەزدىكى قۇشنىڭ دان قوتىسىغا سىيا تۆكۈۋاتقانلىقىنى بېرىلىپ كۆزىتىشكە باشلىدى.

— قەدىرلىكىم، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى ۋىلفور ئايالى

غا. — ئۆزىگىز بىلىسىز، مەن ئۆز ئۆيۈمدە ھاكىم مۇتلەقلىق قىلىشنى خالىمايمەن، تەقدىرنى بىر قول شىلتىشىم بىلەنلا ئۆز-گەرتىۋەتكىلى بولىدۇ دەپمۇ ئويلىمايمەن. شۇنداقتىمۇ، ئائىلەمدە كىلەر مېنىڭ پىكرىمنى ھېسابقا ئالمىسا بولمايدۇ، بۇ ۋاينىڭ جاھىللىقى بىلەن قىزىمزنىڭ ئەخمەقلىقى مېنىڭ ئۆزۈندىن بېرى ئويلاپ كېلىۋاتقان پىلانىمنى بۇزۇۋەتسە بولمايدۇ. ئۆزىگىز بىلىسىز، بارون ئەپەندە مېنىڭ بۇرادىرىم ئىدى. شۇڭا، ئۇنىڭ ئوغلى قىزىمزنىڭ ئەڭ مۇۋاپىق لايىقى بولاتتى.

— ۋالېنتىنا ئاتىگىز بىلەن تىل بىرىكتۈرۈۋالغان دېمەكچى-مۇسىز؟ — دېدى ۋىلفور خانىم، — راست ... ئۇ قىز بۇ تويغا زادى قوشۇلماي كېلىۋاتىدۇ. بىز بايا كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىمىز ئۇلارنىڭ باشتىلا كېلىشمۇالغان پىلانى بولۇپ چىقسا ئەجەبلىنەر-لىك ئەمەس.

— ئۇنداق ئەمەس، — دېدى ۋىلفور، — ھېچقانداق ئادەم 900 مىڭ فرانكتىن ۋاز كېچىشنى خالىمايدۇ.

— ئۇ پۇتۇن دۇنيادىن ۋاز كېچىشكىمۇ تەييار. بۇلتۇر مونا-سىتىرغا كېتىمەن دېگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟

— قانداقلا بولمىسۇن، بۇ تويىنى چوقۇم قىلىمىز! — دېدى ۋىلفور.

— ئاتىگىز قۇشۇلمىسىمۇ مەيلىمۇ؟ — دېدى ۋىلفور خانىم ئۇنى باشقا تەرەپتىن چېكىپ باقماقچى بولۇپ، — بۇ ئويىنىشىدىغان ئىش ئەمەس!

مونتې - كرىستو ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمىغاندەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە بىر ئېغىز سۆزنىمۇ ئۆتكۈزۈۋەتمەي ئاڭلاۋاتاتتى.

— خانىم، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى ۋىلفور، — شۇنى ئېيتىشىم كېرەككى، مەن ئاتامنى ھۆرمەت قىلىمەن، چۈنكى مېنىڭ

قەلبىمدە تەبىئىي ئوغۇللۇق ھېسسىياتىم بىلەن ئۇنىڭ مەنىۋى پەزىلىتى بىرلىشىپ كەتكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئاتام بىزگە ئىنكى-لى تەرەپتىن قەدىردان: بىر تەرەپتىن ئۇ بىزنى ياراتقۇچى، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ بىزنىڭ ئىگىمىز. شۇنداق بولسىمۇ، ئاتامنىڭ بىر ئادەمنى ئۆچ كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭ ئوغلىنىمۇ ئۆچ كۆرگەنلىكىنى توغرا دېسەم بولمايدۇ - دە، مەنمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش مۇشۇنداق ئەخمەقلىق قىلسام كۈلكىلىك ئىش بولمامدۇ. مەن نۇئارتېپ ئەپەندىنى يەنىلا ھۆرمەتلەيمەن، ئۇنىڭ ماڭا قاراتقان پۈل جازاسىنىمۇ سۆزسىز قوبۇل قىلىمەن، ئەمما ئۆزۈمنىڭ قارارىمنى ئۆزگەرتمەيمەن. كىمنىڭ توغرا، كىمنىڭ خاتا قىلغانلىقىنى كىشىلەر باھالىسۇن. مەن قىزىمنى فرانس ئەپەندىگە ياتلىق قىلىمەن، چۈنكى ئۇنى ئەڭ مۇۋاپىق كۆيئوغۇل دەپ ھېسابلايمەن. ئۆزۈم كىمنى خالىسام، قىزىمنى شۇنىڭغا بېرىمەن.

خانلىق مۇپەتتىش سۆزلەۋېتىپ، گرافنىڭ ھېسداشلىق بىلدۈرۈشىنى كۈتكەندەك ھەدەپ ئۇنىڭغا قاراپ قويىاتتى. شۇڭا، گراف سۆزگە ئارىلاشتى.

— ھە، مۇنداق ئىكەن - دە! — دېدى ئۇ، — گېپىگىزدىن قارىغاندا، ۋالېنتىنا خېنىم بارون فرانس ئەپەندىگە ياتلىق قىلىنماقچى بولغانلىقى ئۈچۈن نۇئارتېپ ئەپەندى ئۇنى مىراستىن مەھرۇم قىلىپتۇ - دە؟

— شۇ گەپ ئەمەسمۇ، — دېدى ۋىلفور مۇرىلىرىنى قىسىپ.

— ھەر ھالدا بىزنىڭ بىلگىنىمىز شۇنچىلىك، — دەپ قو-شۇپ قويدى ۋىلفور خانىم.

— بۇنىڭ ھەقىقىي سەۋەبى شۇ، خانىم. مەن ئاتامنىڭ مىجەزىنى بىلىمەن.

— ئەمسە ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن فرانسىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنىمۇ چۈشىنەمسىز؟ — سوردى چوكان، — مەرھەمەت قىلىپ ئېيتىپ بېقىڭا، ئەپسۇس ئەپەندىنىڭ باشقىلاردىن نېمىسى كەم؟

— راست، — دېدى گراف، — مەن فرانسىس ئەپسۇس ئەپەندى بىلەن تونۇشمەن. ئۇ، گېنېرال كېنىنگ، كېيىنكى ۋاقىتلاردا بارون ئەپسۇس دەپ ئاتالغان كىشىنىڭ ئوغلىغۇ دەيمەن؟

— شۇ، — دەپ جاۋاب بەردى ۋىلفور.

— مەن ئۇنى بەك ياخشى يىگىت دەپ ئويلايمەن.

— توغرا، — دېدى ۋىلفور خانىم، — مەن شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنى بوۋاينىڭ بىر باھانىسى دەيمەن. قېرىلار ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادەملەرگە زالىملىق قىلىدۇ. نۇئارتىيې ئەپەندى نەۋرە قىزىنىڭ ياتلىق بولۇشىنى خالىمايدۇ.

— ئۇنىڭ فرانسىنى بۇنداق ئۆچ كۆرۈشىدە بىرەر سەۋەب بارمۇ - يا؟ — سوردى مونتې - كرىستو.

— ۋاي خۇدايىمەي، بۇنى نەدىن بىلەي؟

— ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا سىياسىي زىددىيەت يوقمۇ؟

— دەرۋەقە، مېنىڭ ئاتام بىلەن ئەپسۇس ئەپەندىنىڭ ئاتىسى قالايمىقان ۋاقىتلاردا ياشىغان، — دېدى ۋىلفور.

— ئاتىڭىز بوناپارتچى بولغانغۇ دەيمەن؟ — سوردى مونتې - كرىستو، — شۇنداقراق بىر نېمە دېگەنلىكىڭىز يادىمدا تۇرىدۇ.

— يوقسۇ، مېنىڭ ئاتام ياكوبىنچى① ئىدى، — دېدى ۋىلفور، ھايا جانلىنىپ كەتكەنلىكىدىن ئېھتىيات قىلىشنى ئۇنتۇپ، — ناپالېئوننىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن سېناتورلۇق كىيىمى پەقەت

① ياكوبىنچىلار — فرانسىيەدە XVIII ئەسىردە بارلىققا كەلگەن ئىنقىلابىي دېموكراتلار تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرى.

ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنىلا ئۆزگەرتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى ئۆزگەرتەلمىدى. ئاتامنىڭ پادىشاھقا قارشى مەخپىي ئىشلارغا قاتناشقانلىقى ناپالېئونغا بولغان مۇھەببىتىمدىن ئەمەس، بەلكى بۇربونلار سۇلالىسىغا قارىتا ئۆچمەنلىكىدىن بولغان. ئۇنىڭ كىشىنى چۆچۈتىدىغان يېرى شۇكى، ئۇ ئەمەلگە ئاشمايدىغان خام خىياللار ئۈچۈن ئەمەس، ھەمىشە ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولىدىغان ئىشلار ئۈچۈن كۈرەش قىلاتتى ۋە بۇ جەھەتتە ئىنقىلابچىلارنىڭ دەھشەتلىك نەزەرىيىسىگە ئەمەل قىلىپ، ئۆز مۇددىئاسىغا يېتىش يولىدا ھېچنېمىدىن قورقۇپ قالمايتتى.

— ھە، مانا كۆردىڭىزمۇ، — دېدى مونتې - كرىستو، — گەپ شۇنىڭدا. نۇئارتىيې بىلەن ئەپسۇس سىياسىي مەيداندا توقۇنۇشۇپ قالغان. گېنېرال ئەپسۇس گەرچە ناپالېئون قوشۇنلىرىدا خىزمەت قىلغان بولسىمۇ، كۆڭلىدە پادىشاھنى قوللايتتى، شۇنداققۇ دەيمەن؟ بوناپارتچىلار ئۇنى ئۆزلىرىنىڭ مەسلەكدىشى دەپ ئويلاپ، بىر كۈنى ئاخشىمى ئۆزلىرىنىڭ كۈلۈبىغا چاقىرغان، لېكىن بۇ كۈلۈبتىن چىققاندىن كېيىن ئۇ ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن. شۇنداققۇ دەيمەن — ھە؟

ۋىلفور قورقۇنچ ئىچىدە گرافقا قاردى.

— خاتا سۆزلەپ قويدۇممۇ؟ — سوردى مونتې - كرىستو.

— ياق، توغرا، — دېدى ۋىلفور خانىم، — راست شۇنداق بولغان. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ مېنىڭ ئېرىم ئۆتكەنكى ئادالەت خاتىرىلىرىنى يۇيۇپ تاشلاش ئۈچۈن، ئاتىلىرى بىر - بىرىگە دۇشمەن بولغان بالىلارنى چېتىپ قويماقچى.

— بەك ياخشى بوپتۇ! — دېدى مونتې - كرىستو، — ئاق كۆڭۈل كىشىلەر شۇنداق بولىدۇ. ئۇنىڭ بۇ ئىشنى ئەھلى جامائەت ئالقىشلىشى كېرەك. دېمىسىمۇ، نۇئارتىيې ۋىلفورنىڭ قىزى فرانسىس ئەپسۇسنىڭ خانىمى بولسا بەك قاملاشقان ئىش بولىدۇ.

ۋىلفور چۆچۈپ كەتتى ۋە مونتې ـ كرىستوننىڭ بۇنداق گەپلەرنى قىلىشتىكى مەقسىتىنى بىلمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاردى. ھالبۇكى، گرافنىڭ لەۋلىرىدە بۇرۇنقىدەكلا خۇش تەبەسسۇم جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. خانلىق مۇپەتتىش ھەرقانچە سەزگۈر بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ ئىچىدىكىنى بىلەلمىدى.

ـ شۇنىڭ ئۈچۈن، ـ ۋىلفور يەنە سۆزلىدى، ـ گەرچە بوۋىسىنىڭ مىراسىغا ئىگە بولالماسلىق ۋالېنتىنا ئۈچۈن زور بەختسىزلىك بولسىمۇ، بۇ تويىنى بۇزۇشقا بولمايدۇ. مېنىڭچە، ئەپسىنە ئەپەندىمۇ بۇ پۇلنىڭ قولدىن چىقىپ كەتكەنلىكى بىلەن ئىككىلىنىپ قالمايدۇ. ئۇ، بۇ پۇللارنى مېنىڭ يۈزۈمدىنمۇ ئۇستۈن قويماس، چۈنكى مەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلىش ئۈچۈن شۇ پۇلدىن كەچتىم ئەمەسمۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ۋالېنتىنا ئۇنىڭسىزمۇ ئانسىنىڭ كاتتا مىراسىغا ۋارىسلىق قىلدى. بۇنى ئۇ بىلىدۇ. بۇ مىراس ھازىر ۋالېنتىنانىڭ ئانا تەرەپ بوۋىسى بىلەن مومىسىنىڭ قولىدا. ئۇلار ۋالېنتىنانى بەك ياخشى كۆرىدۇ.

ـ ئۇلارغمۇ خۇددى ۋالېنتىنا ئۇئارتىيې ئەپەندىگە غەمخورلۇق قىلغاندەك غەمخورلۇق قىلىشمىمىز كېرەك، ـ دېدى ۋىلفور خانىم، ـ بىر ئايدىن كېيىن ئۇلار پارىژغا كېلىدۇ. ئۇلار كەلگەندىن كېيىن ۋالېنتىنا يەنە بۇنداق ھاقارەتكە سۈكۈت قىلىپ، ئۇئارتىيېنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇۋەرمەس.

گراف، غۇرۇرى ھاقارەتلەنگەن ۋە شېرىن خىياللىرى يوققا چىققان ئەر ـ خۇتۇنىنىڭ ئېگىز ـ پەس ئاۋازلىرىنى ھېسداشلىق قىلغان قىياپەتتە ئاڭلاپ ئولتۇردى.

ـ ئېيتماقچى بولغان سۆزۈمگە ئالدىنئالا ئەپۇ سورايمەن، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو بىردەم جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن، ـ مېنىڭچە، ئۇئارتىيې ئەپەندى ئۆزى ئۈچ كۆرگەن ئادەمنىڭ ئوغلىغا ۋالېنتىنا خېنىم ياتلىق قىلىنماقچى بولغانلىقى ئۈچۈن

ئۈنى مىراسىتىن مەھرۇم قىلغان بولسىمۇ، ئەمما بىزنىڭ ئېدۇئارنى مىراستىن چەتتە قالدۇرالمايدۇ.

ـ شۇنى دەڭا، گراف، ـ دېدى ۋىلفور خانىم ئاجايىپ بىر خىل جانلىنىپ كەتكەن ھالدا، ـ بۇ بىر ئادالەتسىزلىك، بەكمۇ ئادالەتسىزلىك ئەمەسمۇ ـ ھە؟ بىچارە ئېدۇئارمۇ ۋالېنتىناغا ئوخشاشلا نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ نەۋرىسىغۇ. ۋالېنتىنا فرانسىس ئەپەندىگە تەگمىسە مىراسقا ئىگە بولىدىكەن. لېكىن، ئېدۇئار ئاتىسىنىڭ نامىنى ساقلاپ قالىدىغان ئوغۇلىغۇ. ۋالېنتىنا بوۋىسىنىڭ مىراسىغا ئىگە بولمىغان تەقدىردىمۇ ئېدۇئاردىن ئۈچ ھەسسە باي بولىدىغۇ.

مونتې ـ كرىستو گەپ قىلماستىن دىققەت بىلەن تىڭشىدى.

ـ گراف، بۇ ئائىلىۋى ئىختىلاپلار توغرۇلۇق ئەمدى سۆزلەشمەيلى، ـ دېدى ۋىلفور، ـ توغرا، ماڭا تېگىشلىك بولغان پۇللار كەمبەغەللەرنىڭ پاراۋانلىقى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. بۇ زاماندا كەمبەغەللەر ھەقسىز باي بولۇۋاتىدۇ. شۇنداق، ئاتامنىڭ ئالدىدا مېنىڭ ھېچقانداق گۇناھىم يوق، لېكىن ئۇ مېنى يولسىزلىق بىلەن چەتكە قاقتى. لېكىن مەن ئالىيجاناب ئادەملەرگە خاس ھالدا مەرتلەرچە ئىش قىلىمەن. مەن ئەپسىنە ئەپەندىگە شۇ كاپىتالنىڭ بىر ئۈلۈشىنى بېرىشنى ۋەدە قىلغانىدىم. شۇ ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەتتا ئەڭ زور قۇربان بېرىشلەرگىمۇ رازىمەن.

ـ شۇنداق بولسىمۇ، ـ دېدى ۋىلفور خانىم گەپنى ھامان ئۆز كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان تەرەپكە بۇراپ، ـ ئەپسىنەنى بۇ ئىشتىن ئۆز ئىختىيارى بىلەن يالتايتىش ئۈچۈن بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقەنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرسەك بولمامدۇ؟

ـ ئۇنداق قىلساق زور بەختسىزلىك بولىدۇ! ـ دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور.

— زور بەختسىزلىك؟ — سوردى مونتې — گرىستو.

— ئەلۋەتتە، — دېدى ۋىلفور بىرئاز ئۆزىنى بېسۋېلىپ، — ھەتتا پۈل مەسلىسى بىلەن بۇزۇلغان تويمۇ قەزىنىك شەنىگە داغ چۈشۈردىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنتۇلۇپ قالغان كونا گەپلەر يەنە قايتىدىن قوزغىلىپ چىقىدۇ. ياق، ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. ئەگەر ئەپسىنە ئەپەندى ژېجدانلىق ئادەم بولسا، ۋالېنتىنا مىراستىن قۇرۇق قالغان شارائىتتا ئۇ بىزگە تېخىمۇ يېقىنلىششى كېرەك. ئۇنداق قىلمىسا، ئۇ پەقەت پۇلنىلا كۆزلىگەن بولۇپ چىقىدۇ. ياق، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

— مېنىڭ قارىشىمۇ شۇنداق، — دېدى مونتې ـ كرىستو ۋىلفور خانىمغا سەپسېلىپ قاراپ، — ئەگەر مەن ۋىلفور ئەپەندىگە مەسلىھەت كۆرسەتكۈدەك قەدىناس دوست بولغان بولسام مۇنداق دەيتتىم: فرانسىس ئەپسىنە پات ئارىدا قايتىپ كېلىدىغان بولغاچقا، دەرھال ھەرىكەتكە كېلىپ، بۇ ئىشنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. يەنىپ ئېيتقاندا، ۋىلفور ئەپەندىنىڭ شەنىگە داغ چۈشمەسلىك ئۈچۈن كارەش قىلىش كېرەك.

ۋىلفور روھلانغان ھالدا ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ ئايالىنىڭ چىرايى تۇتۇلۇپ كەتتى.

— ھەق گەپنى قىلدىڭىز، — دېدى ۋىلفور، — مەن دەل مۇشۇنداق گەپنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلاتتىم. بۇنىڈىن كېيىن سىزنىڭ مەسلىھەتىڭىز بويىچە ئىش قىلىمەن، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ مونتې ـ كرىستونىڭ قولىنى قىسىپ، — ھەممىڭلارنىڭ بۇگۈنكى ئىشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىكىڭلارنى سورايمەن، پىلانىمىز ئۆزگەرمەيدۇ.

— تەقسىر، — دېدى گراف، — شۇنىڭغا ئىشىنىڭكى، جەمئىيەت ھەرقانچە ئادالەتسىز بولسىمۇ، سىزنىڭ بۇنداق مەرتىلىكىڭىزگە تېگىشلىك باھا بېرىدۇ. دوستلىرىڭىز سىزدىن پەخىرلىنىدۇ. ئەپسىنە ئەپەندى ۋىلفور خېنىمنىڭ ھېچقانداق قەرز مىلىغا ئېرىشمىگەن تەقدىردىمۇ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ، ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بۇنچىلىك پىداكارلىق روھىنى ئىپادىلىگەن ئائىلىگە كىرگەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدۇ.

— گراف شۇ گەپلەرنى قىلىپ، قايتىپ كېتىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇردى.

— گراف، قايتامسىز؟ — سوردى ۋىلفور خانىم.

— قايتىمسام بولمايدۇ، خانىم. مەن سىلەرنى شەنىمە كۈنى مېنىڭ ئۆيۈمگە بېرىشنى ئۇنتۇپ قالمىسۇن دەپ، يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ قويۇش ئۈچۈن كەلگەنىدىم.

— بۈنى ئۇنتۇپ قېلىش مۇمكىنمۇ، گراف؟

— شۇنچىلىك كۆڭۈل بۆلگەنلىكىڭىزگە تەشەككۈر، خانىم. ۋىلفور ئەپەندىنىڭ خىزمىتى مۇھىم، ئىشلىرى ئالدىراش، شۇڭا، مەن...

— گراف، ئېرىم ۋەدە قىلدى، — دېدى ۋىلفور خانىم، — سىزمۇ ئۇنىڭغا قايىل بولغانسىز. ئۇ ھەتتا كۆپ زىيان تارتىشقا توغرا كەلگەندىمۇ ۋەدىسىدە تۇرىدۇ. لېكىن سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە بارسا ئۇ گويا بىر ئۇتۇقتا ئېرىشكەندەك بولىدۇ.

— زىيادە يېلىسەي كوچىسىدىكى ئۆيىڭىزدە بولامدۇ؟ — سوردى ۋىلفور.

— يوقسۇ، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — ئارىلىقىنى يىراق كۆرمەي، قەدەم تەشرىپ قىلماقچى بولغانلىقىڭىزغا شۇنىڭ ئۈچۈن يۈقىرى باھا بېرىمەنكى، زىيادىتىمىز شەھەرنىڭ سىرتىدا بولىدۇ.

— شەھەر سىرتىدا؟

— شۇنداق.

— قەيەردە؟ پارىژ ئەتراپىدىكى بىر جايدىمۇ؟

— شەھەر دەرۋازىسىنىڭ يېنىدا دېگۈدەكلا، قاراۋۇلخانىدىن يېرىم سائەتلىك يول، ئوتىيىلدا.

— ئوتىيل! — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور، — ھە، راست، ئايالىم سىزنى ئوتىيىلدا تۇرىدىكەن دېگە نىدى. ئۇنىڭغا سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە ياردەم كۆرسىتىلگەن ئەھەسمىدى. ئوتىيىلنىڭ قايسى جايىدا؟

— فونتېن كوچىسىدا.

— فونتېن كوچىسى؟ — دېدى يەنە ۋىلفور نەپسى بوغۇلغان ھالدا، — قانچىنچى نومۇر؟

— ھە؟ ئۇ ئۆيىنى ماركىز خانىم سېن ـ مېراندىن سېتىۋاپتىكەنسىز ـ دە؟ — خىتاب قىلدى ۋىلفور.

— ماركىز خانىم سېن ـ مېران؟ — سوردى مونتې ـ كرستو، — ئۇ، سېن ـ مېران خانىمنىڭ ئۆيىمىدى؟

— ھەئە، — دەپ جاۋاب بەردى ۋىلفور خانىم، — ئېرىمنىڭ غەلىتىلىكىنى كۆرمەمسىز، گراف...

— نېمە بولدى؟

— ئۇ بەك چىرايلىق ئۆيغۇ، گراف، شۇنداق ئەمەسمۇ ھە؟

— بەك ياخشى ئۆي.

— ئېرىم شۇ ئۆيگە كۆچۈپ بېرىشقا زادى ئۇنىمىدى.

— نېمىشقا ئۇنىمىغانلىقىڭىزنى چۈشىنەلمەيمەن، تەقسىر، — دېدى مونتې ـ كرستو.

— مەن ئوتىيلنى ياقتۇرمايمەن، — تەسلىكتە جاۋاب بەردى خانلىق مۇپەتتىش.

— شۇنداق بولسىمۇ، سىزنى ئۆز ئۆيۈمدە كۆرۈش خۇشال لىقىدىن مەھرۇم بولۇپ قالماسمەن دېگەن ئۈمىدىم بار، — دېدى مونتې ـ كرىستو خاتىرجەمسىزلەنگەن ھالدا.

— ياق، گراف ... بەلكىم ... سۆزلىمىگە ئىشىنىڭ، مەن ئىمكان قەدەر ... — دەپ دۇدۇقلىدى ۋىلفور.

— ياق، سەۋەب كۆرسىتىشىڭىزگە يول قويمايمەن، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — شەنبە كۈنى سائەت ئالتىدە سىزنى كۈتىمەن. ئەگەر بارمىسىڭىز ... 20 يىلدىن بېرى ئادەم ئولتۇرمىغان ئۇ ئۆيدە بىرەر يامان ئىش، قانداقتۇر بىر قانلىق ۋەقە بولۇپ ئۆتكەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قالىمەن.

— بارىمەن، گراف، بارىمەن، — ئالدىراشلىق بىلەن ئىپادە بىلدۈردى ۋىلفور.

— رەھمەت سىزگە، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — ئەمدى قايتىشىمغا رۇخسەت قىلغايسىلەر.

— ھە، گراف، بايا بىر قېتىم قايتىمەن دېگەنىدىڭىز، — دېدى ۋىلفور خانىم، — نېمە ئۈچۈن قايتىدىغانلىقىڭىزنىمۇ ئېيتماقچى بولغانىدەك قىلۇاتاتتىڭىز، لېكىن گېپىمىز باشقا تەرەپكە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى.

— بۇيەردىن چىقىپ نەگە بارىدىغانلىقىمنى ئېيتىشقا پېتىنالمايمەن، خانىم، — دېدى مونتې ـ كرىستو.

— شۇنداق بولسىمۇ، ئېيتىڭ.

— مەن راسا بىر ھاكۇاقتىدەك بىر نەرسىنى كۆرگىلى بارماقچىمەن، بەزىدە سائەتلەپ ئولتۇرۇپ شۇ نەرسىنى خىيال قىلىمەن.

— قانداق نەرسە ئۇ؟

— تېلېگراف.

— تېلېگراف؟ — تەكرارلىدى ۋىلفور خانىم.

— هەئە، تېلېگراق. بەزىدە، ھاۋا ئۇچۇق بولغان كۈنلەر. دە چىقىپ، يول بويىدا، دۆڭلەردە خۇددى غايەت زور قوڭغۇزنىڭ پۈتلىرىدەك يۇقىرىغا كۆتۈرۈلگەن، بوغۇم - بوغۇم قارا قوللارغا ھەۋىس بىلەن قاراپ تۇرۇپ قالاتتىم. بۇ غەلىتە بەلگىلەر تېلېگراق دەپ ئاتالغان ئاشۇ قۇدرەتلىك ھۆكۈمدارنىڭ كۈچى بىلەن كۈل رەڭ بۇلۇتلاردا ياكى كۆك ئاسماندا پەرۋاز قىلىپ، ھاۋانى كېسىپ، 300 لىي مۇساپىنى بېسىپ ئۆتۈپ، شەرە يېنىدا ئولتۇرغان بىر ئادەمنىڭ غايىب ئويىنى تېلېگراق لىنىيىسىنىڭ ئىككىنچى ئۈچىدىكى باشقا بىر شەرەنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان يەنە بىر ئادەمگە يەتكۈزىدۇ. لېكىن مەن بۇ نازۇك قارا پۈتلىرى بولغان ئاق قورساقلىق زور مەخلۇقلار بىلەن يېقىنراق تونۇشۇشقا پېتىنالمايتتىم، چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ تاشتەك قاناتلىرى ئاستىدا تەرتىپ ئىنتىزامغا قاتتىق رىئايە قىلىدىغان، مېڭىسى ئىلىم - پەن، ئىلمىي ئەسرار ياكى جادۇگەرلىك بىلەن تولۇپ - تاشقان ئىنتايىن سالاپەتلىك بىر ئادەم ئولتۇرىدۇ دەپ ئويلايتتىم. لېكىن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە شۇنى بىلدىمكى، ھەرقانداق تېلېگرافنى بىر تەلەيسىز خىزمەتچى باشقۇرىدىكەن، ئۇ يىلىغا 200 مىڭ فرانك مائاش ئېلىپ، كۈن بويى كۆزىتىپ ئولتۇرىدىكەن، گۆزەتكەنمىش، ئاسترونومەدىكى ئاسماننى ئەمەس، بېلەنچىدەك سۇنى ئەمەس، سايامەتچىدەك مەنزىرىنى ئەمەس، بەلكى ئۆزىدىن تۆت-بەش لىي يىراقلىقتىكى مۇخبىرنىڭ ئاشۇنداق قارا پۇتلىرىغا ئەگىپ ئاق قورساقلىق مەخلۇقنى كۆزىتىپ ئولتۇرىدىكەن. شۇنداق كېيىن مەن بۇ ئىشقا تېخىمۇ قىزىقىپ قالدىم، بۇ جانلىق قورچاقنىڭ يېنىغا بېرىپ بېقىشقا ئۇنىڭ خۇددى پىلە قۇرتىدەك بىرەدەم ئۇيىپنى، بىرەدەم بۇ يېپنى تارتىپ، يەنە بىر قورچاق بىلەن قانداق ئوينىشىدىغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىشقا ھەۋىسىم قوزغالدى.

— سىز ھازىر شۇ يەرگە بارمامۇچىمۇ؟

— شۇ يەرگە بارىمەن.

— قايسى تېلېگرافقا؟ ئىچكى ئىشلار ۋازارىتىگىمۇ ياكى رەسەتخانا تېلېگرافىغىمۇ؟

— ھەر ئىككىسىگە ئەمەس. ئۇ يەرگە بارسام، بەزى كىشىلەر ماڭا ئۆزۈم بىلمىگەن خالىمىغان نەرسىلەرنى چۈشۈندۈرۈشكە باشلايدۇ، ئۆزلىرىمۇ چۈشەنمەيدىغان مەخپىيەتلىكلەرنى ماڭا مەجبۇرىي سۆزلەپ بېرىدۇ. ياق، مەن ئۆزۈمنىڭ بابا سۆزلىگىنىمدەك، ئاجايىپ مەخلۇقلار ھەققىدىكى خام خىياللىرىمنى ساقلاپ قېلىشنى خالايمەن. كىشىلەر ھەققىدىكى خام خىياللىرىنىڭ بوقتا چىقىقانلىقىمۇ يېتىدۇ. شۇڭا، مەن ئىچكى ئىشلار ۋازارىتىنىڭ تېلېگرافىغىمۇ، رەسەتخانا تېلېگرافىغىمۇ بارمايمەن. ماڭا ئەركىن ھاۋادىكى تېلېگراق لازىم. ئۆزىنىڭ كىچىككىنە ئىشخانىسىدا قېتىپ قالغاندەك ئولتۇرغان بىچارىنىڭ تېلېگراق ھەققىدىكى كۆپتۈرمە گەپلىرىنى ئاڭلىغۇم كەلمەيدۇ.

— سىز بىر كاتتا مۆتىۋەر بولسىڭىزمۇ، بەك غەلىتە ئادەم ئىكەنسىز، — دېدى ۋىلفور.

— سىزنىڭچە، قايسى لىنىيىدىكى تېلېگرافنى كۆرسەم بولار؟

— ئەڭ جىددىي ئىش بولۇۋاتقان لىنىيىنى كۆرۈڭ.

— توغرا. دېمەك، ئىسپانىيە لىنىيىسىنمۇ؟

— ئەلۋەتتە. مىنىستىردىن تونۇشتۇرۇش ئېلىپ بېرەيمۇ؟

ئۇلار سىزگە چۈشەندۈرۈپ...

— ياق، ياق، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىزگە دېدىمغۇ، ئۇلارنىڭ چۈشەندۈرۈشىنى خالىمايمەن. بىر نېمىنى چۈشىنىپلا قالسام، تېلېگراق مەن ئۈچۈن مەنىسىز بىر نەرسىگە ئايلىنىپ، دۇشاتېل ئەپەندى ياكى مۇنتالىۋى ئەپەندى تەرىپىدىن يوللىنىدىغان ۋە بايئوندىكى ئەمەلدارغا ئىككى ئېغىز گىرىكچە

سۆز بىلەن يەتكۈزۈلمىدىغان بەلگىلەرنىلا ئىبارەت بولۇپ قالمىدۇ. مەن ئاشۇ قارا پۇتلۇق مەخلۇقنى ۋە ئۇنىڭ قورقۇنچلۇق زۇۋانىنى ئۆز تەسەۋۋۇرۇمدا ئەينەن ساقلاپ قېلىشنى، ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىمنى يوقىتىپ قويماسلىقنى خالايمەن.

— ئۇنداق بولسا، دەرھال يولغا چىقىڭ. يەنە ئىككى سائەتتىن كېيىن قارائىغۇ چۈشىدۇ ۋە سىز ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەيسىز قالىسىز.

— ئۇنداق دەپ قورقاتماڭا! ئۇ تېلېگرافلارنىڭ قايسىسى ئەڭ يېقىن؟

— بايئون يولىدىكىلىرىنى دەمسىز؟

— ھەئە. بايئون يولىدىكىسى بولسىمۇ بولىدۇ.

— شاتىلئون تېلېگرافى ئەڭ يېقىن.

— شاتىلئوندىن كېيىنكىسىچۇ؟

— ئۇنىڭدىن كېيىن مونلېرى مۇنارىسىدىكىسى بولسا كېرەك.

— رەھمەت سىزگە، خوش! شەنبە كۈنى سىزگە بۇ ھەقتىكى تەسىراتىمنى سۆزلەپ بېرىمەن.

گراف ئىشىك ئالدىدا ئىككى نوتارىئۇس بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئۇلار ۋالېنتىنانى سىراستىن مەھرۇم قىلىپ، ئۆزلىرىگە خېلى زور شەرەپ كەلتۈرىدىغان قىيمىن ھۆججەتنى تۈزۈپ چىققانلىقىدىن تولىمۇ شادلانغان ھالدا چىقىپ كېتىۋاتاتتى.

سەككىزىنچى باب

باغۋەننى شاپتۇل يەيدىغان ئاغمىخانلاردىن قۇتۇلدۇرۇش ئۇسۇلى

گراف ئۆزى ئېيتقاندەك شۇ كۈنى ئاخشىمى ئەمەس، بەلكى ئەتىسى ئەتىگەندە ئانغېر قاراۋۇلخانىسىدىن چىقىپ، ئورلېئان

يولى بىلەن مېڭىپ، دەل شۇ چاغدا ئۈزۈن ۋە ئىنچىكە قوللىرىنى ئىشقا سېلىۋاتقان تېلېگرافنىڭ يېنىدا توختىماستىن، لىنا كەنتىدىن ئۆتتى ۋە مونلېرى ۋادىسىنىڭ ئەڭ ئېگىز يېرىگە جايلاشقان مونلېرى مۇنارىسىغا يېتىپ كەلدى.

ئېگىزلىككە يېقىن كەلگەندە گراف ھارۋىدىن چۈشتى ۋە كەڭلىكى بىر يېرىم فۇت كېلىدىغان تار يول بىلەن يۇقىرىغا چىقىشقا باشلىدى. ئېگىزلىكنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ، ئۇ بىر قاشالانغان باغقا دۇچ كەلدى. باغ ئىچىدىكى مېۋىلىك دەرەخلەر ئاچ قىزىل ۋە ئاق چېچەكلىرىنى تۆكۈپ، غورا چىقىرىشقا باشلىغانىدى.

مونتې ـ كرىستو ئۇيان ـ بۇيان قاراپ، قاشانىڭ ئىشىكىنى تاپتى. بۇ ئىشىك تال چۈبىقلار بىلەن گىرەلەشتۈرۈلگەن ياغاچ رېشاتكىدىن ئىبارەت بولۇپ، مىخ ۋە ئارغامچا بىلەن ئېتىپ قويۇلغانىدى. گراف بۇ «مېخانىزم» نى دەرھال ئۆزلەشتۈرۈۋالدى ۋە ئىشىك ئېچىلدى.

گراف ئۈزۈنلۇقى 20 قەدەم، كەڭلىكى 12 قەدەم كېلىدىغان بىر كىچىك باغچىغا كىرىپ قالدى. باغچىنىڭ بىر چېتى قاشانىڭ بىز تەسۈرلىگەن ئىشىكى بار قىسمىغا، يەنە بىر چېتى ھەشقىپىچەكلەر چىرمىشىپ كەتكەن ۋە ئەتراپىغا سېرىق لېۋكوي بىلەن چىنگۈللەر تېرىلغان كونا مۇنارىغا تاقىشاتتى.

كونىراپ، قورۇق چۈشكەندەك بولۇپ قالغان ۋە ھەممە يېنى گۈلگە پۈركەنگەن بۇ مۇنار بەجايىكى نەۋرىلىرىنىڭ ئارىسىدا تۇرغان مومايغا ئوخشايتتى. ۋەھالەنكى، قەدىمكى تەمسىلدىكى لەردە ئېيتىلغىنىدەك، تاملارنىڭ قۇلاقلىرى بولۇشتىن تاشقىرى يەنە ئاغزىمۇ بولغان بولسا، بۇ مومايغا ئوخشايدىغان مۇنار ئۆز تاملىرى ئىچىدە بولۇپ ئۆتكەن بىر مۇنچە قورقۇنچلۇق دراملارنى ھېكايە قىلىپ بەرگەن بولاتتى.

باغ ئىچىگە ئېلىپ بارىدىغان بىر **تار يول بولۇپ**، قىزىل قوم سېپىلگەن ۋە ئىككى يېنى توم ئىرغاي **ياغاچلىرىدىن ئېگىپ ياسالغان** زىننەتلىك قاشا بىلەن پاسىل **قىلىنغانىدى. ئەگەر بۇنى** زامانىمىزنىڭ رۇبېنسى① بولغان دېلاكروئا② **كۆرگەن بولسا**، چوقۇم ئىلھامى كەلگەن بولاتتى. بۇ يول **ئەگىلىپ ۋە ئۆزۈلۈپ**، «8» رەقىمىنىڭ شەكلىنى ھاسىل قىلاتتى. شۇڭا، 20 قەدەم كېلىدىغان ئارىلىقتا 60 قەدەم مېڭىپ **سەيلە قىلىشقا** بولاتتى. لاتىن باغۋەنلىرىنىڭ خۇشخۇي ۋە قىزان ئىلاھى فلورا③ مۇشۇ كىچىككىنە باغدەك بۇنداق مېھرىلىك ئەجرى سىڭدۈرۈلگەن باغنى تېخى كۆرۈپ باقمىغان بولغىيدى.

دەرۋەقە، گۈلزارلىقنى تەشكىل قىلغان 20 تۈپ ئەتىر گۈل ئىچىدە قۇرت يېگەن بىر تال يوپۇرماقنىمۇ تاپقىلى بولمايتتى. نەم تۈپراقتا ئۆسكەن گىياھلارنى قۇرۇتۇۋېتىدىغان ئۆسۈملۈك پىتى بۇ گۈللەرنىڭ بىر تال شاخچىسىدىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ۋەھالەنكى، باغ ئىچى خېلىلا نەمخۇش بولۇپ، يېرى مايلىشىپ كەتكەندەك قاپقارا ۋە دەرەخلەر بۇك - باراقسان بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، تەبىئىي نەملىكنى تولۇقلاپ تۇرۇش ئۈچۈن باغنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كۆلچەك كولانغان بولۇپ، ئۇنىڭغا سۇ توشقۇزۇلغانىدى. كۆلچەككە كەينى - كەينىدىن يېشىل پاقا ۋە چار پاقىلار كېلىپ تۇراتتى. بۇ ئىككى خىل پاقا مەجەزى ئوخشىمىغانلىقتىن، كۆلچەكنىڭ قارىمۇقارشى قىرغاقلىرىدا بىر - بىرىگە كەينىنى قىلىشىپ ئولتۇراتتى.

باغ ئىچىدىكى يوللاردا بىر تال كۆكات، گۈلزارلىقتا بىر تال ياۋا ئوت كۆرۈنمەيتتى. گۈلگە ھەۋەس قىلىدىغان ھەرقانداق

① روبېنس (1577 — 1640) — فلامانديەلىك رەسسام.
② دېلاكروئا (1798 — 1863) — فرانسىيەلىك رەسسام.
③ فلورا — قەدىمكى رىم ئەپسانىلىرىدىكى گۈل ۋە كۆكلەم ئىلاھىسى.

خانىمنىڭ پارىژور تەشتەكلىرىدە ئۆستۈرۈلگەن يارانگۈل، تىكەنگۈل ۋە رودودېندرون گۈللىرىنى بۇ باغۋەندەك كۆڭۈل قويۇپ پەرۋىش قىلماس ئىدى.

مونتې - كرىستو ئىشكنى يېپىپ، ئارقانىنى مىخلا ئىلدى ۋە شۇ چاغدا توختاپ، باغ ئىچىگە نەزەر سالدى.

— ئەھۋالىدىن قارىغاندا، — دېدى ئۇ، — بۇ تېلېگرافچى باغۋەن ئىشلەتسە كېرەك، باكى بولمىسا ئۆزى باغۋەنچىلىككە تازا ھەۋەس قىلىدىغان بولسا كېرەك.

ئۇ توساتتىن يوپۇرماق سېلىنغان غالتەك ھارۋىنىڭ كەينىدە زوكزىيىپ ئولتۇرغان بىر كىشىگە دۇچ كەلدى. بۇ كىشى ماك - تاك بولغان ھالدا ئورنىدىن قوپۇپ، مونتې - كرىستوغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. بۇ 50 ياشلار چامىسىدىكى كىشى ئىدى. ئۇ، ھازىر بۆلجۇرگەنلەرنى ئۈزۈپ، ئۈزۈم يوپۇرماقلىرىغا تەرتىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ئۇنىڭ قولىدىكى تاۋاققا 12 تال ئۈزۈم يوپۇرمىقى پېيىتىلغان بولۇپ، تەخمىنەن شۇنچىلىك بۆلجۇرگەن سېلىنغانىدى. بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، تاۋاق، يوپۇرماق ۋە ھۆلىلەرنى قولىدىن چۈشۈرۈۋېتىشكە تاس قالدى.

— ھوسۇل يەغۇاتامسىز؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — دېدى بوۋاي قولىنى شەپكىسىگە سۈنۈپ، — مەن ئىشغالىدىن تېخى ئەمدىلا چىقتىم.

— مەندىن قورقماڭ، دوستۇم، — دېدى گراف، — ھۆلىلىرىڭىزنى يەڭلەپ بولمىغان بولسىڭىز يەغۇبېرىڭ.

— يەنە ئونى قالدى، — دېدى بوۋاي، — كۆردىڭىزمۇ، يەغۇالغىنىم 11. ھەممىسى بولۇپ 21 ى بار. بۇلتۇرقىدىن بەشى ئارتۇق. بۇ يىل باھار ئىللىق بولدى. بۆلجۇرگەن دېگەنگە ئەڭ مۇھىم نەرسە كۈننىڭ نۇرى. شۇڭا، بۇلتۇر 16 بولغان

بولسا، بۇ يىل، ئۆزىڭىز كۆرۈۋاتقانده‌ك، هازىر ئۆزۈۋالغىنىم 11، ئۇنىڭدىن باشقا يه‌نه... 12، 13، 14، 15، 16، 17، 18... ۋاي خۇدايىم، بۇ نېمه ئىش! تېخى تۇنۇگۈنلا بار ئىدى، ته‌قسىر، مانا مۇشۇ يه‌رده ئىدى، مه‌ن ساناپ قويغانىدىم. هه‌ي، سىمون ئاچامنىڭ ئوغلى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ ـ ده. بۇگۈن ئه‌تىگه‌ن ئۇنىڭ مۇشۇ يه‌رده تىمسىقلاپ يۈرگىنىنى كۆرگه‌نىدىم. هه‌ي، كىچىك شه‌يتان، باغقا ئوغرىلىققا كىرگىنىنى قارا! ئه‌دىبىنى بېرىدىغانلىقىمنى بىلمه‌يدىكه‌ن ـ ده، ئۇ كاساپه‌ت!

ـ راست، بۇ ئويۇنشىدىغان گه‌پ ئه‌مه‌س، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ شۇنداقتىمۇ، ئۇ گۇناھكارنىڭ گۆده‌كلىكىنى ۋه مېۋه يېگۈسى كېلىپ قالغانلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىش كېرەك.

ـ ئۇغۇ شۇنداق، ـ دېدى باغۋه‌ن، ـ هه، ته‌قسىر، يه‌نه بىر قېتىم ئه‌پۇ قىلىشىڭىزنى سورايمه‌ن. باشلىقنى ساقلىتىپ قويدۇممىكىن؟

ئۇ، گرافقا ۋه ئۇنىڭ كۆك چاپىنىغا قورقۇپراق قاراپ قويدى.

ـ خاتىرجەم بولۇڭ، دوستۇم، ـ دېدى گراف ئۆزىگه خاس كۈلۈمسىره‌ش بىلە‌ن. بۇ كۈلۈمسىره‌ش ئۇنىڭ خاھىشى بويىچه هه‌م ده‌هشه‌تلىك، هه‌م مېھرىبانلىق تۇسىنى ئالالايىتتى. بۇ قېتىم بولسا، ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىشى يه‌قه‌ت مېھرىبانلىقنىلا ئىپادىلەيتتى، ـ مه‌ن سىزنىڭ خىزمىتىڭىزنى ته‌كشۈرگىلى كه‌لگه‌ن باشلىق ئه‌مه‌س، مه‌ن ساياھه‌تچى. بۇ يه‌رنى كۆرۈپ باقاي ده‌پ كه‌لگه‌نىدىم، لېكىن ۋاقتىڭىزنى ئېلىپ قويغانلىقىمنى كۆرۈپ، كه‌لگىنىمگه پۇشايمان قىلدىم.

ـ مېنىڭ ۋاقتىم ئانچه قىممه‌تلىك ئه‌مه‌س، ـ دېدى بوۋاي غه‌مكىن كۈلۈمسىره‌پ، ـ توغرا، بۇ مېنىڭ خىزمه‌ت ۋاقتىم، باشقا ئىشلارنى قىلسام توغرا بولمايدۇ. ئه‌مما، ماڭا بىر

سائه‌تلىك دەم ئېلىش ۋاقتى بېرىلگه‌ن (ئۇ، قۇياش سائىتىگه قاراپ قويدى. مونلېر مۇناربىسىنىڭ يېنىدىكى بۇ كىچىك باغدا هه‌ممه نه‌رسه، هه‌تتا قۇياش سائىتىمۇ بار ئىدى). قاراڭا، يه‌نه ئون مىنۇت ۋاقتىم بار. ئه‌مدى بۇلارغا قاراڭ، بۆلجۈرگه‌نلىرىم پىشىپ قالدى، يه‌نه بىر كۈن ئۆتسه... هه‌ي، ته‌قسىر، بۇمېۋىلىرىمنى ئاغمىخانلار يېپ كېتىۋاتىدۇ.

ـ هه، بۇنى ئويلاپ باقماپتىكه‌نمه‌ن، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو جىددىي قىياپه‌تته، ـ ئاغمىخانلارنىڭ پەيدا بولغانلىقى چاتاق بوپتۇ. بىز قه‌دىمكى رىملىقلارده‌ك ئاغمىخانلارنى هه‌سه‌ل بىلە‌ن پىشۇرۇپ يېمه‌يمىز ـ ده.

ـ هه؟ رىملىقلار يېگه‌نمىكه‌ن؟ ـ سوردى باغۋه‌ن، ـ ئاغمىخانلارنى يېگه‌نمىكه‌ن؟

ـ مه‌ن بۇ گه‌پنى پېترونىيه‌نىڭ ئه‌سىرىدىن ئوقۇغانىدىم، ـ دېدى گراف.

ـ راستما؟ گه‌رچه «ئاغمىخانده‌ك سه‌مرىپ كه‌تكه‌ن» دېگه‌ن گه‌پ بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ گۆشىنىڭ تاتلىق ئىكه‌نلىكىگه ئىشه‌نمه‌يمه‌ن، بۇ ئاغمىخان دېگه‌نلىرىنىڭ سېمىز بولۇشىمۇ ئه‌جه‌بلىنه‌رلىك ئه‌مه‌س. ئۇلار كۈن بويى ئۇخلاپ، كېچىچه ئوزۇقلىنىدۇ. بۇلتۇر مېنىڭ تۆت تۇپ ئۆرۈكۈم بار ئىدى. بىرىنى شۇ ئاغمىخانلار كاردىن چىقاردى. بۇلتۇر يه‌نه ئاران بىر تال شاپتۇلۇم چۈشكه‌نىدى، ئاغمىخان ئۇنىڭمۇ بىر يېنىنى غاجاپ تاشلاپتۇ. ئاجايىپ ئوخشىغان شاپتۇل ئىدى، بەك تاتلىق! مه‌ن ئۇنداق شاپتۇلنى يېپ باقمىغانىدىم.

ـ شۇ شاپتۇلنى يېدىڭىزما؟ ـ ده‌پ سوردى مونتې ـ كرىستو.

ـ هه‌ئه، قالغانىبىرىمنى يېدىم. ئاجايىپ هۇزۇر قىلدىم ـ ده! هه، بۇ جانابىي ئاغمىخانلار تاتلىق نه‌رسىنى تاللاپ يېيىش

مى بىلدىكەن. خۇددى سىمون ئاچامنىڭ ئوغلىغا ئوخشاش. ئۇ شەيتانزە، مېۋىلىرىنىڭ ئەڭ ياخشى پىشقانلىرىنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ ئەمەسمۇ. لېكىن بۇ يىل، — سۆزىنى داۋاملاشتۇردى باغۋەن. — شاپتۇل پىشىشقا باشلىغاندا كېچە - كېچىلەپ قارا-ۋۇللۇق قىلىشقا توغرا كەلسىمۇ بۇنداق ئىشنىڭ تەكرارلىنىشىغا يول قويمايمەن.

مونتې - كرىستو بىلمەكچى بولغىنىنى بىلىپ بولدى. ھەر بىر مېۋىنىڭ ئۆز قۇرتى بولغىنىدەك، ھەربىر ئادەمنىڭمۇ يۈرىكىنى تاتىلاپ تۇرىدىغان ئۆز ھەۋىسى بولىدۇ. بۇ تېلېگراف چىنىڭ ھەۋىسى باغۋەنچىلىك ئىدى. ئۇ كۈن نۇرىنى توسۇۋالغان ئۈزۈم يوپۇرماقلىرىنى يۇلۇشقا باشلىدى ۋە شۇ ئارقىلىق باغۋەنىنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە مايىل قىلدى.

— تېلېگرافنى كۆرگىلى كەلدىڭىزمۇ، تەقسىر؟ — دەپ سورىدى باغۋەن.

— ھەئە، تۈزۈمىڭلاردا چەكلەنمىگەن بولسا بىر كۆرۈپ باقاي دەيمەن.

— ئۇنداق چەكلىمە يوق، — دېدى باغۋەن، — كۆرۈپ باققانغا ھېچنېمە بولمايدۇ. بىزنىڭ نېمە خەۋىرلەرنى يوللايدىغانلىقىمىزنى ھېچكىم بىلمەيدۇ ئەمەسمۇ.

— ھە، تېلېگرافچىلار ئۆزلىرى چۈشەنمەيدىغان بەلگىلەرنى تەكرارلاپ يوللايدۇ دەپ ئاڭلىغانىدىم، — دېدى گراف.

— شۇنداق، تەقسىر، شۇنداق بولغانلىقىمۇ ياخشى، — دېدى تېلېگرافچى كۈلۈپ تۇرۇپ.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن مەندە ھېچقانداق جاۋابكارلىق بولمايدۇ. مەن گويا بىر ماشىنا، ئىشلەپلا تۇرسام بولغىنى.

«ئاپلا، — دەپ ئويلاپ قالدى مونتې - كرىستو، — ھېچنېمىنى ئارزۇ قىلمايدىغان بىر ئادەمگە يولۇقۇپ قالدىممۇ نېمە؟ ئەگەر شۇنداق بولسا، ئىشىم ئوڭغا تارتمايدىغان بولدى - دە».

— تەقسىر، — دېدى باغۋەن ئۆزىنىڭ قۇياش سائىتىگە قاراپ قويۇپ، — ئون مىنۇتمۇ توشاي دەپ قالدى. ئىش ئورنۇمغا قايتىشىم كېرەك. ئىشخانامغا كىرىشنى خالامسىز؟

— كېرەي.

مونتې - كرىستو ئۇچ قەۋەتلىك مۇنارىغا كىردى. ئاستىنقى قەۋەتتە باغۋەنچىلىك سايمانلىرىدىن گۈرجەكلەر، ئوتخۇچىلار، سۇ سەپكۈچلەر تام ياقلىتىپ تىزىپ قويۇلغان بولۇپ، باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى. ئىككىنچى قەۋەت بۇ ئاددىي خىزمەتچىنىڭ ئۆيى ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ياتقى ئىدى. بۇ يەردە ئانچەمۇنچە ئۆي جابدۇقلىرى: شىرە، ئىككى ئورۇندۇق، تاشتىن ئويۇپ ياسالغان چىلاپچا ۋە تۇتام - تۇتام قىلىپ چىگىپ، تورۇسقا ئېسىپ قويۇلغان ئۆسۈملۈكلەر بار ئىدى. گراف يەرلىك پۇرچاق ۋە ئىسپانىيە پۇرچاقلىرىنى پەرق ئېتەلمىدى. بۇۋاي بۇ پۇرچاقلارنى شاكىلىدىن ئايرىماي، ئۇرۇقلۇق ئۇچۇن ساقلاپ قويغان ھەمدە بوتانىكا ئالىملىرىدەك بۇلارنىڭ ھەممىسىگە تېگىشلىك زىرائەت نامىلىرى يېزىلغان بىر پارچىدىن قەغەز بىكىتىپ قويغانىدى.

— تەقسىر، تېلېگراف ئىشىنى ئۆگىنۈۋېلىش ئۈچۈن كۆپ ۋاقىت كېتەمدۇ؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.

— ئۆگىنىشكە ئانچە كۆپ ۋاقىت كەتمەيدۇ، لېكىن شتات-تىن تاشقىرى خىزمەت مۇددىتى بەك ئۇزۇن.

— ماڭاشىڭىز قانچە؟

— 1000 فرانك، تەقسىر.

— تاز ئىكەن.

— شۇنداق، لېكىن ماڭا بۇ ئۆيىنى بىكارغا بېرىشىدۇ ئەمەسمۇ.

گراف ئۆيى ئىچىگە كۆز تاشلىدى.

— مۇشۇ ئۆيىگىمۇ قانائەت قىلمىدىكىنا، — دەپ غودۇڭشۇپ قويدى ئۇ.

ئىككىيلەن ئۇچىنچى قەۋەتكە چىقىشتى. تېلېگراف ئىشخانىسى شۇ ئىدى. مونتې - كرىستو ماشىنىنى ھەيدەپ كەلگەن ئىشچىلار دىغان ئىككى تۆمۈر تۇتقۇچنى ئالاھىدە كۆرۈپ چىقتى.

— بۇ يەردە ياخشى خىزمەت ئىكەن، — دېدى مونتې - كرىستو، — لېكىن بۇنداق تۇرمۇش سىزنى زېرىكتۈرمەمدۇ؟

— دەسلەپتە ئەتىدىن كەچكىچە تىكىلىپ ئولتۇرۇشتىن ئادەمنىڭ بوينى تېلىپ كېتىدۇ. لېكىن، بىرەر ئىككى يىل ئۆتكەندىن كېيىن كۆنۈپ قالىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىمىز، خىزمەت قىلمايدىغان كۈنلىرىمىزمۇ بولىدۇ.

— خىزمەت قىلمايدىغان كۈنلەر؟

— ھەئە.

— قانداق كۈنلەردە خىزمەت قىلمايسىلەر؟

— تۇمانلىق كۈنلەردە.

— ھە، توغرا.

— شۇنداق كۈنلەر مەن ئۈچۈن بايرام بولىدۇ. بېغىمغا چىقىپ، كۆچەت تىكىش، ئۇلاش، كېسىش، قورتالارنى ئۆلتۈرۈش تەك ئىش - كۈشلىرىمنى پۈتتۈرۈۋالىمەن، ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكىمۇ بىلىنمەي قالىدۇ.

— بۇ يەردە تۇرۇۋاتقىنىڭغا ئۇزۇن بولدىمۇ؟

— ئون يىل ۋە يەنە بەش يىللىق شتاتتىن تاشقىرى خىزمەت، جەمئىي 15 يىل بولدى.

— نەچچە ياشقا كىرىدىكىنز؟

— 55.

— پېنسىيىگە چىقىش ئۈچۈن قانچە يىل خىزمەت قىلغان بولۇش كېرەك؟

— ۋاي، تەقسىر، 25 يىلنى توشقۇزۇش كېرەك.

— پېنسىيە ھەققى قانچىلىك؟

— 100 ئېكىيو.

— بىچارە ئادەم! — شۇڭىرلىدى مونتې - كرىستو.

— نېمە دېدىڭىز، تەقسىر؟ — سورىدى خىزمەتچى.

— بۇ بەك قىزىقارلىق ئىكەن دەۋاتىمەن.

— نېمە قىزىقارلىق؟

— سىز كۆرسىتۈاتقان نەرسىلەر... ھە، سىز راستىنلا ئۆزىڭىز بېرىدىغان سىگناللارنى چۈشەنمەمسىز؟

— پەقەتلا چۈشەنمەيمەن.

— چۈشىنىشكە ئۇرۇنۇپ باقمىدىڭىزمۇ؟

— ياق. ئۇنىڭ نېمە پايدىسى؟

— سىزنىڭ ئۆزىڭىزگىلا قارىتىلغان سىگناللارمۇ بولىدىغاندۇر؟

— ئەلۋەتتە.

— شۇ سىگناللارنى چۈشىنەمسىز؟

— بىزنىڭ ئۆزىمىزگە قارىتىلغان سىگناللار بىر خىلىلا بولىدۇ.

— قانداق مەزمۇندا؟

— «يېڭى خەۋەر يوق»... «دەم ئالسىڭىز بولىدۇ»... ياكى بولمىسا «خەير - خوش» دېگەندەك مەزمۇندا.

— ھە، بۇ راست چاتىقى چىقمايدىغان سىگناللار ئىكەن، — دېدى مونتې - كرىستو، — ۋوي، قاراڭا، مۇخبىرىڭىز سىگنال بېرىۋاتامدۇ نېمە؟

— هه، راست. رەھمەت سىزگە.
— ئۇ نېمە دەۋاتىدۇ؟ چۈشىنۈاتامسىز؟
— ھەئە، «تەييار بولدىڭىزمۇ» دەپ سوراۋاتىدۇ.
— سىز نېمىدەپ جاۋاب قايتۇرۇۋاتىسىز؟
— مەن بېرىۋاتقان سىگنال ئوك تەرەپتىكى مۇخبىرغا تەييار بولغانلىقىمنى ۋە شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا سول تەرەپتىكى مۇخبىرغا «تەييار بولۇڭ» دېگەنىنى ئۇقتۇرىدۇ.
— قالتىس ئىكەن، — دېدى گراف.
— قاراپ تۇرۇڭ، — بوۋاي مەغرۇرلۇق بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — يەنە بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۇ سۆزلەشكە باشلايدۇ.
— ئەمىسە يەنە بەش مىنۇت ۋاقتىمىز بار ئىكەن ـ دە، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — ماڭا بۇ ۋاقىت يېتىپ ئاشىدۇ. دوستۇم، — دېدى ئۇ، — سىزگە بىر سوئال بەرسەم بولامدۇ؟
— مەرھەمەت.
— باغۇنچىلىكنى ياخشى كۆرەمسىز؟
— بەك ياخشى كۆرىمەن.
— ئەگەر ھازىرقى 20 فۇت يېرىڭىزنىڭ ئورنىغا ئىككى مو يەرنى ئىگىلەيدىغان باغقا ئىگە بولسىڭىز خۇش بولامسىز؟
— تەقسىر، ئۇنچىلىك بېغىم بولسا زېمىنىدىكى جەننەتكە ئايلاندۇرۇۋەتكەن بولاتتىم.
— 1000 فرانك بىلەن تۇرمۇشىڭىز ياخشى ئۆتەمدۇ دەيمەن؟
— شۇنداق، لېكىن ئامال قىلىپ جان بېقىپ كەتكىلى بولىدۇ.
— ئۇغۇ شۇنداق، لېكىن بېغىڭىز بەك كىچىك ئىكەن.
— توغرا، بېغىم كىچىك.

— يەنە كېلىپ، ھەممىنى قۇرۇتۇپ تاشلايدىغان ئافىتىڭىز بار ئىكەن.
— ھەئە، بۇ بېشىمغا بىر بالا بولدى.
— ئېيتىڭا، ئوك تەرەپتىكى مۇخبىرىڭىز سىگنال بەرگەندە سىز بۇ يەردە بولمىسىڭىز قانداق بولىدۇ؟
— ئۇنىڭ سىگناللىرىنى كۆرەلمەيمەن.
— شۇنداق بولسا نېمە بولىدۇ؟
— ئۇنىڭ سىگناللىرىنى تەكرارلاپ يەتكۈزۈپ بېرەلمەيمەن.
— ئاندىن كېيىن نېمە بولىدۇ؟
— خىزمەتكە مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغانلىقىم ئۈچۈن جەرىمانە قويۇلىدۇ.
— جەرىمانىغا قانچىلىك پۇل تۆلەيسىز؟
— 100 فرانك.
— يىللىق ماڭاشىڭىزنىڭ ئوندىن بىر قىسمى. قالتىس گەپ ئىكەن!
— بۇنىڭغا نېمە ئامال! — دېدى خىزمەتچى.
— سىز جەرىمانە تۆلەپ باققانمۇ؟ — سورىدى مونتې ـ كرىستو.
— بىر قېتىم سېرىق ئەتىر گۈلنى ئۆلاۋاتقىنىمدا شۇنداق بولغانىدى، تەقسىر.
— ئەگەر سىگناللارنى ئۆزگەرتمەتسىڭىز ياكى باشقا سىگناللارنى بېرىپ تۇيىسىڭىز قانداق بولىدۇ؟
— بۇ باشقا گەپ. ئۇنداق قىلسام خىزمەتتىن قوغلاندى قىلىشىدۇ، پېنسىيە ھەققى ئالالمايمەن.
— 300 فرانكتىن قۇرۇق قالامسىز؟
— شۇنداق، تەقسىر، 100 ئېكىيۇ. شۇڭا، ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشىم مۇمكىن ئەمەس.

— 15 يىللىق ماڭاشىڭىزغا تەڭ كېلىدىغان پۇل بەرسىمۇ ئۇنداق قىلمامسىز؟

— 15 مىڭ فرانىك؟

— ھەئە.

— تەقسىر، مېنى قورقۇتماڭ.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

— تەقسىر، مېنى قىزىقتۇرماقچى بولۇۋاتامسىز؟

— ئەلۋەتتە. ئويلاپ بېقىڭ، 15 مىڭ فرانك!

— تەقسىر، كاشىلا قىلماڭ، ئوڭ تەرەپتىكى مۇخبىر سىگنال بېرىۋاتىدۇ، ئۇنىڭغا قارىمسام بولمايدۇ.

— ياق، ئۇنىڭغا قارىماڭ. مانا بۇنىڭغا قارىڭ.

— بۇ نېمە؟

— نېمە؟ بۇ قەغەزلەرنىمۇ بىلمەمسىز؟

— بانكا چېكى!

— بانكا چەكلىرى. 15 دانە چەك.

— بۇ كىمنىڭ؟

— خالىسىڭىز سىزنىڭ بولىدۇ.

— مېنىڭ! — دەپ خىتاب قىلدى خىزمەتچى نەپىسى بوغۇلغان ھالدا.

— ھەئە، سىزنىڭ. ھەممىسى سىزنىڭ.

— تەقسىر، ئوڭ تەرەپتىكى مۇخبىر سىگنال بېرىۋاتىدۇ.

— نېمە قىلسا قىلمامدۇ.

— تەقسىر، دىققىتىمنى بۆلۈۋەتمىڭىز، ماڭا جەرىمانە قويۇشىدۇ.

— جەرىمانە ئاران 100 فرانك ئىكەنغۇ. كۆرۈۋاتامسىز، مانا بۇ 15 مىڭ فرانك سىزنىڭ بولىدۇ ئەمەسمۇ.

— تەقسىر ئوڭ تەرەپتىكى مۇخبىر يەنە سىگنال بېرىۋاتىدۇ.

— چاتىقىڭىز بولمىسۇن، مانا بۇنى ئېلىڭ.

گراف خىزمەتچىنىڭ قولىغا چەكلەرنى تۇتقۇزۇپ قويدى.

— بۇ تېخى سىزگە يەتمەيدۇ، — دېدى ئۇ، — 15 مىڭ فرانك بىلەن تۇرمۇش كەچۈرەلمەيسىز.

— يەنە خىزمەت ئورنۇم بار ئەمەسمۇ.

— ياق، خىزمەت ئورنىڭىزدىن ئايرىلمىسىز، چۈنكى سىز ھازىر مۇخبىرنىڭ سىگنالىدىن باشقا بىر سىگنالنى يەتكۈزمىسىز.

— ۋاي، تەقسىر، مېنى نېمە قىل دەيسىز؟

— كىچىككىنە بىر ئويۇن.

— تەقسىر، كىمدە - كىم مېنى ئۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلايدىغان بولسا ...

— مانا مەن سىزنى مەجبۇرلىماقچى بولۇۋاتىمەن.

مونتې - كرىستو يانچۇقىدىن يەنە بىرنەچچە قەغەزنى چىقاردى.

— مانا، يەنە 10 مىڭ فرانك، — دېدى ئۇ، — يانچۇقىڭىزدىكى 15 مىڭغا قوشقاندا، جەمئىي 25 مىڭ فرانك بولىدۇ. 5000 فرانكقا ئوبدان بىر ئۆي ۋە ئىككى مو يەر سېتىۋالىسىز. قالغان 20 مىڭ فرانكتىن يىلىغا 1000 فرانك كىرىم قىلىسىز.

— ئىككى مو يەر، باغ!

— يەنە 1000 فرانك يىللىق كىرىم.

— ۋاي خۇدايىم، پەرۋەردىگارىم!

— ئېلىڭ، ئېلىڭ!

مونتې - كرىستو خىزمەتچىنىڭ قولىغا بۇ 10 مىڭ فرانكنى مەجبۇرىي تۇتقۇزۇپ قويدى.

— مەن نېمە قىلىشىم كېرەك؟

— قىلغۇدەك ئالاھىدە بىر ئىشمۇ يوق.

— شۇنداق بولسىمۇ، زادى نېمە ئىش؟

— مانا مۇنۇ سىگنالارنى يوللاڭ.

مونتې - كىرىستو يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەزنى چىقارىدى. قەغەزگە ئۇچ تۈرلۈك سىگنال بەلگىسى ۋە ئۇلارنىڭ رەت تەرتىپىنى كۆرسىتىدىغان رەقەملەر يېزىلغانىدى.

— كۆردىڭىزمۇ، بۇنىڭغا ئانچە كۆپ ۋاقىت كەتمەيدۇ.

— شۇنداق، لېكىن ...

— مانا ئەمدى شاپتۇل، توغاچ ۋە باشقا مېۋىلەرنى خالىغانچە ئۈستۈرەلەيدىغان بولدىڭىز.

گرافنىڭ بۇ سۆزلىرى دەل نىشانغا تەگدى. بۇۋاي هاياجاندىن قىزىرىپ كەتكەن ۋە چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمگەن هالدا گرافنىڭ ئۇچ سىگنالىنى كەينى - كەينىدىن يوللىدى. ئۇ تەرەپتىكى مۇخبىر نېمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى ئۇقالماي، بۇ شاپتۇل مەستانىسىنى سارىڭ بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاشقا باشلىدى. سول تەرەپتىكى مۇخبىر بولسا، بۇ سىگنالارنى تولۇق تەكرارلاپ، ئىچكى ئىشلار ۋازارىتىگە يەتكۈزدى.

— مانا ئەمدى باي بولدىڭىز، — دېدى مونتې - كرىستو.

— شۇنداق، — دېدى خىزمەتچى، — لېكىن بۇ ئوغايغا چۈشمىدى - دە.

— ماڭا قارىڭ، دوستۇم، — دېدى مونتې - كرىستو، — ۋىجدان ئازابى هېس قىلىشىڭىزنى خالىمايمەن. سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ئالدىڭىزدا قەسەم ئىچىپ بېرىمەن، سىز هېچكىمگە زىيان يەتكۈزمىدىڭىز، بەلكى تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلدىڭىز.

خىزمەتچى ئامانەت چەكلىرىنى ئۈيان - بۈيان ئۆرۈپ قارايتتى، سىلايتتى، سانايتتى. ئۇ بىر تاتىرىپ، بىر قىزىرىپ

تۇراتتى. ئاخىرى، ئۇ بىر ئىستاكان سۇ ئىچىۋەتمەكچى بولۇپ ياتاق ئۆيىگە يۈگۈرۈپ كىردى، لېكىن سۇنىڭ يېنىغا يېتىپ بارماي تۇرۇپلا، قۇرۇتۇلغان پۈرچاقلىرىنىڭ ئارىسىدا نېمە قىلىشىنى بىلمەي، گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدى.

تېلېگراف خەۋىرى ئىچكى ئىشلار ۋازارىتىگە يېتىپ كېلىپ، بەش مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن دېبرې پەيتۇنغا ئات قوشۇشنى بويرۇدى ۋە دانگلارنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى.

— ئېرىڭىزنىڭ ئىسپانىيە ئامانەت چەكلىرى بارمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ بارون خانىمىدىن.

— بولمامدىغان! ئالتە مىليونچە بار.

— ئۇ چەكلەرنى دەرهال ئېلىشىغا سېتىۋېتىڭلار.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى دون كارلوس بۈرژۇادىن قېچىپ، ئىسپانىيىگە قايتىپ بېرىپتۇ.

— بۇنى نەدىن ئۇقتىڭىز؟

— شۇ يەردىن - دە، دېدى دېبرې مۇرىلىرىنى قىسىپ، — ئۆزۈم ئۇقتىدىغان يەردىن بولمامدۇ.

بارون خانىم ۋاقىتنى قولدىن بەرمەي، ئېرىنىڭ يېنىغا ئۇچقاندەك يېتىپ باردى. ئېرى بولسا، دەرهال ئۆز دەللالىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئىسپانىيە چەكلىرىنى ئېلىشىغا سېتىۋېتىشنى هاۋالە قىلدى.

باشقىلار دانگلارنىڭ ئىسپانىيە چەكلىرىنى سېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن، بۇ چەكلەرنىڭ باهاسى شۇ هامان تۆۋەنلىدى. بۇنىڭ بىلەن، دانگلار 500 مىڭ فرانك زىيان تارتتى، لېكىن ئۇ بۇ چەكلەرنىڭ هەممىسىنى قولدىن چىقىرىۋالدى.

شۇ كۈنى ئاخشىمى «خەۋەرلەر» گېزىتىدە مۇنداق بىر خەۋەر بېسىلدى:

«تېلېگراف خەۋىرى:

پادىشاھ دون كارلوس نازارەت ئاستىدا تۇرغان بولسىمۇ، بۇرژادىن ئوغرىلىقچە قېچىپ كېتىپ، كاتالون چېگرىسى ئارقىلىق ئىسپانىيىگە قايتىپ بارغان. بارسېلونا ئاھالىسى ئۇنى قولىلاپ، قوزغىلاڭ كۆتۈردى».

شۇ كۈنى كېچىچە ھەممە كىشىنىڭ ئاغزىدا دانگلارنىڭ ئاقىلانىلىقى، ئىسپانىيە چەكلىرىنى دەل ۋاقتىدا سېتىۋالالىغانلىقى ۋە ئاران 500 مىڭ فرانك زىيان تارتىش بىلەن بۇ ئاپەتتىن قۇتۇلغانلىقى ھەققىدە پاراڭ بولدى. بۇ چەكلەرنى ساتمىغان ياكى دانگلاردىن سېتىۋالغان كىشىلەر بولسا، ئۆزلىرىنى ۋەيران بولغان ھېسابلىدى ۋە تۈن بويى بىئارام بولۇپ ئۇخلىيالمىدى.

ئەتىسى «مەخسۇس گېزىت» تە مۇنداق بىر خەۋەر بېسىلدى:

«خەۋەرلەر» گېزىتىنىڭ تۈنۈگۈنكى سانىدا ئېلان قىلىنغان دون كارلوسنىڭ قاچقانلىقى ۋە بارسېلون قوزغىلىڭى توغرىسىدىكى خەۋەرنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق. پادىشاھ دون كارلوس بۇرژادىن كەتمىگەن، پۈتۈن يېرىم ئارالدا مۇتلەق تىنچلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە.

ھاۋا تۇمانلىق بولۇپ، تېلېگراف سىگنالى ناتوغرا ئاڭلانغانلىقتىن مۇشۇنداق خاتالىق ساددىر بولغان».

شۇنداىن كېيىن ئىسپانىيە چەكلىرىنىڭ باھاسى ئىككى ھەسسە ئۆرلىدى. شۇنداق قىلىپ، بالدۇرقى زىيان ۋە كېيىنكى باھادىن كېلىش ئېھتىمالى بولغان پايدىنى ھېسابقا ئالغاندا، دانگلار جەمئىي بىر مىليون فرانكنى قولدىن چىقىرىپ قويغان بولدى.

مونتې - كىرىستو ئۆز ئۆيىدە موررېل بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرغاندا، دانگلارنىڭ بېشىغا بالا بولغان باھا ئۆزگىرىشى ھەققىدىكى خەۋەر يېتىپ كەلدى.

— نېمە بولسا بولسۇن، — دېدى مونتې - كىرىستو موررېلغا، — مەن 25 مىڭ فرانك سەرپ قىلىپ بىر يېڭىلىق يارىتتىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەتتا 100 مىڭ فرانك تۆلەشكىمۇ رازى بولار ئىدىم.

— قانداق يېڭىلىق ئۇ؟ — دەپ سورىدى ماكسىمىلىئان.

— بىر باغۋەننى شاپتۇل بەيدىغان ئاغىنىلاردىن قۇتۇلدۇرۇش ئۇسۇلىنى تاپتىم.

توققۇزىنچى باب

ئۆتمۈشنىڭ شەپىلىرى

ئوتېيلدىكى ئۆيگە سىرتتىن قارىغاندا، داڭدار گىراف مونتې - كىرىستونىڭ تۇرار جايىنى گەۋدىلەندۈرگۈدەك ئالاھىدە بىزەكلەر كۆرۈنمەيتتى. بۇنداق ئاددىي - سادىدىلىق ئۆيگە سىنىڭ خاھىشى ئىدى. ئۇ، ھويلىنىڭ سىرتىدىكى ھېچ نەرسىنى ئۆزگەرتمەسلىكنى قاتتىق جىكىلىگەنىدى. بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن ھويلا ئىچىگە بىر قاراپ قويۇش كۇپايە قىلىدۇ. دەرۋازىدىن كىرگەن كىشىنىڭ كۆز ئالدىغا پۈتۈنلەي باشقا بىر مەنزىرە نامايان بولىدۇ.

ئۆيلەرنىڭ بېزىتىلىشى ۋە ھويلا ئىچىدىكى ئىشلارنىڭ شۇنچە تېز ئۆرۈندىلىشىدا بىرتۇچچو ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتتى. بىر چاغلاردا گېرتسوگ ئانتېنىسكىي لېئودوۋىك XIV نىڭ كۆڭلىگە

يېقىش ئۈچۈن پۈتۈن بىر گۈچىدىكى دەرەخلەرنى بىر گەچىدە چېپىپ تاشلاشنى بۇيرۇغان بولسا، بېرتۇچچو چۆلدەرەپ تۇرغان هويلىنى ئۇچ كۈننىڭ ئىچىدە بوستانلىققا ئايلاندۇردى. كۆكىرەپ تۇرغان ئاق تېرەك ۋە ئىرەنلەر يىلتىزى بىلەن كۆچۈرۈپ كېلىنسې، بىنانىڭ چوڭ ئىشكى ئالدىغا قويۇلدى. ئۇنىڭ ئالدىدىكى شېغىللىقتىكى ئورنىغا چىم ياتقۇزۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا سېپىلگەن سۇنىڭ تامچىلىرى پارقىراپ تۇراتتى.

بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى گراي ئۆزى پىلانلىغاندى. ئۇ، بېرتۇچچوغا قەيەرگە قانچە دەرەخ قويۇشنى ۋە شېغىللىقتىكى ئورنىغا ياتقۇزۇلىدىغان چىملىقنىڭ دائىرىسىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەرگەندى.

شۇنداق قىلىپ، ھويلا غايەت زور دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتتى. ھەتتا بېرتۇچچو يېشىللىققا پۈركەنگەن بۇ ئۆينى ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭمۇ تونۇيالماي قالغانلىقىنى سۆزلەپ يۈردى.

غوجدارنىڭ باغ ئىچىنمۇ ئانچە - مۇنچە ئۆزگەرتىپ قويغۇسى بار ئىدى، لېكىن گراي باغدىكى ھېچ نەرسىگە چېقىلماسلىقنى قاتتىق جىكىلىدى. شۇنىدىن كېيىن بېرتۇچچو دەھلىز، پەلەمپەي ۋە كامىنلارنى① رەڭگا رەڭ گۈللەر بىلەن بېزەپ چىقتى.

ھەقىقەتەن، غوجدار بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىش جەھەتتە ئاجايىپ زور ئىقتىدارغا ئىگە ئىدى. خوجايىن بولسا، كىشىلەرنى ئىشلىتىش قابىلىيىتى جەھەتتە كامالەتكە يەتكەنىدى. 20 يىلدىن بېرى ئادەم تۇرمىغان، تېخى تۇنۇگۈنلا شۇنچە كۈرۈمسىز غېرىبانە قىياپەتتە تۇرغان ھەم ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن زەي تارتىپ كەتكەن ئۆي بىر كۈندىلا جانلىنىپ، خوجايىن ياخشى كۆرىدىغان گۈللەرنىڭ ھىدىغا تولۇپ، نۇرلىنىپ كەتتى. گراي

① كامىن — ئالدى ئوچۇق مەش.

ئۆيىگە كىرگەندە ئۆزىنىڭ كىتابلىرى، قورالىرى، قەدىرلەپ ساقلاپ يۈرگەن رەسىملىرى كۆز ئالدىدا نامايان بولدى؛ دەھلىزدە ئۆزىگە سادىق ئىتلارنى ۋە قەپەزلەردە سايراپ تۇرغان قۇشلارنى كۆردى. خودىدى چۆچەكلەردىكى ئۇخلاپ ياتقان گۈزەل مەلىكىنىڭ قەسىرىدەك كۆپ يىللىق ئۇيقۇدىن ئويغانغان بۇ ئۆي ئەمدى جان كىرىپ، ناخشا - ساداغا تولۇپ، گۈللەپ - ياشناپ تۇراتتى ھەمدە گويا كىچىكمىزدە ئايرىلىپ كېتىپ، قەلبىمىزنىڭ بىر پارچىسى ئېلىپ قالغان سۆيۈملۈك ئۆيلىرىمىزگە ئوخشاش كىشىدە يېقىملىق تەسىر قالدۇراتتى.

ھويلا ئىچىدە خىزمەتكارلار خۇشال - خۇرام ھالدا ئۇياق-بۇياققا يۈگۈرۈپ يۈرۈشەتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئاشخانا ئىشلىرى بىلەن ئاۋارە بولۇپ ۋە خودىدى ئۆزىدىن بۇيان بۇ ئۆيدە تۇرۇۋاتقاندەك قىياپەتتە تېخى ھېلىلا رېمونت قىلىنغان پەلەمپەيلەر ئارقىلىق ئالدىراش ھېڭىپ يۈرۈشەتتى. يەنە بەزىلىرى سارايلارنىڭ يېنىغا قويۇلغان بولۇپ، سارايلاردىكى ھارۇنلار گويا كى يېرىم ئەسىردىن بۇيان كۆرگەزمە بولۇۋاتقاندەك نومۇر تەرتىپى بويىچە رەتلىك تىزىلىپ تۇراتتى ۋە يەنە بەزى خىزمەتكارلار ئاتخانىلارغا قويۇلغان بولۇپ، ئۇلار ئاتلارنى شۇنچە ئەتىۋارلاپ سۆزلىشەتتىكى، قىسمەن خىزمەتكارلار خوجايىنلىرىنىمۇ ئۇنچىلىك ئىززەتلىمەس ئىدى. ئاتلارمۇ سۇلۇنى چاينىاپ تۇرۇپ، ئۇلارغا جاۋاب ياندۇرۇپ كىشنەيتتى.

كىتابخانا قىلىنغان ئۆينىڭ ئىككى تېمىغا ياقىلىتىپ ئىككى ئىشكاپ قويۇلغان بولۇپ، ئۇلارغا 2000 نۇسخىغا يېقىن كىتاب يېزىلغانىدى. بىر ئىشكاپنىڭ ئايرىم بىر بۆلۈمچىسى ھەخسۇس يېڭى رومانلار ئۈچۈن ئاجرىتىلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا ئالدىنقى كۈنى سېتىۋېلىنغان قىزىل ۋە يېشىل مۇقاۋىلىق رومانلار قويۇلغانىدى. كىتابخانىنىڭ ئۈدۈلىدا گۈل ئۆستۈرۈش ئۆيى

بولۇپ، ئۇ يەرگە ياپونىيەنىڭ يوغان چىنە تەشتەكلىرىدە ئۆستۈ رۈلگەن كەم ئۇچرايدىغان گۈللەر توشتۇۋۇرىتىلگەنىدى. كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرۇپ، خۇش پۇراق چېچەك تۇرغان گۈل ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىلىيارت ئۈستىلى قويۇلغان بولۇپ، بىلىيارت شارلىرى خۇددى بىر سائەت ئىلگىرىلا ئويناپ بولۇپ قويۇپ قويۇلغاندەك، ئۈستەل يۈزىگە قاپلانغان يېشىل سوكنا ئۈستىدە چېچىلىپ ياتاتتى.

پەقەت بىر ئېغىز ئۆيگىلا بېرتۇچچونىڭ ھىكمەتلىك قولى تەگمىدى. بۇ ئۆي ئىككىنچى قەۋەتنىڭ سول چېتىگە جايلاشقان بولۇپ، بۇ يەرگە چوڭ پەلەمپەي ئارقىلىق چىقىپ كەلگىلى ۋە مەخپىي پەلەمپەي ئارقىلىق چىقىپ كەتكىلى بولاتتى. بۇ ئۆينىڭ ئالدىدىن خىزمەتكارلار ئۆتسە قىزىقىش بىلەن، بېرتۇچچو ئۆتسە قورقۇنچ بىلەن قارايتتى.

سائەت توپتوغرا بەش بولغاندا گراف ئەلنى ئەگەشتۈرۈپ ئوتېيلدىكى ئۆيىگە كەلدى. بېرتۇچچو ئۇنىڭ كېلىشىنى تەشۋىشلىنىپ كۈتۈپ تۇرغانىدى. ئۇ، گرافنىڭ ماختىشىدىن ئۇمىد كۈتەتتى، شۇنداقلا ئۇنىڭ قاپىقىنىڭ تۈرۈلۈپ قېلىشىدىن قورقاتتى.

مونتې ـ كىرىستو پەيتۇندىن چۈشۈپ، بىنانىڭ ئەتراپىنى ۋە باغ ئىچىنى ئايلىنىپ چىقتى. بۇ جەريانىدا ئۇ ئاغزىدىن بىر ئېغىز سۆزنىمۇ چىقارمىدى، يا رازى بولغانلىقىنى، يا رازى بول مىغانلىقىنى ئىپادىلىمىدى. پەقەت ئۆزىنىڭ ياتاق ئۆيىگە كىرگەندىلا ئۇ ئاچ قىزىل رەڭدە سىرلانغان بىر كىچىككىنە ئىشكاپچاقنى قولى بىلەن كۆرسەتتى.

ــ بۇنىڭغا پەقەت پەلەي سېلىشقىلا بولىدىكەن، ــ دېدى ئۇ.

ــ دۇرۇس جانابلىرى، دۇرۇس، ــ دېدى بېرتۇچچو

خۇشال بولۇپ، ــ ئېچىپ كۆرۈڭ، ئۇنىڭغا پەلەيلەر سېلىنغان.

باشقا ئىشكاپچاقلاردىمۇ گراف ئۆزىنىڭ ئويلىغان نەرسىلەرنى كۆردى: ئەتىر قۇتىلىرى، تاماكىلار، زىننەت بۇيۇملىرى.

ــ ياخشى! ــ دېدى ئۇ ئاخىرى.

بېرتۇچچو چىن قەلبىدىن شادلانغان ھالدا چىقىپ كەتتى. بۇ گرافنىڭ ئۆز ئەتراپىدىكىلەرگە بولغان تەسىرى شۇ قەدەر زور ۋەكۈچلۈك ئىدى.

سائەت توپتوغرا ئالتە بولغاندا دەرۋازا ئالدىدا ئات تۇياقلىرىنىڭ تاۋۇشى ئاڭلاندى. موررىل ئۆزىنىڭ مېدىئاسىغا منىپ كەلگەنىدى. مونتې ـ كىرىستو ئىشىك ئالدىغا چىقىپ، ئۇنى خۇش تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى.

ــ مەن بىرىنچى بولۇپ كەلگەنلىكىمگە ئىشىنىمەن، ــ دەپ ۋارقىرىدى ئۇنىڭغا موررىل، ــ باشقىلار يېغىلىپ بولغۇچە سىز بىلەن بىر مىنۇت بولسىمۇ ئايرىم سۆزلىشىۋالاي دەپ ئالدىراپ كەلدىم. ژيۇلى بىلەن ئېممانۇئېل سىزگە مىڭلارچە سالام لارنى يوللىدى. پاھ، ھويلىڭىز بەكمۇ ھەشەمەتلىك ئىكەن! گراف، ئادەملىرىڭىز مېنىڭ ئېتىمغا ياخشىراق قاراپ قويارمۇ؟

ــ خاتىرجەم بولۇڭ، قەدىرلىك ماكسىمىلىئان، ئۇلار ئۆز ئىشىنى بىلىدۇ.

ــ بۇ ئاتنى ئوبدانراق سۈرتۈپ، تازىلاپ قويۇش كېرەك. ھەي، ئۇنىڭ قانداق چېپىپ كەلگەنلىكىنى بىر كۆرگەن بولسىڭىز ئىدى! خۇددى قۇيۇننىڭ ئۆزى!

ــ شۇنداق بولمايچۇ، 5000 فرانكقا توختىغان ئات ـ تە! ــ دېدى مونتې ـ كىرىستو، ئاتنىڭ ئوغلىغا سۆزلەۋاتقان ئاھاڭدا.

ــ بۇ ئاتنى ماڭا بېرىپ قويغانلىقىڭىز ئۈچۈن ئېچىنىمامسىز؟ ــ سورىدى موررىل ئۆزىگە خاس ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن كۈلۈمسىرەپ.

— مەن؟ خۇدايىم ساقلىسۇن! — دېدى گراف، — ياق. ئەگەر بۇ ئات ناچار چىقىپ قالغان بولسا ئېچىنغان بولاتتىم.

— بۇ شۇنداق ياخشى ئاتكى، قەدىرلىك گراف، فرانسىيە بويىچە داڭلىق ئات ھەۋەسكارى بولغان شاتو - رېنومۇ، ۋازارەت-تىكى ئەرەب ئاتلىرىنى ئىشلىتىۋاتقان دېبرېمۇ ماڭا يېتەلمەي، ھازىر يول ئۈستىدە قالدى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن بارون خانىم دانگلارمۇ ئۆزىنىڭ سائىتىگە ئالتە لىيې يول باسالايدىغان ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

— ئەمىسە، ئۇلار ھازىر يېتىپ كېلىدىكەن - دە؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.

— ھەئە. ھە، مانا، ئۇلارمۇ كەلدى.

دەرۋەقە، دەرۋازا يوغان ئېچىلىپ، ئىككى ئات قوشۇلغان بىر پەيتۇن ۋە يەنە ئىككى ئاتلىق كىشى كىرىپ كەلدى. قارا تەرگە چۆمگەن بۇ ئاتلار قاتتىق ھاسىراپ تۇراتتى. پەيتۇن ۋە ئۇنىڭ كەينىدىن ئىككى چەۋەندار ئەگىلىپ كېلىپ، بىنانىڭ ئىشكى ئالدىدا توختىدى.

دېبرې چەبدەسلىك بىلەن ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، پەيتۇننىڭ ئىشكىنى ئاچتى - دە، بارون خانىمغا قولىنى بەردى. بارون خانىم پەيتۇندىن چۈشۈۋېتىپ، غىل - پاللا بىر ھەرىكەت قىلدىكى، ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىنى مونتې - كرىستودىن باشقا ھېچكىم بايقىمىدى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولۇپ ئۆتكەن بۇ ئىش گرافنىڭ نەزىرىدىن ساقىت بولالمىدى. ئۇ شۇنى كۆرۈدىكى، خەت يېزىلغان كىچىكىنە بىر پارچە قەغەز دانگلار خانىمنىڭ قولىدىن كۆپ مەشق بولۇپ كەتكەن چاققانلىق بىلەن دېبرېنىڭ قولىغا ئۆتتى.

ئايالىنىڭ كەينىدىن بانكىرنىڭ ئۆزىمۇ چۈشتى. ئۇنىڭ چىرايى شۇنداق قانسىز ئىدىكى، گويا ئۇ پەيتۇنىدىن ئەمەس، گۈلدىن چىقىپ كەلگەندەك تۇيۇلاتتى.

دانگلار خانىم يالغۇز مونتې - كرىستوغىلا چۈشىنىشلىك بولغان خۇپىيانىلىك بىلەن ھويلا، ئىشىك ۋە بىناغا ئىنتىك كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئەگەر ئۇنىڭ يۈزىنىڭ تاتىرىش ئىقتىدارى بولغان بولسا، شۇ تاپتىكى يېنىككىنە ھاياجانلىنىشى چوقۇم چېرايىدا ئەكس ئەتكەن بولاتتى. ۋەھالەنكى، دانگلار خانىم ئۆزىنى تۇتۇۋۇلۇپ، پەلەمپەيدىن چىقتى - دە، موررېلغا قاراپ سۆزلىدى:

— ئەپەندىم، ئەگەر سىز مېنىڭ دوستۇم بولغان بولسىڭىز، ئېتىكىزنى ساتامسىز دەپ سوراپ باققان بولاتتىم.

موررېل ئۆزىنى كۈلۈمسىرەشكە زورلىغان بولسىمۇ، چىرايى كۈلۈمسىرەشكە ئوخشىمايدىغان بىر خىل قىياپەتتە پۈرۈشۈپ كەتتى. ئۇ، بۇنداق ئوڭايسىزلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن مونتې - كرىستودىن ياردەم سورىغاندەك قىلىپ، ئۇنىڭغا قاراپ قويدى.

گراف ئۇنى چۈشەندى.

— خانىم، — دېدى ئۇ، — بۇ سوئالنىڭىزنى نېمە ئۈچۈن مەندىن سورىمايسىز؟

— سىزگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارغا كەلگەندە، گراف، — دېدى بارون خانىم، — ئادەم ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان بىرەر نەرسىنى تىلغا ئېلىشتىن ئەيمىنمىدۇ، چۈنكى سىز ھەر قانداق نەرسە بولسىمۇ ئايىماي بېرىۋېتىسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن موررېل ئەپەندىگە مۇراجىئەت قىلدىم.

— ئەپسۇسكى، — دېدى گراف، — بۇ سوئالنىڭىزغا مەن جاۋاب بېرەي. موررېل ئەپەندى ئېتىنى ساتمايدۇ. بۇ ئاتنى ئۆز قولىدا تۇتۇش ئۇنىڭ شەنىگە بېرىپ تاقىلىدىغان مەسىلە.

— بۇ قانداق بولغىنى؟

— ئۇ، مېدىئانى يېرىم يىلغىچە كۆندۈرۈپ، ئۆگىتىپ چىقىقا مەسلەشكەنىكەن. شۇڭا، يېرىم يىل توشماي تۇرۇپ ئاتنى سېتىۋەتسە، بەسلىشىشتە ئۇتتۇرۇپ قويۇش بىلەنلا قالماي، بەلكى

ئۇنى چىدىمىدى دېگەن گەپ تارقىلىدۇ. مەنغۇ سىزگە ئوخشاش چىرايلىق ئاياللارنى دۇنيادىكى ئەڭ قەدىرلىك نەرسىلەرنىڭ بىرى دەپ ھېسابلايمەن، ئەمما قەھرىمانلىق مېدالىغا ئىگە بولغان كاپىتان بىر ئايالنىڭ كۆڭلىنى دەپ، ئۆزىنىڭ كەينىدىن ئۇنداق گەپلەرنىڭ تارقىلىپ يۈرۈشىنى خالىمايدۇ.

— شۇ گەپ، بارون خانىم، — دېدى موررىل، گىرافقا مىننەتدارلىق بىلەن كۆلۈمسىرەپ.

— ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۆزىڭىزنىڭ ئاتلىرىڭىزمۇ يېتىپ ئالىشىدۇ، — دېدى دانگلار ۋە ئۆز تەلەپپۇزىدىكى سوغۇقلۇقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن يالغاندىن كۈلۈپ قويدى.

دانگلار خانىمنىڭ بۇنداق قارشى پىكىرلەرگە سۈكۈت قىلىپ تۇرىدىغان ئادىتى يوق ئىدى، لېكىن بۇ قېتىم ئۇ ھەممەيلەننى ھەيرەتتە قالدۇرۇپ، دانگلارنىڭ گېپىنى ئاڭلىماسلىقا سېلىۋالدى ۋە ھېچقانداق جاۋاب قايتۇرمىدى.

مونتې ـ كرىستو ئارىغا چۈشكەن قولايسىز جىملىقنى بۇزۇش ئۈچۈن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، بارون خانىمغا جۈڭگو پار ـ پۇرىدىن ياسالغان يوغان ئىككى تەشتەكنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. بۇ تەشتەكلەرگە چۈشۈرۈلگەن دېڭىز ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ شەكىللىرى شۇنچىلىك نەپىس ۋە جانلىق ئىدىكى، بۇنى خۇددى تەبىئەت ئۆز قۇدرىتى بىلەن ياراتقاندەك تۇيۇلاتتى.

بارون خانىم زوق ـ ھەۋىسىنى باسالماي قالدى.

— بۇ تەشتەكتە تېۋىلرىنىڭ كاشتان دەرىخىنىمۇ ئۆستۈرگىلى بولىدىكەن! — دېدى ئۇ، — بۇنداق يوغان تەشتەكلەرنى قانداقمۇ ياساپ چىققاندۇ؟

— خانىم، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — بىزگە ئوخشاش كىچىك ھەيكەللەر ۋە داكىدەك نېپىز ئەينەكلەرنى ياسايدىغان كىشىلەر سىزنىڭ بۇ سوئالىڭىزغا جاۋاب بېرەلمەي

گىنىمۇ؟ بۇ، ئۆتكەن ئەسىرلەرنىڭ ھۈنىرى. مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، بۇلارنى يەر ۋە دېڭىز ئىلاھلىرى ياسىغان دېيىشكىمۇ بولىدۇ.

— ھە؟ ئەمسە بۇلار تەخمىنەن قايسى دەۋرگە تەئەللۇق؟

— بۇنى بىلمەيمەن. مەن پەقەت مۇنداق بىر رىۋايەتنى ئاڭلىغان. قايسىدۇر بىر جۇڭگو خاقانى ئالاھىدە بىر خىل خۇمدان ياساتقانىكەن. شۇ خۇمدانىدا مۇشۇنداق تەشتەكتىن 12 سى پىشۇرۇلۇپ ياسالغانىكەن. ئۇلاردىن ئىككىسى ئوتقا قاقلاشتا يېرىلىپ كېتىپتۇ. قالغان ئون تەشتەك 300 ساڭېن چوڭقۇرلۇقتىكى دېڭىز تەكتىگە چۈشۈرۈلۈپتۇ. دېڭىز ئۆزىدىن نېمىنىڭ تەلەپ قىلىنىۋاتقانلىقىنى بىلگەچكە، بۇ تەشتەكلەرنى دېڭىز ئۆسۈملۈكلىرى بىلەن قاپلاپ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئارا ـ ئارىسىغا مارجان ۋە قوڭلۇلە قاپلىرىنى تولدۇرۇپتۇ. ئاردىدىن ئۆتكەن ئىككى ئەسىر ۋاقىت بۇلارنىڭ ھەممىسىنى دېڭىز تېگىدە بىر ـ بىرىگە چاپلاپبىرلەشتۈرۈۋېتىپتۇ. چۈنكى بۇ تەجرىبىنى ئويلاپ تاپقان خاقان بىر قېتىملىق ئىنقىلابتا ئاغدۇرۇلۇپ تاشلىنىپتۇ. ئۇنىڭدىن بۇ تەشتەكلەر ياسىلىپ، دېڭىز تەكتىگە چۈشۈرۈلگەنلىكى ھەققىدە يېزىلغان بىر خاتىرە قالغانىكەن. 200 يىل ئۆتكەندە شۇ خاتىرە تېپىلىپتۇ ۋە تەشتەكلەرنى چىقىرىۋېلىش قارار قىلىنىپتۇ. ئالاھىدە ئەسۋابلار بىلەن تەمىنلەنگەن غەۋۋاسلار تەشتەكلەر دېڭىزغا چۈشۈرۈلگەن يەردىن سۇغا چۈشۈپ، ئىزدەشكە كىرىشىپتۇ. لېكىن ئون تەشتەكتىن ئاران ئۈچى تېپىلىپتۇ. باشقىلىرىنى دولقۇنلار ئېقىتىپ، سۈندۇرۇۋەتكەنىكەن. مەن بۇ تەشتەكلەرنى ياخشى كۆرىمەن. بۇلارغا قارىسام، پەقەت غەۋۋاسلارلا كۆرەلىشى مۇمكىن بولغان، كىشىنىڭ قورقۇسىنى كەلتۈرىدىغان، سىرلىق ۋە غەلىتە دېڭىز مەخلۇقلىرى بۇ تەشتەكلەرنىڭ ئىچىگە نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن سۈرلۈك قىياپەتتە قاراۋاتقانلىقىنى، نۇرغۇنلىغان ئۇششاق

بىلىقلار ئۆز دۇشمەنلىرىدىن قېچىپ، مۇشۇ تەشتەكلەرنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغانلىقىنى كۆرگەندەك بولىمەن.

ئاسارئەتىقىلەرگە ھەۋەس قىلمايدىغان دانىگلار بۇ ئاردىدا چىرايلىق ئۆسكەن بىر ئاپېلسىن دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرىنى بىر - بىرلەپ ئۈزۈش بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتاتتى. ئاڭلىدىن ئاپېلسىننى تاشلاپ، كاكتۇسقا تېگىش قىلدى، ئەمما كاكتۇس ئانچە كۆڭۈللۈك بولمىغاچقا، ئۇنىڭ قولىغا تىكەننى سانجىۋەتتى. ئۇ دەرھال قولىنى تارتىۋالدى - دە، خۇددى ئەمدىلا ئۇيقۇسى ئېچىلغاندەك، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويدى.

— بارون، — دېدى مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ، — مەن سىزگە ئوخشاش سەنئەتنى قەدىرلىگۈچى ۋە شۇنداق نادىر رەسساملىق ئەسەرلىرىگە ئىگە بولغان كىشىگە ئۆزۈمنىڭ رەسىملىرىمنى كۆرسىتىشتىن خىجىل بولىمەن، شۇنداق بولسىمۇ، مانا بۇ گوببېھم سىزغان ئىككى رەسىم، مانا بۇلار پاۋۇل پوتتېر بىلەن مىرىسنىڭ رەسىملىرى، بۇ ئىككىسى بولسا، گېرارد دوئونىڭ، بۇلار رافائېل، ۋان - دېيىك ۋە سۈرىئارانلارنىڭ، بۇ ئاخىرقى ئىككى - ئۈچ پارچە رەسىمنى بولسا، مۇرىلئو سىزغان. مۇشۇ رەسىملەرنى سىزگە كۆرسىتىشكە ئەرزىيدۇ دەپ ئويلايمەن.

— گوببېھمنىڭ مۇنۇ رەسىمنى مەن كۆرگەنىدىم، — دېدى دېبرې.

— ھە، شۇنداقمۇ؟

— بۇ رەسىمنى مۇزېيغا ساتماقچى بولۇشقانىدى.

— ئۇ يەردە گوببېھمنىڭ بىرمۇ رەسىمى يوققۇ دەيمەن؟ — سوررىدى مونتې - كرىستو.

— يوق. شۇنداق تۇرۇپمۇ مۇزېي ئۇنى سېتىۋالمىدى.

— نېمىشقا؟ — سوررىدى شاتو - رېنو.

— ئەجەبمۇ ساددا ئىكەنسىز. ھۆكۈمەتنىڭ ئۇنى سېتىۋالغۇدەك پۇلى يوق - تە.

— ئەپۇ قىلىڭ! — دېدى شاتو - رېنو، — سەككىز يىلدىن بېرى ھەر كۈنى دېگۈدەك مۇشۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاۋاتىمەن، لېكىن شۇنداق بولۇشىغا زادى ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

— ئاستا - ئاستا ئىشىنىسىز، — دېدى دېبرې.

— ھەي تاڭ، — دېدى شاتو - رېنو.

— مايور بارتولومېئو كاۋالكانتى ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئاندرېئا كاۋالكانتى كەلدى! — دەپ خەۋەر قىلدى باتستېن.

بىزگە تونۇش بولغان كۆيۈمچان ئاتا — مايور بارتولومېئو كاۋالكانتى كىرىپ كەلدى. ئۇ يېپىيېڭى قارا گالىستۇك تاقىغان، ساقلىنى پاكىز قىرىۋەتكەن بولۇپ، بۇرۇتىغا ئاق سانجىغان ۋە كۆزلىرىنىڭ قاراشلىرى كەسكىن ئىدى. ئۇچىسىغا ھەرىبىچە كىيىم كىيگەن، كۆكرىكىگە ئۇچ يۇلتۇز ۋە بەش كىرىست مېدالىنى تاقىغان بولۇپ، ئۇنىڭ پېشقەدەم ھەربىيلەرگە خاس قىياپىتىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. خۇددى شۇنداقلا بىزگە تونۇش بولغان ئەدەبلىك ئوغۇل ئاندرېئا كاۋالكانتى يېڭى تىكىلگەن كىيىم كىيگەن ۋە كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ئاتىسىنىڭ يېنىدا تۇراتتى.

موررېل، دېبرې ۋە شاتو - رېنو ئۆزئارا پاراڭلىشىپ تۇرغان بولسىمۇ، كۆزلىرى بۇ ئاتا بىلەن ئوغۇلدا ئىدى. ئۇلار بولۇپمۇ ئوغۇلغا بېشىدىن ئايىغىچە سەپسېلىپ قاراشتى.

— كاۋالكانتى! — دەپ قويدى دېبرې.

— چىرايلىق ئىسىم ئىكەن! — دېدى موررېل.

— شۇنداق، — دېدى شاتو - رېنو، — ئىتالىيانلار چىرايلىق ئىسىملارنى تاللايدۇ، ئەمما چىرايلىق كىيىنىشنى بىلمەيدۇ.

— تۇخۇمدىن تۇك ئۇندۇرمەك، شاتو - رېنو، — ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلمىدى دېيرې، — ئۇنىڭ كىيىمى ياخشى تىكىلگەن ۋە يېڭى ئىكەنغۇ.

— شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن كۆزۈمگە سىغمەيۋاتىدۇ. بۇ جاناب بۇنداق كىيىملەرنى ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم كىيگەنىدەك كۆرۈنىدۇ.

— بۇ جانابلار كىم بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى دانگلار مونتې - كرىستودىن.

— ئۆزىڭىز ئاڭلىدىڭىزغۇ، كاۋالكانتى.

— بۇ ئىسىمغا قاراپ بىر نەرسىنى بىلگىلى بولمايدۇ - دە.

— ھە، راست، سىز بىزنىڭ ئىتالىيان ئاقسۆڭەكلىرىمىزنى پەرقلەندۈرۈشنى بىلمەيسىز. «كاۋالكانتى» دېگەنلىك، مۆتىۋەر دېگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

— ئۇ بەك بايمۇ؟ — سورىدى بانكىر.

— چۆچەكلەردىكىدەك باي.

— ئۇلار نېمە ئىش قىلىدۇ؟

— بايلىقىنى يەپ تۈگىتەلمەيۋاتىدۇ. ئۇلار سىزنىڭ بانكىڭىزدىن سەرمايە ئالماقچى. ئۇلار ئۇچ كۈن ئىلگىرى مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلگەندە شۇنداق دېگەنىدى. شۇڭا، سىزنى دەپ ئۇلارنى تەكلىپ قىلغانىدىم. ھازىر ئۇلارنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويىمەن.

— ئۇلار فرانسۇزچىنى بەك راۋان سۆزلەيدىكەنغۇ، — دېدى دانگلار.

— ئۇ يېگىت مارسېلدىمۇ ياكى ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى بىر يەردىمۇ، ئىش قىلىپ جەنۇبىي فرانسىيىدە تەربىيىلەنگەنىكەن، ئۇ ھازىر زوقىنى باسالماي يۇرۇۋاتىدۇ.

— نېمىدىن زوقلىنىدۇ؟ — دەپ سورىدى بارون خانىم.

— **فرانسۇز** قىزلىرىدىن، خانىم. ئۇ، پارىژلىق قىزلاردىن بىرىگە ئۆيلىنىشنى بەك ئارزۇ قىلىدىكەن.

— ھىم، قالتىس ئارزۇسى بار ئىكەن! — دەپ قويىدى دانگلار مۇرىلىرىنى قىسىپ.

دانگلار خانىم ئېرىگە شۇنداق بىر قارىدىكى، باشقا چاغلاردا بولسا بۇنداق قاراشتىن بوران چىقىپ كەتكەن بولار ئىدى، لېكىن بۇ قېتىممۇ گېپىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى.

— بۇگۈن بارونىنىڭ كۆڭلى جايىدا ئەمەستەك كۆرۈنىدۇ، — دېدى مونتې - كرىستو دانگلار خانىمغا، — ئۇنى مىنىستىر-لىككە ئۆستۈرمەكچى بولۇشتىمۇ — قانداق؟

— بىلمىشمچە، تېخى ئۇنداق گەپ يوق. ئۇ بىر قېتىملىق سودا ئويۇنىدا ئۇتتۇرۇپ قويۇپتۇ. شۇڭا، ئاچچىقىنى باسالماي يۈرىدۇ.

— ۋىلفور ئەپەندى بىلەن ۋىلفور خانىم كەلدى، — دەپ ئېلان قىلدى باتىستېن.

خانلىق مۇپەتتىش ئايالى بىلەن بىرلىكتە خانە ئىچىگە كىرىپ كەلدى. ۋىلفور ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا ھەرقانچە تىرىشقان بولسىمۇ، ھاياجانلانغانلىقى ئېنىق سېزىلىپ تۇراتتى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندە ئۇنىڭ قولىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى سەزدى. دانگلار خانىم خانلىق مۇپەتتىشكە كۆلۈمسىرەپ قاراپ قويۇپ، ئۇنىڭ ئايالى بىلەن قۇچاقلىشىپ سۆيۈشتى. مونتې - كرىستو ئۇلارغا قاراپ ئۆز ئىچىدە «دېگەندەك، ئاياللار چاندۇرماسلىققا ئۇستا ئىكەن - دە» دەپ ئويلىدى.

ھەممەيلەن كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن گراف بېرتۇچچونىڭ مېھمانلار يىغىلغان ئۆيىنىڭ يېنىدىكى بۆلىمىگە كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ يېنىغا چىقتى.

— سىزگە نېمە كېرەك، بېرتۇچچو؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— جانابلىرى، كېلىدىغان مېھمانلارنىڭ سانىنى ماڭا ئېيتمىغانسىدىڭىز.

— ھە، راست.

— تاڭامنى قانچە كىشىگە تەييارلاش كېرەك؟

— ئۆزىڭىز ساناپ بېقىڭ.

بېرتۇچچو قىيا ئۇچۇق تۇرغان ئىشىكتىن قارىدى. مونتې-كرىستو ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى.

— ۋاي خۇدايىم! — دەپ خىتاب قىلدى بېرتۇچچو.

— نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى گراف.

— ئۇ ئايال... ئۇ ئايال...

— قايسى ئايال؟

— ئاۋۇ، برىلىيانت بېزەكلەرنى تاقىۋالغان، ئاق كۆڭلەك كىيگەن... ئاق - سېرىق ئايال...

— دانگلار خانىمنى دەمسىز؟

— ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلمەيمەن. لېكىن ئۇ، شۇ، تەقسىر، شۇ ئايال!

— «شۇ ئايال» دېگىنىڭىز كىم ئۇ؟

— مەن باغدا كۆرگەن ئايال! ھېلىقى ھاسىلدار ئايال! ھېلىقى ... باغقا چىقىپ، ھېلىقى كىشىنى كۈتكەن... كۈتكەن... بېرتۇچچو تامدەك تاتىرىپ كېتىپ، ئاغزىنى ئاچقان پېتى جىمجىپ قالدى.

— كىمنى كۈتكەن؟

بېرتۇچچو ئۇنچىقماستىن، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ۋىلفورنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى بەئەينى ماكىبېتنىڭ بانكونى كۆرسەتكەن ھەرىكىتىگە ئوخشاپ كەتتى.

— ئاھ، خۇدا، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ ئاخىرى، — كۆردىڭىزمۇ؟

— نېمىنى؟ كىمنى؟

— ئۇنى!

— ئۇنى؟ جانابىي خانلىق مۇپەتتىش ۋىلفورنى دەمسىز؟ ئەلۋەتتە، ئۇنى كۆرۈۋاتىمەن.

— مەن ئۇنى ئۆلتۈرەلمىگەن ئىكەنمەن - دە!

— ماڭا قارىڭا، قەدىرلىك بېرتۇچچو، ئەقلىڭىزدىن ئېزىپ قالدىڭىزمۇ؟ — دېدى گراف.

— ئۇ ئۆلمىگەنىكەن - دە!

— ياق! ئۆزىڭىز كۆرۈۋاتمىزغۇ، ئۇ ئۆلمىدى. سىز يۈرتداشلىرىڭىزنىڭ ئادىتى بويىچە خەنجەرنى ئۇنىڭ سول بېقىندىكى ئالتىنچى ۋە يەتتىنچى قوۋۇرغىلىرىنىڭ ئارىسىغا تىقماستىن، سەل ئۈستىگىرەك ياكى سەل ئاستىغىراق ئۇرغان ئوخشايسىز. ھە، بۇ سوتچىلار ئاسان ئۆلمەيدىغان خەق. ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، بۇ ھەقتە ماڭا سۆزلەپ بەرگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى يالغان، توقۇپ چىققان گەپلەر، ئۆزىڭىزنىڭ ئارزۇيىڭىز بولۇشى مۇمكىن. قىساس ئېلىش ئويىڭىزنى ئوبدان ھەزىم قىلماي تۇرۇپ ئۇخلاپ قالغان بولسىڭىز، ئۇ قىساس ئاشقازىنىڭىزغا تەسىر كۆرسىتىپ، قارا بېسىپ قالغاندۇر. ھە، بولدى، ئېسىڭىزنى يىغىۋېلىپ، ئۇلارنى ساناپ بېقىڭ. ئەر - خوتۇن ۋىلفورلار — ئىككى، ئەر - خوتۇن دانگلار — تۆت. شاتو - رېنو، دېبرې، موررېل — يەتتە، مايور كاۋالكانتى — سەككىز.

— سەككىز، — دەپ تەكرارلىدى بېرتۇچچو.

— توختاڭ، توختاڭ! — نېمە ئانچە ئالدىرايسىز! يەنە بىر مېھمانىنى سانىمىدىڭىز. سول تەرەپكىرەك قاراڭا... ئەنە... ئاندرېئا كاۋالكانتى ئەپەندى، قارا چاپان كىيگەن، بۇۋى مەرىيەمنىڭ رەسىمگە قاراپ تۇرغان يېگىت. مانا، ئۇ بۇياققا قارىدى.

بۇ قېتىم بەرتۇچچو ۋارقىراپ تاشلاشقا تاس قالدى، ئەمما مونتې - كرىستونىڭ سۈرلۈك كۆزلىرىگە قاراپ، لەۋزىنى چىشلىۋالدى.

— بېنەدېتتو! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ ئاۋازىنى ئاران چىقىرىپ، — بۇ بىر قىسمەت!

— سائەت ئالتە يېرىم بولدى، بەرتۇچچو ئەپەندى، — دېدى گراف جىددىيلىك بىلەن، — تائام تارتىشقا بەلگىلەنگەن ۋاقىت توشتى. ۋاقتىقا رىئايە قىلماسلىقنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىمنى بىلىسىزغۇ.

مونتې - كرىستو شۇ گەپلەرنى ئېيتقاندىن كېيىن مېھمانلارنىڭ قېشىغا كىرىپ كەتتى. بەرتۇچچو قولى بىلەن تامغا تايانغان هالدا ئاشخانا تەرەپكە ماڭدى. ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتكەندە مېھمان كۇتۇش ئۆيىنىڭ هەر ئىككى ئىشىكى ئېچىلدى. بەرتۇچچو كىردى ۋە ۋاتېلغا① ئوخشاش ئەڭ ئاخىرقى غەيرىتىنى يىغىپ ئېلان قىلدى:

— جانابلىرى، تائام تەييار بولدى!

مونتې - كرىستو ۋىلفور خانىمغا قولىنى بەردى.

— ۋىلفور ئەپەندى، مەرھەمەت قىلىپ، دانگلار خانىمغا هەمراه بولغايسىز، — دېدى ئۇ.

ۋىلفور دانگلار خانىمغا قولىنى بەردى ۋە هەمىيلەن تاماق يېيىش ئۆيىگە چىقىشتى.

---

① ۋاتېل — شاهزاده كوندېنىڭ غوجدارى بولۇپ، بىر قېتىم شاهزادىنىڭ تائامغا تەييارلانغان بېلىق دەل ۋاقتىدا ئولگۈرۈپ پىشمىغانلىقى ئۈچۈن قىلىچ بىلەن ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان.

ئونىنچى باب

زىياپەت

شۇ تاپتا مېھمانلارنىڭ هەممىسىنىڭ ئىچكى هېس - تۇيغۇلىرى ئوخشاش ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ گويا سېھىرلەنگەندەك مۇشۇ ئۆيدە جەم بولۇپ قالغانلىقىدىن تەئەججۇپلىنەتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى هەتتا خاتىرجەمسىزلىنىۋاتقان بولسىمۇ، يەنىلا بۇ يەردىن كەتكۈسى كەلمەيتتى.

گراف بىلەن بولغان تونۇشلۇقنىڭ تېخى يېقىندىلا باشلانغانلىقى، ئۇنىڭ غەلىتە، يالغۇز تۇرمۇش كەچۈرۈشى ۋە خۇددى چۆچەكلەردىكىدەك ئاجايىپ بايلىقى ئەرلەرنى ئېھتىيات قىلىشقا ۋە ئاياللارنى ساھىبخان ئايال بولمىغان بۇ ئۆيگە كەلمەسلىككە مەجبۇر قىلىشى كېرەك ئىدى. ۋەهالەنكى، ئەرلەر ئېھتىياتنى، ئاياللار قائىدە - يوسۇنلارنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇشتى. ئۇلارنىڭ قىزىقىشى هەممىنى بېسىپ چۈشتى.

هەتتا هەر ئىككى كاۋالكانتىمۇ، ئاتىسى هاكاۋۇر، ئوغلى هاياسىز بولۇشىغا باقماي، قانداقتۇر بىر مۇددىئانى كۆڭلىگە پۈككەن بۇ ئادەمنىڭ ئۆيىدە ناتونۇش كىشىلەر بىلەن ئۇلپەت بولۇپ قالغانلىقىدىن تەمتىرەپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى.

دانگلار خانىم مونتې - كرىستونىڭ تەلىپى بويىچە ۋىلفورنىڭ ئۆزىگە قول بەرگەنلىكىنى كۆرگەندە ئىختىيارسىز هالدا چۆچۈپ كەتتى. ۋىلفور بارون خانىمنىڭ قولى ئۆزىنىڭ بىلىكى ئۈستىگە چۈشكەنلىكىنى سەزگەندە، ئۇنىڭ ئالتۇن چەمبەرلىك كۆزەينەكنىڭ ئارقىدىكى كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

هاياجانلىنىش ئالامەتلىرىدىن بىرىمۇ گرافنىڭ نەزەرىدىن

چەتتە قالمىدى. بۇ كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىگە قاراشلىرىنىڭ سىرتتىن كۆزەتكۈچىگە بەك قىزىق تۇيۇلاتتى.

ۋىلفورنىڭ ئوك يېنىغا دانگلار خانىم، سول يېنىغا موررىل ئولتۇردى. گراف ۋىلفور خانىم بىلەن دانگلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئورۇن ئالدى. دېبرې ئاتا - بالا كاۋالكانتىلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا، شاتو - رېنو ۋىلفور خانىم بىلەن موررىلنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشتى.

داستىخان تولىمۇ ھەشەمەتلىك راسلانغانىدى.

مونتې - كرىستو پارىژنىڭ ئادەتلىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىپ، مېھمانلارنىڭ ئىشتىپىنى ئېچىشتىن كۆرە، ئۇلارنىڭ قىزىقىشىنى يەنىمۇ ئۇلغايتىشنى ئويلايتتى. ئۇ، بەئەينى ئەرەب چۆچەكلىرىدىكى نازىنىنلارنىڭ زىياپىتىدەك شەرقچە زىياپەت تەييارلىغانىدى.

دۇنيانىڭ تۆت تەرىپىدىن يۈزۈپاغا ھۆل ۋە شىرنىلىك پېتىچە يېتىپ كېلەلىشى مۇمكىن بولغان تۈرلۈك مېۋە - چېۋىلەر جۈكگونىڭ ۋازىلىرى ۋە ياپونىيىنىڭ چىنە قاچىلىرىغا دۆۋىلەپ تىزىپ قويۇلغانىدى. قىممەتلىك قۇشلار ۋە يوغان بېلىقلار كۆمۈش تاۋاقلارغا سېلىنغانىدى. كىچىك ئاسىيا ۋە جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ ھەرخىل شارابلىرى قىممەت باھالىق شىشىلەرگە قاچىلانغان بولۇپ، بۇ شىشىلەرنىڭ كۆركەملىكى شارابلارنىڭ مەززىلىك پۇرىقىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتكەندەك تۇيۇلاتتى. شارابلار، خۇددى ئاپتىسىينىك ① ئەيىش - ئىشرەت ئەھلىگە ساقىيلىق قىلغىنىدەك، قەدەھلەرگە قۇيۇلۇپ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بىر - بىرلەپ كەلتۈرۈلۈشكە باشلىدى. بۇ پارىژلىقلار ئون كىشىگە 1000 لۇيىدۇر چىقىم قىلىنىدىغان بۇنداق زىياپەتنى تېخى كۆرۈپ

① ئاپتىسي — ئاۋغۇست ۋە تۇبرې دەۋرىدە ئۆتكەن مەشھۇر مەيخورۇش.

باقمىغانىدى. ئۇلار، ئۇنچە - مەرۋايىت يەيدىغان كىلىئوپاتىرا ياكى ئىرىتىلگەن ئالتۇن ئىچىدىغان مېدىچىدەك ئادەملەرلا بۇنداق زىياپەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدۇ دەپ ئويلىشاتتى.

مونتې - كرىستو ھەممەيلەننىڭ تاك قالغانلىقىنى كۆرۈپ، كۈلۈپ كەتتى ۋە چاقچاق قىلغان ئاھاڭدا سۆزلەشكە باشلىدى:

— جانابلار، — دېدى ئۇ، — شۇنداق بىر ئەھۋالغا دىققەت قىلدىڭلارمىكىن، تۇرمۇش پاراۋانلىقى مەلۇم دەرىجىگە يەتكەندىن كېيىن ئىھتىياجدىن سىرتقى نەرسىلەرمۇ زۆرۈرىيەتكە ئايلىنىدۇ، خۇددى شۇنداقلا ھۆزۈر - ھالاۋەتمۇ مەلۇم چەككە يەتكەندىن كېيىن ئادەم پەقەت غايىۋى نەرسىلەرگىلا ھەۋەس قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇ پىكىرىمگە خانىملار قوشۇلۇشى مۇمكىن. خوش، مۇشۇ پىكىرنى داۋاملاشتۇرايلى. مۆجىزە دېگەن نېمە؟ قولىمىزدىن كەلمەيدىغان ئىشلار مۆجىزە دەپ ئاتىلىدۇ، ئادەم ھەممىدىن بەك نېمىنى ئارزۇ قىلىدۇ؟ ئۆزى ئېرىشەلمىگەن نەرسىنى. مەن ئۆز ھاياتىمنى ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلىشقا، ئېرىشكىلى بولمايدىغان نەرسىلەرگە ئېرىشىشكە بېغىشلىدىم. بۇنىڭ ئۈچۈن مەن مۇنداق ئىككى ئۇسۇلنى ئىشلەتتىم: بىرى پۇل، يەنە بىرى ئىرادە. كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويغان ئىشلارنى ئەملگە ئاشۇرۇشتا مەنمۇ خۇددى ھەر قايسىڭلارغا ئوخشاشلا تىرىشچانلىقىمنى جارى قىلدۇرىمەن. سىلەرمۇ شۇنداق قىلسىلەرغۇ، مەسىلەن، دانگلار ئەپەندى تۆمۈر يول لىنىيىسىنى قۇرۇشتا، ۋىلفور ئەپەندى بىر ئادەمگە ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىشتا، سىز، دېبرې بىرەر مەملىكەتنى ئەيىۋەشكە كەلتۈرۈشتە، سىز، شاتو - رېنو ئايالالارنىڭ قەلبىنى بويسۇندۇرۇشتا، سىز، موررىل ھېچقانداق ئادەم مىنەلمەيدىغان ئاتنى كۆندۈرۈشتە ئەنە شۇنداق تىرىشچانلىق بىلەن ئىش كۆرىسىلەر. ھە، مانا ماۋۇ ئىككى بىلىقا قاراڭلارچۇ، بۇلارنىڭ بىرى پېتىربۇرگقا 50 لىيې

كېلىدىغان يەردە، يەنە بىرى ئېغىپولغا بەش لىي كېلىدىغان يەردە تۆرەلگەن. بۇ ئىككى بېلىقنى بىر شىرەگە قويۇش قىزىقارلىق ئەمەسمۇ ـ ھە؟

ـــ قانداق بېلىقلار بۇ؟ ـــ سوردى دانگلار.

ـــ مانا، شاتو ـ رېنو روسىيدە ياشىغان، ئۇ سىزگە بىر بېلىقنىڭ نامىنى ئېيتىپ بېرىدۇ، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـــ مايور كاۋالكانتى بولسا، ئىتالىيانىڭ، ئۇ سىزگە يەنە بىر بېلىقنىڭ نامىنى ئېيتىپ بېرىدۇ.

ـــ مېنىڭچە، بۇ ستېرلياد بېلىقى بولسا كېرەك، ـــ دېدى شاتو ـ رېنو.

ـــ تامامەن توغرا.

ـــ بۇ بېلىق، ئەگەر خاتالاشمسام، مىنوگا بولسا كېرەك، ـــ دېدى كاۋالكانتى.

ـــ دەل شۇنىڭ ئۆزى. قېنى، بارون، ئەمدى بۇ بېلىقلارنىڭ ماكانىنى سوراڭ.

ـــ ستېرلياد بېلىقلىرى ۋولگىدىن باشقا يەردە بولمايدۇ، ـــ دېدى شاتو ـ رېنو.

ـــ بۇنداق يوغان مىنوگا بېلىقلىرىنىڭ فۇزارو كۆلىدىن باشقا يەردە بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىمىغانىدىم، ـــ دېدى كاۋالكانتى.

ـــ شۇنداق، توغرا. بۇلارنىڭ بىرى ۋولگىدىن، يەنە بىرى فۇزارو كۆلىدىن كەلتۈرۈلگەن.

ـــ مۇمكىن ئەمەس! ـــ بارلىق مېھمانلار بىر ئېغىزدىن خىتاب قىلىشتى.

ـــ شۇنداق بولغانلىقىدىن ھۆزۈرلىنىمەن، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـــ مەن، ئېرونغا ئوخشاش مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلارنى قىلىدىغان ئادەم. سىلەرمۇ ھۆزۈرلانغانسىلەر؟ بۇ بېلىقلار بەلكىم ئوكيان ياكى لوسوس بېلىقلىرىغا يەتمەسلىكى

مۇمكىن، ئەمما كىشىنىڭ ھەۋىسىنى قوزغايدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ بۇ داسقاندا بولۇشى ئادەتتىن تاشقىرى ئىش.

ـــ بۇ بېلىقلار پارىژغا قانداق قىلىپ كېلىندى؟

ـــ بۇ بەك ئاسان. ئۇلار يوغان ئىككى تۆكىدا ئېلىپ كېلىندى. بۇ تۆكىلاردىن بىرىگە دەريا ئۆسۈملۈكلىرى بىلەن قوموش سېلىنغان، يەنە بىرىگە كۆل ئۆسۈملۈكلىرى بىلەن شېكەر قوموش سېلىنغان بولۇپ، ھەر ئىككى تۈگ مەخسۇس ياسالغان ھارۋىلارغا ئورنىتىلدى. شۇنىڭ بىلەن، ستېرلياد 12 كۈن، مىنوگا سەككىز كۈن يول يۈرۈپ، ساق ـ سالامەت ھالدا ئاشپىزىمنىڭ قولىغا يېتىپ كەلدى. ئاندىن، ئاشپەز ئۇلارنىڭ بىرىنى سۈتكە چىلاپ، يەنە بىرىنى مەيگە چىلاپ پىشۇردى. بۇنىڭغا ئىشەنمەمسىز، دانگلار؟

ـــ ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ، ـــ دېدى دانگلار ئۆزىنىڭ يالغان كۈلكىسى بىلەن.

ـــ باتستېن، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـــ ھېلىقى تىرىك ستېرلياد ۋە مىنوگا بېلىقلىرى سېلىنغان تۇگلارنى ئەكىرىڭلار.

دانگلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى، قالغانلار چاۋاك چېلىپ كەتتى. تۆت مالاي سۇ ئۆسۈملۈكلىرى سېلىنغان ئىككى تۇگنى كۆتۈرۈپ كىرىشتى. ھەربىر تۆكىدا داستىخانغا قويۇلغان ئىككى خىل بېلىقنىڭ بىرى پىلتىڭلاپ تۇراتتى.

ـــ نېمە ئۈچۈن بىر خىل بېلىقتىن ئىككىسى بار؟ ـــ دەپ سوردى دانگلار.

ـــ چۈنكى ئۇلاردىن بىرى ئۇخلاپ قېلىشى مۇمكىن ـ دە، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو.

ـــ سىز ھەقىقەتەن ئاجايىپ ئادەم ئىكەنسىز! ـــ دېدى دانگلار، ـــ پەيلاسوپلار نېمە دېسە دېسۇن، يەنىلا باي بولۇش ياخشى.

— ئەگە مۇھىمى، كەشپىياتچى بولۇش ياخشى، — دانگلار خانىم ئۇنىڭ سۆزىگە لوقما سالدى.

— بۇنى مېنىڭ كەشپىياتىم دېيىشكە بولمايدۇ، بارون خانىم. قەدىمكى رىملىقلار شۇنداق قىلاتتىكەن. پىلىنىينىڭ بايانىدىن قارىغاندا، بىرنەچچە تۈركۈم قۇللار بېلىقلارنى بېشىدا كۆتۈرۈپ ۋە يول بويى نۆۋەتلىشىپ، ئوستىيىدىن رىمغا ئېلىپ كېلىدىكەن. پلىنىي ئۇ بېلىقلارنى «مۇلۇس» دەپ ئاتىغان. ئۇنىڭ تەسۋىرىدىن قارىغاندا، بۇ دورادا بېلىقى بولسا كېرەك. بۇنداق بېلىقلارنى تىرىك پېتىچە ئەكېلىشنىڭ يەنە بىر ئەۋزەللىكى بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ، بۇ بېلىق ئۆلۈش ئالدىدا خۇددى ھەسەن - ھۈسەندەك بىرنەچچە تۈرلۈك رەڭگە كىرەتتى. بۇ خىل جان تالىشىش ئۇنىڭ ئەۋزەللىكلىرىدىن بىرى ھېسابلىناتتى. ئەگەر ئۇ بېلىقنى تىرىك ۋاقتىدا كۆرۈشمىسە، ئۇنىڭ ھېچقانچە قىممىتى بولمايتتى.

— ئۇغۇ شۇنداقتۇر. — دېدى دېبرې، — لېكىن ئوستىيىدىن رىمغىچە بولغان ئارىلىق ئاران سەككىز لىيې چىقىدۇ.

— شۇنداق، — دېدى مونتې - كرىستو، — لېكىن لۇكۇللىدىن 1800 يىل كېيىن تۇغۇلۇپ، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتەلمىسەك تۇغرا بولماس؟

ھەر ئىككى كاۋالكانتى تاك قالغان بولسىمۇ، ئەقىلنى جورۇپ ئونچىقمىدى.

— بۇلار ھەقىقەتەن كىشىنى قىزىقتۇرىدۇ، — دېدى شاتو - رېنو، — ئەمما، سىزنىڭ بۇيرۇقلىرىڭىزنىڭ ئىجرا قىلىنىشتىكى تېزلىكى مېنى ھەممىدىن بەكرەك ھەيران قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئۆيىنى سېتىۋالغىنىڭىزغا ئەمدىلا بەش - ئالتە كۈن بولدىغۇ دەيمەن؟

— ھەئە، شۇنچىلىك بولدى، — دېدى گراف.

— مۇشۇ بىر نەچچە كۈننىڭ ئىچىدە بۇ ئىمارەت پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ. خاتالاشمىسام، بۇرۇن دەرۋازا باشقا تەرەپتە ئىدى، ھويلا تاقىر شېغىللىق ئىدى، ئەمدى ھازىر چۆرىسى 100 يىللىق دەرەخلەر بىلەن ئورالغان كۆركەم چىمەنزارلىققا ئايلىنىپ كېتىپتۇ.

— مەن ھويلا ئىچىنىڭ باغ - ۋارانلىق ۋە سالقىن بولۇشىنى ياخشى كۆرىمەن، — دېدى گراف.

— راست، — دېدى ۋىلفور خانىم، — بۇرۇن دەرۋازا يول تەرەپكە قارايتتى. سىز مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان ھېلىقى كۈنى ئۆيىڭىزگە كوچىدىنلا كىرگەنىدۇق.

— شۇنداق، خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئەمما شۇندىن كېيىن بۇلون ئورمانلىقىغا قارايدىغان دەرۋازا بولۇشىنى خالاپ قالدىم.

— تۆت كۈننىڭ ئىچىدىلا - ھە! — دېدى موررېل، — بۇ بىر مۆجىزە!

— راست، — دېدى شاتو - رېنو، — كونا ئۆيىنى بۇتۈنلەي يېيىپبېگى قىلىۋېتىش ھەقىقەتەن مۆجىزىگە ئوخشايدىغان ئىش. بۇ، بەكمۇ كونا، ھەتتا خارابىغا ئوخشاپ قالغان ئۆي ئىدى. بۇنىڭدىن ئىككى - ئۈچ يىل ئىلگىرى ماركىز سېن - مېران بۇ ئۆيىنى ساتماقچى بولغاندا ئانام مېنى مۇشۇ ئۆيىنى كۆرۈپ كېلىشكە ئەۋەتكەنىدى.

— ماركىز سېن - مېران؟ — دەپ سورىدى ۋىلفور خانىم، — بۇ ئۆي بۇرۇن ماركىز سېن - مېرانىنىڭ ئۆيىمىدى؟

— شۇنداق بولسا كېرەك، — دېدى گراف.

— «شۇنداق بولسا كېرەك» دېگىنىڭىز نېمىسى؟ بۇ ئۆيىنى كىمدىن سېتىۋالغىنىڭىزنىمۇ بىلمەمسىز؟

— بىلمەيدىكەنمەن. بۇنداق ئىشلارنى مېنىڭ غوجايىنىم قىلىدۇ.

— ئون يىلدىن بېرى بۇ ئۆيده ئادەم تۇرمىدى، — دېدى، — شاتو - رېنو، — تاقىۋېتىلگەن ئىشىك - دېرىزىلەر ۋە ياۋا ئوت بېسىپ كەتكەن هويلىغا قارىسا، ئادەمنى سۇر باساتتى. ئەگەر بۇ ئۆي خانلىق مۇپەتتىشنىڭ قېيىن ئاتىسىغا تەئەللۇق بولمىغان بولسا، بۇنى بىر نەس باسقان ئۆي، بۇ يەردە قانداق تۇر بىر چوڭ جنايى ئىش سادىر بولغان دەپ ئويلاشقا بولاتتى.

ژىلفور شۇ چاققىچە ئالدىدىكى سەرخىل شارابلارغا قۇيۇلغان قەدەھلەردىن بىرىگىمۇ قول ئۇزارتمىغانىدى، ئەمما شاتو - رېنونىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلىغانلاردىن كېيىن قولىغا چىققان بىر قەدەھنى ئالدى - دە، بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتى. هەممەيلەن جىمىپ قېلىشتى. مونتې - كرىستو بىردەم شۇڭ ئولتۇرغانلاردىن كېيىن مۇنداق دېدى:

— ئەجەبا، بارون، بۇ ئۆيگە بىرىنچى قېتىم كىرگىنىمده مەندىمۇ ئاشۇنداق بىر خىل تەسىرات پەيدا بولغانىدى. بۇ ئۆي ماڭا بىر شۇملۇقنىڭ سىرىنى ساقلاۋاتقاندەك كۆرۈندى. مەن بۇ ئۆينى هەرگىز سېتىۋالماس ئىدىم، بىراق غوجدارىم ئېلىپ قويۇپتۇ. ئېهتىمال، نوتارىئۇس ئۇنىڭ گېلىنى ياغلاپ قويغان بولسا كېرەك.

— بەلكىم، — ژىلفور كۈلۈمسىرەشكە ئۆرۈنۇپ، دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، — لېكىن بۇ ئىشقا مېنىڭ چىتىشلىقىم يوق. ماركىز سېن - مېران ئۆزىنىڭ نەۋرە قىزىغا ئاتاپ قويغان بۇ ئۆينى سېتىۋەتمەكچى بولغان، چۈنكى بۇ بىنا يەنە ئۇچ - تۆت يىلغىچە بوش تۇرسا پۇتۇنلەي خارابلىشىپ كەتكەن بولاتتى.

ئەمدى موررېل تاتىرىپ كەتتى.

— بۇ بىنادا قىزىل پەردە بىلەن نىقابلانغان بىر ئېغىز ئۆي بار، — مونتې - كرىستو سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — قارىماققا ئادەتتىكىلا بىر ئۆي، لېكىن، نېمە ئۈچۈندۇر، بولۇپ مۇ شۇ ئۆي ماڭا ئىنتايىن تۇيۇلۇدۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟ — دەپ سورىدى دېبرې، — نېمە ئۈچۈن تراگېدىيىلىك؟

— تەبىئىي تۇيغۇنى بىر نېمىدەپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىنمۇ؟ — دېدى مونتې - كرىستو، — بەزى جايلارغا بارسىڭىز ئىچىڭىز پۈشۈپ، غەم بېسىپ كېتىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟ نېمە ئۈچۈنلىكىنى ئۆزىڭىزمۇ بىلمەيسىز. بەزىنى ئۆزىمىز تۇرۇۋاتقان ماكان هەم ۋاقىتقا بەلكىم هېچقانداق ئالاقىسى بولمىغان باشقا ماكان، باشقا زامانلارغا ئېلىپ باردىغان ئۆتمۈش ئەسلىمىلىرى، كۆڭۈلسىز خىياللار ... ئاشۇ بىر ئېغىز ئۆي ماڭا ماركىز خانىم گانزنىك① ھۇجرىسىنى ئەسلەتتى. هە، غىزالىنىپ بولدۇق. ئەمدى، خالىساڭلار سىلەرگە شۇ ئۆينى كۆرسىتىپ قويايلى. ئاندىن باغقا چىقىپ قەھۋە ئىچىمىز.

مونتې - كرىستو مېهمانلارغا سوئال نەزىرى بىلەن قارىدى. ئەڭ ئالدى بىلەن ژىلفور خانىم، ئاندىن مونتې - كرىستو ئورنىدىن تۇردى، كېيىن باشقىلارمۇ قوزغىلىشتى. ژىلفور بىلەن دانگلار خانىم خۇددى مىخلاپ قويۇلغاندەك، بىر مىنۇتچە ئولتۇرۇپ قېلىشتى. ئۇلار ئۇزۇن - تىنىنى چىقارماستىن، قورقۇپ ئالاقزادە بولغان هالدا بىر - بىرىگە قارىشاتتى.

— ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ — دېدى دانگلار خانىم.

— مېڭىش كېرەك، — دېدى ژىلفور جاۋاب بېرىپ ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قولىنى بەردى.

مېهمانلار قىزىقىشىنى باسالماي، پۈتۈن بىناغا تارقىلىپ كېتىشتى، چۈنكى ئۇلار كۆرۈشكە تېگىشلىك نەرسىلەر ئاشۇ بىر ئېغىز بىلەن چەكلىنىپ قالمايدىغانلىقىنى ۋە مونتې - كرىستو تەرىپىدىن گويا كى بىر سارايغا ئايلاندۇرۇۋېتىلگەن بۇ خارابىنىڭ

① ماركىز خانىم گانز 1667 - يىلى ئېرىنىڭ قېرىنداشلىرى تەرىپىدىن پاجىئەلىك تۇردە ئۆلتۈرۈلگەنىدى.

باشقا قىسملىرىنىمۇ كۆرۈشكە بولىدىغانلىقىنى قىياس قىلىشقانىدى. شۇڭا، ھەممەيلەن ئۇلۇغ ئېچىۋېتىلگەن ئىشىكلەردىن دەرھال چىقىپ كېتىشتى. مونتې ـ كرىستو ئارقىدا قالغان ئىككىيلەننى كۆتۈپ تۇردى. بۇ ئىككىيلەنمۇ مېھمان كۆتۈش ئۆيىدىن چىققاندىن كېيىن، ئۇ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ئەڭ ئاخىرىدا ماڭدى. ئەگەر مېھمانلار ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىشىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنگەن بولسا، بۇ كۈلۈمسىرەش ئۇلارنى ئۆزلىرى كۈرۈشكە كېتىۋاتقان ئاشۇ بىر ئېغىز ئۆيدىنمۇ بەكرەك ۋەھىمىگە سالغان بولاتتى.

شۇنداق قىلىپ، مېھمانلار بىنادىكى بارلىق ئۆيلەرنى بىر باشتىن كۆرۈشكە باشلىدى. ھۆجرىلار شەرقچە سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بولۇپ، كارىۋاتلارنىڭ ئورنىغا سافا ۋە ياستۇقلار، ئۆي جاھازىلىرىنىڭ ئورنىغا غاڭزىلار ۋە قورال ـ ياراقلار تىزىلغانىدى. مېھمان كۆتۈش ئۆيىلىرىگە قەدىمكى رەسساملارنىڭ ئەڭ ياخشى رەسىملىرى ئېسىلغان. ئاياللار خانىلىرىغا جۇڭگونىڭ سېپتا توقۇلغان رەڭدار گۈللۈك تاۋارلىرى تارتىلغانىدى. ئاخىرى، سۆزى بولۇنغان ھېلىقى بىر ئېغىز ئۆيگە كىرىشتى.

بۇ ئۆيدە ئالاھىدە تىلغا ئالغۇدەك بىر نەرسە يوق ئىدى. ئۆي ئىچى غۇۋا قاراڭغۇ، لېكىن يورۇتۇلمىغان؛ باشقا خانىلار يېگىدىن بېزىتىلگەن، لېكىن بۇ ئۆيدىكى ھەممە نەرسە كونا ئىدى.

— بۇ ئۆيدە راستىنلا ئادەمنى سۈر باسىدىكەن، — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور خانىم.

دانگلار خانىم دۇدۇقلاپ، بىر نېمە دېيىشكە ئۇرۇنۇپ باقتىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى ھېچكىم ئاڭلىيالمىدى. مېھمانلار، بۇ قېزىل ئۆي ھەقىقەتەن قانداقتۇر يامانلىقنىڭ ئالامەتلىرى باردەك تۇيغۇ پەيدا قىلىدىكەن دېگەن مەزمۇندا ئۆزئارا سۆز ئالماشتۇرۇشتي.

— شۇنداق ئەمەسمۇ ـ ھە؟ — دېدى مونتې ـ كرىستو، — قاراڭغۇلار، بۇ كارىۋاتنىڭ تۇرۇشى نېمىدېگەن غەلىتە، بۇ پەردىلەر نېمىدېگەن سۈرلۈك، خۇددى قان بىلەن يۇيۇلغاندەك! بويۇق قەلەمدە سىزىلغان مۇنۇ ئىككى رەسىمگە قاراڭلارچۇ! زەي تارتىپ خۇنۇكلىشىپ كەتكەن! قاراڭغۇلار، بۇ رەسىملەردىكى ئادەملەرنىڭ قانسىز لەۋلىرى ۋە چۆچۈگەن كۆزلىرى گويا «بىز كۆرگەن!» دەۋاتقاندەك تۇيۇلمامدۇ؟

ۋىلفور جېنى چىقىپ كەتكەندەك تاتىرىپ كەتتى. دانگلار خانىم مادارىدىن كېتىپ مەشنىڭ يېنىدىكى تۆشەككە ئولتۇرۇپ قالدى.

— ئېرمىنا، — دېدى ۋىلفور خانىم كۈلۈپ تۇرۇپ، — بۇ تۆشەككە ئولتۇرۇشقا قانداق جۈرئەت قىلدىڭىز؟ دەل مۇشۇ تۆشەكنىڭ ئۈستىدە جىنايەت يۈز بەرگەنمۇ، كىم بىلىدۇ.

دانگلار خانىم دەرھال تۇرۇپ كەتتى.

— بۇ تېخى ھەممىسى ئەمەس، — دېدى مونتې ـ كرىستو.

— يەنە نېمە بار؟ — سوردى دېبرې. ئۇ، دانگلار خانىمنىڭ ھاياجانلىنىشىنى بايقىغانىدى.

— ھە، يەنە نېمە بار؟ — سوردى دانگلار، — مەنمۇ تېخى ئالاھىدە بىر نەرسىنى چىلىقتۇرمىدىم. سىزچۇ، كاۋالكانتى ئەپەندى؟

— ھە، مەنمۇ بۇ ئۆيگە ھەيران بولمايمەن، — دېدى كاۋالكانتى، — بىزنىڭ پىزادا ئۇگولىنو مۇنارىسى، فېررارادا تاسسۇ قەلئەسى، رىمىنىدا فرانچېسكو بىلەن پائولونىڭ ھۆجرىسى بار.

— توغرا، لېكىن سىزنىڭ ۋەتىنىڭىزدە مانا مۇنداق پەلەمپەي يوق، — دېدى مونتې ـ كرىستو ۋە پەردىنىڭ ئارقىسىدىكى ئىشىككە قاراپ قويدى.

سغا يوشۇرۇنغان ئىشكنى ئاچتى، — قېنى، بۇيىققا قاراڭلار، سىلەر بۇ پەلەمپەينى نېمىدەپ ئويلايسىلەر؟

— نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق پەلەمپەي! — دەپ كۈلۈپ كەتتى شاتو ـ رېنو.

— راست، — دېدى دېبرې، — خىئوس شارابىنىڭ تەسىرىدىن كەيپىم ئۇچۇپ قالدىمۇ قانداق، ئۆزۈمۇ ئۇقالمايۋاتىمەن. ئىش قىلىپ، بۇ ئۆيې كۆڭلۈمنى غەش قىلىۋاتىدۇ.

موررېلغا كەلسەك، ئۇ بۇ ئۆينىڭ ۋالېنتىناغا قالدۇرۇلماقچى بولغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن بۇيان كۆڭلى يېرىم بولۇپ، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى.

— كۆز ئالدىڭلارغا كەلتۈرۈپ بېقىڭلار، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — قاراڭغۇ، بوراندىلىق كېچىلەردىن بىرىدە قاندىقتۇر بىر ئوتتللو ياكى گانۇ ھەزرەت مانا مۇشۇ پەلەمپەيدىن ئېھتىيات بىلەن بىر چامداپ، ئىككى چامداپ، تۆۋەنگە چۈشمەكتە. ئۇ، قولىدىكى بىر قورقۇنچلۇق تۇڭۇننى تەڭرىنىڭ كۆزىدىن يوشۇرالمىسۇن، ئىنسانلارنىڭ كۆزىدىن يوشۇرۇشقا ئالدىرىماقتا.

ئەس ـ هوشىنى يوقاتقان دانگلار خانىم ۋىلفورنىڭ قولىغا ئۆزىنى تاشلۇۋېتىشكە تاس قالدى. ۋىلفور ئۇنىڭغا يېقىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن تامغا يۆلىنىۋالدى.

— نېمە بولدىڭىز، بارون خانىم؟ — دەپ خىتاب قىلدى دېبرې، — بەكلا تاتىرىپ كەتتىڭىزغۇ!

— نېمە بولغانلىقى چۈشىنىشلىكقۇ، — دېدى ۋىلفور خانىم، — گراف مونتې ـ كرىستو شۇنداق دەھشەتلىك گەپلەرنى قىلىۋاتىدۇكى، ھەممىڭىزنى قورقۇپ ئۆلسۇن دەۋاتامدىكەن ـ تاڭ!

— راست، — دېدى ۋىلفور، — ئاياللارنى قورقۇتۇۋەتتىڭىز، گراف.

— سىزگە زادى نېمە بولدى؟ — دېبرې دانگلار خانىمدىن يېنىشلاپ سورىدى.

— هېچنېمە، هېچنېمە، — دېدى دانگلار خانىم ئۆزىنى بېسىۋېلىشقا تىرىشىپ، — بىرئاز دېمىم سىقىلىپ قېلىۋاتىدۇ.

— ئەمىسە، باغقا چىقايلىمۇ؟ — سورىدى دېبرې دانگلار خانىمغا قولىنى بېرىپ ۋە ئۇنى ھېلىقى مەخپىي پەلەمپەي تەرەپكە تارتتى.

— ياق، ياق، دېدى دانگلار خانىم، — مەن مۇشۇ يەردە قالاي.

— خانىم، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — راستىنلا شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭىزمۇ؟

— ياق، گراف، — دېدى دانگلار خانىم، — لېكىن سىز شۇنداق جانلىق سۆزلىۋەتتىڭىزكى، فانتازىيىڭىز رېئاللىقتەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

— هەي، بۇ بىر تەسەۋۋۇردىن باشقا نەرسە ئەمەس، — دېدى مونتې ـ كرىستو كۈلۈپ تۇرۇپ، — يەنە مۇنداق دەپ تەسەۋۋۇر قىلىشقىمۇ بولىدىغۇ. بۇ بىر ئىناق ئائىلىنىڭ ئۆيى، كۆيۈمچان ئانىنىڭ ھۇجرىسى. بۇ قىزىل چىملىدىقلىق كارىۋات گويا كى ئىلاھە لىيۇتسىنانىڭ نەزىرى چۈشكەن بەخت بۆشۈكىگە ئوخشايدۇ. بۇ سىرلىق پەلەمپەيمۇ ئەسلىدە ئادەتتىكى بىر پەلەمپەيدىن ئىبارەت. دوختۇر ياكى بالا باققۇچى ئايال ۋە ياكى ئاتا بولغۇچى كىشى شەخسەن ئۆزى ئۇخلاپ قالغان بوۋاقنى كۆتۈرۈپ، تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ ئۇيقۇسىنى ئېچىۋەتمەسلىككە تىرىشىپ، مۇشۇ پەلەمپەيدىن ئاستا چۈشۈپ كېتىۋاتماقتا.

دانگلار خانىم بۇنداق تىنچ تۇرمۇش تەسىرىدىن تىنچلىنىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە، بىر ئىگراپ تاشلىدى ـ دە، پۈتۈنلەي هوشىزلىنىپ قالدى.

— دانگلار خانىم بولالماي قالدى، — دېدى ۋىلفور خانىم هودۇقۇپ، — ئۇنى هارۋىغا ئەپچىقىپ قويايلىمۇ؟

— ئاپلا! — دەپ خىتاب قىلدى مونتې - كرىستو، — مەن دورا ئالماي چىقىپتىمەن ئەمەسمۇ!

— مەندە دورا بار، — دېدى ژىلفور خانىم.

شۇ گەپ بىلەن ژىلفور خانىم قىزىل سۇيۇقلۇق قاچىلانغان كىچىك شىشىنى مونتې - كرىستوغا بەردى. بۇ دورا گىرافنىڭ ئېدۇئارنى ھوشىغا كەلتۈرۈشتە ئىشلەتكەن ھېلىقى دورىسىغا ئوخشاش ئىدى.

— مۇنداق دەڭ... — دەپ قويدى مونتې - كرىستو ژىلفور خانىمنىڭ قولىدىن شىشىنى ئېلىۋېتىپ.

— شۇنداق، — دەپ پىچىرلىدى ژىلفور خانىم، — سىزنىڭ مەسلىھەتىڭىز بويىچە ئىش قىلدىم.

— نەتىجىلىك بولدىمۇ؟

— شۇنداق بولغاندەك تۇرىدۇ.

شۇ ئارىدا دانگلار خانىمنى يانداش ئۆيگە ئېلىپ چىقىشتى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ لەۋلىرىنى قىزىل سۇيۇقلۇق بىلەن نەملىگەنىدى، ئۇ ھوشىغا كەلدى.

— نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق چۈش بۇ! — دېدى دانگلار خانىم.

ژىلفور بۇنىڭ چۈش ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ قولىنى چىڭ قىستى.

شۇنداق كېيىن دانگلارنى ئىزلەشتى. ھالبۇكى، دانگلار شائىرانە ھېس - تۇيغۇلارغا بېرىلمەيدىغان ئادەم بولغاچقا، ئاللىقاچان باغقا چىقىپ كەتكەن بولۇپ، مايور كاۋالكانتى بىلەن لۈۋرنودىن فلورېنسىيگە بارىدىغان تۆمۈر يولنىڭ لايىھىسى ئۈستىدە سۆھبەتلىشىۋاتاتتى.

مونتې - كرىستو ئىنتايىن بىئارام بولۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ دانگلار خانىمنى قولتۇقلىۋېلىپ باغقا باشلاپ چىقتى. بۇ

چاغدا دانگلار ئاتا - بالا كاۋالكانتىلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇپ قەھۋە ئىچىۋاتاتتى.

— خانىم، مەن سىزنى راستىنلا شۇنچىلىك قورقۇتىۋەتتىممۇ؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— ياق، گراف، ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، ئادەمنىڭ كەيپىياتى ياخشى بولمىغاندا ئاسان تەسىرلىنىدۇ.

ژىلفور ئۇنلۇك كۈلۈشكە ئۇرۇندى.

— كەيپىياتىڭىز ياخشى بولمىسا، ئويىنىشىپ دەپ قويغان ئادەتتىكى بىر گەپلەرمۇ يامان تەسىر قىلىدۇ، — دېدى ئۇ.

— مەيلى ئىشىنىڭلار، ئىشەنمەڭلار، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلدى مونتې - كرىستو، — بۇ ئۆيدە چوقۇم بىر جىنايەت ئۆتكۈزۈلگەن دەپ ئېيتالايمەن.

— ئويلاپ-راق سۆزلەڭ، — دېدى ژىلفور خانىم، — بۇ يەردە خانلىق مۇپەتتىش بار.

— شۇنداق بولغىنى تېخىمۇ ياخشى، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، شۇ جىنايەتنى ئاشكارىلايمەن.

— ئاشكارىلايمەن؟ — ياندۇرۇپ سورىدى ژىلفور.

— شۇنداق، گۇۋاھچىلارنىڭ ئالدىدا ئاشكارىلايمەن.

— بۇ بەك قىزىقارلىق گەپ بولدى، — دېدى دېبرې، — ئەگەر راستىنلا جىنايەت بولسا، بۇ بىزنىڭ تاماق ھەزىم قىلىشىمىزغا پايدىلىق بولىدۇ.

— جىنايەت بار، — دېدى مونتې - كرىستو، — قېنى، بۇياققا كەلگەيسىلەر، جانابلار. مەرھەمەت، ژىلفور ئەپەندى. جىنايەتنى ئاشكارىلىشىم قانۇنىي بولۇشى ئۈچۈن ھۆكۈمەت تەرىپىنىڭ مۇناسىپ ۋەكىلى ئالدىدا سۆزلىشىم كېرەك.

مونتې - كرىستو بىر قولى بىلەن ژىلفورنى، يەنە بىر

قولى بىلەن دانگلار خانىمنى قولتۇقلاپ، دەرەخلەرنىڭ سايىسى ئەڭ قويۇق بولغان بىر جايدىكى چىنارنىڭ تۈۋىگە باشلاپ باردى. باشقىلار ئۇلارنىڭ كەينىدىن ماڭدى.

— قاراڭلار،— دېدى مونتې - كرىستو، — مانا مۇشۇ يەردە (ئۇ پۈتى بىلەن يەرنى تېپىپ قويدى). دەرەخلەرنىڭ توپىسىنى ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى كولاتقۇزغانىدىم، مېنىڭ ئىشچىلىرىم مۇشۇ چىنارنىڭ تۈۋىنى كولاۋېتىپ، بىر كىچىك ساندۇقنى ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ساندۇقنىڭ تۆمۈر قىسمىلىرىنى تېپىۋېلىشتى. قارىسام، ئۇ تۆمۈرلەرنىڭ ئارىسىدا يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ ئىسكىلىتى ياتىدۇ. بۇنى فانتازىيە دېيىشكە بولمايدىغۇ دەيمەن؟

مونتې - كرىستو دانگلار خانىمنىڭ بىلىكى كىرىشىپ قالغانلىقىنى، ۋىلفورنىڭ قولى تىترەپ كەتكەنلىكىنى سەزدى.

— يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق؟— دېدى دېبرې، — ياۋاللا! مېنىڭچە، بۇ بىر جىددىي گەپ بولۇۋاتىدۇ.

— مانا، كۆردىڭىزمۇ!— دېدى شاتو - رېنو،— مەن ئۆيلەرنىڭىزنى خۇددى ئادەملەرنىڭكىگە ئوخشاش ئىچكى ماھىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئۆز قەلبى ۋە يۈزى بار دېگەنىدىمغۇ. بۇ ئۆينىڭ ۋىجدانى ئازابلانغانلىقى ئۈچۈن غەمكىن كۆرۈنگەن، ئۇنىڭ ئىچىدە بىر جىنايەت يوشۇرۇنۇپ ياتقانلىقى ئۈچۈن ۋىجدانى ئازابلانغان.

— شۇنداقتىمۇ، بۇ جىنايەت دېيىشكە نېمە ئاساس بار؟— دەپ ئېتىراز بىلدۈردى ۋىلفور ئۆزىگە زور غەيرەت بېرىپ.

— بۇ قانداق گەپ! بىر تىرىك بوۋاقنى باغقا كۆمۈۋەتسە جىنايەت ھېسابلانمامدۇ؟— دەپ خىتاب قىلدى مونتې - كرىستو،— ئەمىسە، بۇنداق قىلمىشنى نېمىدەپ ئاتاش مۇمكىن، جانابىي خانلىق مۇپەتتىش؟

— ئىرىك بوۋاقنى كۆمۈۋەتكەن دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟

— ئۇنداق بولمىسا، ئۇنى نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كۆمۈلۈشىدۇ؟ بۇ باغ ھېچقاچان قەبرىستانلىق بولمىغانغۇ.

— فرانسىيىدە بالا ئۆلتۈرگۈچىلەرگە قانداق چارە كۆرۈلىدۇ؟— دەپ سادىرلىق بىلەن سورىدى مايور كاۋالكانتى.

— كاللىسىنى ئالىدۇ،— دەپ جاۋاب بەردى دانگلار.

— ھە، كاللىسىنى ئالىدىكەن - دە!— تەكرارلىدى كاۋالكانتى.

— شۇنداق بولسا كېرەك. شۇنداقمۇ، ۋىلفور ئەپەندى؟— دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— شۇنداق، گراف،— دەپ جاۋاب بەردى ۋىلفور ئادەمنىڭ ئاۋازىدا ئوخشىمايدىغان ئاۋاز بىلەن.

مونتې - كرىستو بۇ ئويۇننى مەخسۇس ۋىلفور بىلەن دانگلار خانىمغا تەييارلىغان بولۇپ، بۇ ئىككىيلەنىڭ ئەمدى بۇنىڭدىن ئارتۇق بەرداشلىق بېرەلمەيدىغانلىقىنى چۈشەندى - دە، بۇ توغرىدا ئارتۇق سۆزلىمىدى.

— ھە، قەھۋە ئىچەيلى، جانابلار!— دېدى ئۇ،— بۇنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتىپتۇقتۇ.

ئۇ، مېھمانلارنى چىملىق ئۈستىگە قويۇلغان شىرەنىڭ يېنىغا قايتىدىن باشلاپ باردى.

— گراف،— دېدى دانگلار خانىم،— بۇنداق ئاجىزلىقىمغا ئىقرار بولۇشتىن نومۇس قىلمۇاتىمەن، لېكىن سىز شۇنداق قورقۇنچلۇق گەپلەرنى قىلدىڭىزكى، ئۆزۈمنى بېسىۋالالماي قالدىم. ئولتۇرۇۋېلىشىمغا رۇخسەت قىلغايسىز.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ ئۆزىنى ئورۇندۇققا تاشلىۋەتتى.

مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا تەزىم قىلىپ قويۇپ، ۋىلفور خانىمنىڭ يېنىغا كەلدى.

— دانگلار خانمغا سىزنىڭ دوردىڭىز يەنە گېرەك بولۇپ قالغاندەك تۇرىدۇ، — دېدى ئۇ.

هالبۇكى، ۋىلفور خانىم دوستىنىڭ يېنىغا بارغۇچە، خانلىق مۇپەتتىش دانگلار خانىم بىلەن پىچىرلاپ سۆزلىشۋېلىشقا ئۈلگۈردى:

— ئىككىمىز ئايرىلىم بىر سۆزلىشۋالايلى.

— قاچان؟

— ئەتە.

— قەيەردە؟

— مېنىڭ ئىشخانامدا... سوتتا. مېنىڭچە، بۇ ئەڭ بىخەتەر ئورۇن.

— ماقۇل، باراي.

بۇ چاغدا ۋىلفور خانىم يېتىپ كەلدى.

— رەھمەت سىزگە، دوستۇم، — دېدى دانگلار خانىم كۆلۈمسىرەشكە تىرىشىپ، — ھېچقىسى يوق، خېلى ياخشى بولۇپ قالدىم.

ئون بىرىنچى باب

گاداي

كەچ كىرىپ قالغاندى. ۋىلفور خانىم پارىژغا قايتىشتىن سۆز ئاچتى. دانگلار خانىم بۇ يەردە تۇرۇۋېرىشكە چىدىيالماي قېلىۋاتقان بولسىمۇ، بۇ ھەقتە گەپ قىلالماي ئولتۇرغاندى.

شۇنداق قىلىپ، ۋىلفور ئۆز ئايالىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن بىرىنچى بولۇپ، قايتىشقا تەرەددۇت قىلدى. ئۇ، دانگلار خانىمنى ئۆز پەيتۇنىغا تەكلىپ قىلدى، چۈنكى شۇنداق بولغاندا ۋىلفور

خانىم ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالايتتى. دانگلار بولسا، كاۋالكانتى بىلەن قىزغىن سۆھبەتكە چۈشۈپ كەتكەنلىكتىن، ئەتراپتا بولۇۋاتقان ئىشلارغا ئېتىبار قىلمايتتى.

مونتې ـ كرىستو ۋىلفور خانىمنىڭ دوراسىنى سوراۋاتقاندا ۋىلفورنىڭ دانگلار خانىم بىلەن سۆزلىشۋاتقىنىغا دىققەت قىلغاندى. ۋىلفور گەرچە دانگلار خانىم ئاران ئاڭلىيالىغۇدەك قىلىپ، پىچىرلىغان بولسىمۇ، مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى روھى ھالىتىنى بىلگەچكە، بۇ ئىككىيلەنىڭ نېمە دېيىشكەنلىكىنى پەملىدى.

موررېل، دېبرې، شاتو ـ رېنولار ئاتلىرىغا مىنىپ، ئىككى خانىم ۋىلفورنىڭ پەيتۇنىغا ئولتۇرۇپ چىقىپ كېتىشتى. دانگلارنىڭ مايور كاۋالكانتىغا بولغان زوقى بارغانسېرى ئۇلغىيىۋاتاتتى، شۇڭا ئۇنى ئۆزىنىڭ پەيتۇنىغا تەكلىپ قىلدى.

ئاندرېئا كاۋالكانتى دەرۋازا ئالدىدا ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغان ھارۋىغا قاراپ ماڭدى. بۇ ھارۋىغا بويلۇق كەلگەن توق بوز ئات قوشۇلغان بولۇپ، ياسداق كىيىنىۋالغان ھارۋىكەش ئۇنىڭ تىزگىنىدىن تۇتۇپ تۇراتتى.

ئاندرېئا داستىخان ئۈستىدە كەم سۆز بولدى. ئۇ پەملىك يىگىت بولغاچقا، شۇقەدەر باي ۋە ئابرويلۇق كىشىلەرنىڭ ئالدىدا بىرەر قاملاشمىغان گەپ قىلىپ قويۇشتىن ئېھتىيات قىلاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ يوغان ئېچىلغان تەشۋىشلىك كۆزلىرى بىلەن ئارىلاپ ـ ئارىلاپ خانلىق مۇپەتتىشكە قاراپ قويياتتى.

كېيىن دانگلار ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىشقا باشلىدى. دانگلار ھاكاۋۇر قېرى مايور بىلەن ئۇنىڭ تارتىنچاق ئوغلىغا قاراپ ۋە ئۇلارغا قارىتا مونتې ـ كرىستونىڭ خوش مۇئامىلىسىنى كۆرۈپ، بۇ مايورنىڭ ئەسلىدە ئوغلىنى ئاقسۆڭەكلەرچە تەربىيىگە

ئىگە قىلىش ئۈچۈن پارىژغا كەلگەن كاتتا مۆتىۋەر ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلدى. شۇڭا، ئۇ، مايورنىڭ چىمچىلاق بارمىقىدا يالتىراپ تۇرغان يوغان بريلىيانت كۆزلۈك ئۈزۈككە چەكسىز ھۆرمەت تۈيغۇسى بىلەن كۆز تاشلىدى. ۋەھالەنكى، مايور ئېھتىياتچان ۋە تەجرىبىلىك ئادەم بولغاچقا، ئۆز پېئىلىدىكى قەغەز پۈللاردىن بىر چاتاق چىقىپ قالمىسۇن دەپ، ئۇلارنى دەرھال قىممەتلىك بۇيۇملارغا ئالماشتۇرۇۋالغانىدى. تاماقتىن كېيىن بارون سانائەت ۋە سايا‌ھەت ئۇستىدە سۆھبەتلەشكەن بولۇپ، ئاتا ـ بالا ئىككىيلەننىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلىپ كۆردى. ئاتا ـ بالا ئىككىيلەن بولسا، دەل مۇشۇ دانگلار-نىڭ بانكىسىدىن ئۆزلىرىنىڭ بىرىگە 48مىڭ فرانك نەق پۇل ۋە يەنە بىرىگە ھەر يىلى 50 مىڭ لىۋر بېرىلىدىغانلىقىنى بىلدىغان بولغاچقا، بۇ بانكىرغا بەكمۇ ئوڭ چىراي بولۇپ، قىلىدىغان قىلىق تاپالمايى قالغانىدى. ئۇلار بۇ بانكىرغا ئۆزلىرىنىڭ تولۇپ تاشقان مەنىەتدارلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ھەتتا ئۇنىڭ مالايلىرىنىڭمۇ قوللىرىنى قىسىشقا تەييار ئىدى.

دانگلارنىڭ كاۋالكانتىغا قارىتا ھۆرمىتى ۋە ھەتتا زوق ـ ھەۋىسى بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى. بۇنداق بولۇشنىڭ يەنە بىر سەۋەبىمۇ بار ئىدى. يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، مايور، گوراتسىينىڭ «ھېچ نەرسىگە ئەجەبلەنمەسلىك» پىرىنسىپى بويىچە، مىنوگا بىلەلمىرىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرى قايسى كۆلدە بولىدىغانلىقىنى تەمكىنلىك بىلەن ئېيتىپ بەردى ـ دە، شۇ بىلەلمىنىڭ ئۆزىگە تېگىشلىك ئۇلۇشىنى ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەستىن يېۋەتتى. بۇنىڭغا قاراپ، دانگلار شۇنداق خۇلاسە چىقاردىكى، بۇنداق ھەشەمەتچىلىكلەر كاۋالكانتىلار ئۈچۈن ئادەتتىكى ئىش بولسا كېرەك؛ خۇددى گرافنىڭ فۇزارو كۆلىدىن مىنوگا ۋە

ۋولگا دەريا‌سىدىن ستېرلىياد بىلەلمىرىنى كەلتۈرگىنىگە ئوخشاش ئۇمۇ ئۆز يۇرتىدا شۆھرەتسىزلىنىدىن ئالدۇرۇلغان فورىل ۋە برىتانىيەدىن كەلتۈرۈلگەن لانگۇست بىلەلمىرىنى ئىستېمال قىلىدىغان بولسا كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، دانگلار كاۋالكانتىنىڭ سۆزلىرىگە ئىخلاس بىلەن قۇلاق سالدى. كاۋالكانتى مۇنداق دېدى:

ـــ تەقسىر، ئەتە سىزنىڭ ئالدىڭىزغا سۆزلەشكىلى بارماقچىمەن.

ـــ تەقسىر، ـــ دېدى دانگلار ئۇنىڭغا جاۋابەن، ـــ قەدەم تەشرىپ قىلىشىڭىزنى ئۆزۈم ئۈچۈن بەخت دەپ ھېسابلايمەن.

شۇنداق كېيىن دانگلار، ئەگەر كاۋالكانتى ئوغلىدىن ئايرىلىپ مېڭىشقا رازى بولسا، ئۇنى پرىنسىپ مېھمانخانىسىغا ئۆزىنىڭ پەيتۇنى بىلەن ئاپىرىپ قويۇشنى تەكلىپ قىلدى. كاۋالكانتى ئۇنىڭغا جاۋابەن، ئۆز ئوغلىنىڭ مۇستەقبل ھايات كەچۈرۈشكە ئادەتلەنگەن يېگىت ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ شەخسىي ئات ـ ھارۋىسى بار ئىكەنلىكىنى، بۇ يەرگىمۇ ئۆلار ئايرىم ـ ئايرىم كەلگەنلىكىنى ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرمۇ ئايرىم قايتىشقا بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

شۇنداق قىلىپ، مايور دانگلارنىڭ پەيتۇنىغا ئولتۇردى. بانكىر ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، بۇ كىشىنىڭ مۇلاھىزىلىرىنى ئىشتىياق بىلەن تىڭشىدى ۋە ئۇنىڭغا بولغان قىزىقىشى يەنمۇ ئۇلغايدى، چۈنكى ئۇ، گەرچە ئىقتىسادچىللىق ۋە ئىدىتىلىق توغرىسىدا سۆزلىسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئوغلىغا ھەر يىلى 50 مىڭ فرانك بېرەتتى. دېمەك، بۇ پىشقەدەم مايورنىڭ يىللىق كىرىمى بەش ـ ئالتە 100 مىڭ فرانك بولۇشى تۇرغان گەپ.

بۇ چاغدا ئاندرېئا ئۆزىنى تېخىمۇ ئەتىۋار كۆرسىتىش مەقسىتىدە ئۆز ھارۋىكىشىنى تىللاپ، ئۇنىڭ ھارۋىنى ئىشىك ئالدىغا ئەكەلمەي، دەرۋازىدا توختىتىپ قويغانلىقى ۋە شۇنىڭ

بىلەن. ھارۋىنىڭ يېنىغىچە راۋۇرۇس 30 قەدەم يول مېڭىشقا مەجبۇر قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاچچىقلىنىۋاتاتتى. ھارۋىكەش ئۇنىڭ تەنبىھلىرىگە پاۋاشلىق بىلەن سۈكۈت قىلىپ تۇردى. ئۇ، تا-قەتسىزلىنىپ، ئالغا ئىنتىلىپ تۇرغان ئاتنىڭ تىزگىنىنى سول قولى بىلەن تۇتۇپ، ئوڭ قولى بىلەن تىزگىنىنى ئاندىرئىغا ئۇزاتتى. ئاندىرئا تىزگىنىنى قولىغا ئالدى - دە، لاكلانغان ئا-ياغ كىيگەن پۇتىنى ھارۋىنىڭ سۈپىسىغا ئالدى.

دەل شۇ چاغدا كىمدۇ بىرى ئۇنىڭ يەلكىسىگە قولىنى قويدى. ئۇ، دانگلار ياكى مونتې - كرىستو بىرەر ئىشنى ئۇنتۇپ قالغان بولسا، ئەمدى شۇنى ئېيتىش ئۈچۈن كەلگەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، ئارقىغا بۇرۇلۇپ قارىدى.

ھالبۇكى، ئۇ، ئۇلارنى ئەمەس، بەلكى باشقا بىر كىشىنى، يەنى ئاپتاپتا كۆيۈپ كەتكەن، ساقىلى ئۆسۈپ كەتكەن، كۆز-لىرى چوغدەك يېنىپ تۇرغان ۋە خۇددى ئاچ بۆرىنىڭ چىشلىرىدەك 32 دانە ناپىئاق، ئۆتكۈر چىشلىرىنى يالتىڭلاپ ھېجىيىپ تۇرغان غەلىتە بىر تەلەتنى كۆردى. بۇ كىشىنىڭ چاچلىرىغا ئاق كىرىشكە باشلىغان بولۇپ، بېشى قىزىل چاقماقلىق ياغلىق بىلەن تېڭىلغانىدى. ئۇ، ئىنتايىن پاسكىنا ۋە جۇل - جۇل بولۇپ كەتكەن چاپان كىيىۋالغان بولۇپ، بويى ئېگىز ۋە شۇقەدەر ئاۋاق ئىدىكى، ھەربىر ھەرىكەت قىلغاندا ئۇنىڭ ئۇستىخانلىرى تاراقلاپ تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئاندرېئا ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ يەلكىسىگە تەگكەن قولنى كۆردى. بۇ قول ئۇنىڭغا گىگانت قولدەك كۆرۈ-نۈپ كەتتى. ئۇ، ھارۋىغا ئېسىپ قويۇلغان پەنەر چىراغنىڭ يورۇقىدا بۇ كىشىنى تونۇدىمۇ ياكى ئۇنىڭ بەتبەشىرىسىدىن قورقۇپ كەتتىمۇ — بۇنى بىز بىلمەيمىز. قانداقلا بولمىسۇن، ئۇ چۆچۈپ كېتىپ، ئارقىغا داجىدى.

— سىزگە نېمە گېپەك؟— دېدى ئۇ.

— ئەپسۇ قىلىڭ، ھۆرمەتلىك زات، — دېدى ھېلىقى كىشى، قىزىل ياغلىقىنى قولى بىلەن تۇتۇپ تۇرۇپ، — بەلكىم سىزنى مالال قىلىپ قويغاندۇرمەن، لېكىن سىزگە دەيدىغان گېپىم بار.

— كەچ كىرگەندە سەدىقە تىلىسە بولمايدۇ، — دېدى ھارۋىكەش ئۆز خوجايىنىنى بۇ بەكباش سەرگەردانىدىن قۇتۇل-دۇرماقچى بولۇپ.

— مەن سەدىقە تىلەپ كەلمىدىم، تۇمۇچۇقۇم، — دېدى ناتونۇش كىشى ۋە تەنىلىك كۆلۈپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ كۆلۈشى شۇنداق قورقۇنچلۇق تۇيۇلدىكى، ھارۋىكەش غىلىك قىلالماي قالدى، — سېنىڭ خوجايىنىڭ ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ماڭا بىر ۋەزىپە تاپشۇرغانىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئىككى ئېغىز گەپ قىلغىلى كەلدىم.

— ھەي، بۇرادەر، — ئاندرېئا ئۆزىنىڭ قانچىلىك ھو-دۇققانلىقىنى ھارۋىكەش سېزىپ قالمىسۇن دەپ خېلى كەسكىن ئاھاڭدا سۆزلىدى، — نېمە دېمەكچىسىز؟ گېپىڭىز بولسا ئېيتىڭ.

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، — دېدى قىزىل ياغلىقلىق كىشى ئاۋازىنى ئاران چىقىرىپ، — شۇنى دېمەكچىمەنكى... مېنى پاردىغچە پىيادە مېڭىش ئازابىدىن قۇتۇلدۇرۇڭلار. مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، ساڭا ئوخشاش ياخشى تاماقلارنى يېمىدىم، ئاران تۇرۇۋاتىمەن.

ئاندرېئا بۇنداق غەلىتە مۇراجىئەتنى ئاڭلاپ، شۇركۇنۇپ كەتتى.

— مېنى زادى نېمە قىل دەيسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— مېنى بۇ ئېسىل ھارۋاڭغا ئولتۇرغۇزۇۋال دەيمەن.

ئاندرېئا تاتىرىپ كەتتىيۇ، ھېچنېمە دېمىدى.

— هه، بىلىپ قوي، — دېدى قىزىل ياغلىقلىق كىشى ۋە قوللىرىنى يانچۇقلىرىغا تىقىپ ئاندرېئاغا ئۆكتەملىك بىلەن قاريدى، — هارۋاڭغا ئولتۇرۇۋالاي دەۋاتىمەن! ئاڭلىدىڭمۇ، گۆدەك ېېنېدېتتو؟

ئاندرېئا بۇ ئىسمىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ، هارۋىكەشنىڭ يېنىغا كېلىپ مۇنداق دېدى:

— مەن بۇ كىشىگە هەقىقەتەن بىر ۋەزىپە تاپشۇرغانىدىم. ئۇ ماڭا شۇ ۋەزىپىنىڭ ئورۇنلىنىش ئەھۋالىنى يەتكۈزمەكچى. سىز قاراۋۇلخانىغىچە مېڭىپ بېرىپ، ئاندىن بىر هارۋا كىرا قىلىپ قايتىڭ.

هارۋىكەش هەيران بولۇپ، مېڭىپ كەتتى.

— هېچبولمىغاندا قاراڭغۇراق بىر يەرگە بېرىپ تۇرايلى، — دېدى ئاندرېئا.

— ماقۇل، مەن سېنى قاراڭغۇ يەرگە باشلاپ باراي. مانا، قاراپ تۇر، — دېدى قىزىل ياغلىقلىق كىشى.

ئۇ، ئاتنىڭ چۈلۈۋىرىدىن يېتىلەپ، هارۋىنى بىر قاراڭغۇ بۇلۇڭغا ئېلىپ باردى. بۇ يەردە ئاندرېئانىڭ ئۇنىڭغا كۆرسەتكەن ۋاتقان ئىلتىپاتىنى هېچكىم كۆرمەيتتى.

— مەن بۇ ئىسىل هارۋىغا ئولتۇرۇشقا خۇشتار بولۇپ قالمىدىم، — دېدى ئۇ، — ياق، مەن بەك هېرىپ كەتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بەزى ئىشلار توغرۇلۇق سەن بىلەن سۆزلىشىۋالاي دەيمەن.

— هە، ئەسسە، هارۋىغا ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئاندرېئا.

ئەگەر شۇ تاپتا قاراڭغۇ چۈشكەن مەزگىل بولمىسا، يىرتىق چاپان كىيىپ، تاۋار ياستۇقلاردا كېرىلىپ ئولتۇرغان گادداي بىلەن چىرايلىق كىيىنىۋېلىپ، هارۋا هەيدەۋاتقان يىگىتنى كۆرسە هەرقانداق ئادەم هاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالار ئىدى.

ئاندرېئا پۈتۈن مەھەللىنى كېزىپ ئۆتكۈچە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. هېلىقى كىشىمۇ گەپ قىلمىدى. ئۇ، بۇ خىل قاتناش ئۇسۇلىدىن ناهايىتى مەمنۇن بولغاندەك كۆلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى.

ئۇلار ئوتېيلىنىڭ سىرتىغا چىققاندىن كېيىن ئاندرېئا ئۇلارنى كۆرگەن ئادەم بارمۇ دەپ ئۇياق ـ بۇياققا قاراپ باقتى. ئاندىن، ئۇ ئاتنى توختاتتى ۋە قوللىرىنى كۆكرىكىنىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۈرۈپ، قىزىل ياغلىقلىق كىشى تەرەپكە بۇرۇلدى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — دېدى ئۇ، — نېمە ئۈچۈن مېنى جان باققىلى قويمايسىز؟

— هەي، بالا، سەن نېمىشقا ماڭا ئىشەنمەيسەن؟

— سىزگە ئىشەنمەي نېمە قىلدىم؟

— هە؟ نېمە قىلدىم دەمسەنا؟ بىز ئىككىمىز ۋار كۆۋرۈكىدە ئايرىلغانىدۇق. سەن ماڭا پېيمون ۋە توسكانغا باردىمەن دېگەنىدىڭ. ئەمدى قارىسام، پارىژدا يۈرىسەنغۇ!

— بۇنىڭ سىزگە نېمە يامىنى بار؟

— هېچقانداق يامىنى يوق. ئەكسىچە، ماڭا پايدا تېگىپ قالار دەپ ئويلاۋاتىمەن.

— هە، مۇنداق ئىكەن ـ دە! — دېدى ئاندرېئا، — مېنى هايانكەشلىككە دەسمايە قىلماقچىمۇ سىز؟

— ۋاي ـ ۋۇي، نېمانچە كايىپ كېتىسەن!

— ئاگاهلاندۇرۇپ قويماي، ئۇنداق قىلمەن دېسىڭىز ئۆزىڭىز زىيان تارتىپ قالمىسىز، كادرۇس ئاكا.

— هەي سويما، ئۇنداق چىچاڭشىپ كەتمە. تەلەيسىزلىكنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆزۈڭ بىلىسەنغۇ. تەلەيسىزلىك ئادەمنى هەسەتخور قىلىپ قويىدۇ. مەن تېخى سېنى پېيمون ياكى توسكاندا

مۇساپىر بولۇپ، مالايلىق ياكى ھاماملىق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. مەن ساڭا چىن قەلبىمدىن كۆيۈنمەن، سېنى ئۆز ئوغلۇمدەك كۆرىمەن. مەن سېنى «ئوغلۇم» دەپ ئاتايتتىمغۇ.

— ھە، چاققان سۆزلەك. يەنە نېمە گېپىڭىز بار؟

— ۋاي تەنتەك! ئالدىرىماي تۇرمامسەن.

— ھېلىمۇ ئالدىرىمايۋاتىمەن. گېپىڭىزنى چاققانراق تۈگىتىڭ.

— كېيىن سېنى ئۈشتۈمتۇت قاراۋۇلخانىڭ يېنىدا ئۇچراتتىم قالدىم. قارىسام، ھارۋاڭمۇ، يېپيېڭى كېيىم كىيگەن ھارۋىكەشكىمۇ بار ئىكەن. بۇ قانداق گەپ، سەن بىر ئالتۇن تاۋاقنى تېپىۋالدىڭمۇ ياكى دەللالىلىق گۈۋاھنامىسىغا ئىگە بولدۇڭمۇ؟

— ھەسەت قىلىۋاتامسىز؟

— ياق، خۇشال بولۇۋاتىمەن، خۇشال بولغانلىقىم ئۈچۈن سېنى تەبرىكلىگىم كېلىپ قالدى، سويما. لېكىن مېنىڭ ئۈچامدا ئانچە ياخشى كىيىملەر بولمىغىنى ئۈچۈن، سېنىڭ يۈزۈڭ چۈشۈپ كەتمىسۇن دەپ ئېھتىيات چارىسىنى قوللاندىم.

— قالتىس ئېھتىيات چارىسى ئىكەن! — دېدى ئاندرېئا، — ھارۋىكەشنىڭ ئالدىدىمۇ گەپ قىلامسىز.

— ئامال يوق، ئوغلۇم. سېنى ئاران ئۇچراتتىم ئەمەسمۇ. سېنىڭ ئېتىڭ يۈگۈرۈك، ھارۋاڭ يېنىك، ئۆزۈڭ خۇددى ئۇگور بىلىقىدەك سىلىق. سېنى بۇگۈن قولدىن چىقىرىپ قويغان بولسام، بۇندىن كېيىن ھەرگىزمۇ تۇتۇۋالالماس ئىدىم.

— ئۆزىڭىز كۆرۈۋاتىسىز، مەن مۆكۈنۈپ يۈرمەيمەنغۇ.

— بۇ سېنىڭ بەختىڭ. مەنمۇ شۇنداق بولۇشنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم، لېكىن مۆكۈنۈپ يۈرىمەن. مېنى تونۇمايلا قالامدىكەن دەپ قورققانىدىم. ھېلىمۇ ياخشى تونۇدۇڭ، — دەپ قويۇپ

شۇپ قويدى كادرۇس يېرگىنچلىك ھالدا ھېجىيىپ، — تونۇغانلىقىڭغا بەك خۇش بولدۇم.

— ھە، ماقۇل، — دېدى ئاندرېئا، — مېنى نېمە قىل دەيسىز؟

— مېنى سىزلەۋاتسەنغۇ. بۇنداق قىلساڭ ياخشى بولمايدۇ، بېنەدېتتو. مەن سېنىڭ قەدىناس دوستۇڭ ئەمەسمۇ. بولمىسا، ساڭا بولغان تەلىپىمنى ئېغىرلىتىمەن.

بۇ تەھدىت سۆزلىرى ئاندرېئانىڭ ئاچچىقىنى باستى. ئۇ، ياۋاش بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى - دە، ئېتىنى يەنە يورغىلىتىپ ماڭغۇزدى.

— ماڭا بۇنداق مۇئامىلە قىلىشىڭ ياخشى ئەمەس، كادرۇس، — دېدى ئۇ، — ئۆزۈڭمۇ «بىز قەدىناس دوستلار» دەۋاتسەنغۇ. سەن مارسېللىق، مەن ...

— ھە، ئۆزۈڭنىڭ كىملىكىنى بىلەلىدىڭمۇ؟

— ياق، لېكىن سەن كورسكادا چوڭ بولغان. سەن قېرى ۋە جاھىل، مەن ياش ئۆز سۆزلۈك. بىز بىر - بىرىمىزگە تەھدىت سالساق ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدۇ، ھەر قانداق ئىش بولسا كېڭىشىپ قىلغىنىمىز ياخشى. مېنىڭ تەلىيىم كېلىپ قالدى، سېنىڭ تەقدىرىڭ تېخىچە ئوڭشالمايۋاتىدۇ. بۇنىڭدا مېنىڭ نېمە گۇناھىم؟

— راست تەلىيىڭ كەلدىمۇ؟ بۇ ھارۋىكەش، ھارۋا ۋە ئۇچاڭدىكى كىيىملەر ئۆزۈڭنىڭمۇ؟ ئەمىسە بەك ياخشى بوپتۇ! — دېدى كادرۇس ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرى تەمەخورلۇق بىلەن يالتىراپ كەتتى.

— شۇنى بىلگەچكە مېنى تۇسۇۋالغانسەن، — دېدى ئاندرېئا بارغانسېرى ھاياجانلىنىپ، — ئەگەر مەنمۇ ساڭا ئوخشاش بېشىمغا ياغلىق چىگىپ، ئۇچامغا مەينەت چاپلاپ،

پۇتۇمغا تۆشۈك ئاياغ كىيگەن بولسام، مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ئانچە ئالدىراپ كەتمىگەن بولاتتىك.

— مېنى كەمستۈاتقىنىڭنى قارا، سويما. ئۇنداق دېمە! سېنى تاپتىم ئەمدى ياخشى كىيىم كىيەلەيمەن. مەن سېنىڭ يۈرىكىڭنىڭ ياخشىلىقىنى بىلىمەن. ئىككى چاپىنىك بولسا بىرىنى ماڭا بېرىسەن. سەن ئاچ قالغان ۋاقتىڭدا ساڭا ئۆزۈمنىڭ شورپامنى ۋە پۇرچاقلىرىمنى بەرگەنىدىمغۇ.

— ھەئە، — دېدى ئاندرېئا.

— سەن بەك ئىشتەيلىك ئىدىك، جۇمۇ. ھازىرمۇ شۇنداق ئىشتىيىڭ ياخشىمۇ؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى ئاندرېئا ۋە كۈلۈپ كەتتى.

— بايا ئاۋۇ كىنەزنىڭ ئۆيىدە تاماقلارنى قانداق يېگەنلىكىڭ كۆز ئالدىمغا كېلىۋاتىدۇ.

— ئۇ كىنەز ئەمەس، گىراف.

— گىراف؟ بايمۇ؟

— باي، لېكىن ئۇنىڭدىن ئۈمىد كۈتمە. ئۇ جانابىنى ئاساناقچە جايلىغلى بولمايدۇ.

— قورقما! سېنىڭ گرافىڭغا ھېچكىم چېقىلمايدۇ. لېكىن، — دەپ قوشۇپ قويدى كادرۇس ۋە يەنە بايىقىدەك يىرگىنچلىك ھالدا كۈلۈپ قويدى، — بۇنىڭ ئۈچۈن سەن ئازراق چىقىم تارتىشىڭ كېرەك.

— ھەي، ساڭا قانچە كېرەك؟

— بىر ئايدا 100 فرانك بولسا يېتەر ...

— ھەي؟

— بىر ئامال قىلىپ جان بېقىپ تۇرارمەن ...

— 100 فرانك بىلەن؟

— بۇ ئاز، ئەلۋەتتە، ئۆزۈك بىلسەن، لېكىن ...

— ھە، لېكىن؟

— 150 فرانك بەرسەڭ تولۇق يېتىدۇ.

— مانا، 200 فرانك، — دېدى ئاندرېئا.

ئۇ كادرۇسنىڭ قولىغا ئون لۇيىدورنى تۇتقۇزدى.

— ياخشى بولدى، — دېدى كادرۇس.

— ھەر ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى دەرۋازىۋەننىڭ يېنىغا كىر. پۇلنى شۇنىڭغا بېرىپ قويىمەن.

— مېنى يەنە كەمستۈاتسەن!

— نېمىدەپ كەمستتىم؟

— مېنى مالايلار بىلەن ئالاقىلاشتۇرماقچى بولۇاتسەن. ياق، مەن سەن بىلەن ئالاقىلىشىشنى خالايمەن.

— ماقۇل، ھەر ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى مېنىڭ يېنىمغا كەل. ئۇلار ماڭا پۇل بېرىشنى توختاتقۇچە سەنمۇ ئۆزۈڭنىڭ ئۇلۇشۇڭنى ئېلىۋېرىسەن.

— بەللى، بەللى، ئادەم تاللاشتا خاتالاشماپتىكەنمەن. يارايدىغان يىگىت ئىكەنسەن. مانا مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ ئامىتى كەلسە ياخشى بولىدۇ. ساڭا بۇ ئامەت نەدىن كەلدى، ھە؟

— بۇنى سوراپ نېمە قىلسەن؟ — دېدى كاۋالكانتى.

— ماڭا يەنە ئىشەنمەيۋاتسەنغۇ!

— ئىشەنمەيدىغان گەپ يوق. مەن ئاتامنى تاپتىم.

— ھەقىقىي ئاتاڭنىمۇ؟

— ھەئە ... ئۇ ماڭا پۇل بېرىۋاتقاندىن كېيىن ...

— شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئىشىنىسەن ۋە ئۇنى ھۆرمەتلەيسەن، توغرا. ئاتاڭنىڭ ئىسمى نېمىكەن؟

— مايور كاۋالكانتى.

— ئۇ سېنى ياخشى كۆرەمدۇ؟

— هازىرچە ياخشى كۆرىدىغانىدەك تۇرىدۇ.
— ئاتاڭنى ساڭا كىم تېپىپ بەردى؟
— گراف مونتې - كرىستو.
— سەن هازىر شۇنداق ئۆيىدىن چىقتىڭمۇ؟
— ھەئە.
— ئۇ، مۇشۇنداق ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولسا، مېنى «بوۋام» دەپ ئۇنداق يېنىغا باشلاپ كىرگىنە.
— ئۇنىڭغا سەن توغرۇلۇق گەپ قىلىپ باقاي. ئۇنىڭغە چە سەن نېمە ئىش قىلىسەن؟
— مەنمۇ؟
— ھەئە، سەن.
— شۇنچىلىك كۆڭۈل بۆلگەنلىكىگە ھەشقاللا، — دەپ قويدى كادرۇس.
— باباتىن بېرى سەن مەندىن گەپ ئالدىڭ، ئەمدى مېنىڭمۇ ئانچە - مۇنچە سوراپ بېقىشقا ھەققىم بار، — دېدى ئاندرېئا نارازى بولۇپ.
— ماقۇل ... مەن تۇزۇكرەك بىر بىنادىن ئۆزۈمگە بىر ئېغىز ئۆي ئىجارىگە ئالىمەن، ھەر كۈنى ساقلىمىنى قىرىپ، بوش ۋاقىتلىرىمنى قەھۋەخانىغا بېرىپ گېزىت ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزىمەن. كېچىلىرى كىلاكېرلارغا ① قوشۇلۇپ تىياتىرغا بارىمەن. ئومۇمەن، دەم ئېلىشقا چىققان بولكىچىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋالىمەن. مەن بۇرۇنلا شۇنداق قىلىشنى ئويلاپ يۈرگەنىدىم.
— شۇنداق قىلساڭ ياخشى بولىدۇ. مۇشۇ نىيىتىڭ بويىچە ئەقىلگىنى جورۇپ ياشىساڭ، ھەممە ئىشلىرىڭ ئوڭغا تارتىدۇ.

① كىلاكېر — مەخسۇس چاۋاك چېلىپ داغدۇغا پەيدا قىلىش ئۈچۈن تىياتىرخانىلارغا ياللىنىدىغان كىشى؛ ئالقىشچى.

— پاھ، مۇنۇ بوسۇغىنى ①! ھە، سەن ئۆزۈڭ ئەمدى نېمە ئىش قىلىسەن؟ فرانسىيىنىڭ پېرى ② بولامسەن؟
— بولسامۇ بولارمەن! — دېدى ئاندرېئا.
— مايور كاۋالكانتى بەلكىم پېر بولۇشىمۇ مۇمكىن، لېكىن ... ئەپسۇسكى، بۇ ئۇنۋانغا ۋارىسلىق ھوقۇقى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.
— تولا سىياسەتۋازلىق قىلما، كادرۇس. پۇلنىمۇ ئالدىڭ، مەنزىلگىمۇ يېتىپ كەلدۇق. ئەمدى ھارۇدىن چۈشۈپ، كەشىگە نى توغرىلا.
— ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ، قەدىرلىكىم!
— يەنە نېمە گېپىڭ بار؟
— ئويلاپ باقمامسەن، سويما. بېشىمدا قىزىل ياغلىق، ئۆتۈكۈمنىڭ پاشنىسى چۈشۈپ قالغان، ھېچقانداق تونۇشتۇرۇش خېتىم يوق، يانچۇقۇمدا ئون لۇيىدور، بۇرۇنقى پۇللىرىم بىلەن قوشقاندا، ئومۇمەن 200 فرانىك نەق پۇل. قاراۋۇلخانىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتسەم مېنى چوقۇم تۇتۇۋېلىشىدۇ! مەن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بۇ ئون لۇيىدورنى سەندىن ئالغانلىقىمنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولىمەن. تەكشۈرۈش، تەرگەۋ قىلىشلار باشلىنىدۇ. ئاندىن، مېنىڭ تۇلوندىن قېچىپ كەلگەنلىكىم ئېنىقلىنىدۇ ۋە مېنى مەھبۇسلار قاتارىغا قوشۇپ، ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا ھەيدەپ تاپىرىپ قويۇشىدۇ. مەن يەنە بۇرۇنقىدەك 106 - نومۇردىنلا ئىبارەت بولۇپ قالىمەن. شۇنىڭ بىلەن، دەم ئېلىشقا چىققان بولكىچىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىش ھەققىدىكى خىياللىرىمۇ يوققا چىقىدۇ. ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ، ئوغلۇم. مەن پايتەختتە تىنچ ياشاشنى خالايمەن.

① بوسۇغا — XVII ئەسىردە ئۆتكەن مەشھۇر روھانىي.
② پېر — ئاقسۆڭەكلەرنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئونۋانى.

ئاندىرىئانىڭ قاپىقى تۆرۈلدى. مايور كاۋالكانتنىڭ يالغان ئوغلى ھەققەتەن، ئۆزى ئېيتقاندەك، بەك ئۆز سۆزلۈك ۋە تەرسا ئىدى. ئۇ، ئاتنى توختاتتى ـ دە، ئەتراپقا ئالمان ـ تالمان كۆز تاشلىدى ۋە قولنى يانچۇقىغا سېلىپ، تاپانچىسىنىڭ تەپكىسىگە بارمقىنى قويدى. ۋەھالەنكى، ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ ئولتۇرغان كادرۇس دەرھال قولنى ئارقىسىغا قىلدى ـ دە، ھەر ئېھتىمالغا قارشى ھەمىشە يېنىدا ساقلاپ يۈرىدىغان ئۈزۈن ئىسپان پىچىقىنى غلاپتىن چىقاردى.

بۇ دوستلار بىر ـ بىرىدىن قېلىشمايدىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئاندىرىئا قولنى يانچۇقىدىن چىقىرىپ، ساپسېرىق بۇرۇتىنى سلاپ قويدى.

ـ ئەمدى بەختىڭنى تاپىدىغان بولدۇڭ، دوستۇم كادرۇس، ـ دېدى ئۇ.

ـ شۇنداق بولۇش ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىدىغانلىك ھەممىنى قىلىمەن، ـ دېدى «گار كۆۋرۈكى» نىڭ سابىق مەيپۇرۇشى ۋە پىچىقىنى قايتىدىن غلاپقا سالدى.

ـ ماقۇل، پاردۇغا بارايلى. لېكىن قاراۋۇلخانىدىن قانداق ئۆتىمىز؟ سەن بۇ تۈرقۇڭ بىلەن ھارۋىدا ئولتۇرساڭ، پىيادە ماڭغاندىن بەكرەك تەۋەككۈلچىلىك بولمامدۇ؟

ـ تۇختاپ تۇر، ـ دېدى كادرۇس، ـ ھازىر كۆرسەن.

ئۇ، ئاندىرىئانىڭ شىلەپىسىنى بېشىغا كىيدى، ھارۋىكەشنىڭ تاشلاپ كەتكەن يوغان ياقىلىق پالاشنى ئۈچىسىغا يېپىنىدى ۋە خۇددى خوجايىنى ھارۋا ھەيدەۋاتقاندا ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئەدەبلىك چاكارغا ئوخشاش چىرايىغا جىددىي تۈس بەردى.

ـ مەنچۇ؟ يالاڭباش كېتىۋېرەمدىم؟ ـ دېدى ئاندىرىئا.

ـ بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى! ـ دېدى كادرۇس، ـ بۇگۈن شامال چىقىۋاتقان بولغاچقا، شىلەپەڭ يولدا چۈشۈپ قالغان بولۇشى مۇمكىنغۇ.

ـ ماقۇل، ـ دېدى ئاندىرىئا، ـ چاققان بولايلى.

ـ كىم سېنى تۇتۇۋاپتۇ؟ ـ دېدى كادرۇس، ـ مەن سېنى يولۇڭدىن قويمىغاندۇرمەن؟

ـ جىم بول ... ـ دەپ پىچىرلىدى كاۋالكانتى.

قاراۋۇلخانا ئالدىدىن تىنچ ـ ئامان ئۆتۈپ كېتىشتى. كېسىشىپ ئۆتكەن كوچىنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە ئاندىرىئا ئاتنى توختاتتى، كادرۇس ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى.

ـ توختا، ـ دېدى ئاندىرىئا، ـ پىلاش بىلەن شىلەپىنى قايتۇرۇپ بەرمەمسەن.

ـ سەن مېنىڭ توڭۇپ قېلىشىمنى خالىمايسەنغۇ، ـ دېدى كادرۇس.

ـ ئەمسە مەن قانداق قىلىمەن؟

ـ سەن ياش، مەن قېرىپ قالدىم. خەير ـ خوش، بېنىدىتتو! شۇ گەپ بىلەن ئۇ، دوقمۇشتىن ئەگىلىپ ئۆتۈپ، كۆزدىن غايىب بولدى.

ـ ياللا، ـ دېدى ئاندىرىئا ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، ـ بۇ دۇنيادا بەختلىك بولۇش مۇمكىن ئەمەسمىدۇر!

ئون ئىككىنچى باب

ئائىلە ۋەقەسى

لېئودوۋىك XV مەيدانىغا يەتكەندىن كېيىن يىگىتلەر

ئايرىلىشتى. موررىبل دەرەخلىق چوڭ كوچىغا، شاتو - رىنو «ئىنقىلاب» كۆۋرۈكىگە يول ئالدى. دېبرې بولسا، دەريا بويىدىكى كوچا بىلەن يۈرۈپ كەتتى. موررىبل بىلەن شاتو - رىنو، ئىھتىمال، پالاتا مۇنبەرلىرىدىكى پاساھەتلىك نۇتۇقلاردا ۋە رىشىلىيې كوچىسىدىكى تىياترخانا سەھنىسىدە ئوينىلىدىغان مەپتۇن قىلارلىق دراملاردا تەرىپلىنىۋاتقىنىدەك، ئۆزلىرىنىڭ «ئۆي - ئوچاق لىرى» غا قايتىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، لېكىن دېبرې ئۇنداق قىلمىدى. لۇۋر دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا بارغاندىن كېيىن ئۇ ئوك تەرەپكە بۇرۇلدى ۋە ئېتىنى يورغىلىتىپ، كارۇسېل مەيدانىنى كېسىپ ئۆتتى - دە، سېن - روك كوچىسى ئارقىلىق مىشودىير كوچىسىغا كىرىپ، دانگلارنىڭ قورۇسى ئالدىغا كەلدى. بۇ چاغدا ۋىلفورنىڭ پەيتۇنى ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن ئايالىنى سېنت - ئونورېدىكى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ، بارون خانىمنى ئەكەلگەنىدى.

دېبرې بۇ ئۆينىڭ ئادىمى ھېسابلىنىدىغان بولغاچقا، ئالدى بىلەن ئۆزى ھويلىغا كىردى - دە، ئاتنىڭ تىزگىنىنى مالايغا تاشلاپ بېرىپ، پەيتۇننىڭ يېنىغا قايتىپ چىقتى ۋە دانگلار خانىمنىڭ پەيتۇندىن چۈشۈشىگە ھەمكارلاشتى. ئاندىن ئۇنى ئۆيىگە ئەكىرىپ قويۇش ئۈچۈن قولتۇقلۇۋلىپ، باشلاپ ماڭدى. ئىككىيلەن ھويلا ئىچىگە كىرىپ، دەرۋازا يېپىلغاندىن كېيىن دېبرې مۇنداق دېدى:

— سىزگە نېمە بولدى، ئېرمىنا؟ گىراف ھېلىقى ۋەقەنى، ياكى توغرىراق قىلىپ ئېيتقاندا، ھېلىقى ھېكايىنى سۆزلىگەندە نېمە ئۈچۈن كەيپىياتىڭىز ئۆزگىرىپ كەتتى؟

— بۇگۈن زادىلا مىجەزىم يوق، دوستۇم، — دېدى بارون خانىم.

— ئۇنداق ئەمەس، ئېرمىنا، — دېدى دېبرې، — بۇ گېپىڭىزگە ئىشەنمەيمەن. گرافنىڭ ئۆيىگە بارغان چېغىڭىزدا

كەيپىياتىڭىز بەك ياخشى ئىدى. تۇغرا، دانگلار ئەپەندىنىڭ چىرايى ئېچىلمىدى، لېكىن مەن سىزنى بىلمەنغۇ، ئۇنىڭ چىرايىنىڭ ئېچىلىش - ئېچىلماسلىقى سىزگە تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ. سىزنى بىر كىم خاپا قىلىپ قويغان ئوخشايدۇ. نېمە بولدى؟ گەپ قىلىڭا. ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، سىزنى باشقىلار خاپا قىلسا، مەن چىداپ تۇرالمايمەن.

— راست گەپ قىلۇاتىمەن، لېۋسېين، سىز خاتا چۈشىنىپ قاپسىز، — دېدى دانگلار خانىم، — بايا ئېيتقىنىمدەك، مىجەزىم يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، روھىي كەيپىياتىممۇ بەك ناچار بولدى. بۇنى سىزگە ئېيتمىغانىدىم.

روشەن ئىدىكى، دانگلار خانىم ئايالالاردا كۆپ كۆرۈلىدىغان ئەسەبىيلىكتىن ئۆزىنى ئىداره قىلالمايۋاتاتتى ياكى ئۇ، دېبرېنىڭ قىياس قىلغىنىدەك، قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن روھىي ئازاب چېكىپ، بۇنى ھېچكىمگە ئىقرار قىلىشنى خالىمايتتى. دېبرې ئايالالارنىڭ تەبىئىيتىدىكى سەۋەبسىز ئەسەبىيلىكلەرنى كۆپ كۆرگەن بولغاچقا، بۇ ھەقتە ئارتۇق گەپ قىلمىدى ۋە باشقا بىر ۋاقىتتا مۇۋاپىق پەيت چىقىرىپ، يەنە سوراپ بېقىشنى ياكى ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ بۇنى سۆزلەپ بەرگۈسى كېلىپ قالغۇچە كۈتۈپ تۇرۇشنى قارار قىلدى.

بارون خانىم ئۆز ھۇجرىسىنىڭ ئىشىك ئالدىدا ئۆزىنىڭ سىرداش دېدىكى كورنېلى خېنىمنى ئۇچراتتى.

— قىزىم نېمە قىلۋاتىدۇ؟ — دەپ سورىدى دانگلار خانىم.

— كېچىچە دەرس ئوقۇغانىدى، بايىراقتا يېتىپ قالدى، — دېدى كورنېلى خېنىم.

— ئەمسە، رويال چېلىۋاتقان كىم؟

— ئارمىلىي خېنىم رويال چېلىۋاتىدۇ، ئېژېنى خېنىم يوتقاندا ياتىدۇ.

— ياخشى، — دېدى دانگلار خانىم، — كىيىملىرىمنى يەشتۇرۇپ قويۇڭ.

ئۇلار ھۇجرىغا كىرىشتى. دېبرې كەڭ سافاغا ئۆزىنى تاشلاپ ياتتى. دانگلار خانىم كورنېلى خېنىمنى ئەگەشتۇرۇپ، پەرداز ئۆيمگە كىرىپ كەتتى.

— لىيۇسيېن، — دەپ سوردى دانگلار خانىم ئىشكنىڭ ئۈ تەرىپىدە تۇرۇپ، — ئېژېنى سىزگە گەپ قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈن تېخىچە رەنجىپ يۈرۈۋاتامسىز؟

— ئۇنىڭدىن رەنجيدىغانلار يالغۇز مەن ئەمەس، خانىم، — دېدى لىيۇسيېن بارون خانىمنىڭ پىستە كۈچۈكىنى ئوينىتىپ ئولتۇرۇپ. بۇ كۈچۈك لىيۇسيېننى بۇ ئۆيىنىڭ ئۆز ئادىمى دەپ بىلگەچكە، ھەمىشە ئۇنىڭغا ئەركىلەيتتى، — ئۆتكەن بىر كۈنى مورسېر ئۇنىڭ بىلەن بىر ئېغىز سۆزلىشىلمەيۋاتقىنىنى سىزگە ئېيتىپ رەنجىگەنىدىغۇ.

— ئۇغۇ شۇنداق، — دېدى دانگلار خانىم، — لېكىن پات ئارىدا بۇنداق ئەھۋال ئۆزگىرىدۇ دەپ ئويلايمەن. ئۇ سىزنىڭ ئىشخانىڭىزغا بارماقچى بولۇۋاتىدۇ.

— مېنىڭ ئىشخانامغا؟

— مىنىستىرنىڭ ئىشخانىسىغا دېمەكچىمەن.

— نېمە ئۈچۈن؟

— ئۆپېراغا ئارتىس بولۇش ئۈچۈن سىزنى تونۇشتۇرۇش ئۈلپ بەرسىكەن دەيدۇ. مۇزىكىغا بۇنچىلىك بېرىلىپ كەتكەن كىشىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. يۇقىرى تەبىقىدىن كېلىپ چىققان بىر قىزنىڭ مۇشۇنداق بولۇشى كۆلكىلىك ئىش - تە!

دېبرې كۈلۈپ قويدى.

— ماقۇل، — دېدى ئۇ، — بارون بىلەن ئىككىلار قوشۇلغان بولسىلا، مەن بىلەن كۆرۈشسۇن. بىز گەرچە ئۇنىڭدەك

تالانت ئىگىسىگە ئىش ھەققى بېرىلىدىغان باي بولمىساقمۇ، ئوبدان تونۇشتۇرۇش ھەل قىلىپ بېرەيلى.

— ئەمدى چىقىپ كەتسىڭىز بولىدۇ، كورنېلى، — دېدى دانگلار خانىم، — باشقا ئىشىڭىز يوق.

كورنېلى چىقىپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن دانگلار خانىم چىرايلىق خالات كىيگەن ھالدا چىقىپ، لىيۇسيېننىڭ يېنىغا ئولتۇردى ۋە ئۇنچىقماستىن كۈچۈكنى سىلاشقا باشلىدى، لىيۇسيېنمۇ ئۇنچىقماستىن ئۇنىڭغا قارىدى.

— ئېرمىنا، — دېدى ئۇ بىر ھازادىن كېيىن، — راست گېپىڭىزنى قىلىڭا، بىر ئىشقا خاپا بولۇپ قالدىڭىزمۇ، ھە؟

— ياق، خاپا بولمىدىم، — دېدى بارون خانىم.

ئۇنىڭ دېمى سىقىلىشقا باشلىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، چوڭقۇر نەپەس ئالدى - دە، ئەينەكنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— مەن بۈگۈن بىر بۈجۈگە ئوخشاپ قاپتىمەنغۇ، — دېدى ئۇ.

دېبرې كۈلۈمسىرەپ ئورنىدىن تۇردى ۋە بارون خانىمنى بۇ جەھەتتىن خاتىرجەم قىلىپ قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا باراي دەپ تۇرۇشىغا ئىشىك ئېچىلدى. دانگلار كىرىپ كەلدى. دېبرې يەنە سافاغا ئولتۇردى.

ئېچىلغان ئىشكنىڭ شەپىسىنى ئاڭلاپ، دانگلار خانىم ئارقىغا بۇرۇلۇپ قارىدى ۋە ئېرىنى كۆرۈپ، ھەيران بولغانلىقىنى يوشۇرمىغان ھالدا ئۇنىڭغا قارىدى.

— كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، خانىم، — دېدى بانكىر، — كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، دېبرې ئەپەندى.

ئۇنىڭ بۇنداق ئۇشتۇمتوت كىرىپ كەلگىنىنى بارون خانىم ئۆزىچە چۈشىنىپ، بۈگۈن بىرنەچچە قېتىم قوپاللىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئەپۇ سوراشقا كىردى دەپ ئويلىدى بولغاي. ئۇ، چىرايىغا

تەكەببۇرانە تۇس بەردى ۋە ئېرىگە جاۋاب قايتۇرماستىن، لىيۇسيېن تەرەپكە بۇرۇلدى.

— ماڭا كتاب ئوقمۇپ بېرىڭا، دېبرې ئەپەندى، — دېدى ئۇ.

دېبرې دانگلارنى كۆرۈپ، دەسلەپتە بىرئاز قورقۇپ قالغانىدى، لېكىن بارون خانىمنىڭ پىسەنت قىلمىغانلىقىنى كۆرۈپ كۆڭلى ئىمىن تاپتى ۋە ئالتۇندىن چاپلىما نەقىش ئورنىتىلغان يالپاق سەدەپ خەتكۈچ قىستۇرۇپ قويۇلغان كىتابنا قولىنى ئۇزاتتى.

— ئەپۇ قىلىڭ، بارون خانىم، — دېدى بانكىر، — چارچاپ قالدىڭىز، دەم ئېلىشىڭىز كېرەك. سائەت 11 بولۇپ قالدى. دېبرې ئەپەندىنىڭ ئۆيى بەك يىراق.

دانگلار ئۆزىنى خاتىرجەم تۇتقان بولۇپ، تەلەپپۇزى سىپايە ئىدى. لېكىن بۇ خاتىرجەملىك ۋە سىپايىلىقنىڭ تېگىدىن بۇ قېتىم ئايالىنىڭ خاھىشى بىلەن ھېسابلاشمايدىغانلىقى سېزىلىپ تۇراتتى. شۇڭا، دېبرې داڭ قېتىپ قالدى. بارون خانىمۇ تەئەججۈپلەندى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ئەجەبلىنىشىنى شۇنداق بىر قاراش بىلەن ئىپادىلىدىكى، باشقا چاغلاردا بۇنداق قاراش ئېرىنىي تەمتىرىتىپ قويغان بولاتتى. لېكىن بۇ قېتىم ئېرىنىڭ كۆزلىرى گېزىتكە قارىتىلغان بولۇپ، ئۇ، سودا خەۋىرىنى ئىزدەۋاتاتتى. شۇڭا، بارون خانىمنىڭ بۇ مەغرۇر قارىشى نىشانغا تەگمەي زايا كەتتى.

— دېبرې ئەپەندى، — دېدى بارون خانىم، — مېنىڭ زادىلا ئۇخلىغۇم يوق. سىزگە دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار. شۇڭا، ھەر قانچە ئۇيقۇڭىز كەلسىمۇ، كېچىچە مېنىڭ گەپلىرىمنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇشىڭىز كېرەك.

— خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن، خانىم، — دېدى لىيۇسيېن.

— قەدىرلىك دېبرې ئەپەندى، — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى بانكىر، — مەرھەمەت قىلىپ، بۇگۈن دانگلار خانىمنىڭ قۇرۇق گەپىدىن ئۆزىڭىزنى ئازاد قىلغايسىز. ئۇنىڭ گېپى بولسا ئەتە كەلىپ ئاڭلىسىڭىزمۇ بولىدۇ. بۇگۈنكى كېچە ماڭا تېگىشلىك. جانابىڭىزنىڭ پىكرى بولمىسا، مەن بۇگۈن ئايالىم بىلەن مۇھىم بىر مەسىلە ئۈستىدە سۆھبەتلەشمەكچىمەن.

بۇ قېتىمقى زەربە شۇنداق ئۈدۈل ۋە نەق جايىغا تەگدىكى، لىيۇسيېن بىلەن بارون خانىم ھودۇقۇپ قالدى. ئۇلار گويا كى بۇ ھۇجۇمغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ئۆزئارا مەدەت كۈتكەندەك بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى. ھالبۇكى، ئۇي ئىگىسىنىڭ دەخلىسىز ھوقۇقى تەنتەنە قىلدى ۋە ئەر بولغۇچى كىشى غەلبە قىلدى.

— قەدىرلىك دېبرې، «مېنى ئۆيدىن قوغلاۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپ قالماڭ، — دېدى يەنە دانگلار، — ئۇنداق ئەمەس، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! كۈتۈلمىگەن بىر ئەھۋال بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن بارون خانىم بىلەن بۇگۈنلا سۆزلىشۈالمىسام بولمايدۇ. بۇنداق ئىشلار ئانچە كۆپ كۆرۈلمىگەنغۇ، شۇڭا مەندىن رەنجىمەسسىز.

دېبرې دۇدۇقلاپ بىر نېمىلەرنى دېدى - دە، تەزىم قىلدى ۋە خۇددى «ئاتالىيە» دىكى ناتانغا ئوخشاش ئۆي ئىچىدىكى نەرسە - كېرەكلەرگە پۈتلىشىپ چىقىپ كەتتى.

ئەجەبا، — دېدى ئۇ، ئۆزىنىڭ كەينىدىن ئىشىك يېپىلىغاندىن كېيىن، — بىز مەسخىرە قىلىپ يۈرگەن ئەرلەر مۇشۇنداق ئوڭايلا ئۇستۈنلۈككە ئېرىشەلەيدىكەن - ھە!

لىيۇسيېن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن دانگلار ئۇنىڭ بايا سافادا ئولتۇرغان جايىغا كېلىپ ئولتۇردى - دە، ئېچىپ قويۇلغان كىتابنى يايتى ۋە بىر خىل ياسالما قىياپەتتە كۈچۈكنى ئويناپ تىنىقا باشلىدى. دېبرىگە ئۆگىنىپ قالغان كۈچۈك ئۇنىڭدىن پاتسىراپ، چىشلەشكە ئۇرۇندى. بۇ چاغدا دانگلار ئۇنىڭ بويۇن

يۈكىدىن تۆتۈۋېلىپ، قارشى تەرەپتىكى يوتقان - كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىگە چۆرۈپ تاشلىۋەتتى. كۆچۈك بوشلۇقتا غىڭشىپ تاشلىدى - دە، تۆشەك ئۈستىگە چۈشكەندىن كېيىن ياستۇقنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالدى ۋە بۇنداق غەيرىي مۇئامىلىدىن ئەجەبلەنگەن ھالدا جىم بولۇپ قالدى.

— قالتىس قىلىقلارنى چىقىرىۋاتسىز، تەقسىر، — دېدى بارون خانىم ئۇنىڭغا تىك بېقىپ، — سىز ئادەتتە قوپال ئەمەس، لېكىن بۈگۈن ھايۋانغا ئوخشاش ئىشلارنى قىلىۋاتىسىز.

— چۈنكى بۈگۈن مېنىڭ كەيپىياتىم ياخشى ئەمەس، — دېدى دانگلار.

ئېرىمنا بانكىرغا نەپرەتلىك كۆزلىرى بىلەن قارىدى. ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا بۇنداق نەپرەتلىك قاراشلار ھاكاۋۇر دانگلارنىڭ ئوغىسىنى قاينىتىۋېتەتتى. ئەمما بۈگۈن ئۇ، ئايالىغا پەرۋا قىلمىغاندەك كۆرۈنەتتى.

— كەيپىياتىڭىزنىڭ ياخشى بولماسلىقى بىلەن مېنىڭ نېمە چاتىقىم؟ — دېدى بارون خانىم، ئېرىنىڭ پەرۋاسىزلىقىدىن غەزەپلىنىپ، — كەيپىياتىڭىز ياخشى بولمسا، ئۆزىڭىزنىڭ ھوجرىڭىزغا چىقىپ ئولتۇرۇڭ ياكى ئىدارىڭىزغا بېرىپ چالۋاقاڭ. ماڭاش بېرىپ ئىشلىتىۋاتقان خىزمەتچىلىرىڭىز بارغۇ، كەيپىياتىڭىزنىڭ قانداقلىقىنى شۇلارغا كۆرسىتىپ بېرىڭ!

— يوقسۇ، خانىم، — دېدى دانگلار، — بۇ مەسىلىھەتىڭىز ئورۇنلۇق بولمىدى. بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاشنى خالىمايمەن، مېنىڭ ئىدارەم، خوددى دېمۇنى ئەپەندى ئېيتقاندەك، ئالتۇن ئاقىدىغان دەريا. بۇ دەريانىڭ ئېقىمىنى توسۇپ، سۈيىنى بۇلغايدىغان ئەخمەق ئەمەسمەن. مېنىڭ خىزمەتچىلىرىم ھالال ئىشلەيدىغان ئادەملەر. ئۇلار مېنىڭ بايلىقىمنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈچ چىقىرىدۇ. ئۇلارغا بېرىلىۋاتقان ماڭاش ئۇلارنىڭ تۆھپىلىرىگە

سېلىشتۇرغاندا بەك تۆۋەن. ئۇلارغا ئاچچىقلىنىشقا ھەققىم يوق. مېنىڭ ئاش - نېنىمنى يەپ، ئاتىلىرىمنى كاردىن چىقىرىپ، خەزىنەمنى قۇرۇتۇۋاتقانلارغا ئاچچىقىم كېلىۋاتىدۇ.

— خەزىنىڭىزنى قۇرۇتۇۋاتقانلار كىم؟ ئېنىقراق سۆزلىمەمسىز.

— ئالدىرىماڭ، ئېنىق سۆزلىمىگەن بولسامۇ، بۇ تېپىشماقنى ئاسانلا تېپىۋالالايسىز، — دېدى دانگلار، — خەزىنەمنى قۇرۇتۇۋاتىدۇ دېيىشمىدە، بانكامدىن بىر سائەتنىڭ ئىچىدىلا 500 مىڭ فرانك پۇلۇمنى ئېلىپ كېتىدىغانلارنى كۆزدە تۇتۇۋاتىمەن.

— گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىم، — دېدى بارون خانىم، ئاۋازىنىڭ تىترىشىنى ۋە يۈزىنىڭ قىزىرىشىنى يوشۇرۇشقا تىرىشىپ.

— ئەكسىچە، ناھايىتىمۇ ئوبدان چۈشەندىڭىز، — دېدى دانگلار، — سۆزلەشنى خالىمىسىڭىز مەن سۆزلەي. ئىسپانىيە ئامانەت پۇلىدىن 700 مىڭ فرانك زىيان تارتتىم.

— ھىم، شۇنداقمۇ! — دېدى بارون خانىم مازاق قىلغان ئاھاڭدا، — بۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەكچىمۇ سىز؟

— نېمە ئۈچۈن ئەيىبلىمەيدىكەنمەن؟

— 700 مىڭ فرانك زىيان تارتقانلىقىڭىز مېنىڭ گۇناھىممۇ؟

— ھەر ھالدا مېنىڭ گۇناھىم ئەمەس.

— تەقسىر، ماڭا پۇلنىڭ گېپىنى قىلماسلىقىڭىزنى ئېيتقانىدىمغۇ، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى بارون خانىم كەسكىن ئاھاڭدا، — مەن ئاتا - ئانامنىڭ ئۆيىدىمۇ، بۇرۇنقى ئېرىمنىڭ ئۆيىدىمۇ پۇلنىڭ تىلى بىلەن سۆزلىشىشنى ئۆگەنمىگەن.

— بۇ گېپىڭىزگە ئىشىنىمەن، — دېدى دانگلار، — چۈنكى ئۇلار پۇلسىز يوقسۇللار ئىدى.

ـ شۇنىڭ ئۈچۈن سىزنىڭ ئەتىدىن كەچكىچە قۇلقىمنى ئاغرىتىدىغان بانكا تىلىگىزنىمۇ ئۆگىنەلمىدىم. قايتا ـ قايتا سانىلىدىغان تەڭگىلەرنىڭ جاراڭلىغان تاۋۇشلىرىدىن تويۇپ كەتتىم. تەڭگىلەرنىڭ جاراڭلىشىدىنمۇ يىرگىنچلىك ئاۋاز بار بولسا، ئۇ پەقەت سىزنىڭ ئاۋازىڭىزلا بولۇشى مۇمكىن!

ـ ئەجەبا، ـ دېدى دانگلار، ـ سىزنى مېنىڭ پۇل مۇئامىلە ئىشلىرىمغا بەك قىزىقىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن.

ـ مەن؟ نېمىدېگەن قاملاشمىغان گەپ بۇ! كىم سىزگە شۇنداق دېدى؟

ـ ئۆزىڭىز.

ـ تولا ۋالاقلىماڭ!

ـ ئەلۋەتتە ئۆزىڭىز.

ـ قاچان شۇنداق دېگەنىدىم؟

ـ ھازىر ئېيتىپ بېرىمەن. فېۋرال ئېيىدا سىز بىرىنچى بولۇپ ماڭا كايىتى پۇلى ھەققىدە سۆز ئاچتىڭىز. سىز چۈشۈنمىگەن گاۋر پورتىغا بىر كېمە كىرىپ، قەرزلەرنىڭ تۆلىنىپ بولغانلىق خەۋىرىنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپسىز. ئەسلىدە بۇ قەرزلەر شۇ كېمىنىڭ ئىككىنچى قېتىم كېلىشىدە تۆلىنىدۇ دېگەن گەپلەر بار ئىدى. مەن سىزنىڭ چۈشىنىڭىزنىڭ دائىم ئۇدۇل چىقمىغانلىقىنى بىلىمەن. شۇڭا، كايىتى قەرز چەكلىرىدىن تېپىشقا مۇمكىن بولغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋېلىشقا بۇيرۇق بەردىم. نەتىجىدە 400 مىڭ فرانك پايدا تاپتىم. بۇنىڭدىن 100 مىڭنى سىزگە بەردىم. سىز ئۇ پۇللارنى ئۆز مەيلىڭىز بويىچە خەجلەپ تۈگەتتىڭىز. مەن سىزنى توسمىدىم. مارت ئېيىدا تۆمۈر يول قۇرۇلۇشىنىڭ توختاملىق ئىشى توغرىسىدا گەپ چىقتى. ئوخشاش شەرتلەرنى قويغان ئۈچ شىركەت ئۆزئارا رىقابەتلەشتى. سىز ماڭا «ئاتالمىش جەنۇبىي

شىركەتكە ئىتىبار بېرىلمىغانلىقىنى كۆڭلۈم تۇيۇۋاتىدۇ» دېدىڭىز. سىز گەرچە «پۇل ئىشلىرىغا قىزىقمايمەن» دېسىڭىزمۇ، بەزى مەسىلىلەرنى كۆڭلىڭىز بەك توغرا تاپىدۇ. شۇڭا، مەن جەنۇبىي شىركەت پاي چەكلىرىنىڭ ئېچىتىن ئىككى قىسمىنى ئۆز بانكامغا يازدۇرۇۋالدىم. ھەقىقەتەن بۇ شىركەتكە ئىتىبار بېرىلدى. سىز مۆلچەرلىگەندەك، بۇ پاي چەكلىرىنىڭ باھاسى ئۈچ ھەسسە ئۆرلىدى. بۇ ئىشتا مەن 1 مىليون فرانك پايدا ئالدىم. مۇنىڭدىن 250 مىڭ فرانكنى سىزنىڭ بۇلاپكا سېتۋېلىشىڭىز ئۈچۈن بەردىم. لېكىن، سىز ئۇ 250 مىڭ فرانكنى نېمىگە ئىشلەتتىڭىز؟

ـ سىز زادى نېمىدېمەكچى بولۇۋاتىسىز؟ ـ دەپ خىتاب قىلدى بارون خانىم تېرىكىپ.

ـ تەخمىر تىلىك، خانىم، گېپىم ھازىر تۈگەيدۇ.

ـ خۇدانىڭ شۈكرى!

ـ ئاپرېل ئېيىدا سىز مىنىستىرنىڭ زىياپىتىگە داخىل بولدىڭىز. ئۇ يەردە ئىسپانىيەنىڭ گېپى چىقىپ قاپتۇ ۋە سىز دون كارلوسنىڭ سۇرگۈنگە ھەيدەلگەنلىكى توغرىسىدىكى مەخپىي گەپنى تاسادىپىي ئاڭلاپ قاپسىز. مەن ئىسپانىيەنىڭ زايوم چەكلىرىنى سېتىۋالدىم. دون كارلوس ھەقىقەتەن سۇرگۈنگە ھەيدەلدى ۋە ئۇ دەل بىداسوغا چىقىپ بارغان كۈنى مەن 600 مىڭ فرانك كىرىم قىلدىم. بۇ 600 مىڭ فرانكتىن سىز 50 مىڭ ئېكىيۇ ئالدىڭىز. ئۇ پۇللار سىزنىڭ. سىز ئۇنى ئۆزىڭىز خالىغانچە ئىشلەتتىڭىز. مەن سىزدىن ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالماقچى ئەمەسمەن. لېكىن، نېمىدېگەن بىلەنمۇ، بۇ يەل سىز 500 مىڭ لۇئېر ئالدىڭىز.

ـ ھە، ئاندىن كېيىنچۇ؟

ـ ئاندىن كېيىن؟ ھە، گەپ شۇنىڭدا، ئاندىن كېيىن ئىش چاتاق بولدى.

— ئاجايىپ غەلىتە گەپلەرنى قىلىۋاتىسىز...

— بۇ گەپلەر ھېنىڭ ئۇي - پىكرىمنى ئىپادىلەۋاتىدۇ. ماڭا زۆرۈر بولغىنى شۇ... داۋاملاشتۇرايلى، ئۇچ كۈن بۇرۇنقى ئىش. ئۇچ كۈن ئىلگىرى سىز دېبرې بىلەن سىياسەت ئۈستىدە پاراڭلاشقان ئىكەنسىز. ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن سىز دون كارلوسنىڭ ئىسپانىيىگە قايتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپسىز. بۇ گەپنى ئاڭلاپ مەن بانكامدىكى ئىسپانىيە چەكلىرىنى سېتىۋېتىش قارارىغا كەلدىم. بۇ خەۋەر جەمئىيەتكە تارقالدى، غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. شۇندىن كېيىن مەن ئۇ چەكلەرنى سېتىش ئۈيىاقتا تۇرسۇن، بىكارغا بەرگەندەكلا تۇيغۇتۇۋەتتىم. ئەتىسى بۇ يالغان خەۋەر بولۇپ چىقتى. شۇ يالغان خەۋەرنىڭ كاساپىتىدىن مەن 700 مىڭ فرانكنى قولدىن چىقىرىپ قويدۇم.

— شۇنىڭ بىلەن نېمىدېمەكچى سىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، مەن كىرىمنىڭ تۆتتىن بىر قىسمىنى سىزگە بېرىپ كېلىۋاتىمەن. شۇڭا، سىزمۇ چىقىمنىڭ تۆتتىن بىر قىسمىنى تۆلىشىڭىز كېرەك. 700 مىڭ فرانكنىڭ تۆتتىن بىر قىسمى 175 مىڭ فرانك بولىدۇ.

— بەكمۇ بىمەنە گەپلەرنى قىلىۋاتىسىز. يەنە كېلىپ، بۇ ۋەقەگە نېمە ئۈچۈن دېبرېنىڭ ئىسمىنى قوشۇۋالغىنىڭىزنى چۈشىنەلمەيمەن.

— بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئەگەر سىزنىڭ 175 فرانكىڭىز بولمىسا، دوستلىرىڭىزدىن ئېلىشىڭىز كېرەك. دېبرې سىزنىڭ دوستىڭىز ئەمەسمۇ.

— پەس! — دەپ ۋارقىراپ تاشلىدى بارون خانىم.

— خانىم، مەرھەمەت قىلىپ، بۇنداق ۋارقىرىماڭ، قولىڭىزنى شىلتىماڭ، ھازىرقى دراملاردىكىدەك قىلىقلارنى قىلماڭ. مەن سىزگە شۇنى دېيىشكە مەجبۇرمەنكى، سىز بۇ يىل

دېبرېگە 500 مىڭ لۇئرنى ئۆتكۈزۈپ بەردىڭىز، ئۇ خۇشاللىقىدىن كۈلۈۋاتىدۇ ۋە ئەڭ ئۈستا قىمارۋازلارمۇ تاپالمايدىغان نەرسىنى تاپتىم دەۋاتىدۇ. ئۇ ھېچنېمىسىنى تىكمەيلا ئۈتۈۋاتىدۇ. ئۈتتۈرۈپ قويغان ھالەتتىمۇ ئۇنىڭ ھېچنېمىسى خوردىمايدۇ.

بارون خانىمنىڭ جېنى چىقىپ كەتكۈدەك بولدى.

— مۇتەھەم! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ، — ھېنى ئەيىبلەۋاتقىنىڭ تېخى، بۇ ئىشلارنى مەن بىلمەيتتىم دەپ ھېچكىمگا قېنى!

— مەن بىلمەن ياكى بىلمەيمەن دېمىدىم. دېمەكچى بولغىنىم، سىز ماڭا خوتۇن ئەمەس ۋە مەن سىزگە ئەر ئەمەس بولۇپ ئۆتۈۋاتقان مۇشۇ تۆت يىلدىن بۇيان ھېنىڭ ئىپادەمنىڭ قانداق بولغىنىنى ئەسلەپ باقمىڭىز، سۆزلىرىمنىڭ مەنتىقىغە تولىمۇ ئويغۇن ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايسىز. مۇناسىۋەتسىز ئۆزۈلۈشتىن سەل ئىلگىرى سىز ئىتالىيە تىياتىرىدا داڭق چىقارغان ھېلىقى ئوتتۇرا ئاۋازلىق ئەر ناخشىچىدىن مۇزىكا ئۆگىنىشنى خالاپ قالدىڭىز. ئاندىن مەنمۇ لوندوندىكى ھېلىقى مەشھۇر ئايال ئۈسسۇلچىنىڭ يېنەكچىلىكىدە تانسا ئۆگىنىشكە كىرىشتىم. شۇنىڭ بىلەن، ئىككىمىز ئۈچۈن تەخمىنەن 100 مىڭ فرانك چىقىم قىلدىم. مەن بۇنىڭغا نارازى بولمىدىم، چۈنكى ئائىلىۋى تۇرمۇشتا ئەر - خوتۇنلار بىر - بىرىگە ماسلىشىشى كېرەك. ئەر - خوتۇننىڭ مۇزىكا بىلەن تانسىنى پىششىق ئۆگىنىۋېلىشى ئۈچۈن 100 مىڭ فرانىك سەرپ قىلىنسا ئانچە قىممەت ھېسابلانمايدۇ. ئۇزاق ئۆتمەي مۇزىكىدىن زېرىكتىڭىز ۋە مىنىستىرنىڭ كاتىپىدىن دىپلوماتىيە سەنئىتىنى ئۆگىنىشكە قىزىقىپ قالدىڭىز. بۇ ئۆگىنىشىڭىزگىمۇ شارائىت يارىتىپ بەردىم. ئوقۇش ھەققىڭىزنى ئۆزىڭىز بىر تەرەپ قىلدىغان بولغاچقا نېمە قىلسىڭىزمۇ كارىم يوق ئىدى. لېكىن ئەمدى قارىسام، ھېنىڭ خەجلىنىمگە تېگىش قىلىۋاتىسىز، سىزنىڭ بىر ئايلىق ئوقۇشىڭىز

700 مىڭ فرانكقا توختايدىغان بولۇپ قالدى، بەس، خانىم، بۇنداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ. ئۇ دېپلوماتنىڭ سىزگە دەرس بەرگۈسى كەلسە پۇل تەلەپ قىلمىسۇن. شۇنداق بولغاندا مەن ئۇنىڭغا يول قويىمەن. ئەكسىچە بولسا، بۇندىن كېيىن ئۆيۈمگە قەدەم باسقۇچى بولمىسۇن. چۈشەندىڭىزمۇ، خانىم؟

— ھەددىڭىزدىن ئېشىپ كەتتىڭىز، تەقسىر! — دەپ خىتاب قىلدى ئېرمىنا غەزەپتىن بوغۇلۇپ، — پەسكەشلىك قىلمۇاتسىز! چېكىدىن ئاشۇرۇۋۈەتتىڭىز!

— شۇنى مەمنۇنىيەت بىلەن كۆرۈۋاتىمەنكى، — دېدى دانگلار، — سىزمۇ مەندىن قېلىشمايۋاتسىز ۋە «ئايال كىشى ئۆز ئېرىگە ئەگىشىپ ماڭغاي» دېگەن ئايەتكە ئەمەل قىلمۇاتسىز.

— سىز مېنى ھاقارەتلەۋاتسىز!

— توغرا ئېيتتىڭىز. ئەمدى بۇ گەپنى قويۇپ، چىرايلىقچە سۆزلىشەيلى. مەن سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى دەپ ھېچقانداق ئىشىڭىزغا ئارىلاشمىدىم. ئەمدى سىزمۇ مېنى ئۇلگە قىلىڭ. سىز مېنىڭ پۇللىرىمغا قىزىقمايدىكەنسىزغۇ، ھە؟ ناھايىتى ياخشى. ئۆزىڭىزنىڭ پۇللىرىڭىزنى ئىشلىتىڭ. مېنىڭ پۇللىرىمنى ھەم كۆپەيتمەڭ، ھەم كېمەيتمەڭ. يەنە بىر تەرەپتىن قارىغاندا، بۇ بىر خىيانەتكارانە ھىيلە ـ نەيرەڭمۇ، كىم بىلسۇن؟ مەن ئۆكتىچىلەر پارتىيىسىدە بولغىنىم ئۈچۈن مىنىستر مېنى ئۆچ كۆرىدۇ، مېنىڭ شان ـ شۆھرىتىمگە ھەسەت قىلىدۇ. بەلكىم ئۇ دېپرې بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، مېنى خانىۋەيران قىلماقچىدۇر.

— بۇ، ئېھتىمالغا يېقىن!

— ئېھتىمالغا بەكمۇ يېقىن. شۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ... تېلېگراف خەۋرىنىڭ خاتا بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئاخىرقى ئىككى تېلېگرافنىڭ سىگنالىرى بىر ـ بىرىگە تۇپتىن قارىمۇ قارشى... بۇ، گويا كى قەستەن مەن ئۈچۈن قىلىنغاندەكلا.

— سىز بىلمىسىڭىزمۇ دەيمەن، — بارون خانىم ئەمدى بىرئاز پەسكويغا چۈشۈپ سۆزلىدى، — ئۇ تېلېگراف خىزمەتچىسىنى خىزمەتتىن چىقىرىشىپتۇ، ھەتتا سوتلىماقچى بولۇشۇپتۇ. قولغا ئالىدىغان چاغدا ئۇ خىزمەتچى قېچىپ كېتىپتۇ. قېچىپ كەتكىنىدىن قارىغاندا، ئۇ يا ساراڭ، يا جىنايەتچى... ياق، بۇ بىر ئۇقۇشماسلىق بولۇشى مۇمكىن.

— شۇنداق. ئەقىلسىزلەر ئاشۇ ئۇقۇشماسلىقتىن تاماشا كۆرۈپ، كۈلۈشىدۇ؛ مىنىستر شۇ ئۇقۇشماسلىقتىن بىئارام بولۇپ، كېچىچە ئۇخلىمايدۇ؛ جانابىي كاتىپلار شۇ توغرۇلۇق قەغەزلەرنى بويىچە بىر نېمىلەرنى يازىدۇ؛ لېكىن مەن شۇ ئۇقۇشماسلىقنىڭ كاساپىتىدىن 700 مىڭ فرانكنى زىيان تارتتىم.

— ماڭا قاراڭا، — ئېرمىنا ئۇشتۇمتۇت تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ سۆزلىدى، — پەرىزىڭىزچە، بۇ ئىشقا دېپرې سەۋەبچى ئىكەن. ئۇنداق بولسا، بۇنى نېمە ئۈچۈن دېپرېنىڭ ئۆزىگە دېمەستىن، ماڭا دەيسىز؟ نېمە ئۈچۈن بىر ئەركىشىنى ئەيىبلەپ، ئۇنىڭ جاۋابىنى ئايال كىشىدىن سورايسىز؟

— مەن دېپرېنى چۈشىنەمدىم؟ — دېدى دانگلار، — ئۇنى چۈشىنىشىنى خالامدىم؟ ئۇنىڭ ھەر خىل مەسلىھەتلەرنى بېرىۋاتقانلىقىنى بىلىشىم كېرەكمۇ؟ ئۇنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئىش قىلىشنى خالامدىم؟ مەن سودا ئويۇنى قىلماتامدىم؟ ياق، بۇ ئىشلار ماڭا ئەمەس، سىزگە مۇناسىۋەتلىك.

— شۇنداق بولۇش سىزگە پايدىلىق بولسا...

دانگلار مۇرىلىرىنى قىسىپ قويدى.

— ئايالىلار نېمىدېگەن ئىخمەق! ئۇلار بىر ياكى ئون مۇھەببەت ۋەقەسىنى بېشىدىن ئوكۇشلۇق ئۆتكۈزۈپ، پۈتۈن پارىژ ئۇلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلمىغان بولسا، ئۆزلىرىنى دانىشمەن ھېسابلايدۇ. شۇڭا بىلەپ قويۇڭكى، ئاياللار ئۆز قىلمىشلىرىنى

ئېرىدىن ئوڭايلا يوشۇرۇپ قالالايدۇ، چۈنكى ئەرلەر كۆپ هاللاردا ئۇنداق ئىشلارنى كۆرۈشنى خالىمايدۇ. سىز، شۇنداق قىلالىغان هالەتتىمۇ ئاقسۆڭەك دوستلىرىڭىزنىڭ پەقەت يېرىم نۇسخىسىدىنلا ئىبارەت بولالايسىز. هالبۇكى، سىز ئۇنچىلىكمۇ بولالمىدىڭىز. مەن سىزنىڭ هەممە ئىشلىرىڭىزنى باشتىن - ئاياغ بىلىمەن. 16 يىلدىن بېرى سىز بەلكىم مەندىن قىسمەن ئوي - پىكىرلىرىڭىزنى يوشۇرۇپ قالالىغان بولۇشىڭىز مۇمكىن، لېكىن هېچقانداق هەرىكىتىڭىز، هېچقانداق ئىشىڭىز، هېچقانداق گۇناهىڭىزنى مەندىن يوشۇرالمىدىڭىز. سىز ئۆزۈڭىزگە ئىشىنىپ، مېنى ئالداپ يۈرۈۋاتسىمەن دەپ ئويلىغانىدىڭىز، ئەمما قانداق بولدى؟ مەن بىلىمەسكە سېلىپ يۈرگەنلىكىم ئۈچۈن سىزنىڭ ۋىلفوردىن دېبرېگىچە بولغان هەممە دوستلىرىڭىز مەندىن قورقىدۇ. ئۇلارنىڭ ئېچىدە مېنى بۇ ئۆيىنىڭ ئىگىسى دەپ تونۇمايدىغىنى يوق. مېنىڭ سىزدىن كۈتىدىغان بىردىنبىر تەلىپىم شۇ. ئۇلارنىڭ هېچقايسىسى سىزگە مەن توغرۇلۇق ئۆزۈم هازىر ئېيتىۋاتقان سۆزلەرنى ئېيتمىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. مېنى يامان دېيىشىڭىز مۇمكىن، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئالدىدا كۆلكىگە قالدۇرۇشىڭىزغا يول قويمايمەن. ئەڭ مۇهىمى، مېنى خانىۋەيران قىلىشىڭىزغا قەتئىي رۇخسەت يوق.

ۋىلفورنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنغىچە، بارون خانىم تەستە بولسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇپ ئولتۇرغاندى. لېكىن بۇ ئىسىم تىلغا ئېلىنغاندىن كېيىن ئۇ تاتىرىپ كەتتى ۋە خۇددى قانداقتۇر بىر پۈرچىنسى تولغاپ قويۇلغاندەك ئورنىدىن تۇردى، خۇددى كۆزىگە كۆرۈنگەن قورقۇنچلۇق بىر نەرسىگە يېلىنغاندەك، خۇددى مەخپىيەتلىكىنىڭ بۇ ئەڭ ئاخىرقى سۆزىنى ئېيتىدىن يۇلۇۋالماقچى بولغاندەك قوللىرىنى ئالدىغا سوزۇپ، ئېرى ئولتۇرغان تەرەپكە بىر چاپتىدى. ئۇ، بۇ مەخپىيەتلىكنى ئېرى

بىلمەيدۇ دەپ ئويلاپ يۈرەتتى. ئەمدى قارىغۇدەك بولسا، ئۇ بىلىدىكەن، لېكىن قانداقتۇر بىر قارا نىيىتىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، بۇنى ئاخىرىغىچە سۆزلىمەيۋاتاتتى.

— ۋىلفور؟ بۇ نېمىدېگىنىڭىز؟ نېمىدېمەكچىسىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، خانىم، بىرىنچى ئېرىڭىز نارگون ئەپەندى يا پەيلاسوپ، يا بانكىر بولمىغىنى ئۈچۈن ۋە ياكى هەم پەيلاسوپ هەم بانكىر بولغىنى ئۈچۈن خانلىق مۇپەتتىشتىن هېچقانداق نەپ ئالالىمايدىغانلىقىنى كۆرۈپ، هەسرەت - نادامەت ئىچىدە ئۆلۈپ كەتكەن. چۈنكى سىز ئۈيدىن چىقىپ كېتىپ، توققۇز ئايدىن كېيىن قايتىپ كەلگەندە ئالتە ئايلىق هامىلدار بولۇپ قالغانىدىڭىز. مېنىڭ گېپىم قوپال. مەن شۇ ئىشىڭىزنى بىلىمەن هەم بىلىدىغانلىقىم ئۈچۈن پەخىرلىنىمەن. بۇ، مېنىڭ سودا پائالىيەتلىرىدە ئۈتۈققا ئېرىشىش ۋاستىلىرىمدىن بىرى. ئۇ نەمە ئۈچۈن رەقىبىنى ئۆلتۈرمەستىن، ئەكسىچە ئۆزى ئۆلتۈرۈلدى؟ چۈنكى ئۇنىڭ ئۆزىنى قوغدىغۇدەك كاپىتالى يوق ئىدى. مەن بولسام، ئۆز كاپىتالىمغا باغلانغان ئادەمەن. شېرىكىم دېبرېنىڭ سەۋەنلىكىدىن 700 مىڭ فرانىك زىيان تارتتىم. ئەمدى ئۇ چىقمىنىڭ ئۆزىگە تېگىشلىك ئۈلۈشىنى تۆلىسۇن، شۇندىن كېيىن ئىشىمىزنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىمىز. ياكى ئۇ ئۆزىنى ئاشۇ 175 مىڭ فرانكىنى نۆلىيەلمەيدىغان قەرزدار دەپ ئېلان قىلسۇن ۋە ۋەيران بولغان مۈلۈكدارلارغا ئوخشاش جەمئىيەتتىن يوقالسۇن. تۇغرا، مەن بىلىمەن، ئۇ ناهايىتى كېلىشكەن يىگىت، لېكىن بىزگە ئۇنىڭ توغرا مەلۇماتلىرى كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭ مەلۇماتلىرى تۇغرا بولسا، جەمئىيەتتە ئۇنىڭدىن ياخشىراق يىگىتلەردىن 50 كى تېپىلىدۇ.

دانگلار خانىم ئۇجۇقۇپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ ئېرىنىڭ بۇ تەنبىھلىرىگە جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى غەيرەت

ئىنى يىغىۋالالىدى. ئۇ، كىرىسلوغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى ۋە ۋىلفورنى، زىياپەتتە بولغان ئىشلارنى، كېينكى كۈنلەردىن بۇيان ئۇنىڭ ئائىلىۋى تۇرمۇشىنىڭ تىنچلىقىنى ئەدەبسىز جېدەل ـ ماجراغا ئايلاندۇرۇپ، ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىۋاتقان بەختسىزلىكلىرىنى ئويلاشقا باشلىدى.

بارون خانىم ھوشىدىن كەتمەسلىككە پۈتۈن كۈچى بىلەن تىرىشىۋاتقان بولسىمۇ، دانگلار ئۇنىڭغا قاراپ قويىدى. ئۇ ئەمدى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي ھۈجرىنىڭ ئىشىكىنى ياپتى ـ دە، ئۆزىنىڭ خانىسىغا كىرىپ كەتتى. شۇڭا، دانگلار خانىم چالا ھوشسىزلىقتىن ئۆزىگە كەلگەندە ئۆزىنى قارا بېسىپ قالغاندەك ھېس قىلدى.

ئون ئۈچىنچى باب

توي پىلانلىرى

ئادەتتە دېبرې ۋازىرەتكە كېتىۋاتقان يولىدا دانگلار خانىمنىڭ يېنىغا بىر كىرىپ چىقاتتى، لېكىن يۈقىرىقى ۋەقە يۈز بېرىپ ئەتىسى ئۇنىڭ پەيتۇنى دانگلارنىڭ ھويلىسىغا كىرمىدى.

سائەت 12 يېرىم بولغاندا دانگلار خانىم ھارۇدنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇدى ۋە ھويلىدىن چىقىپ كەتتى.

دانگلار پەردىنىڭ كەينىگە مۆكۈنۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ چىقىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆزەتتى. ئۇ، دانگلار خانىم قايتىپ كېلىشى بىلەن تەڭ ئۆزىگە خەۋەر قىلىشنى بۇيرۇدى، لېكىن سائەت ئىككى بولغاندىمۇ خانىم قايتىپ كەلمىدى.

سائەت ئىككىدە دانگلار پەيتۇنىنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇدى. ئۇ پالاتاغا بېرىپ ئۆزىنى ھۆكۈمەت خام چوتىغا قارشى نۇتۇق سۆزلەيدىغان ناتىقلار قاتارىغا تىزىلاتتى.

سائەت 12 دىن ئىككىگىچە دانگلار ئۆز ئىشخانىسىدىن چىقماي ئولتۇردى ۋە بارغانسېرى قاپىقى سېلىنىپ، ھۇججەتلەرنى كۆرۈپ چىقتى، چەكسىزلىگەن رەقەملەرنىڭ ھېسابىنى چىقاردى. ئاندىن، سىرتتىن كەلگەنلەرنى، جۈملىدىن مايور كاۋالكانتىنى قوبۇل قىلدى. ھەر دائىمقىدەك مەكتۇبلىرى تىزىرىپ تۇرىدىغان. سالاپەتلىك ۋە ۋاقىتقا رىئايە قىلىدىغان كاۋالكانتى ئالدىن بەلگىلەنگەن ۋاقىتقا ئولگۈرۈپ، بانكىر بىلەن ئۆزىنىڭ ئىش ـ كۈشلىرىنى پۈتتۈرۈۋېلىش ئۈچۈن كەلگەنىدى.

دانگلار پالاتا يېغىندا تولىمۇ ھاياجانلىنىپ، ۋازىرەتكە ھەر قانداق ۋاقىتتىكىدىنمۇ كەسكىنرەك سۆزلەر بىلەن ھۇجۇم قىلىپ، نۇتۇقنى ئاياغلاشتۇرغاندىن كېيىن پەيتۇنىغا ئولتۇردى ۋە ھارۇدكەشكە يېلىسەي كوچىسىدىكى 30 ـ قورۇغا ئاپىرىشنى بۇيرۇدى.

مونتې ـ كرىستو ئۆيىدە ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ يېنىدا كىمدۇر بىر كىشى بولغاچقا، ئۇ دانگلاردىن مېھمان كۈتۈش ئۆيىدە بىرنەچچە مىنۇت ساقلاپ تۇرۇشنى ئۆتۈندى.

بانكىر ساقلاپ ئولتۇرغاندا روھانې كىيىمىنى كىيگەن بىر كىشى كىردى. ئۇ، ئۆي ئىگىسى بىلەن يېقىن تونۇش بولسا كېرەك، دانگلارغا ئوخشاش ساقلاپ تۇرماستىن، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

ھايال بولماي، روھانې كىرىپ كەتكەن ئۆينىڭ ئىشىكى يەنە ئېچىلدى ۋە مونتې ـ كرىستو چىقتى.

ـــ ئەپۇ قىلىڭ، قەدىرلىك بارون، ـــ دېدى ئۇ، ـــ مېنىڭ ئەڭ يېقىن دوستلىرىمدىن بولغان بۇزونى ھەزرەت تېخى ھازىرلا

پاردۇغا كەپتۇ. ئۇنى كۆرگەنسىز، ئۇ ھازىرلا مۇشۇ يەردىن ئۆتكەنىدى. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن بولغانىدى. شۇڭا، ئۇنىڭ يېنىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنمىدى. مېنى چۈشىنەرسىز ۋە ساقلىتىپ قويغانلىقىم ئۈچۈن ئەپۇ قىلارسىز.

— ياق، ياق، — دېدى دانگلار، — ئۇنداق بولۇشى تەبىئىي، مەن بىمەزگىل كېلىپ قاپتىمەن، شۇڭا ھازىرلا قايتىپ كېتىمەن.

— ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. قېنى، ئولتۇرۇڭ. سىزگە نېمە بولدى؟ چىرايىڭىز بەك غەمكىن كۆرۈنىدىغۇ. سىزگە قاراپ مەنمۇ تەشۋىشلىنىۋاتىمەن. غەم باسقان كاپىتالىست ئاقار يۈلتۇزغا ئوخشايدۇ ۋە جەمئىيەت ئۈستىگە چۈشۈۋاتقان ئاپەتتىن دېرەك بېرىدۇ.

— مەسىلە شۇنىڭدىكى، قەدىرلىك گراف، بىرنەچچە كۈن بولدى ئىشلىرىم ئوڭۇشسىزلىققا يۈزلىنىۋاتىدۇ، كەينى - كەينىدىن يامان خەۋەرلەر كېلىۋاتىدۇ.

— يائاللا! — دېدى مونتې - كرىستو، — سودا ئىشلىرىدا يەنە ئۆتتۈرۈپ قويدىڭىزمۇ؟

— ياق، مەن ئۇنداق ئىشلارنى بىر مەزگىلگىچە تاشلاپ قويدۇم. بۇ قېتىم، تەرىپىست شەھىرىدىكى قەرزنى تۆلىيەلمەسلىك ۋەقەسى بېشىمنى قاتۇرىۋاتىدۇ.

— ھە، سىز جاكوپو مانفرېدىنىڭ قەرزنى تۆلىيەلمەسلىك ھالىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى دېمەكچىمۇ؟

— شۇ گەپ. ئويلاپ كۆرۈڭ، ئۇ كىشىبىلەن شۇنچە ئۇزۇن يىللاردىن بېرى يىلىغا سەككىز - توققۇز 100مىڭ فرانكتىن ئىلىم - بېرىم ئىشىنى قىلىپ كېلىۋاتقانىدۇق. تۆلەم ۋاقتىنىڭ كېچىكتۈرۈلۈشى ياكى ھېسابىنىڭ توغرا بولماسلىقىدەك ئىشلار زادى كۆرۈلۈپ باقمىغان. قەرزنى تۆلەشكە كەلگەندە ئۇ خودىدى كىنەز-

گە ئوخشايتتى. ئاخىرقى قېتىم مەن ئۇنىڭغا 1 مىليون فرانك بەرگەنىدىم. قارىمامسىز، بۇ جاكوپو مانفرېدى دېگەن نەرسە ئۇشتۇمتۇت تۆلەمنى توختىتىپ قويدى!

— ھە، شۇنداق ئىش بولدىمۇ؟

— زور بەختسىزلىك. مەن ئۇنىڭغا 600 مىڭ لىۋرغا يېزىلغان پېرېۋوت چېكىنى ئەۋەتىپ بەرگەنىدىم. ئۇ چەك تۆلەمسىز قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭدىن باشقا، مەندە يەنە ئۇنىڭ مۇشۇ ئايىنىڭ ئاخىرىغىچە تۆلىنىپ بولۇشقا تېگىشلىك 400 مىڭ فرانكقا يېزىلغان چېكى بار. بۇنى ئۇنىڭ پارىژدىكى ۋەكالەتچىسى تۆلىمەكچىدى. بۇگۈن ئايىنىڭ 30 - كۈنى بولغانلىقى ئۈچۈن شۇ پۇللارنى ئەكېلىشكە ئادەم ئەۋەتكەنىدىم، لېكىن ھېلىقى ۋەكالەتچى قېچىپ كېتىپتۇ. بۇنىڭغا يەنە ھېلىقى ئىسپانىيە ۋەقەسىنى قوشقانىدا، بۇ ئاي مەن ئۈچۈن بىر ئاپەت بولدى.

— ئۇ ئىسپانىيە ۋەقەسىدە سىز شۇنچە كۆپ زىيان تارتتىڭىزمۇ؟

— ئەلۋەتتە، تۇپتۇغرا 700 مىڭ فرانكنى قولدىن چىقىرىپ قويدۇم.

— قانداق قىلىپ، بۇنداق چۈشۈپ كەتتىڭىز - ھە؟ سىز ئىشتا پىشقان ئادەمغۇ.

— بۇ، ئايالىمنىڭ قىلغان ئىشى. ئۇ، چۈشىدە دون كارلوس-نىڭ ئىسپانىيىگە قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ چۈشكە ئىشىنىدۇ. ئۇ چۈشنى ماگنېتىزم دەيدۇ ۋە چۈشىدە نېمە كۆرسە، ئوڭىدىمۇ شۇنداق بولىدۇ دەپ ئىشىنىدۇ. مەن ئۇنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەردىم. ئۇنىڭ ئۆز پۇلى ۋە ئۆز دەللالى بار. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، سودا ئۇيۇنىغا چۈشۈپ ئۆتتۈرۈپ قويدى. توغرا، ئۇنىڭ چىقىم قىلغىنى مېنىڭ ئەمەس، ئۆزىنىڭ پۇلى. شۇنداقتە-

مۇ، ئۆزىڭىزگە مەلۇم، ئايالىنىڭ 700 مىڭ فرانكىنى ئۇتتۇرۇپ قويۇشى ئەر بولغۇچى كىشىگىمۇ ئاز ـ تولا تەسىر كۆرسىتىدۇ. سىز بۇ ۋەقەنى ئاڭلىمىغانمىدىڭىز؟

ـــ ئاڭلىغان. لېكىن بۇنىڭ تەپسىلاتلىرىنى بىلمەيتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن سودا ئىشلىرىدا پۈتۈنلەي ساۋاتسىز.

ـــ سىز سودا ئويۇنلىرىغا زادى چۈشۈپ باقمىغانمۇ؟

ـــ مەنمۇ؟ ئۇنداق ئويۇنلارغا چۈشۈشكە چولام تەگسۇنمۇ؟ ئۇنىڭسىزمۇ كىرىملىرىمنىڭ ھېسابىنى چىقىرىشقا ئاران ئۈلگۈرۈۋاتىمەن. ئۇنداق قىلسام، ئوجمداردىن باشقا يەنە باشقۇرغۇچى ۋە كاسسىرلارنى ئىشلىتىشكە توغرا كېلىدۇ. ھە، ئىسپانىيىنىڭ گېپىگە كېلەيلى. مېنىڭچە، بارون خانىم دون كارلوسنىڭ قايتقاندىن كېيىنمۇ يالغۇز چۈشىدىلا كۆرگەن بولۇشى ناتايىن. بۇ ھەقتە گەپ ئېتىلەردە خەۋەر بېرىلغانغۇ.

ـــ سىز گەپ ئېتىلەرگە ئىشىنەمسىز؟

ـــ قىلچىلىكمۇ ئىشەنمەيمەن. لېكىن «خەۋەرلەر» گەپ ئۇنىڭدىن مۇستەسنا بولۇشى كېرەك. چۈنكى ئۇنىڭدا ئىككى ئىشەنچلىك مەلۇماتلار، تېلېگراف خەۋەرلىرى بېسىلىدۇ ئەمەسمۇ.

ـــ چۈشىنىكسىز بولۇۋاتقىنى ئەنە شۇ مەسىلە، ـــ دېدى دانگلار، ـــ دون كارلوسنىڭ قايتىشى ھەققىدىكى خەۋەر ھەقىقەتەن تېلېگراف ئارقىلىق ئېلىنغان ـ دە.

ـــ شۇنداق قىلىپ مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە سىز تەخمىنەن 1 مىليون 700 مىڭ فرانك زىيان تارتىپسىز ـ دە؟ ـــ سوردى مونتې ـ كرىستو.

ـــ تەخمىنەن ئەمەس، نەق شۇنداق.

ـــ ھەي! ئۇچىنچى دەرىجىلىك مۇلۇكدارلار ئۇچۇن بۇ نەق ئېغىر زەربە، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو ھېسداشلىق قىلغان ئاھاڭدا.

ـــ ئۇچىنچى دەرىجىلىك دېگىنىڭىز نېمىسى؟ ـــ دېدى دانگلار سەل رەنجىگەندەك قىلىپ.

ـــ ئەلۋەتتە شۇنداق، ـــ دېدى يەنە مونتې ـ كرىستو، ـــ مېنىڭچە، بايلىقلار بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە ئۇچىنچى دەرىجىلىك دەپ ئۇچ كاتېگورىيىگە ئايرىلىدۇ. مەن ئومۇمىي قىممىتى 100 مىليون فرانكنى تەشكىل قىلىدىغان يەر، كان ۋە فرانسىيە، ئەنگلىيە، ئاۋسترىيىدەك دۆلەتلەرنىڭ قەغەز پۇللىرى قاتارلىق بۇاستە ئىگىدارلىق قىلىنىدىغان مۈلۈكلەرنى بىرىنچى دەرىجىلىك بايلىق دەپ ئاتايمەن. ئومۇمىي كاپىتالى 50 مىليون فرانكتىن ئارتۇق بولۇپ، يىلىغا بىر يېرىم مىليون فرانك كىرىم قىلىنىدىغان سانائەت كارخانىلىرى، ھەسسىدارلىق شىركەتلىرى، نايېپلىق زېمىنى ۋە بەگلىكلەرنى ئىككىنچى دەرىجىلىك بايلىق دەيمەن. ئۇچىنچى دەرىجىلىك بايلىق دېگىنىم ئوبوررتقا چۈشۈرۈلگەن كاپىتال ۋە باشقىلارنىڭ ئىرادىسىگە ياكى تاسادىپىي ئامەتكە باغلىق بولغان تاپاۋەتتىن ئىبارەت. بىرىر ئادەمنىڭ قەرزنى تۆلىيەلمەي قېلىشى، تېلېگراف خەۋىرى ۋە كۈتۈلمىگەن ھايانكەشلىكلەر بۇنداق بايلىقنى تەۋرىتىپ قويالايدۇ. يەنىپ ئېيتقاندا، ئۇ تەلەيگە باغلىق نەرسە بولۇپ، تەبىئەت كۈچىدىن ئىبارەت ئالىي كۈچنىڭ ئالدىدا تۆۋەن دەرىجىلىك كۈچ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق ئۇچىنچى دەرىجىلىك بايلىق تەخمىنەن 15 مىليون فرانكچە كېلىدىغان نەق ياكى نەمسى كاپىتالدىن ئىبارەت بولىدۇ. سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز شۇنداققۇ دەيمەن، توغرىمۇ؟

ـــ شۇنداق، ـــ دېدى دانگلار.

ـــ دېمەك، شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ـــ مونتې ـ كرىستو سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ ئەگەر مۇشۇ ئايدا تارتقىنىڭىزدەك زىيان ئۇدا ئالتە ئاي داۋاملىشىدىغان بولسا، ئۇچىنچى دەرىجىلىك بايلىق ئەجەل گىردابىغا بېرىپ قالىدۇ.

— بەگمۇ ئاشۇرۇۋەتتىڭىز! — دېدى دانىگلار ئاۋازىنى سوزۇپ ۋە غەمكىن كۈلۈمسىرەپ.

— يەتتە ئاي دەيلى، — دېدى مونتې - كرىستو ئاھاڭنى ئۆزگەرتمەستىن، — ئېيتقاندا، 1 مىليون 700 مىڭ فرانكنى يەتتىگە كۆپەيتكەندە 12 مىليونغا يېقىن سان چىقىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقتىڭىزمۇ؟ زادى ئويلاپ باقمىغانسىدىڭىز؟ ئويلىمىغىنىڭىز ياخشى بوپتۇ، چۈنكى ئۇنداق خىياللارغا بېرىلىپ كەتسە، كاپىتالنى يۈرەكلىك ئىشلەتكىلى بولمايدۇ. بانكىرنىڭ كاپىتالى مەدەنىيەتلىك ئادەمنىڭ كىيىم - كېچەكلىگە ئوخشايدۇ. ياخشى كىيىملەر بىزنىڭ ئابرويىمىزنى ئۆستۈردۇ، لېكىن ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ پەقەت تېرىسىلا قالىدۇ. خۇددى شۇنداقلا، سىز ئىشلىرىڭىزدىن قول ئۈزسىڭىز قولىڭىزدا دەسمايىڭىزلا قالىدۇ، يەنى كۆپ بولغاندا 5 - 6 مىليون فرانكىڭىزلا قالىدۇ، چۈنكى ماھىيەتتىن ئېيتقاندا، ئۇچىنچى دەرىجىلىك بايلىقلار ئۆزىنىڭ كۆرۈنۈشىنىڭ ئۆچتىن بىر يېكى تۆتتىن بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت بولىدۇ. بۇ خۇددى بەلگىلىك چوڭلۇقتىكى ماشىنىدىن ئىبارەت بولغان پاراۋوزنىڭ ئىس - تۈتەكلەر ئېچىدە ھەيۋەتلىك كۆرۈنگىنىگە ئوخشاش. شۇنداق قىلىپ، سىز ھازىر 5 مىليونلۇق دەسمايىڭىزنىڭ سەل كەم ئىككى مىليونىدىن ئايرىلىپ قالدىڭىز. شۇنىڭغا ماس ھالدا سىزنىڭ سىرتقا تارقىتىدىغان قەرزىڭىزمۇ كېمەيدى. باشقىچە ئېيتقاندا، قەدىرلىك دانىگلار ئەپەندى، گويا يېكى قېنىڭىز تۆكۈلگەندەك ئىش بولدى. مۇشۇنداق قان تۆكۈلۈش تۆت قېتىم تەكرارلانسا ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدۇ. قاراپ ئىش قىلىڭ، ئېھتىياتچان بولۇڭ، قەدىرلىك دوستۇم! سىزگە پۇل كېرەكمۇ؟ قەرز بېرەيمۇ؟

— ھېسابتا بوش ئىكەنسىز! — دەپ خىتاب قىلدى دانىگلار پۈتۈن غەيرىتىنى يىغىپ، — ھازىر مېنىڭ خەزىنەم

بىرقانچىدىن ئوڭۇشلۇق ئىشلەنگەن باشقا ئىشلار ئارقىلىق تولدۇرۇلدى. قېنىم تۆكۈلگەن بولسا، ئوزۇقلۇق ئارقىلىق تولدۇرۇلدى. مەن ئىسپانىيەدىكى جەڭدە مەغلۇپ بولدۇم، تىرىپىستتا زەربىگە ئۇچرىدىم، ئەمما ھىندىستاندىكى قىسىملىرىم بىرنەچچە كېمىنى ئولجىغا ئالغان بولۇشى مۇمكىن، مېكسىكىغا ئەۋەتىلگەن قوشۇنۇم بىرەر كانىغا دۇچ كەلگەن بولۇشى مۇمكىن.

— دۇرۇس! دۇرۇس! ھالبۇكى جارائەت ئىزى يوقالمايدۇ، بىر قېتىملا زەربىگە ئۇچرىسا يەنە قان ئېقىشقا باشلايدۇ.

— يوقسۇ، ئۇنداق بولمايدۇ، چۈنكى مەن ھەرىكەتتە خاتالاشمايمەن، — دېدى دانىگلار ئۆزىنى كۆرسەتمىگە ئادەتلىنىپ كەتكەن پوچىلارغا خاس ماختانچاقلىق بىلەن، — مېنى ئاغدۇرۇش ئۈچۈن ئۈچ ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇش كېرەك.

— مۇمكىن! ئۇنداق ئىشلار بولغان.

— ياكى بارلىق بايلىقلارنى نابۇت قىلىش كېرەك.

— يەتتە سېمىز ۋە يەتتە ئورۇق كالا ھەققىدىكى رىۋايەتنى ئەسلەپ كۆرۈڭ.

— ياكى فىرئونىڭ زامانىسىدا بولغىنىدەك، پۈتۈن بىر دېڭىز قۇرۇپ كېتىشى كېرەك. ھالبۇكى، دېڭىز كۆپ. ئۇنداق بولمىغاندىمۇ، كېمىلەرنىڭ ئورنىغا كارۋانلارنى ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

— باربىكالا، باربىكالا، قەدىرلىك دانىگلار ئەپەندى، — دېدى مونتې - كرىستو، — قارىغاندا، مەن خاتالىشىپتىمەن. سىز ئەسلى ئىنگلىزچە دەرىجىلىك كاپىتالىستلار قاتاردا تۇرىدىكەنسىز.

— ئۆزۈمنى شۇنداق شەرەپكە مۇناسىپ دەپ ئويلايمەن، — دېدى دانىگلار ئۆزىنىڭ يىلىما كۈلۈمسىرەشى بىلەن. بۇ كۈلۈمسىرەش مونتې - كرىستوغا نائۇستا رەسسام تەرىپىدىن سىزىلىپ، ئەسكى خارابىغا ئوخشاپ قالغان خۇنۇك ئايىنى

ئەلەتتى، — ھە، سز ئىش توغرۇلۇق سۆز ئېچىپ قالدىڭىز، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، گەپنى باشقا تەرەپكە بۇراشقا پۇرسەت چىققانلىقىدىن خوش بولۇپ، — سزنىڭ قارىشىڭىزچە، مەن كاۋالكانتى ئەپەندىگە نېمە قىلىپ بەرسەم بولار؟

— ئۇ سزنىڭ بانكىڭىزدىن قەرز ئېلىشقا تىزىملانغان بولغاچقا، ئەگەر ئۇنىڭغا ئىشەنسىڭىز، پۇل بەرسىڭىزلا بولىدۇ.

— ئىشەنمەمدىغان، تولۇق ئىشىنىمەن! ئۇ بۇگۈن ئەتىگەن 40 مىڭ فرانكلىق چەكنى ئېلىپ، ماڭا يولۇقتى. قارىسام، چەك سزگە قارىتىپ يېزىلىپ، بۇزونى دېگەن كىشىنىڭ ئىمزاسى قويۇلۇپتۇ، ئارقىسىدا سزنىڭ ئادرېسىڭىز يېزىلىپتۇ. شۇڭا، مەن ئۇنىڭغا شۇ بەردىلا مىڭ فرانكلىق قەغەزدىن 40 نى ساناپ بەردىم.

مونتې ـ كرىستو رازى بولغانلىقىنى ئىپادىلەپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

— ئۇ ئۆز ئوغلىنىمۇ مېنىڭ بانكامدىن قەرز ئېلىشقا تىزىملاتتى، — دېدى يەنە دانگلار.

— كېچىككىنە بىر سوئال قويۇشۇمغا ئىجازەت قىلغايسز، ئۇ ئوغلىغا قانچىلىك پۇل ئايرىپتۇ؟

— ھەر ئايدا 5 مىڭ فرانكتىن.

— بىر يىلدا 60 مىڭ! — دېدى مونتې ـ كرىستو مۇرىلىرىنى قىسىپ، — مەن بىلەتتىم، بۇ كاۋالكانتى دېگەنلەر ئۆتۈپ كەتكەن بېخىل خەق. ياش يىگىتكە بىر ئايدا 5 مىڭ فرانك دېگەن نېمە بولىدۇ؟

— ئۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن، ئەگەر ئۇ يىگىتكە يەنە بىر نەچچە مىڭ كېرەك بولۇپ قالسا...

— ئارتۇق پۇل سورىسا بەرمەك. ئاتىسى بۇنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. سز ئىتالىيە مىليونېرلىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيسز. ئۇلار بەئەينى گارپاگوننىڭ ئۆزى. ئۇنىڭ ھېساب ئاچقان بانكىسى قايسى ئىكەن؟

— فېنسى بانكىسى، بۇ فىلورېنسىيەدىكى ئەڭ ياخشى شىركەتلەردىن بىرى.

— سز زىيان تارتىپ قالمسز دېمەكچى ئەمەسمەن، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. شۇنداقتىمۇ، قەرز دائىرىسىدىن چېقىپ كەتمەك.

— دېمەك، سز بۇ كاۋالكانتىغا ئانچە ئىشەنمەيدىكەنسز ـ دە؟

— مەن؟ يوقسۇ، ئۇ قول قويۇپ بەرسىلا 10 مىليون فرانكنىمۇ بېرىۋېتىمەن. بۇ، مېنىڭ تۇرگە ئايرىشىم بويىچە ئىككىنچى دەرىجىلىك بايلىق ھېسابلىنىدۇ، قەدىرلىك بارون.

— شۇنداق تۇرۇپ ئۇ، نېمىدېگەن ئاددىي ـ سادە ـ ھە! قارىماققا ئۇ ئادەتتىكى مايورغىلا ئوخشاپ تۇرىدۇ.

— راست دەيسز، ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى بەك ئاددىي. مەن ئۇنى بىرىنچى قېتىم كۆرگەندە ئۇنى ئۆمۈر بويى ھەرگىز ئۇنتۇمايدىغان سېلىپ باقمىغان قېرى پاروچىك دەپ ئويلىغانىدىم. نېمە دېگۈلۈك، ئىتالىيانلار ھەممىسى شۇنداق كېلىدۇ. ئۇلار ئەگەر ئۆزلىرىنىڭ بايلىقىنى كۆز ـ كۆز قىلىپ، شەرق سېھرىگەرلىرىدەك كىشىلەرنى ھەيرەتكە سېلىپ تۇرمىسا، بەئەينى قېرى يەھۇدىيلەرگە ئوخشاپ قالىدۇ.

— ئۇنىڭغا قارىغاندا، ئوغلى خېلى تۇزۇك كۆرۈنىدۇ، — دېدى دانگلار.

— ئۇ سەل جۇرئەتسىزرەك، ئەمما، ئومۇمەن ئالغاندا ئەدەبلىك. مەن ئۇنىڭدىن ئانچە خاتىرجەم بولالمىغانىدىم.

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى سز ئۇنى مېنىڭ ئۆيۈمدە كۆرگەندە، بۇ ئۇنىڭ جەمئىيەتكە تېخى تۇنجى قېتىم ئاردىلىشى ئىدى. ھەر ھالدا

مەن شۇنداق دەپ ئاڭلىغانىدىم. ئۇ ساياھەتكە چىققاندا، ئۇنىڭغا ئىنتايىن تەلەپچان بىر تەربىيىچى ھەمراھ بولغانىكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ پارىژغا كېلىپ باقمىغان.

— ئىتالىيانلارنىڭ بايلىرى ئادەتتە ئۆز ئىچىدىنلا ئۆيلىنىدۇ دەپ ئاڭلىغانىدىم راستمۇ؟ — دەپ مۇنداقلا سوراپ قويدى دانگلار. — ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بايلىقلىرىنى بىرلەشتۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىكەن.

— ئادەتتە شۇنداق، لېكىن كاۋالكانتى بەكلا غەلىتە ئادەم. ئۇنىڭ ھەر قانداق ئىشى ئۆزگىچە. ئۇ، بۇ قېتىم فرانسىيىگە ئوغلىنى ئۆيلەش ئۈچۈن كەلگەن.

— سىز شۇنداق دەپ ئويلامسىز؟

— چوقۇم شۇنداق.

— بۇ يەردىكىلەر ئۇنىڭ بايلىقىنى بىلىشەمدۇ؟

— بۇ توغرۇلۇق ھەر خىل گەپلەر بار. بەزىلەر ئۇنى مىليونېر دېسە. بەزىلەر ئۇنىڭ بىر تىيىن پۇلىمۇ يوق دېيىشىدۇ.

— سىزنىڭ كۆز قارىشىڭىز قانداق؟

— مېنىڭ كۆز قارىشىم سۇبيېكتىپ قاراش، بۇ ھەقتە سۆزلەش ھاجەتسىز.

— شۇنداق بولسىمۇ...

— مېنىڭ بىلىدىغىنىم شۇكى، بۇ كاۋالكانتى دېگەنلەرنىڭ ئەجدادلىرى بىر زامانلاردا ئارمىيىلەرگە قوماندانلىق قىلغان، ئۆلكىلەرنى باشقۇرغان. مېنىڭچە، ئۆتمۈشتىكى ئاشۇ ئەمەلدارلار ۋە قوماندانلارنىڭ ئىلىكىدە نۇرغۇن مىليونلار بولغان. ئۇلار شۇ مىليونلىرىنى جايـ ـ جايلارغا كۆمۈۋەتكەن بولۇپ، بۇنى ئۇرۇق ئىچىدىكى ئاقساقاللارلا بىلەتتى ۋە ئۆزئەۋلادلىرىغا مىراس قالدۇراتتى. ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا شۇنداق داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى جۇمھۇرىيەت دەۋرىدىكى تەڭگىلەردەك سېرىق ۋە قاتتىق. ئۇلار شۇ تەڭگىلەرگە ئۇزۇن زامانلاردىن تارتىپ شاھىت بولۇپ كەلگەچكە، ئالتۇنىنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ چىرايىغا سىڭىپ كەتكەن.

— دۇرۇس، — دېدى دانگلار، — شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھېچكىم ئازراقمۇ زېھىن تۇتمىغان.

— زېھنى بولسىمۇ بەك ئاز. مەن كاۋالكانتىنىڭ لۈككىدىكى ساردىينى كۆرگەنىدىم.

— نېمە، ئۇنىڭ ساردىيى بارمۇ؟ — دېدى دانگلار كۈلۈپ تۇرۇپ، — بۇ بىرئاز چويلىغا توختايدىغان گەپ ئىكەن!

— شۇ ساردىينىمۇ ئۇ مالىيە مىنىستىرىگە ئىجارىگە بېرىۋېتىپ، ئۆزى بىر كىچىك ئۆيدە ئولتۇرىدۇ. مەن بايا ئۇ بەك بېخىل ئادەم دېدىمغۇ.

— سىز ئۇنىڭ ئانچە ياخشى كۆپىنى قىلمايدىكەنسىز.

— ئۇنىڭ بىلەن بولغان تونۇشلۇقۇم ئانچە قويۇق ئەمەس ـ تە. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاران ئۈچ قېتىملا كۆرۈشتۈم. ئۇ توغرۇلۇق بىلىدىغان گەپلىرىمنىڭ ھەممىسىنى مەن بۇزونى ھەزرەتتىن ۋە ئۇنىڭ ئۆزىدىن ئاڭلىغان. ئۇ بۇگۈن ماڭا ئوغلى توغرۇلۇق بەزى گەپلەرنى قىلدى. ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ كاپىتاللىرىنى ئىتالىيەدىكى جانسىز مەملىكەتتە ساقلاشتىن زېرىككەنلىكىنى، ئەمدى ئۆزىنىڭ مىليونلىرىنى فرانسىيە ياكى ئەنگلىيەدە ئوبوروتقا چۈشۈرمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. لېكىن، شۇنى ئېسىڭىزدە تۇتۇڭكى، گەرچە بۇزونى ھەزرەتكە غايەت زور ئىشەنچىم بولسىمۇ، بۇ ئىشتا ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈمگە ئالمايمەن.

— قانداقلا بولمىسۇن، ماڭا مۇشۇنداق بىر قەرز ئالغۇچىنى تېپىپ بەرگەنلىكىڭىز ئۈچۈن رەھمەت. ئۇنىڭ ئىسمى مې

نىڭ دەپتەرلىرىمگە زىننەت بەردى. مەن كاسسىرىمغا كاۋالكا-
تىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەنىدىم، شۇنىدىن بېرى
ئۇمۇ بەك خۇشال. ھە، ئەمدى مۇنداقلا بىر قىزىقىش يۈزىسە-
دىن سوراپ باقاي، بۇ كىشىلەر ئۆز ئوغۇللىرىنى ئۆيلەندۈرگەندە
ئۇلارغا مۇلۈك ئاجرىتىپ بېرەمدۇ؟

— ئەھۋالغا قاراپ بېرىدۇ. مەن بىر ئىتالىيەلىك كىنەزنى
تونۇيتتىم. ئۇ، مەشھۇر توسكانىيە ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئەۋلا-
دى بولۇپ، ئالتۇن كانىدەك باي ئىدى. شۇ كىنەز ئۆزىنىڭ
كۆڭلىگە ياقمىدىغان يەردىن ئۆيلەنگەن ئوغۇللىرىغا بىرنەچچە
مىليونلارنى بېرەتتى، كۆڭلىگە ياقمايدىغان يەردىن ئۆيلەنگەن
ئوغۇللىرىغا بولسا، ھەر ئايدا 30 ئېكيۇ بېرىش بىلەن چەكلىنەتـ
تى. مۇبادا، ئاندرېئا ئاتىسىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئۆيلەنسە، ئا-
تىسى ئۇنىڭغا 2 - 3 مىليون بېرىدۇ. ئالايلى، ئەگەر
ئاندرېئا بىرەر بانكىرنىڭ قىزىغا ئۆيلەنسە، بۇ كاۋالكانتى ئۆز
قۇدىسىنىڭ تاپاۋەت ئىشلىرىغا ھەمكارلىشىشى مۇمكىن. مۇبادا
ئەكسىچە بولۇپ، كېلىنى ئۇنىڭ كۆزلىگەن يېرىدىن بولماي قالسا،
ئۇ چاغدا ئىشنىڭ تۈگىگىنى شۇ. كاۋالكانتى ئۆز خەزىنىسىنىڭ
ئاچقۇچىنى قولۇپىغا سېلىپ، ئىككى ياندۇرۇپ تولغۇپتىدۇ - دە،
بىزنىڭ ئاندرېئامىز قارتا ياكى ئوشۇق ئويناپ كۆن ئۆتكۈزىدە-
غان پارىژنىڭ قۇرۇق سۆلەت يىگىتلىرىدىن بىرىگە ئايلىنىپ
قالىدۇ.

— بۇ يىگىت ئۆزىگە باۋارىيە ياكى پېرۇنىڭ مەلىكىسىنى
تاپىدۇ. ئۇ، خوتۇنىغا قوشۇپ كىنەزلىك تاجىنى ۋە ئېلدورادو①
بىلەن پوتوسى شەھىرىنى ئېلىشنى كۆزلەيدۇ.

---

① ئېلدورادو — ئىسپان تىلىدا «ئالتۇنلۇق» دېگەن مەنىدە. ئەپسانىۋى
ئالتۇنلۇق دىيار. XVI ئەسىردە ئىسپانىيە مۇستەملىكىچىلىرى بۇ دىيارنى لاتىن
ئامېرىكىسىدىن ئىزدىگەن.

— خاتالاشتىڭىز. مۆتىۋەر ئىتالىيانلارنىڭ تولىسى ئاۋام
پۇقرالارنىڭ قىزلىرىغا ئۆيلىنىدۇ. ئۇلار يۇپتېرگە ئوخشاش ھەر
خىل نەسىللەرنى ئارىلاشتۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ. ھە، قەدىرلىك
بارون، بۇ گەپلەرنى سوراپ نېمە قىلمىسز؟ يا ئاندرېئانى ئۆيلەپ
قويايلى دەۋاتامسىز؟

— ئەگەر شۇنداق بولسا، بۇ ياخشى كېلىشىم بولىدۇ، مەن
شۇنداق كېلىشىملەرگە تەقەززا، — دېدى دانگلار.

— ھەر ھالدا ئۇنى دانگلار خېنىمغا ئۆيلەندۈرۈشنى
ئويلىمايدىغانسىز؟ ئالېبرنىڭ بىچارە ئاندرېئانى بوغۇزلاپ تاشلا-
شىنى خالىمايدىغانسىز؟

— ئالېبر! — دېدى دانگلار مۇرىلىرىنى قىسىپ، — ئۇ،
بۇ ئىشقا ئارىلاشمايدۇ.

— ئۇ سىزنىڭ قىزىڭىز بىلەن پۈتۈشۈپ قويغان ئەھمىمۇ؟

— مورسېر بىلەن ئىككىمىز بۇ ھەقتە سۆزلەشكەنىدۇق،
بىراق مورسېر خانىم بىلەن ئالېبر...

— ئالېبرنى قىزىڭىزغا لايىق ئەمەس دەپ ھېسابلامسىز؟

— مېنىڭچە، مېنىڭ قىزىم مورسېرنىڭ ئوغلىدىن تۆۋەن
تۇرمايدۇ!

— ئەگەر بۇنىدىن كېيىن تېلېگرافتىن يەنە چاتاق چىقمە-
سلا دانگلار خېنىمنىڭ قىز مېلى ھەققەتەن كاتتا بولىدۇ. مەن
بۇنىڭغا ئىشىنىمەن.

— گەپ قىز مېلىدىلا ئەمەس. ھە، سىزدىن بىر ئىشنى
سوراپ باقماقچىدىم...

— نېمىنى؟

— نېمە ئۈچۈن ئالېبر بىلەن ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنى
زىيانپەتكە تەكلىپ قىلمىدىڭىز؟

— تەكلىپ قىلغانىدىم، لېكىن ئالېبر ئانىسى بىلەن دە-

يېپىگە بارماقچىكەن. مورسېر خانىمغا دېگىز ھاۋاسى تەۋسىيە قىلىنغانىكەن.

— توغرا، توغرا، — دېدى دانگلار كۈلۈپ تۇرۇپ، — دېگىز ھاۋاسى ئۇنىڭغا شىپا بولىدۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى ئۇ ياشلىقىدا دېگىز ھاۋاسى بىلەن نەپەسلەنگەن.

— مونتې - كرىستو بۇ سۆز ئويۇنىغا جاۋاب قايتۇرمىدى.

— شۇنداقتىمۇ، — دېدى ئۇ، — ئالېبېر دانگلار خېنىم-دەك باي بولمىسىمۇ، نام - ئابرويى بارغۇ.

— مېنىڭ ناممۇ يامان ئەمەس.

— ئەلۋەتتە، سىزنىڭ نامىڭىز مەشھۇر. سىزنىڭ نەسەپ گېربىڭىز نامىڭىز ئەمەس، بەلكى نامىڭىزنىڭ ئۆزى گېربىڭىزنى بېزەپ تۇرىدۇ. لېكىن سىز زور ئەقىل ئىگىسى بولغىنىڭىز ئۈچۈن شۇنى چۈشىنىسىزكى، بەزى ئەنئەنىۋى قاراشلار بەك چىڭ، بۇنىڭغا كۆز يۇمۇشقا بولمايدۇ. شۇڭا، 500 يىللىق ئاقسۆڭەك-لىك 20 يىللىق ئاقسۆڭەكلىككە نىسبەتەن ھامان ئۈستۈن تۇرىدۇ.

— دەل شۇنداق بولغانلىقتىن ئۈچۈن، — دېدى دانگلار تەنلىك كۈلۈشكە ئۇرۇنۇپ، — مەن ئالېبېر مورسېرغا قارىغاندا ئاندرېئا كاۋالكانتنى ئەۋزەل كۆردۈم.

— مورسېرلار ھېچقانداق جەھەتتە كاۋالكانتلاردىن قېلىشمايدىغۇ، — دېدى مونتې - كرىستو.

— مورسېرلار! — دېدى دانگلار، — قەدىرلىك گراف، سىز ئالىيجاناب ئادەمغۇ، شۇنداقمۇ؟

— مۇمكىن.

— نەسەپ گېربلىرىنىمۇ بىلىدىغانسىز؟

— ئاز - تولا خەۋرىم بار.

— ئۇنداق بولسا، مېنىڭ گېربىمنى كۆرۈپ بېقىڭ. بۇ گېرب مورسېرنىڭ گېربىدىن ئىشەنچلىك.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى مەن تۇغۇلۇشتىن بارون بولمىساممۇ، يەنىلا دانگلار.

— نېمە دېمەكچى بولۇۋاتىسىز؟

— لېكىن ئۇ مورسېر ئەمەس.

— مورسېر ئەمەس؟

— ئەمەس.

— بۇ قانداق گەپ؟

— مەن باشقىلار تەرىپىدىن بارونلۇققا ئۆستۈرۈلدۈم، شۇڭا مەن ھەقىقىي بارون. ئۇ بولسا، ئۆزىنى ئۆزى گراف قىلىۋال-دى، شۇڭا ئۇ ئەسلا گراف ئەمەس.

— ئۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ!

— سۆزۈمگە قۇلاق سېلىڭ، — دانگلار سۆزىنى داۋام-لاشتۇردى، — مورسېر مېنىڭ دوستۇم، توغرىسىنى ئېيتقاندا، 30 يىللىق كونا تونۇشۇم، بىلەمسىز، مەن گېربىم بىلەن ئانچە مەغرۇرلانمايمەن، چۈنكى كېلىپ - چىقىشىمنى ئۇنتۇمىدىم.

— بۇ سىزنىڭ زور قانائەتچانلىقىڭىز ۋە غۇرۇرىڭىزنى كۆرسىتىدۇ، — دېدى مونتې - كرىستو.

— مەن تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەتچى بولغان ۋاقتىمدا مورسېر بىر ئاددىي بېلىقچى ئىدى.

— شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىسمى نېمە ئىدى؟

— فېرنان.

— يالغۇز فېرنانلىمۇ؟

— فېرنان موندېگو.

— شۇنى ئېنىق بىلەمسىز؟

— شۇنداق بولمايچۇ! مەن ئۇنىڭدىن كۆپ قېتىم بېلىق سېتىۋالغان.

— ئەمسە نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوغلىغا قىزىڭىزنى بەرمەكچى بولدىڭىز؟

— چۈنكى ھەر ئىككىمىز تۆۋەندىن چىقىپ، ئاقسۆڭەكلىك ئۇنۇڭا ئېرىشكەن، بېيىغان ۋە بىر - بىرىمىزگە مۇناسىپ. شۇنداقتىمۇ، مەندە ھېچقانداق چاتاق يوق، لېكىن ئۇنىڭ كەينىدىن بەزى بىر گەپ - چۆچەكلەر بولغان.

— قانداق گەپلەر؟

— ھە، مۇنداقلا دەپ قويدۇم.

— ھە، چۈشەندىم. سىزنىڭ سۆزلىرىڭىز فېرنان موندېگو-غا مۇناسىۋەتلىك بەزى ئىشلارنى يادىمغا سالدى. مەن بۇ ئىسمنى گېرېتسىيدە ئاڭلىغان.

— ئەلى پاشاغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى دەمسىز؟

— شۇنداق.

— بۇ ئۇنىڭ سىرى، — دېدى دانگلار، — راست گېپىمنى قىلسام، شۇ سىرنى ئېنىقلاشقا مۇمكىن بولسا پۈتۈمنى ئايىمايتتىم.

— بەك بىلگىڭىز كەلسە بۇنى ئېنىقلاش قىيىن ئەمەس.

— قانداق؟

— گېرېتسىيدە بىرەر ۋەكالەتچىڭىز باردۇر؟

— بار، ئەلۋەتتە.

— يانىندىچۇ؟

— نەدە دېسىڭىز شۇ يەردە بار.

— ئەمسە، يانىندىكى ۋەكالەتچىڭىزگە خەت يېزىپ، ئەلى تەبەلىنىڭ پاجىئەسىدە فېرنان ئىسمىلىك فرانسۇزنىڭ قانداق رول ئوينىغانلىقىنى سوراپ بېقىڭ.

— تۇغرا! — دەپ خىتاب قىلدى دانگلار ئورنىدىن تۇرۇپ، — بۈگۈنلا خەت يازمەن.

— يېزىڭ.

— چوقۇم.

— ئەگەر بىرەر مۇھىم ئىشتىن خەۋەر تاپسىڭىز...

— سىزگە ئېيتىمەن.

— سىزدىن ئىنتايىن مىننەتدارمەن.

دانگلار ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، ھاپلا - شاپلا ھارۋىسىغا ئولتۇردى.

ئون تۆتىنچى باب

خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئىشخانىسى

بانكىر ئاتىلىرىنى چاپتۇرۇپ ئۆيىگە كېتىۋېرىپ. بىز ئەمدى دانگلار خانىمنىڭ كەينىدىن مېڭىپ، ئۇنىڭ ئەتىگەنلىك سەيلىسىنى كۆزىتىپ باقايلى.

دانگلار خانىمنىڭ ھارۋىنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇغانلىقىنى ۋە ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ ئۆتكەنىدۇق. ئۇ، سېن - ژېرمېن مەھەللىسىگە يەتكەندىن كېيىن مازارىنى كوچىسىغا ئەگىلدى. ۋە «يېڭى كۆۋرۈك» بازىرىنىڭ ئالدىدا ھارۋىنى توختاتتى.

ئۇ ھارۋىدىن چۈشۈپ، بازارنى كېسىپ ئۆتتى. ئۇ بەك ئاددىي كىيىنگەنىدى. چىرايلىق ئايالالار ئەتىگەنده ئۆيىدىن چىققاندا ئادەتتە ئاشۇنداق ئاددىي كىيىنىدۇ. گېنېگو كوچىسىغا كەلگەنده ئۇ بىر ھارۋىنى كىرا قىلىپ، ئارلې كوچىسىغا مېڭىشنى بۇيرۇدى.

ئۇ هارۋىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن دەرھال يانچۇقىدىن زىچ توقۇلغان قارا چۈمبەل تورىنى چىقىرىپ، چىغ شلەپىسىگە بېكىتىۋالدى. ئاندىن شېلەپىسىنى كىيىپ، چۆنتەك ئەينەكنى قارىدى ھەمدە سىرتتىن قارىغان كىشى ئاق ئېتى بىلەن يالتىراق كۆزلىرىنلا كۆرەلەيدىغانلىقىنى كۆرۈپ، يېنىكلىك ھېس قىلدى.

كېرا هارۋىسى «يېڭى كۆۋرۈك» تىن ئۆ دوفىنا مەيدانىدىن ئۆتۈپ، ئارلې قورۇسىغا كىرىپ توختىدى. هارۋىكەش هارۋا ئىشكىنى ئېچىشىغىلا دانگلار خانىم ئۇنىڭ يۇلنى تۆلۈپتىپ، پەلەمپەيگە قاراپ يۈگۈردى ۋە پەلەمپەيدىن چىقىپ، «شەپسىز قەدەملەر» زالىغا كىردى.

سوت بىناسىدا ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئىشلار كۆپ، ئالدەملەر ئالدىراش بولىدۇ. ئالدىراش ئادەملەرنىڭ ئايالىلارغا قاراشقا چولىسى تەگمەيدۇ. شۇڭا، دانگلار خانىم «شەپسىز قەدەملەر» زالىنىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغا ئۆتكۈچە ئۆز ئادۇۋاكاتلىرىنى كۈتۈپ ئولتۇرغان ئونچە ئايالغا ئوخشاشلا ھېچكىمنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلمىدى.

ۋىلفورنىڭ قوبۇلخانىسىغا ئادەم تولۇپ كەتكەنىدى. ۋەھالەنكى. دانگلار خانىم ئۆزىنى مەلۇم قىلىپمۇ ئاۋارە بولمىدى. ئۇ، ئىشكتىن كىرىشى بىلەنلا ئۇنىڭ ئالدىغا بىر چاپارمەن كېلىپ: «خانلىق مۇپەتتىش جانابلىرى بۈگۈن كېلىشىنى بەلگىلىگەن خانىم سىز بولامسىز؟» دەپ سورىدى ۋە تەستىق جاۋابىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇنى بىر خالى كاردور ئارقىلىق ۋىلفورنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى.

خانلىق مۇپەتتىش كرېسلودا ئىشىككە كەينىچە ئولتۇرۇپ خەت يېزىۋاتاتتى. ئۇ، ئىشكنىڭ ئېچىلغىنىنى، چاپارمەننىڭ «مەرھەمەت، خانىم» دېگىنىنى، ئاندىن ئىشكنىڭ يېپىلغىنىنى ئاڭلىدىيۇ، ئورنىدىن قوزغىلىپ قويمىدى؛ لېكىن چاپارمەننىڭ

قەدەم شەپسى ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشكنى قۇلۇپلىدى، پەردىلەرنى ياپتى ۋە ئىشخانىنىڭ ھەممە بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلىرىغا قاراپ چىقتى. ھېچكىمنىڭ ماراپ كۆرەلمەيدىغانلىقى ۋە ئوغرىلىقچە ئاڭلىيالمايدىغانلىقىغا ئىشەنچ هاسىل قىلغاندىن كېيىن ئۇ خاتىرجەم بولۇپ:

ـــ كېچىكمەي كەلگىنىڭىزگە رەھمەت، خانىم، ـــ دېدى ۋە بىر كرېسلونى ئۇنىڭغا سۈرۈپ بەردى.

دانگلار خانىم ئولتۇردى. ئۇنىڭ يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ، ئاران ـ ئاران نەپەس ئېلىۋاتاتتى.

ـــ سىز بىلەن ئايرىم سۆزلىشىش بەختىنى كۆرمىگىلى ئۇزاق بولدى، خانىم، ـــ دېدى خانلىق مۇپەتتىش ۋە كرېسلونى ئايلاندۇرۇپ، دانگلار خانىمغا يۈزمۇ يۈز ئولتۇردى،ـــ ئەپسۇسكى، بۈگۈن هەر ئىككىمىزگە بەكمۇ ئېغىر كېلىدىغان سۆھبەت ئۈچۈن كۆرۈشتۇق.

ـــ گەرچە بۇ سوھبەت سىزگە قارىغاندا ماڭا تېخىمۇ ئېغىر بولسىمۇ، مېنى چاقىرىشىڭىز بىلەنلا ئالدىڭىزغا كەلدىم.

ۋىلفور ئاچچىق كۈلۈپ قويدى.

ـــ دېمەك، ئۆتمۈشتىكى هەممە ئىشلىرىمىزنىڭ گاھ تۇتۇق، گاھ ئېنىق ئىزلىرى قاپتۇ ـ دە! ـــ دېدى ئۇ، دانگلار خانىمغا سۆزلىگەندىن تولاراق ئۆز خىياللىرىغا جاۋاب بېرىپ، ـــ بىزنىڭ هايات يولىغا سالغان قەدەملىرىمىز گويا يەر بېغىرلىغۇچى جانۋارنىڭ قۇم ئۈستىدە سۆرۈلۈپ مېڭىپ، ئۇزۇن ئىز قالدۇرغىنىغا ئوخشايدۇ. هازىر بىر مۈنچە كىشىلەر بۇ ئىزلارغا كۆز يېشلىرىنى تۆكۈۋاتىدۇ!

ـــ تەقسىر، ـــ دېدى دانگلار خانىم، ـــ مېنىڭ قانچىلىك بىئارام بولۇۋاتقانلىقىمنى چۈشىنەمسىز؟ مېنى قىينىمايلا. مۇشۇ ئۆيدە، مۇشۇ كرېسلودا قورقۇنچ ۋە نومۇستىن تىترەپ تۇرغان

نۇرغۇن جىنايەتچىلەر ئولتۇرغان... ئەمدى بۇ يەردە مەن ئولتۇرۇۋاتىمەن. مەنمۇ قورقۇنچ ۋە نومۇستىن تىترەۋاتىمەن! مەن ئۆزۈمنى جىنايەتچىدەك ھېس قىلىۋاتىمەن، سىز ماڭا شەپقەتسىز سوتچىدەك كۆرۈنۈۋاتىسىز.

ۋىلفور بېشىنى چايقاپ، ئېغىر تىنىۋالدى.

— مەن ئۆزۈمگە شۇنداق دەيمەنكى، — دېدى ۋىلفور، — مېنىڭ ئورنۇم سوتچىنىڭ كۆرسىلوسى ئەمەس، بەلكى سوتلانغۇچىنىڭ ئورۇندۇقى بولۇشى لازىم.

— سىزنىڭ ئورنىڭىز؟ — دەپ سوردى دانگلار خانىم ھەيران بولۇپ.

— شۇنداق، مېنىڭ ئورنۇم.

— مېنىڭچە، سىز پۇرىتانچە① ئەقىدىلەرگە بېرىلىپ، مۇبالىغىلەشتۈرىۋاتىسىز، — دېدى دانگلار خانىم ۋە ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، — كىمنىڭ يالقۇنلۇق ياشلىقىدىن ئۇنداق ئۇلار قالمىغان دەيسىز؟ بارلىق ئىشقى ـ ھەۋەسلەرنىڭ لەززەتلىرى ئاقمۇەتتە پۇشايمانغا ئېلىپ بارىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەلمساقتىن تارتىپ بەختسىزلەرگە باشپاناھ بولۇپ كېلىۋاتقان ئىنجىلدە گۇناھلىق قىز ۋە بۇزۇق ئايال ھەققىدىكى ئاجايىپ تەمسىل بىزدەك بىچارە ئايالالارغا يار ـ يۆلەك قىلىپ بېرىلگەن. مەن بەزىدە ياشلىقىمدا كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىپ قىلغان ئىشلىرىمنى ئەسلىسەم، ئاللا ئىگەم مېنى كەچۈرىدۇ دەپ ئويلايمەن، چۈنكى ئاقلىنىپ كېتەلمىسەممۇ، تارتقان ئازابلىرىم بىلەن گۇناھلىرىم يۇيۇلۇپ بولغاندۇر. لېكىن سىز نېمىدىن قورقىسىز؟ سىلەرنى، ئەرلەرنى ھېچكىم ئەيىبلىمەيدۇ، ھەر قانچە ئىش بولسىمۇ نام ـ شۆھرىتىڭلارغا نۇقسان يەتمەيدۇ.

① پۇرىتان — XVI.XVII ئەسىرلەردە ئەنگلىيە بۇرژۇئازىيسى ئۈيۈشتۇرغان دىنىي ھەرىكەتنىڭ ئەزاسى.

— خانىم، — دېدى ۋىلفور، — سىز مېنى بىلمىسىز. مەن ئىككى يۈزلىمىچى ئەمەس، ھەر ھالدا سەۋەبسىز ئىككى يۈزلىمىلىك قىلمايمەن. ئەگەر مېنى قاپقىنى يامان دېيىشكە توغرا كەلسە، قاپقىمنىڭ يامانلىقى سانسىزلىغان بەختسىزلىكلەردىن بولغان. ئەگەر مېنىڭ يۈرىكىم تاشتەك قېتىپ كەتمىگەن بولسا، ماڭا كەلگەن شۇنچە زەربىلەرگە قانداق چىدايتتىم؟ مەن ياشلىقىمدا بۇنداق ئەمەس ئىدىم، مەن تويۇم بولغان كۈنى مارسىلىنىڭ گران ـ كۈر كوچىسىدىكى ئۆيدە مېھمانلار ئارىسىدا ئولتۇرغان چېغىمدا بۇنداق ئەمەس ئىدىم. شۇندىن بۇيان ئۆزۈمدە ۋە ئەترا-پىمدىكى مۇھىتتا نۇرغۇن ئۆزگىرىش بولدى. مېنىڭ پۈتۈن ئۆمرۈم توسقۇنلۇقلارنى يېمىرىش بىلەن، بىلىپ بىلمەي ۋە غەرەزلىك ياكى غەرەزسىز ھالدا يولۇمغا توسالغۇ بولغانلارنى ئۈجۇقتۇرۇش بىلەن ئۆتتى. سەن پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ بىلەن قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشقان نەرسىنى باشقىلارمۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تالاشمايدىغان ئەھۋال كەم ئۇچرايدۇ. كۆزلىگەن نەرسەڭنى ئۇلارنىڭ قولىدىن يۇلۇپ ئېلىۋالغىڭ كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، «ئېھتىياج» دېگەن چىرايلىق نىقابنىڭ ئاستىدا نۇرغۇنلىغان يامان ئىشلارنى قىلىسەن. ھەۋەس، قورقۇنچ ياكى ئەقىلسىزلىق سەۋەبىدىن ئاشۇ يامانلىقلارنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن «بۇنداق ئىشلارنى قىلمىسام بوپتىكەن» دەپ ئويلاپ قالسەن. ھەۋەسكە بېرىلىپ كەتكەن ۋاقتىمىزدا كۆزىمىزگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي قالىدۇ، ئەمما كېيىن قارىغۇدەك بولساق، بۇ ئىشنى ناھايىتىمۇ ئاددىي ئۇسۇل بىلەن ئوڭايلا ئەملگە ئاشۇرۇشقا بولىدىغانلىقىنى كۆرىمىز ۋە ئۆز ـ ئۆزىمىزگە كايىپ «نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلماي، ئۇنداق قىلىپ قويدۇم؟» دېگەن سوئالنى قويىمىز. سىلەر، ئايالالار ئەكسىچە، بۇنداق پۇشايمانلارنىڭ دەردىنى ئانچە ھېس قىلمايسىلەر. چۈنكى كۆپ ھاللاردا سىلەر ئۆز ئالدىڭلارغا ئىش قىلمايسىلەر.

سىلەر. سىلەرنىڭ بەختسىزلىكىگىلار ھېچقاچان دېگۈدەك ئۆزۈڭلارغا باغلىق بولمايدۇ، سىلەر ھەمىشە دېگۈدەكلا باشقىلارنىڭ جەنايەتلىرىگە چېتىلىپ ئەيىبلىنىسىلەر.

— ھەر ھالدا، شۇنى ئېقرار قىلىشىڭىز كېرەككى، — دېدى دانگلار خانىم، — ئەگەر گۇناھ مەندە بولسا، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە مەن جاۋابكار بولسام، تۇنۇگۈن بۇنىڭ قاتتىق جاۋابىنى تارتتىم.

— بەختسىز ئايال! — دېدى ۋىلفور ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ، — ئۇ بەكمۇ قاتتىق جازا بولدى. سىز ئۇ جازانى كۆتۈرەلمەيسىز ئىككى قېتىم ھالىڭىزدىن كەتتىڭىز. لېكىن، شۇنداق بولسىمۇ...

— شۇنداق بولسىمۇ؟

— سىزگە ئېيتمىسام بولمايدۇ... غەيرەتلىك بولۇڭ، خانىم، چۈنكى ئىش تېخى تۈگىمىدى.

— ۋاي خۇدايىم! — دانگلار خېنىم قورقۇپ خىتاب قىلدى، — يەنە نېمە ئىش بار؟

— سىز ئۆتمۈشىنىلا ئويلاۋاتىسىز. ئۆتمۈشىمىزغۇ قايغۇلۇق، لېكىن سىز كەلگۈسىنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈپ بېقىڭ. كەلگۈسى تېخىمۇ قايغۇلۇق ... دەھشەتلىك ... ھەتتا قان بىلەن بوياللغان بولۇشى مۇمكىن!

بارون خانىم ۋىلفورنىڭ ئېغىر - بېسىق ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، شۇڭا بۇنچىلىك ئۆزىنى باسالمايلا قالغىنىنى كۆرۈپ، ۋارقىراپ كېتىشكە تاس قالدى.

— بۇ دەھشەتلىك ئۆتمۈش قانداق قىلىپ يەنە قايتىپ كەلدى؟ — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور، — بۇ ئەرۋاھ بىزنى ۋەھىمىگە سېلىپ تاتارتىش ۋە نومۇسقا قويۇپ قىزارتىش ئۈچۈن گۆر ئىچىدىن، يۈرەكلىرىمىزنىڭ قېتىدىن قانداق قىلىپ باش كۆتۈرۈپ چىققاندۇر؟

— بۇ بىر تاسادىپ.

— تاسادىپ! — ۋىلفور ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلدى، — ياق، ياق، خانىم، بۇ تاسادىپىي ئىش ئەمەس!

— ياق، ئۇنداق دېمەڭ. بۇ گەرچە پالاكەت كەلتۈرىدىغان ئىش بولسىمۇ، يەنىلا تاسادىپىيلىق بولماي نېمە؟ گراف مونتې-كرىستو ئۇ ئۆيىنى تاسادىپىي سېتىۋالغان ۋە تاسادىپىي ھالدا تۇپراقنى كولاتقۇزغان. ئاشۇ بەختسىز بوۋاقنى دەرەخ تۈۋىدىن كولاپ چىقىرىشقىنىمۇ تاسادىپىيلىق بولماي نېمە؟ بىچارە بوۋىقىم، مەن ئۇنى بىر قېتىمۇ سۆيۈپ قويمىغانىدىم، بىراق ئۇنى ئويلاپ قانچىلىك كۆز ياشلىرىم تۆكۈلدى! گراف گۈللەرنىڭ تېگىدىن ئاشۇ قىممەتلىك ئۇستىخانلارنىڭ تېپىلغانلىقىنى ئېيتقاندا پۈتۈن ۋۇجۇدۇم ئۇنىڭغا تەلپۈندى!

— ياق، خانىم، — دېدى ۋىلفور ئاۋازى بوغۇلغان ھالدا، — سىزگە ئېيتماقچى بولغان گېپىمنىڭ دەھشەتلىك يېرى ئەنە شۇنىڭدا. گۈللەرنىڭ تېگىدىن ھېچقانداق ئۇستىخان تېپىلمىغان ئەمەس، ھېچقانداق بوۋاق كولاپ چىقىرىلغان ئەمەس. يېغىلاشنىڭ، ئاھ ئۇرۇشنىڭ پايدىسى يوق، قورقۇپ تىترىشىمىز كېرەك!

— نېمە دېمەكچى بولۇۋاتىسىز؟ — دېدى دانگلار خانىم غال - غال تىترەپ.

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، گراف مونتې - كرىستو ئۇ دەرەخ-نىڭ تۈۋىدىن بوۋاقنىڭ ئىسكىلىتىنىمۇ، ساندۇقنىڭ تۆمۈرلىرىنىمۇ تاپقان بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى ئۇ يەردە ھېچنېمە يوق.

— ھېچنېمە يوق؟ — دەپ تەكرارلىدى دانگلار خانىم قورقۇنچ ئىچىدە يوغان ئېچىلغان كۆزلىرى بىلەن خانلىق مۇپەت-تىشكە قاراپ، — ھېچنېمە يوق! — ئۇ گويا كى مېڭىسىدىن ئۇچۇپ چىقىپ كېتىۋاتقان ئەقلى - ھوشىنى ئۆزىنىڭ سۆزى ۋە ئاۋازى بىلەن تۇتۇپ قالماقچى بولغان ئادەمدەك يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى.

— يوق، يوق، يوق، — دېدى ۋىلفور قوللىرى بىلەن يۈزىنى يېپىپ.

— ئەمسە، بىچارە بوۋاقنى ئۇ يەرگە كۆمەپتىكەنسىز — دە؟ نېمە ئۈچۈن ماڭا يالغان گەپ قىلغانىدىڭىز؟ نېمە ئۈچۈن؟

— ياق، ئۇ يەرگە كۆممىگەن. ئالدى بىلەن مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاڭ. ئاڭلىسىڭىز ماڭا ئېچىڭىز ئاغرىيدۇ. 20 يىلدىن بېرى سىزگە گەپ قىلماي، بۇ ئازابلىق يۈكنى تەنها ئۆزۈم كۆتۈرۈپ كەلدىم. ئەمدى سىزگە سۆزلەپ بېرىمەن.

— ۋاي خۇدايىم، مېنى قورقۇتماڭاتسىز! مەيلى، شۇنداق بولسىمۇ سۆزلەڭ، سۆزلەڭ.

— ئاشۇ بەختسىز كېچىنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكى يادىڭىزدا باردۇر. شۇ كېچىسى سىز ھېلىقى تىزىل پەردىلىك ئۆيدىكى تۆشەككە يېتىپ، تولغاق ئازابىدا قىينىلىۋاتاتتىڭىز. مەنمۇ سىزگە ئوخشاشلا ئازابلىنىپ، بۇنىڭ تاماملىنىشىنى كۈتەتتىم. بوۋاق دۇنياغا كېلىپ، مېنىڭ قوللىرىمغا ئۈزىتىلدى. ئۇ، ھەربىكەت قىلمايتتى، تىنىقمۇ بىلىنمەيتتى. ئاۋازىنى چىقارمايتتى. بىز ئۇنىسى ئۆلۈك دەپ ئويلىدۇق.

دانگلار خانىم سەكرەپ تۇرماقچى بولغاندەك جىددىي ھەرىكەتلىنىپ كەتتى. لېكىن ۋىلفور يېلىنغان قىياپەتتە ئالقانلىرىنى جۈپلەپ، ئۇنى توختىتىۋالدى.

— بىز ئۇنى ئۆلۈك دەپ ئويلىدۇق، — تەكرارلىدى ئۇ، — مەن ئۇنى كىچىككىنە سانىدۇققا سېلىپ، باغقا ئېلىپ چۈشتۈم ۋە گۆر كولىدىم — دە، ئۇنى دەرھال كۆمۈۋەتتىم. ئەمدىلا كۆمۈپ بولۇشۇمغا ھېلىقى كورسىكانلىق ماڭا ھۇجۇم قىلدى. بىر ئادەمنىڭ كۆلەڭگىسىنى ئەل — پال كۆرگەندەك بولدۇم — دە، شۇ-ھامان گويا چاقماق چېقىلىپ كەتكەندەك بولدى. ئاندىن ئاغرىقىنى سەزدىم — دە، ۋارتىرىماقچى بولغانىدىم، ئەمما بەدىنىمدىن

مۇزدەك ئەر چېقىپ، تىترەپ كەتتىم ۋە گېلىم سىقىلىپ **قالدى ...** مەن يەرگە يىقىلدىم ۋە «ئۆلدۈم» دەپلا ئويلىدىم. **سىزنىڭ شۇ** چاغدىكى مىسلىسىز قەيسەرلىكىڭىزنى مەڭگۈ ئۇنۇتمايمەن. **مەن ھوشۇمغا** كەلگەندىن كېيىن يېرىم ئۆلۈك ھالدا ئۆمىلەپ **پەلەمپەينىك** يېنىغا كەلدىم. **سىز، ئۆزىڭىزنىڭمۇ** جېنىڭىز ئاز **قالغان** تۇرۇپ، مېنىڭ يېنىمغا چۈشتىڭىز. بۇ پاجىئەلىك ۋەقەنىڭ مەخپىيەتلىكىنى چىڭ ساقلىشىمىز زۆرۈر ئىدى. سىز غەيرىتىڭىزنى يېغىپ، خىزمەتكار ئايال بىلەن بىللە ئۆيىڭىزگە قايتىپ كېتىۋالالىدىڭىز. مەن ياردىار بولغىنىمنى «دۇئالىگە چىققانىدىم» دەپ چۈشەندۈردۈم. ئويلىغىنىمىزنىڭ ئەكسىچە، بۇ سىرنى ھېچكىم ئۇقماي قالدى. مېنى ۋېرسالغا ئېلىپ كېتىشتى. ئۇچ ئايغىچە ھايات بىلەن ماماتنىڭ ئارىلىقىدا ياتتىم. ئاخىرى ماڭا ئاستا-ئاستا جان كىرىشكە باشلىدى. دوختۇر مېنى جەنۇبنىڭ قۇياش-لىق ۋە ھاۋالىق يەرلىرىدە دەم ئېلىشقا بۇيرۇدى. تۆت ئادەم مېنى زەمبىلگە سېلىپ كۆتۈرۈپ، كۈنىگە ئالتە لېيىدىن يول يۈرۈپ، پارىژدىن شالونغا ئېلىپ باردى. ۋىلفور خانىم ھارۋىغا ئولتۇرۇپ، زەمبىلنىڭ كەينىدىن ماڭدى. شالوندا كېمىگە ئولتۇرۇپ، سونا ۋە ئاندىن رونا دەريالىرىنى بويلاپ ئۈزۈپ. ئارلىغا باردۇق. ئارلىدا مېنى يەنە زەمبىلگە ياتقۇزۇشتى. شۇنداق قىلىپ، ئاخىرى مارسېلغا يېتىپ باردۇق. سالامەتلىكىم ئەسلىگە كەلگۈچە يېرىم يىل ئۆتتى. سىزنىڭ ئۇچۇرىڭىزنى ئالالمىدىم. چۈنكى سىزنى سۈرۈشتۈرۈشكە جۈرئەت قىلالمايتتىم. پارىژغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن سىزنىڭ تۇل قالغانلىقىڭىزنى ۋە كېيىن دانگلارغا ياتلىق بولغىنىڭىزنى ئۇقتۇم.

مەن ھوشۇمغا كەلگەندىن كېيىن نېمىنى ئويلىدىم؟ پىكىر-خىيالىم ئاشۇ بوۋاقنىڭ جەسىتىدىلا بولدى. ھەر كۈنى ئاخ-شىمى چۈشۈمدە ئۇنىڭ گۆردىن چىقىپ، ماڭا قول شىلتىپ تەھ-

دت سېلىۋاتقىنىنى كۆردۈم. شۇڭا، پارىژغا كېلىشىم بىلەنلا ئاشۇ ئۆيىنى سۈرۈشتە قىلدىم. بىز كەتكەندىن بۇيان ئۇ ئۆيدە ھېچ كىم تۇرماپتۇ، لېكىن تېخى ئەمدىلا توققۇز يىللىق ئىجارىگە بېرىلىپتۇ. مەن ئىجارىگە ئالغۇچىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭغا مەرھۇم ئايالىمنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا تەئەللۇق بولغان ئۆينىڭ يات كىشىلەرگە بېرىلىشىنى خالىمايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم ۋە توختامنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش بەدىلىگە پۇل تۆلەشنى ئۈستۈمگە ئالدىم. مەندىن 6000 فرانك تەلەپ قىلىشتى. 10 مىڭ، 20 مىڭنى تەلەپ قىلغان بولسىمۇ بېرەتتىم. يېنىمدا پۇل بار ئىدى. شۇنىڭ بىلەن توختام دەرھال ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. شۇندىن كېيىن ئېتىمنى چاپتۇرۇپ ئوتېيلگە باردىم. مەن كەتكەندىن بۇيان ئۇ ئۆيگە ھېچكىم كىرمىگەنىكەن. كۈندۈزى سائەت بەش ئىدى. مەن ھېلىقى قىزىل ئۆيگە كىرىپ، قاراڭغۇ چۈشۈشنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم. يىل بويى ئامالسىز تەشۋىش ئىچىدە ئويلىغانلىرىمنىڭ ھەممىسى ئەمدى ماڭا يەنىمۇ قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

ھېلىقى كورسكانلىق ماڭا قانلىق قىساس ئېلان قىلغانىدى. ئۇ، نىمدىن پارىژغىچە كەينىمدىن ئوغرىلىقچە ئەگىشىپ كەلدى ۋە باغقا مۆكۈنۈۋېلىپ، ماڭا پىچاق سالدى. شۇ كورسكانلىق مېنىڭ گۆر كولىغىنىمنى ۋە بوۋاقنى كۆمگىنىمنى كۆرگەن. ئۇ، سىزنى تونۇۋالغان بولۇشى مۇمكىن. بەلكىم شۇ ئىشنىمۇ بىلگەنـ دۇر... ئەگەر ئۇ، بۇ دەھشەتلىك سىرنى ئاشكارىلىماسلىق ئۈچۈن سىزدىن ھەق تەلەپ قىلسا قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇ، مېنىڭ ئۆلمىگەنلىكىمنى ئۇقسا، مۇشۇنداق قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن ئەڭ لەززەتلىك قىساس دەپ ھېسابلىشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھەر ئېھتىمالغا قارشى، ئۆتمۈشنىڭ ئىزلىرىنى، ماددىي ئىسپات بولـ دىغان ھەممە نەرسىنى تېزرەك يوقىتىۋېتىش كېرەك ئىدى. ئۇ

ئىشلارنىڭ مېنىڭ خاتىرەمدە ساقلىنىشىمۇ يېتىپ ئاشاتتى. ئىجارە تـوخـتـىمىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشۇمنىڭ ئات چاپتۇرۇپ بۇ يەرگـە كـېـلـىشـىمنىڭ ۋە ئەمدى بۇ ئۆيدە ئولتۇرۇشۇمنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ ئىدى.

كەچ كىرىپ قالدى. مەن تولۇق قاراڭغۇ چۈشۈپ بولۇشـنى كۈتتىم. چىراغنى ياقماي ئولتۇردۇم. غۇيۇلداپ چىقىپ تۇرـ غان شامال پەردىلەرنى لەپەڭشىتەتتى. ئۇ پەردىلەرنىڭ كەينىدە گويا مۆكۈنۈپ تۇرغان ئىشپىيونلار كۆرۈنۈۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. مەن ھەدەپ چۆچۈيتتىم. كارىۋات كەينى تەرىپىمدە ئىدى. قولاقـ لىرىمغا سىزنىڭ ئىڭراشلىرىڭىز ئاڭلىنىۋاتقاندەك بولاتتى. شۇڭا، ئارقامغا قاراشتىن قورقاتتىم. جەمجىتلىقتا يۈرىكىمنىڭ سوقۇشى ئۆزۈمگە ئاڭلىنىپ تۇراتتى. يۈرىكىم شۇنداق قاتتىق سوقاتتىكى، جاراھىتىم قايتىدىن يېرىلىپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئاخىرى، مەھەللىدىكى ھەممە ئاۋازلار بىر ـ بىرلەپ جىمىقتى. مەن ئەمدى كىشىلەرنىڭ كۆرۈپ قېلىشى ۋە ئاڭلاپ قېلىشىدىن قورقۇنۇشنىڭ ھاجىتى قالمىغانلىقىنى كۆرۈپ باغقا چىقماقچى بولدۇم.

بىلەمسىز ئىرمىنا، مەن ئانچە قورقۇنچاق ئەمەس. لېكىن پەلەمپەينىڭ مەيدىمگە ئېسىقلىق ئاچقۇچىنى، ئىككىمىزگە شۇنچە قەدىرلىك بولغان ھېلىقى ئاچقۇچىنى قولۇمغا ئالغاندا ۋە ئاينىڭ ئاپئاق نۇرى دېرىزىدىن چۈشۈپ، ئايلانما پەلەمپەينىڭ باسقۇچـ لىرىدا خۇددى ئەرۋاھەدەك سوزۇلۇپ ياتقىنىنى كۆرگىنىمدە تامغا يېپىشىۋالدىم، ۋارقىراپ تاشلاشقا تاس قالدىم. ئۆزۈمنى سارىاك بولۇپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. ئاخىرى، ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، پەلەمپەيدىن ئاستا چۈشۈشكە باشلىدىم. تىزلىرىم تىترەپ تۇراتتى، شۇڭا پەلەمپەينىڭ سالاسۇنىنى چىڭ تۇتۇۋالاتتىم. ئۇنداق قىلـ مىسام يىقىلىپ چۈشكەن بولاتتىم. تۆۋەنكى ئىشكىنىڭ يېنىغا يېتىپ باردىم. ئىشكىنىڭ ئارقىسىدا تامغا يۆلەپ قويۇلغان بىر

گۈرجەك تۇراتتى. مەن بىر كىچىك پەنەر چىراغنى ئىلىۋالغانىدىم. چىملىقنىڭ ئوتتۇرىسىغا بارغانىدىن كېيىن توختاپ، چىراغنى ياقتىم ـ دە، يەنە ماڭدىم.

نويابىرنىڭ ئاخىرقى مەزگىلى ئىدى. باغ ئىچى چۆلدەرەپ قالغان. ئىسكىلىتكە ئوخشاپ قالغان دەرەخلەر قاغجىراپ كەتكەن ئۈزۈن قوللىرىنى سوزۇپ تۇرۇشاتتى. ئايىغلىرىم ئاستىدا غىزاڭ ۋە شېغىل شىرىقلايتتى. يۈرىكىمنى شۇنداق بىر قورقۇنچ قاپلىدىكى، دەرەخزارلىققا يېقىنلاپ كەلگەندە يانچۇقۇمدىن تاپانچامنى چىقىرىپ، تەپكىسىنى قايرىپ قويدۇم. كۆزلىرىمگە خۇددى دەرەخ شاخلىرى ئارىسىدىن ھىلىقى كورسكانلىق ماراپ تۇرغاندەك كۆرۈنۈپ كېتەتتى. كۆكاتلار ئارىسىنى چىراغ بىلەن يورۇتۇپ كۆرۈپ چىقتىم. ھېچكىم يوق. ئەتراپىمغا سەپسالدىم. مەندىن باشقا ئادەم يوق. جەمجىتلىقنى بۇزىدىغان ھېچقانداق شەپە ئاڭلانمايتتى. پەقەت بىر ھۇقۇشلا گويا تۈن ئەرۋاھلىرىنى چاقىرىۋاتقاندەك يېقىمسىز ۋە سۇرلۇك ھۇۋلايتتى.

چىراغنى بىر ئاچماق شاختا ئېسىپ قويدۇم. بۇ شاخنى مەن تېخى بۇلتۇرلا كۆزلەپ قويغانىدىم. بۇ شاخ دەل مەن شۇ چاغدا گۆر كولىغان يەرنىڭ ئۈستىدە ئىدى. ياز بويى بۇ يەرلەرگە قويۇق كۆكات ئۆسۈپ كەتكەن بولۇپ، كۆزلۈكى ئورۇلمىغانىدى، شۇنداقتىمۇ، كۆكاتلار ئانچە قويۇق ئۆسمىگەن بىر جايغا كۆزۈم چۈشتى. مەن كولىغان جاي شۇ ئىكەنلىكى روشەن ئىدى. ئىشقا تۇتۇش قىلدىم. مەن بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت جەريانىدا كۆتكەن پەيت يېتىپ كەلگەنىدى!

ھالبۇكى، ھەر قانچە تىرىشىپ كولىسامۇ، گۆرجەكنىڭ ئۈچى بىر نەرسىگە تاقىشىپ قالغاندا ھەربىر ئوچۇم تۇپراقنى ھەر قانچە سىنچىلاپ تەكشۈرسەممۇ ھېچ نەرسە تېپىلمىدى! دەسلەپتە كولانغان ئورەكتىن ئىككى ھەسسە كېڭەيتىپ كولىدىم.

نەق جايىنى تاپالمىغان ئوخشايمەن دەپ، تەپسىلاتلارنى يادىمغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەتراپتىكى يەرلەرنى ۋە دەرەخلەرنى قاراپ چىقتىم. جاندىن ئۆتكۈدەك سوغۇق شامال يالىڭاچ شاخلارنىڭ ئارىسىدىن ئىسقىرتىپ سوقۇپ تۇرسىمۇ، پۈتۈن بەدىنىم چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمگەنىدى. مەن بوۋاق كۆمۈلگەن يەرنى دەسەپ تۈزلەۋاتقان چېغىمدا پىچاق ئۇرۇلغانلىقى يادىمدا. شۇ چاغدا مەن قولۇم بىلەن بىر سۆگەتكە تايىنىپ تۇرغانىدىم. سەيلىچىلەرگە ئورۇندۇق بولۇش ئۈچۈن ئورنىتىپ قويۇلغان تاش مېنىڭ كەينىمدە ئىدى. مەن يېقىلىپ چۈشۈۋاتقاندا ئاشۇ سوغۇق تاشقا قولۇم تېگىپ كەتكەنىدى. بۇ قېتىمۇ سۆگەت ئۈكۈ تەرىپىمدە، تاش كەينىمدە تۇراتتى. مەن شۇ چاغدىكىگە تەقلىد قىلىپ، يەرگە ياتتىم، ئاندىن ئورنۇمدىن تۇردۇم ـ دە، ئورەكنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ كولىدىم. ھېچنېمە يوق! يەنە ھېچنېمە يوق! ساندۇق تېپىلمىدى.

ـــ تېپىلمىدى؟ ـــ دەپ پىچىرلىدى دانگلار خانىم قورقۇپ نەپسى بوغۇلغان ھالدا.

ـــ مېنى شۇنىڭ بىلەن بولدى قىلدىمىكىن دەپ ئويلاپ قالماڭ، ـــ ۋىلفور سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ ياق، دەرەخزار ئىچىنى ئالا قويماي ئاختۇرۇپ چىقتىم. مەن: قاتىل ساندۇقنى كولاپ چىقارغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئىچىدە بايلىق بار دەپ، ئۇنى ئېلىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن. ئاندىن ئۆزىنىڭ يېڭىلىشقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنى يەنە كۆمۈۋەتكەن بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. ھالبۇكى، ئۇنداق بولۇپ چىقمىدى، مەن يەنىلا ھېچ نەرسىنى تاپالمىدىم. شۇندىن كېيىن مەن، ئۇ بۇنداق ئېھتىيات چارىلىرىنى ئىشلەتمەستىن، ساندۇقنى ئۇدۇل كەلگەن بىر يەرگە تاشلىۋەتكەن بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. ئۇنداق بولغاندا، ئىزدەشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن تاك ئاتقۇچە كۈتۈپ تۇرۇش

كېرەك ئىدى. شۇڭا ئۆيگە قايتىپ كىرىپ كۆتۈپ ئولتۇردۇم.

— ئاھ، خۇدا!

— تاڭ يورۇشى بىلەنلا يەنە باغقا چىقتىم. ئەڭ ئالدى بىلەن مەن يەنە دەرەخزارلىقنى ئاختۇردۇم. ئۇ يەردە قاراڭغۇدا كۆرەلمىگەن بەزى ئىزلارنى ئەمدى تېپىشىم مۇمكىن دەپ ئويلاپ، 20 نەچچە فۇت كېلىدىغان دائىرىدىكى يەرنى ئىككى فۇت چوڭقۇرلۇقتا كولاپ چىقتىم. ھېنىڭ بىر سائەتتە قىلغان ئىشىمنى يالالانما ئىشچى بىر كۈندىمۇ تۈگىتەلمەس ئىدى. يەنىلا تېپىلمىدى، ھېچ نەرسىنى تاپالمىدىم. شۇندىن كېيىن، سانى دۇق باشقا بىر يەرگە تاشلۇېتىلگەن بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلاپ، يەنە ئىزدىدىم. ئەگەر شۇنداق بولسا، ئۇ ساندۇق باغنىڭ ئارقا ئىشىكىگە باردىغان يول ئۈستىدىن تېپىلىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن بۇ قېتىمقى ئىزدىشىمنىڭمۇ نەتىجىسى چىقمىدى. يۈرىكىم سىقىلغان ھالدا دەرەخزارلىققا قايتىپ كەلدىم، ئەمما ئۇ يەردىمۇ ئەمدى ھېچقانداق ئۈمىد يوق ئىدى.

— ھېلىمۇ ساراڭ بولۇپ قالماپسىز! — دەپ خىتاب قىلدى دانگلار خانىم.

— شۇ چاغدا مەنمۇ ساراڭ بولۇپ قالسامكەن دەپ ئويلىغانىدىم، — دېدى ۋىلفور، — بىراق، ئۇنداق بەخت ماڭا نېسىپ بولمىدى. ئاخىرى، پۈتۈن غەيرىتىمنى ۋە ئەس - ھوشۇمنى يىغىۋېلىپ، ئۆزۈمگە شۇنداق سوئال قويدۇم: ئۇ كىشى جەسەتنى نېمە ئۈچۈن ئېلىپ كەتتى؟

— ئۆزىڭىز دېدىڭىزغۇ، دەلىل ئىسپاتقا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، — دېدى دانگلار خانىم.

— ياق، خانىم، ئۇ، جەسەتنى بىر يىلغىچە ساقلاپ يېتىمايدۇ، بەلكى مەمۇرلارغا تاپشۇرۇپ، پاش قىلىدۇ. ئەمما ئۇنداق ئىش بولمىدى.

— ئەمسە بۇ قانداق بولغىنى؟ — دەپ سوردى دانگلار خانىم تىترەپ تۇرۇپ.

— بۇ، ئىككىمىز ئۈچۈن تېخىمۇ قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك ئىشنىڭ بولغىنى. بوۋاق ئۆلمىگەن، قاتىل ئۇنى ئېلىپ كەتكەن.

دانگلار خانىم ئەس - ھوشىنى يوقاتقان ھالدا ۋارقىراپ تاشلىدى ۋە ۋىلفورنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى.

— ھېنىڭ بالام ھايات ئىكەن! — دېدى ئۇ، — تېرىك بالامنى كۆمۈۋېتىپسىز؟ ئۇنىڭ ئۆلمىگەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ كۆمۈۋېتىپسىز!

دانگلار خانىم ئورنىدىن تۇردى ۋە خانلىق مۇپەتتىشىنىڭ ئالدىدا تىك تۇرۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ قارايتتى، ئۇنىڭ قوللىرىنى ئۆزىنىڭ نازۇك قوللىرى بىلەن چىڭ سىقىملايتتى.

— مەن نەدىن بىلەي؟ بۇ ھېنىڭ پەردىزىم، — دېدى ۋىلفور. ئۇنىڭ قېتىپ قالغان كۆزلىرى بۇ قۇدرەتلىك كىشىنىڭ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ساراڭ بولۇش ھالىتىگە يەتكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى.

— بالام، جېنىم بالام! — دەپ خىتاب قىلدى بارون خانىم ۋە يەنە ئۆزىنى كېرىلوغا تاشلۇېتىپ، يىغا ئاۋازىنى چىقارماسلىق ئۈچۈن ئاغزىنى قول ياغلىقى بىلەن ئېتىۋالدى.

ۋىلفور ئېسىنى يىغىۋالدى ۋە دانگلار خانىمنىڭ ئانىلىق غەزىپىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ شۇ تاپتىكى ئەندىشىسىنى ئۇنىڭغىمۇ ئۆتكۈزۈش لازىم ئىكەنلىكىنى چۈشەندى.

— ئۆزىڭىز چۈشىنىسىز، ئەگەر ئىش مەن ئېيتقاندەك بولۇپ چىقسا، بىزنىڭ تۇغقىشكىنىمىز شۇ، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ۋە يەنىمۇ بوشراق ئاۋازدا سۆزلەش ئۈچۈن بارون خانىمغا يېقىن كەلدى، — ئۇ بالا ھايات، كىمدۇ بىرى بۇنى بىلىدۇ،

گىمدۇ بىرى بىزنىڭ سىرىمىزدىن خەۋەردار. مونتې ـ كرىستو بىزنىڭ ئالدىمىزدا كولاپ تېپىلغان بالىنىڭ گېپىنى قىلدى، لېكىن ئۇ بالا كۆمۈلگەن يېرىدە يوق. دېمەك، بۇ سىرنى بىلمەدىغان كىشى شۇ مونتې ـ كرىستو.

ـ ئادىل خۇدا! بۇ سېنىڭ قىياسىڭ، ـ دەپ پىچىرلىدى دانگلار خانىم.

ژىلفور بۇنىڭغا جاۋابەن قانداقتۇر بىر غەلىتە ئاھاڭدا غودۇڭشۇپ قويدى.

ـ ئۇ بالا قەيەردە؟ زادى قەيەردە؟ ـ دەپ قىستايتتى ئانا.

ـ ئۇنى ئىزدەپ قىلمىغان ئامالىم قالمىدى! ـ دېدى ژىلفور، ـ ئۇزۇن تۇنىلەردە ئۇنى ياد ئېتىپ، بىدار بولدۇم! شۇ كۇنىلەردە مەن پادىشاھىمنىڭ باي بولسام، مىليونلىغان كىشىلەرنىڭ سىرىنى سېتىۋالالىسام ۋە شۇ سىرلار ئىچىدىن ئاشۇ بالىنى تاپسام دەپ ئويلايتتىم. 100 قېتىملارچە گۇرجەكنى قولۇمغا ئېلىپ، 100 قېتىملارچە ئۆز ـ ئۆزۈمدىن «ئۇ كورسىكانلىق ئۇ بالىنى نېمە قىلغاندۇر؟» دەپ سورايتتىم. بۇ‌ئاق دېگەن قاچقۇنغا بىر ئارتۇقچە يۈك ئەمەسمۇ. يا ئۇ، بالىنىڭ تىرىك ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى دەريا‌غا تاشلۇۋەتكەنمىدۇر؟

ـ مۇمكىن ئەمەس! ـ دەپ خىتاب قىلدى دانگلار خانىم، ـ ئۆچ ئالغۇسى كەلگەندە ئادەمنى ئۆلتۈرۈشى مۇمكىن، لېكىن ئۇنداق تاش يۈرەكلىك بىلەن بۇ‌ئاقنى سۇغا چۆكتۈرۈۋېتىش مۇمكىن ئەمەس!

ـ يا ئۇ، بالىنى دارىلئېتامغا ئاپىرىپ بەرگەنمىدۇر؟ ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ژىلفور.

ـ توغرا، توغرا، ـ دەپ خىتاب قىلدى بارون خانىم، ـ ئەلۋەتتە، ئۇ شۇ يەردە!

ـ مەن دارىلئېتامغا يۈگۈرۈپ باردىم ۋە شۇ كۈنى، يەنى 20 ـ سېنتەبىر كەچتە ئۇ يەرنىڭ ئىشىك ئالدىغا بىر بوۋاقنىڭ قويۇپ قويۇلغانلىقىنى ئۇقتۇم. بوۋاق نېپىز رەخت پارچىسىغا يۆگەلگەنىكەن. ئۇ رەخت، قارىغاندا، مەقسەتلىك ھالدا ئوتتۇرىسىدىن يىرتىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا بارونلۇق تاجنىڭ يېرىمى ۋە «ن» ھەرپى بار ئىكەن.

ـ دېمىدىمۇ، ـ دەپ خىتاب قىلدى دانگلار خانىم، ـ يوتقان ـ كۆرپىلىرىمنىڭ ھەممىسىدە شۇ بەلگىلەر بار ئىدى. نارگون بارون ئىدى. ئۇ، مېنىڭ فامىلەمنىڭ باش ھەرپى ئىدى. خۇداغا شۈكۈر! بالام ئۆلمەپتۇ.

ـ ياق، ئۆلمىدى.

ـ ئەجەب يۈرەكلىك گەپ قىلىسىزغۇ؟ مېنى خۇشاللىقتىن ئۆلۈپ كېتىدۇ دەپ قورقمامسىز؟ قېنى ئۇ مېنىڭ بالام قەيەردە؟

ژىلفور مۇرىلىرىنى قىسىپ قويدى.

ـ مەن نەدىن بىلەي! ـ دېدى ئۇ، ـ ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلىسەم دراماتورگ ۋە رومانچىلارغا ئوخشاش گەپنى ئەگىتىپ، سىزنى شۇنچە ھاياجانغا سېلىپ ئولتۇرامتىم! مەن بىلمەيمەن. ۋەقە يۈز بېرىپ ئالتە ئايدىن كېيىن بىر ئايال دارىلئېتامغا بېرىپ، ھېلىقى رەختنىڭ ئىككىنچى پارچىسىنى ۋە قانۇندا تەلەپ قىلىنىدىغان ھەممە دەلىل ـ ئىسپاتلارنى كۆرسىتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، بالىنى ئۇنىڭغا بېرىشىپتۇ.

ـ سىز ئۇ ئايالنىڭ كىملىكىنى ئېنىقلاپ، ئۇنىڭ ئىزىنى تېپىشىڭىز كېرەك ئىدى.

ـ مېنى نېمە قىلدى دەپ ئويلايسىز؟ مەن تەپتىش قىلىش باھانىسى بىلەن ئەڭ ئۇستا پايلاقچىلارنى، ئەڭ تەجرىبىلىك ساقچىلارنى ئۇنىڭ ئىزىغا سالدىم. ئۇنىڭ شالونغىچە بارغانلىقى مەلۇم بولدى ۋە شۇ يەردە ئۇنىڭ ئىزى يوقالدى.

— يوقالدى؟

— هەئە، پۈتۈنلەي يوقالدى.

دانگلار خانىم گاھ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، گاھ كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ، گاھ ئاھ ئۇرۇپ ۋىلفورنىڭ ھېكايىسىنى ئاخىرغىچە ئاڭلاپ چىقتى.

— هەممە گەپ شۇمۇ؟ — دېدى ئۇ، — شۇنىڭ بىلەن بولدى قىلدىڭىزمۇ؟

— ياق، — دېدى ۋىلفور، — مەن داۋاملىق تۇرده ئىزدىدىم، سۈرۈشتۈردۈم، مەلۇماتلارنى يىغدىم. توغرا، ئاخىرقى ئىككى - ئۈچ يىلدىن بېرى بىرئاز بوشىشىپ قالدىم. لېكىن ئەمدى ھەر قانداق ۋاقىتتىكىدىنمۇ چىڭ تۇرۇپ، قېتىقىنىپ ئىزدەشكە كىرىشىمەن. ئەمدى بۇ ئىشنى ئاخىرغىچە ئېلىپ چىقماي قويمايمەن، چۈنكى بۇ قېتىم مېنى نومۇسلا ئەمەس، بەلكى قورقۇنچ قامچىلاپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— مېنىڭچە، گراف مونتې - كرىستو ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ، — دېدى دانگلار خانىم، — ئۇنداق بولمىغاندا، ئۇ بىز بىلەن بۇنچىلىك يېقىنلىشىشقا تىرىشمىغان بولاتتى.

— ئىنسانلارنىڭ قارا نىيىتى چەكسىز بولىدۇ، — دېدى ۋىلفور، — ئۇ، تەڭرىنىڭ شاپائىتىدەك چەكلىك ئەمەس. ئۇ كىشى بىز بىلەن سۆزلىشىۋاتقان مەزگىللەردە ئۇنىڭ كۆزلىرىگە دىققەت قىلدىڭىزمۇ؟

— ياق.

— قاچانلا بولمىسۇن، سىز ئۇنىڭغا سەپسېلىپ قارىغانمۇ؟

— ئەلۋەتتە. ئۇ بىر غەلىتە ئادەمدەك كۆرۈنىدۇ، لېكىن ئۇنىڭدىن باشقا ئالامەتنى بايقىمىدىم. بىر ئىشقا ھەيران بولدۇمكى، ئۇ بىز ئۈچۈن ھازىرلىغان ھەشەمەتلىك زىياپەتتە ھېچ نەرسىگە قول ئۇزاتمىدى، ھېچ نەرسىنى يېمىدى.

— شۇنداق، توغرا، — دېدى ۋىلفور، — مەنمۇ شۇنىڭغا دىققەت قىلدىم. مۇبادا ھازىر بىلگەنلىرىمنى شۇ چاغدا بىلگەن بولسام، مەنمۇ ھېچ نەرسىنى يېمىگەن بولاتتىم، ئۇ بىزنى زەھەرلىمەكچى دەپ ئويلىغان بولاتتىم.

— شۇنداق ئويلىغان بولسىڭىز خاتالىشاتتىڭىز.

— ئۇغۇ شۇنداق، لېكىن ئۇ كىشىنىڭ باشقا پىلانلىرى بار. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىز بىلەن كۆرۈشۈشنى، سۆزلىشىشنى خالىدىم، ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن سىزنى ھەممە كىشىلەردىن، بولۇپمۇ ئاشۇ كىشىدىن پەخەس بولۇشقا ئاگاھلاندۇرۇشنى خالىدىم. ئېيتىڭا، — ۋىلفور بارون خانىمغا بالدۇرقىدىنمۇ بەكرەك تىكىلىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — سىز ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىنى بىرەر كىشىگە ئېيتقانمۇ؟

— ھېچقاچان ھېچكىمگە ئېيتمىغان.

— يەنە سورايدىغان بولدۇم، ئەپسۇ قىلىڭ، — دېدى ۋىلفور يۇمشاق ئاۋازدا، — سىز بۇنى دۇنيادا ھېچقانداق ئادەمگە ئېيتمىغانمۇ؟

— ھەئە، دېمەكچى بولغىنىڭىزنى چۈشەندىم، — دېدى بارون خانىم يۈزى قىزارغان ھالدا، — ھېچكىمگە ئېيتمىدىم، قەسەم ئىچىپ بېرىمەن!

— كۈندۈزى بولغان ئىشلارنى كېچىلىرى خاتىرىلەپ يازىدىغان ئادىتىڭىز بارمۇ؟ كۈندىلىك خاتىرە يازامسىز؟

— ياق. مېنىڭ كۈنۈم ئالدىراشچىلىقتا ئۆتىدۇ. ئۇنداق ئىشلارغا چولام تەگمەيدۇ.

— چۈشىگىزدە جۆيلۈمسىز؟

— مەن خۇددى بۇۋاقتەك جىمجىت ئۇخلايمەن. يادىڭىزدا يوقمۇ؟

بارون خانىمنىڭ مەڭزلىرى قىزىرىپ كەتتى، ۋىلفورنىڭ يۈزى ئۆلگۈدەك تاتىرىپ كەتتى.

— هەئە، راست، — دېدى ئۇ ئاران ئاڭلانغۇدەك ئاۋازدا.

— يەنە نېمە گېپىگىز بار؟ — سوردى بارون خانىم.

— يەنە؟ ئەمدى نېمە قىلىشىنى ئۆزۈم بىلمەن، — دېدى ۋىلفور، — بىر ھەپتىگە قالمىغان ۋاقتىنىڭ ئىچىدە بۇ مونتې - كرىستو دېگەنىنىڭ كىملىكىنى، ئۇنىڭ نەدىن پەيدا بولغان ۋە نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى ۋە نېمە ئۈچۈن بىزگە ئۆزىنىڭ بېغىدىن كولاپ چىقىرىلغان بوۋاقنىڭ گېپىنى قىلىدىغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىقمەن.

ۋىلفور بۇ گەپلەرنى شۇنداق بىر خىل ئاھاڭدا ئېيتتىكى، مۇبادا گراف ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان بولسا، چۆچۈپ كەتكەن بولارئىدى.

ئاندىن ئۇ، بارون خانىمنىڭ خۇشياقمىغان ھالدا ئۇزاتقان قولىنى قىسىپ قويدى - دە، ئۇنى ئېھتىرام بىلەن ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويدى.

دانگلار خانىم باشقا بىر ھارۇننى كىرا قىلىپ، بازارغىچە باردى ۋە بازارنىڭ نېرىقى چېتىدە تۇرغان ئۆزىنىڭ ھارۇنىنى تاپتى. ھارۇنكەش ئۇنى كۈتۈپ تىنچقىنا مۇگدەپ ئولتۇراتتى.

ئون بەشىنچى باب

تەكلىپ

شۇ كۈنى، تەخمىنەن دانگلار خانىم خانلىق مۇپەتتىشىنىڭ ئىشخانىسىدا بولغان مەزگىلدە ئېلدېر كوچىسىدا بىر ئۆزۈن يول لۇق پەيتۇن كېلىپ، 27 - نومۇرلۇق ئۆينىڭ دەرۋازىسىدىن كىردى - دە، ھويلىدا توختىدى.

پەيتۇننىڭ ئىشىكى ئېچىلدى. مورسېر خانىم ئوغلىنىڭ قولىغا تايىنىپ پەيتۇندىن چۈشتى.

ئالبېر ئانىسىنى ئۇنىڭ ھۇجرىسىغىچە ئاپىرىپ قويدى - دە، دەرھال ئۆزىگە ۋاننا ۋە ئاتالارنى تەييارلاشنى بۇيرۇدى. ئاندىن، مەھرەمنىڭ ياردىمى بىلەن كىينگەندىن كېيىن ئۆزىنى گراف مونتې - كرىستونىڭ يېلىسەي مەھەللىسىدىكى ئۆيىگە يەتكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇدى.

گراف ئۇنىسى ئادەتتىكىدەك كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ قارشى ئالدى. ئەجەبا، بۇ كىشىنىڭ قەلبىگە ياكى ئوي - پىكىرلىرىگە بىرئازمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىغا زورلۇق بىلەن كىرىشكە ئۇرۇنغان ھەر قانداق ئادەم (ئەگەر شۇنداق دەپ ئىپادىلەشكە مۇمكىن بولسا) گويا كى بىر مەزمۇت تامغا دۇچ كېلەتتى.

مورسېر دەسلەپتە ئۇنى قۇچاقلاشقا ئىنتىلگەنىدى، لېكىن ئۇنىڭغا قاراپ، گەرچە گراف دوستانە رەۋىشتە كۆلۈمسىرەپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ كۆرۈشۈشكە ئاران جۈرئەت قىلدى. مونتې - كرىستو بولسا، ھەر دائىمقىدەك، قول بەرديۇ، ئەمما ئۇنىڭ قولىنى قىسمىدى.

— مانا مەن كەلدىم، تەدبىرلىك گراف، — دېدى ئالبېر.

— مەرھەمەت.

— كەلگىنىمگە ئاران بىر سائەت بولدى.

— دېيېپتىن كەلدىڭىزمۇ؟

— ياق، تېرېپوردىن.

— ھە، راست، شۇنداق.

— مانا، ئەڭ ئالدى بىلەن سىز بىلەن كۆرۈشكىلى كەلدىم.

— قەدىمگىزگە مۇبارەك بولسۇن، — دېدى مونتې - كرىستو خۇددى ھەر قانداق باشقا گەپلەرنى قىلغاندىكىگە ئوخشاش پەرۋا قىلمىغان ئاھاڭدا.

— ھە، نېمە يېڭىلىقلار بار؟ سۆزلەپ بەرمەمسىز.

— يېڭىلىق؟ مەندەك بىر چەتئەن كەلگەن ئادەمدىنمۇ شۇنى سورامسىز.

— گېپىمنى چۈشەنمەي قاپسىز. مەن ئۇچۇن بىرەر ئىش قىلدىڭىزمۇ دەپ سورىماقچىدىم.

— ماڭا بىرەر ئىش تاپشۇرغانمىدىڭىز؟ — دېدى مونتې - كرىستو ئۆزىنى خاتىرجەمسىزلەنگەن قىياپەتكە سېلىپ.

— قويۇڭا، ئۇنداق بىپەرۋا بولمۇڭ، — دېدى ئالبېر، — كۆڭۈل رىشتى بىراق يەردىنمۇ تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ، دېگەن گەپ بار. مەن تىرىپوردا ئەنە شۇنداق ئېلىكتر توكىنىڭ تەسىرىنى ھېس قىلدىم. مەن ئۇچۇن ھېچقانداق ئىش قىلمىغان بولىدىغىنىمۇ، مېنى ئويلىغانسىز.

— بۇ مۇمكىن، — دېدى مونتې - كرىستو، — دەرۋەقە، مەن سىزنى ئويلىدىم، لېكىن راستىنى ئېيتسام، مېنى ئۆتكۈزگۈچ قىلغان ماگنىتلىق توك مېنىڭ ئىرادەمدىن سىرت ھەرىكەت قىلدى.

— شۇنداقمۇ؟ قېنى سۆزلەپ بېقىڭا، بۇ قانداق گەپكەن؟

— ھېچقانچە گەپ ئەمەس. مېنىڭ زىيانكەشلىكىم دانگلار داخىل بولدى.

— بۇنى بىلمەن. ئاپام بىلەن ئىككىمىز ئۇنىڭ بىلەن بىر سورۇندا بولماسلىق ئۇچۇن بۇ يەردىن كەتكەنىدۇقتۇ.

— لېكىن ئۇ، زىيانكەشلىكىنى ئاندرېئا كاۋالكانتى بىلەن بىرگە بولدى.

— ھېلىقى ئىتالىيىلىك كىشىمۇ؟

— مۇبالىغە قىلماڭ. ئاندرېئا ئۆزىنى پەقەت ۋىكونت دەپلا ئاتايدۇ.

— ئۆزىنى ئاتايدۇ؟

— ئەلۋەتتە.

— ئەمىسە ئۇ ۋىكونت ئەمەسمۇ؟

— مەن نەدىن بىلەي؟ ئۇ ئۆزىنى شۇنداق دەيدۇ، شۇڭا مەنمۇ شۇنداق دەيمەن، باشقىلارمۇ شۇنداق دەيدۇ. ئۇ ھەقىقەتەن ۋىكونت بولسىمۇ بىزنىڭ نېمە كارىمىز؟

— غەلىتە گەپلەرنى قىلدىڭىكەنسىز! ھە، يەنىچۇ؟

— يەنە نېمە؟

— دانگلار زىيانكەشلىكىگە بارىدىمۇ؟

— ھەئە.

— سىزنىڭ ئاندرېئا كاۋالكانتىڭىزمۇ بارىدىمۇ؟

— ھەئە، ۋىكونت ئاندرېئا كاۋالكانتى، ئۇنىڭ ئاتىسى ماركىز، دانگلار خانىم، ۋىلفور بىلەن ئۇنىڭ ئايالى، ئېسىل يىگىتلەر، — دېبرې، ماكسىملىئان موررېل ۋە... يەنە كىم بار ئىدى؟ توختاپ تۇرۇڭ... ھە، راست، شاتو - رېنو.

— مېنىڭ گېپىم بولىدىمۇ؟

— ھېچقانداق گەپ بولمىدى.

— شۇنىسى چاتاق بوپتۇ - دە.

— نېمىشقا؟ ئۇلارنىڭ سىزنى ئۇنتۇپ كېتىشىنى خالايتتىڭىزغۇ. كۆڭۈلىڭىزدىكىدەك ئىش بولدى.

— قەدىرلىك گراف، مېنىڭ گېپىمنى قىلمىغان بولسا، ئۇلار مەن توغرۇلۇق كۆپ ئويلىغان ئوخشىمامدۇ؟ ئۇنداق بولۇشنى خالمايتتىم.

— دانگلار خېنىم سىزنى ئويلىمىسلا بولدى ئەمەسمۇ. توغرا، ئۇ، ئۆيىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن سىز توغرۇلۇق ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن.

— بۇ جەھەتتىن مەن خاتىرجەم. ئۇ مېنى ئويلىغان ھالەتتىمۇ، خۇددى مېنىڭ ئۇنى ئويلىغىنىمچىلىكلا بولدى.

— نېمىدېگەن تەسىرلىك رىشتە! — دېدى گراف، — بۇ گەپچە، سىلەر بىر - بىرىڭلارنى ئۆچ كۆرىدىغان ئوخشىمامسىلەر؟

— بۇ مۇنداق گەپ، — دېدى مورسېر، — ئەگەر دانگلار خېنىم مۇھەببەتنىڭ دەردىنى چۈشىنىشكە قادىر بولسا (ھېنىڭغۇ ئۇنىڭغا قارىتا ئۇنداق ھېسسىياتىم يوق) ۋە بىزنىڭ ئائىلىلىرىمىز نوخ تام قىلىشقان شەرتلەر بىلەن ھېسابلاشماي، ئۆزىنى ماڭا بېغىشلىغان بولسا، ئۇنىڭغا مەھلىيا بولار ئىدىم. يېغىپ ئېيتقاندا، شۇنداق ھېسابلايمەنكى، دانگلار خېنىم ياخشى ئاشنا بولالايدۇ، بىراق ئۇنى خوتۇن قىلىپ ئېلىش... ھەي تاڭ...

— ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسىدىكى ئايالىڭىزغا بەكمۇ ياخشى كۆز قاراشتا ئىكەنسىز، — دېدى مونتې - كرىستو كۈلۈپ كېتىپ.

— بىر ئاز قوپالراق سۆزلەپ قويدۇم، لېكىن بۇ راست. بۇ، ئەمەلگە ئاشمايدىغان قۇرۇق خىيال. بۇنىڭ مەلۇم دەرىجىدە ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن دانگلار خېنىم ھېنىڭ خوتۇنۇم بولۇشى كېرەك، يەنى ئۇنىڭ مەن بىلەن بىرگە ياشىشى، ھېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈشى، ناخشا ئېيتىشى، مۇزىكا بىلەن شۇغۇللىنىشى ۋە ھېنىڭدىن ئون قەدەم نېرىدا ئولتۇرۇپ شېئىر يېزىشى كېرەك. ئۇ ھالدا بويى شۇنداق بولۇشى كېرەك. بۇنىسى كۆز تالدىمغا كەلتۈرسەم تەنلىرىم شۈركىنىپ كېتىدۇ. ئاشنىسىنى تاشلۇۋېتىش مۇمكىن، لېكىن خوتۇنىنى ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. خوتۇنىڭىز يېنىڭىزدا ياكى باشقا يەردە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈلۈككە باغلانغان بولسىز. دانگلار خېنىم بىلەن مەڭگۈلۈككە باغلىنىشنى ئويلىسامۇ قورقىمەن كېلىدۇ.

— سىزنىڭ كۆڭلىڭىزدىكىنى تاپقىلى بولمايدىكەن، ۋىكونت.

— شۇنداق، چۈنكى مەن كۆپ ھاللاردا مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلارنى ئارزۇ قىلىمەن.

— قانداق ئىشنى؟

— ئاتام تاپقاندەك ئايالنى تېپىشنى ئارزۇ قىلىمەن.

مونتې - كرىستو تاتىرىپ كەتتى ۋە قولىدا ئويناپ تۇرغان ئىككى دانە زىننەتلىك تاپانچىنىڭ تەپكىلىرىنى ئالدىراشلىق بىلەن شاراقلىتىپ قويۇپ، ئالبېرغا قارىدى.

— دېمەك، ئاتىڭىز ناھايىتى بەختلىك ئىكەن - دە؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ئاپامغا بولغان مېنىڭ كۆز قارىشىمنى سىز بىلىسىز، گېراف. ئۇ بىر پەرىشتە. ئۇنىڭغا دىققەت قىلىپ قاراپ بېقىڭا، ئۇ تېخىچىلا گۈزەل. بۈرۈنقىدەكلا ئەقىللىق ۋە بۈرۈنقىدىنمۇ ياخشى بولۇپ كەتتى. بىز تېخى بۈگۈنلا تىرىپوردىن كەلدۇق. ئوغۇلنىڭ ئانمغا ھەمراھ بولۇشى — ئامالنىڭ يوقىدىن ئۇنىڭ رايىغا باققانلىق ياكى ئېغىر مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالغانلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەن ئۇنىڭ بىلەن تۆت كۈن بىللە بولدۇم. ھازىر ئۆزۈمنى گويا تىرىپورغا مەلىكە ماۋنى ياكى تىتانىيەنى ئېلىپ بارغاندىنمۇ بەكرەك بەختلىك، روھلۇق ۋە شائىرانە ھېس قىلىۋاتىمەن.

— بۇنداق سۈپەتلەر ئادەمنى ئۇمىدسىزلىككە سالىدۇ. سىزنىڭ بۇ تەرىپلىرىڭىزنى ئاڭلىغان كىشى بويتاق بولۇپ ئۆتۈشنى خالاپ قالىدۇ.

— مەسىلە شۇنىڭدا، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئالبېر، — دۇنيادا نۇقسانسىز ئايالنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، دانگلار خېنىمغا ئۆيلىنىشنى خالىمايمەن. بىزنىڭ شەخسىيەتچىلىكىمىز ئۆزىمىزگە تېگىشلىك نەرسىلەرنى قانچىلىك كۆركەم قىلىپ كۆرسىتىدىغانلىقىنى بايقىدىڭىزمۇ؟ مارلې ياكى فوسسېنىڭ دۇكىنىدىكى بريلىيانت بىزنىڭ قولىمىزغا ئۆتكەندىن كېيىن تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ. ھالبۇكى، ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق بريلىيانتنىڭ بارلىقىنى، سىزنىڭ قولىڭىزدىكىسى ئۇنىڭغا يەتمەيدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن بۇ ھال بىر ئازابقا ئايلىنىدۇ.

— هەي جاپاكەش! — پىچىرلىدى گىراى.

— شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ئېڭىنى خېنىم مېنىڭ كىچىككىنە بىر ئاتوم ئىكەنلىكىمنى، ئۆزى مىليونلارغا ئىگە بولۇپ تۇرغان شارائىتتا مېنىڭ ئاران بىرنەچچە 100 مىڭ فرانكىملا بار ئىكەنلىكىنى ئۇققان كۈنى خۇشاللىقىمدىن سەكرەپ كېتىمەن.

مونتې - كرىستو كۈلۈپ قويدى.

— بۇنىڭغا مۇنداق بىر ئامال تاپقانىدىم، — ئالبېر سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — فرانس كۈتۈلمىگەن ئاجايىپ ئىشلارغا ھەۋەس قىلىدۇ. مەن ئۇنى دانگلار خېنىمغا ئاشىق قىلىپ قويۇشىنى ئويلىدىم. مەن دانگلار خېنىمنى ئەڭ چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەرىپلەپ، ئۇنىڭغا تۆت پارچە خەت يازدىم. لېكىن فرانس ئۇنىڭغا قىزىقمىدى ۋە «توغرا، مېنىڭ كۈتۈلمىگەن ئىشلارغا ھەۋەس قىلىدىغان ئادىتىم بار، ئەمما مەن ۋەدەمدىن يېنىۋالىدىغان ئادەم ئەمەس»، دەپ تۇرۇۋالدى.

— سادىق دوست دېگەن مۇشۇنداق بولىدىكەن - دە. ئۆزى ئاشنا قىلماقچى بولغان ئايالنى دوستىغا خوتۇن قىلىپ ئېلىپ بەرمەكچى بولىدىكەن.

ئالبېر كۈلۈمسىرىدى.

— ھە، راست، — دېدى ئۇ يەنە، — بىزنىڭ قەدىرلىك فرانسىمىز پات ئارىدا قايتىپ كېلىدىكەن. بىلىشىمچە، سىز ئۇنى ياخشى كۆرمەيسىزغۇ دەيمەن؟

— مەنمۇ؟ — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ نېمىدېگىنىڭىز، قەدىرلىك ۋېكونت؟ نېمە ئۈچۈن ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىكەنمەن؟ مەن ھەممە كىشىنى ياخشى كۆرىمەن.

— شۇ قاتاردا مېنمۇ... رەھمەت سىزگە.

— ئۇقۇملارنى ئاددىيلاشتۇرۇۋەتمەيلى، — دېدى مونتې - كرىستو، — مېنىڭ ھەممە كىشىنى ياخشى كۆرۈشۈم تەكرىنىڭ

بىزگە بۇيرۇغىنىدەك، يېقىن كىشىلىرىمنى خرىستىئانچە مۇھەببەت بىلەن ياخشى كۆرۈشتۇر. مېنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ئۆچ كۆرىدىغان كىشىلىرىم پەقەت بىرنەچچىلا. ھە، فرانس ئەپسىنەنىڭ گېپىگە كېلەيلى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ پات ئارىدا كېلەمدىكەن؟

— ھەئە، ئۇنى ۋىلفور چاقىرتىپتۇ. قارىغاندا، خۇددى دانگلار ئېڭىنى خېنىمنى ئەرگە بېرىشكە ئالدىرىغاندەك، ۋىلفورمۇ ۋالېنتىنا خېنىمنى ياتلىق قىلىشقا ئالدىراۋاتقان بولسا كېرەك. بويىغا يەتكەن قىزى بولسا ئىش تەس ئىكەن - دە. قىزنىڭ ئاتىسى بەزگەك بولۇپ قالغان ئادەمگە ئوخشاپ قالىدىكەن، تاكى قىزىدىن قۇتۇلمىغۇچە ئۇنىڭ تومۇرلىرى مىنۇتىغا 90 قېتىمدىن سوقۇپ تۇرىدىكەن.

— ئەمما، ئەپسىنە ئەپەندى سىزگە ئوخشىمايدىغاندەك قىلىدۇ. ئۇ، ئۆز ئەھۋالىغا قانائەت قىلىدۇ.

— ئۇ راستىنلا بۇ ئىشقا جىددىي قارىۋاتىدۇ. ئۇ، ئاق گالىستۇك تاقاپ، ئۆز ئائىلىسى ھەققىدە سۆزلەپ يۈرگۈدەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ ۋىلفورلارنى بەك ھۆرمەت قىلىدۇ.

— ھۆرمەت قىلىشقا بىرەر ئاساسى بارىدۇر؟

— بىلىشىمچە، ۋىلفور قاتتىق قول، ئەمما ئادىل ئادەم دەپ تونۇلغان.

— خۇداغا شۈكۈر، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىزنىڭ بىچارە دانگلار ھەققىدە سۆزلىگەندىن باشقىچە باھا بەرگەن بىر ئادەمگىز چىقتىڭىز.

— مەن دانگلارنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىشىنى خالىمايدىغانلىقىم ئۈچۈن شۇنداق بولسا كېرەك، — دېدى ئالبېر كۈلۈپ تۇرۇپ.

— سىز ئۆزىگىزگە بەك تەمەننا قويىدىكەنسىز، قەدىرلىكىم، — دېدى مونتې - كرىستو.

— مەنمۇ؟

— هەئە، سىز. هە، قېنى، تاماكا چېكىڭ.

— هەشقاللا، نېمە ئۈچۈن مېنى تەمەننا قويىدۇ ددىيسىز؟

— چۈنكى سىز دانگلار خېنىمنى بەكلا چېتكە قاقىدىكەنسىز ۋە ئۇنىڭغا ئۆيلىنىشنى پۈتۈن كۈچىڭىز بىلەن قارشى تۇرىدىكەنسىز. سىز بۇ ئىشلارنى ئۆزىنىڭ يۈرۈشىگە قويۇۋېتىڭ. بەلكىم، ئۇلار ئۆزلىرى بۇ ئىشتىن يالتىيىپ قېلىشى مۇمكىن.

— مۇنداق دەڭ! — دېدى ئالېبر كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ.

— ئۇلار سىزنى مەجبۇرىي تارتىپ ئېلىپ كەتمەيدىغۇ! ماڭا قاراڭا، ۋىكونت، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مونتې كرىستو باشقا بىر خىل ئاھاڭدا، — سىز راستىنلا بۇ ئىشنىڭ بۇزۇلۇشىنى خالامسىز؟

— شۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن 100 مىڭ فرانك بېرىشكە تەييارمەن.

— ئۇنداق بولسا. خوش بولۇڭ. دانگلارمۇ شۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن سىزدىن ئىككى ھەسسە ئارتۇق تۆلەشكە تەييار.

— راستمۇ؟ نېمىدېگەن زور بەخت! — دېدى ئالېبر، لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدا گۇياكى يېنىككىنە بۇلۇت سايىسى چۈشكەندەك بىر خىل ئالامەت ئىپادىلەندى، — ئەمىسە دانگلارنىڭ ئۇنداق قىلىشىدا بىرەر سەۋەب بارمىكىنا؟

— مانا، غۇرۇر ۋە شەخسىيەتچىلىك دېگەن شۇ! ئىنسان دېگەن شۇنداق بولىدۇ ـ دە. باشقىلارنىڭ غۇرۇرىغا پالتا چېپىشقا تەييار تۇرىدۇ ـ يۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ غۇرۇرىغا يېتىنە تېگمەپ كەتسە داد ـ پەريات كۆتۈرىدۇ.

— ياق، ئۇنداق دېمەڭ! مەن ئويلاپتىمەنكى، دانگلار...

— سىزگە ھەۋەسلەنسە بولاتتى، شۇنداقمۇ؟ لېكىن دانگلارنىڭ دىتى يوق. ئۇ باشقا كىشىگە ھەۋەسلىنىپ يۈرىدۇ.

— كىمگە؟

— [illegible]مەن. ئۆزىڭىز كۆزىتىڭ، تەكشۈرۈڭ، گەپ ـ چۆچەكلەرگ[illegible]ەت قىلىڭ.

— ھە. ماقۇل. ئەمدى ئۆزىمىزنىڭ گېپىمىزگە كېلەيلى. ئاپام... ياق دادام بەزمە ئۆتكۈزمەكچى.

— مۇشۇ پەسلىدىمۇ بەزمە بولامدۇ؟

— ھازىر يازلىق بەزمىلەر مودا بولۇپ قالدى.

— مودا بولمىغان تەقدىردىمۇ، گراف خانىم شۇنداق قىلمىشنى خالىسىلا ئۇنداق بەزمىلەر مودا بولۇپ قالىدۇ.

— توغرا ئېيتتىڭىز. بىلەمسىز، بۇ ھەقىقىي پارىژچە بەزمە. ھەقىقىي پارىژلىقلار ئىيۇل ئېيىدا پارىژدىن كەتمەيدۇ. بۇ تەكلىپىنى جانابىي كاۋالكانتىلارغا يەتكۈزۈپ قويۇشنى سىزگە ھاۋالە قىلسام بولامدۇ؟

— بەزمە قايسى كۈنى ئۆتكۈزۈلمەكچى؟

— شەنبە كۈنى.

— ئۇ چاققىچە ئاتا كاۋالكانتى بۇ يەردىن كېتىدۇ.

— بالا كاۋالكانتى قالىدۇ ئەمەسمۇ. ئۇنى سىز باشلاپ بارالامسىز؟

— ياق، ۋىكونت، ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى مەن پۈتۈنلەي بىلمەيمەن.

— بىلمەيمەن دەمسىز؟

— بىلمەيمەن. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۆمرىمدە تۇنجى قېتىم تۆت كۆزنىڭ ئالدىدا كۆرۈشكەن. شۇڭا، ئۇنىڭغا كېپىل بولالمايمەن.

— ئەمسە ئۇنى زىياپىتىڭىزگە تەكلىپ قىلىپسىزغۇ؟

— مېنىڭ تەكلىپ قىلىشىم باشقا گەپ. ئۇنى ماڭا بىر مۇھتەرەم ھەزرەت تونۇشتۇرغانىدى. ئۇ ھەزرەتمۇ ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى خاتا چۈشىنىپ قالغان بولۇشى مۇمكىنغۇ. ئۇنى

ئۆزىگىز تەكلىپ قىلسىگىز توغرا بولىدۇ. ماڭا ئۇنداق قىلىش ئەپسىز. ئويلىمىغان يەردىن چىقىپ، ئۇ دانگلار خىنىمغا ئۆيلىنىپ قالسا، سىز بۇ ئىشنى مەندىن كۆرۈپ، مەن بىلەن سوقۇشۇپ قېلىشىگىز مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ ئۇ يەرگە بېرىشىمۇ ناتايىن.

— نەگە؟

— سىلەرنىڭ يېزىمەكلەرگە.

— نېمىشقا؟

— بىرىنچىدىن، سىز تېخى مېنى تەكلىپ قىلمىدىڭىز.

— مەن سىزنى شەخسەن ئۆزۈم تەكلىپ قىلىش ئۈچۈن كەلدىم.

— هەممىتىڭىزگە تەشەككۈر، بىراق مېنىڭ باشقا ئىشلىرىم بار.

— مەن سىزگە بىر گەپنى ئېيتسام، ئىش - كۆشلىرىڭىزنى چېتىكە قايرىپ قويۇشىڭىز مۇمكىن.

— قېنى، ئېيتىڭ.

— سىزنى ئاپام چاقىردى.

— گراف خانىم مورسېر؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو چۆچۈپ كېتىپ.

— سىزگە شۇنى ئېيتىشىم مۇمكىنكى، گراف، ئاپام مەندىن سىر ساقلىمايدۇ. ئەگەر، مەن بايا ئېيتقانىدەك، كۆڭۈل ريشتىڭىزنىڭ تارىلىرى تىترىمىگەن بولسا، سىزدە ئۇنداق تارىلار زادى يوق ئىكەن، چۈنكى بىز تۆت كۈن ئۇدا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلمىشتۇق.

— مېنىڭ گېپىمنى؟ مېنى خىجىل قىلمىسىڭىزلا.

— شۇنداق بولۇشى تەبىئىي. سىز بىر تىرىك تېپىشماق ئەمەسمۇ.

— ئاپىڭىزمۇ مېنى تېپىشماق دەمدۇ؟ مەن ئۇنى بۇنداق زېھىن ئويۇنلىرىغا كەلگەندە بەك چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن!

— قەدىرلىك گراف، سىز هەممە كىشىلەر ئۈچۈن، ئاپام ئۇچۇنمۇ بىر تېپىشماق بولۇپ تۇرۇۋاتىسىز. هەممە كىشىلەر ئېتىراپ قىلغان ۋە هېچكىم تاپالمىغان تېپىشماق. سىز هازىر جاۋابى تېپىلمىغان سوئال بولۇپ قالدىڭىز. ئاپام هەمىشە سىزنى «بۇنداق ياش بولۇشى مۇمكىنمۇ؟» دەپ سوراپ يۈرىدۇ. مېنىڭچە، ئۇ ئۆز ئىچىدە سىزنى كالىئوسترو ياكى گراف سېن - ژېرمېنمىكىن دەپ ۋە ياكى گراف خانىم گ دەك سىزنى لورد رۇتۋېنمىكىن دەپ ئويلىسا كېرەك. سىز ئاپام بىلەن بىرىنچى قېتىم كۆرۈشكەندىلا بۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىدىك. سىزگە بۇ قېتىمقى چۈشەيدۇ. سىزنىڭ پەلسەپىۋى ئىقتىدارىڭىز ۋە ئەقلىڭىز بار.

— بۇنداق گەپلەردىن خەۋەردار قىلىپ قويغىنىڭىزغا رەھمەت، — دېدى گراف كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — ئۇ پەرەزلەرنىڭ هەممىسىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىشكە تىرىشمەن.

— دېمەك، شەنبە كۈنى بارامسىز؟

— مورسېر خانىم تەكلىپ قىلغان بولسا بارايلى.

— شۇنداق بولسا بىزنى بەك خوش قىلىسىز.

— دانگلارمۇ بارامدۇ؟

— ۋاي، ئۇنىڭغا قوشلاپ تەكلىپ يوللاندى. بۇنى ئاتام ئۆز ئۈستىگە ئالدى. بىز يەنە هازىرقى زامانىنىڭ ئۇلۇغ ئارىككوسى① بولۇپ قالغان ۋىلفور ئەپەندىنمۇ كەلتۈرۈشكە تىرىشىمىز، بىراق ئۇنىڭ كېلىشىدىن ئۈمىد ئاز.

— هېچقانداق ۋاقىتتا ئۈمىدنى يوقاتماسلىق كېرەك دېگەن ماقال بارغۇ.

---

① ئارىككو — XVII ئەسىردە ئۆتكەن مەشھۇر سوتچى.

— سز تانسا ئويناماسز، گراف؟
— مەنمۇ؟
— ھەئە، سز تانسا ئويناسڭز، بۇنىڭ ئەجەبلەنگۈدەك نېمىسى بار؟
— شۇنداق، دەرۋەقە 40 يېشىمغىچە... ياق، مەن تانسا ئويناشنى بىلمەيمەن، لېكىن تانسىنى كۆرۈشنى ياخشى كۆرەمەن. مورسېر خانىمچۇ، ئۇ تانسا ئوينامدۇ؟
— ئۇمۇ بىلمەيدۇ. ئىككىلار پاراڭلىشىسلەر. ئۇ سز بىلەن سۆزلىشىشكە بەك خۇشتار.
— شۇنداقمۇ؟
— ئەزبرايى خۇدا! يەنە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، ئاپام مۇشۇ چاققىچە پاراڭلىشىشنى خالايدىغانلىقىنى ئېيتمىغانىدى.
ئالبېر شىلەپىسىنى ئېلىپ، ئورنىدىن تۇردى. گراف ئۇنى ئۇزىتىپ چىقتى.
— مەن پۇشايمان قىلمۇاتىمەن، — دېدى ئۇ، تاشقارقى ئىشكىنىڭ پەلەمپىيىدە ئالبېرنى توختىتىپ.
— نېمىگە؟
— ئويلماي سۆزلەپ قويغىنىمغا. مەن سىزگە دانگلارنىڭ گېپىنى قىلمسام بولاتتى.
— ئەكسىچە، يەنىمۇ كۆپرەك سۆزلەڭ. بۇگۈنكىدەك گەپلەرنىڭز بولسا دائىم سۆزلەڭ.
— ئوبدان، مېنى خاتىرجەم قىلدىڭز. ھە، فرانس قاچان كېلىدىكەن؟
— بەش - ئالتە كۈندىن كېيىن.
— ئۇنىڭ تويى قاچان بولىدىكەن؟
— سېن - مېران ئەپەندى بىلەن سېن - مېران خانىم كەلگەندىن كېيىن.

— فرانس كەلگەندىن كېيىن ئۇنى مېنىڭ يېنىمغا باشلاپ كېلىڭ. گەرچە سز مېنى ياخشى كۆرمەيدۇ دېسڭزمۇ مەن ئۇنى كۆرسەم خوش بولىمەن.
— خوپ، غوجام، ئېيتقىنىڭزدەك قىلىمەن.
— خەير - خوش!
— شەنبە كۈنى چوقۇم بارامسز؟
— ئەلۋەتتە! ۋەدە قىلدىمغۇ.
ئالبېر چىقىپ كەتكىچە گراف ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇرۇپ، قولىنى شىلتىدى. ئالبېر ئۆز پەيتۇنىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، بېرتۇچچونى كۆردى.
— ھە، قانداق بولدى؟ — سوردى گراف.
— ئۇ سوت بىناسىغا كىردى، — دەپ جاۋاب بەردى غوجىدار.
— قانچىلىك ۋاقىتقىچە شۇ يەردە بولدى؟
— بىر يېرىم سائەتتە چىقتى.
— ئاندىن ئۆيگە قايتتىمۇ؟
— ئۇدۇل ئۆيگە قايتتى.
— ھىم. ئەمدى، قەدىرلىك بېرتۇچچو، — دېدى گراف، — دەرھال نورماندىيگە بېرىپ، مەن سىزگە ئېيتقان ھېلىقى تۇرالغۇ جايىنىڭ غېمىنى قىلىڭ.
بېرتۇچچو تەزىم بەجا كەلتۈردى ھەمدە بېرىلگەن بۇيرۇق ئۇنىڭ خاھىشىغا تولۇق ماس كەلگەنلىكتىن، شۇ كېچىسىلا يولغا چىقتى.

ئون ئالتىنچى باب
ئەزدەش

ۋىلفور دانگلار خانىمغا، مۇھىمى ئۆزىگە بەرگەن سۆزىگە ئەمەل قىلىپ، گراف مونتې - كرىستونىڭ ئوتېيلىدىكى ئۆيدە

بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى قانداق قىلىپ بىلىۋالغانلىقىنى ئېنىق لاشقا كىرىشتى.

ئۇ، شۇ كۈنىلا بوۋىل دېگەن بىرىگە خەت يازدى. بۇ بوۋىل دېگەن كىشى بۇرۇن تۇرمە باشلىقى بولۇپ، كېيىن مەرتىۋىسى ئۆسۈپ، خىزمىتى مەخپىي ساقچىغا يۆتكەلگەنىدى. ئۇ، زۆرۈر مەلۇماتلارنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىككى كۈنلۈك مۆھلەت بېرىشنى سورىدى. ئىككى كۈندىن كېيىن ۋىلفور تۆۋەندىكى خەتنى تاپشۇرۇۋالدى:

«گراف مونتې - كرىستو ئىسىملىك شەخسنى ئارىلاپ پارىژغا كېلىپ تۇرىدىغان ۋە هازىر شەھىرىمىزدە تۇرۇۋاتقان باي چەت ئەللىك لورد ئۇيىلمور يېقىندىن تونۇيدۇ؛ ئۇنى شۇنداقلا، شەرق ئەللىرىدە ساياھەتتىلىك ئىشلىرى بىلەن داڭق چىقارغان سىجىلىيىلىك روهانىي بۇزۇنى مەزرەمتۇ تونۇيدۇ».

ۋىلفور بۇ چەت ئەللىكلەر توغرۇلۇق ئەڭ تولۇق مەلۇماتلارنى يىغىشقا بۇيرۇق چۈشۈردى. ئىككىنچى كۈنى كەچكە ئۇلگۈرۈپ، ئۇنىڭ بۇيرۇقى بويىچا كەلتۈرۈلدى ۋە ئۇ تۆۋەندىكىلەردىن ۋاقىپ بولدى.

پارىژغا بىر ئايلىق مۆھلەت بىلەن كەلگەن بۇزۇنى مەزرەت سېن - سۇلپىس چېركاۋىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى بىر كىچىك ئىككى قەۋەتلىك ئۆيدە تۇرىدۇ. بۇ، تۆت ئېغىزلىق ئۆي بولۇپ، ئىككى ئېغىزى ئاستىنقى قەۋەتتە ۋە يەنە ئىككى ئېغىزى ئۈستۈنكى قەۋەتتە. بۇ ئۆيدە مەزرەت ئۆزى يالغۇز تۇرىدۇ. ئاستىنقى قەۋەتتە تاماقخانا ۋە ساراي بولۇپ، تاماقخانىغا شىرە، بىرنەچچە ئورۇندۇق ۋە

ياڭاق ياغچىدىن ياسالغان جاۋەن قويۇلغان، سارايىنىڭ تاملىرىغا تاختاي ئورنىتىلغان بولۇپ، ئاق رەڭدە سىرلانغان، ھېچقانداق زىننەت بۇيۇملىرى، گىلەم ياكى تام سائىتىمۇ يوق. بۇ مەزرەتنىڭ تۇرمۇشتا پەقەت ئەڭ زۆرۈر نەرسىلەر بىلەنلا چەكلىنىدىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

توغرا، مەزرەت ئادەتتىكى ۋاقىتلىرىنى ئىككىنچى قەۋەتتىكى سارايدا ئۆتكۈزىدىكەن. بۇ سارايغا، ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، كۈتۈپخانىغا دېنىي كىتابلار ۋە قوليازمىلار تولۇپ كەتكەن. خىزمەتكارلىنىڭ گېپىدىن قارىغاندا، ئۇ ئايلاپ - ئايلاپ شۇ ئۆيدىن چىقمايدىكەن.

سىرتتىن كەلگۈچىلەر بولسا، خىزمەتكار ئالدى بىلەن ئىشىكتىكى تۆشۈكتىن قاراپ باقىدۇ. ئەگەر كەلگەن كىشى تونۇش بولمىسا يا كى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياقمىسا، «بۇزۇنى مەزرەت پارىژدا يوق» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. كۆپ كىشىلەر بۇ مەزرەتنىڭ پات - پاتلا سىرتقا چىقىپ كېتىدىغانلىقىنى ۋە بەزىدە بەك ئۇزاققىچە قايتىپ كەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەچكە، بۇنداق جاۋابنىڭ چىنلىقىدىن گۇمان قىلمايدۇ.

ئومۇمەن، بۇزۇنى مەزرەت ئۆيدە بولسۇن - بولمىسۇن، پارىژدا بولسۇن ياكى قاھىرىدە بولسۇن، ھامان كەمبەغەللەرگە يار-دەم قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىشكىدىكى تۆشۈكمۇ مەخسۇس سەدىقە بېرىش ئۈچۈن تېشىپ قويۇلغان. خىزمەتكار ئۆز خوجايىنى نامىدىن مۇشۇ تۆشۈك ئارقىلىق دائىم سەدىقە بېرىپ تۇرىدۇ.

كۈتۈپخانىغا يانداش ئۆي ھۇجرىدىن ئىبارەت. پاشىلىقسىز كارىۋات، ئۈستەل مەخمىلى بىلەن قاپلانغان تۆت كرېسلو ۋە بىر سافا، ئىبادەت قىلىش سۇپىسى. ئەنە شۇ نەرسىلەر بۇ ئۆيىنىڭ بارى - يوق بىساتىنى تەشكىل قىلىدۇ.

لورد ئۇيىلمورغا كەلسەك، ئۇ، فونتېن سېن - ژورژ كوچىسىدا

تۇرىدۇ. ئۇ بارلىق دەسمايىسىنى سايامەتكە سېرىپ قىلىدىغان ئىنگلىز سايامەتچىلىرىدىن بىرى بولۇپ، تولۇق جاھازلانغان ئۆينى ئىجارىگە ئالىدۇ، ئەمما ئۇ ئۆيدە كۈنىگە ئىككى - ئۈچ سائەتتىن ئارتۇق تۇرمايدۇ ۋە كەمدىن كەم قونىدۇ. ئۇنىڭ غەلىتە ئادەتلىرىدىن بىرى شۇ ئىدىكى، گەرچە ئۇ، كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، فرانسۇز يېزىقىنى ئوبدان ئىشلىتەلىسىمۇ، فرانسۇز تىلىدا قەتئىي سۆزلىمەيتتى.

بۇ قىممەتلىك مەلۇماتلار خانلىق مۇپەتتىشكە يەتكۈزۈلۈپ، ئىككىنچى كۈنى قانداقتۇر بىر كىشى فېرۇ كوچىسىنىڭ دوقمۇشىدا ھارۋىدىن چۈشۈپ، سۇس يېشىل رەڭدە سرلانغان ئىشىك نى چەكتى ۋە بۇزۇنى ھەزرەتنى سوردى.

— ھەزرىتىم ئەتىگەن چىقىپ كەتكەنىدى، — دەپ جاۋاب بەردى خىزمەتكار.

— بۇنداق جاۋابتىن رازى بولماي قېلىشىم مۇمكىن، — دېدى يوچۇن كىشى، — چۈنكى مېنى بۇ يەرگە شۇنداق بىر شەخس ئەۋەتتىكى، ئۇنىڭ ئىشى چىققاندا ھەرقانداق ئادەم ئۆيدە بولىدۇ. مەرھەمەت قىلىپ، بۇزۇنى ھەزرەتكە ئېيتىپ قويسىڭىز...

— ئۇ ئۆيدە يوق دېدىمغۇ، — دېدى خىزمەتكار.

— ئۇنداق بولسا، ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا مۇنۇ كارتوچكىنى ۋە مۇنۇ پېچەتلەنگەن لىپاپنى بېرىپ قويسىڭىز. بۈگۈن كەچ سائەت سەككىزدە بۇزۇنى ھەزرەت بىلەن كۆرۈشۈشكە بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە، تەقسىر. ئۇ ئىش بىلەن بەنت بولۇپ قالمىسلا كۆرۈشۈشكە بولىدۇ، ئەمما ئۇ ئىشلەشكە ئولتۇرۇپ قالسا، ئۆيدە يوق بولغىنىغا ئوخشاش.

— ئەمىسە، بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا كېلىمەن، — دېدى ھېلقى كىشى ۋە قايتىپ كەتتى.

دەرۋەقە، بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئۇ كىشى يەنە شۇ ھارۋىغا ئولتۇرۇپ كەلدى، لېكىن بۇ قېتىم فېرۇ كوچىسىنىڭ دوقمۇشىدا توختىماستىن، ئۇدۇل يېشىل ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئۇ كىشى ئىشىكنى چەكتى، ئىشىك ئېچىلدى، ئۇ ئۆيگە كىردى. ئۇ، خىزمەتكارنىڭ ئۆزىنى ئالاھىدە ھۆرمەتلەپ قارشى ئالغانلىقىدىن، ئۆزى ئېلىپ كەلگەن خەتنىڭ تېگىشلىك تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى چۈشەندى.

— بۇزۇنى ھەزرەت ئۆيىدىمۇ؟ — سوردى ئۇ.

— شۇنداق، ئۇ كۈتۈپخانىدا سىزنى كۈتۈپ ئولتۇرىدۇ، تەقسىر، — دېدى خىزمەتكار.

ناتونۇش كىشى خېلىلا تىك بولغان پەلەمپەي بىلەن ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقتى. ئۆي ئىچى قاراڭغۇ، يوغان قالپاقلىق چىراغ پەقەت شىرە ئۈستىنلا يورۇتۇپ تۇراتتى. ھەزرەت شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. ئۇ، ئۇچىسىغا روھانىيلار چاپىنىنى كىيىۋالغان بولۇپ، چاپاننىڭ ئوتتۇرا ئەسىر ئالىملىرىنىڭ باش كىيىمىگە ئوخشايدىغان چاتما قالپىقى ئۇنىڭ بېشىنى يېپىپ تۇراتتى.

— بۇزۇنى ئېپەندى بىلەن سۆزلىشىش شەرىپىدىن بەھرىمەن بولۇۋاتامدىم؟ — دەپ سوردى ھېلقى كىشى.

— شۇنداق، تەقسىر، — دېدى ھەزرەت، — سابىق تۇرمە باشلىقى بوۋىل ئېپەندى شەھەرلىك ساقچى باشلىقىنىڭ نامىدىن ماڭا ئەۋەتكەن كىشى سىز بولامسىز؟

— مەن شۇ تەقسىر.

— پاردۇز مەخپىي ساقچىسىنىڭ ئاگېنتلىرىدىن بولامسىز؟

— شۇنداق، تەقسىر، — ھېلقى كىشى سەل قىزارغان ھالدا بىرئاز توختاپبلىپ جاۋاب بەردى.

ھەزرەت ئۆزىنىڭ كۆزلىرى بىلەن قوشۇپ چېكىلرىنىمۇ يېپ

پىپ تۇرىدىغان يوغان كۆزەينەكنى تۈزەپ قويۇپ ئولىتۇردى ۋە ھېلىقى كىشىنىمۇ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— قۇلىقىم سىزدە، تەقسىر، — دېدى ھەزرەت كۆچلۈك ئىتالىيان تەلەپپۇزىدا.

— مېنىڭ ئۆز ئۈستۈمگە ئالغان ۋەزىپەم ۋەزىپەنى بېجىرىگۈچىگىمۇ ۋە مۇراجىئەت قىلىنغۇچىغىمۇ ئوخشاشلا ئىناۋەتلىك بولغان ۋەزىپە، — دېدى ھېلىقى كىشى خۇددى تەستە سۆزلەۋاتقاندەك ھەربىر سۆزنىڭ دانە - دانە چىقىرىپ.

ھەزرەت ئۇنىڭغا ئىستىنا قىلىپ قويدى.

— شۇنداق، بۇزۇنى ئەپەندى، — دەپ سۆزنىڭ داۋاملاشتۇردى ناتونۇش كىشى، — جانابىي ساقچى باشلىقى سىزنىڭ خالىسلىقىڭىزدىن ۋاقىپ بولغاچقا، مەخپىي ساقچىنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان بەزى مەسىلەرنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھۇزۇرىڭىزغا مېنى ئەۋەتتى. شۇڭا، بۇزۇنى ئەپەندى، دوستلۇق ھېسسىياتىغا ياكى شەخسىي خاھىشىڭىزغا بېرىلمەسلىكىڭىزنى، ھەققىي ئەھۋالىنى قانۇندىن يوشۇرماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمىز.

— سىلەرنىڭ بىلمەكچى بولغان نەرسەڭىلەر مېنىڭ ۋىجدانىمغا تاقاشمىسلا ئېيتىپ بېرىمەن. مەن بىر روھانىي، تەقسىر. مەسىلەن، تۆۋە ئىستىغپار بىلەن ئېيتىلغان سۆزلەرنىڭ مەخپىيەتلىكى مەن بىلەن بەندىلەرنىڭ قانۇنى ئۇتتۇرىسىدا ئەمەس، بەلكى مەن بىلەن ئاللانىڭ سورىقى ئۇتتۇرىسىدا ساقلىنىشى كېرەك.

— خاتىرجەم بولۇڭ، بۇزۇنى ئەپەندى، — دېدى يوچۇن كىشى، — ھەرقانداق ئەھۋالدىمۇ، ۋىجدانىڭىزغا دەخلى يەتكۈزمەيمىز.

بۇزۇنى ھەزرەت چىراغ قالپىقىنىڭ بىر چېتىنى بېسىش ئارقىلىق يەنە بىر چېتىنى كۆتۈرۈپ قويۇۋىدى. يورۇقلۇق پۈتۈنلەي يوچۇن كىشىنىڭ يۈزىگە چۈشۈپ، ئۆزىنىڭ يۈزى قاراڭغۇدا قالدى.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — دېدى ساقچى باشلىقىنىڭ ۋەكىلى، — كۆزۈمنى يورۇقلۇق چېقىپ كەتتى.

ھەزرەت يېشىل قالپاقنى تۆۋەن چۈشۈردى.

— ئەمدى قۇلىقىم سىزدە، تەقسىر، سۆزلەڭ.

— نەق مەسىلىگە كېلەيلى. سىز گىرانى مونتې - كرىستونى تونۇمسىز؟

— دزاككونى ئەپەندىنى دەمسىز؟

— دزاككونى؟ ئۇنىڭ ئىسمى مونتې - كرىستو ئەمەسمۇ؟

— مونتې - كرىستو دېگەن بىر يەرنىڭ، تۇغرىسىنى ئېيتقاندا، بىر قىيالىقنىڭ نامى، فامىلە ئەمەس.

— ھە، مەيلى، بۇنىڭ كارى چاغلىق، سۆز مەنىسىنى تالاشمايلى. مونتې - كرىستو بىلەن دزاككونى بىر شەخس بولسا ...

— ئەلۋەتتە بىر شەخس.

— دزاككونى ئەپەندى ھەققىدە سۆزلىشەيلى.

— مەرھەمەت.

— سىز ئۇنى تونۇمسىز دەپ سورىغانىدىم.

— ناھايىتى ياخشى تونۇيمەن.

— ئۇ كىم؟

— بىر مالتالىق باي كېمە سودىگىرىنىڭ ئوغلى.

— دۇرۇس، مەنمۇ شۇنداق دەپ ئاڭلىغانىدىم. كىشىلەر شۇنداق دېيىشىدۇ، لېكىن ئۆزىڭىزگە مەلۇمكى، ساقچى ئورۇنلىرى كىشىلەرنىڭ گەپ - سۆزلىرى بىلەن قانائەتلەنمەيدۇ.

— ھالبۇكى، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى ھەزرەت يۈمشاق قىنا كۈلۈپ قويۇپ، — كىشىلەرنىڭ گەپ - سۆزلىرى راست بولسا باشقىلارغا ئوخشاش ساقچىلارمۇ قانائەتلىنىشى كېرەك.

— ئېيتقانلىرىڭىزنىڭ توغرا ئىكەنلىكىگە ئىشەنچىڭىز كاملىمۇ؟

— «ئىشەنچىگىز كاملىمۇ» دېگەن قانداق گەپ؟

— سۆزۈمنى توغرا چۈشىنىڭ، تەقسىر. سەممىيەتسىزدىن شەكلەنمەيمەن. مەن پەقەت سىز شۇنىڭغا ئىشىنەمسىز دەپ سورىماقچىمەن.

— مەن ئاتا بولغۇچى دزاككونىنمۇ تونۇيتتىم.

— مۇنداق دەڭ!

— شۇنداق. مەن باللىق چاغلىرىمدا ئۇلارنىڭ كېمىسازلىق كارخانىسىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن ئوينايتتىم.

— ئۇنىڭ گرافلىق ئۇنۋانىچۇ؟

— ئۇنى سېتىۋېلىشقا بولىدىغۇ.

— ئىتالىيىدىمۇ؟

— ھەرقانداق جايدا.

— بايلىقچۇ؟ كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇنىڭ بايلىقى ئىنتايىن زور ئىكەن...

— بۇ توغرا گەپ، — دېدى ھەزرەت، — ئۇنىڭ بايلىقى ھەقىقەتەن زور.

— سىزنىڭچە قانچىلىكتۇر؟

— يىلىغا 150 — 200 لۇر بولۇشى مۇمكىن.

— ئۇنداق بولسا ئەقىلغا مۇۋاپىق، — دېدى يوچۇن كىشى، — بەزىلەر تېخى ئۇچ، ھەتتا تۆت مىليوننىڭ گېپىنى قىلىشىدىغۇ.

— يىلىغا 200 مىڭ لۇر دېگەن سۆز، تۆت مىليونلۇق كاپىتالنى تەشكىل قىلىدۇ، تەقسىر.

— يىلىغا 3 ياكى 4 مىليون دېگەن گەپلەر بارغۇ.

— ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

— سىز ئۇنىڭ شۇ مونتې ـ كرىستو ئارىلىنى بىلەمسىز؟

— ئەلۋەتتە. پالېرمۇ، نېئاپول ياكى رىمدىن فرانسىيىگە

دېگىز بىلەن ماڭغان ھەرقانداق ئادەم بىلىدۇ. كېمىلەر شۇ ئارالنىڭ يېنىدىن ئۆتىدۇ.

— گۈزەل مەنزىرىلىك جاي بولسا كېرەك، ھە؟

— ئۇ بىر قىيالىق.

— گرافى قىيالىقنى نېمە قىلغىلى سېتىۋالغان؟

— گرافى بولۇش ئۈچۈن ـ دە. ئىتالىيىدە گرافى بولۇش ئۈچۈن يەنىلا گرافلىق زېمىنى بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ.

— سىز دزاككونى ئەپەندىنىڭ ياشلىق دەۋرىدىكى سەرگۈزەشتىلىرىنىمۇ بىلىدىغانسىز؟

— ئاتىسىنىكىمۇ؟

— ياق، ئوغلىنىڭ.

— مۇشۇ مەسىلىگە كەلگەندە ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن، چۈنكى بىز ئۇنىڭ بىلەن دەل ياشلىق دەۋرىمىزدە ئايرىلىپ كەتكەن.

— ئۇ ئۇرۇشلاردا بولغانمۇ؟

— ھەربىي سەپتە خىزمەت قىلغانىكەن.

— قايسى قىسىمدا؟

— دېگىز ئارمىيىسىدە.

— ئېيتىڭا، سىز ئۇنىڭ چوقۇندۇرغۇچىسىمۇ؟

— ياق، تەقسىر، ئۇ لېيۇتېنان بولسا كېرەك.

— لېيۇتېنان دەمسىز؟

— شۇنداق بولسا كېرەك دەۋاتىمەن، ئېنىق بىلمەيمەن. مەن تېخى فرانسىيىدە دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى يولغا قويۇلغان دەپ ئويلاپتىكەنمەن.

— ئەلۋەتتە شۇنداق. ھازىر بىزنىڭ دىققىتىمىزنى قوزغىۋاتقان مەسىلە ئۇنىڭ دىنىي ئېتىقادى ئەمەس، ئىش ـ ھەرىكىتى. مەن جانابىي ساقچى باشلىقىنىڭ نامىدىن ئۇلار توغرۇلۇق

بىلدىغىنىڭىزنىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ بېرىشىڭىزنى سورايمەن.

— كىشىلەر ئۇنى كاتتا ساخاۋەتچى دەيمىشىدۇ. ئۇنىڭ شەرقىي خرىستىئانلارغا قوشقان زور تۆھپىلىرى ئۈچۈن ئاتىمىز پاپا ئۇنىڭغا خرىستوس ئوردىنىنى ئاتا قىلغان. بۇ، ئادەتتە ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىلىك شەخسلەرگە بېرىلىدىغان مۇكاپات. ئۇنىڭ تۇرلۇك ھۆكۈمدار ۋە دۆلەتلەرگە كۆرسەتكەن خىزمەتلىرى ئۈچۈن بېرىلگەن بەش - ئالتە ئالىي دەرىجىلىك ئوردىنى بار.

— ئۇ، شۇ ئوردىنلارنى تاقاپ يۈرەمدۇ؟

— ياق، لېكىن ئۇ، شۇ ئوردىنلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. ئۇ، ئادەم ئۆلتۈرگۈچىلەرگە بېرىلىدىغان مۇكاپاتلارغا قارىغاندا ئىنسانىيەتنىڭ ساخاۋەتچىلىرىگە بېرىلىدىغان مۇكاپاتلارنى ياقتۇرمەن دەيدۇ.

— ئەمىسە، بۇ جاناب كۆاكېر① ئوخشىمامدۇ؟

— توغرا، كۆاكېر، لېكىن ئۇ كىشىلەپە ۋە خورما رەڭ چاپان كىيمەيدۇ.

— ئۇنىڭ دوستلىرى بارمۇ؟

— ھەئە. ئۇنى تونۇيدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا دوست.

— شۇنداقتىمۇ دۈشمىنى يوق ئەمەستۇر؟

— بىرلا دۈشمىنى بار.

— ئۇ كىم؟

— لورد ئۆيلمور.

— ئۇ قەيەردە؟

— ھازىر پارىژدا.

① كۆاكېر — XVII ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئەنگلىيىدە قۇرۇلغان خرىستىئان دىنى جامائەسىنىڭ ئەزاسى. ئۇلارنىڭ ئاساسلىق شوئارى: ھەرقانداق ئۇرۇشقا قارشى تۇرۇش. خەير - ساخاۋەتلىك ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىش.

— بۇ كىشى ماڭا ئۇ توغرۇلۇق مەلۇمات بېرەرمۇ؟

— ئىنتايىن مۇھىم مەلۇماتلارنى بېرەلەيدۇ. ئۇ دزاككونى بىلەن بىر ۋاقىتتا ھىندىستاندا بولغان.

— ئۇنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقىنىنى بىلەمسىز؟

— ئېيتاۋۇر ئانتېن تاشيولنىڭ بىر يېرىدىغۇ، بىراق قايسى كوچىدا، ئۆيىنىڭ نومۇرى قانچە، بۇنى بىلمەيمەن.

— سىز بۇ ئىنگلىزنى ياقتۇرمامسىز؟

— مەن دزاككونىنى ياخشى كۆرىمەن. دزاككونىنىڭ بولسا، ئۇنى كۆرەر كۆزى يوق. شۇڭا مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن يېقىن ئالاقىدە بولمايمەن.

— سىز بىلەمسىزكىن، بۇزۇنى ئەپەندى، گراف مونتې - كرىستو بۇ قېتىم پارىژغا كېلىشتىن ئىلگىرى فرانسىيىدە بولغانمۇ؟

— يوقسۇ، تەقسىر، بۇنى ئېنىق بىلمەن. ئۇ فرانسىيىگە كېلىپ باقمىغان. يېرىم يىل ئىلگىرى ئۇ ماڭا مۇراجىئەت قىلىپ، بەزى مەسىلىلەرنى سۆرۈشتۈرگەنىدى. مېنىڭ قاچان پارىژدا بولىدىغانلىقىم ناتايىن بولغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كاۋالكانتى ئەپەندىنى ئەۋەتكەنىدىم.

— ئاندرېئانمۇ؟

— ياق، بارتولومېئونى، ئۇنىڭ ئاتىسىنى.

— ياخشى. ئەمدى ئەڭ ئاخىرقى بىر سوئالىم قالدى. مەن ۋىجدان، ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە دىنىنىڭ نامى بىلەن توغرا جاۋاب بېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىمەن.

— قۇلىقىم سىزدە.

— گراف مونتې - كرىستو ئوتېلىدىكى ئۆينى نېمە مەقسەت بىلەن سېتىۋالغانلىقىنى بىلەمسىز؟

— ئەلۋەتتە، ئۇ ماڭا ئۆزى سۆزلەپ بەرگەن.

— خوش، نېمه مەقسەت بىلەن؟

روهىي كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى قۇرۇش ئۈچۈن. بارون پىزانى پالېرمودا شۇنداق بىر دوختۇرخانا قۇرغاندى. بىلدىڭىز؟

— ھە، ئاڭلىغان.

— ئۇ بەك ئوبدان دوختۇرخانا.

شۇ گەپ بىلەن بۇزونى ھەزرەت ئۆزىنىڭ ئۆزۈلۈپ قالغان ئىشنى قايتىدىن باشلماقچى بولغانلىقىنى ئىپادىلەپ، يوچۇن كىشىگە قاراپ ئېگىلىپ قويدى. يوچۇن كىشى ھەزرەتنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەندىمۇ ياكى ئۇنىڭ سوئاللىرى تامام بولدىمۇ، ئىش قىلىپ ئورنىدىن تۇردى. ھەزرەت ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويدى.

— سەددىقە بېرىشتە بەك سېخى ئىكەنسىز، — دېدى يوچۇن كىشى، — سىز گەرچە باي بولسىڭىزمۇ، سىزدىن سەددىقە ئالغۇچى كەمبەغەللەرگە ئاتاپ مېنىڭمۇ ئاز - تولا بىر نېمە بەرگۈم كېلىۋاتىدۇ. ئاتىغىنىمنى قوبۇل قىلارسىزمۇ؟

— رەھمەت سىزگە، تەقسىر. مەن قىلىۋاتقان خەير - ئېھسانلىق ئىشلىرىمنى ئۆز كۆچۈمگە تايىنىپ قىلىشنى خالايمەن.

— شۇنداق بولسىمۇ ...

— بۇ مېنىڭ قەتئىي قارارىم. سىز ئۆزىڭىز ئىزدىنىپ باقسىڭىزمۇ تاپالايسىز، تەقسىر. ھەر قانداق باي ئادەمنىڭ يولدا نۇرغۇنلىغان موھتاجلىقلار بولۇشى مۇمكىن.

ھەزرەت ئىشكىنى ئاچتى - دە، يەنە بىر قېتىم ئېگىلىپ تەزىم قىلدى. يوچۇن كىشىمۇ تەزىم قىلىپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ ھارۇسىغا ئولتۇرۇپ، ئۇدۇل ۋىلفورنىڭ يېنىغا باردى.

ئاردىدىن بىر سائەت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ ھارۇسى يەنە يولغا چىقىپ، فونتېن - سېن ژورژ كوچىسىغا باردى ۋە

5 - نومۇرلۇق ئۆينىڭ ئالدىدا توختىدى. لورد ئۇيلمور شۇ يەردە تۇراتتى.

ناتونۇش كىشى لورد ئۇيلمورغا خەت يېزىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرغانىدى. لورد ئۇيلمور كەچ سائەت ئونىدا كۆرۈشۈشنى بەلگىلىدى. جانابىي ساقچى باشلىقى ئۆكىلى ئونغا ئون مىنۇت قالغاندا كەلدى. ئۇنىڭغا لورد ئۇيلمورنىڭ تېخى قايتىپ كەلمىگەنلىكىنى، ئەمما ئۇ ۋاقىتقا ئىنتايىن قاتتىق رىئايە قىلىدىغان بولغاچقا، تېپىتوغرا سائەت ئون بولغاندا چوقۇم كېلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇشتى.

يوچۇن كىشى سارايدا كۈتۈپ ئولتۇردى.

بۇ ساراي ئادەتتىكى جاھازلانغان ئۆيلەرنىڭ سارايلىرىدىن ھېچقانچە پەرقلەنمەيتتى. مەش ئۈستىدە بېزىگى ئىشلەپ چىقىرىلغان ئىككى دانە سېۋر لوڭقىسى؛ ئوقيانىڭ كىرىچىنى تارتىپ تۇرغان ئامۇرنىك① شەكلى چۈشۈرۈلگەن تام سائىتى؛ ئىككى قاناتلىق تاش ئەينەك ۋە ئۇنىڭ ئىككى يېنىدا ئىككى ئويما رەسىم. رەسىملەرنىڭ بىرىدە يول باشلىغۇچىسىغا ئەگىشىپ كېتىۋاتقان گومبر، يەنە بىرىدە سەددىقە تىلەپ ئولتۇرغان ژېلىزارىي تەسۋىرلەنگەن؛ بوز رەڭلىك گۈل نۇسخىلىرى چۈشۈرۈلگەن بوز پەردىلەر؛ قارا يوللۇق قىزىل سوكنا بىلەن قاپلانغان ئورۇندۇقلار. لورد ئۇيلمورنىڭ ساراي ئۆيى ئەنە شۇنداق ئىدى.

بۇ ئۆي تۇتۇق ئەينەكتىن ياسالغان شارلار بىلەن يورۇتۇلغانىدى. بۇ شارلار خۇددى ساقچى باشلىقىنىڭ ۋەكىلىنىڭ زورۇققان كۆزلىرىگە ئاتايىن ماسلاشتۇرۇلغاندەك خىرە نۇر چېچىپ تۇراتتى.

ئون مىنۇت ئۆتۈپ، سائەت ئونغا جاڭ ئۇردى. بەشىنچى قېتىملىق جاڭ ئۇرۇلۇۋاتقاندا ئىشىك ئېچىلىپ، لورد ئۇيلمور كىرىپ كەلدى.

① ئامۇر — رىم مىفولوگىيىسىدە مۇھەببەت ئىلاھى.

لورد ئۇيىلمور خېلىلا ئېگىز بويلۇق ئادەم بولۇپ، شالاڭ ئۆسكەن ساپسېرىق چېكە ساقىلى بار، تېرىسى بەكمۇ ئاق ۋە سېرىق چاچلىرىغا ئاق سانجىلغان كىشى ئىدى. ئۇ، ساپ ئىنگلىزلارغا خاس هالدا كىيىنگەنىدى: ئېگىز كۆتۈرۈلگەن تىك ياقىلىق كۆك چاپىنىغا ئالتۇن تۆگمىلەر قادالغان (كىشىلەر بۇنداق چاپاننى 1811 - يىلى كىيىشكەن)، ئاق كۆڭلەك ۋە ئاق شىم كىيگەنىدى. شىمى ئۇنىڭ بويىغا قارىغاندا بەكلا كالتە بولۇپ، ئەگەر پۇشقاق تاسمىسى تارتىپ تۇرمىسا تىزىغىچە كۆتۈرۈلۈپ قالغان بولاتتى.

ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان بىرىنچى گەپ مۇنداق بولدى:

— تەقسىر، مېنىڭ فرانسۇزچە سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىمنى بىلەمسىز؟

— هەر هالدا، بىزنىڭ تىلىمىزدا سۆزلەشنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن، — دەپ جاۋاب بەردى ساقچى باشلىقىنىڭ ۋەكىلى.

— شۇنداقتىمۇ، سىز فرانسۇزچە سۆزلىسىڭىز بولىدىغۇ، — دېدى يەنە لورد ئۇيىلمور، — چۈنكى مەن سۆزلىيەلمەيمۇ، هەممىنى چۈشىنىمەن.

يوچۇن كىشى ئىنگلىز تىلىغا يۆتكىلىپ مۇنداق دېدى:

— مەن ئىنگلىز تىلىدا راۋان سۆزلەيمەن، شۇڭا سۆھبەتنى دەخلى يەتمەيدۇ. خەجىل بولماڭ، تەقسىر.

— ئوهو! — دەپ قويدى لورد ئۇيىلمور پەقەت ساپ بريتانىيىلىكلەرگىلا خاس بولغان ئاهاڭدا.

ساقچى باشلىقىنىڭ ۋەكىلى ئۆزىنىڭ تونۇشتۇرۇش خېتىنى لورد ئۇيىلمورغا بەردى. ئۇ، تونۇشتۇرۇشنى هەقىقىي بريتانچە چوڭچىلىق بىلەن ئوقۇپ چىقتى ۋە ئىنگلىزچىلاپ:

— چۈشەندىم، تولىمۇ ئوبدان چۈشەندىم، — دەپ قويدى.

يوچۇن كىشى سوئال بېرىشكە باشلىدى.

ئۇنىڭ سوئاللىرى ئاساسەن بۇزونى هەزرەتكە بەرگەن سوئاللارغا ئوخشاش ئىدى. هالبۇكى، لورد ئۇيىلمور گراف مونتې-كرىستوغا ئۆچمەنلىك بىلەن قارايدىغان ئادەم بولغاچقا، بۇزونى هەزرەتتەك تەمكىن بولمىدى، ئۇنىڭ جاۋابلىرىمۇ باشقىچىرەك بولدى. ئۇ، مونتې - كرىستونىڭ ياشلىق دەۋرىگە ئائىت ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، مونتې - كرىستو ئون ياشلىق ۋاقتىدا بىر كىچىك هىندى هۆكۈمدارنىڭ خىزمىتىدە بولغان. بۇ هۆكۈمدار داۋاملىق تۇردە ئەنگلىيىگە قارشى ئۇرۇش قىلغان. لورد ئۇيىلمور مونتې - كرىستو بىلەن تۇنجى قېتىم ئەنە شۇ يەردە ئۇچراشقان. ئۇلار بىر - بىرىگە قارشى جەڭ قىلىشقان. شۇ ئۇرۇشتا دزاككونى ئەسىرگە ئېلىنىپ، ئەنگلىيىگە ئەۋەتىلگەن ۋە بىر يۈك كېمىسىدە نەزەربەنت قىلىنغان، كېيىن ئۇ يەردىن ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ قېچىپ كەتكەن. شۇنداق كېيىن ئۇنىڭ ساياهەتلىرى، دۇئېللىرى، مۇهەببەت سەرگۈزەشتىلىرى باشلانىدى. گرېتسىيىدە قوزغىلاڭ كۆتۈرۈلگەندە ئۇ گرېكلار قوشۇنىغا قاتناشتى. شۇ يەردە خىزمەت ئۆتەۋاتقان مەزگىلدە ئۇ فېسالې تاغلىرىدا كۆمۈش رۇدىلىرىنى تېپىۋالغان، لېكىن بۇ هەقتە هېچكىمگە سۆز قىلمىغان. ناۋادا ئۇ ۋەقەسىدە گرېتسىيە هۆكۈمىتى رەسمىي تەكلەنگەندىن كېيىن ئۇ پادىشاه ئوتتونىغا ئىلتىماس قىلىپ، يەر ئاستى بايلىقلىرىنى ئېچىش هوقۇقىغا ئېرىشكەن. ئۇنىڭ سانسىزلىغان بايلىقى ئەنە شۇ يوسۇندا قولغا كەلتۈرۈلگەن. لورد ئۇيىلمورنىڭ سۆزىچە، گراف شۇ دەسمايىسىدىن بىلىغا بىر ياكى ئىككى مىليون كىرىم قىلىدۇ. ۋاهالەنكى، ئۇنىڭ كانىدا كۆمۈش زاپىسى تۈگەپ قالسا، بايلىقمۇ بىراقلا تامام بولىدۇ.

— ئۇنىڭ فرانسىيىگە نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىنى بىلەمسىز؟ — سورىدى يوچۇن كىشى.

— تۆمۈر يول قۇرۇلۇشىدا هايانكەشلىك قىلماقچى. — دېدى لورد ئۈيلمور، — ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ تەجرىبىلىك خىزمىك ۋە ناھايىتى ئۇستا فىزىك. ئۇ بىر خىل يېڭى تېلېگرافنى كەشىپ قىلدى. ئەمدى شۇ تېلېگرافنى ئىشقا سالماقچى.

— ئۇ يىلىغا تەخمىنەن قانچىلىك پۇل خەجلەيدۇ؟ — دەپ سوردى ساقچى باشلىقىنىڭ ۋەكىلى.

— بەش ياكى 600 مىڭدىن ئاشمايدۇ، — دېدى لورد ئۈيلمور، — ئۇ بەك بېخىل.

ئىنگلىزنىڭ ئۆچمەنلىكىگە بېرىلىپ كېتىۋاتقانلىقى روشەن ئىدى. ئۇ، گرافنىڭ قانداق ئەيىبنى تېپىشنى بىلمەي، ئۇنى بېخىللىقتا ئەيىبلەۋاتاتتى.

— ئۇنىڭ ئوتېيلدىكى ئۆيى ھەققىدە بىر نەرسە بىلەمسىز؟

— ئەلۋەتتە بىلمەن.

— خوش، نېمىنى بىلىسىز؟

— ئۇ ئۆيىنى نېمە مەقسەتتە سېتىۋالغان دېمەكچىمۇ سىز؟

— ھەئە.

— بۇ مۇنداق گەپ، گراف بىر ھايانكەش. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىلمىي تەجرىبىلىرى ۋە خام خىيالىرى بىلەن چوقۇم خانۇەيران بولىدۇ. ئۇ ھەمىشە ئوتېيلدىكى ئۆزى سېتىۋالغان شۇ ئۆيگە يېقىن يەردە مىنېرال بۇلىقى بار، ئۇ بۇلاق بانېردې ـ لېۇشون ۋە كوترى ئارىشاكلىرى بىلەن رىقابەتلىشەلەيدۇ، دەپ يۈرىدۇ. ئۇ ئاشۇ ئۆيدە، نېمىسلارنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا، Badehaus قۇرماقچى. ئۇ، ئاتالمىش بۇلاقنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ بېغىنى ئۆچ قېتىم كولاپ چىقتى، لېكىن ھېچ نەرسە تاپالمىدى. قاراپ تۇرۇڭ، ئۇزۇنغا قالماي ئۇ شۇ ئەتراپتىكى ھەممە ئۆيلەرنى سېتىۋالىدۇ. مېنىڭ ئۇنىڭغا ئاداۋىتىم بولغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ تۆمۈر يول، ئېلېكتر تېلېگرافى ياكى ئاشۇ ئىسىق سۇ ئىشى

بىلەن ۋەيران بولۇپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن ئۇنى پايلاپ يۈرۈۋاتىمەن. ئۇنىڭ قاچانلا بولمىسۇن بىر كۈنى مەغلۇپ بولۇشىنى كۆرۈپ ھۇزۇرلىنىشنى خالايمەن.

— نېمە ئۈچۈن ئۇنى شۇنچە ئۆچ كۆرىسىز؟ — دەپ سوردى يوچۇن كىشى.

— چۈنكى ئۇ ئەنگلىيىدە تۇرغان ۋاقتىدا مېنىڭ بۇرادەرلىرىمدىن بىرىنىڭ خوتۇنىنى ئازدۇرۇپ كەتكەن، — دەپ جاۋاب بەردى لورد ئۈيلمور.

— ئۇنى شۇنچە يامان كۆرسىڭىز نېمە ئۈچۈن ئۆچ ئېلىشقا ھەرىكەت قىلمايسىز؟

— مەن ئۇ گراف بىلەن ئۆچ قېتىم ئېلىشتىم، — دېدى ئىنگلىز، — بىرىنچى قېتىم تاپانچا بىلەن، ئىككىنچى قېتىم قىلىچ بىلەن، ئۈچىنچى قېتىم ئېسپادرون① بىلەن.

— ئۇ دۇئېللارنىڭ نەتىجىسى قانداق بولدى؟

— بىرىنچى قېتىمدا ئۇ مېنىڭ قولۇمنى يارىدار قىلدى، ئىككىنچى قېتىمدا ئۆپكەمنى تېشىۋەتتى، ئۈچىنچى قېتىمدا مانا مۇنۇ يېرىمنى زەخمىلەندۈردى.

ئىنگلىز قولاقلىرىغىچە كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكۈلەك ياقىسىنى قايرىپ، جاراھەتنى كۆرسەتتى. جاراھەتنىڭ شەلۋىرەپ تۇرغان كۆرۈنۈشىدىن ئۇنىڭ يېقىندا پەيدا بولغانلىقىنى بىلىشكە بولاتتى.

— شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئۆچ، — دەپ تەكرارلىدى ئىنگلىز، — ئۇ چوقۇم مېنىڭ قولۇمدا ئۆلىدۇ.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇنداق بولۇشى ئاسان ئەمەس، — دېدى ساقچى ۋەكىلى.

— ھم، — ئىنگلىز چىشلىرىنى كىرىشتۈرۈپ غودۇكشىدى، —

① ئېسپادرون — نەيزىسىمان ئۈچلۈق قىلىچ.

مەن ھەر كۈنى قارىغا ئېتىش مەيدانىغا بارىمەن، كۈن ئارىلاپ مېنىڭ يېنىمغا گرىزلى كېلىپ تۇرىدۇ.

يوچۇن كىشىنىڭ بىلمەكچى بولغانلىرى شۇ ئىدى. توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئىنگلىزنىڭ بىلىدىغىنى شۇنچىلىك بولسا كېرەك. شۇڭا، ئاگېنىت ئۇرنىدىن تۇرۇپ، تەزىم قىلدى. لورد ئۈيلمورمۇ ئىنگلىزلارغا خاس ھالدا ئەدەبلىك، ئەمما سوغۇق قىياپەتتە ئېگىلىپ تويدى. شۇنىڭ بىلەن يوچۇن كىشى چىقىپ كەتتى.

لورد ئۈيلمور بولسا، تاشقارقى ئىشكىنىڭ يېپىلغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆز ھوجرىسىغا كىردى - دە، ساپسېرىق چاچ ۋە چېكە ساقاللىرىنى، ياسالما ئېگىكىنى، چاپلىما جاراھەتىنى ھەش - پەش دېگۈچە ئېلىپ تاشلاپ، قايتىدىن قارا چاچلىق، ئاق يۈزلۈك ۋە سەدەپ چىشلىق گراف مونتې - كرىستوغا ئايلاندى.

ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن كىشىمۇ ئەسلىدە ساقچى باشلىقىنىڭ ۋەكىلى بولماستىن، بەلكى شۇ ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئۆزى ئىدى.

بۇ ئىككى قېتىملىق سۆھبەتتىن كېيىن خانلىق مۇپەتتىشىنىڭ كۆڭلى بىرئاز ئارام تاپتى. چۈنكى ئۇ گەرچە تەسەللىي بولغۇدەك بىرەر نەرسىنى ئۇقالمىغان بولسىمۇ، تەشۋىشلەنگىدەك ئالاھىدە بىرەر گەپنىمۇ ئاڭلىمىغانىدى.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، ئوتېيلدىكى زىياپەتتىن كېيىن تۇنجى قېتىم ئازدۇر - كۆپتۇر خاتىرجەم ئۇخلاپ، بىر كېچىنى ئۆتكۈزدى.

ئون يەتتىنچى باب

يازلىق بەزمە

ئىسسىق ئىيۇل كۈنلىرى بىر - بىرلەپ ئۆتۈپ، مورسېر-

نىڭ ئۆيىدە بەزمە ئۆتكۈزۈلۈشكە بەلگىلەنگەن شەنبە كۈنى يېتىپ كەلدى.

كەچ سائەت ئون ئىدى. گراف بېغىدىكى ھەيۋەتلىك دەرەخلەر يېقىندا ياغقان يامغۇردىن كېيىنكى ئاخىرقى بۈلۈت پارچىلىرى تارقىلىپ، سۈزۈلۈپ چىققان يۇلتۇزلۇق ئاسمان كۆكىدە ئېنىق سۈرەتلىنىپ تۇراتتى.

ئاستىقى قەۋەتتىكى زالدىن مۇزىكا ساداسى ۋە ۋالسقا چۈشۈپ پىرقىراۋاتقان جۈپلەرنىڭ ئۈن سېلىشلىرى ئاڭلىناتتى. دېرىزىلەرنىڭ رېشاتكىلىق قاپاقلىرىدىن يوپيورۇق نۇر تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

مورسېر خانىم ھاۋانىڭ بارغانسېرى ئېچىلىپ كېتىۋاتقىنىدىن كۆڭلى ئىمىن تېپىپ، كەچلىك غىزانى باغ ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇشنى بۇيرۇغانىدى. شۇڭا ئون نەچچە خىزمەتكار باغدا پايپىتەك بولۇپ يۈرۈشەتتى. شۇ چاغقىچە كەچلىك غىزانى ئۆيگە ياكى چىملىقتىكى يوغان سايىۋەن ئاستىغا ھازىرلاش ئىشى ئايدىڭلاشماي تۇرغانىدى. يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرغان كۆپكۆك ئاسمان ئاخىرى چىملىقنى تاللاش قارارىنى مۇقىملاشتۇردى.

ئىتالىيانلارنىڭ ئادىتى بويىچە، باغ يوللىرىغا رەڭدار پەنەرلەر يېقىلغان. داستىخان سېلىنغان شىرەلەرگە شىرەنىڭ زىننىتىنى چۈشىنىدىغان ئەللەردىكىدەك گۈل ۋە شامىلار تىزىلغان. بۇنداق بېزەلگەن شىرەلەر باشقا ھەرقانداق بېزەكلەردىنمۇ كەم ئۇچرايدۇ.

گراف خانىم مورسېر ئەڭ ئاخىرقى يوليورۇقلارنى بېرىپ بولۇپ، سارايغا قايتىپ كىرگەندە ھەرقايسى خانىلارغا مېھمانلار تولۇشقا باشلىدى. ئۇلارنى گرافنىڭ يۇقىرى مەرتىۋىسىدىن كۆرە، گراف خانىمنىڭ ئاجايىپ مېھماندوستلۇقى جەلپ قىلغانىدى. بارلىق مېھمانلار مېرسېدېسنىڭ دىتىنى بىلگەچكە، بۇ بەزمىدە كېيىن باشقىلارغا سۆزلەپ بەرگۈدەك ۋە ئېپى كەلگەندە

تەقلىت قىلىشقا ئەرزىگۈدەك نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆرۈشكە بولىدىغانلىقىغا ئالدىنئالا ئىشىنەتتى.

دانگلار خانىم يۇقىرىدا بىز بايان قىلىپ ئۆتكەن ۋەقەدىن قاتتىق تەشۋىشلەنگەن بولغاچقا، مورسېر خانىمنىڭ ئۆيىگە بېرىش ـ بارماسلىقىنى بىلمەي ئارىسالدا بولۇپ قالغانىدى. ئەتىگەنده ئۇنىڭ پەيتۇنى ژىلفورنىڭ پەيتۇنى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ژىلفور ئىشارە قىلغانىدى، ئىككى پەيتۇن بىر ـ بىرىگە يېقىنلاشتى. خانلىق مۇپەتتىش پەيتۇنىڭ پەنجىرىسىگە ئېگىلىپ تۇرۇپ سورىدى:

— مورسېر خانىمنىڭ ئۆيىگە باردىڭانسىز؟

— ياق، — دەپ جاۋاب بەردى دانگلار خانىم، — پەقەتلا مەجەزىم يوق.

— ئۇنداق قىلماڭ، — دېدى ژىلفور ئۇنىڭغا مەنىلىك قاراپ قويۇپ، — بارغىنىڭىز مۇھىم ئەھمىيەتى بار.

— شۇنداق دەپ ئويلامسىز؟ — سورىدى بارون خانىم.

— شۇنداق بولۇشىغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

— ئەمىسە باراي.

شۇنىڭ بىلەن، پەيتۇنلار ئۆز يوللىرىغا كېتىشتى. شۇنداق قىلىپ، دانگلار خانىم ئۆزىنىڭ تەبىئىي گۈزەللىكى بىلەنلا قالماي، بەلكى يەنە ئالاھىده كۆركەم كېيىنگەن هالدا بەزمە سورۇنىغا دەبدەبە بىلەن كىرىپ كەلدى. دەل شۇ چاغدا مېرسېدېس قارشى تەرەپتىكى ئىشىكتىن كىرىۋاتاتتى. ئۇ، ئالبېرنى دانگلار خانىمنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتى. ئالبېر بارون خانىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ كىيىم ۋە پەدازلىرىنى تامامەن هەقلىق هالدا ماختىدى. ئاندىن بارون خانىم قەيەرده ئولتۇرۇشنى خالىسا شۇ يەرگە ئاپىرىپ قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قولىنى بەردى. ئالبېر شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا كۆزلىرى بىلەن كىمدۇ بىرىنى ئىزلەۋاتاتتى.

— قىزىمنى ئىزلەۋاتامسىز؟ — كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى بارون خانىم.

— ئوچۇقىنى ئېيتسام، شۇنداق، — دېدى ئالبېر، — ئۇنى ئەكەلمىدىڭىزمۇ؟ شۇنداقمۇ قاتتىقلىق قىلامسىز؟

— خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇ ژىلفور خېنىم بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ماڭغانىدى. هە قارىڭا، مانا ئۇلار- مۇ كەينىمىزدىنلا ئۇلگۈرۈپ كەپتۇ. هەر ئىككىسى ئاق كۆڭلەك كىيگەن، بىرىنىڭ قولىدا بىر دەستە چاي گۈلى، يەنە بىرىنىڭ قولىدا بىر دەستە بوتاكۆز گۈلى. هە سىزدىن سورىماقچى...

— سىزمۇ بىر كىمنى ئىزلەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئالبېر كۈلۈمسىرەپ.

— سىز گراف مونتې ـ كرىستونى كۆتۈۋاتمىسىزغۇ دەيمەن؟

— 17! — دېدى ئالبېر.

— بۇ نېمىدېگىنىڭىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، — دېدى ۋىكونت كۈلۈپ كېتىپ، — سىز ماڭا بۇ سوئالنى قويغان 17 ـ كىشى بولۇپ قالدىڭىز. گرافنىڭ تەلىيى كەپتۇ ـ ده! ئۇنى تەبرىكلىسەم بولغۇدەك...

— شۇ كىشىلەرنىڭ هەممىسىگە مۇشۇنداق جاۋاب بەردىڭىزمۇ؟

— ۋاي، ئەپۇ قىلىڭ، سورىغان سوئالىڭىزغا جاۋاب بەرمەي قاپتىمەن. مالال بولماڭ، خانىم. ئۇ مودىلىق ئادەم بۇ يەرگە كېلىدۇ، ئۇ بىزنى ئاشۇنداق شەرەپكە مۇيەسسەر قىلىدۇ.

— سىز تۇنۇگۈن ئوپېراغا باردىڭىزمۇ؟

— ياق.

— ئۇ بارىدى.

— شۇنداقمۇ؟ هە، بۇ غەلىتە ئادەم يەنە جامائەتنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان بىرەر ئىش قىلغانىدۇر؟

— ئۇنداق قىلماي قالامدۇ؟ ئېلىلىر «توكۇر شەيتان» ئويۇنىدا ئۇسسۇل ئويناپ چىقتى. ھېلىقى ئالبانىيىلىك كىنەز قەزى ئۇنىڭغا بەك زوقلاندى. كاچۇچا① ئوينىلىپ بولغاندىن كېيىن گراف بىر قىممەت باھا ئۇزۇككە بىر كىچىك گۈلدەستىنى ئۆتكۈزۈپ، ئۇ گۈزەل ئۇسسۇلچى قىزغا تاشلاپ بەردى. ئۇ قىز مىننەتدارلىق يۈزىسىدىن ئۇچىنچى پەردە ئېچىلغاندا ئاشۇ ئۇزۇكنى كۆتۈرۈپ سەھنىگە چىقتى. ھە، ئۇنىڭ ئالبانىيىلىك كىنەز قىزىمۇ بۇگۈن كېلەمدۇ؟

— ياق، ئۇنى كۆرۈش ھۇزۇرىدىن ئۈمىد ئۈزۈشىڭمزگە توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭ گرافنىڭ ئۆيىدە قانداق ئورۇندا تۇرىدىغانلىقى ئېنىق ئەمەس.

— ھە، ئەمدى مېنى مۇشۇ يەردە قويۇپ، ۋىلفور خانىم بىلەن كۆرۈشۈپ كېلىڭ، — دېدى بارون خانىم، قارىشىمچە، ئۇ سىز بىلەن سۆزلىشىشكە تاقەتسىزلىنىپ ئۆلگۈدەك بولۇۋاتىدۇ.

ئالبىر دانگلار خانىمغا تەزىم قىلىپ، ۋىلفور خانىمنىڭ ئالدىدا بارىدى. ۋىلفور خانىم تېخى يىراقتىنلا گەپ قىلىشقا تەمشەلگەنىدى، ئالبىر ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى.

— باغلىشىمەن، دېدى ئۇ، — سىزنىڭ ماڭا نېمە دەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىپ بولدۇم.

— راستمۇ؟

— ئەگەر مەن توغرا تاپسام ئىقرار بولامسىز؟

— ھەئە.

— چىن سۆزىڭىزمۇ؟

— چىن سۆزۈم.

— سىز مەندىن گراف مونتې ـ كرىستو كەلدىمۇ ياكى كېلەمدۇ، دەپ سوريىماقچى.

① كاچۇچا — ئىسپانىيىنىڭ مىللىي ئۇسۇلى.

— ياق، ھازىر ئويلاۋاتقىنىم ئۇ ئەمەس. فرانستىن خەۋەر بارمۇ، دەپ سوريىماقچىدىم.

— بار، تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن خەت كەلدى.

— نېمىدەپ يېزىپتۇ؟

— شۇ خەت بىلەن بىر ۋاقىتتىلا يولغا چىققانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

— ناھايىتى ياخشى. ھە، ئەمدى گرافنىڭ گېپىگە كېلەيلى.

— گراف كېلىدۇ، خاتىرجەم بولۇڭ.

— ئۇنىڭ ئىسمى يالغۇز مونتې ـ كرىستولا ئەمەسلىكىنى بىلەمسىز؟

— ياق بىلمەيمەن.

— مونتې ـ كرىستو دېگەن بىر ئارالنىڭ نامى ئىكەن، ئۇنىڭ يەنە باشقا فامىلىسى بار ئىكەن.

— ئۇنداق گەپنى ئاڭلىمىغانىكەنمەن.

— دېمەك، مېنىڭ بىلىدىغىنىم سىزنىڭكىدىن كۆپ ئىكەن. ئۇنىڭ فامىلىسى دزاككونى.

— ئېھتىمال.

— ئۇ مالتالىق ئىكەن.

— بۇمۇ ئېھتىمال.

— كىمە سودىگىرىنىڭ ئوغلى ئىكەن.

— توختىڭا، بۇنى باشقىلارغا يۈز تۇرانە سۆزلەپ بەرسىڭىز زور ئالقىشقا ئېرىشىسىز.

— ئۇ ھىندىستاندا خىزمەت قىلغان، ھازىر فېسالىيىدە كۆمۈش كانلىرىنىڭ ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئۇ پارىژغا ئوتىيىلدا مىنېرال سۇ شىپاخانىسىنى قۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن.

— ۋاھ، بۇ قالتىس يېڭىلىق ئىكەن! — دېدى مورسېر، — بۇ گەپلەرنى باشقىلارغا سۆزلەپ بەرسەم بولامدۇ؟

— بولىدۇ، لېكىن ئاز - ئازدىن سۆزلەك، ھەممىسىنى بىراقلا ئېيتىۋەتمەك. بۇ گەپلەرنى مەندىن ئاڭلىغانلىقىڭىزنى ئېيتماك.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى بۇ ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋېلىنغان مەخپىيەتلىك.

— كىمنىڭ مەخپىيەتلىكى.

— ساقچىنىڭ.

— ئەمسە، بۇ ھەقتە گەپ بولغانىكەن - دە...

— تۈنۈگۈن كەچتە ساقچى باشلىقىنىڭ ئۆيىدە مۇشۇ گەپ بولغان. ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، ئۇنىڭ شۇ قەدەر مىسلىسىز ھەشەمەتچىلىكىنى كۆرگەندىن كېيىن پۈتۈن پارتىزىنىڭ دىققىتى قوزغالدى. شۇڭا، ساقچى تەرەپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپتۇ.

— شۇنداق بولۇشى تۇرغان گەپ! گراف تولمۇ باي بولغىنى ئۈچۈن ئەمدى تېخى ئۇنىڭ يۇرت ئارىلاپ يۈرگەنلىكىنى باھانە قىلىپ، ئۇنى قولغا ئېلىشمىسلا بولىدىغۇ.

— راستىنى ئېيتقاندا، ئەسلى شۇنداق بولماقچىكەن، ئەمما ئۇنىڭ كەينىدىن ئېلىنغان مەلۇماتلاردىن ھېچقانداق قۇسۇر چىقماپتۇ.

— بىچارە گراف! ئۇ ئۆزىگە تەھدىت بولۇپ تۇرۇۋاتقان بۇ خەۋپنى بىلەمدۇ؟

— بىلمەسلىكى مۇمكىن.

— ئۇنداقتا، ئۇنىڭ ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇش كېرەك. ئۇ كەلگەندە چوقۇم شۇنداق قىلىمەن.

بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ يېنىغا كۆزلىرى چاقناپ تۇرغان بىر چىرايلىق بۇغداي ئۆڭلۈك يىگىت كېلىپ، ۋېلفور خانىمغا ئېھتىرام بىلەن تەزىم قىلدى. ئالبېر ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزاتتى.

— خانىم، — دېدى ئالبېر، — سىزگە شەرەپ بىلەن ماكسىمىلىئان موررېلنى تونۇشتۇرۇپ قويماي. ئۇ شىمالىي ئافرى-

قىدىكى ئاتلىق قىسىملىرىنىڭ كاپىتان بولۇپ خىزمەت قىلغان، بىزنىڭ شەۋكەتلىك، ئەڭ مۇھىمى باتۇر ئوفىتسېرلىرىمىزنىڭ بىرى.

— موررېل ئەپەندى بىلەن گراف مونتې - كرىستونىڭ ئوتېيلدىكى ئۇچىدە تونۇشقانىدىم، — دېدى ۋېلفور خانىم ۋە چىرايىنى ئاچماستىن تەتۈر قارىۋالدى.

ئۇنىڭ جاۋابى، بولۇپمۇ سۆزلىگەنىدىكى ئاھاڭى بىچارە موررېلنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇپ تاشلىغانىدەك بولدى. لېكىن ئۇنى يەنە بىر خۇشاللىقمۇ كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇ ئارقىغا بۇرۇلغانىدا ئىشىك ئالدىدا تۇرغان بىر ئاق كۆڭلەكلىك قىزغا كۆزى چۈشتى. ئۇ قىزنىڭ ھېچقانداق مەنانى بىلدۈرمەي يوغان ئېچىلغان كۆزلىرى موررېلغا قارىتىلغانىدى. ئۇ قولىدىكى بىر دەستە بوتاكۆز گۈلىنى لەۋلىرىگە ئاستا تەككۈزدى. موررېل ئۇنىڭ بۇ سالىمىنى چۈشەندى ۋە ئۇنىڭغا مەنىلىك قاراپ، قول ياغلىقىنى لەۋلىرىگە تەككۈزدى. يۈرەكلىرى گۈپۈلدەپ سوقۇپ تۇرغان ۋە چىرايى تۇرقى مەرمەردەك قېتىپ قالغان بۇ ئىككى جانلىق ھەيكەل زالنىڭ ئىككى چېتىدە تۇرۇپ، بىر دەملىكتە ئۆزلىرىنى يوقىتىپ قويۇشتى، توغرىسىنى ئېيتقاندا، بىر - بىرىگە ئۇنسىز قارىشىپ، ھەممىنى ئۇنتۇپ قېلىشتى.

ئۇلارنىڭ بۇنداق شەيدالىق ھالىتىنى ھېچكىم سەزمىدى. شۇ تاپتا ئۇلار بىر - بىرىنى كۆزلىرى بىلەن يەپ كەتكۈدەك قىلىپ يەنە ئۈزاققىچە تۇرۇشى مۇمكىن ئىدى، لېكىن شۇ ئاردا زال ئىچىگە گراف مونتې - كرىستو كىرىپ كەلدى.

سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئۆزىنى بېقىملىق قىلىپ كۆرسەتىشكە ئۇستىلىقىدىنمۇ ياكى تەبىئىي جازىبىلىكىدىنمۇ، ئىش قىلىپ گراف نەگە بارمىسۇن، ھەممىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتاتتى. ئۇنىڭ قاملاشتۇرۇپ تىكلىگەن، ئەمما ئاددىي، ئوردىنلار تاقال-مىغان چاپىنى؛ كەشتىلەنمىگەن ئاق كۆڭلىكى؛ كېلىشكەن

پاقالچاقلىرىغا يېپىشىپ تۇرغان شىمى — كىشلەرنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغىنى بۇ نەرسىلەر ئەمەس ئىدى. پارقىراقسىز ئۆڭى، دولقۇنسىمان قارا چاچلىرى، ئېغىر - بېسىق ۋە ئوچۇق چىرايى، ئويچان كۆزلىرىنىڭ غەمكىن قاراشلىرى، تەنە ۋە كىنايىنى شۇنچە ئوڭاي ئىپادىلەيدىغان لەۋلىرى — گرافقا كىشلەرنىڭ كۆزلىرىنى بەنت قىلدىغان نەرسە ئەنە شۇلار ئىدى.

ئۇنىڭدىن چىرايلىق ئەرلەرمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. لېكىن بۇنچىلىك ئالاھىدە بولغىنىدىن (شۇنداق دەپ تەرىپلەش مۇمكىن بولسا) بىرىمۇ يوق ئىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن ئەقىل ۋە ئىدراك ئۇرغۇپ تۇراتتى. مېڭىسىنىڭ ئۆزلۈكسىز پىكىر قىلىش پائالىيىتى ئۇنىڭ چىرايىي، كۆزلىرى ۋە ئادەتتىكى قىلىقلىرىغىمۇ تەڭداشسىز ھېسسىيات ۋە مەنىدارلىق ئېپادىسىنى سىڭدۈرگەنىدى.

ۋاھالەنكى، بىزنىڭ غەلىتە پارىژلىقلىرىمىز بۇ ئالامەتلەرنى كۆرمىگەنمۇ بولار ئىدى، ئەمما چەكسىز بايلىقلارنىڭ سىرلىق نۇرى ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى چاقنىتىپ تۇراتتى.

قانداقلا بولمىسۇن، گراف كىشلەرنىڭ ئوتتەك يېنىپ تۇرغان قىزىقىش نەزەرلىرى ۋە مۆلدۈرەك يېغىۋاتقان سالاملارنىڭ ئاستىدا مورسېر خانىم تەرەپكە قەدەم تاشلىدى. مورسېر خانىم ئۇستىگە گۈل تىزىلغان مەشنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئىشكنىڭ قارشى تەرىپىدىكى تامغا ئېسىلغان ئەينەكتىن ئۇنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆردى ۋە ئۇنى كۈتۈۋېلىشقا ھازىرلاندى. ئۇ، غەيرىي تەبىئىي ھالدا كۈلۈمسىرەپ، ئارقىغا بۇرۇلغان پەيتتە گراف ئۇنىڭ ئالدىغا يېتىپ كېلىپ، ئېھتىرام بىلەن تەزىم قىلدى. مورسېر خانىم گرافنى ئۆزى بىلەن سۆزلىشىدۇ دەپ ئويلىغان بولغىيدى، گرافمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۇنىڭ سۆزىنى كۈتكەن بولغىيدى. ئەمما ھەر ئىككىسى ئۇنچىقمىدى. ئۇلار بۇنداق پەيتتە قۇرۇق تۇزۇت سۆزلىرىنى قىلىشنى مۇۋاپىق تاپمىدى بولغاي. مونتې -

كرىستو مورسېر خانىم بىلەن ئۆزئارا تەزىم قىلىشىپ بولۇپ، ئالېبېرنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى. ئالېبېر ئۇنىڭغا قولىنى سوزغان ھالدا ئىتتىك مېڭىپ كېلىۋاتاتتى.

— مورسېر خانىم بىلەن كۆرۈشتىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى ئالېبېر.

— تېخى ھېلى ئۇنىڭغا سالام بېرىش شەرىپىنى ئادا قىلدىم، — دېدى گراف، — بىراق، ئاتىڭىز بىلەن تېخى كۆرۈشمىدىم.

— ئەنە ئۇ، كۆردىڭىزمۇ؟ كاتتا مەشھۇر زاتلار بىلەن سىياسەتتىن پاراڭ سېلىشىۋاتىدۇ.

— ئۇ جانابلارنىڭ ھەممىسى مەشھۇر زاتلارمۇ؟ مەن تېخى بىلمەيدىكەنمەن! ئۇلار نېمە ئىش بىلەن مەشھۇر بولغان؟ ئۆزىڭىز بىلسىز، مەشھۇرلۇق دېگەن ھەر خىل بولىدۇ.

— ئۇلاردىن بىرى ئالىم. ئەنە ئاۋۇ ئېگىز بويلۇق ئورۇق كىشى. ئۇ، رىم ئەتراپلىرىدا ئالاھىدە بىرخىل كەسىلەنچۈكلەرنى تاپقان. ئۇ خىل كەسىلەنچۈكلەرنىڭ باشقا كەسىلەنچۈكلەردىن بىر ئومۇرتقىسى ئارتۇق ئىكەن. ئۇ كىشى ئۆزىنىڭ مۇشۇ كەشپىياتىدىن پەيدا قىلغان ئاكادېمىيەسىدە دوكلات بېرىپتۇ. ئۇنىڭ دوكلاتى ئۈستىدە نۇرغۇن مۇنازىرە بولۇپ، ئاخىرى بۇ ئېگىز بويلۇق ئورۇق جاناب يېڭىپ چىقىپتۇ. بۇ ئومۇرتقا ئىلىم دۇنياسىدا غۇلغۇلا پەيدا قىلدى. باشتا بۇ جانابنىڭ ئاران «ھۈرمەت لېگىئونى» مېدالىلا بار ئىدى. ئەمدى ئۇنىڭغا ئۇفتىسېرلار كرىستى تەقدىم قىلىندى.

— ھم، — دېدى مونتې - كرىستو، — مېنىڭچە. ئۇ، شۇنداق مۇكاپاتقا مۇناسىپ ئىكەن. ئەمدى يەنە بىر ئومۇرتقىنى

تېپىپ چىقسا ئۇنى كوماندىر① قىلىشلىرى مۇمكىنمۇ؟

— شۇنداق بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن، — دېدى ئالبېر.

— ھە، ئاۋۇ يېشىل جىيەكلىك ئەلنىڭ كۆك چاپىنى كىيىۋالغان كىشى كىم بولىدۇ؟

— ئۇ ئۆزى شۇنداق چاپاننى خالاپ كىيىۋالغان ئەمەس. ئۇ جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتىنىڭ ئىشى. ھۆكۈمەتنىڭ ئالاھىدە سەنئەت دىنى بولغانلىقى ئۈچۈن ئاكادېمىكلارغا مەخسۇس كىيىم كىيگۈزمەكچى بولۇپ، داۋىتقا ئۇلار ئۈچۈن كىيىم ئۈسخىسىنى سىزىپ بېرىشنى تاپشۇرغان.

— مۇنداق دەڭ. — دېدى مونتې ـ كرىستو. — دېمەك، بۇ جاناب ئاكادېمىك ئىكەن ـ دە؟

— ئۇ ئۆتكەن ھەپتىدە ئالىملارنىڭ شۇ دەرىجىسىگە ئۆستۈرۈلگەن.

— ئۇنىڭ قانداق تۆھپىسى بار ئىكەن؟ ئۇنىڭ كەسپي نېمە؟

— كەسپي؟ ئاڭلىشىمچە، ئۇ توشقانلارنىڭ بېشىغا يېگىنە سانجىش، توخۇلارغا روياں② يىلتىزىنى يېگۈزۈش ۋە كىتنىڭ بۇرۇتىنى بىلەن ئىتلارنىڭ يىلكىنى كوچىلاشتەك ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن.

— شۇ ئىشلىرى ئۈچۈن پەنلەر ئاكادېمىيىسىگە قوبۇل قىلىنغانمۇ؟

— ياق. فرانسىيە ئاكادېمىيىسىگە.

— فرانسىيە ئاكادېمىيىسى دېگەن قانداق گەپ؟

— بۇ مۇنداق گەپ ئىكەن، ئاڭلىشىمچە...

① مېدال بىلەن مۇكاپاتلانغان كىشى.

② روياں ـ يىلتىزىدىن مىزىل بويىاق ياسىلىدىغان سېرىق گۈلۈك ئۆسۈملۈك.

— ئۇنىڭ تەجرىبىلىرى ئىلىم ـ پەن ئىشلىرىنى ئالغا سىلجىتىۋېتىپتىمۇ؟

— ياق، ئاڭلىشىمچە، ئۇ يېزىشقا ئۇستا ئىكەن.

— ئەمىسە، بېشىغا يېگىنە سانجىلغان توشقانلار، ئىچ ـ قارنى قىزىلغا بويالغان توخۇلار ۋە يىلكى كوچىلانغان ئىتلار ئۇنىڭ يېزىشقا ئۇستا بولغانلىقىدىن پەخىرلەنسە كېرەك.

ئالبېر قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— ئاۋۇ كىشىچۇ؟ — دەپ سورىدى گراف.

— قايسى؟

— بۇياقتىن سانغاندا ئۈچىنچىسى.

— زەنگەر چاپان كىيگەن كىشىنى دەمسىز؟

— ھەئە.

— ئۇ ئاتامنىڭ خىزمەتدىشى. يېقىندا ئۇ يېرلار پالاتاسىنىڭ ئەزالىرىغا ئىش كىيىمى تارقىتىش پىكرىگە قارشى نۇتۇق سۆزلىگەن. ئۇنىڭ نۇتقى زور مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى. ئەسلىدە لىبېراللار ئۇنىڭ بىلەن چېقىشالمايتتى، لېكىن شۇ قېتىمقى ئوردىنىڭ پىكرىگە قارشى سۆزلەنگەن نۇتۇقتىن كېيىن ئۇلار ئەپلىشىپ قالدى. ئاڭلىشىمچە، ئۇنى ئەلچىلىك ۋەزىپىسىگە تەيىنلەشمەكچىكەن.

— ئۇ قانداق قىلىپ پېر بولغانىكەن؟

— ئۇ، ئىككى ـ ئۈچ ھەجۋى ئوپېرا يازغانىكەن. «ئەسىر» گېزىتىگە بەش ـ ئالتە قېتىم پاي قوشۇپتۇ ۋە ئۇدا بەش ئالتە يىلغىچە مىنىستىرلىك تەرەپتە تۇرۇپ بېرىپتۇ.

— باركالا ۋىكونت! — دېدى مونتې ـ كرىستو كۈلۈپ كېتىپ، — سىز بەك ياخشى تونۇشتۇرغۇچى ئىكەنسىز. ئەمدى سىزدىن بىر ئىشنى ئىلتىماس قىلىمەن.

— نېمە ئىش؟

— ئۇ جانابلارغا مېنى تونۇشتۇرماق. ئەگەر ئۇلارنىڭ مەن بىلەن تونۇشقۇسى بولسا، مېنى ئالدىن خەۋەرلەندۈرۈپ قويۇڭ.

بۇ چاغدا گراف كىمدۇ بىرى ئۇنىڭ قولىغا تېگىپ قويغانلىقىنى سەزدى ۋە ئارقىغا بۇرۇلۇپ، دانگلارنى كۆردى.

— ھە، سىزمىدىڭىز، بارون! — دېدى ئۇ.

— نېمە ئۈچۈن مېنى بارون دەپ ئاتايسىز؟ — دېدى دانگلار، — ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، مەن ئۇنۇۋانسىغا ئەھمىيەت بەرمەيمەن. بۇ ھەقتە سىزگە ئوخشىمايمەن، ۋىكونت. سىز ئۇنۇۋانىڭىزنى بەك قەدىرلەيسىزغۇ دەيمەن ـ ھە؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى ئالبېر، — چۈنكى ۋىكونتلىقتىن ئايرىلسام ھېچنېمەم قالمايدۇ. ئەمما سىز بارونلىق ئۇنۇۋانىڭىزنى بېرىۋەتسىڭىزمۇ يەنىلا مىليونېر بولۇۋېرىسىز.

— مېنىڭچە، بۇ ئىيۇل خانلىقى دەۋرىدىكى ئەڭ ياخشى ئۇنۇۋان، — دېدى دانگلار.

— بەختكە قارشى، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — مىليونېر دېگەن سۆز بارون، فرانسىيە پېرى ياكى ئاكادېمىك دېگەنلەر- دەك ئۆمۈرلۈك نام ئەمەس. فرانكفۇرت مىليونېرلىرىدىن فرانك بىلەن پۇلمان بۈنگىغا مىسال بولالايدۇ. ئۇلار يېقىندا خانىۋەيران بولۇشتى.

— راست دەمسىز؟ — دېدى دانگلار تاتىرىپ كېتىپ.

— ھەئە، بۈگۈن كەچكە يېقىن شۇ خەۋەرنى تاپشۇرۇۋالدىم. ئۇلارنىڭ بانكىسىدا مېنىڭ بىر مىليون فرانكتەك پۇلۇم بار ئىدى، لېكىن مەن بۇرۇنلا ئاگاھلاندۇرۇلغان بولغىنىم ئۈچۈن بىر ئاي ئىلگىرى ھەممە پۇلۇمنى قايتۇرۇپ ئېلىۋالغانىدىم.

— ئاپلا، — دېدى دانگلار، — ئۇلار ماڭا 200 مىڭ فرانكلىق چەك ئەۋەتكەنىدى.

— ئەمدى ئەھۋالدىن خەۋەر تاپتىڭىز. ئۇلار ئىمزالىغان چەكنىڭ قىممىتى بەش پىرسەنت.

— ئۇغۇ شۇنداق، لېكىن مەن بەكلا كىچىكىپ قاپتىمەن، — دېدى دانگلار، — ئۇلارنىڭ چېكىنىڭ پۇلىنى ئەۋەتكەنىدىم.

— ئەمىسە، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — ئۆتكەنكى زىيانلىرىڭىزنىڭ ئۈستىگە يەنە 200 مىڭ فرانكنى قولدىن چىقىرىپسىز...

— بولدى، بولدى، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى دانگلار، — بۇ ھەقتە گەپ قىلماڭ... بولۇپمۇ كىچىك كاۋالكانتىنىڭ ئالدىدا. — دەپ قوشۇپ قويدى بانكىر مونتې ـ كرىستوغا يېقىنراق كېلىپ ۋە سەل نېرىدا تۇرغان يىگىتكە كۆلۈمسىرەپ قارىدى.

ئالبېر ئانىسى بىلەن سۆزلىشىش ئۈچۈن گرافنىڭ يېنىدىن كەتتى. دانگلارمۇ كىچىك كاۋالكانتى بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن نېرىغا كەتتى. مونتې ـ كرىستو بىردەملىككە ئۆزى يالغۇز قالدى.

بۇ ئاردا ھاۋا بارغانسېرى تىنجىق بولۇپ كېتىۋاتاتتى. مالايلار مېۋە ۋە ماروزنا سېلىنغان پەتنۇسلارنى ھەر قايسى سارايلارغا ئېلىپ كىرىشكە باشلىدى.

مونتې ـ كرىستو تەرلىشىپ كەتكەن يۈزىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتتى، لېكىن پەتنۇس كۆتۈرگەن مالايلار ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى ۋە سوغۇق يېمەكلىكلەرنىڭ بىرىگىمۇ قول ئۇزاتمىدى.

مور سېر خانىم مونتې ـ كرىستودىن بىر مىنۇتمۇ كۆزىنى ئۈزمىگەنىدى. ئۇ، مالايلار پەتنۇس كۆتۈرۈپ ئۆتكەندە مونتې ـ كرىستونىڭ قول ئۇزاتمىغانلىقىنى، ھەتتا كەينىگە چېكىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى.

— ئالبېر، — دېدى ئۇ، — سەن بىر ئىشقا دىققەت قىلدىڭمۇ؟

— قانداق ئىشقا؟

— گراف، ئاتاڭنىڭ مېھمانغا چاقىرىشىنى بىر قېتىممۇ قوبۇل قىلمىدى.

— شۇنداق، لېكىن ئۇ مېنىڭ زىيادىتىمگە بارىدىغۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ جەمئىيەتكە ئارىلىشىشىنى مېنىڭ ئۆيۈمدىكى ئاشۇ ئەتە گەنلىك زىيادىتىتىن باشلىدى.

— سەن گراف مورسېرغا ئوخشىمايسەن، — دەپ پىچىرلىدى مېرسېدېس، — مەن ئۇ كىرگەندىن تارتىپ ئۇنى كۆزىتىۋاتىمەن.

— ھە، نېمە بولدى؟

— ئۇ ھېچقانداق يېمەكلىككە قول تەگكۈزمىدى.

— گراف بەك ئېغىر - بېسىق ئادەم.

مېرسېدېس غەمكىن كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ئۇنىڭ يېنىغا بارغىن. پەتنۇس كەلتۈرگەندە ئۇنى يېمەكلىككە تەكلىپ قىلغىن.

— ئۇنداق قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى، ئاپا؟

— شۇنداق قىلغىن، ئالبېر، — دېدى مېرسېدېس.

ئالبېر ئانىسىنىڭ قولىنى سۆيۈپ قويۇپ، گرافنىڭ يېنىغا باردى.

پەتنۇس كۆتۈرگەن بىر مالاي ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلدى. مورسېر خانىم ئالبېرنىڭ گرافنى يېمەكلىككە ئېغىز تېگمىشكە زورلاۋاتقىنىنى، ھەتتا ماروزنا سېلىنغان كىچىك تەخسىنى قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا تۇتقانلىقىنى، لېكىن گرافنىڭ قەتئىي ئېلىشقا ئۇنىمىغانلىقىنى كۆردى.

ئالبېر ئانىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. گراف خانىمنىڭ چىرايى بەكلا تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— مانا، كۆردۈڭمۇ، ئۇ رەت قىلدى، — دېدى گراف خانىم.

— بۇنىڭغا نېمە ئانچە كۆڭلىڭىزنى بۇزىسىز؟

— بىلەمسەن، ئالبېر، ئاياللار خەلىتە كىلىدۇ. گراف مېنىڭ ئۆيۈمدە بىرەر نەرسە يېگەن بولسا، ھېچبولمىغاندا ئانارنىڭ بىر دانىسىنى بولسىمۇ ئاغزىغا سالغان بولسا مەن خوش بولاتتىم. بەلكىم ئۇ فرانسۇزچە تاماقلارنى ياقتۇرماسلىقى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۆزى ياقتۇرىدىغان ئالاھىدە يېمەكلىكلىرى بارمىكىن تاڭ.

— ياق، ئۇنداق ئەمەس. ئۇ ئىتالىيىدە ھەر قانداق نەرسىنى يەۋېرەتتى. بۈگۈن مەجەزى يوق بولسا كېرەك.

— يەنە بىر تەرىپىمۇ بار، — دېدى گراف خانىم، — ئۇ پۈتۈن ئۆمرىنى ئىسسىق مەملىكەتلەردە ئۆتكۈزگەنلىكى ئۈچۈن بىزگە قارىغاندا ئىسسىققا چىداملىقراق بولۇشى مۇمكىن، شۇنداقمۇ؟

— ئۇنداق ئەمەستۇر. ئۇ بايا «ھاۋا بەك دىمىق بولۇپ كەتتى، دېرىزە قاپاقلىرىنىمۇ ئېچىۋەتسەكلار بولمامتى؟» دېگەنىدى.

— ماقۇل ئەمسە، — دېدى مېرسېدېس، — ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن ھېچنېمە يېمەيۋاتقانلىقىنى بىلىشكە ئامانىم بار.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ سارايدىن چىقىپ كەتتى.

بىرەدەمدىن كېيىن دېرىزە قاپاقلىرى كەڭ ئېچىۋېتىلدى. پەنەرلەر بىلەن يورۇتۇلغان باغ ۋە سايىۋەن ئاستىغا ھازىرلانغان شىرە دېرىزىلەر ئالدىدىكى ژاسمىن ۋە لومونوس گۈللىرىنىڭ شاخلىرى ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. تانسكەشلەر، قارتىچىلار ۋە سۆھبەتچىلەر خۇشال بولۇپ ئۇن سېلىشتى. ئۇلار ئۆي ئىچىگە كەڭ ئېقىندەك كىرىۋاتقان ساپ ھاۋانى ھۆزۈرلىنىپ سۈمۈرەتتى.

دەل شۇ چاغدا مېرسېدېس قايتىپ كىردى. ئۇ، بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك تاتىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، چىرايىدىن بىر خىل قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ئۇدۇل مېڭىپ، ئېرىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشقان بىر توپ كىشىلەرنىڭ يېنىغا كەلدى.

— گراف، مېھمانلىرىمىزنى بۇ يەرگە بەنت قىلىپ

قويماڭ، — دېدى ئۇ، — ئۇلار قارتا ئويناۋاتقان ئوخشايدۇ، ئۇنداقتا، بەلكىم ئۆيى ئىچىدە بۇرۇخىتۇم بولۇپ تۇرغاندىن باشقا چىقىپ، ساپ ھاۋادىن نەپەسلىنىشنى ئەۋزەل كۆرۈشلىرى مۇمكىن.

بىر سېپايى پىشقەدەم گېنېرال ئىپادە بىلدۈرۈپ:

— خانىم، بىز يالغۇز چىقمايمىز، — دېدى.

ئاندىن ئۇ، مونتې ـ كرىستوغا بۇرۇلۇپ مۇنداق دېدى:

— گراف، مېنى شەرەپكە سازاۋەر قىلىپ، قولىڭىزنى بەرسىڭىز.

بۇ ئادەتتىكى سۆزلەردىن گراف سەنتۈرۈلۈپ كېتىشكە تاس قالدى، ئاندىن مېرسېدېسكە تىكىلىپ قاردى. بۇ، چاقماق تېزلىكىدىكى قىسقىنە بىر قاراش ئىدى، لېكىن گراف خانىمغا بۇ قاراش ناھايىتى ئۇزۇن سوزۇلغاندەك تۇيۇلدى. مونتې ـ كرىستونىڭ كۆزلىرىگە شۇنچە كۆپ مەنا سىڭدۈرۈلگەنىدى. ئۇ، گراف خانىمغا قولىنى بەردى. گراف خانىم ئۇنى قولتۇقلىدى، تۇغرىسىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭ بىلىكىگە ئۆزىنىڭ كىچىككىنە قولىنى ئارانلا تەگكۈزدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار ئىككى چېتى رودودېندرون ۋە چاي گۈللىرى بىلەن قاشالانغان تاش پەلەمپەيلەرنىڭ بېرىدىن تۆۋەنگە چۈشتى.

باغ سەيلىسى قىلىشنى ئىختىيار قىلغان 20 چە كىشىمۇ ئۇلارنىڭ كەينىدىن ۋە باشقا پەلەمپەيلىدىن چۈشۈپ كېلىشتى.

ئون سەككىزىنچى باب

نان ۋە تۇز

مورسېر خانىم ئۆزىنىڭ ھەمراھى بىلەن لېپا دەرەخلىرىنىڭ يېشىل گۈمبىزى ئاستىدىن ئۆتۈپ، ئىسسىق خانىغا ئېلىپ بارىدىغان تار يولغا چۈشۈپ ماڭدى.

— ئۆي بەك ئىسسىپ كەتتى، شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ.

— شۇنداق. خانىم. ھەممە ئىشىك ۋە قاپاقلارنى ئاچقۇزۇۋېتىپ ياخشى قىلدىڭىز.

گراف شۇ سۆزلەرنى قىلىۋېتىپ، مېرسېدېسنىڭ قولى تىترەۋاتقانلىقىنى سەزدى.

— سىز بۇ نېپىز كۆڭلەك ۋە يەلكىلىرىڭىزگە سېلىۋالغان گاز ياغلىق بىلەن توڭلىمامسىز؟ — دېدى ئۇ.

— مەن سىزنى قەيەرگە باشلاپ كېتىۋاتىمەن، بىلەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ، ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بەرمەستىن.

— بىلمەيمەن، خانىم، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — لېكىن، ئۆزىڭىز كۆرۈۋاتسىزغۇ، نەگە باشلىسىڭىز شۇ يەرگە كېتىۋاتىمەن.

— مۇشۇ يولنىڭ ئايىغىدا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاۋۇ ئىسسىق خانىغا بارىمىز.

گراف مېرسېدېسكە سوراق نەزەرى بىلەن قارىدى، لېكىن مېرسېدېس گەپ قىلماستىن كېتىۋەردى. مونتې ـ كرىستومۇ ئۇنچىقمىدى.

ئۇلار سۇپەتلىك مېۋە دەرەخلىرى بىلەن تولغان ئىسسىق خانىغا يېتىپ كەلدى. بۇ مېۋىلەر بىزنىڭ يۇرتىمىزدا يېتىشمەيدىغان ئاپتاپنىڭ ئىسسىقلىقىنى تولۇقلاشقا مۆلچەرلەنگەن ئىسسىق خانىدىكى ھارارەتتە ئىيۇل ئېيىنىڭ بېشىدىلا پىشىپ يېتىلگەنىدى.

گراف خانىم مونتې ـ كرىستونىڭ قولىنى قويىۋېتىپ، ئۆزۈم تېكىدىن بىر ساپاق مۇسكاتنى① ئۈزدى.

— مەڭ، گراف، — دېدى ئۇ ۋە شۇنداق بىر خىل غەمكىن قىياپەتتە كۈلۈمسىرىدىكى، گويا كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك كۆرۈندى، — فرانسىيە ئۈزۈملىرى سىجىلىيە ياكى كىپىر ئۈزۈملىرىگە يەتمەيدۇ، بۇنى بىلمەن. شۇنداقتىمۇ،

① مۇسكات — ئۈزۈمنىڭ بىر تۈرى.

بىزنىڭ شىمالدىكى بىچارە قۇياشىمىزغا يۇز خاتىرە قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

گراف تەزىم قىلدى ـ دە، بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى.

ـــ ئالمامسز؟ ـــ دېدى مېرسېدېس تىترىگەن ئاۋازدا.

ـــ خانىم، ـــ دېدى مونتې ـ كرستو، ـــ سىزدىن تۆۋەنـ چىلىك بىلەن ئەپۇ سورايمەنكى، مەن مۇسكاتنى زادى يېمەيمەن.

مېرسېدېس ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، ئۇزۇمنى يەرگە تاشلىدى.

ئۇزۇم تېكىنىڭ نېرىسىدا خودىدى شۇنداقلا ئىسسىق خاـ نىنىڭ سۈنئىي ھارارىتى بىلەن ئۆستۈرۈلگەن ئاجايىپ چىرايلىق شاپتۇللار شاخلىرىدا ئېسىلىپ تۇراتتى. مېرسېدېس مەخمەل كەبى شاپتۇللارنىڭ يېنىغا بېرىپ، بىرنى ئۈزدى.

ـــ ئەمىسە بۇ شاپتۇلنى ئېلىڭ، ـــ دېدى ئۇ.

گراف يەنە رەت قىلدى.

ـــ بۇنىمۇ ئالمامسز؟ ـــ دېدى ئۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە ئۈمىدسىزلىك بىلەن چىقتىكى، خودىدى يىغىسىنى ئاران بېسىۋالـ غاندەك ئاڭلاندى، ـــ كۆڭلىگىزدىكىنى تاپالمىغان ئوخشايمەن.

ئاردا ئۇزاققا سوزۇلغان جىمجىتلىق پەيدا بولدى. ئۇزۇمنىڭ كەينىدىن شاپتۇلمۇ قۇم ئۈستىگە تاشلاندى.

ـــ بىلەمسز، گراف، ـــ دېدى ئاخىرى مېرسېدېس مونتې ـ كرستوغا يېلىنغان نەزەرى بىلەن قاراپ، ـــ ئەرەبلەرنىڭ كىشىنى تەسىرلەندۈرگۈدەك بىر ئادىتى بار ئىكەن. ئۇلار بىر ئۆيدە نان ۋە تۇزنىڭ تەمىنى تېتىشقان كىشىلەرنى مەڭگۈلۈك دوست بولىدۇ، دەيدىكەن.

ـــ بۇنى بىلىمەن، خانىم، ـــ دېدى گراف، ـــ لېكىن بىز ھازىر ئەرەبىستاندا ئەمەس. بەلكى فرانسىيەدە تۇرىۋاتىمىز. ھالبۇكى، فرانسىيەدە مەڭگۈلۈك دوستلۇق مەۋجۇت ئەمەس،

خودىدى شۇنداقلا نان ۋە تۇزنى تەڭ تارتىشىپ يەيدىغان ئادەتمۇ مەۋجۇت ئەمەس.

ـــ شۇنداق بولسىمۇ، ـــ دېدى گراف خانىم تىترەپ تۇرۇپ ۋە مونتې ـ كرستونىڭ كۆزلىرىگە تىك بېقىپ، ئۇنىڭ قولىنى ئىككى قولى بىلەن چىڭ تۇتۇۋالدى، ـــ شۇنداق بولسىمۇ، بىز دوست، شۇنداقمۇ؟

جېنى چىقىپ كەتكەندەك تاتىرىپ كەتكەن گرافنىڭ ھەممە قېنى خودىدى يۈرىكىگە ساقىپ چۈشكەندەك بولدى ـ دە، ئاندىن بىراقلا يۈزىگە تېپىپ چىقتى ۋە خودىدى بېشى قېيىۋاتقان ئادەملەردە بولىدىغاندەك، بىرنەچچە سېكۇنتقىچە كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

ـــ ئەلۋەتتە، خانىم، ـــ دېدى ئۇ، ـــ بىز دوست بولمىغۇدەك نېمە ئىش بولسۇن؟

ئۇنىڭ بۇ سۆزلەرنى قىلغاندىكى ئاھاڭى مېرسېدېسنىڭ ئارزۇ قىلغىنىدىن بەكمۇ يىراق ئىدى. شۇڭا، مېرسېدېس ئىگراشقا ئوخشاش بىر خىل ئاۋازدا ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، چەتكە قاردۇالدى.

ـــ رەھمەت سىزگە، ـــ دېدى ئۇ.

ئۇلار يەنە ماڭدى ۋە بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلماستىن، پۈتۈن باغنى ئايلىنىپ چىقتى.

ـــ گراف، ـــ مېرسېدېس ئون مىنوتلۇق ئۇنسىز مېڭىشتىن كېيىن ئۇشتۇمتۇت يەنە سۆز باشلىدى، ـــ سىزنىڭ كۆپنى كۆرگىنىڭىز، كۆپ جايلارغا بارغىنىڭىز، كۆپ جاپا تارتقىنىڭىز راستمۇ؟

ـــ راست، خانىم، مەن كۆپ جاپا تارتقان، ـــ جاۋاب بەردى مونتې ـ كرستو.

ـــ ھازىر سىز بەختلىكمۇ؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى گراف، — مېنىڭ زارلانغىنىمنى ھېچكىم ئاڭلىغان ئەمەستۇ.

— ئەمىسە، ھازىرقى بەختسىزلىككىزدىن كۆڭلىڭىز ئارام تاپقاندۇر؟

— ھازىرقى بەختىم ئۆتمۈشتىكى بەختسىزلىكلىرىمگە تەڭ.

— سىز ئۆيلەنگەنمۇ؟

— ئۆيلەنگەن؟ — مونتې ـ كرستو چۆچۈپ كېتىپ، قايتىلاپ سورىدى، — كىم سىزگە شۇنداق دەيدۇ؟

— ھېچكىم دېمىدى، لېكىن سىز بىرنەچچە قېتىم ئوپېراغا بىر ياش ۋە چىرايلىق ئايال بىلەن بارغانكەنسىز.

— ئۇ بىر قۇل قىز، مەن ئۇنى كونستانتىنوپولدا سېتىۋالغان. ئۇ ئەسلىدە بىر كىنەزنىڭ قىزى ئىدى، ئەمدى مېنىڭ قىزىم بولۇپ قالدى، چۈنكى ئۇنىڭ بۇ دۇنيادا مەندىن باشقا بىرمۇ يېقىن ئادىمى يوق.

— دېمەك، تەنھا ياشايدىكەنسىز ـ دە؟

— تەنھا.

— سىزنىڭ ھەمشىرىڭىز... ئوغلىڭىز... ياكى ئاتىڭىز... يوقمۇ؟

— ھېچكىمىم يوق.

— ھاياتقا باغلاپ تۇرىدىغان ھېچنېمىڭىز بولمىسا قانداق ياشاۋاتقانسىز؟

— بۇ مېنىڭ گۇناھىم ئەمەس، خانىم. مەن مالتادا تۇرۇۋاتقان چېغىمدا بىر قىزنى ياخشى كۆرەتتىم. ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشكەنىدۇق، لېكىن ئۇشتۇمتۇت ئۇرۇش باشلىنىپ قالدى. ئۇرۇش مېنى ئۇنىڭ يېنىدىن خۇددى قۇيۇندەك ئۆچۈرتۈپ ئېلىپ كەتتى. مەن ئۇ قىز مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرىدۇ، مېنى كۈتىدۇ، ھەتتا ئۆلۈپ كەتسەم قەبرەمگىمۇ سادىق

بولۇپ قالىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. قايتىپ كېلىپ قارىسام، ئۇ ئەرگە تېگىۋاپتۇ. بۇ، 20 ياشتىن ئاشقان ھەر قانداق ئەر كىشىنىڭ ئۆمرىدە كۆرۈلىدىغان ئىش. مېنىڭ يۈرىكىم بەك نازۇك بولسا كېرەك، شۇڭا بەك ئازابلاندىم. مېنىڭ ئورنۇمدا باشقا ھەر قانداق كىشى بولسىمۇ ئۇنچىلىك قىينالمىغان بولار ئىدى.

گراف خانىم دېمى سەلىپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ، توختاپ قالدى.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ، — شۇ مۇھەببەت سىزنىڭ يۈرىكىڭىزدە تاشتەك قېتىپ قاپتۇ... ھەقىقىي مۇھەببەت ئۆمۈرده بىرلا كېلىدۇ... شۇندىن كېيىن ئۇ ئايال بىلەن كۆرۈشمىدىڭىزمۇ؟

— زادى كۆرۈشمىدىم.

— زادى!

— ئۇ تۇرغان يەرگە ئىككىنچى قايتىپ بارمىدىم.

— مالتاغمۇ؟

— ھەئە، مالتاغا.

— ئۇ ھازىرمۇ مالتادا تۇرۇۋاتامدۇ؟

— بىلمىكىم.

— تارتقان ئازابلىرىڭىزنى كۆڭلىڭىزدىن كۆتۈرۈۋېتىپ، ئۇنى ئەپۇ قىلغانسىز؟

— ئۇنى ئەپۇ قىلدىم.

— يالغۇز ئۇنىلا؟ سىلەرنى ئايرىۋەتكەن كىشىلەرنى ھازىرمۇ ئۆچ كۆرەمسىز؟

— ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. ئۇلارنى ئۆچ كۆرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟

گراف خانىم مونتې ـ كرىستونىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ توختىدى. ئۇ بىر قولىدا تېخىچە ھېلىقى بىر ساپاق ئۈزۈمنىڭ قالدۇقىنى تۇتۇپ تۇراتتى.

— ئېلىك، — دېدى ئۇ.

— خانىم، مەن مۇسكاتنى يېمەيمەن، — دېدى مونتې — كرىستو خودىدى بۇ ھەقتە ھېچقانداق سۆز بولۇپ ئۆتمىگەندەك. گراف خانىم پۈتۈنلەي ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا قولىدىكى ئۈزۈمنى يول بويىدىكى كۆكاتلارغا تاشلىۋەتتى.

— تەرسا! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

مونتې — كرىستو بەجايىكى بۇ ئەيىبلەش ئۇنىڭغا قارىتىلمىغاندەك پەرۋا قىلماي تۇردى.

بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ يېنىغا ئالبېر يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى.

— ئاپا، — دېدى ئۇ، — بەختسىزلىك!

— نېمە؟ نېمە بولدى؟ — سوردى گراف خانىم قەددىنى رۇسلاپ ۋە خودىدى چۈش كۆرۈپ ئەمدىلا ئويغانغاندەك قىلىپ، — بەختسىزلىك دەمسەن؟ راست دەيسەن، بەختسىزلىك ئەمدى باشلىنىدۇ!

— ۋىلفور ئەپەندى كەلدى.

— ھە، كەلسە نېمە بوپتۇ؟

— ئۇ خوتۇنى بىلەن قەزىنى ئېلىپ كەتكىلى كەپتۇ.

— نېمە سەۋەبتىن؟

— ماركىز خانىم سېن — مېران پارىژغا كەپتۇ. ئۇ، ماركىز سېن — مېراننىڭ مارسېلدىن يولغا چىقىپ، بىرىنچى بېكەتتە ئۇشتۇمتوت قازا تاپقانلىق خەۋىرىنى ئېلىپ كەپتۇ. ۋىلفور خانىم بەكمۇ خۇشال ئولتۇرغانىدى. شۇڭا ئۇ، نېمە بولغانلىقىنى چۈشىنەلمەي ۋە بۇ گەپكە ئىشىنەلمەي قالدى. لېكىن، ۋالېنتىنا خېنىم، ئاتىسى ئۇنىڭدىن ھەر قانچە يوشۇرغان بولسىمۇ، دەرھال بىلىۋالدى. ئۇ، خودىدى چاقماق زەربىسىگە دۇچ كەلگەندەك ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

— ماركىز سېن — مېران ۋالېنتىنا خېنىمنىڭ نېمىسى بولدۇ؟ — دەپ سوردى گراف.

— ئاتا تەرەپتىن بوۋىسى بولىدۇ. ئۇ، قىز نەۋرىسىنىڭ فرانس بىلەن بولىدىغان تويىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن كېلىۋاتقانىدى.

— ھە، مۇنداق ئىكەن — دە!

— ئەمدى فرانسىنىڭ تەخىر قىلىپ تۇرۇشىغا توغرا كېلىدۇ. ئېيىت، ماركىز سېن — مېران دانگلار خېنىمنىڭ بوۋىسى بولغان بولسىچۇ!

— ئالبېر، ئالبېر! نېمە دەۋاتىسەن؟ — مورسېر خانىم ئوغلىغا مۇلايىملىق بىلەن كايىدى، — گراف، ئۇ سىزنى ھۇرمەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىپ قويۇڭ، بۇنداق گەپلەرنى قىلمىسۇن!

ئۇ ئىتتىكرەك مېڭىپ، بىرنەچچە قەدەم ئۇزاپ كەتتى. مونتې — كرىستو ئۇنىڭغا ئاجايىپ مۇلايىملاشقان ئۈيچان كۆزلىرى بىلەن شۇنداق سۆيۈنۈپ قارىدىكى، ئۇ يەنە قايتىپ كەلدى ۋە گرافنىڭ قولى بىلەن ئوغلىنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ، ئۇلارنى جۈپلەشتۈردى.

— بىز دوست، شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ.

— ئۆزۈمنى سىزنىڭ دوستلۇقىڭىزغا مۇناسىپ دېيىشكە پېتىنالمايمەن، خانىم، — دېدى گراف، — شۇنداقتىمۇ، سىزنىڭ ئىتائەتمەن چاكىرىڭىز بولۇشقا تەييارمەن.

گراف خانىم يۈرىكى چىدىمەۋسىز ئېچىشقان ھالدا مېڭىپ كەتتى. ئۇ تېخى ئون قەدەم ماڭمايلا تۇرۇپلا، گراف ئۇنىڭ قول يانغلىق بىلەن كۆزلىرىنى سۈرتكەنلىكىنى كۆردى.

— ئاپام بىلەن رەنجىشىپ قالدىڭلارمۇ؟ — دەپ سوردى ئالبېر ھەيران بولۇپ.

— ئەكسىچە، — دېدى گراف، — ئۇ ھېلى تېخى سىزنىڭ ئالدىڭىزدا «بىز دوست» دېدىغۇ.

شۇ گەپ بىلەن ئۇلار سارايغا يېنىپ كىرىشتى. بۇ چاغدا

ۋالېنتينا ۋە ئەر ـ خوتۇن ۋىلىيورلار قايتىپ كېتىشكەنىدى. ئۆزلۈكىدىن مەلۇمكى، موررېيلمۇ ئۇلارنىڭ كەينىدىن چىقىپ كەتكەنىدى.

ئون توققۇزىنچى باب

مارکىز خانىم سېپن ـ مېران

دەرۋەقە، ۋىلفورنىڭ ئۆيىدە بىر قايغۇلۇق ئىش بولغانىدى.

ۋىلفور خانىم ھەر قانچە سۆزلەپمۇ، يالۋۇرۇپمۇ ئېرىنى بەزمىگە بېرىشقا كۆندۈرەلمىگەنىدى. خانىم بىلەن خانقىز كەتكەندىن كېيىن خانلىق مۇپەتتىش ئادىتى بويىچە، ئۆزىنىڭ ئەنزە ماتېرىياللىرى بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىشخانىسىغا كىرىپ ئىشكىنى ئىچىدىن ئېتىۋالدى. بۇ ئەنزىلەرنىڭ كۆپلۈكى باشقا ھەر قانداق كىشىنى قورقۇتۇەتكەن بولاتتى. ئەمما بۇلار ۋىلفورنىڭ ئىشلەش تەشنالىتىنى ئاران قاندۇرالايتتى.

ھالبۇكى، بۇ قېتىم ئەنزىلەر پەقەت باھانىدىنلا ئىبارەت ئىدى. ۋىلفور ئىشخانىغا ئىشلەش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئارام خۇدا پىكىر يۈرگۈزۈش ئۈچۈن كىرگەنىدى. ئۇ، ئالاھىدە مۇھىم ئىش بولمىسا ئۆزىنى ئاۋارە قىلماسلىقنى جېكلەپ، ئىشخانىغا كىرگەندىن كېيىن كرېسلوغا ئولتۇرۇپ، ئاخىرقى ھەپتىدىن بۇيان ئارام بەرمەيۋاتقان ئېغىر غەم ۋە ئاچچىق ئەسلىمىلەرنى قايتا ـ قايتا ئۆز كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، دۆۋىلىنىپ تۇرغان ماتېرىياللارنى كۆرۈشنىڭ ئورنىغا، ئىش ئۈستىلىدىكى مەخپىي پۈرچنىنى ېچىپ، تارتمىنى ئاچتى ـ دە، ئۆزىنىڭ شەخسىي خاتىرىلىرى توپلانغان بولاقنى چىقىرىپ ئالدى. بۇ قىممەتلىك قول يازمىلاردا ئۇنىڭ بىر

ئۆزىگىلا مەلۇم بولغان بەلگىلەر بىلەن سىياسىي تىوقۇنۇشلار، پۇل مۇئامىلىسى، سوت ئىشلىرى ياكى خۇپىيانە مۇھەببەت ۋەقەلىرىدە ئۆزىگە دۈشمەن بولغان كىشىلەرنىڭ ئىسىملىكى تىزىملانغانىدى.

شۇ تاپتا، قورقۇنچا قوش كۆرۈنۈپ، ئۇ دۈشمەنلەرنىڭ سانى ئونىڭچا ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغاندەك بىلىنىپ كەتتى. ۋەھالەنكى، ئاشۇ شەخسلەر، ھەتتا ئەڭ قۇدرەتلىك ۋە ھەيۋەتلىك بولغانلىرىمۇ، ئىلگىرى ئونىڭ كۈلكىسىنى قوزغايتتى. ئونىڭ بۇ كۈلكىسى گويا كى تاغنىڭ چوققىسىغا چىقىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدىكى قىيالار، خەتەرلىك يوللار ۋە تىك يارلارغا، يەنى ئۆزى يۈگۈرىگا يامىشىپ چىققۇچە كۆپ جاپالار بىلەن بېسىپ ئۆتكەن ھەممە نەرسىلەرگە قاراپ كۈلۈۋاتقان يولچىنىڭ كۈلكىسىگە ئوخشايتتى.

ئۇ، ئاشۇ كىشىلەرنى ئۆز خاتىرىسىدىن قايتا ـ قايتا ئۆتكۈزدى، قول يازمىلىرىنى قېتىرقىنىپ ئوقۇپ، تەكشۈرۈپ چىقتى ۋە ئاخىرى بېشىنى چايقىدى.

ـ ياق، ـ دەپ پىچىرلىدى ئۇ، ـ بۇ كىشىلەر مېنى مۇشۇ مەخپىيەتلىك ئارقىلىق يوقاتماقچى بولسا، بۇنداق ئۇزاق قېچە سۈكۈت قىلىپ تۇرمىغان بولاتتى. گاھىبتىنىڭ سۆزى راست بولسا، بەزىدە چوڭقۇر كۆمۈۋېتىلگەن نەرسىلەرنىڭ شاۋقۇنى يەر ئاستىدىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ، خۇددى فوسفور نۇرىدەك ھاۋادا ئايلىنىپ يۈرىدىكەن. ھالبۇكى، ئۇنداق نۇرلار غىل ـ پاللا كۆرۈنۈپ قالمىدۇ ۋە كىشىنى يولدىن ئازدۇرۇپ قويۇش بىلەنلا چەكلىنىدۇ. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ھېلىقى كورسكانلىق بۇ ۋەقەنى قانداقتۇر بىر روھانىيغا سۆزلەپ بەرگەن بولسا كېرەك. ئۇ روھانىي ئۆز نۆۋىتىدە باشقىلارغا سۆزلەپ بەرگەن بولۇشى مۇمكىن. جانابىي مونتې ـ كرىستو بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قالغان ۋە تەكشۈ

روپ كۆرۈش ئۈچۈن... لېكىن ئۇ تەكشۈروپ ئېمە مەقسەتكە يەتمەكچى؟ — ۋىلفور بىر مىنۇتچە ئويلاپ ئولتۇرغاندىن كېيىن مۇلاھىزىسىنى داۋاملاشتۇردى، — فرانسىيەگە تۇنجى قېتىم كەلگەن جانابىي مونتې - كرىستو، جانابىي دزاككونى، مالتالىق كېمە سودىگىرىنىڭ ئوغلى، ئېسالىيەدىكى كۈمۈش كانىنىڭ ئىگىسى بۇ قاراڭغۇ، مەخپىي ۋە ئۆزىگە ھېچقانداق پايدىسى بولمىغان ئىشنى تەكشۈروپ ئېمە قىلىدۇ؟ ھېلىقى بۇزۇنى ھەزرەت ۋە لورد ئۇيىلمور دېگەنلەرنىڭ بىرى ئۇنىڭغا دوست، يەنە بىرى رەقىب. ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن شۇ نەرسە ئايانكى، ھېچقانداق ۋاقىتتا، ھېچقانداق شارائىتتا ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا بىرەر چېتىشلىق ئىش بولغان بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

ۋىلفور شۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ سۆزلىرىگە كۆزى ئىشەنمەيتتى. ئۇ، پاش قىلىنىشتىن ئانچە قورقۇپ قالمايتتى، چۈنكى ئۇ رەت قىلالايتتى ياكى ئۆز لايىقىدا جاۋاب بېرەلەيتتى. ئۇ، ئۇشتۇمتۇت قانلىق ھەرپلەر بىلەن تامغا يېزىلىپ قالغان «مېنى، تېكېل، فارېس» دېگەن سۆزلەردىن غەم قىلمايتتى. لېكىن ئاشۇ سۆزلەر كىمنىڭ قولى بىلەن يېزىلغانلىقىنى ئۇقالماي ئاۋارە ئىدى.

ئۇ، ئۆز ئۆزىگە تەسەللىي بېرىپ، شۇنچە ئۇزاقتىن بېرى ئۇخلاپ ياتقان دۇشمەننى ئويغىتۋەتمەسلىك ئۈچۈن، شېرىن خىياللىرىدا ئەكس ئېتىدىغان سىياسىي ئىستىقبالىنىڭ ئورنىغا ئائىلە خۇشاللىقلىرى بىلەن چەكلىنىدىغان ئىستىقبالنى ئويلاپ شۇكرى قىلىشقا باشلىغانىدى. بۇ چاغدا مويىلدىن ھارۋا چاقلىرىنىڭ تاراقلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ھايال بولماي، ياشانغان كىشىنىڭ پەلەمپەيدىن ئاستا چىقىۋاتقان قەدەم شەپىسى ۋە مالايلارنىڭ خوجايىنلارغا ئۆز ھېسداشلىقلىرىنى كۆرسەتىش ئۈچۈن ئۇستىلىق بىلەن ئۇن سېلىپ يىغلاشلىرى، ئاھ ئۇرۇشلىرى

ئاڭلاندى. ئۇ يۇگۈرۈپ بېرىپ ئىشخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىشى بىلەن تەڭلا، روھىي بىلەن شىلەپىسىنى قولىدا تۇتقان بىر ياشانغان خانىم ئۇن - تىنسىز كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ خۇددى پىل سۆڭىكىدەك سارغىيىپ كەتكەن خۇنۇك ماڭلىينى ئاپئاق چاچلىرى ئوراپ تۇراتتى، چۈرىسىگە چوڭقۇر قورۇقلار چۈشۈپ كەتكەن كۆزلىرى يىغىدىن قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— ئاھ، نېمىدېگەن بەختسىزلىك. — دېدى ئۇ، — نېمىدېگەن بەختسىزلىك! ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن! بۇ دەردلەرنى كۆتۈرەلمەيمەن، ياق، كۆتۈرەلمەيمەن!

ئۇ، ئىشكىنىڭ يېنىدىكى بىر كرېسلوغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى - دە، ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

بوسۇغىدا توپلىشىپ تۇرغان مالايلار ئېچىرىگە كىرىشكە پېتىنالماستىن، نۇمۇرتېينىڭ قېرى خىزمەتكارىغا قاراپ - قاراپ قويۇشاتتى. بۇ قېرى خىزمەتكار ئۆز خوجايىنىنىڭ مۇجىرسىدا ئولتۇرۇپ، بۇ پاتىپاراقچىلىقنى ئاڭلاپ، ئاستا-ئاستا قەۋەتكە چۈشكەن ۋە ھەممىسىنىڭ ئارقىدا تۇرغانىدى.

ۋىلفور ئۆزىنىڭ قېيىن ئانىسىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ كەلدى.

— ۋاي خۇدا، خانىم، نېمە بولدىڭىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ، — نېمە ئانچە يىغلايسىز؟ ماركىز سېن - مېران سىز بىلەن بىللە كەلمىدىمۇ؟

— ماركىز سېن - مېران ۋاپات بولدى، — دېدى قېرى ماركىز خانىم ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا گەپنىڭ يوسكاللىسىنى ئېيتىپ.

ۋىلفور ئارقىغا داجىپ، قوللىرىنى پۇلاڭشىتىپ كەتتى.

— ۋاپات بولدى! — دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ، — مۇشۇنداق... تۇيۇقسىزلا ۋاپات بولدىمۇ؟

— بىر ھەپتە ئىلگىرى بىز چۈشلۈك تاماقنى يەپ بولۇپ يولغا چىققانىدۇق، — دېدى سېن - مېران خانىم، — ماركىز-نىك بىتاپ بولۇپ يۈرگىنىگە بىرنەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى. لېكىن بىزنىك قىممەتلىك ۋالېنتىنامىزنى كۆرۈش ئىستىكى ئۇ-نى ھەيرەتلەندۈرەتتى. شۇڭا ئۇ، ساقلىقى بولمىسمۇ يولغا چىقتى. مارسېلدىن چىقىپ ئالتە لىي يول يۈرگەندىن كېيىن ئۇ ئادەتتى بويىچە دوربىسىنى ئېچتى ۋە شۇنداق قاتتىق ئۇخلاپ كەتتىكى، مەن ئەنسىرەپ قالدىم. شۇنداقتىمۇ، ئۇنى ئويغىتىشقا كۆڭلۈم قىيمىدى. بىردەمدىن كېيىن قارىسام، ئۇنىڭ يۈزى بەكلا قىزىرىپ، چېكە تومۇرلىرى باشقىچىلا كۆپۈشۈپ كېتىپتۇ. مەن يەنىلا ئۇنى ئويغاتمىدىم. قاراڭغۇ چۈشۈپ ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولماي قالدى. يەنە بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ خودىدى قارا بىسىپ قالغانىدەك ۋارقىراپ تاشلىدى - دە، بېشى ئارقىسىغا تارتىشىپ قالدى. خىزمەتكارنى توۋلىدىم، مار-ۋىكەشكە ھارۋىنى توختاتقۇزدۇم ۋە مارکىزنى ئويغىتىپ باقتىم، ئۇنىڭ بۇرنىغا تۇز قويۇلغان فلاكونىنى تەڭلىدىم، لېكىن ئىش پۈتكەنىدى، ئۇ قازا قىپتۇ. مەن ئېكسكىچە ئۇنىڭ جەسىتىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ كەلدىم.

ۋىلفور ھاڭ - تاڭ بولغان ھالدا ئۆرە تۇرۇپ ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى.

— دەرھال دوختۇرنى چاقىرتقانسىز؟

— شۇ ھامان چاقىرتتىم. ئەمما، ئېيتتىمغۇ، ۋاقتى ئۆتكەنىكەن.

— شۇنداق بولسىمۇ، دوختۇر بىچارە ماركىزنىڭ نېمە كېسەلدىن قازا تاپقانلىقىنى ئېنىقلىغاندۇر؟

— ۋاي خودايىم، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلدى. دوختۇر بۇنى مېڭىسىگە قان چۈشۈشتىن بولغانىكەن، دەيدۇ.

— ئاندىن كېيىن قانداق قىلدىڭىز؟

— سېن - مېران ئەپەندى «ئەگەر پارىژدىن باشقا يەردە ئۆلۈپ قالسام، تېنىمنى ئائىلىمىزنىڭ قەبرىستانلىقىغا ئېلىپ بې-رىڭلار» دەيتتى. مەن ئۇنى قوغۇشۇن ساندۇققا سالغۇزدۇم ۋە ئۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن بۇرۇن بۇ يەرگە يېتىپ كەلدىم.

— بىچارە ئانا! — دېدى ۋىلفور، — شۇنچە ياشقا كىرىپ قالغاندا، شۇنچە دەردلەرنى تارتىپ تۇرۇپ، يەنە شۇنداق ئىشلارنى قىلالاپسىز!

— خۇدا ماڭا مەدەت بەردى. ئۇنىڭ ئىزىتىگە، مېنىڭ ئورنۇمدا ئېرىم بولغان بولسا، ئۇمۇ مەن ئۈچۈن شۇ ئىشلارنى قىلغان بولاتتى. ئۇنى شۇ يەردە قويۇپ كەتكەندىن بېرى ئەس-ھوشۇم جايىدا ئەمەس. مەن ئەمدى يەغلىيالمايدىغان بولۇپ قالدىم. ئادەم قېرىپ كەتكەندە ياش چىقمايدىغان بولۇپ قالىدۇ دېيىشىدۇ. مېنىڭچە بولغاندا، قايغۇ - ھەسرەت تېزگىمىگۈچە ياشلارمۇ تۆگمەسلىكى كېرەك ئىدى. ۋالېنتىنا قېنى؟ بىز ۋالېنتىنانى دەپ يولغا چىققان ئەمەسمۇ. ئۇنى كۆرگۈم كېلىۋاتىدۇ.

ۋالېنتىنانى بەزمىگە كەتتى دېيىشكە ۋىلفورنىڭ تىلى بار-مىدى. ئۇ ئاددىيلا قىلىپ، ۋالېنتىنا ئۆيدە يوق، ئۆگەي ئانىسى بىلەن چىقىپ كەتكەنىدى، ئۇنى ھازىر چاقىرتمەن، دەپ جا-ۋاب بەردى.

— تېز بولۇڭ، تېز بولۇڭ، سىزدىن ئۆتۈنۈپ سوراپ قالاي، — دېدى قېرى مارکىز خانىم.

ۋىلفور ئۇنى قولتۇقىدىن يۆلەپ، ھۇجرىغا ئاپىرىپ قويدى.

— ئارام ئېلىڭ، ئانا، — دېدى ئۇ.

مارکىز خانىم «ئانا» دېگەن سۆزدىن تەسىرلىنىپ، ئۆزىنىڭ كۆزىدىن ئۇچقان ۋە قەلبىدە ۋالېنتىنانىڭ سۈرىتىدە ساقلىنىپ قالغان قىزنى ئەسلىتىدىغان بۇ كىشىگە قارىدى - دە، كرېس-

لونىڭ ئالدىغا تىزلىنىپ، ئۇنىڭغا ئاق چاچلىق بېشىنى قويغىنىچە يىغلاپ كەتتى.

ۋىلفور ئۇنى ئاياللارنىڭ كۈتۈشىگە تاپشۇردى. بارروئا بوۋاي بولسا، چوڭقۇر ھاياجانلانغان ھالدا ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆزىنىڭ خوجايىنىنىڭ ھۇجرىسىغا چىقىپ كەتتى. قېرىلار ئۆلۈمنىڭ ئۆزىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، باشقا بىر قېرى كىشىنى ئېلىپ كەتكىنىنى كۆرگەندە كۆڭلى بۇزۇلدۇ. سېن - مېران خانىم تېخىچە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئايەت ئوقۇۋاتقان ئارىلىقتا ۋىلفور كىرا ھارۋىسىنى چاقىرتىپ، خوتۇنى بىلەن قىزىنى ئەكېلىش ئۈچۈن مورسېر خانىمنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى.

ئۇ ساراي ئىشكىدە پەيدا بولغاندا چىرايى شۇنداق تاتىرىپ كەتكەنىدىكى، ۋالېنتىنا ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ:

— نېمە بولدى دادا؟ بىر كېلىشمەسلىك بولدىمۇ؟ — دەپ ۋارقىراپ سورىدى.

— مومىڭز كەلدى، ۋالېنتىنا، — دېدى ۋىلفور.

— بۇۋامچۇ؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا تىترەپ تۇرۇپ.

ۋىلفور جاۋاب بەرمەستىن، قىزىنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى. بۇ، دەل ۋاقتىدا بولدى، چۈنكى ۋالېنتىنانىڭ بېشى قېيىپ، سەنتۈرۈلۈپ كەتتى. ۋىلفور خانىم ئۇنى يۆلەۋالدى ۋە ئىرىگە ھەمكارلىشىپ، ئۇنى پەيتۇنغا ئولتۇرغۇزدى.

— نېمە ئىشتۇر بۇ! نېمە ئىشتۇر! بۇنداق بولۇشنى كىممۇ ئويلىغان! — دەپ تەكرارلايتتى ئۇ.

ھەسرەتكە چۆمگەن ئائىلە بۇ كۆڭۈللۈك كېچىنىكى قىسمىغا ئۆز قايغۇسىنىڭ ماتەملىك كۆلەڭگىسىنى قالدۇرۇپ تېزلىكتە قايتىپ كەتتى.

ۋالېنتىنا پەلەمپەي ئالدىدا ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغان بارروئانى ئۇچراتتى.

— نۇئارتېيې ئەپەندى سىز بىلەن بۇگۈن كۆرۈشمەكچى، — دېدى ئۇ ئاۋازىنى ئاستا چىقىرىپ.

— مومام بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپلا ئۇنىڭ يېنىغا چىقىمەن، ئېيتىپ قويۇڭ، — دېدى ۋالېنتىنا.

ئۇنىڭ يۈرىكى سېن - مېران خانىمنىڭ شۇ تاپتا ئۆزىگە ئىنتىزار بولۇپ تۇرغانلىقىنى سېزەتتى.

ۋالېنتىنا كىرگەندە مومىسى تۆشەكتە ياتقانىدى. ئۇنسىز قۇچاقلىشىشلار. يۈرەكلەرگە تولۇپ كەتكەن ھەسرەتتىن ئۆرتىنىشلەر، بوغۇلغان ئېغىر تىنىقلار، ئۈزلۈكسىز تۆكۈلۈۋاتقان كۆز ياشلىرى — بۇ كۆرۈشۈشنىڭ تەپسىلاتلىرى ئەنە شۇلاردىن ئىبارەت بولدى. ۋىلفور خانىم ئېرىنى قولتۇقلىغان ھالدا بۇ بىچارە تۇل مومايغا ئىچىنى ئاغرىتىپ (تاشقى كۆرۈنۈشىدە بولسىمۇ) قاراپ تۇراتتى. شۇ تەرىقىدە بىردەم تۇرغاندىن كېيىن ئۇ ئېرىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى:

— رۇخسەت قىلسىڭىز، مەن چىقىپ كەتسەم بولارمىكىن. قېيىن ئانىڭىز مېنى كۆرسە تېخىمۇ بىئارام بولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

سېن - مېران خانىم ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قالدى.

— ھەئە، شۇنداق، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ ۋالېنتىناغا، — ئۇ چىقىپ كەتسۇن، لېكىن سەن قالغىن، سەن چىقىپ كەتمە.

ۋىلفور خانىم چىقىپ كەتتى. بۇنداق كۈتۈلمىگەن ئۆلۈمدىن گاڭگىراپ قالغان خانلىق مۇپەتتىشىمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ كەتتى. ۋالېنتىنا مومىسىنىڭ يېنىدا يالغۇز قالدى.

بارروئا ئىككىنچى قەۋەتتىكى نۇئارتېيې ئەپەندىنىڭ ھۇجرىسىغا قاپىتىپ چىقتى.

يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، نۇئارتېيې ئۆي ئىچىدە كۆتۈرۈلگەن ۋاراق - چۇرۇكنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ قېرى خىزمەتكارىنى نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئۇقۇپ كىرىش ئۈچۈن چىقار-

غاندى. خەزمەتكار قايتىپ كىرگەندىن كېيىن بوۋاينىڭ شۇنچە جانلىق، مۇھىمى، شۇنچە ئەقىللىق كۆزلىرى ئۇنىڭغا سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلدى.

— زور بەختسىزلىك يۈز بېرىپتۇ، تەقسىر، — دېدى بارروۋئا، — سېن - مېران خانىم ئۆزى يالغۇز كەپتۇ، ئۇنىڭ ئېرى قازا قىلىپتۇ.

سېن - مېران بىلەن ئۇئارتيېنىڭ مۇناسىۋىتى ئانچە ياخشى دېگۈدەكمۇ ئەمەس ئىدى. ۋەھالەنكى، قېرىغان ئادەمگە ئۆز تەكتۇشىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى قانداق تەسىر قىلىدىغانلىقى مەلۇملۇق. نۇئارتيې بەجايىكى، ھەسرەت بىلەن گاڭگىراپ قالغان ياكى ئۆز خىياللىرىغا بېرىلىپ كەتكەن ئادەمدەك قېتىپ قالدى. ئاندىن، ئۇ بىر كۆزىنى يۇمدى.

— ۋالېنتىنا خېنمنى چاقىرامدىم؟ — دەپ سورىدى بارروۋئا.

نۇئارتيې «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— ئۇ بەزمىگە كەتتى، ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ. ئۇ مېھمانلىق كۆڭلىكىنى كىيىپ سىز بىلەن خوشلاشقىلى كىرگەن ئەمەسمىدى.

نۇئارتيې يەنە سول كۆزىنى يۇمدى.

— ئۇنى كۆرۈشنى خالامسىز؟

نۇئارتيې «شۇنداق» دېگەننى بىلدۈردى.

— ھازىر مورسېر خانىمنىڭ ئۆيىگە ئۇنى چاقىرغىلى كېتىشتى. ئۇ قايتىپ كەلگەندە سىزنىڭ چاقىرغىنىڭىزنى ئېيتاي، بولامدۇ؟

ھەئە، — دېگەن جاۋابنى بىلدۈردى پالەچ بوۋاي.

يۇقىرىدا كۆرگىنىمىزدەك، ۋالېنتىنا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بارروۋئا ئۇنىڭغا بوۋىسىنىڭ خاھىشىنى ئۇقتۇردى.

شۇڭا، ۋالېنتىنا نۇئارتيېنىڭ يېنىغا كىردى. بۇ چاغدا

سېن - مېران خانىم ھەر قانچە ھاياجانلانغان بولسىمۇ، ئاخىرى ھاردۇق يېتىپ، تىنچسىز ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

ئۇنىڭ باش تەرىپىدىكى كىچىك شىرە ئۈستىگە ئۇدائىم ئېچىدىغان بىر شىشە ئورانژاد بىلەن بىر ئىستاكاننى قويۇپ قويۇشتى.

ئاندىن، ھېلى ئېيتقىنىمىزدەك، ۋالېنتىنا ئۇخلاپ قالغان ماركىز خانىمنى يالغۇز قويۇپ، نۇئارتيېنىڭ يېنىغا كىردى.

ۋالېنتىنا بوۋىسىنى سۆيۈپ قويدى. بوۋاي ئۇنىڭغا شۇنداق مېھرى بىلەن قارىدىكى، قىزنىڭ كۆزلىرى يەنە ياشقا تولدى.

بوۋاي ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي تىكىلىپ قارىدى.

— ھەئە، ھەئە، — دېدى ۋالېنتىنا، — مېنىڭ يەنە بىر ياخشى بوۋام بار. شۇنى دېمەكچىمۇ سەن؟

بوۋاي دەل شۇنى دېمەكچى ئىكەنلىكىنى كۆزلىرى بىلەن ئۇقتۇردى.

— ھەئە، بۇ مېنىڭ بەختىم، — دېدى يەنە ۋالېنتىنا، — سەن بولمىساڭ قانداقمۇ قىلار ئىدىم!

— كەچ سائەت بىر بولۇپ قالغانىدى. بارروۋئانىڭ ئۇيقۇسى كېلىپ، بۇنداق پاراكەندىچىلىكلەردىن كېيىن ھەممەيلەننىڭ ئارام ئېلىشى كېرەكلىكىنى ئېيتتى. بوۋاي ئۆزىنىڭ دىل ئارامى بالىسىنى كۆرۈشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ئېيتمىدى. ئۇ ۋالېنتىنا بىلەن خوشلاشتى. ۋالېنتىنا ھەقتەتەن ھارغىنلىق ۋە دەردتىن ئاران دەسسەپ تۇراتتى.

ئەتىسى ۋالېنتىنا مومىسىنىڭ يېنىغا كىرگەندە ئۇ ئورۇن تۈتۈپ ياتقان بولۇپ، قىزىتمىسى ئۆرلەپ تۇراتتى؛ كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ، نېرۋىلىرى چېچىلغانىدى.

— نېمە بولدىڭىز، مومام؟ تاۋۇڭىز يوقمۇ؟ — دەپ خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا ئۇنىڭ ھالىنى كۆرۈپ.

— ھېچقىسى يوق، بالام، ھېچقىسى يوق، — دېدى

سېن ـ مېران خانىم، ـــ سېنىڭ كىرىشىڭگە بەك تەقەززا بو-
لۇپ تۇراتتىم، ئاتاڭنى چاقىرغىن.

ـــ ئاتامنى؟ ـــ دەپ سوردى ۋالېنتينا خاتىرجەمسىزلىنىپ.

ـــ ھەئە، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىدىغان ئىشىم بار.

ـــ ۋالېنتينا مومىسىنىڭ سۆزىنى قايتۇرالمايتتى ۋە ئۇنىڭ نېمە ئىشى بارلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. ھايال بولماستىن، ھۇجرىغا ۋىلفور كىردى.

ـــ تەقسىر، ـــ سېن ـ مېران خانىم خۇددى ۋاقىت يېتىشمەي قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك، گەپنى ئۇدۇللا باشلىدى، ـــ سىز ماڭا قىزىمىزنىڭ تويىنى قىلىش ئۈيىدا بولۇۋاتقانلىقىنى يازغانىكەنسىز.

ـــ شۇنداق، خانىم، ـــ دېدى ۋىلفور، ـــ بۇ مېنىڭ ئويۇملا ئەمەس، بەلكى قارار قىلىنىپ بولغان ئىش.

ـــ كەلگۈسىدىكى كۆيئوغلىڭىزنىڭ ئىسمى فرانس ئەپىنەمۇ؟

ـــ شۇنداق، خانىم.

ـــ ئۇنىڭ ئاتىسى، بىزنىڭ مەسلەكدىشىمىز بولغان گېنېرال ئەپىنەمۇ؟ ئۇ، باش ئىسيانكار ئېلىبادىن قايتىپ كېلىشتىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ئۆلتۈرۈلگەنغۇ دەيمەن؟

ـــ تامامەن توغرا.

ـــ ئۇ بىر ياكوبىنچىنىڭ نەۋرىسىگە ئۆيلىنىشتىن ئىككىلەنمەمدىكەن؟

ـــ بەختىمىزگە ياريشا، بىزنىڭ سىياسىي ئىختىلاپلىرىمىز تۈگىدى، ـــ دېدى ۋىلفور، ـــ فرانس ئەپىنە ئاتىسى ئۆلگەن چاغدا تېخى قۇچاقتىكى بالا ئىدى. ئۇ نۇئارتىيې ئەپەندىنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمەيدۇ. شۇڭا، ئۇنى ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ، ئانچە پەرۋا قىلمايدۇ.

ـــ سىز ئۇنى مۇۋاپىق تاپتىڭىزمۇ؟

ـــ ھەممە جەھەتتىن مۇۋاپىق.

ـــ ئۇ يىگىت...

ـــ ھەممە كىشىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر.

ـــ ياخشى تەربىيە كۆرگەنمۇ؟

ـــ مەن بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئىززەتلىك يىگىتلەرنىڭ بىرى.

بۇ سۆھبەت داۋامىدا ۋالېنتينا بىر ئېغىزمۇ سۆز قوشمىدى.

ـــ ئۇنداق بولسا، تەقسىر، ـــ دېدى سېن ـ مېران خانىم بىرئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ـــ چاققانراق تۈتۈش قىلىڭلار، چۈنكى مېنىڭ ھاياتىمنىمۇ ئاخىرلىشىپ قالدى.

ـــ خانىم! مومام! ـــ ۋىلفور بىلەن ۋالېنتينا بىر ئېغىزدىن خىتاب قىلىشتى.

ـــ نېمە دەۋاتقىنىمنى بىلىپ سۆزلەۋاتىمەن، ـــ ماركىز خانىم سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ تېز تۈتۈش قىلىڭ. ۋالېنتىنا-نىڭ ئانىسى بولمىغاندىن كېيىن، مومىسى بولسىمۇ ئۇنىڭ ئەكاھىغا دۇئا قىلىشى كېرەك. بىچارە قىزىم رېنې تەرەپتىن يالغۇز مەنلا قالدىم. سىز رېنېنى شۇنچە ئوڭاي ئونتۇپ كەتتىڭىز، تەقسىر.

ـــ خانىم، ـــ دېدى ۋىلفور، ـــ بىچارە قىزىمغا بىر ئانا لازىم بولغانلىقىنى ئونتۇپ قالماڭ.

ـــ ئۆگەي ئانا ھېچقاچان ئۆز ئانىسىنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ، تەقسىر! لېكىن، بۇ گەپلەرنىڭ ئىشىمىزغا مۇناسىۋىتى يوق. بىز ۋالېنتينا ھەققىدە مەسلىھەت قىلىۋاتىمىز. ئۆلگەنلەرنىڭ گېپىنى قىلىشمايلى.

ماركىز خانىم ئالدىراپ ۋە شۇنداق باشقىچە ئاۋازدا سۆزلىدىكى، جۆيلۈۋاتقاندەك بولۇپ قالدى.

ـــ ئېيتقىنىڭىزدەك قىلىمىز، خانىم، ـــ دېدى ۋىلفور، ـــ

ئىككىمىزنىڭ گېپىمىز بىر يەردىن چىقتى. ئەپسىنە ئەپەندى كېلىشى بىلەنلا...

— موما، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ، بىز مۇسىبەت ئۈستىدە تۇرۇۋاتىمىز. مېنىڭ مۇشۇنداق قايغۇلۇق ئالامەتلەر كۆرۈلۈۋاتقاندا توي قىلىشىمنى خالامسىز؟

— بالام، بۇ گېپىڭنى قوي، — مومای دەرھال ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — بۇنداق خۇراپىي گەپلەر ئىرادىسى بوش ئادەملەرنىڭ ئىستىقبالىغا دەخلى يەتكۈزىدۇ. مەنمۇ ئانام ئۆلگەن چاغدا توي قىلغان، لېكىن بەختسىز بولۇپ قالمىدىمغۇ.

— يەنە ئۆلۈمنىڭ گېپىنى قىلمۇاتىسىز، خانىم! — دېدى ۋىلفور.

— يەنە؟ بۇ گەپنى داۋاملىق تەكىتلەيمەن. مېنىڭ ئۆلۈشۈمگە ئاز قالدى، ئاڭلاۋاتامسىز؟ شۇڭا، ئۆلۈشتىن بۇرۇن كۆيۈغلۇمنى كۆرگۈم كېلىدۇ. مەن ئۇنىڭغا قىزىمنى بەختلىك قىلىش تەلىپىنى قويىمەن. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ، تەلىپىمنى ئورۇندايدىغان - ئورۇندىمايدىغانلىقىنى بىلگۈم كېلىدۇ. يىغىپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلگۈم كېلىدۇ، — مومای سۆزلىگەنسېرى چىرايى قورقۇنچلۇق تۈس ئالدى، — ئەگەر ئۇ ئۆزىگە مۇناسىپ ئىش قىلمىسا، مېنىڭ دېگىنىمدەك بولمىسا، گۆردىن قوپۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىمەن.

— خانىم، — دېدى ۋىلفور، — بۇنداق بولمىغۇر خىيال لارنى تاشلاڭ. ئۆلگەنلەر ئۆز گۆرىدە ياتىدۇ، ھەرگىز ئورنىدىن تۇرمايدۇ.

— شۇنداق، موما، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، — دېدى ۋالېنتىنا.

— ياق، تەقسىر، سىزنىڭ دېگىنىڭىز توغرا ئەمەس. ئاخشام مەن بىر قورقۇنچلۇق كېچىنى ئۆتكۈزدۇم. خۇددى جېنىم

ئۈچۈپ چىقىپ كەتكەندەك، ئۆزۈمنىڭ ئۇخلاۋاتقىنىمنى ئۆزۈم كۆرۈپ تۇردۇم. ئويغىنىشقا تىرىشىپ باقسامۇ، كۆزلىرىم ئۆزلۈكسىدىن يۇمۇلۇپ كەتتى. بۇ گەپلىرىمگە سىلەر ئىشەنمەسلىكىڭلار مۇمكىن، بولۇپمۇ سىز، تەقسىر. لېكىن مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇپ يېتىپ شۇنى كۆردۈمكى، بۇ ھۇجرىغا ۋىلفور خانىمنىڭ پەدائى ئۆيىنىڭ ئىشىكى تۈتىشىدىغان بۆلۈكىدىن بىر ئاق گەۋدە شەپە چىقارماي كىرىپ كەلدى.

ۋالېنتىنا ۋارقىراپ تاشلىدى.

— قىزىتمىگىز ئۆرلەپ قالغان بولسا كېرەك، خانىم، — دېدى ۋىلفور.

— ئىشەنمەسكىلار ئىشەنمەڭلار، لېكىن نېمە دەۋاتقىنىمنى ئۆزۈم بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن. ئاشۇ ئاق گەۋدىنى كۆردۈم. خۇددى يارانقان ئىگەم مېنى كۆرگىنىگە ئىشەنمەي قالمىسۇن دېگەندەك، يەنە ئىستاكاننىڭ تاراقلىغىنىنمۇ ئاڭلىدىم. شۇنداق، شۇنداق، مانا مۇشۇ شىرەدىكى مۇشۇ ئىستاكان.

— چۈشىگىزدە شۇنداق كۆرۈپ قالغانسىز، موما.

— ياق، بۇ چۈشۈم ئەمەس. قولۇمنى قوغۇراققا ئۇزاتقانىدىم، ھېلىقى گەۋدە دەرھال غايىب بولدى. شۇ چاغدا خىزمەتكار ئايال شام كۆتۈرۈپ كىرىپ قالدى.

— قارىساڭلار ھېچكىم يوقمىكەن؟

— ئەرۋاھلار پەقەت كۆرۈشكە تېگىشلىك ئادەملەرگىلا كۆرۈنمىدۇ. بۇ، مېنىڭ ئېرىمنىڭ روھىي ئىدى. ئېرىمنىڭ روھىي مېنى ئىزلەپ كەلگەن تۇرسا، نېمە ئۈچۈن مېنىڭ روھىم بالامنى ھېمايە قىلىش ئۈچۈن كەلمەيدىكەن؟ مېنىڭچە، بالام بىلەن ئىككىمىزنىڭ باغلىنىشىمىز تېخىمۇ چىڭراق.

— خانىم، سىزدىن سوراپ قالاي، — دېدى ۋىلفور ئىخىتىيارسىز ھالدا چىن قەلبىدىن تەسىرلىنىپ، — بۇنداق كۆڭۈل

سىز خىياللارغا بېرىلىپ كەتمەك. سىز بىز بىلەن بىرگە تۇرىسىز، بەختلىك، سۆيۈملۈك، ھۆرمەتلىك ئانا بولۇپ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىسىز. بىز بۇ قايغۇلىرىڭىزنى ئۇنتۇغۇزىمىز...

— ياق، ياق، ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن! — ماركىز خانىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — ئەپسۇس ئەپسەندى قاچان قايتىپ كېلىدۇ؟

— پات ئارىدا كېلىدۇ.

— ياخشى. ئۇ كېلىشى بىلەنلا ماڭا ئېيتىڭلار. تېز تۇتۇش قىلىش كېرەك، تېز. ئەمدى نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشىدىغان ئىشىم بار. بىزنىڭ بارلىق مال - ۋەجىمىزنىڭ ۋالېنتىناغا ئۆتۈشىنى رەسمىيلەشتۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك.

— ئاھ، مومام، — دېدى ۋالېنتىنا مومانىڭ چوغدەك قىزىپ تۇرغان ماڭلىيىغا لەۋلىرىنى تەگكۈزۈپ، — مەن بۇ دەردنى كۆتۈرەلمەيمەن! ۋاي خۇدايىم، بەك قىزىپ كېتىپسىز. نوتارىئۇسنى ئەمەس، دوختۇرنى چاقىرىش كېرەك.

— دوختۇرنى؟ — دېدى موماي مۆرىلىرىنى قىسىپ، — مەن ئاغرىق ئەمەس. بىرئاز ئۇسۇپ قالدىم، باشقا ئىش يوق.

— نېمە ئېچىسىز، مومام؟

— ھەر دائىمقىدەك ئورانۇزاد ئېچىمەن، ئۆزۈڭ بىلىسەنغۇ. مانا، شىرە ئۈستىدە ئىستاكان بار، ماڭا ئېلىپ بەرگىنە.

ۋالېنتىنا ششىدىن ئىستاكانغا ئورانۇزادنى قۇيۇپ، مومىسىغا بەردى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاز - تولا سۆر باسقاندەك بولدى. چۈنكى ماركىز خانىمنىڭ ئېيتقىچە، بۇ ئىستاكانغا ئەرۋاھ قول تەگكۈزگەنىدى.

ماركىز خانىم ئىستاكانىدىكى ئېچىملىكنى بىراقلا ئېچىۋېتىپ، ياستۇققا يۆلەندى ۋە:

— نوتارىئۇسنى چاقىرىڭلار، نوتارىئۇسنى! — دېدى.

ۋىلفور ھۆجرىدىن چىقىپ كەتتى. ۋالېنتىنا مومىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. شۇ تاپتا ماركىز خانىمدىن تولاراق ئۇنىڭ ئۆزى دوختۇرغا موھتاج بولۇپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ مەڭزىلىرى ئوت ئالغاندەك قىزىپ. نەپەسلىرى بوغۇلۇپ، يۈرىكى قاتتىق سوقۇۋاتتى.

بىچارە قىز، ماكسىملىئان سېن - مېران خانىمنىڭ ئۆزىگە ھەمنەپەس بولماقتا يوق، ئەكسىچە ئۇنىڭ ئەشەددى دۈشمىنىدەك ئىش قىلىۋاتقىنىنى ئۇقسا قانچىلىك ئازابلىنىدىغانلىقىنى ئويلايتتى.

ۋالېنتىنا بۇ ئىشنى مومىسىغا سۆزلەپ بېرىشكە بىرنەچچە قېتىم تەمشەلگەنىدى. مۇبادا ماكسىملىئان موررېلنىڭ ئىسمى ئالبېر مورسېر ياكى پائۇل شاتو - رېنو بولغان بولسا، ئۇ قىلچە ئىككىلەنمىگەن بولاتتى. ھالبۇكى، موررېل كېلىپ چىقىشى جەھەتتىن ئاۋام پۇقرا ئىدى. ۋالېنتىنا ماركىز خانىم سېن - مېرانىنىڭ تېگى - تەكتىدىن ئېسىلزادە بولمىغان كىشىلەرنى قانچىلىك مەنسىتمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ ھە دېسىلا ئاغزىدىن چىقىپ كېتىشكە تۇرغان مەخپىيەتلىكى ھامان يۈرىكىدە ساقلىنىپ قېلىۋەردى، چۈنكى ئۇ بۇنىڭ ھېچقانداق پايدىسى بولمايدىغانلىقىنى ۋە بۇ سىرنى ئاتىسى بىلەن ئۆگەي ئانىسى بىلىپ قالسا ھەممە ئىشنىڭ تۈگىشىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى.

شۇ تەرىقىدە ئىككى سائەتكە يېقىن ۋاقىت ئۆتتى. سېن - مېران خانىم تىنچسىز، ئەندىشىلىك ئۈيقۇغا كەتكەنىدى. نوتارىئۇسنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلمىشتى. گەرچە بۇ گەپ ئاران ئاڭلانغۇدەك ئاۋازدا ئېيتىلغان بولسىمۇ، سېن - مېران خانىم ېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈردى.

— نوتارىئۇس؟ — دېدى ئۇ، — كىرسۇن، كىرسۇن!

نوتارىئۇس ئىشىك ئالدىدا تۇرغانىدى. ئۇ كىردى.

— ۋالېنتىنا، سەن چىقىپ تۇرغىن، — دېدى سېن -

مېران خانىم، — مېنى بۇ ئەپەندى بىلەن يالغۇز قويغىن.

ۋالېنتىنا مومىسىنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدى ۋە كۆزلىرىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتكەن ھالدا چىقىپ كەتتى.

ئىشكنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان خىزمەتكار ئۇنىڭغا ساراي ئۆيدە دوختۇرنىڭ كۆتۈپ ئولتۇرغانلىقىنى ئېيتتى.

ۋالېنتىنا دەرھال ئاستىنقى قەۋەتكە چۈشتى. ئۆز زامانىسىنىڭ ئەڭ ئاتاقلىق ۋىراچلىرىدىن بىرى بولغان دوختۇر ئاۋرىنىي بۇ ئائىلىنىڭ دوستى ئىدى. ئۇ ۋالېنتىنانى بوۋاق ۋاقتىدىن تارتىپلا بىلەتتى ۋە ئۇنى بەك ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ ۋىلغور خېنىم بىلەن تەڭ دېگۈدەك بىر قىزى بار ئىدى. ئۇ قىز تۇغما ئۆپكە كېسىلى بولغان ئاندىن تۇغۇلغان بولغاچقا، بۇ دوختۇرنىڭ كۈنى داۋاملىق تۇرده شۇ قىزنىڭ غېمىنى يەپ ئۆتەتتى.

— ئاھ، قەدىرلىك ئاۋرىنىي ئەپەندى، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئەجەبمۇ يولىڭىزغا قاراپ كەتتۇق! ھە، ئالدى بىلەن ئېيتىڭا، مادلېن بىلەن ئانتۇئانېتنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

مادلېن دوختۇرنىڭ ئۆز قىزى، ئانتۇئانېت جىيەن قىزى ئىدى.

ئاۋرىنىي ئەپەندى غەمكىن كۈلۈمسىرىدى.

— ئانتۇئانېتنىڭ ئەھۋالى ياخشى، — دېدى ئۇ، — مادلېنمۇ ياماں ئەمەس. ھە، مېنى چاقىرغانمىدىڭىز، قەدىرلىكىم؟ كىم ئاغرىپ قالدى؟ ئاتىڭىز ياكى ۋىلغور خانىم ئەمەستۇر؟ ئۆزىڭىزچۇ؟ قارىسام، نېرۋىلىرىڭىز بىرئاز جىددىيلىشىپ قالغاندەك تۇرىدۇ. شۇنداقتىمۇ، مەن قول سالغۇدەك ئىش بولمىسا كېرەك. مەن پەقەت ھېس ـ تۇيغۇلارغا بېرىلىپ كەتمەسلىكىڭىزنىلا مەسلىھەت قىلالايمەن.

ۋالېنتىنا قىزىرىپ كەتتى. ئاۋرىنىي كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپالايدىغان ئاجايىپ ئىقتىدارغا ئىگە ئىدى. ئۇ، جىسمانىي

كېسەللىكلەرنى مەنىۋى تەسىر كۆرسىتىش ئارقىلىق داۋالاشنى بىلىدىغان دوختۇرلار جۈملىسىدىن ئىدى.

— ياق، — دېدى ۋالېنتىنا، — بىچارە مومام ئاغرىپ قالدى. بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلگەن بەختسىزلىكنى بىلىدىغانسىز؟

— بىلمەيمەن، ئاڭلىمىدىم، — دېدى ئاۋرىنىي.

— بوۋام تۇڭەپ كېتىپتۇ، — دېدى ۋالېنتىنا يىغىنى ئاران بېسىپ.

— مارىكىز سېن ـ مېرانمۇ؟

— ھەئە.

— ئۇشتۇمتۇتلا قازا قىلىپتىمۇ؟

— مېڭىسىگە قان چۈشۈپتۇ.

— مېڭىسىگە قان چۈشۈپتۇ؟ — تەكرارلاپ سورىدى دوختۇر.

— ھەئە. بىچارە مومام ئۇنىڭدىن زادى ئايرىلىپ باقمىغانىدى. ئەمدى ئۇنىڭ كاللىسىغا «ئېرىم مېنى چاقىرىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ كەينىدىن بېرىشىم كېرەك» دېگەن بىرلا خىيال كىرىۋاپتۇ. سىزدىن ئۆتۈنۈپ سوراپ قالاي، تەقسىر، مومامغا يارىدىم قىلىڭ!

— ئۇ ھازىر قەيەردە؟

— ھۇجرىسىدا. ئۇنىڭ يېنىدا نوتارىئۇس بار.

— نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

— بۇرۇنقىدەكلا. ئەقلى ـ ھوشى جايىدا.

لېكىن يەنىلا ھەرىكەت قىلالمايدۇ، سۆزلىيەلمەيدۇ.

— يەنىلا سىزنى شۇنداق ياخشى كۆرەمدۇ؟

— ھەئە، — دېدى ۋالېنتىنا ئېغىر تىنىق ئېلىپ، — ئۇ مېنى بەك ياخشى كۆرىدۇ.

— سىزنى ياخشى كۆرمەسلىك مۇمكىنمۇ؟

ۋالېنتىنا غەمكىن كۈلۈپ قويدى.

— ھە، مومىڭىزغا نېمە بولدى؟

— ئۇنىڭ نېرۋىلىرى بەكلا چېچىلىپ كېتىپتۇ، غەلىتە چۈشـ
لەرنى كۆرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بايا ئۇ كېچىدە ئۆزىنىڭ جېنىنىڭ
تېنىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى ۋە ئۆزىنىڭ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆر-
گەنلىكىنى سۆزلەپ كەتتى. بۇ، ئەلۋەتتە، جۆيلۇش. ئۇ، ھۇجرىغا
ئەرۋاھ كىرىپ، ئۇنىڭ ئىستاكانغا قول تەگكۈزگەنلىكىنى كۆردۈم
دەپ تۇرۇۋالدى.

— تولىمۇ ئەجەپلىنەرلىك ئىش بوپتۇ، — دېدى دوختۇر، —
مەن سېن - مېھران خانىمدا گاللىيۇتسىناتسىيە① كېسىلى كۈ-
رۈلگەنلىكىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم.

— ئۇنىڭ بۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالغىنىنى بىرىنچى
قېتىم كۆرۈشۈم، — دېدى ژالېنتىنا، — بۈگۈن ئەتىگەن ئۇ
مېنى بەكلا قورقۇتۇۋەتتى. ئۇنى ئەقلىدىن ئېزىپ قالدىمىكىن
دەپ ئويلۇدۇم. ئاۋرىنىي ئەپەندى، ئاتامنىڭ قانچىلىك ئۆزىنى
تۇتۇۋالغان ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلمىسزغۇ، لېكىن ئۇمۇ ئىنتايىن دىلغۇل
بولۇپ قالدى،

— ھازىر كۆروپ باقايلى، — دېدى ئاۋرىنىي، — بۇ
تولىمۇ ئەجەپلىنەرلىك ئىش بوپتۇ.

بۇ چاغدا نوتارىئۇس ئىككىنچى قەۋەتتىن قايتىپ چۈشۈ-
ۋاتاتتى. ژالېنتىناغا ماركىز خانىمنىڭ يالغۇز قالغانلىقىنى
خەۋەر قىلىشتى.

— ئۇنىڭ يېنىغا كىرىڭ، — دېدى ژالېنتىنا دوختۇرغا.

— سىزچۇ؟

— ياق مەن قورقىمەن. ئۇ سىزنى چاقىرتمىغا ئۇنىمىغا-
نىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۆزىڭىزمۇ ئېيتقىنىڭىزغۇ، مېنىڭ ھالىم
ناچار، تاۋۇم يوق. باغقا چىقىپ، ئايلىنىپ كېرەي.

① گاللىيۇتسىناتسىيە — مېڭىنىڭ زەخمىلىشى نەتىجىسىدە يوق نەرسىنىڭ
بار بولۇپ تۇيۇلۇشى.

دوختۇر ژالېنتىنانىڭ قولىنى قىستى ۋە ماركىز خانىمنىڭ
يېنىغا كىرىپ كەتتى. ئاندىن ژالېنتىنا باغقا چىقتى.

ئۇنىڭ باغدىكى قايسى جايىنى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغانلى-
قىنى سۆزلەپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز. ئۇ ئادەتتە ئۆيىنىڭ ئەترا-
پىدىكى گۈللەرنى بىرنەچچە قېتىم ئارىلاپ چىقىپ، بىر ئەتىر-
گۈلنى ئۈزەتتى ۋە ئۇنى بېلىگە ياكى چاچلىرىغا قىستۇرۇۋالات-
تى - دە، دەرەخلەر ئارىسىدىكى يول بىلەن مېڭىپ، سكامىيكا
بار جايغا، ئاندىن دەرۋازا يېنىغا باراتتى.

ژالېنتىنا بۇ قېتىممۇ گۈللەرنى ئارىلاپ چىقتى، لېكىن بىر
گۈلنىمۇ ئۈزمىدى. ئۇ گەرچە تېخى قارىلىق كىيىمىنى كىيىۋ-
گەن بولسىمۇ، قەلبىدىكى ماتەم تۇيغۇسى مۇشۇنداق بىر ئاددىي
زىننەتنىمۇ قوبۇل قىلمايتتى. ئاندىن، ئۇ، دەرەخلەر ئارىسىدىكى
يولغا چۈشۈپ ماڭدى. ئۇ ماڭغانسېرى كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ ئىس-
مىنى ئاتاپ چاقىرىۋاتقانلىقى ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئۇ
ھەيران بولۇپ توختىدى ۋە چاقىرىۋاتقان ئاۋازنى تېخىمۇ ئېنىق
ئاڭلىدى. بۇ، ماكسىمىلىئاننىڭ ئاۋازى ئىدى.

يىگىرمىنچى باب

ۋەدە

بۇ ھەقىقەتەن موررىبل ئىدى. ئۇ، تۇنۇگۈندىن بىرى ئۆزىنى
قويىدىغان جاي تاپالماي بۇرەتتى. ئۇ، ئاشقىلارغا ۋە ئانىلارغا
خاس ئىچكى تۇيغۇ بىلەن سېن - مېھران خانىمنىڭ كېلىشى ۋە
ماركىزنىڭ ئۆلۈمى ئارقىسىدا ۋىلفورلارنىڭ ئۆيىدە ئۆزىنىڭ ۋا-
لېنتىناغا بولغان مۇھەببەتگە تاقىلىدىغان مۇھىم ۋەقەنىڭ يۈز
بېرىشىنى سەزگەنىدى.

ئۇنىڭ ئويلىغانلىرى راست بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭ كاشتان دەرەخلىرى يېنىدىكى دەرۋازا ئالدىغا بۇنداق ھودۇقۇپ كېلىشى ئاددىيلا ئەنسىرەشتىن بولمىغانىدى. ۋالېنتىنا موررېلنىڭ ئۆزىنى كۆتۈپ تۇرغانلىقىنى بىلمەيتتى. بۇ ئۇنىڭ ئادەتتىكى كېلىدىغان ۋاقتى ئەمەس ئىدى. ئۇ، پۈتۈنلەي بىخەۋەر ھالدا ئىشى ئوڭغا تارتىپ باغقا چىقىپ قالغانىدى.

موررېل ئۇنى باغ يولىدا كۆرۈپ چاقىردى. ۋالېنتىنا دەرۋازا ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى.

— ئەجەب بىمەزگىل كېلىپ قاپسىزغۇ! — دېدى ئۇ.

— شۇنداق بىچارە دوستۇم، — دېدى موررېل، — بۇ يەردىكى ئەھۋالنى ئۇققىلى ۋە سىزگە ئەلەملىك خەۋەرلەرنى يەتكۈزگىلى كەلدىم.

— ئۆيىمىزگە ھەممە بەختسىزلىكلەر يېغىپ چۈشتى، — دېدى ۋالېنتىنا، — سۆزلەڭ، ماكسىملىئان، لېكىن بەختسىزلىك لەر سىز ئېيتمىسىڭىزمۇ ئېشىپ - تېشىپ تۇرىدۇ.

— ئالدى بىلەن سۆزۈمنى ئاڭلاپ بېقىڭ، قەدىرلىكىم، — دېدى موررېل ئوچۇقراق سۆزلەش ئۈچۈن ئۆزىنى بېسىۋېلىشقا تىرىشىپ، — سىزگە ئېيتماقچى بولغىنىم ئىنتايىن مۇھىم گەپ لەر. تويىڭىزنى قاچانغا مۆلچەرلەشتى؟

— ماڭا قارامۇ، ماكسىملىئان، — دېدى ۋالېنتىنا، — سىزدىن ھېچ نەرسىنى يوشۇرمايمەن. بۈگۈن ئەتىگەن مېنىڭ تويۇم توغرىسىدا گەپ بولدى. مومام مەن تەرەپتە تۇرامدىكەن دەپ ئويلاپ يۈرۈپتىكەنمەن، بىراق ئۇ، بۇ تويغا قوشۇلۇش تۇرماق، ھەتتا تويىنى چاپسانراق ئۆتكۈزۈشكە قىستاۋاتىدۇ. شۇڭا، ئۇلار ئەپىنە كېلىپ ئەتىسلا نىكاھ كېلىشىمىگە ئىمزا قويماقچى.

موررېل ئېغىر تىنىق ئېلىپ، ۋالېنتىناغا غەمكىن كۆزلىرى بىلەن ئۇزاققىچە تىكىلىپ قارىدى.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ بوش ئاۋازدا، — سۆيۈملۈك قىزىنىڭ خاتىرجەملىك بىلەن: «سىزنىڭ جازالىنىش ۋاقتىڭىز بەلگىلىنىپ بولدى، بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن ئۆلىسىز، بۇنىڭغا نېمە ئامال، شۇنداق قىلىش كېرەك، بۇنىڭغا قارشى تۇرالمايمەن» دېگىنىنى ئاڭلاش كىشىگە بەكمۇ ئېغىر كېلىدۇ. ئەگەر كېلىشىمگە ئىمزا قويۇش پەقەت ئەپىنەنىڭ كېلىشىگىلا قاراشلىق بولسا، ئەگەر ئۇ كېلىپ ئەتىسلا سىز ئۇنىڭ ئىلىكىگە ئۆتىدىغان بولسىڭىز، ئۇنداقتا ئەتە سىلەرنىڭ تويۇڭلار بولىدۇ، چۈنكى ئۇ بۇگۈن ئەتىگەن كەلدى.

ۋالېنتىنا ۋارقىراپ تاشلىدى.

— بىر سائەت ئىلگىرى مەن گراف مونتې - كرىستونىڭ يېنىدا ئىدىم، — دېدى موررېل، — بىز پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق، ئۇ سىلەرنىڭ ئائىلەڭلارغا كەلگەن مۇسىبەت ھەققىدە، مەن سىزنىڭ دەردلىرىڭىز ھەققىدە سۆزلەشتۇق. ئۇشتۇمتۇت ھويلا ئېچىگە بىر ھارۋا كىرىپ كەلدى. گېپىمنى ئاڭلاڭ. شۇ كەمگىچە مەن كۆڭۈل تۇيغۇسىغا ئىشەنمەيتتىم، لېكىن ئەمدى ئىشىنىشكە توغرا كەلدى. مەن ئۇ ھارۋىنىڭ تاراقلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا تەنلىرىم شۇركۈنۈپ كەتتى. ھايال بولماي پەلەمپەيدە قەدەم تاۋۇشلىرى ئاڭلاندى. بۇ قەدەم تاۋۇشلىرى مېنى شۇ قەدەر قورقۇتۇۋەتتىكى، كومانداىرنىڭ ئېغىر قەدەملىرى دون ژۇئاننى ئۇنچىلىك قورقىتالمىغان بولغىيدى. ئاخىرى ئىشىك ئېچىلىپ، ئالدى بىلەن ئالېبر مورسېر كىردى. مەن كۆڭلۈمنىڭ تۇيغۇسىدىن شەكلىنىشكە خاتالاشمىتىمەن دەپ ئويلاشقا تاس قالغانىدىم، شۇنداق قارىسام ئالېبرنىڭ كەينىدىن يەنە بىر كىشى كىردى ۋە گراف: «ھە، بارون فرانىس ئەپىنە كەپتىغۇ!» دەپ خىتاب قىلدى. مەن پۈتۈن كۈچ ۋە غەيرىتىمنى يىغىپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. بەلكى تاتىرىپ كەتكەندۇرمەن. تىترەپ كەتكەندۇرمەن.

لېكىن ھەر ھالدا كۆلۈمسىرىدىم. بەش مىنۇتتىن كېيىن قايتىپ كەتتىم. بۇ بەش مىنۇت ئىچىدە بولغان سۆزلىشىدىن بىرىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى، پۈتۈنلەي ئۇچۇقۇپ كەتتىم.

— بىچارە ماكسىملىئان! — پىچىرلىدى ۋالېنتىنا.

— شۇنىڭ بىلەن، بۇ يەرگە كەلدىم، ۋالېنتىنا. ئەمدى ماڭا جاۋاب بېرىڭ. مېنىڭ ھايات ۋە ماماتىم سىزنىڭ جاۋابىڭىزغا باغلىق. سىز ئەمدى قانداق قىلىسىز؟

ۋالېنتىنا بېشىنى تۆۋەن سالدى. ئۇنىڭ پۈتۈنلەي روھىي چۈشۈپ كەتكەنىدى.

— ماڭا قاراڭ، — دېدى موررېل، — بىزنىڭ قانداق ئەھۋالدا تۇرۇۋاتقىنىمىزنى بۇنىدىن بۇرۇنمۇ ئويلىغان بولغىيدىڭىز. بىز جىددىي، ئېغىر، قېيىن ئەھۋالدا تۇرۇۋاتىمىز. مېنىڭچە، ئەمدى بىھۇدە ھەسرەت چېكىپ، قول قوشتۇرۇپ تۇرۇشقا بولمايدۇ. ئۇنداق قىلىش ياۋاشلىق بىلەن ھەسرەتلىنىپ، كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ قاراپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ ئىشى. ئۇنداق كىشىلەرنىڭ ئىتائەتمەنلىكىنى بەلكىم ئەرشىئەلادا تەڭرى ھېسابقا ئېلىپ قويار. ھالبۇكى، كۆرەش ئىرادىسى بولغان كىشىلەر قىسمەتلىك ۋاقىتنى قولدىن بەرمەستىن، تەقدىرنىڭ زەربىسىگە زەربە بىلەن جاۋاب قايتۇرىدۇ. ۋالېنتىنا، سىز تەتۈر پەلەككە قارشى كۆرەش قىلىشنى خالامسىز؟ ماڭا جاۋاب بېرىڭ، مەن سىزدىن مۇشۇنى سوراش ئۈچۈن كەلدىم.

ۋالېنتىنا چۆچۈپ كەتتى ۋە موررېلغا قورقۇپ قارىدى. ئاتىسىغا، مومىسىغا، ئومۇمەن پۈتۈن ئائىلىسىگە قارشى تۇرۇش ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىپ چىقمىغانىدى.

— نېمە دېمەكچىسىز، ماكسىملىئان؟ — دەپ سورىدى ئۇ، — كۆرەش دېگىنىڭىز نېمىسى؟ بۇ نومۇسسىزلىق! ئاتامنىڭ ئەمرىگە، ئاداقىغى كۆنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان مومامنىڭ ئىرادىسىگە

گە خىلاپلىق قىلسام بولامتى؟ ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس!

موررېل چۆچۈپ كەتتى.

— سۆيۈملۈكۈم ماكسىملىئان، سىزنىڭ يۈرىكىڭىز ياخشى، مېنى چۈشىنەلەيسىز. چۈشەنگەنلىكىڭىز ئۈچۈن گەپ قىلمايۋاتىسىز. مەن قانداقمۇ كۆرەش قىلاي! خۇدايىم ساقلىسۇن! ياق، ياق. مەن پۈتۈن كۈچۈمنى يىغىپ، ئۆزۈمگە ھاي بېرىپ، سىز ئېيتقاندەك كۆز ياشلىرىمنى تۆكۈپ قاراپ تۇرۇشۇم كېرەك. ئاتامنى رەنجىتىدىغان، مومامنى ئاخىرقى كۈنلىرىدە خاپا قىلىدىغان ئىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ.

— تاماماەن تۇغرا گەپ قىلدىڭىز، — دېدى موررېل پەرۋا قىلمىغان ئاھاڭدا.

— دەۋاتقان گېپىڭىزنى قاراڭا، ۋاي خۇدايىم! — دەپ خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا ئۆزىنى ھاقارەتلەنگەندەك ھېس قىلىپ.

— سىزگە قايىل بولۇپ شۇنداق دەۋاتىمەن، خېنىم، — دېدى موررېل ئېتىزار بىلدۈرۈپ.

— خېنىم! — دەپ خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا. — خېنىم! بەكمۇ شەخسىيەتچى ئىكەنسىز! مېنىڭ قانداق قېيىن ئەھۋالدا تۇرۇۋاتقىنىمنى كۆرۈپ تۇرۇپ، مېنى چۈشەنمەسكە سىلىۋاتىسىز.

— ئۇنداق ئەمەس. ئەكسىچە، سىزنى ناھايىتىمۇ ياخشى چۈشەندىم. سىز ۋىلفور ئەپەندىنىڭ گېپىنى يىرمايمەن، ماركىز خانىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىمسام بولمايدۇ. دەۋاتىسىز. سىز ئەتە نىكاھ كېلىشمىگە قول قويمىسىز. شۇنىڭ بىلەن، ئېرىڭىزگە باغلانمىسىز.

— ئەمىسە، قانداق قىلسام بولىدۇ؟

— بۇنى مەندىن سورىماڭ، خېنىم. بۇ ئىشتا مەن ياخشى سودىيە بولالمايمەن. شەخسىيەتچىلىكىم مېنى ھەر كويغا سېلىشى مۇمكىن، — دېدى موررېل. ئۇنىڭ بوغۇق ئاۋازى ۋە تۇرۇلگەن

مۇشتلىرى بارغانسېرى ئۆرلەۋاتقان غەزىپىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

— موررېل، ئەگەر پىكرىڭىزنى قوبۇل قىلسام، مېنى نېمە قىل دەيسىز؟ جاۋاب بەرسىڭىزچۇ. «سېنىڭ قىلغىنىڭ توغرا ئەمەس» دېيىش بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ. زادى نېمە قىلىش توغرىلىق مەسلىھەت بېرىش كېرەك.

— بۇ گېپىڭىز راستمۇ، ۋالېنتىنا؟ مەسلىھەت بېرىشىمنى خالامسىز؟

ئەلۋەتتە خالايمەن، ماكسىملىئان. مەسلىھەتىڭىز دۇرۇس بولسا قوبۇل قىلىمەن. سىزنى قانچىلىك قەدىرلەيدىغىنىمنى بىلسىزغۇ.

— ۋالېنتىنا، — دېدى موررېل، بوشاپ قالغان تاختايىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، — قوپال سۆزلەپ قويغىنىمغا رەنجىمەن بولسىڭىز قولىڭىزنى ماڭا بېرىڭ. مېنىڭ بېشىم ئايلىنىپ كەتتى. بىر سائەتتىن بېرى كاللامغا خىلمۇ خىل خىياللار كىرىۋالدى. ئەگەر مېنىڭ مەسلىھەتىمگە كۆنمىسىڭىز...

— زادى قانداق مەسلىھەت ئۇ؟

— ئەمسە، قۇلاق سېلىڭ، ۋالېنتىنا.

ۋالېنتىنا كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاريتىپ، ئېغىر تىنىق ئالدى.

— مەن ئەركىن ئادەم، — دېدى موررېل، — بايلىقىمۇ ئىككىمىزگە يېتىدۇ. قەسەم قىلىمەنكى، سىز مېنىڭ ئايالىم بولمىغۇچە ھەتتا ماڭلىيىڭىزغىمۇ لەۋلىرىمنى تەگكۈزمەيمەن.

— قورقۇم كېلىۋاتىدۇ، — دېدى ۋالېنتىنا.

— قېچىپ كېتەيلى، — دېدى موررېل سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — سىزنى سىڭلىمنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ قوياي. ئۇ سىزگە ھەمشىرە بولۇشقا مۇناسىپ. بىز ئالجىرىيەگە، ئەنگلىيەگە ياكى ئامېرىكىغا كېتەيلى، ياكى بولمىسا، دوستلىرىمىز سىزنىڭ ئائىلەڭىزنىڭ قارشىلىقىنى تۇغەتكۈچە بىرەر چەت جايغا بېرىپ تۇرۇپ تۇرايلى.

ۋالېنتىنا بېشىنى چايقىدى.

— مۇشۇنداق دەيدىغىنىڭىزنى ئويلىغانىدىم، ماكسىملىئان، — دېدى ئۇ، — بۇ بىر ئەخمىقانە مەسلىھەت. بۇنىڭغا ماقۇل دېسەم تېخىمۇ ئەخمەقلىق بولىدۇ. شۇڭا، سىزنى دەرھال بۇ نىيىتىڭىزدىن ياندۇرۇشۇم كېرەك. ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ.

— ئەمسە، بېشىڭىزغا كەلگەننى كۆرۈپ، تەقدىرگە باش ئېگىپ، كۆرەش قىلىشقا ئازراقمۇ ئۇرۇنۇپ باقمامسىز؟ — دېدى موررېل قايتىدىن چىرايى تۇتۇلۇپ.

— ھەئە، ئۆلۈپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ، قارشىلىق كۆرسىتەلمەيمەن!

— ماقۇل، ۋالېنتىنا، — دېدى ماكسىملىئان، — يەنە بىر قېتىم قايىل بولدۇم، سىز ناھايىتىمۇ توغرا گەپ قىلدىڭىز. دېمىسىمۇ، مەن بىر ئەخمەق. ئەڭ ساغلام پىكرىلىك كىشىلەرمۇ ھەۋەسنىڭ كەينىگە كىرسە كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي قالىدىغانلىقىنى ماڭا ئىسپاتلاپ بەردىڭىز. سىزنىڭ ھەۋەسكە بېرىلمەسىتىن پىكىر يۈرگۈزگىنىڭىزگە رەھمەت. ئەمسە، شۇنىڭغا توختىشايلى. ئەتە سىز فرانس ئەپسەنگە مەكتۇلۇككە باغلىنىسىز. بۇ، سەھەردىكى ۋەقەلىكنىڭ كومېدىيىلىك يېشىلىشى ئۈچۈن ئويلاپ چىقىرىلغان قۇرۇق رەسمىيەت بولماستىن، بەلكى سىزنىڭ ئىختىيارىڭىز بىلەن ئىمزالانغان نىكاھ كېلىشىمى بولىدۇ.

— مېنى يەنە قىينىۋاتىسىز، ماكسىملىئان، — دېدى ۋالېنتىنا. — جاراھەتىمنى پېچاق بىلەن قوچۇۋاتىسىز! ئەگەر سىڭلىڭىز ھېلى ماڭا ئېيتقىنىڭىزدەك قىلغان بولسا سىز قانداق قىلغان بولاتتىڭىز؟

— خېنىم، — دېدى موررېل ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ، — سىز ئېيتقاندەك، مەن شەخسىيەتچى. شۇڭا، مەن باشقىلار مېنىڭ ئورنۇمدا بولسا قانداق قىلاتتىكىن دېگەننى ئەمەس، بەلكى

ئۆزۈمنىڭ نېمە قىلىشىنى ئويلايمەن. شۇنى ئويلىدىمكى، سىز بىلەن تونۇشقىنىمىزغا بىر يىل بولۇپ قالدى. سىزنى كۆرگەن كۈندىن بۇيان بەختكە بولغان بارلىق ئۈمىدلىرىم سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە قاراشلىق بولدى. ئاخىرى بىر كۈنى مېنى ياخشى كۆرۈدىغانلىقىڭىزنى ئېيتتىڭىز شۇ كۈندىن باشلاپ، كەلگۈسىنى ئويلىغاندا سىزنى مېنىڭ بولدى دەپ ئىشىنىدىغان بولدۇم. مەن ئۆچۈن پۈتۈن ھايات ئەنە شۇندىن ئىبارەت ئىدى. ئەمدى ھېچنېمىنى ئويلىمايدىغان بولدۇم. پەقەت ئۆز - ئۆزۈمگە «بەخت مەندىن يۈز ئۆرىدى» دېيەلەيمەن. مەن بەخت - سائادەتكە ئېرىشىدىغان بولدۇم دەپ يۈرۈپ، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالدىم. قىمارۋازنىڭ ئۆزىدە بار نەرسىنىلا ئەمەس، بەلكى يوق نەرسىنىمۇ ئۇتتۇرۇۋېتىشى دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان ئىشقۇ.

موررىل بۇ گەپلەرنى ناھايىتى خاتىرجەملىك بىلەن سۆزلىدى. ۋالېنتىنا ئۆزىنىڭ يوغان كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇ موررىلنىڭ كۆزلىرىگە ئۆزىنىڭ پاراكەندىلىككە تولغان قەلبىنى كۆرسەتمەسلىككە تىرىشتى.

— سىز زادى نېمە قىلماقچى بولۇۋاتىسىز؟ — سورىدى ۋالېنتىنا.

— سىز بىلەن خوشلاشماقچى بولۇۋاتىمەن، خېنىم. خۇدا مېنىڭ سۆزلىرىمنى ئاڭلاپ، قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. مەن سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزنىڭ تىنچ، بەختلىك ۋە توققۇزى تەل بولۇپ ئۆتۈشىنى خالايمەنكى، كېيىنكى ھاياتىڭىزدا مېنى ئەسلەشكە ئورۇن قالمىسۇن.

— ئاھ، خۇدا! — دەپ پىچىرلىدى ۋالېنتىنا.

— ئەلۋىدا، ۋالېنتىنا، ئەلۋىدا! — دېدى موررىل ۋە چوڭقۇر تەزىم قىلدى.

— نەگە بارىسىز؟ — دەپ ۋارقىرىدى ۋالېنتىنا ۋە قولىنى رېشاتكىلار ئارىسىدىن سوزۇپ، ماكسىملىئاننىڭ يېڭىدىن ئۈتۈۋالدى. ئۇ، ئۆز سۆيگىنىنىڭ ئۆزىنى تەستەن خاتىرجەم قىلىپ كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى چۈشىنەتتى، — سىز نەگە بارىسىز؟

— بۇندىن كېيىن ئائىلىڭىزگە ئاۋارىگەرچىلىك تېپىپ بەرمەسلىككە تىرىشىمەن، مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان ۋۇجدانلىق ۋە سادىق ئادەمنىڭ قانداق قىلىشى لازىم ئىكەنلىكىنى ئەمەلدە كۆرسىتىمەن.

— نېمە قىلمەن دەيسىز؟ ئېيتىپ بېرىڭ.

موررىل غەمكىن كۈلۈپ قويدى.

— گەپ قىلماڭ، گەپ قىلمىڭىزچۇ! — دېدى قىز يالۋۇرۇپ.

— بايىقى گەپلىرىڭىزدىن يانمىڭىزمۇ، ۋالېنتىنا؟

ئۇ گەپلىرىمدىن يېنىۋالالمايمەن، ئۆزىڭىز بىلمىسىڭۇ! — دەپ خىتاب قىلدى قىز.

— ئەمىسە، خەير - خوش!

ۋالېنتىنا رېشاتكىنى شۇنداق قاتتىق سىلكىپ كەتتى، ئۇنىڭ بۇنچىلىك كۈچى بارلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلمىغا بولمايتتى. موررىلنىڭ توختىماي كېتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، ئۇ قوللىرىنى ئۇنىڭغا سوزۇپ، ۋارقىراپ كەتتى:

— نېمە قىلمەن دەيسىز؟ مېنىڭ بىلىشىم كېرەك! نەگە كېتىۋاتىسىز؟

— خاتىرجەم بولۇڭ. — دېدى موررىل قەدىمىنى توختاتىپ. — مەن تەقدىرىم ئۈگىدىن كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن باشقىلارنى جاۋابكارلىققا تارتىشنى ئويلىمايمەن. مېنىڭ ئورنۇمدا باشقا بىرى بولسا، ئەپىنەنى دۈئېلگە چاقىرىپ، سوقۇشمەن دەپ سىزگە تەھدىت سالغان بولاتتى... ئۇنداق قىلىش ئەخمەقلىق. ئەپىنەنىڭ نېمە گۇناھى بولسۇن؟ ئۇ مېنى بۈگۈن ئەتىگەن تۇنجى قېتىم كۆردى. بۇچاققىچە بەلكىم مېنى ئۈتتۈپ كەتكەنلىكىنى

دۇر. سىلەرنىڭ ئائىلەڭلار تىككىڭلارنىڭ بېشىڭلارنى قوشۇپ قويۇشقا كېلىشكەندە ئۇ مەندەك بىر ئادەمنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنمۇ بىلمەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭغا تىل تەككۈزۈشكە ھەققىم يوق. قەسەم ئىچمەنكى، ئۇنىڭغا قول تەگكۈزۈشنى ئويلىمايمەن.

— ئەمىسە كىمگە قول تەگكۈزىسىز؟ ماڭمۇ؟

— سىزگىمۇ، ۋالېنتىنا؟ خۇدا ساقلىسۇن! ئايال كىشى مۇقەددەس، ئەگەر ئۇ سۆيۈملۈك ئايال بولسا، قوشلاپ مۇقەددەس بولىدۇ.

— ئەمىسە ئۆزىڭىزگە قول تەگكۈزمەكچىمۇ؟ ئەقلىسىز!

— ھەممە گۈناھ ئۆزۈمدە ئەمەسمۇ، — دېدى موررېل.

— ماكسىملىئان، — دەپ چاقىردى ۋالېنتىنا، — بۇ-ياقتا كېلىڭ، بۇياقتا كېلىشىڭىزنى تەلەپ قىلمەن!

— ماكسىملىئان ئادەتتىكىدەك يۇمشاق كۈلۈمسىرەپ، يېقىنراق كەلدى. ئەگەر ئۇ، شۇ قەدەر تاتىرىپ كەتمىگەن بولسا، ئۇنىڭغا ھېچ ئىش تەسىر قىلمىدى دەپ ئويلاشقا بولاتتى.

— سۆيۈملۈك، قەدىرلىك ۋالېنتىنا، گېپىمنى ئاڭلاپ بېقىڭ، — دېدى ئۇ ئۆزىنىڭ جاراڭلىق ۋە سەممىي ئاۋازى بىلەن، — ئىككىمىزدەك كىشىلەرنىڭ، تۇغقانلارنىڭ ۋە خۇدانىڭ ئالدىدا بەرگە قارىغۇدەك ھېچقانداق ئىش قىلمىغان كىشىلەر بىر-بىرىنىڭ قەلبىنى ئېچىپ قويغان كىتابتىكىدەك كۆرەلەيدۇ. مەن رومان پېرسوناژى ئەمەس، ئېچىنىشلىق ئەسەرلەرنىڭ قەھرىمانى ئەمەس؛ مانفرېد، ئانتونىلارنى دوردىمايمەن. ھالبۇكى، ئارتۇق سۆز، ۋەدە قەسەم ئىلمايلا سىزگە ھاياتىمنى تەقدىم قىلمەن. سىزمېنى تاشلاپ كەتمەكچى بولۇۋاتىسىز. شۇنداق قىلىشىڭىز توغرا. بۇنى بايا دېگەنىدىم، ھازىر يەنە دەۋاتىمەن. قانداقلا بولمىسۇن سىز مېنى تاشلاپ كەتكەندىن كېيىن مېنىڭ ھاياتىم ئاخىرلىشىدۇ. ۋالېنتىنا، سىز مېنى تاشلاپ كەتكەندىن كېيىن مەن بۇ دۇنيادا يالغۇز قالمەن، سىڭلىم ياتلىق بولۇپ بەختىنى تاپ-

تى. ئۇنىڭ ئېرى ماڭا پەقەت قېيىن ئىنىلا بولالايدۇ. يەنى ئۇ ماڭا پەقەت كىشىلىك تۇرمۇشتىكى رەسىم ـ قائىدىلەر ئارقىلىقلا باغلانغان كىشى بولالايدۇ. دېمەك، مېنىڭ ھاياتىم بۇ دۇنيادا ئەمدى ھېچكىمگە ھاجەت ئەمەس. مەن ئەمدى‌مانا مۇنداق قىلىمەن. سىز نىكاھلانغانغا قەدەر كۈتىمەن. بەزىدە تەقدىرنىڭ ئويۇن كۆرسىتىشى بىلەن چېقىپ قالىدىغان كۈتۈلمىگەن پۇرسەتلەرنىڭ ھەتتا سايىسىنمۇ قولدىن بېرىپ قويماسقا تىرىشىمەن. دېمىسىمۇ، نىكاھ ۋاقتى توشقۇچە فرانس ئەپىنە ئۆلۈپ كېتىشى مۇمكىنغۇ ياكى سىلەر مېھراپ ئالدىغا يېتىپ بارغۇچە مېھراپقا چاقماق چۈشۈشى مۇمكىنغۇ. ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان كىشى ئۆزىنىڭ قۇتۇلۇشى ھەققىدىكى ھەرقانداق گەپكە، ھەتتا مۆجىزە-گىمۇ ئىشىنىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش، مەنمۇ ئەڭ ئاخىرقى مىنۇت قىچە كۈتىمەن. قايتۇرغىلى بولمايدىغان بەختسىزلىك بېشىمغا چۈشۈپ، ھېچقانداق ئۈمىد قالمىغاندا، قېيىن ئىنىمگە ۋە ساق-چى باشلىقىغا بىر پارچىدىن خەت يېزىپ، ئۆلارغا بۇ قارارىمنى ئۇقتۇرىمەن. ئاندىن تۇرمانلىققا بولامدۇ، بىر يار بويىغىمۇ ياكى بىرەر دەريانىڭ بويىغىمۇ بېرىپ ئۆزۈمنى تاپانچا بىلەن ئېتىۋالىمەن. مېنىڭ فرانسىيەدە ياشىغان ئادەملەرنىڭ ئېچىدىكى ئەڭ ۋىجدانلىق ئادەمنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىم قانچىلىك شەكسىز بولسا، بۇ قارارىمنىڭ شۇنچىلىك شەكسىز.

ۋالېنتىنانىڭ پۈتۈن ئەزايى ـ بەدىنىگە تىترەك ئولىشىپ كەتتى. ئۇ، ئۆزى تۈتۈپ تۇرغان رېشاتكىنى قويۇۋەتتى، قوللىرى جانسىز ھالدا ئېسىلىپ قالدى ۋە سالماقلىق ئىككى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى.

قەتئىي نىيەتكە كەلگەن موررېل ئۇنىڭ ئالدىدا قاپىقىنى سىلىپ تۇراتتى.

— نىيىتىڭىزنى بۇزماڭ، نىيىتىڭىزنى بۇزماڭ، — دېدى

قىز، — ياق، سىز ئۆزىڭىزنى ئۆلتۈرمەيسىز، شۇنداقمۇ؟

— ۋىجدانىم بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۆزۈمنى ئۆلتۈرمەن، — دېدى ماكسىملىئان، — لېكىن سىزگە بەربىر ئەمەسمۇ؟ سىز ئۇستىڭىزدىكى بۇرچىڭىزنى ئادا قىلسىڭىزلا ۋىجدانىڭىز غا نۇقسان يەتمەيدۇ.

ۋالېنتىنا يەرگە تىزلىنىپ، قوللىرىنى كۆكسىگە قويدى. ئۇنىڭ يۈرىكى پارە - پارە بولۇپ كېتىۋاتاتتى.

— ماكسىملىئان، — دېدى ئۇ، — دوستۇم، بۇ دۇنيا- دىكى قېرىنداشىم، ئۇ دۇنيالىق ھەمراھىم، ئۆتۈنۈپ قالاي، ماڭا ئوخشاش بولغىن، ھەسرەت چەكسەڭمۇ ياشىغىن. بەلكىم بىزنىڭمۇ قوشۇلىدىغان كۈنىمىز بولۇپ قالار.

— ئەلۋىدا، ۋالېنتىنا! — دېدى يەنە موررېل.

— خۇدا، — دېدى ۋالېنتىنا سۆز بىلەن تەرىپلىگۈسىز قىياپەتتە قوللىرىنى ئاسمانغا سوزۇپ، — ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇ- ۋاتسەن، ئاتامنىڭ ئىتائەتچان قىزى بولۇش ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىدىغانىنىڭ ھەممىنى قىلدىم؛ يېلىندىم، يالۋۇردۇم، قاقشىدىم. ئۇ، ھېنىڭ يېلىنىش، يالۋۇرۇشلىرىمغۇ، كۆز ياشلىرىمغۇ پەسەنت قىلمىدى. ئەمدى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ قەتئىيلىك بىلەن ياشلىرىنى سۈرتۈپ، — پۈشايمان بىلەن ئۆلۈ- گەندىن، ئومۇستىن ئۆلۈشنى ئەۋزەل كۆرىمەن. سىز ئۆلمەيسىز، ماكسىملىئان، مەن سىزدىن باشقا ھېچكىمگە ئۆزۈمنى تۇتقۇزمايا- مەن، ئۆزۈمنى سىزگە بېرىمەن. قاچان؟ قايسى ۋاقىتتا؟ ھازىر- مۇ؟ سۆزلەڭ، بۇيرۇڭ، مەن تەييار.

يەنە بىرنەچچە قەدەم نېرىغا كېتىپ قالغان موررېل دەرھال قايتىپ كەلدى ۋە خۇشاللىقىدىن تاتىرىپ كەتكەن كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتكەن ھالدا رېشاتكىلار ئارىسىدىن قوللىرىنى ۋالېنتى- ناغا سوزدى.

— ۋالېنتىنا، — دېدى. ئۇ، — ئۇنداق دېمەڭ، ئۇنداق قىلغاندىن ئۆلگۈنۈم ياخشى. ئەگەر سىز مېنى مەن سىزنى سۆيە- گەندەك سۆيسىڭىز سىزنى مەجبۇرىي ئېلىپ كېتىپ نېمە قىلىمەن؟ ياكى سىز ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىپ شۇنداق دەۋاتامسىز؟ ئەگەر شۇنداق بولسا يەنىلا ئۆلگىنىم ياخشى.

— دېمىسىمۇ، - دەپ پىچىرلىدى ۋالېنتىنا، — بۇ دۇنە- يادا مېنى بىردىنبىر ياخشى كۆرۈدىغان كىشى كىم؟ ئۇ. قايغۇ - ھەسرەتلىرىمدە ماڭا غەمگۇزار بولغان كىشى كىم؟ ئۇ. مېنىڭ ئازرۇ - ئۇمىدلىرىم كىمگە باغلانغان؟ پەرىشان كۆزلىرىم كىمگە تەلمۈرگەن؟ ئۇنىڭغا جاراھەتلەنگەن قەلبىم كىمدىن شىپالىق تاپقان؟ ئۇنىڭدىن، يالغۇز ئۇنىڭدىن. ھە، مېنىڭ دې- گىنىڭمۇ توغرا، ماكسىملىئان. مەن سەن بىلەن كېتىمەن، تۇغۇ- لۇپ ئۆسكەن ئۆيۈمنى، ھەممىنى تاشلاپ كېتىمەن... ھەممىنى! مەن نېمىدېگەن ۋاپاسىز، — دەپ خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا ۋە ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى، — بۇۋامنى ئونتۇپ قاپتىمەنغۇ!

— ياق، — دېدى ماكسىملىئان، — سەن ئۇنى تاشلە- ۋەتمەيسەن. نۇرغۇنلىرىمىز ئەپەندىنىڭ مېنى ياقتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدىڭ. شۇنداق بولغاندىن كېيىن، قېچىشتىن نېمە پا- ئىدە ئۇنىڭغا ھەممىنى سۆزلەپ بەرگىن. ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالساق، خۇدا سېنى كېچىرىدۇ. بىز تۇيى قىلغاندىن كېيىن ئۇنى ئۆيى- مىزگە ئاپىرىۋالىمىز. ئۇ ئىككى نەۋرىگە ئىگە بولىدۇ. سەن ئۇنىڭ ئۆز پىكرىنى قانداق ئىپادىلەيدىغانلىقىنى ۋە سېنىڭ قانداق جاۋاب قايتۇرىدىغانلىقىڭنى ماڭا سۆزلەپ بەرگەنسىڭ. كۆرۈپ تۇر، مەن بۇنداق تەسىرلىك بەلگىلەر تىلىنى تېزلا ئۆگىنىۋالىمەن. قەسەم قىلىمەن، ۋالېنتىنا، كۆز ئالدىمىزدىكى ئۇمىدسىزلىكنىڭ ئورنىغا ساڭا بەخت ئاتا قىلىمەن!

— مېنى قانچىلىك بويسۇندۇرۇۋالغىنىڭنى قارىغىنا، ماگ سىملىلىئان! دەۋاتقان گەپلىرىڭگە ئىشىنىشكە تەييار تۇرۇۋاتىمەن، لېكىن بۇنىڭ ھەممىسى كىشىنى قايىل قىلالمايدىغان گەپلەرغۇ. ئاتام ماڭا لەنەت ئوقۇيدۇ. مەن ئۇنى بىلىمەن، ئۇنىڭ تەرسا-لىقىنى بىلىمەن، ئۇ مېنى ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ. مۇنداق قىلساڭچۇ، ماكسىملىئان، ئەگەر ھىيلە ئىشلىتىپ، يالۋۇرۇپ ياكى تاسادىپىي ئىش بولۇپ، نېمە دېسەم بولىدىكەن، ئىش قىلىپ، قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن، توي ۋاقتىنى كەينىگە سۈرەلىسەم، سىز شۇنىڭ ئۈچۈن كۆتۈپ تۇرامسىز، ھە؟

— ھەئە، قەسەم ئىچىمەن. ئەمدى سىزمۇ قەسەمياد قىلىڭ. بۇ نىكاھنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىنى، مۇبادا سىزنى مەجبۇرەن ۋالېنىڭ، روھانىينىڭ ئالدىغا سۆرەپ بېرىشقان تەقدىردىمۇ «ياق» دەپ جاۋاب بېرىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتىپ قەسەم قىلىڭ.

— ماڭا قەسەم قىلىمەن، ماكسىملىئان. ئېيتقىنىڭدەك بولىدۇ. بۇ دۇنيادا مەن ئۈچۈن ئەڭ مۇقەددەس بولغان ئانامنىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچىمەن!

— ئەمىسە، ساقلاپ تۇرايلى، — دېدى موررىل.

— ھەئە، ساقلاپ تۇرايلى، — دېدى ۋالېنتىنا يېنىكلەپ قالغان ھالدا، — قۇتۇلۇشىمىزغا ھەر خىل ئامالىلار چىقىپ قېلىشى مۇمكىنغۇ.

— ئەمىسە، سىزگە ئىشەندىم، ۋالېنتىنا، — دېدى موررىل، — ئېيتقىنىڭدەك قىلسىڭىز بەك ياخشى بولىدۇ، لېكىن يالۋۇرۇشلىرىڭىز ئەسقاتماي قالسا، ئاتىڭىز بىلەن سېن - مېھران خانىم ئەپىنەنى ئەتىلا چاقىرتىپ، كېلىشىمنى ئىمزالىماقچى بولسا...

— ئۇ چاغدا... ۋەدەمىز بويىچە ئىش قىلىمىز.

— سىز ئىمزا قويماي...

— سىزنىڭ ئالدىڭىزغا چىقمەن، قاچمىمىز. لېكىن شۇنىڭ ئۈچۈن خۇدانىڭ ئالدىدا ۋەدەمىزگە ئەمەل قىلىپ، كۆڑۈشمەيلى. ھېلىمۇ شۇ چاغقىچە خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن بىزنى ھېچكىم كۆرۈپ قالمىدى. ئەگەر بىزنىڭ كۆرۈشۈپ يۈرگىنىمىزنى ئۇقۇپ قېلىشسا، ھېچقانداق ئۈمىدىمىز قالمىغان بولاتتى.

— توغرا، ۋالېنتىنا، بىراق سىزنىڭ ئۇچۇرىڭىزنى...

— نوتارىئۇس دېشانىدىن ئاڭلايسىز.

— ئۇنى تونۇيمەن.

— ئۇزۇمۇ ئۇچۇر بېرىمەن. سىزگە خەت يازىمەن، ئىشەنگىن. ماكسىملىئان، بۇ نىكاھىدىن مەنمۇ خۇددى سىزگە ئوخشاشلا نەپرەتلىنىمەن.

— رەھمەت، ھەشقاللا، ۋالېنتىنا، سۆيۈملۈكۈم! دېمەك، پۈتۈشۈپ بولدۇق. بەلگىلىگەن ۋاقتىڭىزدا مەن ئۇچقاندەك يېتىپ كېلىمەن. سىز توسۇقتىن ئارتىلىپ ئۆتىسىز. بۇ قېتىن ئەمەس. مەن قولىڭىزدىن تۇتۇپ ئۆتكۈزۈپ قويىمەن. كۆكتاتلىق ئىشكى ئالدىدا سىزنى بىر پەيتۇن كۈتۈپ تۇرغان بولىدۇ، سىزنى سىگلىمنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ قويىمەن. شۇ يەردە يوشۇرۇنىمىز ياكى ئوچۇق - ئاشكارا يۈرۈۋېرىمىز، سىز قانداق قىلىشىنى خالىسىڭىز شۇنداق قىلىمىز. ئۇ يەردە بىزنىڭ ھەققانىي ھەرىكىتىمىز ۋە بەختكە ئىنتىلىش روھىمىز قوللاشقا ئېرىشىدۇ. بىز ئۆزىمىزنى دەرمانسىز پاقلاندەك بوغۇزلاشقا يول قويمايمىز.

— شۇنداق بولسىمۇ، — دېدى ۋالېنتىنا، — ماكسىملىئان، ئەمدى مەنمۇ سىزگە ئېيتىپ قويای، ئېيتقىنىڭدەك قىلسىڭىز بەك ياخشى بولىدۇ.

— سۆيۈملۈكۈم!

— ھە، قانداق، ئايالىڭىزدىن رازى بولدىڭىزمۇ؟ — قىز غەمكىن ئاھاڭدا سورىدى.

— ۋالېنتىنا، قەدىرلىكىم، «ھەئە» دېيىش ئازلىق قىلىدۇ.

— شۇنداق بولسىمۇ، ئېيتىڭ.

ۋالېنتىنا لەۋلىرىنى رېشاتكىغا يېقىنلاشتۇردى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ئىسسىق تىنىقلىرىغا قوشۇلۇپ موررېلنىڭ لەۋلىرىگە تەگدى، چۈنكى موررېلمۇ ئۇ تەرەپتە تۇرۇپ، لەۋلىرىنى سوغۇق، رەھىمسىز توسۇققا ياققانىدى.

— خەيىر - خوش، — دېدى ۋالېنتىنا بۇ بەختتىن تەسلىكتە ئۆزىنى تارتىپ، — خەيىر - خوش!

— ماڭا خەت يازامسىز؟

— ھەئە.

— رەھمەت، قەدىرلىك ئايالىم، خوش!

ھاۋاغا ئۇچۇرۇلغان ئەيىبسىز سۆيۈشنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە ۋالېنتىنا لىپا دەرەخلىرى ئارىسىدىكى يول بىلەن يۈگۈرۈپ كىتىپ قالدى.

موررېل ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ كوكاتلارغا ئىلىنىشىپ چىقارغان شەپسى ۋە ئاياغلىرى ئاستىدا قۇمنىڭ شىرىقلاشلىرىنىڭ يېراق لاپ كېتىۋاتقىنىنى تىڭشاپ تۇردى. ئۇ، سۆز بىلەن تەرىپلىگۈسىز تەبەسسۇم بىلەن كۆزلىرىنى ئاسمانغا قارىتىپ، تەڭرىنىڭ ئۆزىگە مۇشۇنداق مۇھەببەتنى ئاتا قىلغىنى ئۈچۈن تەشەككۈر ئېيتىدى. ئاندىن، ئۇمۇ كەتتى.

ئۇ، ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن پۈتۈن بىر ئاخشام ۋە ئەتىسى پۈتۈن بىر كۈن خەۋەر كۈتتى، لېكىن ھېچقانداق ئۇچۇر بولمىدى. پەقەت ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەن سائەت ئونىدا، ئۇ، نوتارىئۇس دېشاننى ئىزلەپ تاپاي دەپ تۇرغاندا پوچتا ئارقىلىق خەت كېلىپ قالدى. ئۇ، گەرچە شۇ كەمگىچە ۋالېنتىنا. نىڭ خېتىنى كۆرۈپ باقمىغان بولسىمۇ، بۇ خەتنىڭ دەل ۋالېنتىنادىن كەلگەنلىكىنى دەرھال چۈشەندى.

خەتتە مۇنداق يېزىلغانىدى:

«كۆز ياشلىرىم، يېلىنىش، يالۋۇرۇشلىرىمنىڭ ھېچقانداق نەتىجىسى بولمىدى. تۇنۈگۈن مۇقەددەس فىلىپ رۇل چېركاۋىغا بېرىپ، ئىككى سائەتكىچە پۈتۈن دىلىم بىلەن خۇداغا ئىبادەت قىلدىم. ھالبۇكى، خۇدامۇ خۇددى بەندىلەرگە ئوخشاشلا رەھىم قىلمىدى. كېلىشىمنىڭ ئىمزالىنىشى بۈگۈن كەچ سائەت توققۇزغا بەلگىلەندى.

موررېل، مەن ئۆز قەلبىمگە سادىق بولغىنىمدەك، ۋەدەمگىمۇ سادىق. سىزگە ۋەدە بەردىم، دېمەك، قەلبىمۇ سىزگە تەئەللۇق!

كەچ سائەت توققۇزغا چارەك قالغاندا ھېلىقى رېشاتكىنىڭ يېنىدا كۆرۈشەيلى.

ئايالىڭىز ۋالېنتىنا ۋىلفور.

بىچارە مومامنىڭ ئەھۋالى بارغانسېرى يامانلىشىپ كېتىۋاتقىدۇ. تۇنۈگۈن ئۇنىڭ بىتاپلىقى جۆيلۈش دەرىجىسىگە يەتتى، بۈگۈن جۆيلۈشى ئەقلىدىن ئېزىپ قالغانىدەك ھالەتتە ئۆزگەردى. ئۇنى مۇشۇنداق ئەھۋالدا تاشلاپ كەتكىنىمنى ئۇنتۇلدۇرۇش ئۈچۈن مېنى بەك ياخشى كۆرىدىغان بولارسىزمۇ؟ ئۇلار كېلىشىمنىڭ بۈگۈن كەچتە ئىمزالىنىشىنى ئۈتۈرتىپ بوۋامدىن يوشۇرۇۋاتقانىدەك كۆرۈنىدۇ».

موررېل ۋالېنتىنادىن ئالغان مەلۇماتلار بىلەن چەكلىنىپ قالمىدى. ئۇ، نوتارىئۇسنىڭ يېنىغا باردى. نوتارىئۇسمۇ كېلىشىمگە بۈگۈن كەچ سائەت توققۇزدا ئىمزا قويۇلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاندىن ئۇ مونتې - كىرىستونىڭ ئۆيىگە باردى ۋە ئۇ

يەردە ھەممىدىن كۆپرەك تەپسىلاتلارنى ئۇقتى. فرانس گرافىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، ئۆزىنىڭ توي قىلماقچى بولغانلىقىنى ئېيتىپتۇ؛ ۋىلفور خانىم گرافقا خەت يېزىپ، ئۇنى بۇ تويغا تەكلىپ قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن ئەپۇ سوراپتۇ ھەمدە ماركىز سېن - مېرانىنىڭ ئۆلۈمى ۋە ئۇنىڭ تۇل قالغان ئايالىنىڭ كېسىلى بۇ تويىنى گويا كى قايغۇ - ھەسرەت بۇلۇتىدەك ئورىۋالغانلىقى ئۈچۈن گرافنى كۆڭۈلسىز سورۇنغا چاقىرىشقا پېتىنالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ئالدىنقى كۈنى فرانس سېن - مېران خانىمغا تونۇشتۇرۇلغانىدى. سېن - مېران خانىم شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئورنىدىن تۇرغان بولسىمۇ، كېيىن يەنە يېتىپ قالغانىدى.

ئوگايلا قىياس قىلىشقا بولىدۇكى، موررىبل ئىنتايىن دەككە - دۈكىگە چۈشۈپ قالدى. گرافنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى بۇنى كۆرمەي قېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شۇڭا، مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا ئادەتتىكىدىن بەكرەك خۇش مۇئامىلىدە بولدى. ئۇنىڭ مۇئامىلىسى شۇ قەدەر مۇلايىم بولدىكى، ماكسىملىئان ئۇنىڭغا ھەممىنى سۆزلەپ بېرىشكە تاس قالدى. ھالبۇكى، ئۇ ۋالېنتىناغا بەرگەن ۋەدىسىنى يادىغا ئېلىپ، بۇ سىرنى يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلاپ قالدى.

شۇ بىر كۈن ئىچىدە ماكسىملىئان ۋالېنتىنانىڭ خېتىنى 20 قېتىمچە ئوقۇپ چىقتى. بۇ، ۋالېنتىنانىڭ ئۇنىڭغا يازغان بىرىنچى خېتى ئىدى، يەنە كېلىپ قانداق سەۋەبتىن يېزىلغان - ھە! ئۇ، خەتنى ھەر قېتىم ئوقۇغاندا ۋالېنتىنانى بەختلىك قىلىش توغرىسىدا ئۆز - ئۆزىگە قەسەمياد قىلاتتى. دېمىسىمۇ، بۇنداق جاسارەتلىك ئىشقا بەل باغلىغان قىزغا باش ئۇرسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ - دە! ئۇ قىز ئۆزىنىڭ بارلىقىنى بىر كىشىگە بېغىشلىغانىكەن ئۇ كىشىمۇ ئۇنىڭغا پىداكارلىق بىلەن خىزمەت قىلىشى

كېرەك! ئۇ قىزنىڭ سۆيگىنى ئۇنى يالقۇنلۇق يۈرەكتىن قەدىرلىشى كېرەك! ئۇ قىز ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەم خانىش، ھەم ئايال. ئۇنى سۆيۈش، ئۇنى ئىززەتلەش ئۈچۈن گويا بىر قەلب ئازلىق قىلىدۇ.

موررىبل ئېيتقۇسىز ھاياجان ئىچىدە ۋالېنتىنانىڭ «مەن كەلدىم، ماكسىملىئان، مەن سىزنىڭ» دېگىنىنى ئاڭلايدىغان پەيتكە تەقەززا بولاتتى.

ئۇ، قېچىش ئۈچۈن ھەممە نەرسىنى تەڭ قىلىپ قويغانىدى. كۆكتاتلىقتىكى بېدىلەر ئارىسىغا ئىككى دانە شوتىنى يوشۇرۇپ قويىدى. ماكسىملىئان شەخسەن ئۆزى ھەيدىگۈسى پەيتۇن تەييارلاپ قويۇلدى. ئۇ مالاينى كېرەك قىلمىدى، پەنەرنى ياقمىدى، لېكىن ئۇنى بىرىنچى دوقمۇشقا كېلىشى بىلەنلا يېقىشنى ئويلىدى، چۈنكى ئۇنداق قىلماي، ھەددىدىن ئارتۇق ئېھتىياتچانلىق قىلىپ كەتسە، ساقچىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىش ئېھتىمالى بار ئىدى.

تۇرۇپلا موررىبلنىڭ تەنلىرىگە تىترەك ئولىشىپ كېتەتتى. ئۇ، ۋالېنتىنانىڭ توسۇقتىن ئارتىلىپ ئۆتۈشىگە ھەمكارلىشىدىغان، ئۇنىڭ قورقۇپ بوشىشىپ كەتكەن بەدىنىنى ئۆزىنىڭ قۇچىقىغا ئالىدىغان پەيتنى ئويلايتتى. شۇ كەمگىچە ئۇ ۋالېنتىنانىڭ پەقەت قولىنلا تۇتقان ياكى بارماقلىرىنىڭ ئۇچلىرىنلا سۆيگەنىدى.

كۈن پېشىندىن ئۆتۈپ، موررىبل بەلگىلەنگەن ۋاقىتنىڭ يېقىنلاپ قالغىنىنى ھېس قىلغاندىن كېيىن پىنھانلىقىنى خالاپ قالدى. ئۇنىڭ قېنى قايناپ كەتتى. شۇ تاپتا ھەر قانداق ئادەمنىڭ سوئالى، ئەگە يېقىن دوستىنىڭ ئاۋازىمۇ ئۇنىڭ سەپرايىنى ئۆرلەتكەن بولاتتى. ئۇ ئۆز ھوجرىسىغا كىردى ۋە ئىشكىنى ئىچىدىن ئېتىۋېلىپ، كىتاب ئوقۇشقا ئورۇنۇپ باقتى، لېكىن كۆزلىرى قۇردىن - قۇرغا كۆچكەندەك قىلغان بىلەن ھېچنېمىنى

كۆرمەيتتى. ئاخىرى، ئۇ، گىتابنى چۆرۈپ تاشلىدى ـ دە، قېچىش ئىشنى قايتىدىن ئويلاشقا كىرىشىپ كەتتى.

بەلگىلەنگەن ۋاقىت يېقىنلاشماقتا ئىدى.

ئاشىق بولغان كىشى سائەت ستىرىلكىلىرىنىڭ ئۆز مەيلىچە مېڭىشىغا قاراپ تۇرىدىغان ئەھۋال تېخى كۆرۈلۈپ باققىنى يوق. موررىل سائىتىنى شۇنداق ئەسەبىلىك بىلەن سىلكىشكە باشلىدىكى، كەچ سائەت ئالتە بولغاندا سائەت ستىرىلكىلىرى سەككىز يېرىمنى كۆرسىتىپ قالدى. شۇ چاغدا ئۇ، «ئەمدى ماڭسام بولىدۇ» دېگەن پىكىرگە كەلدى. گەرچە كىلىشمىنىڭ ئىمزالىنىشى سائەت توققۇزغا بەلگىلەنگەن بولسىمۇ، ۋاقىتنا بۇنداق پايدىسىز ئىشنىڭ باشلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرماسلىقى مۇمكىن ئىدى. شۇنداق قىلىپ موررىل دەل سائەت سەككىز يېرىمدا مېلې كوچىسىدىن يولغا چىقىپ، فىلىپ رۇل چېركاۋىنىڭ سائىتى سەككىزگە جاڭ ئۇرغاندا ئۆزىنىڭ كۆكتاتلىقىغا كىرىپ كەلدى.

ئۇ، ئات ـ ھارۋىسىنى ئۆزىنىڭ ئادەتتىكى پانالىنىش جايى بولغان ئەسكى كەپىنىڭە يۆشۈرۈپ قويدى.

ئاستا ـ ئاستا قاراڭغۇ چۈشۈپ، باغ ئىچىدىكى باراقسان دەرەخلەر چوڭ ـ چوڭ قارا گەۋدىلەرگە ئايلاندى.

موررىل ئۆزىنىڭ پانالىق جايىدىن چىقىپ، يۇرىكى سالغان ھالدا رېشاتكىدىن قارىدى. باغ ئىچىدە ھېچكىم يوق ئىدى. سائەت سەككىز يېرىمغا جاڭ ئۇردى.

تەقەززالىق ئىچىدە يېرىم سائەت ئۆتتى. موررىل توسۇق ئالدىدا ئۈياق ـ بۇياققا ماڭاتتى ۋە ھە دېسىلا توختاپ، تاختا تايلارنىڭ يوچۇقلىرىدىن مارايتتى. باغ ئىچى بارغانسېرى قاراڭغۇلىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ھەرقانچە قارىماي قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن ئاق كۆڭلەكنى كۆرەلمىدى، ھەرقانچە تىكشايمۇ جىمجىتلىق ئىچىدىن قەدەم شەپىسىنى ئاڭلىيالمىدى.

دەرەخلەر ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئۆيدە تېخىچە چىراغ يېقىلمىدى. كېلىشىمنىڭ ئىمزالىنىشىدەك مۇھىم ئىشنىڭ بېجىرىلىشىنى بىلدۈرىدىغان ھېچقانداق ئالامەت كۆرۈنمەيتتى.

موررىل سائىتىنى چىقىرىپ قارىسا توققۇزدىن چارەك ئۆتۈپتۇ، ئەمما شۇ پەيتته چېركاۋنىڭ سائىتى توققۇز يېرىمغا جاڭ ئۇرۇپ، ئۇنىڭ يانچۇق سائىتىنىڭ خاتالىقىنى مەلۇم قىلدى. دېمەك، ۋالېنتىنا ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتىن يېرىم سائەت ئېشىپ كەتكەنىدى. ئۇ، سائەت توققۇزدا چىقمەن دېگەنىدى. شۇڭا، ئۇنىڭدىن بالدۇر چىقسا چىقاتتىكى، ھەرگىز كېيىن قالماسلىقى كېرەك ئىدى.

موررىل ئۇچۇن بۇ ئەڭ ئېغىر مىنۇتلار ئىدى. ھەر بىر سېكۇنت ئۇنىڭ يۈرىكىگە قوغۇشۇن بولغا بىلەن ئۇرغاندەك تۇيۇلاتتى. يوپۇرماقلارنىڭ شىلدىرلاپ قېلىشى، شامالنىڭ يېنىك كىنە غۇيۇلدىشى ئۇنى چۆچۈتەتتى ۋە ئۇنىڭ ماڭلىيىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كېتەتتى. شۇنداق چاغلاردا ئۇ بېشىدىن تاپىنىغىچە تىترەپ تۇرۇپ، شوتىنى تىكلەيتتى ۋە ۋاقىتنى قولدىن بېرىپ قويماسلىقى ئۈچۇن شوتىنىڭ ئاستىنقى بالدىقىغا يۈتىنى ئالاتتى.

شۇ تەرىقىده ئۇ، قورقۇنچتىن ئۇمىدلىنىشكە ئۆتۈپ، يۈرىكى سىقىلىپ تۇرغۇچە چېركاۋ سائىتى ئونغا جاڭ ئۇردى.

— ياق، — دەپ پىچىرلىدى ماكسىملىئان، — كېلىشىمنىڭ ئىمزالىنىشى بۇنداق ئۇزۇنغا سوزۇلۇشى مۇمكىن ئەمەس. كۈتۈلمىگەن بىر ھادىسە يۈز بەردىمۇ ـ يا؟ مەن بارلىق ئېھتىماللارنى ھېسابقا ئېلىپ، تۇرلۇك رەسمىيەتلەرنىڭ بېجىرىلىشىگە قانچىلىك ۋاقىت كېتىدىغانلىقىنى ھېسابلاپ بولغانىدىم. بىر ئىش بولغان ئوخشايدۇ.

ئۇ، بىردەم رېشاتكىنىڭ ئالدىدا ئۈياق ـ بۇياققا ماڭاتتى.

بىردەم چوغدەك قىزىرىپ تۇرغان ماڭلىينى سوغۇق تۆمۈرگە يېقىپ تۇرۇپ قالاتتى. كېلىشمىگە ئىمزا قويۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ۋالېنتىنا هوشىدىن كېتىپ يېتىپ قالدىمۇ - يا؟ ياكى ئۇ قاچاي دېگەندە تۆتۈلۈپ قالدىمۇ؟ موررېل ئويلاپ - ئويلاپ ئاخىرى مۇشۇنداق ئىككى پەرەزگە كېلىپ توختىدى. بۇ پەرەز-لەرنىڭ ھەر ئىككىسىلا ئۇنى ئۇمىدسىزلىككە سالاتتى.

ئەڭ ئاخىرى ئۇ ۋالېنتىنا قېچىپ چىقىۋاتقاندا ماداردىن كېتىپ، باغ ئىچىدە بىر يەردە يېتىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن دېگەن ئويغا كەلدى.

— ئەگەر شۇنداق بولسا، — دېدى ئۇ شوتىغا يامىشىپ چىقىپ، — ئۆزۈمنىڭ سەۋەنلىكىم بىلەن ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالىمەن!

ئۇنىڭ دىلىغا بۇ ئويىنى سالغان شەيتان بارغانسېرى ئەز-ۋەلەپ، ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە شۇرلاۋاتقاندەك بولدى ۋە بىر نەچچە مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا مەنتىقىي تەپەككۇرنىڭ كۈچى پەرەزنى ئىشەنچكە ئايلاندۇردى. ئۇ، بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتقان قاراڭغۇلۇققا كۆز تىكتى ۋە گويا يول ئۈستىدىكى قۇمدا نېمىدۇر بىر نەرسىنىڭ ياتقانلىقىنى كۆرگەندەك بولدى. موررېل ھەتتا ئۇنى چاقىرىپ تۇۋالاشقا تاس قالدى ۋە گويا شامال تۈتۈق ئىگرىغان ئاۋازنى ئېلىپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

سائەت ئون يېرىمغا جاڭ ئۇردى. ئەمدى تاقەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ماكسىملىئانىڭ چېكە تومۇرلىرى لوقۇلداپ، كۆزلىرى قاراڭغۇلاشتى. ئۇ، توسۇقتىن ئارتىلىپ، يەرگە سەكرەپ چۈشتى.

ئۇ ۋىلفورنىڭ هويلىسىغا چۈشكەندى، ئوغرىلىقچە كىرگەندى. بۇنداق ھەرىكەتنىڭ ئېھتىمالدىكى ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۇ بىلەتتى. لېكىن ئۇنىڭدىن قورقسا بۇ يەرگە كەلمىگەن بولاتتى.

ئۇ، بىردەم تام ياقىلاپ ماڭدى - دە، ئاندىن تېزلىكتە يولنى كېسىپ ئۆتۈپ، دەرەخلەر ئارىسىغا كىردى ۋە ھەش-پەش دېگۈچە دەرەخزارلىقنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى. ئەمدى، ئۇ تۇرغان يەردىن ئۆيىنى كۆرۈشكە بولاتتى.

موررېل بايا قاراڭغۇلۇق ئىلكىدىكى باغقا كۆز تىكىپ، مېڭىسىدىن ئۆتكۈزگەن پەرەزلىرىنىڭ توغرىلىقىغا ئەمدى ئىشەنچ ھاسىل قىلدى. دېرىزىلەر مۇھىم ئىشلار بولىدىغان كۈنلەرگە مۇناسىپ هالدا يورۇق بولماستىن، ئەكسىچە، گويا قارامتۇل ماددىغا ئايلىنىپ قالغاندەك تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئايىنى توسۇۋالغان يوغان بۇلۇت كۆلەڭگە تاشلاپ تۇراتتى.

پەقەت ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۇچ دېرىزىدىلا ئارىلاپ - ئارىلاپ جانسىز يورۇقلۇق پىلىلداپ قالاتتى. بۇ ئۇچ دېرىزە سېھن - مېھمان خانىمنىڭ ھۇجرىسىنىڭ دېرىزىلىرى ئىدى.

قىزىل پەردىلىك دېرىزىلەر مۇقىم يورۇتۇلغان بولۇپ، بۇ ۋىلفور خانىمنىڭ ھۇجرىسى ئىدى.

موررېل بۇنى قىياسەن بىلدى. ئۇ، ۋالېنتىنانىڭ مېڭىش-تۇرۇشلىرىنى ھەر دەم كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ تۇرۇش ئۈچۈن بۇ ئۆينىڭ ئىچكى تۈزۈلمىسىنى كۆپ قېتىم سوراپ بىلىۋالغان ئىدى. شۇڭا، بۇ ئۆينى تېخى كۆرمەي تۇرۇپلا ئۇنىڭ ئىچكى تۈزۈلمىسى بىلەن تونۇشۇپ بولغانىدى.

بۇ قاراڭغۇلۇق ۋە جىمجىتلىق موررېلنى ۋالېنتىنانىڭ چىقىپ‌كېتىشىدىن بەتەر قورقۇتۇۋەتتى. ئۇ، ھەسرەتتىن ئۆزىنى يوقىتىپ، ۋالېنتىنانى كۆرۈش ئۈچۈن ھېچقانداق ئىشتىن باش تارتماسلىقىقارار قىلدى. ئۇ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەسلىكى ئىش قىلىپ بىر كېلىشىمسىلىكنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى پەملىدى. ئۇ، دەرەخزارلىقنىڭ چېتىگە كەلدى ۋە ھەممە تەرىپىدىن ئوچۇق تۇرغان گۈلزاردىن يۈگۈرۈپ ئۆتەي دەپ تۇرۇشقا، شامال يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان ئاۋازلارنى ئېلىپ كەلدى.

ئۇ دەرھال دەرەخزارلىققا ئىچكىرىلەپ كىرىپ، قاراڭغۇنىڭ پانالىققىدا ئۇنچىقماي، قىمىر قىلماي تۇردى. ئۇ قانداق قىلىشنى ئويلاپ قويدى. ئەگەر بۇ ۋالېنتىنا بولۇپ، بۇ يەردىن ئۆزى يالغۇز ئۆتسە، ئۇنى چاقىرىدۇ؛ ئەگەر ئۆزى يالغۇز بولمىسا، ھېچبولمىغاندا ئۇنىڭ ساق ـ سالامەت ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالىدۇ؛ ئەگەر بۇ باشقا كىشىلەر بولسا، ئۇلارنىڭ سۆزىنى تىڭشاپ بۇ چۈشىنىكسىز سىردىن ۋاقىپلىنىدۇ.

بۇ چاغدا ئاي بۇلۇتلار ئارىسىدىن سۈزۈلۈپ چىقىپ، موررېل ئۆي ئىشىكىدىن ۋىلفور بىلەن يەنە بىر قارا كىيىملىك كىشىنىڭ چىققانلىقىنى كۆردى. ئىككىيلەن پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، يولغا چىقتى. ئۇلار ئەمدىلا بىرنەچچە قەدەم مېڭىشغا، موررېل قارا كىيىملىك كىشىنىڭ دوختۇر ئاۋرىنىي ئىكەنلىكىنى تونۇدى. موررېل ئۇلارنىڭ مۇشۇ تەرەپكە كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، ئىختىيارسىز ھالدا ئارقىغا داجىدى ۋە يوغان بىر ئىرەن دەرىخىگە تاقىلىپ، توختىدى.

بىردەمدىن كېيىن ۋىلفور بىلەن دوختۇرنىڭ ئايىغلىرى ئاستىدىكى قۇمنىڭ شىرىقلىشى جىمجىتى.

ـ شۇنداق، قەدىرلىك دوختۇر، ـ دېدى خانىم مۇپەتتىش، ـ دەرۋەقە ، بىزگە خۇدانىڭ قارغىشى تەگدى. نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق ئۆلۈم! كۈتۈلمىگەن زەربە! ماڭا تەسەللى بەرمەڭ، قەلبىمدىكى جاراھەت بەك يېڭى، بەك ئېغىر. ئۆلدى، ئۆلدى!

ماكسىملىئانىڭ پېشانىسىدىن سوغۇق تەر چىقىپ، چىشلىرى جالاقلاپ كەتتى. ۋىلفور ئۆزى خۇدانىڭ قارغىشى تەگكەن دەپ ئاتىغان بۇ ئۆيدە كىم ئۆلگەندۇر؟

ـ قەدىرلىك ۋىلفور ئەپەندى، ـ دېدى دوختۇر ۋە ئۇنىڭ ئادەتتىكىدىن باشقىچە ئاۋازىدىن موررېلنىڭ قورقۇنچى

ئېغىرلىقىنى كەتتى، ـ مەن سىزگە تەسەللى بېرىش ئۈچۈن بۇ يەرگە باشلاپ چىقمىدىم، بەلكى ئەكسىچە.

ـ نېمىدېمەكچىسىز؟ ـ قورقۇپ سورىدى خانىم مۇپەتتىش.

ـ شۇنى دېمەكچىمەنكى، سىزگە كەلگەن بۇ بەختسىزلىك ئارقىسىدا يەنمۇ چوڭراق بەختسىزلىك يوشۇرۇنغان بولۇشى مۇمكىن.

ـ ۋاي خۇدا! ـ دەپ پىچىرلىدى ۋىلفور قوللىرىنى مىجىقلاپ، ـ ماڭا دەيدىغان يەنە قانداق گېپىڭىز بارمىكىن؟

ـ بۇ يەردە بىزدىن باشقا كىشى يوقتۇر، دوستۇم؟

ـ ھەئە، ئەلۋەتتە. نېمە ئۈچۈن بۇنچىلىك ئېھتىيات قىلىسىز؟

ـ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، مەن سىزگە كىشىنى چۆچۈتكۈدەك بىر گەپنى ئېيتماقچى، ـ دېدى دوختۇر، ـ كېلىڭا، ئولتۇرايلى.

ۋىلفور ئۆزىنى سكامېيكىغا تاشلىۋەتتى. دوختۇر ئۆرە تۇرۇپ بىر قولىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويدى.

قورقۇپ كەتكەنلىكتىن موررېلنىڭ تەنلىرى مۇزلاپ كەتتى ۋە ئۇ يۈرىكىنىڭ سوقۇشى ئاڭلىنىپ قالمىسۇن دەپ، بىر قولى بىلەن كۆكرىكىنى، يەنە بىر قولى بىلەن پېشانىسىنى بېسىۋالدى. ئۇنىڭ يۈرىكىدىن چىقىۋاتقان «ئۆلدى، ئۆلدى!» دېگەن ئاۋاز مېڭىسىدە ئەكس ئېتىۋاتاتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭغا خۇددى ئۆزى ئۆلۈپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

ـ سۆزلەڭ، دوختۇر، قۇلىقىم سىزدە، ـ دېدى ۋىلفور، ـ يەنە زەربە بېرىڭ مەن ھەممىسىگە تەييار.

ـ توغرا، سېن ـ مېھران خانىم خېلىلا ياشىنىپ قالغان، لېكىن ئۇنىڭ سالامەتلىكى بەك ياخشى ئىدى.

ئون مىنۇتتىن بېرى موررېل تۇنجى قېتىم ئەركىن تىنىق ئالدى.

— ئۇنى دەرد - ھەسرەت تۆگەشتۇرىۋەتتى، — دېدى ۋىلفور، شۇنداق، دەرد - ھەسرەت ئۇ 40 يىللىق ئۆمرىنى ماركىز بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن ئەمەسمۇ.

— گەپ دەرد - ھەسرەتتە ئەمەس، قەدىرلىك دوستۇم، — دېدى دوختۇر، — دەرد - ھەسرەتتىن ئۆلىدىغان ئىشلار كەمدىن - كەم ئۇچرايدۇ، لېكىن ئۇنداق ئۆلۈم بىر كۈن، بىر سائەت ياكى ئون مىنۇتنىك ئىچىدە يۈز بەرمەيدۇ.

ۋىلفور ئۈن - تىن چىقارماستىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئالاقزادىلىك بىلەن دوختۇرغا قارىدى.

— سەكىرات ئۇستىدە سىز بارمىدىڭىز؟ — سورىدى ئاۋۇرىنىي.

— ئەلۋەتتە، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش، — سىز مېنىك قۇلىقىمغا «چىقىپ كەتمەك» دەپ پىچىرلاپ قويغانىدىڭىزغۇ،

— سېن - مېران خانىمغا قازا يەتكۈزگەن كېسەللىكنىك ئالامەتلىرىگە دىققەت قىلدىڭىزمۇ؟

— ھەئە. ماركىز خانىمنىك بىرنەچچە مىنۇت ئارىلىقتا بىر قېتىمدىن كېسىلى تۇتتى، ھەر قېتىم تۇتقاندا ئالدىنقىسىدىن قاتتىقراق بولدى. سىز كىرگەن چاغدا ئۇنىڭ نەپىسى بوغۇلۇشقا باشلىغانىدى. ئاندىن ئۇنىڭ كېسىلى يەنە بىر قېتىم تۇتتى. مەن بۇنى ئەسەبىيلىكتىن بولغان دەپ ئويلاپتىمەن. كېيىن ئۇ، تۆشەكتىن قوزغىلىپ، پۇت - قوللىرى ۋە بوينى غەيرىي تەبئىي ھالدا تارتىشىپ قېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، خاتىرجەمسىزلىنىشكە باشلىدىم. شۇندىلا سىزنىڭ چىرايىڭىزغا قاراپ، ئىشىنىڭ چاتاق بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندىم. ئۇ تىنچلانغاندىن كېيىن سىزنىڭ كۆزلىرىڭىزگە تەلمۈردۈم، لېكىن سىز ماڭا قارىماستىن، ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ ئولتۇردىڭىز. ئۇنىڭ كېسىلى ئىككىنچى قېتىم تۇتقاندىمۇ مەن تەرەپكە قارىمىدىڭىز، ئىككىنچى قېتىملىق تۇتۇش تېخىمۇ

قورقۇنچلۇق بولۇپ، ئەزالىرى يەنە تارتىشىپ قالدى، لەۋلىرى كۆكىرىپ، كىرىشىپ كەتتى. ئۇچىنچى قېتىملىق تۇتۇشتا ئۇ قازا تاپتى. بىرىنچى قېتىم تۇتقاندىن كېيىنلا مەن ئۇنى تۇتقاقلىق بولسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم، سىزمۇ شۇنداق دېگەنىدىڭىز.

— ھەئە، باشقىلارنىڭ ئالدىدا شۇنداق دېدىم، — دېدى دوختۇر، — لېكىن بىز ھازىر يالغۇز.

— نېمىدېمەكچى بولۇۋاتىسىز؟

— تۇتقاقلىق ۋە ئۆسۈملۈك ئوغلىرى بىلەن زەھەرلىنىشنىڭ ئالامەتلىرى ئوخشاش بولىدۇ دېمەكچىمەن.

ۋىلفور ئورنىدىن دەس تۇرىدى، لېكىن بىردەم ھەرىكەتسىز، ئۇنسىز تۇرغاندىن كېيىن يەنە سكامېيكىغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

— سۇبھاناللا، دوختۇر، — دېدى ئۇ، — نېمىدەۋاتقىنىمنى چۈشىنىۋاتامسىز؟

موررىبل، بۇ ئوكۇمۇ، چۈشۈمۇ، دەپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالدى.

— ماڭا قاراڭ، — دېدى دوختۇر، — بۇ گەپلىرىمنىڭ قانچىلىك جىددىيلىكىنى ۋە بۇنى كىمگە سۆزلەۋاتقىنىمنى بىلىپ تۇرىۋاتىمەن.

— كىمگە سۆزلەۋاتىسىز؟ مەنسەپدارغىمۇ ياكى دوستىڭىزغۇمۇ؟ — سورىدى ۋىلفور.

— دوستۇمغا، ھازىر پەقەت دوستۇمغىلا سۆزلەۋاتىمەن، تۇتقاقلىق ۋە ئۆسۈملۈكلەر بىلەن زەھەرلىنىشنىڭ ئالامەتلىرى شۇ قەدەر ئوخشايدۇكى، مۇبادا بۇ ئىككىسىنى ئايرىپ بېرىشكە توغرا كەلسە، تەڭلىكتە قالغان بولاتتىم. شۇڭا، يەنە بىر قېتىم ئېيتىمەنكى، مەن سىزنى مەنسەپدار سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى دوست سۈپىتىدە كۆرۈپ سۆزلەۋاتىمەن. مەن يېرىم سائەتتىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە كېسەللىكنىڭ تۇتۇشى، تارتىشىپ قېلىشلار ۋە ئاخىرى سېن - مېران خانىمنىڭ ۋاپات بولۇشىنى كۆزىتىپ تۇل

ئوردۇم. مەن ئۇنىڭ زەھەرلىنىشتىن قازا تاپقانلىقىنلا ئەمەس، ئۇنىڭ نېمە بىلەن زەھەرلەنگەنلىكىنمۇ ئېيتىپ بېرەلەيمەن.

— دوختۇر، دوختۇر!

— زەھەرلىنىشنىڭ ھەممە ئالامەتلىرى كۆرۈلدى: ئۇيقۇچانلىق بىلەن كېسەللىكنىڭ ئەسەبىيلەرچە تۇتۇشى. مېڭىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق قىزىپ كېتىشى، ئەزالارنىڭ كۆيۈشۈپ قېلىشى. سېن - مېھران خانىم بروتسەن ياكى ستريخنىن ئېچىپ ئۆلگەن. بۇنى باشقىلار ئۇنىڭغا بىلدۈرگەنلىكتىن ياكى ئۇقۇشماسلىقتىن ئېچ كۆزۈپ قويغان بولۇشى مۇمكىن.

ۋىلفور دوختۇرنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى.

— ئاھ، بۇ نېمىدېگەن گەپ! — دېدى ئۇ، — بۇ ئوكۇم ئەمەس، چۈشۈم، چۈشۈم! سىزگە ئوخشاش ئادەمنىڭ ئاغزىدىن بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاش نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق! ئۆتۈنۈپ قالاي، دوختۇر، ئۇنداق دېمەڭ، سىزنىڭ خاتالىشىپ قالغان بولۇشىڭىزمۇ مۇمكىنغۇ!

— ئەلۋەتتە، شۇنداق بولۇشىمۇ مۇمكىن، لېكىن ...

— لېكىن؟

— لېكىن، مەن خاتالاشمىدىم دەپ ئويلايمەن.

— دوختۇر، ماڭا رەھىم قىلىڭ. يېقىنقى كۈنلەردىن بېرى شۇنداق مىسلىسىز ئىشلار بولۇۋاتىدۇكى، ساراڭ بولۇپ قالارمەنمۇ دەپ قورقۇۋاتىمەن.

— سېن - مېھران خانىمنىڭ كېسىلىنى مەندىن باشقا كىشىمۇ كۆرگەنمۇ؟

— ياق.

— رېتسېپنى ماڭا كۆرسەتمەستىن بىرەر دورا سېتىۋالغانمۇ؟

— ياق.

— سېن - مېھران خانىمنىڭ دۈشمەنلىرى بارمىدى؟

— ئۇنداق گەپنى ئاڭلاپ باقمىغان.

— ئۇنىڭ ئۆلۈشىنى كۆزلىگەن ئادەم بارمۇ؟

— يوق، ۋاي خۇدايىم، زادى يوق. ئۇنىڭ بىردىنبىر مىراسخورى مېنىڭ قىزىم، ۋالېنتىنا، ئۆزى يالغۇز ... ئاھ، ئەگەر مېنىڭ ئاشۇنداق ئىشنى ئويلىشىم مۇمكىن بولسا، بىر دەقىقە ئىچىدە بولسىمۇ ئۆزىگە شۇنداق ئوينى سەھنۇرالغان يۇرىكىمنى خەنجەر بىلەن تېشىۋەتكەن بولاتتىم.

— بۇ نېمىدېگىنىڭىز، دوستۇم! — دەپ خىتاب قىلدى ئاۋرىنىي، — خۇدا ئۆزى كۆرۈپ تۇرىدۇ، ھېچكىمنى ئەيىبلىمەكچى ئەمەسمەن. سۆزۈمنى چۈشىنىڭ، مەن پەقەت بىرەر تاسادىپىي لىق، خاتالىشىش بولۇپ قالدىمىكىن دەۋاتىمەن. مەيلى تاسادىپىي لىق بولسىمۇ ياكى خاتالىشىش بولسۇن، ئىش قىلىپ، پاكىت ئېنىق. شۇ پاكىت مېنىڭ ۋىجدانىمنى زۇۋانىغا كەلتۈرىۋاتىدۇ، مېنىڭ سىزگە بۇ ھەقتە گەپ قىلىشىمنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. ئېنىقلاپ بېقىڭ.

— كىمدىن؟ قانداق قىلىپ؟ نېمىنى؟

— ئالايلى، قېرى خىزمەتكار باررۇئا خاتالىشىپ قېلىپ، ئۆزىنىڭ خوجايىنى ئۈچۈن تەييارلانغان دورىنى ماركىز خانىمغا بېرىپ قويدىمۇ قانداق؟

— ئاتامنىڭ دورىسىنى؟

— ھەئە.

— شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ، سېن - مېھران خانىم نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ دورىسىنى ئېچسە نېمە ئۈچۈن زەھەرلىنىپ قالىدۇ؟

— ئۆزىڭىزگە مەلۇم، بەزى كېسەللەرنى داۋالاشتا زەھەرلىك دورىلار ئىشلىتىلىدۇ. جۈملىدىن، پالەچ كېسىلىمۇ شۇنداق. ئۈچ ئاي ئىلگىرى مەن نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ ھەربىكەتلىنىش ۋە سۆزلەش ئىقتىدارىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىدە-

غاننىڭ ھەممىنى قىلىپ، بولۇپ. ئەڭ ئاخىرقى چارىنى قوللىنىش قارارىغا كەلگەنىدىم. شۇندىن بېرى ئۇنى بىرۇتسىن بىلەن داۋالاۋاتىمەن. شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭغا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بەرگەن دورامنىڭ تەركىبىدە ئالتە سېنتىگرام بىرۇتسىن بار. بۇنچىلىك ۋەزنىدىكى بىرۇتسىن نۇقۇرتىپې ئەپەندىنىڭ پالەچ بولغان ئەزالىرىغا زەردە يەتكۈزمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، بىرۇتسىن تەدرىجىي ھالدا كۆپەيتىلىپ، ھازىرقى ۋەزنىگە يەتكۈزۈلدى. لېكىن، بۇنى باشقا ئادەم ئېچىسە ئۆلىدۇ.

— شۇنداق، لېكىن سېن ـ مېھران خانىمنىڭ ھۇجرىسى بىلەن نۇقۇرتىپې ئەپەندىنىڭ ھۇجرىسى بىر ـ بىرىگە تۇتاشمايدۇ، بارروئامۇ قېيىن ئانامنىڭ ئۆيىگە زادى كىرىپ باقمىغان. دوختۇر، مەن سىزنى ئەڭ بىلىملىك دوختۇر، مۇھىمى، ئەڭ خالىس ئادەم دەپ ھېسابلايمەن. ھەر قانداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ سىزنىڭ سۆزلىرىڭىز مەن ئۈچۈن قۇياشتەك پارلاق قىبلىنامە. شۇنداق بولسىمۇ، دوختۇر، شۇنداق بولسىمۇ، سىزگە ھەر قانچە ئىشەنسەممۇ، يەنىلا «خاتالىشىش ئىنسانىنىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر» دېگەن ماقالدىن مەدەت ئالغۇم كېلىدۇ.

— ماڭا قاراڭ، ۋىلفور، — دېدى دوختۇر، — مېنىڭ كەسپداشلىرىمدىن قايسى بىرىگە ماڭا ئىشەنگەندەك ئىشىنىسىز؟

— بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز؟ نېمە قىلىشنى ئويلاۋاتىسىز؟

— شۇ كىشىنى چاقىرىڭ. مەن ئۇنىڭغا ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن. ئىككىمىز بىرلىكتە جەسەتنى يېرىپ كۆرەيلى.

— زەھەر ئىزلىرىنى تېپىش ئۈچۈنمۇ؟

— ياق، مەن ئۇنداق دېمىدىم. بىز ئېرۋا سىستېمىسىنىڭ بۇزۇلۇشىنى تەكشۈرىمىز، ئۆلۈم سەۋەبلىرىنى ئېنىقلايمىز. شۇندىن كېيىن سىزگە مۇنداق دەيمىز: قەدىرلىك ۋىلفور ئەپەندى، ئەگەر بۇ دېققەتسىزلىكتىن بولسا، خىزمەتكارلىرىڭىزغا دېققەت قىلىڭ،

ئەگەر ئۆچمەنلىكتىن بولسا، دۈشمەنلىرىڭىزگە دېققەت قىلىڭ.

— ئويلاپ سۆزلەڭ، ئاۋرىنىپ! — دېدى روھىي چۈشكەن ۋىلفور، — بۇ سىرنى سىزدىن باشقا بىر كىشى ئۇقۇپ قالسىلا تەرگەۋ قىلىش باشلىنىدۇ. ھالبۇكى، مېنىڭ ئۆيۈمدە تەرگەۋ قىلىشىا قانداق بولغىنى! شۇنداقتىمۇ، — دېدى يەنە خانلىق مۇپەتتىش ئېسىنى يىغۋېلىپ ۋە دوختۇرغا دىلغۇللۇق بىلەن قاراپ، — ئەگەر سىز شۇنداق قىلىشنى خالىسىڭىز، شۇنى تەلەپ قىلىڭىز، سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك قىلايلى. توغرا، شۇنداق قىلىسام بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ، مېنىڭ خىزمەت ئورنۇم شۇنداق قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ھەي، دوختۇر، كۆرىۋاتىسىز، مەن پۈتۈنلەي گاڭگىراپ قالدىم. شۇنچىلىك قايغۇدىن كېيىن يەنە بۇنداق چاتاقمۇ چىقارمۇ! ئايالىم بىلەن قىزىم بۇنى كۆتۈرەلمەيدۇ. ئەمدى ئۆزۈمگە كەلسەم، دوختۇر، جەمئىيەتتە ماڭا ئوخشاش ئورۇن تۇتۇپ، 25 يىل ئۇدا خانلىق مۇپەتتىشلىك مەنسىپىدە ئولتۇرغان ئادەمنىڭ دۈشمەنلىك بولۇشى تۇرغان گەپ. مېنىڭ دۈشمەنلىرىم ئاز ئەمەس. بۇ ئىش ئاشكارىلانسا ئۇلار خۇشال بولىدۇ، تەنتەنە قىلىشىدۇ، مەن ئاھانەتكە قالىمەن، بۇنداق ئۇششاق گەپلەرنى قىلىپ ئولتۇرغىنىمنى ئەپۇ قىلىڭ. ئەگەر سىز روھانىي بولسىڭىز بۇ گەپلەرنى دېمىگەن بولاتتىم. لېكىن سىز ئىنسان، كىشىلەرنىڭ قەلبىنى چۈشىنەلەيسىز. دوختۇر، دوختۇر، ماڭا بۇ گەپلەرنى دېمىگەن بولۇڭ، ماقۇلمۇ؟

— قەدىرلىك ۋىلفور ئەپەندى، — دېدى دوختۇر تەسىرلەنگەن ھالدا، — مېنىڭ بىرىنچى بۇرچۇم ئىنسانپەرۋەرلىك. ئەگەر بۇ ئىشتا ئىلىم ـ پەن ئاجىزلىق قىلمىغان بولسا، سېن ـ مېھران خانىمنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان بولاتتىم. بىراق، ئۇ ئۆلدى. مەن ئەمدى تىرىكلەرنى ئويلىشىم كېرەك. بۇ دەھشەتلىك سىرنى يۇرىكىمىزنىڭ چوڭقۇر يېرىگە يوشۇرۇپ قويايلى. ئەگەر بىرەر

ئادەم بۇنى ئۇقۇپ قالسا، مېنىڭ بۇ ھەقتە گەپ قىلىشقانلىقىمنى مەسئۇلىيەتسىزلىكتىن بولغان دەپ ئويلىسۇن. مەن بۇنىڭغا رازى. لېكىن سىز بۇنى تەكشۈرۈڭ، ھارماي ـ تالماي، بوشۇشپ قالماي تەكشۈرۈڭ، چۈنكى ئىش مۇشۇنىڭ بىلەنلا توختاپ قالماسلىقى مۇمكىن ... سىز گۇناھكارنى تاپقاندىن كېيىن، ئەگەر ئۇنى تاپالمىسىڭىز، مەن سىزگە شۇنداق دەيمەن: سىز سوتچى، قانداق قىلىشنى مۇڭاپىق تاپسىڭىز شۇنداق قىلىڭ!

ـــ رەھمەت سىزگە دوختۇر، رەھمەت! ـــ دېدى ۋىلفور ئېيتقۇسىز خۇشاللىق بىلەن، ـــ سىزدەك ياخشى دوستنى تېخى ئۇچراتمىغانىدىم.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ، خۇددى ئاۋرىنىي سۆزىدىن يېنىۋالماسۇن دېگەندەك قىلىپ، دەرھال ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئۇنى ئۆي تەرەپكە باشلاپ ماڭدى.

ئۇلار كەتتى.

موررىل، خۇددى ئۇنىڭغا ھاۋا يېتىشمەيۋاتقاندەك، ئىككى قولى بىلەن شاخلارنى قايرىدى ۋە ئاي نۇرى ئۇنىڭ ئەرۋاھدەك تاتىرىپ كەتكەن چىرايىنى يورۇتتى.

ـــ پەلەك ماڭا رەھىم قىلىپتۇ، لېكىن، بۇ نېمىدېگەن دەھشەتلىك ئىش! ـــ دېدى ئۇ، ـــ ئاھ، بىچار ۋالېنتىنا! ئۇ بۇنچىلىك دەردنى قانداقمۇ كۆتۈرۈپ كېتەر؟

شۇ گەپلەرنى دەپ، ئۇ بىردەم قىزىل پەردىلىك دېرىزىگە، بىردەم ئاق پەردىلىك ئوچ دېرىزىگە قارايتتى.

قىزىل پەردىلىك دېرىزىدە يورۇقلۇق پۈتۈنلەي دېگۈدەك يوق ئىدى. ۋىلفور خانىم لامپىنى ئۆچۈرىۋەتكەن بولسا كېرەك. ئەمدى بۇ دېرىزىدە پەقەت جىن چىراغىنىڭ يورۇقىلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بۇ چاغدا بىنانىڭ يەنە بىر چېتىدىكى ئاق پەردىلىك

دېرىزىلەردىن بىرى ئېچىلدى. كېچىلىك قاراڭغۇدا مەشنىڭ ئۈستىدىكى شامنىڭ خىرە يورۇقلۇقى پىلىلداپ كۆرۈنەتتى. بالا كوندا قانداقتۇر بىر كۆلەڭگە پەيدا بولدى. موررىل چۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭغا كىمدۇ بىرنىڭ ئۇن سېلىپ يىغلاۋاتقانلىقى ئاڭلاندى.

بۇ غەيرەتلىك ۋە ئىرادىلىك ئادەمنىڭ ئىنسانلاردا بولىدىغان ئىككى خىل زور ھېسسىيات ـ مۇھەببەت ۋە قورقۇنچ بىلەن ھاياجلانغان ۋە جىددىيلەشكەن ھالدا ئۈنچىلىك روھسىزلىنىپ، خۇراپىي قاراشلارغا بېرىلىپ كەتكەنلىكى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

ئۇ، گەرچە خىلۋەتلىكتە مۆكۈنۈپ تۇرغان بولۇپ، ۋالېنتىنانىڭ ئۇنى كۆرەلىشى مۇمكىن بولمىسىمۇ، ئۇنىڭغا گويا كى دېرىزە تۈۋىدىكى كۆلەڭگە ئۇنى چاقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. بۇ ئوي ئۇنىڭ جىددىيلەشكەن مېڭىسىدە ئەكس ئېتىپ جۇشقۇنلۇق يۈرىكىدە قارارلاشتى. بۇ خىل روھىي ئالدىنىش ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا شەكسىز رېئاللىققا ئايلاندى. ۋە ئۇ ياشلىقنىڭ يۈگەنسىز ھېسسىياتىغا ئەگىشىپ، ئۆزى مۆكۈنۈپ تۇرغان جايدىن ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ، باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىنى، ۋالېنتىنانىڭ قورقۇپ كېتىپ ۋاراقراپ تاشلىشىنى ۋە شۇنىڭ بىلەن ئەنسىزچىلىك پەيدا بولۇشىنى ئويلىمىدى. ئۇ، ئاي نۇرىدا ئاپئاق كەڭرى كۆلدەك كۆرۈنۈپ تۇرغان گۈلزاردىن ئىككى ئاتلاپلا ئۆتتى ـ دە، بىنانىڭ ئالدىدىكى ئاپپلىسىن كۆچەتلىرى تىكىلىگەن تەشتەكلەر يېنىغا كەلدى، ئاندىن پېشايۋانغا يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئىشىكنى ئاچتى.

ۋالېنتىنا ئۇنى كۆرمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى كۆپكۆك ئاسماندا ئۇزۇپ كېتىۋاتقان كۈمۈش رەڭ بۇلۇتقا قارىتىلغانىدى. بۇ بۇلۇت خۇددى ئەرشكە ئۇچۇپ چىقىپ كېتىۋاتقان كۆلەڭگىگە ئوخشايتتى. قەلبى ئۆرتەنىگەن قىز ئۇنىڭغا قاراپ، بەجايىكى مومىسىنىڭ روھىنى كۆرگەندەك بولاتتى.

ئۇنىڭغىچە، موررىل ئايۇاندىن ئۆتۈپ، پەلەمپەي سالاسۇنىغا قول ئۇزاتتى. پەلەمپەي باسقۇچلىرىغا گىلەم سېلىنغان بولغاچقا، ئۇنىڭ قەدەم تاۋۇشلىرى ئاڭلانمايتتى. ئۇنداق بولمىغاندىمۇ، موررىل شۇ قەدەر هاياجانغا كەلگەنىدىكى، ۋىلفورنىڭ ئۆزى چىقىپ قالسىمۇ قورقماس ئىدى. ئۇ، ۋىلفور چىقىپ قالسا قانداق قىلىشىنى بىلەتتى: ئۇ، ۋىلفورنىڭ ئالدىغا كېلىپ، راست گەپنى ئېيتىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ ۋالېنتىناغا بولغان مۇھەببىتىنى چۈشىنىشىنى ۋە رازىلىق بېرىشىنى ئۆتۈنىدۇ. قىسقىسى، موررىل تامامەن تەلۋىلەنگەنىدى.

هېلىمۇ ياخشى، ئۇ هېچكىمنى ئۇچراتمىدى.

ۋالېنتىنانىڭ ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ قۇرۇلۇشى هەققىدە سۆزلەپ بەرگەنلىرى مانا ئەمدى ئەسقاتتى. ئۇ هېچ تېنىمەيلا ئىككىنچى قەۋەتتىكى پەلەمپەي مەيدانچىسىغا چىقتى ۋە شۇ يەردە توختاپ، ئەتراپقا سەپسالدى. بۇ چاغدا هېلىقى يىگا ئاۋازى ئۇنىڭ قاياقتا مېڭىشى كېرەكلىكىنى بەلگىلىدى. ئۇ، شۇ تەرەپكە بۇرۇلۇپ قارىدى. يىگا ئاۋازى يورۇقلۇق نۇرى چىقىۋاتقان يېرىم ئوچۇق ئىشىكنىڭ ئىچكىرىسىدىن ئاڭلىنىۋاتاتتى. ئۇ ئىشىكنى ئىتتىرىپ، ئىچكىرى كىردى.

مەرھۇمە ئۇستىگە كىرلىك يېپىلغان هالدا ياتقان بولۇپ، كىرلىك ئاستىدىن بەدەننىڭ تۈزۈلۈشى بىلىنىپ تۇراتتى. موررىل بۇ ئۆلۈمنىڭ سىرىنى ئاڭلاپ قالغان بولغاچقا، مېيىتنى كۆرگەنده ئۇنى سۇر باستى.

ۋالېنتىنا كارىۋات يېنىدىكى ئازادە كرېسلونىڭ ياستۇقىغا يۆزىنى چۈكتۈرۈپ، تىزلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كىرىشىپ كەتكەن قوللىرى بېشىنىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۈرۈلگەنىدى. پۈتۈن ئەزايى - بەدىنى يىغىدىن تىترەپ تۇراتتى.

ئۇ، دېرىزە يېنىدىن قايتىپ كېلىپ، هەر قانداق باغرى

تاش ئادەمنىمۇ تەسىرلەندۈرگۈدەك ئاۋاز بىلەن دۇئا - تىلاۋەت قىلىۋاتاتتى. يۈرىكىنى كۆيدۈرۈپ تۇرغان ئازاب ئۇنىڭ گېلىنى بوغۇۋالغان بولۇپ، ئالدىراپ - ئالدىراپ ئېيتىلىۋاتقان باغلاشمىغان، چۈشىنىكسىز سۆزلەر لەۋلىرىدىن بۇلاقتەك ئۇرغۇپ چىقىۋاتاتتى.

رېشاتكىلىق دېرىزە قاپقىدىن چۈشۈۋاتقان ئاي نۇرى شام يالقۇنىنى خۇنۈكلەشتۈرۈپ، بۇ قايغۇلۇق كۆرۈنۈشنى گىرىمسەن كۆكۈچ رەڭدە يورۇتۇپ تۇراتتى.

موررىل تاقەت قىلالمىدى. ئۇ، ئانچە تەقۋادار ئەمەس ئىدى، روهىي تەسىرلەرگە ئاسانلىقچە بېرىلىپ كەتمەيتتى. هال بۇكى، ۋالېنتىنانىڭ ئاھ ئۇرۇپ، يىغلاپ، قاقشاپ تۇرغان هالىتىنى كۆرگەنده ئۇنىڭ چىداپ تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ، ئېغىر تىنىق ئېلىپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى پىچىرلاپ چاقىردى. كۆز يېشى بىلەن نەملەشكەن، كرېسلونىڭ ياپقۇچى پېتىپ ئىز قالدۇرغان يۈزىگە بەتەينى ماگدالىنا كورېدژونىڭ يۈزى ئۇنىڭغا ئۆخشاپ قارىدى.

ۋالېنتىنا ئۇنى كۆرۈپ ئەجەبلەنمىدى. چەكسىز هەسرەتكە تولغان يۈرەكتە ئۇنىڭدىن ئارتۇق تەسىرات بولمايدۇ.

موررىل سۆيۈملۈك قىزىغا قولىنى ئۇزاتتى.

ۋالېنتىنا نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە چىقمىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشنىڭ ئورنىغا ئاخىرەتلىك يوپۇق ئاستىدا سوزۇلۇپ ياتقان مېيىتنى كۆزى بىلەن كۆرسەتتى - ده، يەنە يىغلاپ كەتتى.

ئۇلارنىڭ هەر ئىككىسى بۇ ئۆيدە سۆزلەشكە جۈرئەت قىلالمايتتى. خۇددى ئۆلۈم بۇ ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا تۇرۇپ، بىر بارمىقىنى لەۋلىرىگە قويۇۋېلىپ، ئۈن چىقارماسلىقنى بۇيرۇۋاتقاندەك، ئۇلار بۇ جىمجىتلىقنى بۇزۇشتىن قورقاتتى.

ئالدى بىلەن ۋالېنتىنا غەيرەتكە كەلدى.

— قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كىرىپ قالدىڭىز، دوستۇم؟ — دېدى ئۇ، — ئەگەر بۇ ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى سىزگە ئۆلۈم ئېچىپ بەرمىگەن بولسا، سىزنى «مەرھەمەت!» دەپ قارشى ئالغان بولاتتىم.

— ۋالېنتىنا، — دېدى موررېل تىترەپ تۇرغان ئاۋازى بىلەن، — مەن سىزنى سائەت سەككىز يېرىمدىن تارتىپ كۈتتۈم. سىز چىقمىغاندىن كېيىن ئەنسىرەپ، تۇسۇقتىن ئارتىلىپ باغقا چۈشتۈم. بۇ بەختسىزلىك ھەققىدە بولۇنغان گەپ...

— قانداق گەپ؟

موررېل چۆچۈپ كەتتى. ئۇ، دوختۇر بىلەن ۋىلفورنىڭ قىلىشقان گەپلىرىنى يادىغا ئالدى ۋە خۇددى ئاشۇ كىرىشىپ قالغان قوللار، تارتىشىپ قالغان بويۇن ۋە كۆكىرەپ كەتكەن لەۋلەرنى كۆرۈۋاتقاندەك بولدى.

— مالايلىرىڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ھەممىنى ئۇقتۇم، — دېدى ئۇ.

— شۇنداق بولسىمۇ، بۇ يەرگە كېلىشىڭىز ئىككىسىزنىڭ ئىشىمىز ئۈچۈن پايدىسىز ئەمەسمۇ، دوستۇم، — دېدى ۋالېنتىنا قورقمىغان، ئاچچىقلانمىغان ھالدا.

— ئەيۋە قىلىڭ، — دېدى موررېلمۇ شۇ خىل ئاھاڭدا، — ھازىر كېتىمەن.

— ياق، — دېدى ۋالېنتىنا، — باشقىلار كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىن، مۇشۇ يەردە تۇرۇۋېرىڭ.

— بۇ يەرگە كىرىپ قېلىشسىچۇ؟

ۋالېنتىنا بېشىنى چايقىدى.

— ھېچكىم كىرمەيدۇ، — دېدى ئۇ، — خاتىرجەم بولۇڭ. مانا، بىزنىڭ پاناھىمىز.

ئۇ، يوپۇق ئاستىدىكى مېيىتنى كۆرسەتتى.

— ئەينە قانداق بولدى؟ چاقماقنىڭ سۆزلەپ بېرىڭا، — دېدى يەنە موررېل.

— ئۇ، كېلىشىمگە ئىمزا قويۇش ئۈچۈن مومامنىڭ ئاخىرقى تىنىقلىرى قالغاندا ئۆلگۈرۈپ كەلدى.

— دەھشەت! — دەپ قويدى موررېل كۆكلىدە خوش بولۇپ، چۈنكى ئۇ، بۇ ئۆلۈم سەۋەبى بىلەن توي ۋاقتىنىڭ كەينىگە سۈرۈلۈشىنى ئويلىدى. ۋەھالەنكى، ئۇ ئۆزىنىڭ شەخسىيەتچىلىكى ئۈچۈن شۇ ھامان جازالاندى.

— شۇنىسى ماڭا بەك ھار كەلدىكى، — دېدى ۋالېنتىنا، — بىچارە مومام ئۆلۈش ئالدىدا ئىمكانىيەتىدىن تېزرەك تۇيۇمنى قىلىۋېتىشنى بۇيرۇدى. ئاھ، خۇدا، ئۇ ماڭا ياخشىلىق قىلىمەن دەپ يامانلىق قىلدى.

— ئاڭلاۋاتامسىز؟ — دېدى موررېل ئۇشتۇمتۇت.

ئۇلار جىم بولۇشتى. ئىشكىنىڭ ئېچىلغانلىقى ۋە پەلەمپەي باسقۇچلىرىنىڭ غىچىرلىغانلىقى ئاڭلاندى.

— ئاتام ئىشخانىسىدىن چىقتى، — دېدى ۋالېنتىنا.

— دوختۇرنى ئۇزۇتۇپ چىقتى، — دەپ قوشۇپ قويدى موررېل.

— دوختۇر ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلىسىز؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا ھەيران بولۇپ.

— شۇنداقمىكىن دەپ پەرەز قىلىۋاتىمەن، — دېدى موررېل.

ۋالېنتىنا ئۇنىڭغا قاراپ قويدى.

بۇ چاغدا تاشقارقى ئىشكىنىڭ يېپىلغانلىقى ئاڭلاندى. ۋىلفور باغ ئىشكىنى قۇلۇپلاش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى ۋە كۆپ ئۆتمەي ئۇ يەنە پەلەمپەيدىن يۇقىرىغا چىقتى. ئۇ، دەھلىزگە كەلگەندىن كېيىن ئۆز ھۇجرىسىغا ياكى سېن - مېران خانىمـ

ئىك ھۇجرىسىغا كىرىشنى بىلمەي ئويلىنىپ قالدى بولغاي، بىردەملىككە توختاپ قالدى. موررېل دەرھال ئىشك پەردىسىنىڭ كەينىگە مۆكۈنىۋالدى. ۋالېنتىنا، گويا كى قايغۇ ـ ھەسرەت ئۇنى كىشىلىك دۇنيادىكى قورقۇنچلاردىن ئايرىپ، ئالاھىدە بىر يۇكسەكلىككە ئېلىپ چىققاندەك، ھەتتا قوزغىلىپمۇ قويمىدى.

ۋىلفور ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى.

— ئەمدى، — دېدى ۋالېنتىنا، — سىز چوڭ ئىشىك بىلەنمۇ، باغ تەرەپتىكى ئىشىك بىلەنمۇ چىقىپ كېتەلمەيسىز.

موررېل قانداق قىلىشنى بىلمەي ئۇنىڭغا قاراپ قالدى.

— ئەمدى پەقەت بىرلا يول قالدى، — دېدى يەنە ۋالېنتىنا، — بۇۋامنىڭ ھۇجرىلىرى ئارقىلىق چىقىشقا بولىدۇ.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ ئورنىدىن تۇردى.

— يۈرۈڭ، — دېدى ئۇ.

— نەگە؟ — سورىدى ماكسىمىلىئان.

— بۇۋامنىڭ يېنىغا.

— نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ يېنىغا بارامدىم؟

— ھەئە.

— ئويلاپ سۆزلەڭ، ۋالېنتىنا!

— مەن بۇنى ئويلاۋاتقىلى ئۇزۇن بولدى. بۇ دۇنيادا ماڭا يار ـ يۆلەكتە بولىدىغان بىرلا ئادەم قالدى، بىز ھەر ئىككىمىز ئۇنىڭغا موھتاج... يۈرۈڭ.

— ئېھتىياتچان بولۇڭ، ۋالېنتىنا، — دېدى موررېل ئۇنىڭ سۆزىگە كۆنمەي، — ئېھتىياتچان بولۇڭ. بۇ يەرگە كىرىپ ئەقىلسىزلىق قىلغانلىقىمنى ئەمدى ھېس قىلىۋاتىمەن. سىزچۇ، قەدىرلىكىم، بۇ گەپلىرىڭىزنى ئويدان ئويلاپ دەۋاتامسىز؟

— ئەلۋەتتە شۇنداق، — دېدى ۋالېنتىنا، — مەن پەقەت بىچارە ھومامنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشتىنىلا خىجىل بولۇۋاتىمەن، كېچىچە ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇشقا ۋەدە قىلغانىدىم.

— ھەر قانداق گىشى ئۆچۈن ئۆلۈم مۇقەددەس نەرسە، ۋالېنتىنا، — دېدى موررېل.

— شۇنداق، — دېدى قىز، — شۇڭا، مەن ھايال بولماي قايتىپ كېلىمەن، يۈرۈڭ.

ۋالېنتىنا كاربىدوردىن ئۆتۈپ، نۇئارتىيېنىڭ ھۇجرىسىغا ئېلىپ بارىدىغان كىچىك پەلەمپەيدىن چۈشتى. موررېل پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدى. ھۇجرىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئۇلار قېرى خىزمەتكارنى ئۇچراتتى.

— بارروئا، — دېدى ۋالېنتىنا، — بىز كىرگەندىن كېيىن ئىشكنى ئېتىپ قويۇپ، ھېچكىمنى كىرگۈزمەڭ.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ موررېلنى باشلاپ ھۇجرىغا كىردى. نۇئارتىيې تاشقىرىغا قۇلاق سېلىپ تېخىچە كرېسلودا ئولتۇراتتى. ئۇ، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى بارروئادىن ئاڭلىغان ۋە ئەمدى ئىشككە تەلمۈرۈپ ئولتۇرغانىدى. ۋالېنتىنانى كۆرۈپ، ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى.

قىزنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشى ۋە ئۆزىنى تۇتۇشىدىن قانداقتۇر جىددىيلىك ۋە قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتى. بۇ ھال بۇۋاينى ئەجەبلەندۈردى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە سوئال ئالامىتى ئەكس ئەتتى.

— جېنىم بوۋا، — دېدى قىز، — گېپىمگە قۇلاق سالغىن. سېنى ـ مېھرىبان مومامنىڭ تۇغقىنى كەتكىنىگە بىر سائەت بولدى. بۇنى سەن بىلىسەن. ئەمدى بۇ دۇنيادا مېنى ياخشى كۆرىدىغان سەندىن باشقا ئادەم يوق.

بۇۋاينىڭ كۆزلىرىدە چەكسىز مېھىر ـ مۇھەببەت ئىپادىسى جىلۋىلەندى.

— مەن كۆڭلۈمدىكى ھەسرىتىم ۋە ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمنى پەقەت ساڭىلا ئېيتالايمەن، شۇنداقمۇ؟

پالەچ بوۋاي «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

ۋالېنتىنا ماكسىملىئانىنىڭ قولىنى تۇتتى.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى ئۇ، — مانا بۇ كىشىگە قاراپ باققىنا.

بوۋاي موررېلغا تىكىلىپ ۋە بىرئاز ئەجەبلىنىپ قارىدى.

— بۇ، ماكسىملىئان موررېل، مارسېللىق سودىگەرنىڭ ئوغلى. ئۇ توغرۇلۇق ئاڭلىغان بولغىيدىڭ؟

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— بۇ بىر پاك ئىسىم، ماكسىملىئان بۇ ئىسىمغا يەنە شەرەپ كەلتۈرىدۇ، چۈنكى ئۇ ئوتتۇز يېشىدىلا «ھۈرمەت لېگىئونى» مېدالىغا ئېرىشكەن ئاتلىق ئارمىيە كاپىتانى بولۇپ قالدى.

بوۋاي بۇنى بىلدىغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

— بوۋا، — دېدى ۋالېنتىنا بوۋاينىڭ ئالدىغا تىزلىنىپ ۋە ماكسىملىئاننى كۆرسىتىپ، — مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن، ئۇنىڭدىن باشقىسىغا ياتلىق بولمايمەن! مېنى ئۇنىڭدىن باشقا كىشىگە تېگىشكە مەجبۇر قىلىشسا، مەن ئۆلىمەن ياكى ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالىمەن.

پالەچ بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە سانسىزلىغان ئەنسىز خىياللار ئەكس ئەتتى.

— سەن ماكسىملىئان موررېلنى ياقتۇرامسەن، بوۋا؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا.

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى ھەرىكەتسىز بوۋاي.

— سەن بىزنى، ئۆزۈڭنىڭ باللىرىڭنى ئاتامدىن مۇھاپىزەت قىلالامسەن؟

نۇئارتېي «بۇ، ئەھۋالغا قاراپ بولىدىغان ئىش» دېگەندەك قىلىپ، ئويچان كۆزلىرىنى موررېلغا قارىتتى. ماكسىملىئان بۇنى چۈشەندى.

— خانقىز، — دېدى ئۇ، — سىزنى مومىڭىزنىڭ ھۇجرىسىدىكى مۇقەددەس بۇرچىڭىز كۈتۈپ تۇرىدۇ. مېنىڭ نۇئارتېي ئەپەندى بىلەن بىرنەچچە مىنۇت سۆھبەتلىشىشىمگە ئىجازەت قىلامسىز؟

— توغرا، توغرا، مېنىڭ ئويلىغىنىمۇ شۇ، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

ئاندىن ئۇ خاتىرجەمسىزلەنگەن ھالدا ۋالېنتىناغا قارىدى.

— دېمەكچى بولغىنىڭنى ئۇ چۈشىنەلەمدۇ دەپ سورىماقچى بولۇۋاتامسەن، بوۋا؟

— ھەئە.

— بۇنىڭدىن غەم قىلمىغىن. بىز سەن توغرۇلۇق كۆپ سۆزلەشكەن. مېنىڭ سەن بىلەن قانداق سۆزلىشىدىغانلىقىمنى ئۇ ئوبدان بىلىدۇ، — ئۇ، ھەسرەتلىك، ئەمما يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن ماكسىملىئانغا قاراپ قوشۇپ قويدى: — مەن بىلىدىغانلىقىڭ ھەممىسىنى ئۇمۇ بىلىدۇ.

شۇ گەپ بىلەن ۋالېنتىنا ئورنىدىن تۇرۇپ، ماكسىملىئانغا بىر ئورۇندۇقنى سۈرۈپ بەردى ۋە باررۇئاغا ھېچكىمنى كىرگۈزمەسلىكنى جىكىلىدى. ئاندىن، بوۋىسىنى مۇلايىملىنا سۆيۈپ قويدى، ماكسىملىئان بىلەن غەمكىن ھالدا خوشلاشتى ۋە چىقىپ كەتتى.

موررېل ئۆزىنىڭ ۋالېنتىنانىڭ ئىشەنچىسىگە سازاۋەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ ھەممە ئىشىنى بىلىدىغانلىقىنى نۇئارتېيگە كۆرسىتىش ئۈچۈن لۇغەت، قەلەم ۋە قەغەزنى ئېلىپ، چىراغ تۇرىدىكى شىرە ئۈستىگە قويدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ، — ئەگەر ئالدى بىلەن ئۆزۈمنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى، ۋالېنتىنا خېنىمنى قانداق ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ۋە بۇنىدىن كېيىن نېمە قىلماقچىكەنلىكىمنى سۆزلەپ بېرىشىمگە رۇخسەت قىلغايسىز.

— سۆزلەك، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتيې.

باشقىلار ئۇچۇن ئارتۇقچە يۈك بولۇپ كۆرۈنگەن بۇ بوۋاي هاياتقا ئەمدىلا قەدەم قويغان بىر جۇپ ياش، چىرايلىق، كۆچلۈك ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ بىردىنبىر نىجاتكارى، يۆلىكى ۋە پاسبانى بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئالىيجانىاب ۋە چىۋەر كۆرۈنۈشى موررىلغا چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتتى ۋە ئۇ ئاۋازى تىترىگەن هالدا سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ، ۋالېنتينا بىلەن قانداق تونۇشقانلىقى، ئۇنى قانداق ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقى ۋە يېتىمسىرەپ قالغان بەختسىز ۋالېنتىنانىڭ ئۇنىڭ ساداقەتلىكىنى قوبۇل قىلغانلىقى هەققىدە سۆزلەپ بەردى. ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرى، ئۆزىنىڭ خىزمەت ۋە ئىقتىسادىي ئەهۋاللىرىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ، سۆز ئاخىرىدا پالەچ بوۋايغا بىرنەچچە قېتىم سوئال نەزەرى بىلەن قارىغانىدى، بوۋاي ئۇنىڭغا كۆز ئىشارىسى بىلەن:

— ياخشى، سۆزلەۋېرىڭ، — دېگەننى بىلدۈردى.

— مانا، تەقسىر، — دېدى موررىل سۆزىنىڭ بىرىنچى قىسمىنى تاماملاپ، — ئەمدى بىزنىڭ پىلانلىرىمىزنىمۇ ئېيتىپ بېرەيمۇ؟

— هەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— شۇنداق قىلىپ، بىز مۇنداق قارارغا كەلدۇق.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، نۇئارتيېگە كۆكتاتلىققا هارۋا ئەكەلگەنلىكىنى، ۋالېنتىنانى ئەكەتمەكچى بولغانلىقىنى، ئۇنى سىڭلىسىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ نىكاهلاناقچى بولغانلىقىنى ۋە ئاندىن ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئەپۇ قىلىشىنى كۈتۈپ تۇرماقچى بولغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

— ياق، — دېگەنى ئىپادىلىدى نۇئارتيې.

— ياق؟ — دەپ سوردى موررىل، — ئۇنداق قىلىشقا بولمامدۇ؟

— ياق.

— سىز ئۇنداق پىلانغا قوشۇلمامسىز؟

— ياق.

— ئۇنداق بولسا، يەنە باشقا ئامال بار.

بوۋاينىڭ كۆزلىرى «قانداق ئامال؟» دەپ سوردى.

— بۇ گەپنى ۋىلفور خېنىم يوق چاغدا ئېيتىدىغان بولغىنىمدىن خۇش بولمۇاتىمەن، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى هاكسىلىئان، — مەن فرانسىس ئەپەندىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا ئەدەبلىك ئادەملەر قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلدۇرىمەن.

نۇئارتيېنىڭ كۆزلىرى يەنە سوئالنى ئىپادىلىدى.

— مېنىڭ نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىمنى بىلمەكچىمۇسىز؟

— هەئە.

— ئېيتقىنىمدەك، ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ۋالېنتىنا خېنىم بىلەن ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىزنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىمەن. ئەگەر ئۇ نازۇك تەبىئەتلىك ئادەم بولسا، ئۆزى ئالماقچى بولغان قىزنىڭ مېهرىدىن ئۆزلۈكىدىن ۋاز كېچىدۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن تاكى ئۆمرۇمنىڭ ئاخىرىغىچە مەن ئۇنىڭ ئەڭ سادىق دوستى بولۇپ قالىمەن. ئەگەر ئۇ مەغرۇرلۇق قىلىپ، ياكى پايدىنى كۆزلەپ، ئۇنداق قىلىشقا ئۇنىمىسا، ئۇنىڭ قىلمىشى مېنىڭ ۋەدىلىشىپ قويغان ئايالىمغا قىلىنغان زوراۋانلىقىنى، ۋالېنتىنانىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ۋە مەندىن باشقا هېچقانداق ئادەمگە كۆڭلىنى بەرمەيدىغانلىقىنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ قويىمەن. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن سوقۇشمەن. يا مەن ئۇنى ئۆلتۈرىمەن، يا ئۇ مېنى ئۆلتۈرىدۇ. مەن ئۇنى ئۆلتۈرسەم، ئۇ ۋالېنتىناغا ئۆيلىنەلمەيدۇ؛ ئەگەر ئۇ مېنى ئۆلتۈرسە، ئىشىنىمەنكى، ۋالېنتىنا بەربىر ئۇنىڭغا ياتلىق بولمايدۇ.

نۇئارتيې بۇ مەردانە ۋە ئوچۇق چىرايغا ئىنتايىن خۇشال بولغان هالدا قاراپ ئولتۇراتتى. بۇ چىرايدىكى هەربىر

ئۆزگىرىش خۇددى پۇختا ئىشلەنگەن ساغلام رەسمىنىڭ رەڭ ـ بوياقلىرىدەك، موررىبلىنىڭ سۆزلىرىنىڭ چىن ئىكەنلىكىنى روشەنلىك بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇراتتى. ھالبۇكى، موررىبل سۆزلەپ توختىغاندا نۇئارتىپ كۆزلىرىنى بىرنەچچە قېتىم يۇمدى. مەلۇمكى، بۇ، رەت قىلىش مەنىسىنى بىلدۈرەتتى.

— ياق؟ — دەپ سوردى موررىبل، — بۇ پىلانغۇ قوشۇلمامسىز؟

— شۇنداق، قوشۇلمايمەن، — دېگەننى ئۇقتۇردى بوۋاي.

— ئەمسە، قانداق قىلىش كېرەك، تەقسىر؟ — سوردى موررىبل، — سېن ـ مېھران خانىم كۆز يۇمۇش ئالدىدا نەۋرە قىزىنىڭ تويىنى كېچىكتۈرمەسلىكنى بۇيرۇپتۇ. شۇنداق بولۇشىغا يول قويۇشۇم كېرەكمۇ؟

نۇئارتىپ ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى.

— چۈشەندىم، — دېدى موررىبل، — كۆتۈپ تۇرۇشۇم كېرەك ئىكەن ـ دە.

— شۇنداق.

— لېكىن، ۋاقتىنى قولدىن بېرىپ قويساق ئىشىمىز چاتاق بولىدۇ، تەقسىر. ۋالېنتىنانىڭ ئۆزى يالغۇز قارشىلىق كۆرسىتىشكە قۇربى يەتمەيدۇ. ئۇنى كېچىك بالىنى باشقۇرغاندەك مەجبۇر قىلىشىدۇ. ئىشىم ئوڭغا تارتىپتىكەن، بۇ يەرگە كېلىپ ئېمە بولغانلىقىنى ئۇقتۇم، سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كىردىم. لېكىن، بۇنىدىن كېيىنكى ئىشلارىدىمۇ تەلەي سىناپ ئولتۇرۇۋۇەرسەم بولمايدۇ ـ دە. ئويلاپ كۆرۈڭ، ھېلى سىزگە ئېيتقان ئىككى خىل ئۇسۇلنىڭ بىرىنى ئىشلەتمەي بولمايدۇ. بەك كەسكىن سۆزلىۋەتكەن بولسام ئەپۇ قىلغايسىز. ئېيتىڭا، بۇ ئىككى خىل ئۇسۇلنىڭ قايسىنى مۇۋاپىق كۆرىسىز؟ ۋالېنتىنا خېنىمنىڭ مەن بىلەن كېتىشىگە رۇخسەت قىلامسىز؟

— ياق.

— مېنىڭ ئەپسىنە ئەپەندى بىلەن سۆزلىشىشىمنى مۇۋاپىق دەمسىز؟

— ياق.

— ئەمسە، بىزگە كىم يارەم قىلىدۇ؟ خۇدادىن مەدەت كۈتۈپ تۇرۇشىمىز كېرەكمۇ؟

بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە كۈلۈمسىرەش ئالامىتى پەيدا بولدى. ئۇ ھەمىشە خۇدانىڭ گېپى چىققاندا ئاشۇنداق مەنىستىمەسلىك ئىپادىسىنى كۆرسىتەتتى. بۇ پېشقەدەم ياكوبىنچى ھېلىمۇ ئاتېيىست ئىدى.

— تەلەيدىن ئۈمىد كۈتەمدۇق؟ — سوراشنى داۋاملاشتۇردى موررىبل.

— ياق.

— ئەمسە سىز يارەم قىلامسىز؟

— ھەئە.

— سىز؟

— ھەئە، — دېگەننى تەكرار ئىپادىلىدى بوۋاي.

— نېمىنى سوراۋاتقىنىمنى ئوبدان چۈشەندىڭىزمۇ، تەقسىر؟ تولا سوراپ كەتكىنىمدىن خاپا بولماڭ. لېكىن مېنىڭ ھاياتىم سىزنىڭ جاۋابىڭىزغا باغلىق بولۇپ قالدى. بىزنى سىز قۇتقۇزۇپ قالالامسىز؟

— ھەئە.

— تولۇق ئىشەنچىڭىز بارمۇ؟

— ھەئە.

— كېپىللىك قىلالامسىز؟

— ھەئە.

بۇ «ھەئە» دېگەن جاۋابنى ئىپادىلىگەن كۆزلەردىن شۇنـ

چىلىك قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتىكى، ئۇنىڭ قادىرلىقىغا ئىشىنىش تەس بولغان ھالەتتىمۇ، ئىرادىسىنىڭ چىڭ ئىكەنلىكىدىن گۇمانلىنىشقا بولمايتتى.

— رەھمەت سىزگە، مىڭ مەرتىۋە رەھمەت! ئەپسۇسكى، تەقسىر ئەگەر تەڭرىنىڭ كارامىتى بىلەن سىزنىڭ سۆزلەش ۋە ھەرىكەتلىنىش ئىقتىدارىڭىز ئەسلىگە كەلمىسە، مۇشۇ كرېسلوغا بەخشەندە بولۇپ، تىلسىز، ھەرىكەتسىز ھالدا قانداق قىلىپ بۇ تويىنى ياندۇرۇۋېتەلەيسىز؟

بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە ئىپادىلەنگەن غەلىتە كۈلۈمسىرەش ئۇنىڭ ھەرىكەتسىز يۈزىنى گويا نۇرلاندۇرۇۋەتكەندەك بولدى.

— دېمەك، كۆتۈپ تۇرۇشۇم كېرەك ئىكەن - دە؟ — سوردى موررېل.

— ھەئە.

— كېلىشىمچۇ؟

بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە يەنە كۈلۈمسىرەش ئىپادىلەندى.

— ئۇ كېلىشىم ئىمزالانمايدۇ دېمەكچىمۇ سىز؟

— ھەئە، — دېگەننى بىلدۈردى نۇئارتىيې.

— دېمەك، كېلىشىم ئىمزالانمايدىكەن - دە! — خىتاب قىلدى. موررېل، — ۋاي، مېنى ئەپۇ قىلىڭ! زور بەختىنىڭ گېپىي چىقىقاندا ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەي قالدىكەن. كېلىشىم ئىمزالانمامدۇ؟

— شۇنداق، دېگەن جاۋابنى بىلدۈردى پالەچ بوۋاي.

موررېل يەنىلا ئىشەنمىدى. ئاجىز بوۋاينىڭ بۇ ۋەدىسى شۇ قەدەر ئەجەبلىنەرلىك ئىدىكى، بۇنى ئىراده كۈچىدىن ئەمەس، بەلكى جىسمانىي جەھەتتىكى زەئىپلىكتىن ئېيتىلغان قالايمىقان گەپ دەپ چۈشىنىش مۇمكىن ئىدى. دېمىسىمۇ، ئەقلىي ھوشى جايىدا بولمىغان كىشى ئۆزىنىڭ قۇربى يەتمەيدىغان

ئىشنى قىلالايمەن دېيىشى ئۇرغان گەپ. ئاجىزلار ھامان كۆتۈرگىلى بولمايدىغان ئېغىر نەرسىلەر ئاستىدە مۇلاھىزە قىلىدۇ؛ قورقۇنچاقلار گويا ئۆزلىرى يەڭگەن دۈشمەن ھەققىدە ھېكايە سۆزلەيدۇ؛ گادايلار ھامان ئالتۇن - كۈمۈشنىڭ گېپىنى قىلىشىدۇ؛ كارغا كەلمەسلەر چوڭچىلىق قىلىپ، ئۆزىنى گويا كى يۇپىتېردەك① قىلىپ كۆرسىتىدۇ.

نۇئارتىيې موررېلنىڭ ئىككىلىنىشىنى چۈشەندىمۇ ياكى ئۇنىڭ ئىتائەتمەنلىك بىلدۈرگىنىگە تولۇق ئىشىنىپ كېتەلمىدىمۇ، ئىشقىلىپ، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاردى.

— نېمە دېمەكچىسىز، تەقسىر؟ — سوردى موررېل، — ھېچقانداق تەدبىر قوللانماسلىق توغرىسىدا يەنە بىر قېتىم ۋەده بېرەيمۇ؟

نۇئارتىيې گويا «ئۇنداق قىلىش يېتەرلىك بولمايدۇ» دېگەندەك قىلىپ، تىك بېقىپ قاراۋەردى. ئاندىن، كۆزلىرىنىڭ قارىشىنى ئۇنىڭ يۈزىدىن ئۇنىڭ قولىغا يۆتكىدى.

— مېنى «قەسەم قىل» دەمسىز؟ — سوردى، ماكسىمىلىئان.

— ھەئە، شۇنداق قىلىشىڭنى خالايمەن، — دېگەننى ئىپادىلىدى پالەچ بوۋاي.

موررېل، بوۋاينىڭ بۇ قەسەمگە زور ئەھمىيەت بىلەن قارايدىغانلىقىنى چۈشەندى.

ئۇ، قولىنى سوزدى.

— قەسەم قىلمەنكى، — دېدى ئۇ، — سىزنىڭ قارارىڭىزدىن ئىلگىرى ئەپسىنە ئەپەندىگە قارشى ھېچقانداق تەدبىر قوللانمايمەن.

— ياخشى، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

① يۇپىتېر — قەدىمكى رىم ئەپسانىلىرىدا ئەڭ چوڭ تەڭرى — ت

— ئەمسە، ئەمدى قايتىپ كەتسەم بولامدۇ؟ — دەپ سوردى موررىل.

— ھەئە.

— ۋالېنتىنا خېنىم بىلەن كۆرۈشمەي كېتەمدىم؟

— ھەئە.

موررىل ئىتائەت بىلدۈرۈپ تەزىم قىلدى.

— ئەمدى، — دېدى ئۇ، — سىزنى قىزىقسىز سۆيگەنىدەك، ئوغلىڭىزنىڭمۇ سۆيۈپ قويۇشىغا رۇخسەت قىلامسىز؟

نۇرتارتىپىنىڭ كۆزلىرىدە ئىپادىلەنگەن مەنانى چۈشەنمەسلىك مۈمكىن ئەمەس ئىدى. موررىل، بوۋاينىڭ پېشانىسىگە ئېگىشىپ، بايا ۋالېنتىنانىڭ لەۋلىرى تەگكەن يېرىگە لەۋلىرىنى تەگكۈزدى. ئاندىن بوۋايغا يەنە بىر قېتىم تەزىم قىلىپ، چىقىپ كەتتى.

ئىشىك ئالدىدا ئۇ قېرى خىزمەتكارنى ئۇچراتتى. ئۇ، ۋالېنتىنانىڭ تاپشۇرۇشى بىلەن شۇ يەردە كۈتۈپ تۇرغان بولۇپ، موررىلنى قاراڭغۇ ئايلانما كارىدور ئارقىلىق باغقا چىقىدىغان كىچىك ئىشىككە باشلاپ باردى.

موررىل باغقا چىققاندىن كېيىن دەرھال دەرۋازا ئالدىغا باردى ۋە شۇ جايدىكى دەرەخنىڭ شاخلىرىغا ئېسىلىپ، ھەش-پەش دېگۈچە تۇسۇقنىڭ ئۈستىگە چىقتى - دە، ئۆزى تىكلەپ قويغان شوتا بىلەن بېدە ئۆسكەن كۆكتاتلىقتا چۈشتى. ئۇ يەردە ئۆزى قالدۇرۇپ قويغان ھارۋا تۇراتتى. ئۇ، ھارۋىغا ئولتۇردى ۋە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلاردىن روھى چۈشكەن، ئەمما كۆڭلى ئىمىن تاپقان ھالدا يېرىم كېچە بولاي دېگەندە مېلې كوچىسىغا يېتىپ كەلدى؛ ئۆيگە كىرىپ، تۆشەككە ئۆزىنى ئاتتى - دە، خۇددى مەست ئادەمدەك ئۇخلاپ قالدى.

يىگىرمە بىرىنچى باب

ۋىلفور ئائىلىسىنىڭ مازىرى

ئاردىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ، ئەتىسىگەن سائەت ئونلاردا ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئىشىكلىرى ئالدىدا نۇرغۇن ئادەم توپلاندى. سېنت - ئونورې ۋە دې - لا - پېپىنىېر كوچىلىرىدا ماتەملىك پەيتۈنلار ۋە شەخسىي ھارۋىلار ئۈزۈن قاتار بولۇپ تىزىلىپ كەتكەنىدى.

بۇلارنىڭ ئىچىدە ئۈزۈن يولدىن كەلگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇرغان بىر ھارۋا ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. بۇ، سوزۇنچاق كۆتەك ھارۋىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل ھارۋا بولۇپ، قارا رەڭدە سىرلانغانىدى. بۇ، يىغىلىش ئورنىغا ئەكېلىنىدىغان ھارۋىلارنىڭ بىرى ئىدى.

كېيىن مەلۇم بولدىكى، بۇ ھارۋىدا ماركىز سېن - مېرانىنىڭ جەسىتى ئېلىپ كېلىنگەنىدى. بىر مېيىتنى ئۈزىتىمىز دەپ ئويلىغان جامائەت ئەمدى ئىككى مېيىتنى ئۈزىتىدىغانلىقىنى بىلىشتى.

ئۈزاتقۇچىلار كۆپ ئىدى. ماركىز سېن - مېران لېئودوۋىك XVIII ۋە كارل X دەۋرلىرىدە كاتتا ئەمەل تۇتقان تۆرە بولغىنى ئۈچۈن قەدىناسلىرى كۆپ ئىدى. ئۇلار يەنە ۋىلفورنىڭ ئىجتىمائىي ئالاقىدا بولىدىغان كىشىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، زور جامائەتنى تەشكىل قىلغانىدى.

دەرھال ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا مەلۇم قىلىنىپ، ئىككى مېيىتنى بىرلىكتە ئۈزىتىشقا رۇخسەت ئېلىنىپتى. ئاخىرەتلىك

بىزەكلىرى بىلەن بېزىتىلگەن ئىككىنچى كاتافالك ① خانلىق مۇپەتتىشىنىك ئۆيىنىك ئالدىغا ئېلىپ كېلىندى ۋە جەسەت ساندۇقىنى كىرا ھارۋىسىدىن ماتەم پەيتۇنىغا يۆتكەشتى.

ئىككى مېيىت پېر - لاشېز قەبرىستانلىقىغا ئېلىپ بېرىلماق چىدى. ۋىلفور ئۇ قەبرىستانلىقتىن مەخسۇس يەر ئاجرىتىپ، ئۆز ئائىلىسىنىك ئەزالىرىنى يەرلىكىدە قويۇش ئۈچۈن خاس مازار بىنا قىلغانىدى، بىچارە رېنېمۇ شۇ مازارغا قويۇلغانىدى. ئەمدى ئۇنىك ئاتىسى بىلەن ئانىسى ئون يىلغا سوزۇلغان جۇدالىقتىن كېيىن ئۇنىك بىلەن جەم بولۇش ئالدىدا تۇرماقتا ئىدى.

ھەشەمەتلىك ماتەم ئىشلىرىنى كۆرگەندە ھامان قىزنقىسنىپ، غۇلغۇلا قىلىشىدىغان پارىژلىقلار بۇ، ھەيۋەتلىك دەپنە مۇراسىمىنى چوڭقۇر ھۆرمەت تۇيغۇسى بىلەن سۈكۈتتە تۇرۇپ كۆزىتىشتى. ئەنئەنىۋى قائىدىلەردە چىك تۇرۇشى، ئۆز تائىپىسىگە سادىقلىقى ۋە شۇ تائىپىنىك پېرىنسىپلىرىنى تەۋەرەنمەي ھىمايە قىلىشى بىلەن شۆھرەت قازانغان بۇ ئىككى نەپەر پېشقەدەم ئاقسۆڭەكنى پۈتۈن جامائەت بىرلىكتە ئاخىرەتلىككە ئۇزىتىپ ماڭدى.

بوشان، ئالبېر ۋە شاتو - رېنو ئوچەيلەن بىر ماتەم پەيتۇنىدا ئولتۇرۇپ، بۇ، تۇيۇقسىز ئۆلۈم ئۇستىدە مۇھاكىمە قىلىشتى.

— مەن سېن - مېران خانىمنى بۇلتۇر مارسېلدا كۆرگەنىدىم، — دېدى شاتو - رېنو، — مەن ئۇ چاغدا ئالجىردىن قايتىپ كېلىۋاتاتتىم. ئۇ ئايال قارىماقتا 100 ياشقا كىرىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ شۇنچە تېتىك، ساغلام ۋە ئەقلى - ھوشى جايىدا ئىدى. ئۇ قانچە ياشتا ئىدى؟

---

① كاتافالك — مەخسۇس جەسەت توشۇش ئوچۇن ياسالغان ھارۋا.

— 66 ياشتا، — دېدى ئالبېر، — ئىشقىلىپ فرانس شۇنداق دېگەنىدى. لېكىن، ئۇنىك ئۆلۈشى قېرىلىقتىن ئەمەس، قايغۇدىن بولدى. ئۇ، ماركىزنىك ئۆلۈمىنى كۆتۈرەلمەي قالدى. ئائىلىشىمچە، ماركىز ئۆلگەندىن كېيىن ئۇ ئەقلىدىن ئېزىپ قالغاندەكلا بولۇپ قالغانىكەن.

— شۇنداقتىمۇ، ئۇ زادى نېمە بولۇپ ئۆلۈپىتۇ؟ — سورىدى بوشان.

— مېڭىسىگە قان چۈشكەن دەمدۇ، مېڭە تومۇرلىرى يېرىلىپ كەتكەن دەمدۇ، ئىشقىلىپ، شۇنداق بىر گەپنى ئاڭلىدىم. يا بۇ ئىككىسى ئوخشاش گەپمۇ؟

— تەخمىنەن ئوخشاش گەپ.

— مېڭە تومۇرلىرى يېرىلغان؟ — قايتىلاپ سورىدى بوشان، — ئادەمنىك ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ. مەن سېن - مېران خانىمنى ئىككى قېتىم كۆرگەنىدىم، ئۇ، جۈغى كىچىك، ئورۇق، مىجەزى ئىتتىك ئايال ئىدى. ئۇ، قېنى كۆپ ئايالالاردىن ئەمەس ئىدى. تەن قۇرۇلۇشى مۇشۇنداق كىشىلەردە مېڭە تومۇرلىرىنىك يېرىلىپ كېتىشى كەم ئۇچرايدىغان ئەھۋال.

— ھەر ھالدا، — دېدى ئالبېر، — ئۇ، مەيلى قانداق كېسەلدىن ئۆلگەن بولسۇن، ئەمدى ۋىلفور ئەپەندى، توغرىسىنى ئېيتقاندا ۋالېنتىنا خېنىم، ياكى ئۇنىڭدىنمۇ توغرىسىنى ئېيتقاندا، دوستۇم فرانس زور بايلىقىنى مىراس ئالدىغان بولدى. بىلىشىمچە، ئۇنىك مىراسى يىلىغا 80 مىڭ لۇر كىرىم كەلتۈرىدۇ.

— پېشقەدەم ياكوبىنچى نۇئارتىيېنىك ۋاپاتىدىن كېيىن بۇ مىراس يەنە بىر قاتلىنىدۇ.

— نېمىدېگەن تەرسا بوۋاي ئۇ! — دېدى بوشان، —

دېگىنىدىن يانمايدىغان تەرسا ئادەم①. ئۇ، ئۆزىنىڭ بارلىق مىراسخورلىرىنى كۆرگە كۆزگەرتۈەتمىگۈچە كۆز يۇمماسلىققا قەسەم ئىچسۈەتكەن بولسا كېرەك. كۆرۈپ تۇرۇۋاتقىلار، ئۇ چوقۇم شۇ مەقسىتىگە يېتىدۇ. 1814 - يىلى ناپالېئونغا ئەقىل كۆرسەتكەن ھېلىقى 93 ياشلىق كېگىش ۋەكىلى شۇ نۇئارتىيې بولسا كېرەك. ئۇ ۋەكىل ناپالېئونغا مۇنداق دېگەنىدى:

«سىز تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىۋاتىسىز، چۈنكى سىزنىڭ ئىمپېرىيىڭىز تەخ ئۈسۈپ كېتىپ، تۈۋلىنىلمەي قالغان ئۆسۈملۈككە ئوخشايدۇ. بىر ياخشى ئاساسىي قانۇن تۈزۈپ چىقىپ، يەنە جەڭ مەيدانىغا قايتىپ بېرىڭ. شۇنداق قىلسىڭىز يەنە 500 مىڭ ئەسكەرگە ئىگە بولىسىز، مارېنگو ۋە ئائۇستېرلىستىكى غەلىبىلەرنى يەنە قولغا كەلتۈرىسىز. جانابىي ئالىيلىرى، ئىددىيىلەر ئۆلمەيدۇ. ئىددىيىلەر مەلۇم بىر مەزگىل ئۇيقۇغا كېتىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇلار ئويغانغاندا ئۇخلاشتىن بۇرۇنقىدىنمۇ كۈچلۈكرەك بولۇپ، باش كۆتۈرۈپ چىقىدۇ».

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، — دېدى ئالبېر، — ئۇ، ئادەملەرنى ئىددىيىلەرگە ئوخشاش كۆرىدىكەن. شۇنىڭغا ھەيران مەنكى، فرانس ئەپسىنە ئۆزىنىڭ خوتۇنىنىڭ يارىدىمىسىز كۈن ئۆتكۈزەلمەيدىغان بوۋاي بىلەن قانداق چىقىشىپ ئۆتەركىن تاكى. ھە، راست، فرانس كۆرۈنمەيدىغۇ؟

— ئۇ ئەڭ ئالدىدىكى پەيتۈندا ۋىلفور بىلەن كېتىۋاتىدۇ. ۋىلفور ئۇنى ھازىردىن باشلاپلا ئۆز ئائىلىسىنىڭ ئەزاسى دەپ ھېسابلايدىغان بوپتۇ.

قاتارلىشىپ كېتىۋاتقان ھەممە ھارۋىلاردا تەخمىنەن شۇ خىلدىكى گەپ - سۆزلەر بولۇۋاتاتتى. كىشىلەر ئىككى مەرھۇمنىڭ شۇنچە ئۇشتۇمتوت بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى قازا تاپقىنىغا ھەيران بولۇشاتتى، لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى دوختۇر ئاۋرىنىيىنىڭ كېچىلىك باغ سەيلىسىدە ۋىلفورغا ئېيتقان قورقۇنچلۇق سۆزلىرىدىن خەۋەرسىز ئىدى.

بىر سائەت يول يۈرگەندىن كېيىن قەبرىستانلىققا يېتىپ كېلىشتى. ھاۋا خۇددى بۇ قايغۇلۇق مۇراسىمغا ماسلاشقاندەك تىنچ، ئەمما تۇتۇق ئىدى. شاتو - رېنو ئائىلە مازىرىغا كېتىۋاتقان كىشىلەر ئارىسىدا موررېلنى كۆرۈپ قالدى. موررېل باشقىلارغا قوشۇلماي، ئۆز ھارۋىسى بىلەن كەلگەنىدى. ئۇ، چىرايى تاتارغان ھالدا ئۆزى يالغۇز ئۇنچىقماستىن ئىككى يېنىغا تىس① تىكىلگەن بولدا كېتىۋاتاتتى.

— سىز قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ — دېدى شاتو - رېنو ياش كاپىتاننى قولتۇقلىۋېلىپ، — سىز ۋىلفور بىلەن تونۇشامسىز؟ مەن سىزنى ئۇنىڭ ئۆيىدە زادى كۆرۈپ باقمىغانىدىمغۇ؟

— ۋىلفور بىلەن تونۇشلۇقۇم يوق، — دېدى موررېل، — سېن - مېران خانىم بىلەن تونۇشاتتىم.

بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئالبېر بىلەن فرانس يېتىپ كەلدى.

— بۇ، كىشىلەر بىلەن تونۇشۇشقا ئانچە مۇۋاپىق ئورۇن ئەمەس، — دېدى ئالبېر، — شۇنداقتىمۇ، بىز خۇراپىي ئادەملەردىن ئەمەس. موررېل ئەپەندى، مېنىڭ ئىتالىيىگە قىلغان سەپىرىمدىكى ياخشى ھەمراھىم فرانس ئەپسىنە ئەپەندىنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويۇشۇمغا ئىجازەت قىلغايسىز. قەدىرلىك فرانس، بۇ ماكسىملىئان موررېل. سەن قايتىپ كەلگۈچە بىز ئۇنىڭ بىلەن ئىناق دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق. بۇندىن كېيىن ھەر

① گوراتىمي شېئىرلىرىدىن.

① جەنۇبىي بەلباغدا ئۆسىدىغان بىر خىل يىڭنە يوپۇرماقلىق ئۆسۈملۈك.

قانداق ۋاقىتتا سادىق يۈرەك، ئەقىل ۋە چىقىشقاقلىق ھەققىدە سۆز ئېچىلسا، مېنىڭ ئاغزىمدىن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلايسەن.

موررېل بىر سېكۇنتچە دىلغۇل بولۇپ قالدى. ئۇ، شۇنداق ئويلىدىكى، ئۆزى خۇپىيانە ھالدا قارشى تۇرىدۋاتقان ئادەمگە دوستانە رەۋىشتە سالام بەرسە جىنايەتكارانە خۇشامەتگۇيلۇق بولۇپ قالماسمۇ؟ ھالبۇكى، ئۇ ئۆزىنىڭ قەسىمنى ۋە ھازىرقى مۇسىبەتلىك پەيتنى ئېسىگە ئېلىپ، چاندۇرماسقا تىرىشتى ھەمدە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، فرانسىقا تەزىم قىلدى.

— ۋىلفور خانىمز بەك قايغۇرىدۋاتامدۇ؟ — دەپ سورىدى دېبرې فرانستىن.

— بەك قايغۇرىدۋاتىدۇ، — دېدى فرانس، — بۇگۈن ئەتىگەن ئۇنىڭ چىرايى شۇنداق ئۆزگىرىپ كېتىپتۇكى، ئۇنى ئاران تونۇدۇم.

بۇ ئادەتتىكى سۆزلەر موررېلنىڭ يۈرىكىگە مۇشت بولۇپ ئۇرۇلغاندەك تۇيۇلدى. دېمەك، بۇ كىشى ۋالېنتىنا بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپتۇ - دە؟ قېنى قىزىق، ياش ئوفىتسېر ئۆز قەسىمنى بۇزۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن پۈتۈن كۈچىنى يىغىدى. ئۇ شاتو - رېنونى قولتۇقلۇۋالدى - دە، تېز - تېز قەدەم تاشلاپ، ئۇنى ماڭارغا باشلاپ كەلدى. ئۇ يەردە خىزمەتكارلار ھەر ئىككى مېيىت ساندۇقىنى گۆر ئالدىغا تەڭ قىلىپ قويۇشقانىدى.

— بۇ نېمىدېگەن ئېسىل ماكان، — دېدى بوشان گۈمبەزگە قاراپ، — بۇ ھەم يازلىق ھەم قىشلىق سارايى. قەدىرلىك فرانس، كېيىن سىزمۇ مۇشۇ يەردە ماكانلىشىسىز، چۈنكى پات ئارىدا بۇ ئائىلىگە ئەزا بولىسىز ئەمەسمۇ. ۋاھالەنكى، مەن پەيلاسوپ بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئەنە ئاۋۇ دەرەخلەردىن ئىبارەت ئاددىيغىنا بىر باغچا يېكى كىچىك بىر ئېغىز ئۆي

بولۇشنى ۋە تېنىم ئۈستىگە قەبرە تاشلىرىنىڭ ئازراق قويۇلۇشىنى ئەۋزەل كۆرىمەن. ماڭا ئەجەل يەتكەندە ئەتراپىمدىكىلەرگە خۇددى ۋولتېرنىڭ پىرونغا يازغىنىدەك: «سەھراغا كېتىۋاتىمەن» دېگەن سۆزنىلا ئېيتىمەن... ھە، شۇنداق قىلىپ، فرانس، روھلۇق بولۇڭ. ئايالىڭىز ھەممىگە ۋارىسلىق قىلىدۇ ئەمەسمۇ.

— ھەي... بوشان، — دېدى فرانس، — سىزنىڭ مىجەزىڭىز بەك ئوسال ئىكەن. سىز سىياسىي ئەرباب. سىياسەتكە بەك بېرىلىپ كېتىپ، ھەممىنى مەنسىتمەيدىغان، ھېچنېمىگە ئىشەنمەيدىغان ئادەتنى ئۆزلەشتۈرۈۋاپسىز. شۇنداقتىمۇ، سىز ھازىر ئاددىي بەندىلەرنىڭ ئارىسىدا بىر دەملىككە سىياسەتتىن چەتنەپ تۇرۇش بەختىگە ئىگە بولۇپ تۇرىۋاتىسىز. ھەمىشە ۋەكىللەر پالاتاسى ياكى پېرلار پالاتاسىنىڭ بوسۇغىسىدا قالدۇرۇپ قويىدىغان جېنىڭىزنى قايتىدىن ۋۇجۇدىڭىزغا كەلتۈرۈشكە تىرىشمىپ بېقىڭ.

— يائاللا، — دېدى بوشان، — ھايات دېگەن زادى نېمە ئۇ؟ ئۇنىڭ مەنىسى ئۆلۈمنىڭ بوسۇغىسىدا كۈتۈپ ئولتۇرماقتىن باشقا نەرسە ئەمەسقۇ.

— مەن بوشاننى ئۆچ كۆرۈپ قېلىۋاتىمەن، — دېدى ئالبېر ۋە بوشاننىڭ پەلسەپىۋى مۇلاھىزىلىرىنى ئاڭلاشقا دېبرېنى قالدۇرۇپ، فرانس بىلەن بىرنەچچە قەدەم نېرىغا ئۆتۈپ كەتتى.

ۋىلفورلارنىڭ ئائىلىۋى مازىرى ئاق تاش بىلەن قوپۇرۇلغان بولۇپ، ئېگىزلىكى 20 فۇتچە كېلىدىغان چاسا شەكىللىك تۆۋىلىكتىن ئىبارەت ئىدى. مازارنىڭ ئۈتتۇرىسىغا سېلىنغان تۇسۇق سېپىل - مېرانلارغا ئايرىلغان يەر بىلەن ۋىلفورلارغا ئايرىلغان يەرنى ئاجرىتىپ تۇراتتى ۋە ھەر ئىككى قىسىم يەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشكى بار ئىدى.

بۇنىڭدا باشقا مازارلاردىكىدەك ھېيت سېلىنىپ، قاتار تىزىپ قويۇلىدىغان ۋە خۇددى سېتىلىدىغان مالارنىڭ ماركىلىرىغا ئوخشايدىغان خەتلەر يېزىپ قويۇلىدىغان ساندۇقلار يوق ئىدى. تۇچ بىلەن قاپلانغان ئىشىك ئېچىلغاندىن كېيىن بىر سۇرلۇك ۋە قاراڭغۇ ئارىلىق كۆرۈندى. بۇ ئارىلىق بىر تام ئارقىلىق گۆردىن ئايرىلىپ تۇراتتى. ۋىلفورلارنىڭ ۋە سېن - ھېرانلارنىڭ يەرلىكلىرىگە ئېلىپ كىرىدىغان ھېلىقى ئىككى ئىشىك ئەنە شۇ تامدا ئىدى.

بۇ يەردە مەرھۇملارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى قايغۇ - ھەسرەتلىرىنى تۆكۈپ، ئۆزلىرى خالىغانچە پىنھانلىقتا بولالايتتى. پېر - لاشېزغا سەيلە قىلىش ياكى مۇھەببەت ۋېسالى ئۈچۈن چىققان يېنىك تەبىئەتلىك كىشىلەرنىڭ ناخشىلىرى، ۋارقىراشلىرى ۋە ئۇيان - بۇيان يۈگۈرۈشلىرى مازارغا كىرگۈچىلەرنىڭ سۈكۈت ئىچىدە تۇرۇشلىرىغا ياكى يىغلاپ تۇرۇپ قىرائەت قىلىشلىرىغا دەخلى يەتكۈزەلمەيتتى.

ھەر ئىككى ھېيت ساندۇقى سېن - ھېرانلار ئائىلىسىگە تەئەللۇق بولغان ئوك تەرەپتىكى مازارغا ئېلىپ كىرىلدى ۋە ئۆزىنىڭ ماتەملىك يۈكىنى كۆتۈپ تۇرغان سۇپا ئۈستىگە قويۇلدى. ۋىلفور، فرانسىس ۋە يېقىن تۇغقانلار مازار ئىچىگە كىرىپ كېتىشتى.

بارلىق دىنىي رەسىم - قائىدىلەر مازارنىڭ سىرتىدا ئورۇنلىنىپ بولدى. ھېچقانداق نۇتۇق سۆزلەنمىدى. شۇڭا، ئىشتىراك قىلغۇچىلار دەرھال تارقىلىپ كېتىشتى. شاتو - رېنو، ئالېبر ۋە موررېل بىر تەرەپكە، دېبرې بىلەن بوشان يەنە بىر تەرەپكە يۈرۈپ كېتىشتى.

فرانسىس ۋىلفورنىڭ يېنىدا قالدى. قەبرىستانلىقنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە موررېل قانداقتۇ بىر ئىشنى باھانە

قىلىپ تۇرغىدى. ئۇ، فرانسىس بىلەن ۋىلفورنىڭ بىر پەيتۇندا قايتقانلىقىنى كۆرۈپ، چۈشىنى يېڭالمىغاندەك بولۇپ قالدى. ئۇ شەھەرگە قايتتى ۋە گەرچە شاتو - رېنو ۋە ئالېبر بىلەن بىر پەيتۇندا ئولتۇرسىمۇ، ئۇلارنىڭ قىلىشىۋاتقان گەپلىرىدىن بىر سۆزمۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى.

دەرۋەقە، فرانسىس خوشلىشاي دەپ تۇرغاندا ۋىلفور ئۇنىڭدىن:

— بارون، ئەمدى قاچان كۆرۈشىمىز؟ — دەپ سورىدى.

— قاچان دېسىڭىز شۇ چاغدا. تەقسىر، — دەپ جاۋاب بەردى فرانسىس.

— تېزرەك بولغىنى ياخشى.

— خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن. ئەمسە بىلله قايتايلىمۇ؟

— مالال كۆرمىسىڭىز شۇنداق قىلايلى.

— ھېچقانچە مالاللىقى يوق.

كەلگۈسىدىكى قېيىن ئاتا ۋە كۈيئوغۇل ئەنە شۇ گەپ بىلەن بىر پەيتۇنغا ئولتۇرغانىدى. موررېلنىڭ خاتىرجەمسىزلىنىشىمۇ بىكار ئەمەس ئىدى. ۋىلفور بىلەن فرانسىس سېنت - ئونورې كوچىسىغا قايتىپ كېلىشتى.

خانىلىق مۇپەتتىش ھېچكىمنىڭ يېنىغا كىرمەي. ئايالى بىلەنمۇ، قىزى بىلەنمۇ سۆزلەشمەي، ھېممانىنى ئۆز ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى ۋە ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— ئەپىنە ئەپەندى، — دېدى ئۇ، — سىزنى بەزى ئىشلاردىن خەۋەرلەندۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك. قارىماققا بۇ گېپىم بىمەزگىل ئېيتىلغاندەك بىلىنىشى مۇمكىن، لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس، چۈنكى ئۆلگەنلەرنىڭ ۋەسىيىتىنى ئورۇنداش ئۇلارنى ياد ئېتىشتىكى ئەڭ مۇھىم ئىش. مەن سېن - مېران خانىمنىڭ ئۈچ كۈن ئىلگىرى سەكراتتا يېتىپ ئېيتقان ۋەسىيە

ئىسىدىن سىزنى ۋاقىپ قىلماقچىمەن. ئۇ، ۋالېنتىنانىڭ تۇيىنى ھەر قانداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ كېچىكتۈرمەسلىكنى تاپىلىغانىدى. ئۆزىڭىزگە مەلۇم، مەرھۇمە ھەممە ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغان. ئۇنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە سېن ـ مېرانلارنىڭ بارلىق مۈلكى ۋالېنتىنانىڭ قولىغا ئۆتىدۇ. تۇنۇگۈن نوتارىئۇس نىكاھ كېلىشىمىنى رەسمىيلەشتۈرۈشكە مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلەرنى ماڭا كۆرسەتتى. سىز نوتارىئۇس بىلەن كۆرۈشۈپ، مېنىڭ نامىمدىن شۇ ھۆججەتلەرنى كۆرسىتىشنى سورىسىڭىز بولىدۇ. بىزنىڭ نوتارىئۇسىمىز دېشان، بوۋې مەيدانى، سېنت ـ ئونورې كوچىسىدا تۇرىدۇ.

ـ تەقسىر، ـ دېدى ئەپسىنە، ـ ۋالېنتىنا خېنىم ھازىر مۇسىبەت ئۈستىدە تۇرىدۇ، توي ئىشى توغرۇلۇق سۆزلىشىشنى خالارمۇ؟ مەن...

ـ ۋالېنتىنانى ھەممىدىن بەك تەقەززا قىلىۋاتقان ئىش مومىسىنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىنى ئورۇنداشتىن ئىبارەت، ـ دېدى ۋىلفور ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋېتىپ، ـ شۇڭا، ئۇ باشقىچە پىكىردە بولمايدۇ، سۆزۈمگە ئىشىنىڭ.

ـ ئۇنداق بولسا، ـ دېدى فرانس، ـ مېنىڭمۇ باشقىچە پىكرىم بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىڭىز بىلىپ ئىش قىلىڭ. مەن ۋەدە بەرگەن، شۇ ۋەدەمگە ئاخىرىغىچە خۇشاللىق بىلەن ئەمەل قىلىمەن.

ـ شۇنداق بولغاندىن كېيىن بۇ ئىشنى كەينىگە سۈرۈشتۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق، ـ دېدى ۋىلفور، ـ ئەسلىدە كېلىشىم ئۈچ كۈن ئىلگىرىلا ئىمزالىنىشى لازىم ئىدى. بۇنىڭ ھەممە تەييارلىقلىرى پۈتكەن. ئەمدى بۇگۈن ئىمزالىساقمۇ بولىدۇ.

ـ بىراق ھازىرلىقچۇ؟ ـ دەپ ئىككىلىنىپ سورىدى فرانس.

ـ خاتىرجەم بولۇڭ، ـ دېدى ۋىلفور، ـ مېنىڭ ئۆيۈمدە

قالىدە ـ يوسۇنلارغا زىت كېلىدىغان ئىش بولمايدۇ. ۋالېنتىنا پەرھىز قىلىنغان ئۈچ ئايغىچە ئۆزىنىڭ سېن ـ مېرىن ئىگىلىكىگە كېتىپ تۇرىدۇ. ئۆزىنىڭ ئىگىلىكىگە دەۋاتىمەن، چۈنكى سېن ـ مېرانلارنىڭ ئىگىلىكى ئەمدى ئۇنىڭغا تەئەللۇق. ئەگەر سىز ماقۇل كۆرسىڭىز، يەنە بىر ھەپتىدىن كېيىن شۇ ئىگىلىكتە تىنچ، داغدۇغىسىز، ئاددىي ـ سادە قىلىپ، نىكاھ مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلىدۇ. سېن ـ مېرىن خانىم نەۋرە قىزىنىڭ تويىنى ئاشۇ ئۆيدە ئۆتكۈزۈشنى ئارمان قىلغانىدى. تويدىن كېيىن پارىژغا قايتىپ كەلسىڭىز بولىدۇ. ئايالىڭىز ھازىرلىق مۇددىتى توشقۇچە ئۆگەي ئانىسى بىلەن بىرگە بولۇپ تۇرىدۇ.

ـ ماقۇل شۇنداق بولسۇن، تەقسىر، ـ دېدى فرانس.

ـ ئۇنداق بولسا، ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ۋىلفور، ـ يېرىم سائەت تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ. ئۇنىڭغىچە ۋالېنتىنا ساراي ئۆيگە كىرىدۇ. مەن دېشاننى چاقىرتاي. نىكاھ كېلىشىمىنى مۇشۇ يەردىلا جاكالاپ، ئىمزالايلى. ۋىلفور خانىم بۇگۈن ئاخشاملا ۋالېنتىنانى ئۇنىڭ ئىگىلىكىگە ئېلىپ كەتسۇن. بىر ھەپتىدىن كېيىن بىز ئۇلارنىڭ كەينىدىن بارىمىز.

ـ تەقسىر، ـ دېدى فرانس، ـ سىزگە بىر تەلىپىم بار.

ـ قانداق تەلەپ؟

ـ كېلىشىمنى ئىمزالاشقا ئالىبىر مورسېر بىلەن پائۇل شاتو ـ رېنو ئىشتىراك قىلسىكەن دەيمەن. ئۇلار مېنىڭ گۇۋاھچىلىرىم ئەمەسمۇ.

ـ ئۇلارنى يېرىم سائەتنىڭ ئىچىدىلا ۋاقىپلاندۇرۇشقا بولىدۇ. ئۇلارنى ئۆزىڭىز چاقىرامسىز، يا بىز ئادەم ئەۋەتەيلىمۇ؟

ـ ئۆزۈم باراي.

ـ ئەمىسە يېرىم سائەتتىن كېيىن سىزنى كۈتىمەن، بارون. ئۇ چاغقىچە ۋالېنتىنامۇ تەييارلىنىپ بولىدۇ.

فرانس ژىلفورغا تەزىم قىلىپ، چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىك يېپىلىشى بىلەنلا ژىلفور ژالبېنتىناغا ئادەم ئەۋەتىپ ئۇنىڭ يېرىم ساھەتتىن كېيىن ساراي ئۆيگە كىرىشى لازىملىقى، چۈنكى نوتارىئۇس ۋە بارون ئەپەندىنىڭ گۇۋاھچىلىرى كېلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى.

بۇ كۈتۈلمىگەن خەۋەر ئائىلىدىكى ھەممەيلەننى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى. ژىلفور خانىمنىڭ بۇ گەپكە ئىشەنگۈسى كەلمەي قالدى، ژالبېنتىنا خودىدى بېشىغا تۇقماق ئۇرۇلغاندەك ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ قويدى. ئۇ، گويا نەجات ئىزدىگەندەك قىياپەتتە ئۆيىنىڭ تۆت تەرىپىگە قاراپ قالدى. ئۇ بۇۋىسىنىڭ يېنىغا كىرمەكچى بولۇپ، پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كېتىۋاتقاندا ژىلفورغا دوقۇرۇشۇپ قالدى. ژىلفور ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ، سارايغا باشلاپ ماڭدى. ژالبېنتىنا دەھلىزدە بارروئانى ئۇچراتتى ۋە ئۇنىڭغا يىغلامسىراپ قارىدى.

ژالبېنتىنانىڭ ئارقىسىدىنلا ژىلفور خانىم كىچىك ئىدۇئارنى ئەگەشتۈرۈپ سارايغا كىرىپ كەلدى. ئائىلە قايغۇسى بۇ چوكانغا كۆچلۈك تەسىر قىلغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ بەكلا تاتىرىپ كەتكەن ۋە ماغدۇرسىزلانغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ئولتۇرۇپ، ئىدۇئارنى قۇچىقىغا ئالدى ۋە خودىدى پۈتۈن ھاياتىي شۇ بالىغا مەركەزلىشىپ قالغاندەك، تۇرۇپ ـ تۇرۇپلا ئۇنى كۆكسىگە چىڭ باساتتى.

كۆپ ئۆتمەي ھويلىغا كىرگەن ئىككى ھارۇننىڭ تاراقلىغان ساداسى ئاڭلاندى. ھارۇنلارنىڭ بىرىدە نوتارىئۇس، يەنە بىرىدە فرانس ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى كەلگەنىدى.

ھايال بولماي ھەممەيلەن جەم بولدى.

ژالبېنتىنا شۇنچە تاتىرىپ كەتكەنىدىكى، چىكىلىرى ۋە كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدىكى كۆكۈت تومۇرلىرى كۆرۈنۈپ قالغانىدى.

فرانىس قاتتىق ھاياجانغا چۈشكەنىدى.

شاتو ـ رېنو بىلەن ئالبېر ھەيران بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قاراشتى. تېخى بايىلا ئايىغلاشقان دەپسەنە ئىشىمۇ ھازىرقى كەيپىياتتەك قايغۇلۇق ئەمەس ئىدى.

ژىلفور خانىم مەخمەل پەردىنىڭ دالدىسىغا كېلىپ ئولتۇرۇۋالدى. ئۇ ھاماننى ئوغلىنى قۇچاقلاپ، ئېگىلىپ ئولتۇرغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆكىلىدە نېمىلەر بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشىنىش قىيىن ئىدى.

ژىلفور ھەر دائىمقىدەك غەمسىز ئىدى.

نوتارىئۇس قانۇن خادىملىرىغا خاس ئەستايىدىللىق بىلەن ھۆججەتلەرنى شىرە ئۈستىگە تىزدى. ئاندىن كرېسلوغا ئولتۇرۇپ، كۆزەينىكىنى تۈزەپ قويۇپ، فرانسىغا مۇراجىئەت قىلدى:

— سىز فرانىس كېنېل بارون ئەپەندى بولامسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ، گەرچە ئۇنى ناھايىتى ئوبدان تونۇسىمۇ.

— شۇنداق، تەقسىر، — دەپ جاۋاب بەردى فرانىس.

نوتارىئۇس تەزىم قىلىپ قويىدى.

— مەن سىزنى ژىلفور ئەپەندىنىڭ نامىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇشۇم كېرەك، تەقسىر، — دېدى ئۇ، — نۇئارتىيې ئەپەندى سىزنىڭ ژىلفور خېنىم بىلەن نىكاھلانماقچى بولغىنىڭىزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئەۋزە قىزنى ئۆزىنىڭ مىراسىدىن مەھرۇم قىلدى. يەنە شۇنى ئېيتىشىم كېرەككى، — دەپ سۆزىنى داۋام لاشتۇردى نوتارىئۇس، — ۋەسىيەت قىلغۇچى ئۆز مۇلكىنىڭ بىر قىسمىنلا بىر تەرەپ قىلىش ھوقۇقىغا ئىگە ئىدى، لېكىن ئۇ بارلىق مۈلكى ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقاردى. شۇڭا، ئۇنىڭ ۋەسىيەتنامىسىنى ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ. ئۇ ۋەسىيەتنامە ئېتىراپ قىلىنمايدۇ.

— شۇنداق، — دېدى ۋىلفور، — لېكىن مەن ئەپسىنە ئەپەندىگە ئالدىنئالا ئېيتىپ قويۇشۇم كېرەككى، مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ئاتامنىڭ ۋەسىيتى ئەمەلدىن قالدۇرۇلمايدۇ، چۈنكى مېنىڭ ئىجتىمائىي ئورنۇم ئۇنداق ماجرالارنىڭ بولۇشىغا ئىمكان بەرمەيدۇ.

— تەقسىر، — دېدى فرانسىس، — ۋالېنتىنا خېنىمنىڭ ئالدىدا بۇنداق مەسىلىنىڭ گېپىنى ئېچىلغانلىقتىن ئىنتايىن ئەپسۇسلىنىمەن. مەن ھەرگىزمۇ ۋالېنتىنا خېنىمنىڭ بايلىقىغا قىزىققان ئەمەسمەن. ئۇنىڭ بايلىقى ھەر قانچە كېمەيتىلسىمۇ، يەنىلا مېنىڭكىدىن خېلى كۆپ بولىدۇ. مېنىڭ ئائىلەم ۋىلفور ئەپەندى بىلەن تۇغقان بولۇشنى ئويلىغاندا پەقەت ئادەمگەرچىلىك نۇقتىسىنى ئاساس قىلغان. مەن بولسام، پەقەت بەخ تىمنى تېپىشنىلا كۆزلىگەن.

ۋالېنتىنا مىننەتدارلىق ئىپادىسىنى بىلدۈرۈپ، بىلىنەر - بىلىنمەس بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىككى تامچە كۆز يېشى مەڭزىلىرىنى بويلاپ جىمغىنا ئېقىپ چۈشتى.

— تەقسىر، — دېدى ۋىلفور بولغۇسى كۈيئوغلىغا قاراپ، — ئۈمىد قىلغان نەرسىلىرىڭىزنىڭ مەلۇم بىر قىسمىدىن مەھرۇم بولغىنىڭىزنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بۇ كۈتۈلمىگەن ۋەسىيەتنامىدا سىزنىڭ شەخسىيىتىڭىزگە ھاقارەت كەلتۈرگۈدەك ھېچ نەرسە يوق. بۇ، نۇئارتېيې ئەپەندىنىڭ ئەقلى جەھەتتىكى ئاجىزلىقىدىن بولغان. ئاتام ۋالېنتىنانىڭ سىز بىلەن تۇيې قىلىشىغا قارشى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئۇمۇمەن ياتلىق بولۇشنى خالىمايدۇ. ۋالېنتىنا سىزدىن باشقا بىرىگە ياتلىق بولغان ھالەتتىمۇ، ئۇ يەنىلا نارازى بولىدۇ. ئادەم قېرىغاندا ئۆزىنىلا ئويلايدىكەن، تەقسىر. ۋالېنتىنا ئەتىدىن كەچكىچە ئۇنىڭ يېنىدا

بولاتتى. ۋەھالەنكى، ئۇ بارون خانىم ئەپىنە دەپ ئاتالغاندىن كېيىن ئۇنداق قىلالمايدۇ. ئاتامنىڭ ئەھۋالى ئېچىنىشلىق. ئۇنىڭ بىلەن مۇھىم ئىشلار ئۈستىدە سۆزلىشىشكە ئىمكانىيەت يوق. ئۇ، ئەقلى ئاجىزلاپ كەتكەنلىكتىن، بۇنداق ئىشلارنى چۈشىنەلمەيدۇ. شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، گەرچە ئۇ ھازىر نەۋرە قىزىنىڭ تۇيې قىلىش ئالدىدا تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلسىمۇ، كۈيئوغۇل بولغۇچىنىڭ ھەتتا ئىسمىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى.

ۋىلفور سۆزىنى تۈگىتىپ، فرانسىس ئۇنىڭ سۆزلىرىگە تەزىم بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپ تۇرۇشىغا ئىشىك ئېچىلىپ، بارروئا كىرىپ كەلدى.

— جانابلار، — دېدى ئۇ بۇنداق جىددىي پەيتتە خوجايىنلىرىغا مۇراجىئەت قىلىۋاتقان مالايغا خاس بولمىغان قاتتىق ئاۋاز بىلەن، — نۇئارتېيې ئەپەندى فرانسىس كېنىل بارون ئەپىنە ئەپەندى بىلەن سۆزلىشىشنى خالايدۇ.

ئۇ، خۇددى نوتارىئۇسقا ئوخشاش، ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قالمىسۇن دەپ بولغۇسى كۈيئوغۇلنى تولۇق نام - ئەمەلى بىلەن ئاتىدى.

ۋىلفور چۆچۈپ كەتتى. ۋىلفور خانىم ئوغلىنى قۇچىقىدىن پەسكە چۈشۈردى. ۋالېنتىنا خۇددى ھەيكەلدەك ئاقىرىپ كەتكەن ھالدا ئۇنىچىقماي ئورنىدىن تۇردى.

ئالبىر بىلەن شاتو - رېنو دەسلەپكىدىنمۇ بەكرەك ھەيران بولغان ھالدا بىر - بىرىگە قاراشتى.

نوتارىئۇس ۋىلفورغا قاردى.

— بۇ مۇمكىن ئەمەس، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش، — ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئەپىنە ئەپەندى ھازىر بۇ يەردىن چىقىپ كەتسە بولمايدۇ.

— خوجايىنىم نۇئارتېيې ئەپەندى ئەپىنە ئەپەندى بىلەن

دەل مۇشۇ پەيتته سۆزلىشىشنى خالايدۇ، — دېدى بارروئا يەنە بايقىدەك قەتئىيلىك بىلەن.

— نۇئارتيې بوۋام سۆزلىيەلەيدىغان بولۇپ قالدىمۇ؟ — دەپ سوردى ئېدۇئار ھەر دائىمقىدەك بەگباشلىق قىلىپ.

ھالبۇكى، ئۇنىڭ بۇ گېپى ھەتتا ۋىلفور خانىمنىڭمۇ كۈلۈمسىرىشىنى قوزغىيالمىدى، چۈنكى ھەممەيلەن شۇ قەدەر تەڭلىكته قالغان ۋە ھازىرقى پەيتىمۇ شۇ قەدەر جىددىي پەيت ئىدى.

— نۇئارتيې ئەپەندىگە ئېيتىپ تويۇڭ، ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىشقا بولمايدۇ، — دېدى ۋىلفور.

— ئۇنداقتا، نۇئارتيې ئەپەندى ئۆزىنى بۇ يەرگە ئەكىرىشنى بۇيرۇيدۇ، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى بارروئا.

ئىشتىراك قىلغۇچىلار چەكسىز ھەيرەت ئىچىده قالدى.

ۋىلفور خانىمنىڭ چىرايىدا كۈلۈمسىرەشتەك بىر خىل ئالامەت ئىپادىلەندى.

ۋالېنتىنا گويا تەڭرىگە تەشەككۈر بىلدۈرگەندەك قىلىپ، كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى.

— ۋالېنتىنا، — دېدى ۋىلفور، — مەرھەمەت قىلىپ، بوۋىڭىزنىڭ نېمىدېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ كىرىڭ.

ۋالېنتىنا دەرھال ئىشىك تەرەپكە ماڭدى، لېكىن ۋىلفور ئۇنى يەنە توختىتۋالدى.

— توختاپ تۇرۇڭ، مەنمۇ چىقاي، — دېدى ئۇ.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى فرانس، — مېنىڭچە، نۇئارتيې ئەپەندى مېنى چاقىرتقانىكەن، ئۇنىڭ تەلىپىنى قانداقمۇ بولمىسۇن كېرەك. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، ھۆرمىتىمنى بىلدۈرۈشۈم كېرەك، چۈنكى مەن ھازىرغا قەدەر بۇنداق شەرەپكە مۇيەسسەر بولمىغانىدىم.

— ۋاي خۇدايىم! — دېدى ۋىلفور ئىت - ئىت بولۇپ، ھەممىنى بۇنچىلىك خاتىرجەمسىزلىنىشىڭىز ئورۇنسىز.

— ئەپۇ قىلغايسىز، تەقسىر، — دېدى فرانس سۆزىدىن يانمايدىغان ئاھاڭدا، — نۇئارتيې ئەپەندىنىڭ ماڭا بولغان كۆز قارىشىنىڭ توغرا بولمىغانلىقىنى ئۆز ئەمەلىيىتىم بىلەن كۆرسەتمىش ئۈچۈن بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىشنى خالىمايمەن. ئۇنىڭ كۆز قارىشىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۆزۈمنىڭ چوڭقۇر ساداقەتمەنلىكىم بىلەن ئۇنى قايىل قىلىشىم كېرەك.

شۇ گەپ بىلەن، فرانس ۋىلفورنىڭ توسۇشىغا قارىماي ئورنىدىن تۇرۇپ، ۋالېنتىنانىڭ كەينىدىن چىقىپ كەتتى. ۋالېنتىنا بەجايىكى سۇغا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندا بىر قېيا تاشقا ئېسىلىۋالغاندەك خۇشال بولغان ھالدا پەلەمپەيدىن پەسكە چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى.

ۋىلفورمۇ ئۇلارغا ئەگىشىپ چىقىپ كەتتى.

شاتو - رېنو بىلەن مورىس يەنە بىر - بىرىگە قاراشتى. ئۇلارنىڭ بۇ قېتىمقى قارىشى ئالدىنقى ئىككى قېتىملىق قاراشتىنمۇ بەكرەك ئەجەبلەنگەنلىكىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

يىگىرمە ئىككىنچى باب

ھۇججەت

نۇئارتيې باشتىن - ئاياغ قارا كىيىنگەن ھالدا كرېسلودا ئولتۇراتتى. ئۇچەيلەن كىرگەندىن كېيىن ئۇ ئىشىككە قاراپ قويغاندى، خىزمەتكار دەرھال ئىشىكنى ئېتىۋەتتى.

— سۆزۈمنى ئۇنۇتماڭ، — دېدى ۋىلفور خۇشاللىقىنى يوشۇرالماي تۇرغان ۋالېنتىناغا بوش ئاۋاز بىلەن، — ئەگەر

نۇئارتيپ ئەپەندى سىزنىڭ تويىڭىزغا قارشى گەپ قىلماقچى بولسا. ئۇنى چۈشىنىشىڭىزنى مەنئى قىلىمەن.

ۋالېنتىنا قىزىرىپ كەتتى، لېكىن ھېچنېمە دېمىدى. ۋىلفور نۇئارتيېنىڭ يېنىغا كەلدى.

— مانا بۇياق فرانسىيە ئەپەندى بولىدۇ، — دېدى ۋىلفور بوۋايغا. — سىز ئۇنى چاقىرغانىكەنسىز، شۇڭا ئۇ كىردى. بىزمۇ ئۇزاقتىن بېرى سىلەرنىڭ كۆرۈشۈشىڭلارنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەنىدۇق. سىز ئەمدى ۋالېنتىنانىڭ ياتلىق بولۇشىغا قوشۇلمىغانلىقىڭىزنىڭ توغرا بولمىغانلىقىنى ھېس قىلىسىڭىز ئىنتايىن خۇرسەن بولىمەن.

نۇئارتيپ ئۇنىڭغا شۇنداق بىر قارىدىكى، ۋىلفورنىڭ تەنىلىرى شۇركۈنۈپ كەتتى. ئاندىن، بوۋاي يەنە كۆزلىرى ئارقىلىق ۋالېنتىنانى چاقىردى.

ۋالېنتىنا بوۋىسى بىلەن سۆزلىشىش ئۈسۈلى ئارقىلىق «ئاچقۇچ» دېگەن سۆزنى ئاسانلا تاپتى. ئاندىن ئۇ يەنە پالەچ بوۋاينىڭ كۆزلىرىنىڭ قارىشىنى كۆزەتتى. بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئىككى دېرىزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان ئىشكاپنىڭ تارتمىسىغا تىكىلىپ توختىدى. ۋالېنتىنا شۇ تارتمىنى ئاچتى. دەرۋەقە، ئۇ يەردە بىر ئاچقۇچ بار ئىدى. ئۇ، ئاچقۇچنى ئالدى ۋە بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭ دەل شۇنى تەلەپ قىلغانلىقىنى تەستىقلىدى. ئاندىن، پالەچ بوۋاينىڭ كۆزلىرى كونا يېزىق ئۈستىلىنى كۆرسەتتى. بۇ ئۈستەل ئاللىقاچان ئىشلىتىلمەيدىغان بولۇپ، ئۇنىڭدا پەقەت كونا زامانىلاردىن قېپقالغان كىچىكسىز قەغەزلەرلا ساقلانغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

— يېزىق ئۈستىلىنى دەمسىز؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا.

— ھەئە؟ — دېگەنىنى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— تارتمىلارنى ئاچايمۇ؟

— ھەئە.

— چەتتىكىلىرىنىمۇ؟

— ياق.

— ئوتتۇرىدىكىسىنىمۇ؟

— ھەئە.

ۋالېنتىنا شۇ تارتمىنى ئېچىپ، بىر باغلام قەغەزنى چىقاردى.

— مۇشۇ قەغەزلەر كىچىكمۇ، بوۋا؟ — سورىدى ۋالېنتىنا.

— ياق.

ۋالېنتىنا ھەممە قەغەزلەرنى بىر - بىرلەپ چىقىرىشقا باشلىدى. ئاخىرى، تارتمىدا ھېچ نەرسە قالمىدى.

— تارتمىدا ھېچ نەرسە قالمىدى، — دېدى ئۇ.

نۇئارتيېنىڭ كۆزلىرى لۇغەتنى كۆرسەتتى.

— شۇنداق، بوۋا، چۈشەندىم، — دېدى ۋالېنتىنا.

ئۇ يەنە ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە ھەرپلەرنى ئوقۇشقا باشلىدى. «م» ھەرپىگە كەلگەندە نۇئارتيپ ئۇنى توختاتتى. ۋالېنتىنا «مەخپىي» دېگەن سۆزگە كەلگۈچە لۇغەتنى ۋاراقلىدى.

— بۇ تارتمىنىڭ مەخپىيلىكى بارمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ھەئە.

— بۇ مەخپىيەتنى كىم بىلىدۇ؟

نۇئارتيپ كۆزلىرىنى بايا خىزمەتكار چىقىپ كەتكەن ئىشىك كە يۆتكىدى.

— باررۇئا بىلەمدۇ؟ — سورىدى ۋالېنتىنا.

— ھەئە.

— ئۇنى چاقىرايمۇ؟

— ھەئە.

ۋالېنتىنا ئىشىك ئالدىغا بېرىپ، باررۇئانى چاقىردى. بۇ ئاردا ئېچى تىتىلداپ تۇرغان ۋىلفورنىڭ ماڭلىيىدىن تەر

چىقىپ كەتتى. فرانس بولسا، تەئەججۇپ ئىچىدە داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

قېرى خىزمەتكار خانا ئىچىگە كىردى.

— باررۇئا، — دېدى ۋالېنتىنا، — بۇۋام مۇنۇ ئىشكاپتىن ئاچقۇچنى ئېلىپ، ئۇستەل تارتمىسىنى ئېچىشنى بۇيرۇدى. بۇ تارتمىنىڭ مەخپىيلىكى بار ئوخشايدۇ. سىز بۇنى بىلمىدىكەنسىز. ئېچىپ بېرىڭا.

باررۇئا بوۋايغا قارىدى.

— شۇنداق قىلىڭ، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېينىڭ كۆزلىرى.

باررۇئا بۇيرۇقنى بەجا كەلتۈردى. تارتمىنىڭ ئاستىنقى قەۋىتى ئېچىلدى ۋە ئۇ يەردىن قارا لېنتا بىلەن چىگىلگەن بىر بولاق قەغەز چىقتى.

— تەلەپ قىلغىنىڭىز مۇشۇمۇ، تەقسىر؟ — دەپ سورىدى باررۇئا.

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېي.

— بۇ قەغەزلەرنى كىمگە بېرەي؟ ۋىلفور ئەپەندىگىمۇ؟

— ياق.

— ۋالېنتىنا خېنىمغىمۇ؟

— ياق.

— فرانس ئەپەندىگىمۇ؟

— ھەئە.

فرانس ھەيران بولۇپ، يېقىنراق كەلدى.

— ماڭا دەمسىز، تەقسىر؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ھەئە.

فرانس باررۇئانىڭ قولىدىن قەغەزلەرنى ئېلىپ، مۇقاۋىسىدىكى خەتلەرنى ئوقۇدى: «ۋاپاتمىدىن كېيىن دوستۇم گېنېرال

دېۋرانغا ئۆتكۈزۈپ بېرىلسۇن. گېنېرال دېۋرانمۇ ۋاپات بولۇش ئالدىدا بۇ بىر باغلام قەغەزنى ئىنتايىن مۇھىم ھۆججەت سۈپىتىدە ساقلاش ئۈچۈن ئۆز ئوغلىغا ۋەسىيەت قىلىپ قالدۇرسۇن».

— بۇ قەغەزلەرنى نېمە قىلىشىم كېرەك، تەقسىر؟ — دەپ سورىدى فرانس.

— خۇددى ھازىرقىدەكلا پېچەتلەنگەن ھالدا ساقلىسىڭىز بولىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش.

— ياق، ياق، — دېگەننى ئالدىراپ ئىپادىلىدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

— ئەپىنە ئەپەندى بۇنى ئوقۇسۇن دېمەكچىمۇسىز؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا.

— ھەئە، — دېگەننى بىلدۈردى نۇئارتېينىڭ كۆزلىرى.

— كۆردىڭىزمۇ، بارون، بۇۋام بۇ خەتلەرنى ئوقۇشىڭىزنى تەلەپ قىلمۇاتىدۇ، — دېدى ۋالېنتىنا.

— ئەمىسە، ئولتۇرايلى، — دېدى ۋىلفور ئەلەم قىلغان ھالدا، — بۇ بىرئاز ۋاقىت تەلەپ قىلىدىغان ئىش.

— ئولتۇرۇڭلار، — دېگەن مەنىنى ئۇقتۇردى بوۋاي كۆزلىرى بىلەن.

ۋىلفور ئولتۇردى، لېكىن ۋالېنتىنا بوۋىسىنىڭ كرېسلوسىغا تايىنىپ تۇرۇۋەردى، فرانسمۇ ئۇلارنىڭ ئالدىدا تۇرغىنىچە تۇرۇۋەردى. ئۇ، ئاشۇ سىرلىق بولاقنى قولىدا تۇتۇپ تۇراتتى.

— ئوقۇڭ، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

فرانس بولاقنى يەشتى ۋە خانا ئىچىدە ھۆكۈم سۈرگەن جىمجىتلىق ئىچىدە تۆۋەندىكىلەرنى ئوقۇدى:

— «سېن - ژاك كوچىسىدىكى بوناپارتچىلار كۇلۇبىدا 1815 - يىل 5 - فېۋرال كۈنى ئۆتكۈزۈلگەن يىغىنىنىڭ ھۆججىتى».

فرانس ئوقۇشنى توختاتتى.

— 1815 - يىل 5 - فېۋرال! مېنىڭ ئاتام شۇ كۈنى ئۆلتۈرۈلگەنىدى!

ۋالېنتىنا ۋە ۋىلفور ئۈنچىقمىدى. پەقەت بوۋاينىڭ كۆزلىرىلا روشەن هالدا: «ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇڭ» دېگەننى بىلدۈرۈپ تۇراتتى.

— ئاتام دەل ئاشۇ كۈلۈبتىن چىققاندىن كېيىن يوقىلىپ كەتكەن ئەمەسمۇ، — دېدى يەنە فرانس.

نۇئارتېيېنىڭ كۆزلىرى يەنىلا «ئوقۇڭ» دېگەننى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

فرانس ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «بىز، تۆۋەندە ئىمزا قويغۇچىلار، توپچى قىسمىنىڭ پودپولكوۋنىكى لۇيى - ژاك بورېپېر، بىرىگادا گېنېرالى ئېتيېن دۇشامپى ۋە يەر باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ مۇدىرى كىلود لېشارپال شۇنى بايان قىلىمىزكى، 1815 - يىل 4 - فېۋرال كۈنى ئېلبا ئارىلىدىن ئەۋەتىلگەن مەكتۇپنى تاپشۇرۇۋالدۇق. مەكتۇپتا بوناپارتچىلار كۈلۈبى ئەزالىرىنىڭ گېنېرال فلاۋېيېن كېنېلگە ئېتىبار بىلەن قارىشى ۋە ئۈنىڭغا ئىشىنىشى لازىم ئىكەنلىكى ئوقتۇرۇش قىلىنغانىدى. گېنېرال كېنېل 1804 - يىلدىن 1815 - يىلىغا قەدەر ئىمپېراتورنىڭ خىزمەتىدە بولغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، گەرچە ئۈنىڭغا لېيۇدوۋىك XVIII تەرىپىدىن بارون ئېپىنە دېگەن ئۇنۋان ئاتا قىلىنغان بولسىمۇ، ئۇنى يەنىلا ناپالېئون سۇلالىسىگە سادىق دەپ ئىشىنىشكە بولاتتى.

شۇنىڭ بىلەن، گېنېرال كېنېلنى 5 - فېۋرال كۈنى ئۆتكۈزۈلىدىغان يىغىنغا تەكلىپ قىلىپ، باغاق ئەۋەتىلدى. باغاققا يىغىنىڭ ئورنى يېزىلمىدى ۋە ئىمزا قويۇلمىدى، لېكىن

گەچ سائەت ئوقۇغۇزدا ئۈنى چاقىرىشقا ئادەم بارىدىغانلىقى ئېيتىلدى.

كۈلۈبنىڭ يىغىنلىرى ئادەتتە كەچ سائەت توققۇزدىن يېرىم كېچىگىچە داۋاملىشاتتى.

سائەت توققۇز بولغاندا كۈلۈب رەئىسى گېنېرالنىڭ ئۆيىگە كەلدى. گېنېرال تەييار ئىدى. رەئىس ئۈنى كۈلۈبقا باشلاپ كىرىشتىكى شەرتلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى، يەنى گېنېرال يىغىن ئورنىنى بىلمەسلىكى، كۆزىنى تېڭىپ قويۇشقا ماقۇل بولۇشى ۋە تېڭىقنى يېشىۋەتمەسلىكە قەسەم قىلىشى كېرەك ئىدى. گېنېرال كېنېل بۇ شەرتلەرگە ماقۇل بولدى ۋە نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈشكە ئۇرۇنماسلىققا قەسەم قىلدى.

گېنېرال ئۆزىنىڭ هارۋىسىنى ئالدىنئالا تەييارلاپ قويغانىدى، لېكىن رەئىس بۇ هارۋىنى ئىشلىتىشكە بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ: «هارۋىكەشنىڭ كۆزلىرى ئوچۇق بولۇپ، قايسى كوچىدا كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسە، ئۇنىڭ خوجايىنىنىڭ كۆزىنى تېڭىپ قويۇشنىڭ نېمە هاجىتى؟» — دېدى.

«ئەمسە قانداق قىلىمىز؟» — دەپ سورىدى گېنېرال.

«مەن پەيتۇن ئەكەلدىم» — دېدى رەئىس.

«ئەجەبا، مېنىڭ هارۋىكىشىمگە ئىشەنمەي، ئۆزىڭىزنىڭ هارۋىكىشىڭىزگە ئىشىنىدىكەنسىز؟»

«كۈلۈبىمىزنىڭ بىر ئەزاسى بىزگە هارۋىكەشلىك قىلىدۇ، — دېدى رەئىس، — هارۋىنى بىزنىڭ كاتىپىمىز هەيدەيدۇ».

«ئۇنداق بولسا، بىز باشقا بىر خىل خەۋپ ئاستىدا قالىدىكەنمىز، — دېدى گېنېرال كۈلۈپ كېتىپ، — ئۇ، هارۋىنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ».

بىز بۇ چاقچاقنى شۇنىڭ ئۈچۈن نەقىل كەلتۈرۈۋاتىمىزكى،

بۇنىڭدىن، گېنېرالنىڭ يىغىنغا مەجبۇرىي ئېلىپ بېرىلمىغانلىقىنى، بەلكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قاتناشقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

ئۇلار پەيتۇنغا ئولتۇرغاندىن كېيىن، رەئىس گېنېرالنىڭ كۆزىنى تېڭىشقا ماقۇل بولغانلىقىنى ئەسلەتتى. گېنېرال بۇنداق رەسمىيەتكە ھېچقانداق قارشىلىق بىلدۈرمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالدىنئالا تەييارلاپ قويۇلغان يىپەك لاتا بىلەن تېڭىلدى.

يولدا كېتىۋېتىپ، رەئىس گېنېرالنىڭ تېڭىقىنى بىرئاز سۈرۈپ، يولغا قارىماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ۋە ئۇنىڭ قەسىمىنى ئەسلىتىپ قويدى.

«شۇنداق، شۇنداق، راست **دەيسىز**» — دېدى گېنېرال.

پەيتۇن سېپى ـ ژاك كوچىسىغا كىرىپ توختىدى. گېنېرال رەئىسنىڭ قولىغا تايىنىپ پەيتۇندىن چۈشتى. ئۇ، بۇ كىشىنىڭ نام ـ ئەسلىنى بىلمەيتتى ۋە ئۇنى كۇلۇبنىڭ ئادەتتىكى بىر ئەزاسى دەپ ئويلايتتى. ئۇلار كوچىنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى يىغىن زالىغا كىردى.

يىغىن باشلانغانىدى. كۇلۇب ئەزالىرى شۇ ئاخشىمى يېڭى ئەزانى تونۇشتۇرۇشتەك بىر ئىش بولىدىغانلىقىدىن ۋاقىپلانغان بولغاچقا، ھەممىسى تولۇق يىغىلغانىدى. گېنېرالنى زالنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئەكېلىپ، تېڭىقىنى ئېلىۋېتىشنى تەكلىپ قىلىشتى. ئۇ، تېڭىقىنى دەرھال ئېلىۋەتتى ۋە بۇ تەشكىلاتنىڭ يىغىندا شۇنچە كۆپ تونۇش چىرايلارنى كۆرۈپ ئىنتايىن ئەجەبلەندى. ئۇ، بۇنداق تەشكىلاتنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى ھەتتا ئويلاپ باقمىغانىدى.

يىغىنداكىلەر ئۇنىڭ كۆز قارىشىنى سۈرۈشتە قىلدى، لېكىن ئۇ: «ئېلىبادىن كەلگەن خەتتە بۇ ھەقتە بىر نېمە دېيىلگەنىدۇر» دېيىش بىلەن چەكلەندى...»

فرانس ئوقۇشنى توختاتتى.

— مېنىڭ ئاتام پادىشاھ تەرەپدارى ئىدى، — دېدى ئۇ، — بۇ ھەممىگە ئايان. شۇنداق تۇرۇپ، ئۇنىڭ كۆز قارىشىنى سوراپ نېمە قىلىدۇ؟

— شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن مەن سىزنىڭ ئاتىڭىز بىلەن يېقىنلاشقانىدىم، قەدىرلىك بارون، — دېدى ۋىلفور، — كۆز قارىشى ئوخشاش كىشىلەر ئاسان چىقىشىپ كېتەلەيدۇ.

— داۋامىنى ئوقۇڭ، — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاينىڭ كۆزلىرى.

فرانس ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «شۇنداق كېيىن رەئىس سۆز ئېلىپ، گېنېرالنى تەپسىلىرەك سۆزلەشكە تەكلىپ قىلدى، لېكىن كېنېل ئەپەندى ئالدى بىلەن مەندىن نېمە تەلەپ قىلماقچى ئىكەنلىكىڭلارنى بىلگۈم **كېلىدۇ**» دەپ تۇرۇۋالدى.

شۇنىڭ بىلەن، گېنېرالغا ئېلىبا ئارىلىدىن كەلگەن مەكتۇپنى ئوقۇپ بېرىشتى. مەكتۇپتا گېنېرال كېنېل كۇلۇب ئەزالىرىغا تونۇشتۇرۇلۇپ، ئۇنىڭغا ئىشىنىشكە بولىدىغانلىقى يېزىلغانىدى. مەكتۇپنىڭ مەخسۇس بىر بۆلۈمىدە ئىمپېراتورنىڭ ئېلىبا ئارىلىدىن قايتىپ كېلىشىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلار سۆزلەنگەن ۋە مارسېللىق سودىگەر موررېلنىڭ «فىرئاۋن» نامىلىق كېمىسىنىڭ ئىمپېراتورغا سادىق بولغان كاپىتانى تېخىمۇ تەپسىلىي يېزىلغان مەكتۇپنى ئېلىپ بارىدىغانلىقى ئېيتىلغانىدى.

مەكتۇپ ئوقۇلۇپ بولغۇچە گېنېرال بۇ ئىشلارغا ھېسداشلىق قىلىدىغان ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا نارازىلىق ۋە قارشىلىق ئىپادىسىنى كۆرسەتمىگە باشلىدى.

مەكتۇپ ئوقۇلۇپ بولغاندا ئۇ قاپىقىنى تۈرۈپ، زۇۋان سۈرمەي تۇردى.

«هه، قانداق، گېنېرال، — دەپ سوردى رەئىس، — بۇ مەكتۇپكە نېمىدەيسىز؟»

«شۇنى دەيمەنكى، — دېدى گېنېرال، — بىز تېخى يېقىندىلا لېيۇدوۋىك XVIII گە قەسەم بەرگەنىدۇق. ئەمدى ئۇ قەسەمنى بۇزۇپ، سابىق ئىمپېراتورنى قوللىساق توغرا بولمايدۇ».

بۇ جاۋاب شۇ قەدەر ئېنىق بولدىكى، گېنېرالنىڭ ئېتىقادىنىڭ قانداق ئىكەنلىكى شەكسىز ئايدىڭلاشتى.

«گېنېرال، — دېدى رەئىس، — بىز ئۇچۇن پادىشاھ لېيۇدوۋىك XVIII ۋە سابىق ئىمپېراتور دېگەنلەر مەۋجۇت ئەمەس. بىز پەقەت ئون ئاي ئىلگىرى زورلۇق ۋە خائىنلىق بىلەن فرانسىيەدىن، ئۆز ۋەتىنىدىن چەتلىتىلگەن ئىمپېراتور ئالېيلىرىنى ئېتىراپ قىلمىز».

«ئەپۇ قىلىڭلار، جانابلار، — دېدى گېنېرال، — سىلەر پادىشاھ لېيۇدوۋىك XVIII نى ئېتىراپ قىلماسلىقىڭلار مۇمكىن، بىراق مەن ئۇنى ئېتىراپ قىلىمەن. ئۇ مېنى بارونلۇق دەرىجىسىگە ئۆستۈردى، فېلد ـ مارشاللىق ۋەزىپىسىگە تەيىنلىدى. بۇ ئىككى ئۇنۇتۇلغا ئېرىشكەنلىكىم ئۈچۇن فرانسىيىگە قايتىپ كەلگەن پادىشاھنىڭ مۇبارەك قەدەملىرىگە قەرزدارمەن».

«تەقسىر، — دېدى رەئىس ئورنىدىن تۇرۇپ ئىنتايىن جىددىيلىك بىلەن، — ئويلاپ سۆزلەڭ. سۆزلىرىڭىز شۇنى روشەنلەشتۈرۈۋاتىدۇكى، ئېلبا ئارىلىدىكىلەر سىزنى خاتا چۈشىنىپ قاپتۇ ۋە بىزنىمۇ ئازغاشتۇرۇپ قويۇشقا تاس قاپتۇ. سىزگە ئىشىنىپ چاقىرغانىكەنمىز. بىلمىگىنىمىز سىز ئۆچۈن پايدىلىق ئىدى. ئەپسۇسكى، بىز خاتالىشىپتۇق. ئۇنۇڭ ۋە مەنسەپ سىزنى يېڭى ھۆكۈمەتنىڭ قوينىغا سۆرەپ كىرىپتۇ، لېكىن بىز بۇ ھۆكۈمەتنىي ئاغدۇرۇپ تاشلىماقچى بولۇۋاتىمىز. بىز

سىزنى ھەمكارلىشىشقا زورلىمايمىز. بىز ھېچقانداق ئادەمنى ئۇنىڭ ۋىجدانى ۋە ئىرادىسى بىلەن ھېسابلاشماي تۇرۇپ ئۆز سېپىمىزگە قوشمايمىز، لېكىن بىز سىزنى ئالىيجانابلىرىڭ ئادەملەرگە مۇناسىپ ئىش قىلىشقا مەجبۇر قىلمىز».

«سىلەرنىڭ سۆيىقەستچىلارنى بىلىپ تۇرۇپ، پاش قىلمىسام ئالىيجانابلىق بولىدىكەن ـ دە! يوقسۇ، ئۇنداق قىلسام سىلەرنىڭ شېرىكچىلار بولۇپ قالىمەن. كۆردىڭىزمۇ، مەن سىزگە قارىغاندا تېخىمۇ ئوچۇق ـ يورۇق سۆزلەۋاتىمەن...»

— ئاتا، ئاتا، — دېدى فرانس ئوقۇشنى توختىتىپ، — ئۇلار سېنى نېمە ئۈچۈن ئۆلتۈرگەنلىكىنى ئەمدى بىلدىم!

ۋالېنتىنا ئىختىيارسىز ھالدا فرانسقا قارىدى. پەرزەنتلىك مېھرى بىلەن ئۆرتىنىپ تۇرغان بۇ يىگىت ھەقىقەتەنمۇ ئۆز كۆرۈنەتتى.

ۋىلفور خانا ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى.

نۇئارتىيې ھەربىر كىشىنىڭ چىرايىنى كۆزىتىپ، ئۆزىنىڭ جىددىي ۋە كىشى ئەيمەنگۈدەك تۇرقىنى ئۆزگەرتمەي ئولتۇراتتى.

فرانس قول يازمىنى يەنە ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «تەقسىر، — دېدى رەئىس، — سىزنى بۇ يەرگە زورلاپ ئەكەلمىدۇق بەلكى يىغىنغا تەكلىپ قىلدۇق. كۆزىڭىزنى تېڭىشنى ئېيتقانىدىمۇ سىز رازى بولدىڭىز. بۇ ئىككى تەكلىپكە رازىلىق بىلدۈرگەن چېغىڭىزدا بىزنىڭ لېيۇدوۋىك XVIII تەختىنى مۇستەھكەملەش بىلەن شۇغۇللانمايدىغانلىقىمىزنى چۈشەنگەن بولغىيدىڭىز. ئەكسىچە بولغانىدا، بىز ساقچىدىن بۇنچىلىك ئېھتىيات بىلەن يوشۇرۇنمىغان بولاتتۇق. ئۆزىڭىزگە مەلۇم، ئەگەر بىز باشقىلارنىڭ ئىچكى سىرىنى بىلۈۋېلىشقا ئىمكان بېرىدىغان نىقاب تارتىۋېلىپ، ئاندىن بۇ نىقابنى چۈرۈپ

تاشلاپ، كۆڭلىدىكىنى ئاشكارىلاپ قويغان كىشىنى ھالاك قىلىش-تەك ئۇسۇلنى قوللانغان بولساق، ئىشىمىز تولىمۇ ئوڭاي بولغان بولاتتى. ياق، ياق، سىز ئالدى بىلەن راست گېپىڭىزنى ئېيتىڭ، سىز تاسادىپىي تەختكە چىقىپ قېلىپ، ھازىر ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان پادىشاھ تەرەپتە تۇرامسىز ياكى ئىمپېراتور ئالىيلىرى تەرىپىدە تۇرامسىز؟»

«مەن پادىشاھ تەرەپدارى، — دېدى گېنېرال، — مەن لېئودو-ۋىك XVIII گە قەسەم بەرگەن، شۇ قەسەمنىڭ بۇزمايمەن».

بۇ سۆزلەر كۆپچىلىكنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى. كۇلۇب ئەزا-لىرىنىڭ كۆپچىلىكى ئېپىنە ئېپەندىنىڭ ئەدىبىنى بېرىشكە تەييار تۇرغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

رەئىس يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، كۆپچىلىكنى تىنچلاندۇردى.

«تەقسىر، — دېدى ئۇ گېنېرالغا، — سىز بىلەن بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا شەكسىلىنىپ قالغان ۋەزىيەتنىڭ قانداق ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى سىز ئۆزىدان چۈشىنەلەيسىز. سىزنىڭ ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن قىلغان سۆزلىرىڭىزگە قارىتا بىز سىزنىڭ ئالدىڭىزغا بىر شەرت قويىمىز، يەنى بۇ يەردە ئاڭلىغان-لىرىڭىزنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىق ھەققىدە ۋىجدانىڭىز بىلەن قەسەم ئىچىشىڭىز كېرەك».

گېنېرال دەرھال شەمشىرىنىڭ دەستىسىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، خىتاب قىلدى:

«ۋىجدانىدىن سۆز ئېچىشقا توغرا كەلسە، ئالدى بىلەن سە-لەر ۋىجدانىڭىز سىرتىغا چىقىپ كەتمەڭلار، ئادەمگە بېسىم ئىشلەتمەڭلار!»

«تەقسىر، شەمشەر بىلەن ئويناشماسلىقىڭىزنى سورايمەن»— دېدى رەئىس گېنېرالنىڭ غەزىپىنى بېسىپ چۈشىدىغان دەھشەت-لىك خاتىرجەملىك بىلەن.

گېنېرال بىرئاز ئەنسىرىگەن ھالدا ئەتراپتىكىلەرگە كۆز يۈگۈرتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ يەنىلا بوش كەلمەي، پۈتۈن غەيرە-تىنى يىغىۋالدى.

«سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا قەسەم ئىچمەيمەن» — دېدى ئۇ.

«ئۇنداق بولسا، تەقسىر، — دېدى رەئىس خاتىرجەملىك بىلەن، — سىزنى ئۆلتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ».

ئەپىنە ئەپەندى تامدەك تاتىرىپ كەتتى ۋە ئەتراپتىكىلەر-گە يەنە بىر قېتىم كۆز يۈگۈرتتى. كۇلۇب ئەزالىرىدىن بەزىلىرى ئۆزئارا پىچىرلىشىپ، يېپىنچىلىرىنىڭ ئاستىدىكى قوراللىرىنى ھەربىكەتلەندۈرۈشكە باشلىدى.

«گېنېرال، — دېدى رەئىس، — قورقماڭ. سىز ۋىجدانلىق كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا تۇرۇۋاتىسىز. ئۇلار ئەڭ ئاخىرقى چارىنى قوللىنىشتىن بۇرۇن سىزنى قايىل كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەممە ۋاستىلەرنى ئىشلىتىپ كۆرىدۇ. لېكىن، يەنە بىر تەرەپتىن ئېيتىپ مقاندا، سىز بىزنى سۈيىقەستچىلەر دەپ ئاتىمىڭىز. سىز بىزنىڭ مەخپىيەتلىكىمىزنى قولىڭىزغا ئېلىۋالدىڭىز. ئەمدى شۇ مەخ-پىيەتلىكنى ئۆزىمىزگە قايتۇرۇپ بېرىشىڭىز كېرەك».

شۇ سۆزلەردىن كېيىن چوڭقۇر مەنىلىك جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. گېنېرال جاۋاب قايتۇرمىدى.

«ئىشكنى ئېتىۋېتىڭلار» — دېدى رەئىس.

بۇ ئىككى سۆزدىن كېيىنمۇ جىمجىتلىق داۋاملاشتى. بىر ھازادىن كېيىن گېنېرال سەل ئالدىغىراق سىلجىپ كېلىپ، ئۆزە-گە زور بېرىپ، تەسلىكتە مۇنداق دېدى:

«مېنىڭ بىر ئوغلۇم بار. قاتىللار ئارىسىدا تۇرغىنىمدا ئۇنى ئويلىمىسام بولمايدۇ».

«گېنېرال، — دېدى ئۇنىڭغا جاۋابەن يىغىن رەئىسى، — بىر ئادەم ھەرقانداق ۋاقىتتا 50 ئادەمگە ھاقارەت كەلتۈرەلىشى

مۇمكىن. بۇ ئاجىزلىقنىڭ ئىپادىسى. ھالبۇكى، ئۇنداق قىلىش پايدىسىز. سىزگە شۇنى تەۋسىيە قىلىمەنكى، گېنېرال، بىزنى ھاقارەتلىمەستىن، قەسەم قىلىڭ».

گېنېرال يېغىن رەئىسىنىڭ ئۈستۈنلۈكى بىلەن يەنە پەسكويغا چۈشۈپ، بىر مىنۇتچە دىلغۇل بولۇپ تۇردى. ئاندىن رەئىس ئۈستىلىنىڭ يېنىغا كېلىپ سورىدى:

«قەسەمنىڭ مەزمۇنى قانداق؟»

«مانا مۇنداق: ۋىجدانىم بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، 1815 - يىل 5 - فېۋرال كەچ سائەت توققۇز بىلەن ئوننىڭ ئارىلىقىدا كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىمنى ھېچقانداق ئادەمگە ئېيتمايمەن. ئەگەر بۇ قەسەمنى بۇزسام، ئۆلۈمگە رازى بولىمەن».

گېنېرال ئەسەبىيلىشىپ، تەنلىرىگە تىترەك ئولاشتى ۋە بىرنەچچە سېكۇنتقىچە گەپ قىلالماي قالدى. ئاخىرى ئۇ روشەن ئىپادىلىنىپ تۇرغان نەپرىتىنى بېسىپ، تەلەپ قىلىنغان قەسەمنى تەكرارلىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق بوش چىققىكى، ئاران ئاڭلاندى. شۇڭا، بەزى ئەزالار قەسەمنى ئۇنلۈك ۋە ئېنىق قىلىپ يەنە بىر قېتىم تەكرارلاشنى تەلەپ قىلدى. گېنېرال شۇ بويىچە قەسەمنى قايتىدىن يادلىدى.

«ئەمدى مەن قايتسام بولامدۇ؟ — دېدى گېنېرال، — ئەمدى مېنىڭ ئىشىم تۈگىگەندۇر؟»

رەئىس ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆزىگە ھەمراھ بولۇشقا ئۈچ ئەزانى تاللىۋالدى ۋە گېنېرالنىڭ كۆزلىرىنى تاڭدى. ئاندىن ئۇلار پەيتۇنغا ئولتۇرۇشتى. شۇ ئۈچ ئەزانىڭ ئىچىدە ھارۋىكەشنىڭ رولىنى ئىجرا قىلىۋاتقان كىشىمۇ بار ئىدى.

كۇلۇبنىڭ باشقا ئەزالىرى ئارتۇق سۆز قىلىشماستىن، تارقىلىپ كېتىشتى.

«سىزنى قەيەرگە ئاپىرىپ قويساق بولىدۇ؟» — دەپ سورىدى رەئىس.

«قەيەرگە بولسىمۇ بولىۋېرىدۇ. ئىش قىلىپ، سىلەردىن قۇتۇلساملا بولدى» — دەپ جاۋاب بەردى ئەپسىنە ئەپەندى.

«تەقسىر، — دېدى رەئىس ئۇنىڭغا جاۋابەن، — ئۆزىڭىزگە ئاگاھ بولۇڭ. سىز ئەمدى يېغىندا ئەمەس، بەلكى ئايرىم شەخسلەرنىڭ ئارىسىدا تۇرىۋاتىسىز، شەخسلەرنى ھاقارەتلىمەك. بولمىسا، ھاقارىتىڭىزدىن ھېساب ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ».

ھالبۇكى، ئەپسىنە ئەپەندى بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىگە يېتىشنىڭ ئورنىغا مۇنداق دېدى:

«سىز ئۆزىڭىزنىڭ پەيتۇنىدىمۇ خۇددى يېغىندا ئولتۇرغاندەكلا باتۇر ئىكەنسىز. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، تەقسىر، تۆت ئادەم ھەرقانداق ۋاقىتتا بىر ئادەمدىن كۈچلۈك بولىدۇ».

رەئىس پەيتۇنىنى توختىتىشنى بۇيرۇدى. بۇ چاغدا ئۇلار ئورام كوچىسىدىكى دەريا بويىغا ئېلىپ بارىدىغان پەلەمپەينىڭ يېنىغا كېلىپ قالغانىدى.

«نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە توختايسىلەر؟» — سورىدى ئەپسىنە ئەپەندى.

«شۇنىڭ ئۈچۈنكى، تەقسىر، — دېدى رەئىس، — سىز بىر شەخسكە ھاقارەت كەلتۈردىڭىز. بۇ شەخس ئەمدى سىزدىن قانۇنىي ھېساب ئالماي تۇرۇپ بۇ يەردىن بىر چامدامۇ مېڭىشنى خالىمايدۇ».

«قاتىللىقنىڭ يەنە بىر خىل ئۇسۇلى چىقتى» — دېدى گېنېرال مۇرىلىرىنى قىسىپ قويۇپ.

«ئارتۇقچە گەپدانلىق قىلماڭ، تەقسىر، — دېدى رەئىس، — بولمىسا، مەن سىزنى ھېلى ئۆزىڭىز ئېيتقاندەك ئادەملەرنىڭ، يەنە ئاجىزلىقنى ئۆزىگە قالقان قىلىدىغان قورقۇنچاق ئادەم

لەرنىڭ بىرى ئىكەن دەپ ئويلاپ قالمەن. سىز يالغۇز، شۇنىڭ ئۈچۈن سىز بىلەن بىر ئادەم سوقۇشمىدۇ. سىزنىڭ شەھىرىڭىز بار، مېنىڭمۇ ھاسامنىڭ ئىچىدە شەھىر بار. سىزنىڭ سېكۇنداڭىز① يوق. مانا بۇ جانابلاردىن بىرى سىزگە سېكۇندانت بولىدۇ. ئەمدى، خالىسىڭىز، تېڭىڭنى يېشىۋېتىڭ».

گېنېرال كۆزلىرىگە تېڭىلغان ياغلىقنى دەرھال يۇلۇپ ئېلىۋەتتى.

«قانداق ئادەمگە ئۇچرىشىپ قالغىنىمنى ئەمدى بىلىۋالدىم» — دېدى ئۇ.

پەيتۇننىڭ ئىشكى ئېچىلدى. تۆتەيلەن پەيتۇندىن چۈشتى...»

فرانس يەنە ئوقۇشنى توختاتتى ۋە ماڭلىينى قاپلىغان سوغۇق تەرنى سۈرتتى. تاتىرىپ كەتكەن، تىترەپ تۇرغان پەرزەنتىڭ ئۆز ئاتىسىنىڭ ھازىرغىچە مەلۇم بولمىغان ئۆلۈم سەۋەبىنى ئۇنىلۇق ئوقۇۋاتقان كۆرۈنۈشى كىشىنى ھەيرەتكە سالاتتى.

ۋالېنتىنا خۇددى دۇنيا قىلۋاتقاندەك قىياپەتتە قوللىرىنى جۈپلىدى.

نۇنارتىيې ئاجايىپ غۇرۇر ۋە نەپرەت بىلەن ۋىلفورغا قاراپ ئولتۇراتتى.

فرانس ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «بايان قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك، بۇ، 5 - فېۋرال كۈنى بولۇپ ئۆتكەن ئىش ئىدى. ئاخىرقى كۈنلەردىن بۇيان بەش - ئالتە گرادۇسلۇق سوغۇق بولۇپ، پەلەمپەيگە مۇز قېتىپ كەتكەنىدى. گېنېرال ئېگىز بويلۇق بەستلىك كىشى ئىدى. دەريا بويىغا چۈشۈشتە رەئىس ئۇنىڭغا پەلەمپەينىڭ

① سېكۇندانت — دۇئېلغا چىقىپ ئېلىشىدىغان كىشىلەرنىڭ ۋەكىلى ۋە ۋاستىچىسى.

سالاسۇنى بار تەرىپىنى ئۆتۈنۈپ بەردى. ئىككى سېكۇندانت ئۇلارنىڭ كەينىدىن ماڭدى.

قاپقاراڭغۇ ئىدى. پەلەمپەيدىن دەريا غىچە بولغان ئارىلىق قار ۋە قىراۋدىن نەملىشىپ كەتكەنىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا قاپقارا، چوڭقۇر ۋە ئۈيەر - بۈيىرىدە مۇز پارچىلىرى لەيلەپ ئۆتۈۋاتقان دەريا ئاقماقتا ئىدى.

سېكۇندانتلاردىن بىرى كۆمۈر توشۇيدىغان كېمىگە چىقىپ بىر پەنەر چىراغنى ئېلىپ كەلدى ۋە شۇ چىراغنىڭ يورۇقىدا قوراللارنى تەكشۈرۈشتى.

رەئىسنىڭ شەھىرىدىن ھاسىغا سېلىنىدىغان ئادەتتىكى تېغ بولۇپ، رەقىبنىڭ شەھىرىدىن بەش دېيىم قىسقا ۋە دەستە قالپىقى يوق ئىدى.

گېنېرال ئەپسىنە شەھىرلەرنى چەك تاشلاش ئارقىلىق ئېلىشنى تەكلىپ قىلدى، لېكىن رەئىس ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: «مەن سىزنى دۇئېلغا چاقىرغانىدىم. ھەر قايسىمىز ئۆز قورالىمىزنى ئىشلىتىشنى كۆزلىگەن» دېدى.

سېكۇندانتلار بۇنىڭغا ئېتىراز بىلدۈرمەكچى بولۇشقانىدى، لېكىن رەئىس ئۇلارنى گەپ قىلغۇزمىدى.

پەنەر چىراغنى يەرگە قويۇشتى. رەقىبلەر ئىككى تەرەپكە تۇرۇشتى. بىرگە - بىر ئېلىشىش باشلاندى. چىراغنىڭ يورۇقىدا شەھىرلەر گويا كى چاقماقتەك يالتىرايتتى. ئادەملەر بولسا، ئارانلا كۆرۈنەتتى. شۇ قەدەر قاراڭغۇ ئىدى.

گېنېرال پۈتۈن ئارمىيە بويىچە ئەڭ ماھىر قىلىچۋازلاردىن ھېسابلىناتتى. ۋەھالەنكى، بۇ قېتىم شۇنداق شىددەتلىك ھۇجۇمغا دۇچ كەلدىكى، ھە دېگەندىلا چېكىنىدى ۋە چېكىنۈېتىپ يەقلىپ چۈشتى.

سېكۇندانتلار ئۇنى ئۆلدى بولغاي دەپ ئويلاپ قېلىشتى.

لېكىن رەئىس ئۇنىڭغا تىغ تەگمىگەنلىكىنى بىلگەچكە، ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇش ئۈچۈن قولىنى ئۇزاتتى. بۇ ھال گېنېرالنى خاتىرجەم قىلىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە ئۇغلىنى قاينىتىۋەتتى ۋە ئۇ سەكرەپ تۇرۇپ، رەقىبىگە ئېتىلدى. ھالبۇكى، رەئىس بىر قەدەممۇ چېكىنمەستىن، ئۇنىڭ شەمشەر ئۇرۇشلىرىنى كەينى - كەينىدىن قايتۇردى. گېنېرال ئۈچ قېتىم چېكىنىپ، يەنە ئۈچ قېتىم ھۇجۇم قىلىشقا ئۇرۇندى.

ئۈچىنچى قېتىمدا ئۇ يەنە يىقىلدى.

ھەممەيلەن ئۇنى يەنە تېپىلىپ كەتتى دەپ ئويلاشتى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ قىمىر قىلماي ياتقىنىنى كۆرۈپ، سېكۇندانتلار ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنى تۇرغۇزۇپ قويماقچى بولۇشتى، لېكىن ئۇنىسى يۆلىگەن كىشى قولىغا ئىسسىق ۋە سۇيۇق بىر نەرسىنىڭ يېپىشقانلىقىنى سەزدى. بۇ قان ئىدى.

ھالىدىن كەتكەن گېنېرال يەنە ئېسىنى يىغىۋالدى.

«ھە، ماڭا بىر ياللانما قاتىلنى، قانداقتۇر بىر قىلىچ ۋازلىق ئوقۇتقۇچىسىنى كۈشكۈرتۈپ قويۇپسىلەر - دە؟» — دېدى ئۇ.

رەئىس ئۇنىڭغا جاۋاب قايتۇرمىدى ۋە چىراغنى كۆتۈرۈپ تۇرغان سېكۇندانتنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، بىر يېڭىنى تۇرۇپ، شەمشەر بىلەن تېشىۋېتىلگەن ئىككى جاراھەتنى كۆرسەتتى. ئاندىن، چاپىنىنىڭ ئالدىنى ئېچىپ، جىلىتكىسىنىڭ تۈگمىلىرىنى يەشتى ۋە خودىنى شۇنداقلا جاراھەتلەنگەن بېقىنىنى يالىڭاچ لىدى. ئەھۋال شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ غىڭ قىلماي تۇراتتى.

گېنېرال ئەپسىنە سەكراتقا چۈشتى ۋە بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۆلدى...»

فرانسىس بۇ ئاخىرقى سۆزلەرنى شۇنداق روھسىز ھالدا ئوقۇدىكى، ئاۋازى ئاران ئاڭلاندى. ئاندىن ئۇ جىمىپ

قالدى ۋە گويا كۆزلىرىگە تېمىلىپ قالغان تۇمانىنى چېقىرىۋەتمەكچى بولغاندەك، قولى بىلەن كۆزلىرىنى سۈرتتى. بىر ئەسىنادىن كېيىن ئۇ يەنە ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «رەئىس شەمشىرىنى ھاسسىغا سېلىپ، پەلەمپەيدىن يۇقىرىغا چىقتى. قارىغا چۈشكەن قانلىق ئىز ئۇنىڭ ماڭغان يولىنىڭ نىشانىسى بولۇپ قالدى. ئۇ، پەلەمپەينىڭ ئۈستىگە چىقىپ بولماي تۇرۇپلا سۇنىڭ «چولتۇك» قىلغان ساداسىنى ئاڭلىدى. سېكۇندانتلار گېنېرالنىڭ جەستىنى دەريا‌غا تاشلىۋەتكەنىدى.

شۇنداق قىلىپ، گېنېرال ئوغرىلىقچە ئۆلتۈرۈلمىدى، بەلكى بىرگە - بىر چىققان مەردلەرچە ئېلىشىشتا قازا تاپتى.

بىز كەلگۈسىدە بۇ ۋەقەنىڭ ئىشتىراكچىلىرىدىن كىم بولمىسۇن بىرى قولىغا ئېلىنىپ، قەستەن ئادەم ئۆلتۈرگەن ياكى ۋىجدانىنىڭ چېكىدىن چىقىپ كەتكەن دەپ ئەيىبلىنىپ قېلىش ئېھتىمالىنى كۆزدە تۇتۇپ، يۇقىرىقى ئىشلارنىڭ گۇۋاھچىسى بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن ھەقىقىي ئەھۋالنى بايان قىلىپ، مەزكۇر ھۇججەتنى ئىمزالىدۇق.

ئىمزا: روبېسپېر، دۇشامپى، لېشارپال».

فرانسىس پەرزەنت ئۈچۈن شۇنچە ئېغىر بولغان بۇ خەتنى ئوقۇپ تاماملىغاندا ۋالېنتىنا ھاياجاندىن تاتىرىپ كەتكەن ھالدا كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى. ۋىلفور غال - ئال تىترىگەن ھالدا بىر بۇلۇڭغا تىقىلىۋېلىپ، كېلىشىمسىلىكنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ، رەھىمسىز بوۋايغا يالۋۇرغان قىياپەتتە قاراپ تۇراتتى.

— تەقسىر، — دېدى ئەپسىنە نۇئارتىيېغا قاراپ، — سىز بۇ پاجىئەلىك ۋەقەنىڭ تەپسىلاتلىرىنى بىلمىدىكەنسىز. بۇ ھۇججەتكە ئىناۋەتلىك شەخسلەرنىڭ ئىمزاسى قويۇلۇپتۇ. ئەھ-

ۋالدىن قارىغاندا، سىز ماڭا قىزىقمىدىڭىزغۇ. سىزنىڭ بۇ قىزنى قىشقىڭىز، گەرچە ماڭا ئازاب كەلتۈرۈش بىلەنلا ئىپادىلىنىۋاتقان بولسىمۇ، مېنىڭ بىردىنبىر ئىلتىماسىمنى رەت قىلمىسىڭىز. ئاشۇ كۆلۈپ رەئىسىنىڭ ئىسمىنى ماڭا ئېيتىپ بەرگەيسىز، ئاتامنى كىمنىڭ ئۆلتۈرگەنلىكىنى بىلىپ قالاي.

ۋىلفور ھودۇقۇپ كېتىپ، ئىشىك تۈتقۇچىنى سىيپاشتۇرۇپ ئىزدەشكە باشلىدى. ۋالېنتىنا بوۋاينىڭ قانداق جاۋاب قايتۇرۇشىنى دەرھال پەملىدى، چۈنكى ئۇ، بوۋىسىنىڭ ئۇستۇنكى بىلكىدىكى شەمشەر زەربىسىدىن قالغان ئىككى جاراھەت ئىزىنى بىرنەچچە قېتىم كۆرگەنىدى. شۇڭا، ئۇ ئىختىيارسىز تۇردە بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى.

ــ خۇدا ھەققى، ۋالېنتىنا خېنىم، ــ دېدى فرانىس، ــ ماڭا ياردەم قىلىڭىزچۇ، مېنى ئىككى ياشلىق چېغىمدا يېتىم قىلىپ قويغان ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالاي!

ۋالېنتىنا قىمىر قىلماستىن، جىمجىت تۇراتتى.

ــ ماڭا قاراڭا، ــ دېدى ۋىلفور، ــ بۇ كۆكۈلسىز ئويۇننى بولدى قىلايلى. ھۆججەتتىكى ئىسىملار قەستەن ئاشكارا يېزىلمىغان. ئۇ رەئىسنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئاتام ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. بىلگەن تەقدىردىمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ. لۇغەتتە ئادەم ئىسىملىرى يوق.

ــ ھەي، ئېسىت! ــ دەپ خىتاب قىلدى فرانىس، ــ ئاتامنى ئۆلتۈرگەن كىشىنىڭ ئىسمىنى بىلۈۋېلىشقا بولغان بىر ئۈمىدلا ماڭا بۇ ھۆججەتنى ئاخىرىنچە ئوقۇپ چىقالىغۇدەك كۈچ بېرىپ تۇرغاندى! تەقسىر، تەقسىر، ــ دېدى ئۇ نۇئارتېيگە قاراپ، ــ خۇدا ھەققى، قولىڭىزدىن كېلىدىغانلىك ھەممىنى قىلىپ بېقىڭ... سىزدىن ئۆتۈنۈپ سوراپ قالاي، ماڭا ئېيتىپ بېرىشكە، چۈشەندۈرۈشكە بىر ئامال قىلىپ بېقىڭ...

ــ ھەئە، ــ دېگەن جاۋابنى ئىپادىلىدى نوئارتېيىنىڭ كۆزلىرى.

ــ ۋالېنتىنا خېنىم! ــ دەپ خىتاب قىلدى فرانىس، ــ بوۋىڭىز... ئۇ كىشىنىڭ ئىسمىنى ئېيتالايمىدىغانلىقىنى ئىشارەت قىلدى... ماڭا ياردەم قىلىڭىزچۇ... سىز ئۇنى چۈشىنەلەيسىزغۇ...

نۇئارتېيې لۇغەتكە قارىدى.

فرانىس ئەسەبىيلىك بىلەن تىترەپ تۇرغان ھالدا لۇغەتنى قولىغا ئالدى ــ دە، ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە ھەرپلەرنى بىر ــ بىرلەپ ئوقۇشقا باشلىدى. «م» ھەرپىگە كەلگەندە بوۋاي «شۇ» دېگەننى ئىپادىلىدى.

ــ «م»؟ ــ دەپ تەكرارلىدى فرانىس.

يىگىت بارمىقى بىلەن سۆزلەرنى بىر ــ بىردىن كۆرسەتكىلى تۇردى. نۇئارتېيې ھەربىر سۆزدە «ياق» دېگەننى ئىپادىلىدى.

ۋالېنتىنا ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋالدى.

فرانىس ئاخىرى «مەن» دېگەن ئالماشنى كۆرسەتتى.

ــ ھەئە، ــ دېگەننى بىلدۈردى بوۋاي.

ــ سىز؟ ــ دەپ خىتاب قىلدى فرانىس ۋە ئۇنىڭ چاچلىرى گويا دىك تۇرۇپ كەتتى، ــ سىزمۇ، نۇئارتېيې ئەپەندى؟ مېنىڭ ئاتامنى ئۆلتۈرگەن كىشى سىزمۇ؟

ــ ھەئە، ــ دېگەن جاۋابنى ئۇقتۇردى بوۋاي، ئۇنىڭغا ئۇلۇغۋار قىياپەتتە قاراپ.

فرانىس ماداردىن كېتىپ، كرىسلوغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

ۋىلفور، بوۋاينىڭ بويسۇنماس يۈرىكىدە تېخىچە پىلىدىلاپ تۇرغان ھايات ئۇچقۇنىنى بېسىپ ئۆچۈرىۋېتىش ئىستىكىنى تەستە يېڭىپ، ئىشكنى ئاچتى ــ دە، يۇگۇرۇپ چىقىپ كەتتى.

يىگىرمە ئۈچىنچى باب

ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرى

يۇقىرىقى ئىشلار بولۇپ ئۆتكۈچە، مايور كاۋالكانتى ئەپەندى پارىژدىن يۇرۇپ كەتتى. ھالبۇكى، ئۇ، ئاۋستىرىيە ئىمپېراتورىنىڭ قوشۇنىغا ئەمەس، بەلكى لۇككىدىكى ئارىشاڭغا قايتتى. ئۇ، ئارىشاڭغا ئەڭ كۈچلۈك ھەۋەس باغلىغان كىشلەر-دىن بىرى ئىدى. ئۆزلۈكىدىن مەلۇمكى، ئۇ، بۇ قېتىمقى سەپىرى ئۈچۈن ۋە ئۇلۇغۋار، باي ئاتىنىڭ رولىنى ئويىنىغانلىقى ئۈچۈن تەقدىم قىلىنغان سوممىدىن بىر تىيىننى كەم قالدۇرماي ئىشلەپ كەتتى.

ئۇ كەتكەندىن كېيىن ئاندرېئا ئۆزىنىڭ ماركىز بارتولو-مېئو بىلەن ماركىز خانىم ئولىۋا كوردىسنارىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ھۆججەتلەرگە ئىگە بولدى.

شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئەمدى پارىژ جەمئىيىتىدە ئازدۇر - كۆپتۇر پۇختا ئاساسقا ئىگە بولۇپ قالغانىدى. پارىژ جەمئىيىتى چەت ئەللىكلەرنى ئاسان قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكى بىلەن ئانچە ھېسابلىشىپ كەتمەيدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم بولۇش خاھىشىغا يارىشا ئىش تۇتىدۇ.

ئۇنى دېمىسىمۇ، پارىژدا ياش يىگىتلەرگە قانچىلىك تەلەپ قويۇلماقچىدى! ئانچە - مۇنچە سۆزلىيەلىسە، قاملاشتۇرۇپ كىينەلىسە، مەردلىك بىلەن قىمار ئويناياللىسا ۋە يانچۇقىدىن ئالتۇن چىقىرالىسلا بولدى. يەنە شۇنىسىمۇ بارىكى، پارىژلىقلارغا نىسبەتەن چەت ئەللىكلەرگە قويۇلىدىغان تەلەپلەر تېخىمۇ ئاز بولىدۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئىككى ھەپتە ئۆتكەندە ئاندرېئا خېلى ئوبدانلا نوپۇزغا ئىگە بولۇپ قالدى. كىشلەر ئۇنى گىراف دەپ ئاتىشاتتى، يىلىغا 50 مىڭ لىۋر كىرىم قىلىدۇ دەپ ھېسابلىشاتتى ۋە ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ ساۋېرىنىس كانىلىرىدىن ئېلىنىدىغان چەكسىز بايلىقلىرى ھەققىدە پاراڭ سېلىشاتتى.

قانداقتۇر بىر ئالىم بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن شۇ كانلارنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن، تېخى تولۇق ئاساسقا ئىگە بولالمايلا تۇرغان گەپ - چۆچەكلەر يەنىمۇ ئەۋج ئېلىپ كەتتى ۋە كۆرۈنەرلىك ھالدا چىنلىق تۈسىنى ئالدى.

بىز كىتابخانىلىرىمىزنى باشلاپ كىرگەن پارىژ جامائەتچىلىكىدە ئەھۋال ئەنە شۇنداق بولۇپ تۇرغان كۈنلەرنىڭ بىر ئاخشىمى مونتې - كرىستو دانگلار ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە كەلدى. دانگلار ئۆز ئۆيىدە يوق ئىدى. خىزمەتكار گىرافتىن، «بارون خانىمغا خەۋىرىڭىزنى يەتكۈزسەم بولامدۇ؟» دەپ سورىدى. گىراف ماقۇل بولدى.

ئوتېيلدىكى زىياپەتتە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار تۈپەيلىدىن دانگلار خانىم گىراف مونتې - كرىستونىڭ ئىسمىنى ئاڭلىسا ئەسەبىيلىشىپ كېتىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئەگەر ئۇنىڭ ئىسمى ئېيتىلغانىدىن كېيىن گىرافنىڭ ئۆزى پەيدا بولمىسا كۆڭۈل غەشلىكى تېخىمۇ ئۇلغىياتتى. ئەكسىچە، گىراف ئۆزى پەيدا بولغاندا ئۇنىڭ ئۇچۇق چىرايى، چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى، دانگلار خانىمغا بولغان خۇش مۇئامىلىسى ۋە سىپايىلىقى ئەنسىزچىلىكنىڭ ئاخىرقى كۆلەڭگىلىرىنى دەرھال تارقىتىۋېتەتتى. بارون خانىم تاشقى كۆرۈنۈشى شۇنچە ئۆز بولغان كىشىنىڭ ئۆزىگە يامان نىيەتتە بولۇشىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمەيتتى. ئۇنداق بولمىغاندىمۇ، ھەتتا ئەڭ نائەھلى

ئادەملەرمۇ كىشىلەرنىڭ بىرەر مەنپەئەتىكە ئاساسلانماي تۇرۇپ ياماناتلىق قىلىش مۇمكىنچىلىكىنى كۆزلىگە كەلتۈرمەيدۇ. مەسەلە سىز، سەۋەبسىز ياماناتلىق گويا ئىپلاسلىققا ئوخشاش يىرگىنچلىكتۇر.

مونتې - كرىستو بىز بىر قېتىم كىتابخانىلىرىمىزنى باشلاپ كىرگەن دانگلار خانىمنىڭ ھېلىقى ھۇجرىسىغا كىردى. بۇ چاغدا بارون خانىم قىزى بىلەن ئاندرېئا كۆرۈپ بولغان رەسىملەرگە خاتىرجەمسىزلىك بىلەن كۆز يۈگۈرتۈپ ئولتۇراتتى. مونتې - كرىستونىڭ پەيدا بولۇشى ھەر دائىمقىدەك تەسىر قوزغىدى. بارون خانىم دەسلەپتە ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ خاتىرجەمسىزلەنگەن بولسا، ئەمدى ئۇنى كۆرۈپ، تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى.

مونتې - كرىستو ئۆز نۆۋىتىدە بىر قاراشتىلا بۇ ھالنى بايقىدى.

كىچىك سافادا يانپاشلاپ ياتقان بارون خانىمنىڭ يېنىدا ئېڭىنى ئولتۇراتتى. كاۋالكانتى ئۇنىڭ ئالدىدا تۇراتتى.

كاۋالكانتى خۇددى گىيوتىنىڭ ئەسىرىدىكى قەھرىمانىدەك باشتىن - ئاياغ قارا كىيىم، لاكلانغان كېپىش ۋە ئاق پايپاق كىيگەنىدى. بۇ ئابروويپەرەس يىگىت مونتې - كرىستونىڭ مەسلىھەتىگە كۆنمەستىن، چىمچىلاق بارمىقىغا بىر دانە ئېسىل ئۈزۈك سېلىۋالغان بولۇپ، ئۇ ھەر قېتىم ساپسېرىق چاچلىرىنى سىيپىغاندا ئۈزۈكنىڭ بريلىيانت كۆزى نۇرلىنىپ كېتەتتى. ئۇ، قولىنىڭ شۇ ھەرىكىتى بىلەن بىرلىكتە يەنە دانگلار خېنىمغا ئىشقى بىلەن قارايتتى ۋە ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى.

دانگلار خېنىم يەنە بۇرۇنقىدەكلا ئىدى، يەنى چىرايلىق، سوغۇق ۋە تەكەببۇر ئىدى. ئاندرېئانىڭ ھەربىر قارىشى، ھەر بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشى ئۇنىڭ نەزەرىدىن چەتتە قالمايتتى. ھالبۇكى، بۇ قاراشلار ۋە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشلار گويا كى

مىنېرۋانىڭ ساۋۇتىغا ئۇرۇلغاندەك ئەكس تەسىر پەيدا قىلالمايتتى. پەيلاسوپلارنىڭ قەيت قىلىشچە، سافوغۇ قىسمەن ھالىلاردا كۆكسىنى ئەنە شۇنداق ساۋۇت بىلەن نقابلىغانىكەن.

ئېڭىنى گرافقا سوغۇق تەزىم قىلىپ قويدى ۋە باشقىلارنىڭ پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىدىن پايدىلىنىپ، ئۆزىنىڭ مۇزىكا ئۆگىنىشى ئۈچۈن ئاجرىتىلغان ساراي ئۆيگە چىقىپ كەتتى. ھايال بولماي ئۇ ئۆيدىن ئىككى قىزنىڭ شوخ ۋە كۆتۈرەڭگۇ ئاۋازى رويالنىڭ ساداسىغا قوشۇلۇپ ئاڭلاندى. بۇنىڭدىن مونتې - كرىستو شۇنداق يەكۈن چىقاردىكى، دانگلار خېنىم گراف بىلەن كاۋالكانتى ئەپەندىنىڭ ئۇلپەتچىلىكىدە بولۇشتىن ھەزەر ئەيلەپ، ئۆزىنىڭ ناخشا ئوقۇتقۇچىسى لۇيىزا ئارمىلىيە خېنىم بىلەن بىللە بولۇشنى ئەۋزەل كۆرگەن.

گراف دانگلار خانىمنىڭ سۆزلىرىگە مەپتۇن بولغان قىياپەتتە ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىپ ئولتۇرۇپ، ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ دىلغۇل بولۇپ قالغانلىقىنى دەرھال پەملىدى. ئاندرېئا تۇرۇپ - تۇرۇپلا ئىشىك يېنىغا بېرىپ، مۇزىكىغا قۇلاق سالاتتى ۋە بوسۇغىدىن ئاتلاپ ئۆتۈشكە جۈرئەت قىلالماي، قول ۋە بېشىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، زوقىنى ئىپادىلەيتتى.

بىرەمدىن كېيىن بانكىر قايتىپ كەلدى. ئۇ ئالدى بىلەن مونتې - كرىستوغا، ئاندىن ئاندرېئاغا قارىدى. ئۇ، ئايالى بىلەن خۇددى بەزى ئەر - خوتۇنلارنىڭ سالاملىشىشىغا ئوخشاش سالام لاشتى. بۇنداق سالاملىشىشنى بويتاقلار پەقەت نىكاھلىق ئەر - خوتۇنلارنىڭ غەلىتە مۇناسىۋەتلەر توپلىمى نەشرى قىلىنغاندىن كېيىنلا چۈشىنەلەيدۇ.

— بىزنىڭ خانىمزلىرىمىز سىزنى ئۆزلىرى بىلەن مۇزىكا ئۆگىنىشكە تەكلىپ قىلمىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى دانگلار ئاندرېئادىن.

— ئەپسۇسكى، تەكلىپ قىلمىدى، تەقسىر، — دېدى ئاندرېئا بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ.

دانگلار ئىتتىك مېڭىپ بېرىپ، ئىشكنى كەك ئېچىۋەتتى. خانا ئىچىدىكىلەر بىر ئورۇندۇقتا يانمۇ يان ئولتۇرۇپ، رويال چېلىۋاتقان ئىككى قىزنى كۆرۈشتى. ئۇلار ھەربىرى رويالنى بىر قول بىلەن چېلىش ئۈسۇلىنى ئويلاپ چىقارغان بولۇپ، بۇ ئىشتا يۇقىرى ماھارەتكە يەتكەنىدى.

بۇ ئىككى قىز ئوچۇق تۇرغان ئىشكنىڭ رامكىسى ئىچىدە بەجايىكى گېرمانىيىدە شۇنچە قەدىرلىنىدىغان جانلىق سۈرەتلەرنى ئەسلىتەتتى. ئارمىلىي خېنىم ناھايىتى گۈزەل ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، بەك ئوماق ئىدى. ئۇ، جۇغى كىچىك، ئورۇق، خۇمار كۆزلۈك بولۇپ، خۇددى پەرىشتىلەرنىڭ چېچىدەك ئالتۇن رەڭلىك، دولقۇنسىمان ئۇزۇن چاچلىرى خۇددى پېرۇدژىنو① سىزغان رەسىملەردىكى بۇۋى مەريەمنىڭكىگە ئوخشاش ئۇزۇنراق كەلگەن بوينىغا چۈشۈپ تۇراتتى. كىشىلەر ئارىسىدا «ئۇنىڭ ئۆپكىسىدە چاتاق بار، ئۇ خۇددى «كىرىمون ئىسكىرىپكىسى» ناملىق ئەسەرىدىكى ئانتونىيېگە ئوخشاش ئاخىرى بىر كۈنى ناخشا ئېيتىۋاتقان مەزگىلدە ئۆلۈپ قالىدۇ» دېگەندەك گەپ - سۆزلەر تارقىلىپ يۈرەتتى.

مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا قىزىقسىنىپ، ئىتتىك قارىدى. ئۇ، ئارمىلىي خېنىمنىڭ گېپىنى بۇ ئۆيدە كۆپ ئاڭلىغان بولسىمۇ، تېخى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشى ئىدى.

— بىزچۇ؟ بىزنى قارشى ئالمامسىلەر؟ — دەپ سورىدى بانكىر ئۆزىنىڭ قىزىدىن.

ئاندىن ئۇ، ئاندرېئانى سارايغا باشلاپ كىردى ۋە تاسادىپىيمۇ ياكى ئاتايىنمۇ، ئىش قىلىپ، ئىشكىنى قىيا يېپىپ

① پېرۇدژىنو (1452 — 1523) — ئىتالىيىلىك رەسسام.

قويغانىدى، بارون خانىم بىلەن مونتې - كرىستو ئولتۇرغان يەردىن ھېچنېمە كۆرۈنمەي قالدى. ھالبۇكى، بارون ئۆزىمۇ ئاندرېئانىڭ كەينىدىن قىزلارنىڭ يېنىغا كىرىپ كەتكەن بولغاچقا، دانگلار خانىم ئۇلارغا ئىرەك قىلمىدى.

كۆپ ئۆتمەي، ئاندرېئانىڭ رويالغا تەڭكەش قىلىپ، قانداقتۇر بىر كورسكا ناخشىسىنى ئېيتىۋاتقانلىقى ئاڭلاندى.

گراف كۇلۇمبرىگەن ھالدا بۇ ناخشىغا قۇلاق سالدى ۋە ئاندرېئانى ئۇنتۇپ، بېنېدېتتونى ئەسلىدى. شۇ ئاردىدا دانگلار خانىم مىلاندىكى قانداقتۇر بىر شىركەتنىڭ ۋەيران بولۇشى نەتىجىسىدە ئېرىنىڭ بۇگۈن ئەتىگەن ئۈچ - تۆت 100 مىڭ فرانك زىيان تارتقانلىقىنى سۆزلەپ بەردى ۋە ئېرىنىڭ بۇنىڭغا پىسەنت قىلماي يۈرگىنىدىن ھەيران بولدى.

دەرۋەقە، بارونىنىڭ ئۆزىنى تۇتۇشى ھەيران قالارلىق ئىدى. مۇبادا، گراف بۇ ئىشنى بارون خانىمدىن ئاڭلىمىغان بولسا، ياكى ئۆزىنىڭ ھەر قانداق ئىشنى تەكشۈرۈپ چىقالايدىغان ئۈسۇللىرى بىلەن ئۇقۇۋالمىغان بولسا، بارونىنىڭ چرايىدىن ھېچنېمىنى قىياس قىلالمىغان بولاتتى.

«ۋاھ! — دەپ ئويلىدى مونتې - كرىستو، — ئۇ، تارتقان زىيانلىرىنى يوشۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىر ئاي ئىلگىرى ئۇ بۇنداق ئىشلارنى داۋراڭ قىلىپ يۈرەتتى».

— خانىم، — دېدى ئۇ، — دانگلار ئەپەندى پۇل مۇئامىلە ئىشلىرىغا پىشقان ئادەم. ئۇ بىر ئىشتا زىيان تارتسا، يەنە بىر ئىشتا ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالىدۇ.

— قارىغاندا، سىزمۇ باشقىلاردەك خاتا چۈشەنچىدە بولۇپ يۈرۈپسىز، — دېدى دانگلار خانىم.

— قانداق خاتا چۈشەنچە؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— هەممە كىشىلەر دانگلار ئەپەندىنى سودا پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ دەپ ئويلايدۇ، لېكىن بۇ توغرا ئەمەس.

— هە. راست، خانىم، ئەمدى يادىمغا كېلىۋاتىدۇ. دېمەك ئەپەندى ماڭا بىر گەپ قىلغانىدى... ھە، دېمەك ئەپەندى كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ كەتتىغۇ؟ مەن ئۇنى كۆرمىگىلى ئۇچ — تۆت كۈن بولدى.

— مەنمۇ كۆرمىدىم، — دېدى دانگلار خانىم قىلچە پەرۋا قىلمىغان سىياقتا، — سىز بىر گەپنى باشلاپ قويۇپ، ئاخىرىنى چىقارمىدىڭىزغۇ.

— نېمىدېگەنىدىم؟

— دېمەك بىر نېمىدېدى دېگەندەك قىلىۋاتاتتىڭىز...

— هە، توغرا. دېمەك سىزنى تەلەي پەردىتىسىگە ئېتىقاد قىلىدۇ دېگەنىدى.

— ھەئە، بىر چاغلاردا شۇنداق ئىدى، — دېدى دانگلار خانىم، — بىراق، ئەمدى ئۇنداق ئىشلارغا قىزىقمايدىغان بولۇپ قالدىم.

— ئەپسۇس، خانىم. تەقدىر ئۆزگەرتىپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ. ھايان ئىشلىرىدا هەممە نەرسە تەلەيگە باغلىق. ئەگەر مەن بىر ئايال، بولۇپمۇ بانكىرنىڭ ئايالى بولغان بولسام، ئېرىمنىڭ تەلەيىگە ھەر قانچە ئىشەنسەمۇ، يەنىلا ئۆز ئالدىمغا بىر ئىقتىسادىي ئاساس قۇرۇۋالغان بولاتتىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەتتا ئۆز مەنپەئەتىلىرىمنى ئېرىمدىن ئوغرىلىقچە باشقا كىشىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇشتىنمۇ باش تارتمىغان بولاتتىم.

دانگلار خانىم ئىختىيارسىز تۇردە قىزىرىپ كەتتى.

— مانا، مەسىلەن، — دېدى مونتې - كىرىستو ئۇنىڭ قىزىرىشىنى سەزمىگەن قىياپەتتە، — تۇنۇگۈن نېئاپول پۇلى بىلەن مۇڭەپپەقىيەتلىك ئېلىپ بېرىلغان سودا ئىشىنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

— مەندە نېئاپول پۇلى يوق، — دەپ ئىتتىك جاۋاب قايتۇردى بارون خانىم. — بۇرۇنمۇ بولمىغان. گراف، بىز خۇددى ئىككى هايانكەشتەك پۇلغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى كۆپ سۆزلەپ كەتتۇق. بۇنى قويۇپ، بىچارە ۋىلفورلار توغرۇلۇق سۆزلىشەيلىچۇ. ئۇلارنىڭ بېشىغا كەينى - كەينىدىن بەختسىزلىكلەر يېغىۋاتىدۇ.

— ئۇلارغا نېمە بوپتۇ؟ — سورىدى مونتې - كىرىستو ئۆزىنى ساددىلىققا سېلىپ.

— ئۆزىڭىز بىلمىسىزغۇ. سېن - مېران ئەپەندى يولغا چىقىپ ئۇچ - تۆت كۈندىن كېيىن ئۆلۈپ كېتىپتۇ. ئەمدى ماركىز خانىممۇ بۇ يەرگە كېلىپ ئۇچ - تۆت كۈندىن كېيىن ئۆلۈپ كەتتى.

— هە، راست، مەن بۇنى ئاڭلىغان، — دېدى مونتې - كىرىستو. — بۇ، خۇددى كلاۋدىينىڭ گامبىتقا ئېيتقىنىدەك، تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتى. ئاتا - ئانىلار بۇرۇن ئۆلسە، پەرزەنتلەر يىغلايدۇ. ئەمدى بۇلارمۇ پەرزەنتلىرىدىن بۇرۇن ئۆلىدۇ ۋە پەرزەنتلىرى يىغلاپ قالىدۇ.

— لېكىن، بۇ تېخى هەممىسى ئەمەس.

— هەممىسى ئەمەس دېگىنىڭىز نېمىسى؟

— سىز بىلمىسىز، ئۇلار قىزىنى ياتلىق قىلماقچى بولغان...

— شۇنداق، فرانس ئەپىنە ئەپەندىگە ياتلىق قىلماقچى بولغان... توي بۇزۇلۇپ كېتىپتىمۇ؟

— ئاڭلىشىمچە، تۇنۇگۈن فرانس سۆزىدىن يېنىۋاپتۇ.

— راستمۇ؟ نېمە سەۋەبتىن ئۇنداق بوپتۇ؟

— بىلمەيمەن.

— ۋاي خۇدايىم! ئەمدى ۋىلفور ئەپەندى قانداق قىلىۋاتقاندۇر؟

— ئۆزىنىڭ ئادىتى بويىچە پەيلاسوپتەك يۈرىدۇ.

بۇ چاغدا دانگلار قايتىپ چىقتى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز. — دېدى بارون خانىم، — كاۋالكانتى ئەپەندىنى قىزىڭىز بىلەن يالغۇز قويۇپ چىقتىڭىزمۇ؟

— ئارمىلىيى خېنىمچۇ، — دېدى بارون، — ئۇنى ھېسابقا ئالمامسىز؟

ئاندىن ئۇ مونتې - كرىستوغا مۇراجىئەت قىلدى:

— بۇ كىنەز كاۋالكانتى بەك يېقىملىق يىگىت ئىكەن، شۇنداق ئەمەسمۇ، گراف؟ ئۇ، راستىنلا كىنەزمۇ؟

— بۇنىڭغا بىر نېمىدېيەلمەيمەن، — دېدى مونتې - كرىستو، — بىلىشىمچە، ئۇنىڭ ئاتىسى ماركىز ئىكەن. شۇنىڭ ئىدىن قارىغاندا، ئۇ ئۆزى گراف بولسا كېرەك. ئۇ، كىنەزلىك ئۇنۋانىغا ئانچە ھەۋەس قىلمايدىغاندەك كۆرۈنىدىغۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟ — دېدى بانكىر، — ئەگەر ئۇ كىنەز بولسا، بۇنى يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. كىلىپ چىقىشىنى يوشۇرىدىغان كىشىلەرنى ياقتۇرمايمەن.

— ھەي، سىز بىر ئاتاقلىق دېموكرات ئەمەسمۇ، — دەپ قويدى مونتې - كرىستو كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

— ماڭا قاراڭ، — دېدى بارون خانىم، — ئەگەر مۇشۇ تاپتا ئۇشتۇمتۇت مورسىر كىرىپ قالسا قانداق قىلىسىز؟ ئۇ، ئېژىنىڭ لايىقى تۇرۇپ كاۋالكانتى ئەپەندى كىرگەن بۇ ئۆيگە تېخى كىرىپ باقمىغانىدى.

— «ئۇشتۇمتۇت» دېگىنىڭىز ناھايىتى ئورۇنلۇق بولدى، — دېدى بانكىر ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ بىزنىڭ ئۆيىمىزگە شۇنچە كىمدىن كىم كېلىدۇكى، ئۇنى ھەقىقەتەن ئۇشتۇمتۇت كېلىپ قالىدۇ دېيىش مۇمكىن.

— قىسقىسى، ئۇ كېلىپ، قىزىڭىزنى بۇ يىگىتىنىڭ يېنىدا كۆرسە خاپا بولۇشى مۇمكىن.

— خاپا بولدۇ؟ سىز تولىمۇ خاتا گەپ قىلدىڭىز! ئۇكونت ئەپەندى ئۆزى ئالماقچى بولغان قىزنى ئانچە كۆنلىمەيدۇ، ئۇنى ئانچە ياخشى كۆرمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ خاپا بولامدۇ، بولمامدۇ، مېنىڭ چاتىقىم نېمە؟

— شۇنداقتىمۇ، بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز...

— مۇناسىۋىتىمىز دەمسىزا؟ ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزنىڭ قانداقلىقىنى بىلگىنىڭىز كېلەمدۇ؟ ئۇنىڭ ئانىسى ئۈيۈشتۈرغان بەزمىدە ئۇ مېنىڭ قىزىم بىلەن ئاران بىر قېتىملا تانسا ئويناندى. كاۋالكانتى ئەپەندى بولسا، ئۇنىڭ بىلەن ئۈچ قېتىم تانسىغا چۈشتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇ مورسىر دېگەن ئۇلارغا قىلچىلىكمۇ پەرۋا قىلمىدى.

— ۋىكونت ئالبېر مورسىر ئەپەندى كەلدى! — دەپ خەۋەر قىلدى خىزمەتكار.

بارون خانىم ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى. ئۇ، كىچىك سارايغا كىرىپ، قىزىنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويماقچى بولغانىدى، لېكىن دانگلار ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇۋالدى.

— ئۇنداق قىلماڭ، — دېدى ئۇ.

بارون خانىم ئۇنىڭغا ھەيران بولۇپ قارىدى. مونتې - كرىستو ئۇلارنىڭ بۇ ھەرىكىتىنى كۆرمىگەنگە سېلىۋالدى.

ئالبېر كىردى. ئۇ بەك چىرايلىق ۋە بەك خۇشال ئىدى. ئۇ، بارون خانىمغا ئۆزىنى ئەركىن تۇتۇپ، دانگلارغا قائىدە - يوسۇنلۇق ھالدا ۋە مونتې - كرىستوغا دوستانە رەۋىشتە تەزىم قىلدى. ئاندىن بارون خانىمغا قارىدى:

— سىزدىن سوربىشمىغا ئىجازەت قىلغايسىز، خانىم، — دېدى ئۇ، — دانگلار خېنىمنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

— ئەھۋالى ناھايىتى ياخشى، تەقسىر، — ئالدىراپ جاۋاب بەردى دانگلار، — ئۇ ھازىر ئۆزىنىڭ كىچىك سارايى

ئۆيده كاۋالكانتى ئەپەندى بىلەن بىللە مۇزىكا ئۆگىنىۋاتىدۇ.

ئالبېر بۇ گەپكە پەرۋا قىلمىدى. بەلكىم ئۆز ئىچىدە ئانچە-مۇنچە ئەپسۇسلانغاندۇر، لېكىن ئۇ مونتې - كرىستوننىڭ ئۆزىگە قاراۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتى.

— كاۋالكانتى ئەپەندى ئەرلەر يۇقىرى ئاۋاز، ئېڭىنى خېنىم ئايالالار يۇقىرى ئاۋاز. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ رويالنى خۇددى تالبېرگدەك ئۇينايدۇ. ئۇلار ئىككىسى بىرلەشسە ناھايىتى ياخشى كونسېرت بولۇشى مۇمكىن.

— ھەر ھالدا ئۇلار ناخشىدا تەڭكەش بولالمىدى، — دېدى دانگلار.

بۇ ئىككى بىسلىق سۆز شۇنچە قوپاللىق بىلەن ئېيتىلدىكى، دانگلار خانىم قىزىرىپ كەتتى. لېكىن ئالبېر بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىگەندەك ئىدى.

— مەنمۇ سازچى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ، — ھەر ھالدا ئوقۇتقۇچىلىرىم شۇنداق دەيتتى. بىراق، نېمە ئۈچۈن-دۇر، ھېچكىم بىلەن ناخشىدا تەڭكەش بولالمىدىم. ھەتتا باشقا خىلدىكى ئاۋازلارغا قارىغاندا ئايالالار يۇقىرى ئاۋازغا زادىلا تەڭكەش قىلالمايمەن.

دانگلار گۇياكى «ھە، قېنى، خاپا بولغىن!» دېگەندەك قىلىپ، زەردە بىلەن ھىجىيىپ قويدى.

— تۇنۇگۈن كىنەز بىلەن قىزىم ئىككىسى ناخشا ئېيتىپ، كۆپچىلىكنى تاڭ قالدۇردى، — دېدى ئۇ قانداقلا بولمىسۇن، ئۆز مۇددىئاسىغا يەتمەكچى بولۇپ، — سىز تۇنۇگۈن بىزنىڭ ئۆيگە كەلمىگەنىدىڭىز، تەقسىر؟

— قايسى كىنەز؟ — دەپ سورىدى ئالبېر.

— كىنەز كاۋالكانتى، دېدى دانگلار. ئۇ، ئاندېرىئانى ئىزچىل تۇرده شۇ ئۇنۋان بىلەن ئاتاشقا ئادەتلىنىپ قالغانىدى.

— ھە، — شۇنداقمۇ، ئەپۇ قىلىڭ، — دېدى ئالبېر، — مەن ئۇنىڭ كىنەز ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەنمەن. ھە، تۇنۇگۈن كىنەز كاۋالكانتى ئېڭىنى خېنىم بىلەن بىرلىكتە ناخشا ئېيتقانىدى؟ بۇ ھەقىقەتەن ئىنتايىن زوقلانغۇدەك ئۈيۇن بولغانلىقى تۇرغان گەپ. ئېسىت، مەن ئۇلارنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلىيالماي قاپتىمەن - دە. سىز مېنىڭ تەكلىپ قىلغان بولسىڭىزمۇ كېلەلمەي قالدىم، چۈنكى ئاپام بىلەن بىللە بارون خانىم شاتو - رېنو مومانىڭ ئۆيگە باردىغان ئىش چىقىپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئۆيىده نېمىسلار ناخشا ئېيتتى.

ئاندىن، ئۇ بىردەم جىم تۇرۇۋېلىپ، خۇددى ھېچنېمە بولمىغاندەك سورىدى:

— دانگلار خېنىم بىلەن كۆرۈشۈپ، ھۇزۇرىدىن بولدۇرسەم بولامدۇ؟

— ياق، توختاپ تۇرۇڭ، ئۆتۈنۈپ قالاي، — دېدى بانكىر ئۇنى توختىتىۋېلىپ، — ئاڭلاپ بېقىڭا، بۇ بەك ياخشى ئاريە: تا، تا، تا، تى، تا، تى، تا، تا، تا، نېمىدېگەن ياخشى ناخشا - ھە. مانا ھازىر تۇگەيدۇ... يەنە بىردەم تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ. ھە، مانا تۇگىدى. باركالالا، باركالالا، باركالالا! بانكىر قاتتىق چاۋاك چېلىپ كەتتى.

— دەرۋەقە، — دېدى ئالبېر، — بۇ ئاريە بەك ياخشى ئورۇندالدى. كىنەز كاۋالكانتى ئۆز ۋەتىنىڭ مۇزىكىسىنى بەك ياخشى چۈشىنىدىكەن. ئۇنى «كىنەز» دېدىڭىزغۇ دەيمەن - ھە؟ ھە، ئۇ ھازىر كىنەز بولمىغان تەقدىردىمۇ كېيىن بەربىر كىنەز بولىدۇ. ئىتالىيىده كىنەز بولۇش تەس ئەمەس. ھە، ئۇ گەپنى قويۇپ، ئۆزىمىزنىڭ بۇ ئاجايىپ ناخشىچىلىرىمىزغا كېلەيلى. سىز ھەممىمىز ئۇچۇن بىر ياخشى ئىش قىلىپ بەرسىڭىز بولاتتى، دانگلار ئەپەندى. بۇ يەردە چەتتىن كىرگەنكىشى بار

ئۈگەنلىگىنى ئېيتماي تۇرۇپ، دانگلار خېنىم بىلەن كاۋالكانتى ئەپەندىنى يەنە بىر ناخشا ئېيتىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىشكىنى. ئادەم ئۆزىنىڭ ھېچ نەرسىنى كۆرمەستىن، ناخشا ئېيتقۇچىلارنىڭ خىجىل قىلماستىن، ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ ئولتۇرۇپ ئاڭلىسا بەك ياخشى بولىدۇ. شۇنداق بولغاندا، ناخشا ئېيتقۇچىلار قەلب ھەۋەسلىرىگە ئەركىن بېرىلىپ، ئۆز تالانتىنى بىمالال جارى قىلالايدۇ.

دانگلار ئەمدى ئالېبرنىڭ شۇ قەدەر پەرۋاسىزلىقىدىن گاڭگىراپ قالدى. ئۇ مونتې - كرىستونى بىر چەتكىرەك تارتىپ ئېلىپ باردى.

— ئاشىق يىگىت دېگەنمۇ شۇنداق بولامدۇ - ھە؟ سىز بۇنىڭغا نېمىدەيسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— مېنىڭچە، ئۇنىڭ مۇئامىلىسى بەكلا سوغۇق. بۇنىڭدا گەپ يوق. ئامال قانچە؟ سىز ئۇنىڭغا سۆز بەرگەن - دە!

— شۇنداق، ئەلۋەتتە. بىراق، مەن قىزىمنى ياخشى كۆرمەيدىغان كىشىگە ئەمەس، بەلكىم ئۇنى ياخشى كۆرىدىغان كىشىگە بېرىشكە سۆز بەرگەن. ئۇنىڭغا قاراپ بېقىڭا، خۇددى مەرمەر تاشتەك سوغۇق، ئاتىسىدەك چوكچى. ئۇ كاۋالكانتىدەك باي بولسىمۇ كاشكى، بۇنداق قىلىقلىرىنى ئېغىر ئالمىسام بولاتتى. راستىنى ئېيتقاندا، مەن تېخى قىزىمنىڭ رازىلىقىنىمۇ ئالمىدىم. ئەگەر قىزىمنىڭ دىتى بولسا...

— نېمەدېيىشىمنى بىلمەيۋاتىمەن، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئەكسىنچە مورسېر بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈم يېقىن بولغىنى ئۈچۈنمىكىن، ئىشقىلىپ، ئۇ ماڭا بەك ياخشى يىگىتتەك كۆرۈنىدۇ. ئۇ، سىزنىڭ قىزىڭىزغا بەختكە كەلتۈرەلەيدۇ ۋە قانچىلا بولمىسۇن، ئۆز يولىنى تېپىپ كېتەلەيدۇ. ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ يېنى چىڭ ئەمەسمۇ.

— ھىم! — دەپ غوڭشۇپ قويدى دانگلار.

— ئىشەنمەمسىز؟

— ئۇنىڭ ئۆتمۈشىچۇ... قاراڭغۇ ئۆتمۈش.

— ئاتىسىنىڭ ئۆتمۈشى ئوغلىغا تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ.

— ئەكسىچە!

— ئۇنداق دەپ تۇرۇۋالماڭ. تېخى ئۆتكەن ئايدىلا سىز مورسېرنى لايىق تاپقان ئەمەسمۇ. مەن تولىمۇ ئەپسۇسلىنىۋاتىمەن. سىز بۇ ياش كاۋالكانتى بىلەن مېنىڭ ئۆيۈمدە تونۇشقانىدىڭىز. لېكىن يەنە بىر قېتىم تەكرارلاپ ئېيتىپ قويايكى، مەن ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى زادى بىلمەيمەن.

— لېكىن مەن بىلىمەن - دە، دېدى دانگلار، — شۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك.

— سىز بىلىسىز؟ ئۇنىڭ كەينىدىن سۈرۈشتۈرۈپ كۆردىڭىزمۇ؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.

— ئۇنداق قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئادەمنى بىر قاراشتىلا بىلگىلى بولىدىغۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئۇ باي.

— ئۇنداق بولۇشىغا بىر نېمە دېيەلمەيمەن.

— سىز ئۇنىڭغا ئاتىدارچىلىق قىلىۋاتىسىزغۇ؟

— ئۇ قانچىلىك ئىش ئىدى، ناھايىتى كەتسە، 50 مىڭ فرانك.

— ئۇ ناھايىتى بىلىملىك.

— ھىم! — ئەمدى مونتې - كرىستومۇ غوڭشۇپ قويدى.

— ئۇ سازەندە.

— ئىتالىيانلارنىڭ ھەممىسى ساز چالالايدۇ.

— گېراى سىز ئۇنىڭغا ئادىل باھا بەرمىدىڭىز.

— شۇنداق، مەن شۇنىڭدىن ئەپسۇسلىنىۋاتىمەنكى، ئۇ، سىلەرنىڭ مورسېرلار بىلەن بولغان باغلىنىشىڭلارنى بىلىپ تۇ-

رۇپ، ئۆزىنىڭ بايلىقىدىن پايدىلىنىپ، پۈتلىكاشاڭ بولۇۋاتىدۇ. دانگلار كۈلۈپ كەتتى.

— ئەدەب - قائىدىلەرگە ئۇنچىۋالا چىڭ ئىسلىۋالماڭ، بۇ دۇنيادىكى ئىشلار مۇشۇنداق بولىدۇ، — دېدى ئۇ.

— شۇنداق بولسىمۇ، بۇ ئىشنى مۇشۇنداقلا ئۆزۈۋەتسىڭىز بولمايدۇ - دە، دانگلار ئەپەندى. مورسېرلار بۇ تۇيدىن ئۈمىد كۈتۈۋاتىدۇ.

— شۇنداقمۇ؟

— چوقۇم شۇنداق.

— ئۇنداق بولسا، ئۇلار بۇ ھەقتە سۆز ئاچسۇن. قەدىرلىك گراف، سىز ئالىيجانابلىرىنى ئالدىرىتىپ قويىسىڭىز بولاتتى. ئۇلار سىزنى ياخشى قارشى ئالىدىغۇ.

— مېنى؟ سىز نەدە كۆرگەنىدىڭىز؟

— باشقىسىنى دېمىسەكمۇ، ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ئۆتكۈزۈلگەن بەزمىدىچۇ. گراف خانىم، مەغرۇر مېرسېدېس، ھېچكىمنى كۆزگە ئىلمايدىغان ئىسپانىيىلىك ئايال ھەتتا ئەڭ كونا تونۇشلىرى بىلەنمۇ ئانچە - مۇنچىلا سۆزلىشىپ قويمىدۇ، لېكىن ئۇ سىزنى قوللىتۇقلىۋېلىپ، باغنىڭ ئەڭ خىلۋەت بۇلۇڭ - پۈچەقاقلىرىغا باشلاپ ئېلىپ كەتتى. سىلەر ئۇ يەردىن يېرىم سائەت ئۆتكەندە ئاران قايتىپ كەلدىڭلار.

— ھەي، بارون، بارون، — دېدى ئالىجىر، — ناخشا ئاڭلىشىمىزغا كاشىلا قىلمىسىڭىزچۇ. سىزدەك بىر ناخشا - ساز ھەۋەسكارىنىڭ بۇنداق قىلىشى بەك قامالاشمىغان ئىش!

— ماقۇل، ماقۇل، چاقچاقچى ئەپەندى، — دېدى دانگلار. ئاندىن ئۇ يەنە مونتې - كرىستوغا قارىدى.

— ئۇنىڭ ئاتىسى بىلەن سۆزلىشىشنى ئۈستىڭىزگە ئالامسىز؟

— سىز شۇنى خالىسىڭىز سۆزلىشىپ باقاي.

— لېكىن، بۇ قېتىم ھەممە گەپ ئوچۇق، ئېنىق بولسۇن. ئەڭ ئالدى بىلەن، ئۇ قىزىمنى سورىسۇن، تۇيۇ ۋاقتىنى بەلگىلىسۇن، پۇل ئىشىدىكى شەرتلىرىنى ئۇقتۇرسۇن. قىسقىسى، بۇ قېتىم يا ئۆزۈل - كېسىل كېلىشەيلى، يا بىراقلا تۈگىشەيلى. لېكىن ئەمدى كەينىگە سۈرۈشكە بولمايدۇ.

— ماقۇل، ئۇ سىز بىلەن سۆزلەشسۇن.

— مەنغۇ بۇ ئىشقا ھازىر ئانچە خۇشتار ئەمەس. شۇنداقتىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ سۆزىنى كۈتىمەن. بانكىر دېگەن ئۆز ۋەدىسىنىڭ قۇلى بولۇشى كېرەك.

شۇ گەپ بىلەن، دانگلار خۇددى يېرىم سائەت ئىلگىرى ئاندرېئانىڭ ئۇلۇغ - كىچىك تىنغىنىدەك، ئېغىر تىنىق ئالدى.

— باربىكاللا، باربىكاللا، باربىكاللا! — دەپ ۋارقىرىدى ئالىجىر بانكىرنى دوراپ ۋە تامامىلانغان ناخشىغا ئالقىش ياڭراتتى.

شۇ ئاردا خىزمەتكار كىرىپ، دانگلارنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ بىر نېمىدېگەنىدى، دانگلار ئالىجىرغا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويدى.

— مېن ھازىر قايتىپ كىرىمەن، — دېدى بانكىر مونتې - كرىستوغا، — بىرىدەم ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ. سىزگە ئېيتىدىغان گەپلەر چىقىپ قالىدىغانىدەك تۇرىدۇ.

ئۇ چىقىپ كەتتى.

بارون خانىم ئېرىنىڭ چىقىپ كەتكەنلىكىدىن پايدىلىنىپ، قىزى ئولتۇرغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋەتتى. رويالىنىڭ يېنىدا ئېڭىنى خېنىم بىلەن بىرگە ئولتۇرغان ئاندرېئا خۇددى پۇرژىنىغا دەسسىۋالغاندەك سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

ئالبېر كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دانگلار خېنىمغا تەزىم قىلدى. خانىقىز قىلچە تارتىنماي ئادەتتىكىدەك سوغۇق تەزىم بىلەن

جاۋاب قايتۇردى. كاۋالكانتىنىڭ ئوڭايسىزلىنىۋاتقانلىقى كۆرۈ-
نۈپ تۇراتتى. ئۇ مورسىغا تەزىم قىلدى. مورسىغ ئۇنىڭ تە-
زىمىگە مەنسىتمىگەن ھالدا جاۋاب قايتۇردى. ئاندىن ئۇ، دان-
گلار خېنىمنىڭ ئاۋازىنى ماختاشقا چۈشۈپ كەتتى ۋە ئاخشامقى
ئولتۇرۇشقا كېلەلمەي قالغانلىقىغا ئەپسۇس بىلدۈردى.

كاۋالكانتى ئۆزى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمايۋاتقان-
لىقىنى كۆرۈپ، مونتې - كرىستونى بىر چەتكە تارتىپ ئېلىپ
كەتتى.

— مۇزىكىنىڭ گەپلىرى ۋە ماختاشلار شۇنچىلىك بولسا
يېتەر، يۈرۈڭلار، چاي ئىچەيلى، — دېدى دانگلار خانىم.

— يۈر، لۇيىزا، — دېدى دانگلار خېنىم دوستىغا.

ھەممەيلەن چاي راسلاپ قويۇلغان قوشنا ئۆيگە يۆتە-
كىلىپ چىقىشتى.

مېھمانلار ئىنگلىزلارنىڭ ئادىتى بويىچە ئۆز قوشۇقلىرىنى
چىنىلىرىگە سېلىپ قويۇپ، ئەمدى قوزغىلاي دەپ تۇرۇشىغا
ئىشىك يەنە ئېچىلىپ، دانگلار كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ بەكلا
ھاياجانغا چۈشۈپ قالغانلىقى سېزىلىپ تۇراتتى. بۇ ھالەتنى
بىرىنچى بولۇپ مونتې - كرىستو سەزدى ۋە ئۇنىڭغا سوراق
نەزىرى بىلەن قارىدى.

— مەن ھازىر گرېتسىيدىن ئەۋەتىلگەن بىر پارچە خەتنى
تاپشۇرۇۋالدىم، — دېدى ئۇ.

— سىزنى شۇ ئىش ئۈچۈن چاقىرتىشقانمىكەن؟ — سو-
رىدى گراف.

— ھەئە.

— پادىشاھ ئوتتوننىڭ ئەھۋالى قانداق ئىكەن؟ —
دەپ سورىدى ئالبېر چاقچاق قىلغان ئاھاڭدا.

دانگلار ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويۇپ، جاۋاب

بەرمىدى، مونتې - كرىستو ئۆزىنىڭ چىرايىدا غەل - پال
ئىپادىلىنىپ، يەنە دەرھال غايىب بولغان ئېچىنىش ئالامىتىنى
يوشۇرۇش ئۈچۈن تەتۈر قارىۋالدى.

— ئىككىمىز بىللە قايتايلى، ماقۇلمۇ؟ — دېدى ئالبېر
گرافقا.

— ماقۇل، شۇنداق قىلايلى، — دېدى گراف.

ئالبېر بانكىرنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزىگە زۇۋان سۆرمەستىن
قاراپ قويغانلىقىنى چۈشىنەلمىگەنىدى. شۇڭا، ئۇ، بۇ ھالنى
ئوبدان چۈشەنگەن مونتې - كرىستودىن سورىدى:

— ئۇنىڭ ماڭا قانداق قارىغانلىقىغا دىققەت قىلدىڭىزمۇ؟

— ھەئە، — دېدى گراف، — بىراق، ئۇنىڭ قارىشىدا
باشقىچە بىر خىل مەنە ئىپادىلەنمىدىمۇ؟

— شۇنداق بولمايچۇ. ئۇ، گرېتسىيدىن كەلگەن خەتنى
تىلغا ئېلىپ نېمەدېمەكچى بولغانىدىكىنا؟

— مەن نەدىن بىلەي؟

— سىزنىڭ ئۇ مەملىكەت بىلەن قانداقتۇر ئالاقىڭىز
بارەڭ ھېس قىلغانىدىم.

مونتې - كرىستو جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ،
كۈلۈپ قويدى.

— قاراڭا، — دېدى ئالبېر، — ئۇ سىزگە قاراپ كې-
لىۋاتىدۇ. مەن دانگلار خېنىمنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ سىرغا
ۋە ئۆزۈكلىرىنى ماختاپ تۇراي. ئۇنىڭغىچە، ئۇنىڭ ئاتىسى
سىز بىلەن سۆزلىشىۋالىدۇ.

— ماختىغىڭىز كەلسە، ھېچ بولمىغاندا ئۇنىڭ ئاۋازىنى
ماختاڭ، — دېدى مونتې - كرىستو.

— ياق، ئۇنداق قىلىش ھەرقانداق ئادەمنىڭ قولىدىن
كېلىدۇ.

— قەدىرلىك ۋىكونت، — دېدى مونتې - كرىستو، —

سىز ئۇلارغا نەزەر سالماسلىقىڭىزنى كۆز - كۆز قىلىۋاتىسىز.
ئالىبېر كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، ئېڭىنىڭ ئالدىغا باردى.
شۇ ئاردا دانگلار كېلىپ، گرافنىڭ قولىغا ئېگىشتى.
— سىز بايا ماڭا ناھايىتى دۇرۇس مەسلىھەت كۆرسەتىپسىز، — دېدى ئۇ، — «فېرنان» ۋە «يانىنا» دېگەن بۇ ئىككى سۆزدە بىر دەھشەتلىك تارىخ يوشۇرۇنغانلىقىنى.
— بۇ نېمىدېگىنىڭىز؟ — دېدى مونتې - كرىستو.
— شۇنداق، مەن سىزگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن. لېكىن، ئالىبېرنى بۇ يەردىن ئېلىپ كېتىڭ. ھازىر ئۇنىڭ بىلەن بىر يەردە بولۇشۇم بەك ئەپسىز بولۇۋاتىدۇ.
— مەنمۇ شۇنداق قىلاي دەپ تۇرغانىدىم. ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز بىللە قايتىمىز. ئۇنىڭ ئاتىسىنى سىزنىڭ ئالدىڭىزغا ئەۋەتىشىمنى يەنىلا خالامسىز؟
— بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك خالايمەن.
— ياخشى.
گراف ئالبېرغا ئىشارەت قىلدى. ئالىبېر دانگلار خېنىمنىڭ تەكەببۇرلۇقىغا پىسەنت قىلمىغان ھالدا خوشلاشتى. مونتې - كرىستو دانگلار خانىمغا بانكىرنىڭ ئايالى ئېھتىياتچان بولۇشى ۋە ئۆزىنىڭ كەلگۈسىنى غەملەپ قويۇشى كېرەك دېگەن مەسلىھەتنى يەنە بىر قېتىم تەكىتلىدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار خانىم ۋە خانقىزلارغا تەزىم قىلىپ، چىقىپ كەتتى.
جەك مەيدانى كاۋالكانتى ئەپەندىگە قالدى.

يىگىرمە تۆتىنچى باب

گايدە

گرافنىڭ ئاتىلىرى دوقمۇشتىن ئەگىلىپ ئۆتۈشىگىلا ئالىبېر

شۇنداق قاتتىق كۈلۈپ كەتتىكى، بۇ كۈلكىنىڭ سۈنئىيلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.
— ھە، ئەمدى ئۆزىمىزنىڭ گېپىمىزگە كېلەيلى، — دېدى ئۇ گرافقا. — خۇددى كارل IX ۋارقولوم كېچىسىدىن كېيىن يەكاتېرىنا مېدىچىدىن سورىغاندەك، مەنمۇ سىزدىن سوراپ باقاي. بۈگۈن ئۆزۈمنىڭ كىچىككىنە رولۇمنى ياخشى ئوينىيالدىممۇ؟
— قانداق رولنى دەيسىز؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.
ئۆزۈمنىڭ رەقىبىمنى دانگلار ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە بەنت قىلىپ قويۇش ئۈچۈن ئوينىغان رولۇمنى دەيمەن...
— رەقىبىم دېگىنىڭىز كىم ئۇ؟
— كىم دەيسىزغۇ سىز قانات ئاستىكىزغا ئېلىۋاتقان ئاندرېئا كاۋالكانتىچۇ!
— بۇنداق ئەخمىقانە چاقچاقلارنى قىلماڭ، ۋىكونت. مەن ئاندرېئانى ھەرگىزمۇ قانات ئاستىمغا ئالمايمەن. بولۇپمۇ دانگلارنىڭ ئۆيىدە.
— ئەگەر ئۇ يىگىت يارەمگە موھتاج بولۇپ تۇرغاندا سىز ئۇنىڭدىن باش تارتىڭىز، مەن سىزنى ئەيىبلەيمەن. ۋەھالەنكى، ئۇ مەندىن ئۇنداق يارەمنى تەلەپ قىلمايدۇ.
— سىز ئۇنى ئېڭىنى خېنىمغا يېقىنچىلىق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلامسىز؟
— شۇنداق بولمايچۇ. ئۇ، كۆزلىرىنى مەستانىلارچە يۇمۇرغا قارىتىپ، ئۇھ تارتىۋاتىدۇ، ئاشىق بىقارار بولغانىدەك ناخشىلارنى ئېيتىۋاتىدۇ؛ ئۇ، مەغرۇر ئېڭىنىنى قولىغا كەلتۈرۈشتەك شېرىن خىياللارغا بېرىلىۋاتىدۇ. كۆردىڭىزمۇ، ئۇ تېخى شېئىرلارنى ئوقۇپ كەتتى! ئەزىزىم خۇدا، مەن ئۇلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمايمەن. مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ قويايى، ئۇ ئېڭىنىغا ئاشىق بوپتۇ.

— لېكىن، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە سىز بولغاندىن كېيىن نېمە بولسىمۇ مەيلى ئەمەسمۇ.

— ئۇنداق ئەمەس، قەدىرلىك گراف، ھەر ئىككىسىنىڭ ماڭا مۇئامىلىسى سوغۇق بولدى.

— ھەر ئىككىسىنىڭ؟

— شۇنداق. ئېڭىنى خېنىم مەن گەپ قىلسام ئارانلا جاۋاب قايتۇردى، ئۇنىڭ دوستى ئارمىلىي خېنىم ھەتتا ماڭا جاۋابمۇ بەرمىدى.

— شۇنداق، ئەمما ئاتىسى سىزنى خالايدۇ.

— ئاتىسى؟ ئەكسىچە، ئۇ مېنىڭ يۈرىكىمگە مىڭلىغان خەنجەرلەرنى سانجىدى. تۇغرا، ئۇ سەھنە ئۈيۇنلىرىدىكى تىغى دەستىسىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدىغان خەنجەرلەر، لېكىن ئۇ ئۆزى بۇنى ھەقىقىي خەنجەر دەپ ئويلاپ يۈرۈۋاتىدۇ.

— كۈندەشلىك مۇھەببەتنىڭ ئالامىتى.

— شۇنداق، لېكىن مەن كۈنلىمەيمەن.

— ئۇ كۈنلەيدۇ ئەمەسمۇ.

— كىمدىن؟ دېبرېدىنمۇ؟

— ياق، سىزدىن.

— مەندىن؟ كۆرۈپ تۇرۇڭ، بىر ھەپتە ئۆتمەي تۇرۇپلا دانگلار ئەپەندى مېنى ئۆيگە كىرگۈزمەيدىغان بولدۇ.

— خاتالاشتىڭىز، قەدىرلىك ۋىكونت.

— خاتالاشقىنىمغا نېمە ئىسپاتىڭىز بار؟

— سىزگە ئىسپات كېرەكمۇ؟

— ھەئە.

— سىلەرنىڭ تويۇڭلارنى بېكىتىش ئۈچۈن گراف مورسېرنى بارونىنىڭ ئۆيگە چاقىرىش ئىشى ماڭا تاپشۇرۇلدى.

— كىم تاپشۇردى؟

— بارون ئۆزى.

— لېكىن، قەدىرلىك گراف، — دېدى ئالبېر، — سىز ئۇنداق ئىشنى قىلمايسىز، شۇنداقمۇ؟

— خاتالاشتىڭىز، ئالبېر، مەن ئۇ ئىشنى قىلىمەن، شۇنداق قىلىشقا ۋەدە بەرگەن.

— ھەي، ئېسىت، — دېدى ئالبېر، — سىزمۇ مېنىڭ ئۆيلىنىشىمنى خالايدىكەنسىز - دە.

— مەن ھەممە كىشىلەر بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇشنى خالايمەن. بولدى، ئەمدى دېبرېنىڭ گېپىگە كېلەيلى. ئۇ، بارون خانىمنىڭ ئۆيىدە كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدىغۇ؟

— ئۇلار يامانلىشىپ قاپتۇ.

— بارون خانىم بىلەنمۇ؟

— ياق، بارون بىلەن.

— بارون بىرەر ئىشنى سېزىپ قاپتىمۇ؟

— قالتىس گەپ قىلدىڭىز - دە!

— بارون گۈمانلىنىپ قاپتۇ دېمەكچىمۇ سىز؟ — سورىدى مونتې - كرىستو قاملاشتۇرۇپ ئوينالغان ساددىلىق بىلەن.

— قاراڭا، بۇ گەپلىرىڭىزنى! قەيەردىن كېلىپ قالغان ئادەم سىز، قەدىرلىك گراف؟

— كونگودىن كەلگەن دەپ قويايلى.

— ئانچە يىراق ئەمەس ئىكەن.

— پاردۇلىق ئەرلەرنىڭ مىجەزىنى مەن نەدىن بىلەي؟

— ھەي، قەدىرلىك گراف، ھەممە يەردىكى ئەرلەر ئوخشاش بولىدۇ. سىز بىرەر مەملىكەتتىكى ئىنسانلارنىڭ بۇ تۈرىنى تەكشۈرۈپ چىققان بولسىڭىز ئۇلارنىڭ پۈتۈن دۇنيادىكى نەسلىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلسىز دېگەن گەپ.

— ئۇنداق بولسا، دانگلار بىلەن دېمەي نېمە ئۇچۇن ياماناتلىشىپ قالىدۇ؟ بىلىشمىچە، ئۇلار بەك چەقىشىپ ئۆتەتتى، غۇ، — دېدى مونتې - كرىستو ئۆزىنى يەنە سادىلىققا سېلىپ.

— گەپ شۇنىڭدا. بۇ خۇددى ئىزدانىك① سىرىغا ئوخشايدۇ. بۇنداق سىرلىق ئىشلاردىن مېنىڭ خەۋىرىم يوق. ئاندېمۇ كاۋالكانتى ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە ئەزا بولغانىدىن كېيىن ئۇنىڭدىن سوراپ بېقىڭ.

هارۋا توختىدى.

— يېتىپ كەلدۇق، — دېدى مونتې - كرىستو، — تېخى ئەمدىلا سائەت ئون يېرىم بوپتۇ، بىزنىڭ ئۆيگە كىرەيلى.

— بۇ تەكلىپىڭىزنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىمەن.

— كېيىن مېنىڭ هارۋام سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويىدۇ.

— يوقسۇ، رەھمەت، مېنىڭ پەيتۇنۇم بىزنىڭ كەينىمىزدىن كېلىشى كېرەك ئىدى.

— هە، مانا، كەپتۇ، — دېدى مونتې - كرىستو، هارۋىدىن چۈشۈپ.

ئۇلار ئۆيگە كىردى. سارايغا چىراغ يېقىلغانىدى، ئۇلار شۇ يەرگە كىرىپ ئولتۇرۇشتى.

باتىستېن، بىزگە چاي كەلتۈرۈڭ، — بۇيرۇدى مونتې - كرىستو.

باتىستېن چېقىپ كەتتى ۋە ئاردىدىن ئىككى سېكۇنت ئۆتەر - ئۆتمەيلا خۇددى ئاجايىپ چۆچەكلەردىكى غايىبتىن پەيدا بولىدىغان نازۇ - نېمەتلەرنى كەلتۈرگەندەك، بارلىق لازىمەتلىكلەر تىزىلغان پەتنۇسنى كۆتۈرۈپ تايتىپ كىردى.

① ئىزدا — قەدىمكى مىسر ئەپسانىلىرىدا ئەر - خوتۇنلۇق ۋاپادارلىقى ۋە ئائىلىق مېھرىنىڭ نامايەندىسى. — ت.

— بىلەمسىز، — دېدى ئالبېر، — مېنى هەيرەتتە قالدۇرۇۋاتقان نەرسە سىزنىڭ بايلىقىڭىز ئەمەس، بەلكىم سىزدىنمۇ بايراق ئادەملەر بولۇشى مۇمكىن: سىزنىڭ ئەقلىڭىزمۇ ئەمەس، بەلكىم بومارشېنىڭ ئەقلى سىزنىڭكىدىن ئارتۇق بولمىسىمۇ، هەر هالدا سىزدىن قېلىشماسلىقى مۇمكىن. مېنى هەيرەتتە قالدۇرۇۋاتقىنى سىزنىڭ كىشىلەرنى ئىشلىتىشىنى بىلمىشىڭىز. خىزمەتكارلىرىڭىز خۇددى سىز قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتسىڭىزلا نېمە دەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىدىغانىدەك ئۇن چىقارماستىن، شۇ مىنۇت، شۇ دەقىقىنىڭ ئىچىدىلا بۇيرۇقىڭىزنى بەجا كەلتۈرىدىكەن.

— بۇ گېپىڭىزنىڭ مەلۇم دەرىجىدە توغرىلىقى بار. بۇ ئۆيدىكىلەر مېنىڭ ئادەتلىرىمنى ئوبدان بىلىدۇ. مانا، قاراپ تۇرۇڭ، چايدىن كېيىن يەنە نېمە كەلتۈرۈلۈشنى خالايسىز؟

— تاماكا چېكىۋالساق ئوبدان بولاتتى.

مونتې - كرىستو قوڭغۇراقنى بىر قېتىم ئۇردى. شۇ هامان ياندىكى ئىشىك ئېچىلدى ۋە ئەلى ئالىي دەرىجىلىك لاتاكىيە تاماكىسى تولدۇرۇلغان ئىككى دانە ئۇزۇن غاڭزىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— بۇ كەم - كۈتمەس مۆجىزىغۇ، — دېدى ئالبېر.

— يوقسۇ، بۇ بەك ئوڭاي، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئەلى مېنىڭ چاي ياكى قەھۋەئىچكەندىن كېيىن تاماكا چېكىدىغانلىقىمنى بىلىدۇ. ئۇ، هازىر مېنىڭ چاي ئىچكەنلىكىمنى، سىز بىلەن بىللە كەلگەنلىكىمنى بىلىدۇ، ئاندىن قوڭغۇراق ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئۇنى نېمە ئۈچۈن چاقىرغانلىقىمنى پەملىدى. ئۇنىڭ يۈرتىدا تاماكا تۈتۈش مېھماندوستلۇقنىڭ بىرىنچى ئالامىتى هېسابلىنىدۇ. شۇڭا، ئۇ غاڭزىدىن بىرنى ئەمەس، ئىككىنى ئېلىپ كىردى.

— شۇنداق، بۇنى شۇنداق دەپ چۈشەندۈرۈشكە بولىدۇ، ئەلۋەتتە. شۇنداقتىمۇ، يالغۇز سىزلا... ۋۇي، بۇ نېمە؟

مورسهر بىر ئىشكنى ئىشارەت بىلەن كۆرسەتتى، ئۇ ئىشك ئىك كەينىدىن گىتارىنىك ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل سادا ياڭراشقا باشلىغانىدى.

— قارىغاندا، بۈگۈن سىزنىڭ مۇزىكا ئاڭلايدىغان كۈنىڭىز ئىكەن، قەدىرلىك ۋىكونت. دانگلار خېنىمنىڭ رويال چېلىشىنى ئاڭلاپ بولۇشىڭىزغىلا گايدەنىڭ لېۋتنە چېلىشىغا دۇچ كەلدىڭىز.

— گايدە! ئاجايىپ چىرايلىق ئىسىم ئىكەن! مەن بۇ ئىسمىنى بايرونىنىڭ داستانلىرىدىلا ئۇچراتقانىدىم. دېمەك، ئەمەلىي تۇرمۇشتىمۇ گايدە ئىسىملىك ئايالالار بار ئىكەن — دە؟

— ئەلۋەتتە. بۇ ئىسىم فرانسىيدە ناھايىتى كەم ئۇچرايدۇ، لېكىن ئالبانىيە ۋە ئېپىردا خېلى كۆپ. بۇ ئىسىم ئېپىرت، ھايا، گۈناھسىز دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. قىسقىسى، بۇمۇ خۇددى سىلەرنى چوقۇندۇرغاندا قويىدىغان ئىسىملارغا ئوخشاشلا ئىسىم.

— نېمىدېگەن ياخشى ئىسىم! — دېدى ئالبېر، — فرانسۇز قىزلىرىمۇ ئاق كۆڭۈل خېنىم، مۇلايىم خېنىم، خىرىستىئانلار شەپقەتلى خېنىم دېگەندەك ناملار بىلەن ئاتالسا بەك ياخشى بولاتتى! ئويلاپ بېقىڭا، مۇبادا دانگلار خېنىمنىڭ ئىسمى ئېژېنى بولماستىن، ئىپپەت، ھايا، كەمتەرلىك دەپ ئاتالغان **بولسا، بۇ** ئىسىم نىكاھ مۇراسىمىدا ئېلان قىلىنغانىدا كىشىلەر ئارىسىدا قانچىلىك كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان بولار ئىدى — ھە!

— ئەقلىڭىز جايىدىمۇ! — دېدى گراف، — بۇنداق گەپ لەرنى ئۇنلۈك سۆزلەشكە بولمايدۇ، گايدە ئاڭلاپ قېلىشى مۇمكىن.

— ئاڭلاپ قالسا خاپا بولامدۇ؟

— ياق، خاپا بولمايدۇ، ئەلۋەتتە، — دېدى گراف ئۆزىنىڭ چوڭ تۇتقان ئاھاڭدا.

— ئۇنىڭ مىجەز ـ خۇلقى ياخشى ئىكەن ـ دە؟ — سورىدى ئالبېر.

— بۇ مىجەز ـ خۇلقىغا باغلىق ئىش ئەمەس. خاپا بولماسلىق ئۇنىڭ بۇرچى. قۇل دېگەن خوجايىنىغا خاپا بولمايدۇ.

— ئەمدى چاقچاق قىلغىلى تۇردىڭىز! ھازىرقى زاماندىمۇ قۇل بولامدۇ؟

— بولىدۇ. گايدە مېنىڭ قۇلۇمغۇ.

— يائاللا، سىزنىڭ ھېچقانداق ئىشىڭىز باشقا ئادەملەرنىڭ ئىشىغا ئوخشمايدۇ، سىزدە بار نەرسىلەرمۇ باشقا ئادەملەرنىڭكىگە ئوخشمايدۇ! گراف مونتې ـ كرىستونىڭ قۇلى! فرانسىيدە بۇ پەۋقۇلئاددە ئەھۋال ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز ئالتۇننى ئەخلەتنىڭ ئۈرنىدا چاچىدىكەنسىز. بۇنداق ئەھۋالدا سىز يىلىغا 100 مىڭ ئېكىيۇ كىرىم قىلىدىغان بولسىڭىز كېرەك.

— 100 مىڭ ئېكىيۇ! بۇ بىچارە قىزنىڭ كىرىمى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ئىدى. ئۇ، شۇنداق كاتتا بايلىق ئىچىدە تۇغۇلغانكى، ئۇنىڭ ئالدىدا «مىڭ بىر كېچە» دىكى بايلىقلار ھېچقانچە گەپ ئەمەس.

— دېمەك، ئۇ راستىنلا كىنەز قىزى ئىكەن ـ دە؟

— شۇنداق. يەنە كېلىپ ئۆز ئېلىدىكى ئەڭ مەشھۇر كىنەزلەردىن بىرىنىڭ قىزى.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغانىدىم. ھالبۇكى، مەشھۇر كىنەزنىڭ قىزى قانداق قىلىپ قۇل بولۇپ قالغان؟

— ھۆكۈمدار دىئونىسىي قانداق قىلىپ بىر مەكتەپتە ئاددىي ئوقۇتقۇچى بولۇپ قالغان؟ ئۇرۇشتىكى تەلەي، قەدىرلىك ۋىكونت، تەقدىر.

— ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىنى سىر قىلىپ ساقلامسىز؟

— باشقىلارغا قارىتا شۇنداق، لېكىن سىز ئۇچۇن ئۇنداق ئەمەس، چۇنكى سىز مېنىڭ دوستۇم، بۇنى باشقىلارغا سۆزلەپ يۈرمەيسىز، شۇنداقمۇ؟ ۋەدە قىلالامسىز؟

— هېچكىمگە ئېيتمايمەن، ئەزىرايى خۇدا!
— سىز يانىنا پادىشاھنىڭ ۋەقەسىنى ئاڭلىغانمۇ؟
— ئەلى تەبەللىنى دەمسىز؟ ئەلۋەتتە، مېنىڭ ئاتام ئۇنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلىپ باي بولغان ئەمەسمۇ.
— ھە، راست، شۇنى دېيىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.
— گايدە بىلەن ئەلى تەبەللىنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟
— گايدە ئۇنىڭ قىزى.
— نېمە؟ ئەلى پاشانىڭ قىزى؟
— پادىشاھ ئەلى بىلەن گۈزەل ۋاسلىكانىڭ قىزى.
— شۇنداق تۇرۇپ ئۇ يەنە سىزنىڭ قۇلىڭىزمۇ؟
— ھەئە.
— قانداقلەرچە ئۇنداق بولۇپ قالغان؟
— مەن بىر قېتىم كونستانتىنوپول بازىرىدا ئايلىنىپ يۈرۈپ ئۇنى سېتىۋالغانىدىم.
— بەللى! قەدىرلىك گىراي، ئادەم سىز بىلەن بىللە بولسا، خۇددى شېرىن خىياللار دۇنياسىغا كىرىپ قالغانىدەك بولىدىكەن. ئېيتىڭا، سىزدىن بىر ئىشنى ئىلتىماس قىلسام بولارمۇ؟
— قۇلىڭىز سىزدە.
— سىز ئۇنىڭ بىلەن بىللە سىرتقا چىقىدىكەنسىزغۇ. شۇنداق بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئوپىراغا بىللە ئېلىپ بېرىڭا...
— سۆزلەۋېرىڭ، نېمىدېمەكچىسىز؟
— سىزدىن شۇنى ئىلتىماس قىلسام بولارمۇ؟
— قانداق ئىلتىماسىڭىز بولسىمۇ سۆزلەۋېرىڭ.
— مېنى ئۇ كىنەز قىزىغا تونۇشتۇرۇپ قويىسىڭىز.
— بولىدۇ، بىراق بۇنىڭغا ئىككى شەرتىم بار.
— قانداق شەرتىڭىز بولسىمۇ قوبۇل قىلىمەن.

— بىرىنچىدىن، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقانلىقىڭىزنى ھېچقانداق ۋاقىتتا، ھېچقانداق ئادەمگە ئېيتمايسىز.
— ياخشى. (ئالبېر قولىنى كۆتۈردى.) دېگىنىڭىزدەك قىلىشقا قەسەم ئىچىمەن!
— ئىككىنچىدىن، ئاتىڭىزنىڭ ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلغانلىقى ھەققىدە ئۇنىڭغا بىر ئېغىز سۆز قىلمايسىز.
— بۇنىڭغىمۇ قەسەم قىلىمەن.
— ياخشى، ئۈچىنچىسى. بۇ ئىككى قەسىمىڭىزنى ئۇنتۇپ قالمايسىزغۇ، شۇنداقمۇ؟
— ئۇنتۇشۇم مۇمكىنمۇ، گراي!— دەپ خىتاب قىلدى ئالبېر.
— ياخشى. مەن بىلىمەن، سىز ۋىجدانلىق ئادەم.
گراي يەنە قوڭغۇراقنى بىر قېتىم ئۇردى. ئەلى كىردى.
— گايدەگە خەۋەر قىلىپ قوي،— دېدى گراي ئۇنىڭغا،— مەن ئۇنىڭ يېنىغا قەھۋە ئىچكىلى كىرىمەن. يەنە ئۇنىڭدىن بىر دوستۇمنى باشلاپ كىرىشكە رۇخسەت سورايدىغانلىقىمنى ئۇقتۇرۇپ قوي.
ئەلى تەزىم قىلىپ چىقىپ كەتتى.
— ئەمدى، كېلىشۇالايلى. ئۇنىڭدىن ھېچقانداق مەسىلىنى بىۋاستە سورىماڭ. بىرەر ئىشنى ئۇقماقچى بولسىڭىز، مەندىن سوراڭ، مەن ئۇنىڭدىن سورايمەن.
— كېلىشۇالدۇق.
ئەلى ئۈچىنچى قېتىم كىردى ۋە خوجايىن بىلەن ئالبېرنىڭ قىز ھۇجرىسىغا كىرىشىگە رۇخسەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، ئىشىك پەردىسىنى كۆتۈردى.
— يۈرۈڭ، — دېدى مونتې ـ كرىستو.
ئالبېر چاچلىرىنى سىلاپ، بۇرۇتىنى تولغاپ قويدى. گراي

پەلەيلىرىنى كىيىپ، قولىغا شىلەپىسىنى ئالدى ۋە ئالبېرنى گايدەنىڭ ھۇجرىسىغا باشلاپ ماڭدى. ھۇجرىنىڭ ئىشىك ئالدىدا ئەلى خۇددى سادىق جىسەكچىدەك تىك تۇراتتى. ئۇنىڭدىن سەل نېرىدا مىرتونىڭ قوماندانلىقىدىكى ئۇچ فرانسۇز قىز خىزمەتكار قېتىپ قالغاندەك تۇراتتى.

گايدە ساراي قىلىغان بىرىنچى بۆلمىدە ئەجەللىنىشتىن كۆزلىرىنى يوغان ئاچقان ھالدا ئۇلارنى كۆتۈپ ئولتۇراتتى. بۇ، مونتې - كرىستودىن باشقا بىر ئەر كىشىنىڭ ئۇنىڭ ئالدىغا بىرىنچى قېتىم كىرىشى ئىدى. ئۇ، بىر بۇلۇڭدىكى سافانىڭ ئۈستىدە پۈتلىرىنى پۈكلەپ ئولتۇراتتى. شەرق ئەللىرىنىڭ كەشتىلەنگەن يول - يول تاۋار - دۇردۇنىلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا دۆۋىلىنىپ، گويا كى بىر قوش ئۆۋىسىنى ھاسىل قىلغاندى، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىدىن دېرەك بەرگەن ھېلىقى چالغۇ ئەسۋابى ئۇنىڭ يېنىدا ياتاتتى. بۇ قىز ھەقىقەتەن گۈزەل ئىدى.

ئۇ، مونتې - كرىستونى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ ئالاھىدە بىر خىل تەبەسسۇمى، يەنى پەرزەنتلىك ۋە مۇھەببەتلىك تەبەسسۇمى بىلەن ئورنىدىن قوزغالدى. مونتې - كرىستو يېقىن كېلىپ ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزارتتى. قىز ھەر دائىمقىدەك ئۇنىڭ قولىغا لەۋلىرىنى تەگكۈزدى.

ئالبېر بۇ ئاجايىپ گۈزەللىكتىن تەئەججۇپلەنگەن ھالدا بوسۇغدا توختاپ قالدى. ئۇ فرانسىيدە تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمىغان بۇنداق گۈزەللىكنى تېخى تۇنجى قېتىم كۆرۈپ تۇرۇۋاتاتتى.

— مېنىڭ يېنىمغا كىمنى باشلاپ كىردىڭ؟— گرېك تىلىدا سورىدى قىز مونتې - كرىستودىن، — ئۇ سېنىڭ قېرىنداشىڭمۇ، دوستۇڭمۇ، ئادەتتىكى تونۇشۇڭمۇ ياكى دۈشمىنىڭمۇ؟

— دوستۇم، — مونتې - كرىستو مۇ گرېك تىلىدا جاۋاب بەردى.

— ئۇنىڭ ئىسمى نېمە؟

— گراف ئالبېر. مەن رىمدا قاراقچىلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرۇپ چىققان ھېلىقى دوستۇم مۇشۇ.

— ئۇنىڭ بىلەن قايسى تىلدا سۆزلەشسەم بولىدۇ؟

مونتې - كرىستو ئالبېرغا قارىدى.

— سىز ھازىرقى زامان گرېك تىلىنى بىلەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ئەپسۇسكى، مەن ھەتتا قەدىمكى گرېكچىنىمۇ بىلمەيمەن، قەدىرلىك گراف، — دېدى ئالبېر، — گومېر بىلەن پىلاتون ئۆز ئۆمۈرلىرىدە مېنىڭدەك لاياقەتسىز ۋە تىرىشمايدىغان شاگىرتنى كۆرۈپ باقمىغان بولغىيدى.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى گايدە، مونتې - كرىستو نىڭ سوئالىنى ۋە ئالبېرنىڭ جاۋابىنى چۈشەنگەنلىكىنى ئاشكارا قىلىپ، — ئەگەر خوجايىنىم مېنىڭ سۆزلىشىمگە رۇخسەت قىلسا، مەن فرانسۇزچە ياكى ئىتالىيانچە سۆزلەي.

مونتې - كرىستو بىرئاز ئويلاندى.

— ئىتالىيانچە سۆزلە، — دېدى ئۇ.

ئاندىن ئۇ ئالبېرغا مۇراجىئەت قىلدى:

— ھازىرقى زامان گرېكچىسىنىمۇ، قەدىمكى گرېكچىسىنىمۇ بىلمەيدىغىنىڭىز چاتاق ئىكەن. گايدە بۇ تىللارغا بەك پىشىشىق. بىچارە قىز ئەمدى سىز بىلەن ئىتالىيانچە سۆزلىشىدىغان بولدى. ئۇ سەۋەبتىن سىز ئۇنىڭ سۆپىتىنى تولۇق ھېس قىلالماي قېلىشىڭىز مۇمكىن.

ئۇ گەپتىن كېيىن ئۇ گايدەگە ئىشارەت قىلدى.

— خوجايىنىم ۋە ھۆكۈمدارىمنىڭ دوستى، سىزنى قارشى ئالىمەن، — دېدى قىز، — ئەلى، قەھۋە ۋە غاڭزىلارنى ئېلىپ كىر! ئۇ، توسكان شۇڭىسىدە قاملاشتۇرۇپ سۆزلىسىمۇ، دانىتېنىڭ تىلىنى گومېرنىڭ تىلىغا ئوخشاشلا ئاھاڭدارلىققا ئىگە قىلغان بېقىملىق رىم تەلەپپۇزىنى ئارىلاشتۇرۇۋالاتتى.

گايده ئىشارەت بىلەن ئالبېرنى يېقىنراق كېلىشكە تەكلىپ قىلدى. ئۇنىڭغىچە، ئەلى خوجايىن قىزنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنداش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى. مونتې - كرىستو ئالبېرغا بىر قاتلىما ئورۇندۇقنى سۈرۈپ بەردى، ئۆزىمۇ شۇ خىل ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىنى ئالدى ۋە ئۇلار پاكار شەرەنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. شەرە ئۈستىدىكى چىلىمنىڭ ئەتراپىدا تەبئىي گۈللەر، رەسىملەر ۋە مۇزىكا دەپتەرلىرى چېچىلىپ ياتاتتى.

ئەلى قەھۋە ۋە غاڭزىلارنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كىردى. باتىستېننىڭ بۇ يەرگە كىرىشى چەكلەنگەنىدى. ئالبېر ئەلى سۇنۇپ بەرگەن غاڭزىنى چەتكە ئىتتىرىپ قويدى.

— ئېلىك، ئېلىك، — دېدى مونتې - كرىستو، — گايده پارىژ قىزلىرىغا ئوخشاش دېگۈدەكلا مەدەنىيەتلىك. ئۇ، سىگارا چەكمەيدۇ، چۈنكى يېقىمسىز پۇراقتا چىداپ تۇرالمايدۇ. لېكىن شەرق تاماكىسى خۇش بۇي كېلىدۇ، ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ.

ئەلى چىقىپ كەتتى.

قەھۋە چىنىلەرگە قۇيۇپ ئىچكىرىلگەنىدى. شۇنداقتىمۇ، مەخسۇس ئالبېر ئۈچۈن بىر قەنەل قويۇپ قويۇلدى. مونتې - كرىستو بىلەن گايده بۇ ئەرەبچە ئىچىملىكنى ئەرەبچىسىگە قەنت سالماي ئىچىشتى. گايده قولىنى ئۆزىتىپ، ياپونىيە پارفۇرىدىن ياسالغان چىنىنى ئىنچىكە، سۈزۈك بارماقلىرىنىڭ ئۇچى بىلەن تۇتۇپ، بەئەينى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئىچىملىكنى ياكى يېمەكلىكنى كۆرگەن سەبى بالىدەك ھۆزۈرلىنىپ ئوتلىدى.

شۇ ئاردا ئىككى خىزمەتكار قىز شەربەت ۋە قەھۋە سېلىنغان پەتنۇسلارنى كۆتۈرۈپ كىرىپ، مەخسۇس شۇنىڭ ئۈچۈن ئاجرىتىلغان كىچىككىنە شەرە ئۈستىگە قويدى.

— قەدىرلىك خوجايىن ۋە سىنيورا①، — دېدى ئالبېر

① سىنيورا (ئىتالىيانچە) — خانىم. خانقىز.

ئىتالىيان تىلىدا، — مېنىڭ ئەجەبلىنىشىمنى ئەپۇ قىلغايسىلەر. مەن ھەقىقەتەنمۇ نېمىدېگىشىمنى بىلمەي قېلىۋاتىمەن. مېنىڭ ئالدىمدا شەرق دۇنياسى، مەن تېخى كۆرمىگەن. لېكىن كۆرۈشنى ئارمان قىلىپ يۈرگەن ھەقىقىي شەرق دۇنياسى نامايان بولماقتا. شەرق دۇنياسى پارىژدا! مەن ھېلى تېخى ئومنىبۇس لارنىڭ① تاراقلىشىنى ۋە قەھۋە ساتقۇچىلار جاراڭلاتقان قوڭغۇراقلارنىڭ ساداسىنى ئاڭلىغانىدىم... ئاھ، سىنيورا، گېرىك تىلىدا سۆزلىيەلمەيسىلەر، كاشكى! مۇشۇنداق بىر ھېكمەتلىك خانىدا قىلغان سۆزلىرىڭىز مېنىڭ قەلبىمدە ئۆمۈر بويى ئۇنتۇلمۇس بىر كېچىنىڭ خاتىرىسى بولۇپ قالاتتى.

— مەن ئىتالىيان تىلىدا يامان ئەمەس سۆزلىيەلەيمەن، شۇڭا ئىككىمىز سۆھبەتلىشەلەيمىز، — دەپ تەمكىنلىك بىلەن جاۋاب بەردى گايده، — شەرق دۇنياسىنى شۇنچە ياخشى كۆرۈسىڭىز، مەن سىزنى شەرقتە تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلدۇرۇشقا تىرىشىمەن.

— نېمە توغرۇلۇق سۆزلىسەم بولىدۇ؟ — دەپ پىچىرلاپ سورىدى ئالبېر گرافتىن.

— نېمە توغرۇلۇق سۆزلىسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئۇنىڭ يۈرتى، بالىلىق چاغلىرى، ئەسلىمىلىرى ھەققىدە؛ ياكى ردم، نېئاپول، فلورېنسىيە ھەققىدە.

— ياق، گېرىك قىزنىڭ يېنىدا ئولتۇرغاندا، پارىژ قىزلىرى بىلەنمۇ سۆزلىشىشكە بولىدىغان گەپلەرنى قىلىشنىڭ نېمە قىزىقى بولسۇن، — دېدى ئالبېر، — شەرق ئەللىرى توغرىسىدا سۆزلەشىشكە رۇخسەت قىلىڭ.

— مەرھەمەت، قەدىرلىك ئالبېر. بۇنداق گەپلەر ئۇنىڭغا بەك ياقىدۇ.

② ئومنىبۇس — كۆپ ئورۇنلۇق چوڭ پەيتۇن. ئەينى زامانىدا پارىژدىكى ئىلغار قاتناش قورالى ھېسابلىناتتى.

ئالبېر گايدەگە مۇراجىئەت قىلدى:

— سىنئورا، سىز گرېتسىيەدىن نەچچە يېشىڭىزدا ئايرىلغان؟

— ئۇ چاغدا مەن بەش ياشتا ئىدىم. — جاۋاب بەردى گايدە.

— ۋەتىنىڭىز يادىڭىزدا بارمۇ؟

— كۆزلىرىمنى يۇمسام، بىر چاغلاردا كۆرگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى ئالدىمدا نامايان بولىدۇ. ئادەمنىڭ ئىككى خىل كۆرۈشى بولىدۇ. بىرى جىسمانىي كۆرۈش، يەنە بىرى دىلنىڭ كۆرۈشى. جىسمانىي كۆرۈش بەزىدە ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ، لېكىن دىلنىڭ كۆرۈشى ھەرگىز ئۇنتۇلمايدۇ.

— ئۆزىڭىزنى قانىچىلىك ۋاقىتلىرىڭىزدىن تارتىپ ئەسلىيەلەيسىز؟

— تەخمىنەن ماڭا دادىغان چاغلىرىمدىن تارتىپ يادىمدا بار. ئانام ۋاسلىكى... ۋاسلىكى دېگەن ئىسىم «شاھانە» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ، — دەپ قوشۇپ قويدى قىز بېشىنى كۆتۈرۈپ. — ئانام مېنى يېتىلەپ، سىرتقا ئېلىپ چىقاتتى ۋە بىز ئىككىمىز رومالالارغا ئورىلىۋېلىپ، ئۆزىمىزدە بولغان ھەممە تىللالارنى بىر خالتىغا سېلىپ، مەھبۇسلار ئۈچۈن سەدىقە تىلەپ ماڭاتتۇق. بىز: «كەمبەغەللەرگە ياخشىلىق قىلغانلارغا خۇدا رەھمەت قىلىدۇ» دەيتتۇق. خالتىمىز تولغانىدىن كېيىن بىز ئوردىدىغا قايتىپ كېلەتتۇق ۋە كىشىلەر بىزنى گاداي ئوخشايدۇ دەپ بەرگەن پۇللارنى ئاتامغا ئۇقتۇرماستىن، مونداستىردىكى پوپقا ئەۋەتىپ بېرەتتۇق. پوپ ئۇ پۇللارنى مەھبۇسلارغا تەقسىملەپ بېرەتتى.

— سىز شۇ چاغدا نەچچە ياشتا ئىدىڭىز؟

— ئۈچ ياشتا ئىدىم، — دېدى گايدە.

ئۈچ يېشىڭىزدىن باشلاپ بولغان ھەممە ئىشلارنى ئەسلىيەلەمسىز؟

— ئەسلىيەلەيمەن.

— گراف، — دېدى ئالبېر ئاۋازىنى پەسەيتىپ، — سىز مۇرانىڭ ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىشىگە رۇخسەت قىلسىڭىز. سىز مېنىڭ ئاتام توغرۇلۇق سۆزلىشىمگە رۇخسەت قىلمىدىڭىز، لېكىن بۇ قىز ئاتامنىڭ گېپىنى چىقىرىپ قېلىشى مۇمكىن. ئاتامنىڭ ئىسمىنى بۇ چىرايلىق لەۋلەردىن ئاڭلاش مەن ئۈچۈن قانچىلىك خۇشاللىق بولىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرەلمەيسىز.

مونتې - كرىستو گايدەگە بۇرۇلۇپ قارىدى ۋە ئۆزىنىڭ سۆزلىرىگە ئۇنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى تارتىش ئۈچۈن قاشلىرىنى كۆتۈرۈپرەك، گرېكچىلاپ مۇنداق دېدى:

— ئاتاڭنىڭ قىسمىتىنى سۆزلەپ بەر، لېكىن خائىننىڭ ئىسمىنى ۋە خائىنلىقىنى تىلغا ئالما.

گايدە ئېغىر تىنىق ئالدى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈق چىرايىغا گويا كى قارا بۇلۇتلارنىڭ سايىسى چۈشكەندەك بولدى.

— ئۇنىڭغا نېمە دېدىڭىز؟ — پىچىرلاپ سورىدى ئالبېر.

— سىزنى بىزنىڭ دوستىمىز، ھەر قانداق گەپ بولسىمۇ يوشۇرماي سۆزلەۋەرگىن، دېدىم.

— شۇنداق قىلىپ، — دېدى ئالبېر، — سىزنىڭ بىرىنچى ئەسلىمىڭىز مەھبۇسلار ئۈچۈن سەدىقە يىغىش بولدى. ئىككىنچى ئەسلىمىڭىز چۇ؟

— ئىككىنچىسىمۇ؟ مەن ئۆزۈمنى كۆل بويىدىكى چىنارنىڭ سايىسىدە كۆرۈۋاتىمەن. يوپۇرماقلار ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئەينەكتەك كۆل يۈزى ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدا تۇرىدۇ. ئاتام يوغان ۋە شاخلىق دەرەخقە يۆلىنىپ، ياستۇق ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. ئانام ئۇنىڭ ئاياغ تەرىپىدە سوزۇلۇپ ياتىدۇ. مەن تېخى كىچىك، ئاتامنىڭ كۆكرىكىگە چۈشۈپ تۇرغان ئاق ساقىلىنى ۋە ئۇنىڭ

كەسىرددكى ئالماس بىلەن نەقىشلەنگەن خەنجىرنى ئويناپ ئولتۇرىمەن. ئاربلاپ ـ ئاربلاپ ئاتامنىڭ يېنىغا بىر ئالبانىيىلىك كېلىپ، ئۇنىڭغا بىرنېمىلەرنى دەيدۇ. مەن ئۇنىڭ گەپلىرىگە دىققەت قىلمايمەن. ئاتام بولسا ئۇنىڭغا ھەر دائىم ئاۋازىنى ئۆزگەرتمەستىن: «ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار» ياكى «مەن ئۇنى كەچۈرىمەن» دەيدۇ.

— ئەجەبا، — دېدى ئالبېر، — ياش قىزلارنىڭ ئاغزىدىن بۇنداق گەپلەرنى پەقەت تىياتىر سەھنىسىدىلا ئاڭلاش مۇمكىن دەپ يۈرۈپتىكەنمەن، يەنە كېلىپ، بۇ ئويلاپ چىقىرىلغان گەپ ئەمەس. شۇنداق شائىرانە ئۆتمۈش ۋە ئاجايىپ دىياردىن ئايرىلىپ، بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن فرانسىيىنى ياقتۇرمىدىڭىزمۇ؟

— بۇ ناھايىتى گۈزەل مەملىكەت ئىكەن، — دېدى گايدە، — ھالبۇكى، مەن ھازىر چوڭ ئايالنىڭ كۆزلىرى بىلەن قارىغىنىم ئۈچۈن فرانسىيىنى ئەينەن كۆرۈۋاتىمەن. لېكىن ئۆز ۋەتىنىمنى گۈزەك بالىنىڭ كۆزلىرى بىلەن كۆرگەنىدىم. شۇڭا، ۋەتىنىم مېنىڭ كۆزلىرىمگە بەزىدە نۇرغا چۆمگەن سۆيۈملۈك دىيار بولۇپ، بەزىدە قارا بۇلۇتلارغا پۈركەنگەن ئاچچىق قايغۇ ـ ھەسرەت ماكانى بولۇپ كۆرۈنىدۇ.

— سىنئورا، — دېدى ئالبېر ئىختىيارسىز تۇرده ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىپ، — سىز شۇنچە ياش تۇرۇپ، قانداق قايغۇ ـ ھەسرەتلەرنى كۆرگەنسىز؟

گايدە مونتې ـ كرىستوغا قارىدى. مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭغا بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئىشارەت قىلدى ـ دە:

— سۆزلەۋەرگىن، — دەپ پىچىرلىدى.

— ئەڭ دەسلەپكى ئەسلىمەر ئادەمنىڭ قەلبىدە ئۆچمەس ئىز قالدۇرىدۇ. سىزگە سۆزلەپ بەرگەن بايىقى ئىككى

ئەسلىمىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ياشلىق دەۋرىمنىڭ ھەممە ئەسلىمىلىرى قايغۇ ـ ھەسرەتكە تولغان.

— سۆزلەڭ، سۆزلەڭ سىنئورا، — دېدى ئالبېر، — سىزنىڭ سۆزلىرىڭىزنى ئاڭلاش مەن ئۈچۈن زور بەخت.

گايدە غەمكىن كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— باشقا ئىشلارنىمۇ سۆزلەپ بېرىشىمنى خالامسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ئۆتۈنۈپ سورايمەن، سۆزلەپ بېرىڭ.

— ماقۇل. تۆت ياشقا كىرگەن ۋاقتىم ئىدى. بىر كۈنى ئاخشىمى مېنى ئانام ئويغاتتى. بىز ئۇ چاغدا يانمىنادىكى ئوردىدا تۇراتتۇق. ئانام مېنى ياستۇقتىن كۆتۈرۈپ ئالغاندا كۆزلىرىمنى ئاچقانىدىم، ئانامنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ گەپ قىلماستىن، مېنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ ماڭدى. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى كۆرۈپ، مېنىڭمۇ يىغلغۇم كەلدى.

«يىغلىما، بالام» — دېدى ئانام.

مەن باشقا بالىلارغا ئوخشاش كەپسىز بولغىنىم ئۈچۈن، كۆپ ھاللاردا ئانامنىڭ ئەركىلىتىشلىرى ياكى قورقىتىشلىرىغا قارىماي، يىغلىغۇم كەلسە يىغلاۋېرەتتىم. لېكىن بۇ قېتىم بىچارە ئانامنىڭ ئاۋازى شۇنداق قورقۇنچ بىلەن چىقتىكى، مەن دەرھال ئاۋازىمنى بېسىۋالدىم.

ئانام مېنى كۆتۈرۈپ تېز ـ تېز ماڭاتتى. مەن كەڭ پەلەمپەي ئارقىلىق تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىمىزنى كۆردۈم. ئانامنىڭ دېدەكلىرى ساندۇق، خالتا، زىننەت بۇيۇملىرى، ئالتۇن سېلىنغان ھەميانلارنى كۆتۈرۈپ، بىزنىڭ ئالدىمىزدا كېتىۋاتاتتى، توغرىسى، يۈگۈرۈپ كېتىشىۋاتاتتى.

ئايالالارنىڭ كەينىدىن ئۇزۇن مىلتىق ۋە تاپانچىلار بىلەن قوراللانغان 20 چە مۇھاپىزەتچى ئەسكەرلەر كېلىۋاتاتتى،

ئۇلار ھەربىچە كىيىنگەنىدى. سىلەر، فرانسىيىلىكلەر ئۇنداق كىيىملەرنى گرېتسىيە قايتىدىن مۇستەقىللىققا ئېرىشكەندىن كېيىن كۆردۈڭلار.

— چۈشىنىۋاتامسىز، — سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گايدە ۋە كېيىنكى ئىشلارنى يادىغا ئېلىش بىلەنلا تاتىرىپ كەتتى، — ئۇزۇن سوزۇلۇپ كېتىۋاتقان قۇل ۋە دېدەكلەرگە قاراپ، قانداقتۇر بىر يامانلىقنى سەزگەندەك بولدۇم. مېنىڭ ئۇيقۇم يېشىلمىگەن بولغاچقا، ئۇلارمۇ ماڭا ئۇيقۇسىراپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

قارا مومدىن ياسالغان مەشئەللەرنىڭ لاۋۇلداپ تۇرغان يورۇقىدا يوغان - يوغان كۆلەڭگىلەر پەلەمپەي باسقۇچلىرىدىن ئۆتۈشۈپ تۇراتتى.

«تېز بولۇڭلار!» — بىنانىڭ ئىچكىرىسىدىن كىمدۇ بىرىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

بەجايىكى، ئېتىزدا شامال چىققاندا بۇغداي باشاقلىرى ئېگىلگەندەك، بۇ ئاۋاز ئاڭلىنىش بىلەنلا ھەممەيلەن بېشىنى ئەگدى.

مەن بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ، چۆچۈپ كەتتىم. بۇ، ئاتامنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئۇ، زىننەتلىك كىيىملىرىنى كىيگەن ۋە قولىدا سىلەرنىڭ ئىمپېراتورۇڭلار سوۋغات قىلغان مىلتىقىنى تۇتقان ھالدا ھەممىنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتاتتى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان مۇھاپىزەتچىسى سەلىمنىڭ قولىغا تايىنىپ، خودىدى ئۇركۈپ كەتكەن قوي پادىسىنى ھەيدەپ كېلىۋاتقان چوپاندەك بىزنى ئالدىغا سېلىپ ئالدىرىتاتتى.

— مېنىڭ ئاتام ئۇلۇغ ئىنسان ئىدى، — دېدى گايدە بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، — ئۇ، يانىنانىڭ پادىشاھى ئىدى. ئۇ ياۋروپاغا ئەلچى تەبەلىن دېگەن ئىسىم بىلەن تونۇلغان. تۇركىيە ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىسا ۋەھىمگە چۈشەتتى.

سۆز بىلەن تەرىپلىگۈسىز ئىپتىخار بىلەن ئېيتىلغان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئالبېر ئىختىيارسىز تۇردە سەسكىنىپ كەتتى.

پاجىئەلىك ئۇلۇم ئارقىلىق ھازىرقى زامان ياۋروپاسىنىڭ نەزەردە يۇكسەكلىككە كۆتۈرۈلگەن ئادەمنىڭ قانلىق كۆلەڭگىسىگە جان كىرگۈزگەن بۇ قىز شۇتاپىتا بەجايىكى ئەرۋاھلارنى چاقىرىۋاتقان پىفىيىنى① ئەسلىتەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى سۇرلۇك ۋە قورقۇنچلۇق تۇس ئېلىپ چاقناپ كەتتى.

— بىر ھازا ماڭغاندىن كېيىن ھەممەيلەن توختىدى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گايدە، — بىز پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، كۆل بويىغا چىقىپ قالغانىدۇق.

ئانام قاتتىق ھالسىراپ، مېنى كۆكسىگە چىڭ باساتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان ئاتام تەشۋىشلەنگەن ھالدا ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتەتتى.

بىزنىڭ ئالدىمىزدا تۆت باسقۇچلۇق مەرمەر پەلەمپەي بولۇپ، ئەڭ تۆۋەنكى باچقۇچنىڭ يېنىدا بىر قولۇاق چايقىلىپ تۇراتتى. كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدىن چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان يوغان ۋە قاپقارا بىرنەرسە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ، بىز بارماقچى بولغان قەلئە ئىدى. ئېھتىمال، قاراڭغۇدىن بولسا كېرەك، ئۇ قەلئە ماڭا ناھايىتى يىراقتەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

بىز قولۇاقتا ئولتۇردۇق. پالاقلار سۇغا ئۇرۇلغاندا ھېچقانداق شەپە چىقمىغانلىقى يادىمدا. ئېكىشىپ قارىسام، پالاقلار بىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىزنىڭ بەلباغلىرى بىلەن ئوراپ قويۇلغانىكەن.

قولۇاقتا پالاقچىلاردىن باشقا، پەقەت ئايالىلار، ئاتام، ئانام ۋە مەن بار ئىدۇق. ئەسكەرلەر كۆل بويىدا قالدى. ئۇلار، ئارقىدىن قوغلاپ كەلگۈچىلەر بولسا، پەلەمپەي باسقۇچلىرىنى پانا قىلىش ئۈچۈن تىزلىنىپ تۇراتتى.

① پىفىيە — قەدىمكى يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى ئايال كاھىن.

قولۇمقىمىز ئوقتەك ئىتتىك ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتاتتى.

«قولۇاق نېمە ئۈچۈن بۇنداق تېز ماڭىدۇ؟» — دەپ سورىدىم مەن ئانامدىن.

«ئۇنۇڭنى چىقارمىغىن، بالام، — دېدى ئۇ، — بىز قېچىپ كېتىۋاتىمىز».

مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم. ئاتام شۇنچە قۇدرەتلىك تۇرۇپ نېمە ئۈچۈن قاچىدۇ؟ ئۆزگىلەر ھامان ئاتامنىڭ ئالدىدىن قاچاتتى. ئاتام ھەمىشە: «ئۇلار مەندىن قورقىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئۆچ كۆرىدۇ» — دەيتتى.

ھالبۇكى، بۇ قېتىم ئاتام ھەقىقەتەن جېنىنى ئېلىپ قېچىۋاتاتتى. ئۇ، كېيىن ماڭا يانىنادىكى مۇھاپىزەتچى قىسىم ئۇزاق تىركىشىپ چارچىغانلىقىنى ئېيتتى.

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە گايدە مونتې - كىرىستوغا مەنسىلىك قاراپ قويدى. مونتې - كىرىستو ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ ئولتۇراتتى. شۇندىن كېيىن گايدە خۇشياقمىغان دەك قىلىپ، ئالدىرىماي سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ گەپ ياساۋاتقانلىقى ياكى بەزى ئىشلارنى قەستەن چۈشۈرۈپ قويۇپ سۆزلەۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

— سىنيورا، سىز بايا يانىنادىكى مۇھاپىزەتچى قىسىم ئۇزاق تىركىشىپ چارچىدى دېگەن گەپنى قىلغانىدىڭىز، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى ئالبېر، ئۇ بۇ قىزنىڭ سۆزلىرىنى ئىنتايىن زور قىزىقىش بىلەن تىڭشاپ ئولتۇراتتى.

— شۇنداق. يانىنادىكى قىسىم تۈركىيە سۇلتانى ئاتامنى تۇتۇش ئۈچۈن ئەۋەتكەن سەركەردە خۇرشىد بىلەن تىل بىرىكتۈردى. شۇندىن كېيىن ئاتام ئۆزى تولۇق ئىشەنمىگەن بىر فرانسۇز ئوفىتسېرنى سۇلتانىڭ ئالدىغا ئەۋەتتى ۋە ئۆزى «پاناھ جاي» دەپ ئاتايدىغان كىچىك قەلئەدە يوشۇرۇنۇپ تۈرماقچى بولدى.

— شۇ ئوفىتسېرنىڭ ئىسمى يادىڭىزدا بارمۇ، سىنيورا؟ — سورىدى ئالبېر.

مونتې - كىرىستو گايدەگە چاقماق تېزلىكىدە بىر قاراپ قويدى. ئالبېر بۇنى سەزمىدى.

— ياق، — دېدى گايدە، — ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. كېيىن يادىمغا كەلسە ئېيتىپ بېرەي.

ئالبېر ئۆزىنىڭ ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى ئېيتاي دەپ تۇرۇۋىدى، مونتې - كىرىستو ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ، بىربارمىقىنى كۆتۈرۈپ قويدى.ئالبېر بايىقى قەسىمنى ئېسىگە ئېلىپ گەپ قىلمىدى.

— بىز قولۇاقنا ئولتۇرۇپ، ئەنە شۇ پاناھ جايغا قاراپ يول ئالدۇق، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گايدە، — ئىمىر - چىمىر نەقىشلەر بىلەن قاپلانغان بىرىنچى قەۋەتنىڭ ئايۋانلىرى سۇ ئۈستىدىلا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئىككىنچى قەۋەتنىڭ رۇجەكلىرى كۆلگە قارايتتى. بىز بۇ كىچىك ئوردىغا يېقىنلىشىپ كەلگەندە كۆزىمىزگە تاشلانغىنى ئەنە شۇ بولدى.

ۋەھالەنكى، ئاستىنقى قەۋەتنىڭ تېگىدە ئارالغا ئېچىلىرىلەپ كىرىپ كېتىدىغان بىر زور لەخمە بار ئىدى. ئانامنى، مېنى ۋە دېدەكلەرنى ئەنە شۇ يەرگە ئەكىرىپ قويۇشتى. ئۇ يەردە 60 مىڭ ھەمىيان ۋە 200 تۈك يوغان بىر دۆۋە قىلىپ قويۇلغانىدى. ھەمىيانلارغا 25 مىليون تىللا، تۆكلارغا 30 مىڭ فۇت پارتلاتقۇچ دورا قاچىلانغانىدى.

بايا مەن ئېيتقان ئاتامنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان مۇھاپىزەتچىسى سەلىم شۇ تۆكلارنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدى. ئۇ، ئوت يېقىلغان پىلىك قادالغان نەيزىنى قولىدا تۇتۇپ، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ قاراۋۇللۇق قىلدى. ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلىشى بىلەنلا ھەممىنى، پاناھ جاينى، قورۇقچىلار، پادىشاھ، ئايالالار ۋە ئالتۇنلارنى قوشۇپ ھەممىنى پارتلىتىۋېتىش بۇيرۇقى بېرىلگەنىدى.

ھېلىمۇ ئېسىمده تۇرىدۇ، دېدەكلىرىمز بۇ بۇيرۇقنى ئۇققاندىن كېيىن كېچه - كۈندۈز دۇئا قىلىپ، ئاھ ئۇرۇپ ۋه يىغلاپ چىقتى.

ئاشۇ ئاق يۈزلۈك، قارا كۆزلۈك ياش جەكچى ھەر دائىم كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ. قاچانكى ئەزرائىل جېنىمنى ئالغىلى كەلسه، ئۇنى ئاشۇ سەلىمگه ئوخشىتىپ قېلىشىم مۇمكىن.

شۇ تەرىقىده قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنىنى بىلمەيمەن. ئۇ چاغلاردا مەن ۋاقىت ھېسابىنى بىلمەيتتىم. بەزىده ئاتام ئانام بىلەن ئىككىمزنى ئايۋانغا چاقىرىپ چىقاتتى. بۇ مېنى خۇشال قىلىدىغان پەيتلەر ئىدى. مەن لەخمه ئىچىده ئاھ ئۇرۇۋاتقان كىشىلەرنىڭ كۆلەڭگىلىرى بىلەن سەلىمنىڭ كۆيۈپ تۇرغان نەيزىسىدىن باشقا ھېچ نەرسىنى كۆرمەيتتىم. ئاتام يوغان تۆشۈكنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، قاپىقى سېلىنغان ھالدا يىراق ئۇپۇققا كۆز تىكەتتى ۋه كۆل يۈزىده پەيدا بولۇپ قالىدىغان ھەرقانداق قارا نۇقتىغا دىققەت بىلەن قارايتتى. ئانام ئۇنىڭ يەلكىسىگه بېشىنى قويۇپ جىم ئولتۇراتتى. مەن ئاتامنىڭ ئاياغلىرى يېنىدا ئەركىلەپ ئويناۋاتتىم ۋه گۈدەكلەرگه خاس قىزىقىش بىلەن ئۇپۇققا كۆرۈنۈپ تۇرغان پىندا تاغلىرىغا، گويا كى كۆپكۆك كۆل سۈيىدىن چىقىپ تۇرغاندەك ھەيۋەتلىك يانسىنا سېپىللىرىگه، يىراقتىن قارىغاندا خۇددى تاغ قاپتاللىرىدىكى كۆكاتلاردەك كۆرۈنىدىغان گىگانت پىنىيه ۋه مىرتا دەرەخلىرىگه قارايتتىم.

بىر كۈنى سەھەردە ئاتام بىزنى چاقىردى. قارىماقتا ئۇ خاتىرجەم كۆرۈنسىمۇ، ئادەتتىكىدىن بەكرەك تاتىرىپ كەتكەنىدى.

«يەنه بىرئاز تەخىر قىلغىن، ۋاسىلىكى، بۈگۈن ھەممه ئىشلار بىر تەرەپ بولىدۇ. بۈگۈن ھۆكۈمدارنىڭ پەرمانى كېلىدۇ.

مېنىڭ تەقدىرىم شۇنىڭغا باغلىق. ئەگەر مەن تولۇق كەچۈرۈم قىلىشقا ئېرىشسەم بىز تەنتەنه بىلەن يانىناغا قايتىمىز. ئەگەر شۇم خەۋەرلەر كەلسه، بۈگۈن كېچىده بۇ يەردىن كېتىمىز».

«بىراق، ئۇلار بىزنىڭ كېتىشىمىزگه يول قويىمسچۇ؟» — دەپ سورىدى ئانام.

«ئۇنىڭدىن غەم قىلما، — دېدى ئەلى كۆلۈپ قويۇپ، — سەلىم ئۆزىنىڭ كۆيۈپ تۇرغان نەيزىسى بىلەن ئۇلارغا جاۋاب بېرىدۇ. ئۇلار مېنىڭ ئۆلۈشۈمنى بەك ئارزۇ قىلىدۇ، ئەمما مەن بىلەن ئۆزلىرىنىڭمۇ ئۆلۈشىنى ئويلاپ باقمىدى».

ئاتامنىڭ چىن يۈرىكىدىن چىقمىغان بۇ تەسەللىي سۆزلىرىگه ئانام ئاھ ئۇرۇش بىلەنلا جاۋاب قايتۇراتتى.

ئۇ، ئاتامنىڭ ئېچىلمىكىگه مۇز سېلىنغان سۇ تەييارلاپ بەردى، چۈنكى بىز قاچقان كۈندىن باشلاپ ئاتامنىڭ ئىچى قىزىپ، ھاياجانلىنىپ تۇراتتى. ئانام ئۇنىڭ ئاپئاق ساقىلىغا ئەتىر سەپتى ۋه غاڭزىسىنى تۇتاشتۇرۇپ بەردى. ئاتام بەزىده شۇ غاڭزىنى تارتىپ، ئىس - تۈتۈنلەر ئىچىدىن پەرىشان ھالدا سائەتلەپ يىراقتا كۆز تىكىپ ئولتۇراتتى.

ئۇ، ئۇشتۇمتوت چۆچۈپ كەتكەندەك بىر ھەرىكەت قىلىپ، مېنى قورقۇتۇۋەتتى. شۇندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ دىققىتىنى تارتقان نۇقتىدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇرۇپ، دۇربۈننى بېرىشنى بۇيرۇدى. ئانام ئۇنىڭغا دۇربۈننى ئېلىپ بەردى. ئۇنىڭ يۈزى ئۆزى يۆلىنىپ قالغان ھاكالانغان تۈۋرۈكتىنمۇ بەكرەك ئاقىرىپ كەتتى.

مەن ئاتامنىڭ قولىنىڭ تىترەپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم.

«قولۇاق! ئىككى... ئۈچ ...— دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — تۆت...»

ئېسىمده، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ملتىقنى قولىغا ئالدى، تاپانچىلىرىنى ئوقلىدى.

«ۋاسلىكى، — دېدى ئۇ ئانامغا تىترەپ تۇرۇپ، — بىزنىڭ تەقدىرىمىز ھەل بولىدىغان پەيت يېتىپ كەلدى. يەنە يىرىم سائەتتىن كېيىن بۈيۈك ھۆكۈمدارنىڭ جاۋابىنى ئاڭلايمىز. گايدەنى ئېلىپ لەخمىگە چۈشۈپ كەتكىن».

«سىزنى تاشلاپ كەتمەيمەن، غوجام، — دېدى ۋاسلىكى، — ئۆلۈش توغرا كەلسە، سىز بىلەن بىللە ئۆلىمەن».

«سەلىمنىڭ يېنىغا كېتىڭلار!» — دەپ ۋارقىرىدى ئاتام.

«ئەلۋىدا، غوجام!» — ئانام ئىتائەتمەنلىك بىلەن پىچىرلىدى ۋە گويا‌كى ئۆلۈمنى قارشى ئالغاندەك بېلىنى پۈكتى.

«ۋاسلىكىنى ئېلىپ كېتىڭلار» — دېدى ئاتام نەۋكەرلەرگە.

مەن ئۆزۈمنى ئۇنۇتقان ھالدا يۈگۈرۈپ بېرىپ ئاتامغا قوللىرىمنى ئۇزارتتىم. ئاتام مېنى كۆرۈپ، ئالدىمغا كەلدى ۋە ئېگىلىپ تۇرۇپ ماڭلىيىمغا سۆيدى. بۇ، ئۇنىڭ مېنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم سۆيۈشى ئىدى. بۇ سۆيۈش ھازىرغىچە مېنىڭ ماڭلىيىمنى كۆيدۈرۈپ تۇرىدۇ!

بىز تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىۋاتقاندا، ئايۋانغا ئېسىلىپ بارالمىغان ئۇزۇملەرنىڭ ئارىسىدىن قولۇاقلارنى كۆردۇم. قولۇاقلار بارا - بارا چوڭىيىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇلار تېخى بايىلا قارا چېكىتلەرگە ئوخشاپ كۆرۈنگەن بولسا، ئەمدى گويا‌كى سۇ بېغىرلاپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقان قۇشلارغا ئوخشايتتى.

ئاتامنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرغان 20 نەۋكەر سەدەپ ۋە كۈمۈش بىلەن نەقىشلەنگەن ئۇزۇن مىلتىقلىرىنى تەييار ھالەتتە تۇتۇپ، قانغا تولغان كۆزلىرى بىلەن يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان كېمىلەرنى كۆزىتەتتى. پولغا نۇرغۇنلىغان مىلتىق ئوقلىرى چېچىپ قويۇلغانىدى. ئاتام ھەدەپ سائەتكە قارايتتى ۋە تەشۋىشلەنگەن ھالدا ئۈيان - بۈيان ماڭاتتى.

مەن ئاتامنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سۆيۈشىنى ئېلىپ كېتىۋاتقىنىمدا كۆزۈمگە چېلىققىنى شۇ بولدى.

ئاناڭم بىلەن ئىككىمىز لەخمىگە چۈشتۇق. سەلىم ئاۋۇالقىدەكلا ئۆز ئورنىدا قاراۋۇللۇق قىلىپ تۇراتتى. ئۇ، بىزگە قاراپ مەيۈسلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى. بىز لەخمىنىڭ نېرىقى بۇلۇڭىدىن ياستۇقلارنى ئېلىپ كېلىپ، سەلىمنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇق. زور خەۋپ يېتىپ كەلگەندە سادىق كىشىلەر يېقىن تۇرۇشقا ئىنتىلىدىكەن. مەن گەرچە بەك كىچىك بولساممۇ، بېشىمىزغا زور بەختسىزلىك كېلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدىم...

ئالبېر ئاتىسىدىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلىمىغانىدى. ئاتىسى بۇ ھەقتە زادى گەپ قىلمايتتى. شۇنداقتىمۇ، ئالبېر باشقىلارنىڭ ئاغزىدىن يانسىنا ۋەزىرنىڭ ئاداققى ئۆمرى ھەققىدىكى گەپ-سۆزلەرنى كۆپ ئاڭلىغان ۋە ئۇنىڭ ئۆلۈمى ھەققىدە يېزىلغان نۇرغۇن ھېكايىلەرنى ئوقۇغانىدى. ھالبۇكى، گايدەنىڭ كۆزلىرى ۋە ئاۋازى ئارقىلىق قايتىدىن جانلىنىپ چىققان بۇ ۋەقە، بۇ ھاياجانلىق ۋە قايغۇلۇق بايان ئالبېرنى تەڭداشسىز دەرىجىدە جەلب قىلدى ۋە ھەيرەتكە سالدى.

گايدە دەھشەتلىك ئەسلىمىلەرگە ئەسىر بولۇپ، سۆزلەشتىن توختىدى. ئۇنىڭ بېشى خۇددى بوران ئېگىمۋەتكەن گۈلدەك ئۆزىنىڭ قولىغا تىرەلدى. ئۇنىڭ قاراڭغۇلاشقان كۆزلىرى گويا ئۇپۇقتا كۆكىرىپ تۇرغان پىندا تېغىنى ۋە كۆپكۆك يانسىنا كۆلنى كۆرۈۋاتقاندەك، گويا‌كى ئۆزى سىزىپ چىققان ئاشۇ قايغۇلۇق سۈرەتنى ئەكس ئەتتۈرۈۋاتقان بىر ھىكمەتلىك ئەينەككە قاراۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا چەكسىز كۆيۈنۈش ۋە ئېچىنىش بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى.

— سۆزلىگىن، قوزام، — دېدى ئۇ گېرىك تىلىدا.

گايدە، خۇددى مونتې - كرىستونىڭ ئاۋازى ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتكەندەك، بېشىنى كۆتۈردى ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— سائەت تۆت بولغان مەزگىل ئىدى. گەرچە سىرتتا ھاۋا ئوچۇق ۋە يورۇق بولسىمۇ، بىز لەخمە ئىچىدە قاراڭغۇلۇقتا ئولتۇراتتۇق. لەخمە ئىچىدە بەجايىكى قاراڭغۇ ئاسماندا پىلىلداپ تۇرغان يېگانە يۇلتۇزغا ئوخشايدىغان پەقەت بىرلا يورۇق نۇقتا بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ، سەلىمنىڭ مەشئىلى ئىدى.

ئانام ئىنجىل ئايەتلىرىنى قىرائەت قىلدى. ئۇ خىرىستىئان دىنىغا ئېتىقات قىلاتتى. سەلىم ئارىلاپ - ئارىلاپ مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس سۆزلىرىنى تەكرارلاپ:

«ئۇلۇغ ئاللا!» — دەپ قوياتتى.

قانداقلا بولمىسۇن، ئانام يەنىلا ئۈمىدىنى يوقاتمىغانىدى. ئۇ، لەخمىگە چۈشۈش ئالدىدا بىر قولۇاقتا ئولتۇرغانلار ئىچىدە ھېلىقى فرانسۇزنى كۆرگەندەك بولدى. ئاتام فرانسىيە سۇلتانىنىڭ جەڭچىلىرىنى ۋىجدانلىق ۋە ئالىيجاناب كىشىلەر دەپ بىلگەچكە، ئاشۇ فرانسۇزغا تولۇق ئىشىنىپ، كونستانتىنوپولغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتكەنىدى. ئانام پەلەمپەيگە يېقىنراق كېلىپ، سىرتقا قۇلاق سالدى.

«ئۇلار يېقىنلىشىپ قالدى، — دېدى ئۇ، — ئاھ، ئۇلار تىنچلىق ۋە ھاياتلىق ئېلىپ كەلسىدى!»

«نېمىدىن قورقىسىز، ۋاسىلكى؟ — دېدى سەلىم مۇلايىملىق بىلەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ ئاۋازىدىن تەۋرەنمەس غۇرۇرى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى، — ئەگەر ئۇلار بىزگە تىنچلىق بەرمىسە، بىز ئۇلارغا ئۆلۈمنى تەقدىم قىلىمىز».

ئۇ، نەيزە ئۇچىدىكى ئوتنى تۆزەشتۈرۈپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى ئۇنى قەدىمكى كرىتتىكى دىئونىسقا ئوخشىتىپ تۇراتتى.

مەن كىچىك ۋە غەرەز ئۇقمايدىغان بولغىنىم ئۈچۈن ئۇنىڭ بۇنداق باتۇرلۇقىنى رەھىمسىزلىك ۋە ئەقلىسىزلىق دەپ چۈشە-

نەتتىم، بۇنداق ئوت ئىچىدە پارتلاپ، ھاۋاغا ئۇچۇپ چىقىشتەك دەھشەتلىك ئۆلۈمدىن قورقاتتىم.

ئانامغۇ خۇددى ماڭا ئوخشاشلا قورقۇپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ دىر - دىر تىترەپ تۇرغانلىقىنى سەزدىم.

«ۋاي خۇدايىم، جېنىم ئاپا، — دەپ يىغلىدىم مەن، — بىز راستىنلا ھازىر ئۆلەمدۇق؟»

دېدەكلەر بۇ گەپلىرىمنى ئاڭلاپ قايتىدىن داد - پەريات كۆتۈرۈپ، دۈگا قىلىشقا باشلىدى.

«خۇدا سېنى ئامان قىلسۇن، بالام، — دېدى ئانام ماڭا، — ئۆزۈڭ ئۆلۈمنى ئىختىيار قىلدىڭغان كۈنۈڭگىچە ئۆمرىڭنى بەرسۇن».

ئاندىن ئانام بوش ئاۋازدا سەلىمدىن سورىدى:

«غوجام ساڭا قانداق بۇيرۇق بەردى؟»

«ئەگەر ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ خەنجىرىنى ئەۋەتسە، بۇ، سۇلتاننىڭ كەچۈرۈم قىلمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، مەن پارتلىتىمەن. ئەگەر ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇزۈكىنى ئەۋەتسە. سۇلتاننىڭ كېچىرىم قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ چاغدا مەن پارتلاتقۇچ دورىلارنى ئۆتكۈزۈپ بېرىمەن».

«دوستۇم، — دېدى ئانام، — ئەگەر غوجام خەنجىرنى ئەۋەتسە، بىزنى بۇنداق دەھشەتلىك ئۆلۈمگە قويمىغىن. بىز ساڭا بوينىمىزنى تۇتۇپ بېرىمىز. شۇ خەنجەر بىلەن ئۆلتۈرۈۋەتكىن»

«شۇنداق قىلىمەن، ۋاسىلكى»، — خاتىرجەملىك بىلەن جاۋاب بەردى سەلىم.

ئۇشتۇمتۇت قاتتىق ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى. بىز قۇلاق سالدۇق. بۇ خۇشال ۋارقىراشلار ئىدى. بىزنىڭ نەۋكەرلىرىمىز كونستانتىنوپولغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتىلگەن فرانسۇزنىڭ ئىسمىنى چاقىرىشۋاتاتتى. ئۇ، بۇيۇك ھۆكۈمدارنىڭ جاۋابىنى ئېلىپ

كەلگەنلىكى ۋە بۇ ياخشى جاۋاب ئىكەنلىكى روشەن ئىدى.

— ئۇ فرانسۇزنىڭ ئىسمى تېخىچە يادىڭىزغا كەلمىدىمۇ؟— دەپ سورىدى مورسېر، ئۇنى قىزنىڭ يادىغا سېلىشقا تىرىشىپ.

مونتې ـ كرىستو مورسېرغا ئىشارەت قىلدى.

— يادىمغا كەلمىدى، — دەپ جاۋاب بەردى گايدە.

— غۇلغۇلا بارغانسېرى كۈچەيدى. يېقىنلاپ كېلىۋاتقان قەدەم شەپىلىرى ئاڭلاندى. كىمدۇ بىرى لەخمىگە چۈشۈپ كېلىۋاتاتتى. سەلىم نەيزىسىنى تەييار قىلىپ تۇتتى. لەخمە ئېغىزىدىن چۈشۈپ تۇرغان كۆكۈچ يورۇقلۇقتا بىر ئادەمنىڭ كۆلەڭگىسى پەيدا بولدى.

«كىم سەن؟ — دەپ ۋارقىرىدى سەلىم،— كىم بولساڭمۇ جايىڭدىن قىمىرلىماي تۇر!»

«ئاللا سۈلتانىغا رەھمەت قىلسۇن!— جاۋاب قايتۇردى كۆلەڭگە،— ۋەزىر ئەلى تولۇق كەچۈرۈم قىلىندى. ئۇنىڭ ھاياتىغلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن بايلىقى ۋە مال ـ مۈلكىگە كېپىللىك قىلىندى».

ئانام خۇشاللىقىدىن ۋارقىراپ تاشلىدى ۋە مېنى باغرىغا چىڭ باستى. سەلىم ئانامنىڭ لەخمىدىن چىقىشقا تەمشەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى توسىدى.

«توختاڭ! — دېدى ئۇ، —ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، مەن ئۇزۇكنى تاپشۇرۇپ ئېلىشىم كېرەك».

«توغرا» — دېدى ئانام ۋە ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ، تىزلاندى. ئۇ گويا خۇداغا مەن ئۈچۈن يېلىنىۋاتقانىدەك ۋە مېنىڭ خۇداغا يېقىنراق بولۇشۇمنى خالىغاندەك مېنى بېشىنىڭ ئۈستىدىن ئېگىز كۆتۈردى.

گايدە يەنە سۆزلەشتىن توختىدى. ئۇ، شۇنچە قاتتىق

ھاياجانغا چۈشكەنىدىكى، ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەن ماڭلىسىنى مۇنچاق ـ مۇنچاق تەر باستى، نەپەسى بوغۇلۇپ، قۇرۇپ كەتكەن تامىقىدىن ئاۋازى چىقماي قالدى.

مونتې ـ كرىستو ئىستاكانغا مۇزدەك سۈنى قۇيۇپ، ئۇنىڭغا سۇندى ۋە مۇلايىملىق بىلەن، لېكىن يەنىلا بۈيرۇق تەلەپپۇزى ئارىلاشقان ئاھاڭدا گەپ قىلدى:

— غەيرەتلىك بولغىن، بالام!

گايدە كۆزلىرىنى ۋە ماڭلىسىنى سۈرتۈۋېتىپ، سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى:

— شۇ ئاردا، بىزنىڭ قاراڭغۇلۇقتا كۆنۈكۈپ قالغان كۆزلىرىمىز پادىشاھنىڭ ئەلچىسىنى تونۇدى. ئۇ بىزنىڭ دوستىمىز ئىدى. سەلىمۇ ئۇنى تونۇدى، لېكىن بۇ باتۇر يىگىت پەقەت بۈيرۇقنا ئەمەل قىلىشنىلا بىلەتتى.

«سەن كىمنىڭ نامىدىن كەلدىڭ؟» — دەپ سورىدى ئۇ.

«غوجىمىز ئەلى تەبەلىنىڭ نامىدىن كەلدىم».

«ئەلىنىڭ نامىدىن كەلگەن بولساڭ، ماڭا نېمە ئەكېلىپ بېرىشىڭ كېرەكلىكىنى بىلەرسەن؟»

«بىلىمەن، — دېدى ئەلچى، — ساڭا ئۇنىڭ ئۈزۈكىنى ئەكەلدىم».

ئۇ، قولىنى بېشىنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈردى. لېكىن ئۇ بەك يىراقتا تۇرغاچقا ۋە يېتەرلىك يورۇق بولمىغاچقا، سەلىم ئۇنىڭ نېمىنى كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى پەرق ئېتەلمىدى.

«قولۇڭدا نېمە بارلىقىنى كۆرەلمىدىم» — دېدى سەلىم.

«بۇياققا كەل، — دېدى ئەلچى، — بولمىسا مەن سېنىڭ يېنىڭغا بارايى».

«ياق، — دېدى ياش جەڭچى، — قولۇڭدىكىنى يورۇق چۈشىدىغان يەرگە قويۇپ، ئۆزۈڭ نېرىغا ئۆتۈپ تۇر، مەن ئۇنى كۆرۈۋالغۇچە يېقىن كەلمە».

«ماقۇل» — دېدى ئەلچى ۋە قولىدىكى نەرسىنى يەرگە قويۇپ، ئۆزى بىر چەتكە ئۆتۈپ تۇردى.

بىزنىڭ يۈرەكلىرىمىز ئويناپ كەتتى. ئۇ نەرسە بىزگە ھەقىقەتەن ئۇزۇكتەك كۆرۈندى. بىراق، ئۇ ئاتامنىڭ ئۇزۇكىمۇ، ئەمەسمۇ؟.

سەلىم لاۋۇلداپ كۆيۈپ تۇرغان مەشئەلنى تۇتقان ھالدا شۇ جايغا بېرىپ، يەردىن ئۇزۇكنى ئالدى.

«غوجامنىڭ ئۇزۇكى» — دېدى ئۇ ۋە ئۇزۇكنى سۆيدى. ئاندىن، مەشئەلنى يەرگە قويۇپ، دەسسەپ ئۆچۈردى.

ئەلچى خۇشاللىقىدا ۋارقىراپ كەتتى ـ دە، چاۋاك ئۇردى. ئۇنىڭ شۇ سىگنالى بويىچە سەركەردە خۇرشىدىنىڭ تۆت جەڭچىسى يۈگۈرۈپ كىرىشتى ۋە بىراقلا بەش خەنجەر سانجىلغان سەلىم يەرگە يېقىلدى.

ئۇلار، گەرچە تېخىچىلا قورقۇشتىن چىرايلىرى تاتىرىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۆزلىرىنىڭ بۇ جىنايىتىدىن خۇددىنى يوقاتقان ھالدا لەخمىگە ئېتىلىپ كىرىشتى ۋە بەزىلىرى ئوت ئىزدىسە، بەزىلىرى ئالتۇن سېلىنغان خالتىلارغا چاڭ سېلىشتى.

ئانام مېنى كۆتۈرۈۋالدى ـ دە، پەقەت بىزگىلا مەلۇم بولغان يوللاردىن چەبدەسلىك بىلەن ئۆتۈپ، مەخپىي پەلەمپەي ئارقىلىق ئۈستۈنكى قەۋەتكە يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۈستۈنكى قەۋەتتە دەھشەتلىك مالىمانچىلىق بولۇۋاتاتتى. ھەممە زاللارغا خۇرشىدنىڭ ئەسكەرلىرى، بىزنىڭ دۈشمەنلىرىمىز تولغانىدى.

ئانام ئىشكنى ئەمدى ئاچقاي دەپ تۇرۇشىغا ئاتامنىڭ ھەيۋەتلىك ئاۋازى ياڭرىدى. ئانام تاختايلارنىڭ يوچۇقىدىن قارىدى. مېنىڭ كۆزلىرىم تاسادىپىي بىر تۆشۈككە دوچ كېلىپ قالدى ۋە مەنمۇ شۇ تۆشۈكتىن قارىدىم.

«سىلەر نېمە قىلماقچى؟» — دېدى ئاتام ئالتۇن رەڭلىك

خەتلەر يېزىلغان قەغەزنى تۇتۇپ تۇرغان كىشىلەرگە قاراپ.

«بىز ساڭا جانابىي ئالىيلىرىنىڭ ئىرادىسىنى يەتكۈزمەكچى، — دېدى ئۇلاردىن بىرى، — مۇنۇ پەرماننى كۆردۈڭمۇ؟»

«ھەئە، كۆرۈۋاتسەن» — دېدى ئاتام.

«ئۇنداق بولسا، ئوقۇپ باق. ئۇ سېنىڭ كاللاڭنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ».

بۇنىڭغا جاۋابەن ئاتام شۇنداق قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىكى، ھەرقانداق تەھدىتىمۇ شۇ كۈلكىدەك دەھشەتلىك بولماس. ئۇ، ئەنە شۇنداق كۈلۈپ تۇرۇپ ئىككى تاپانچىسىنىڭ تەپىكسىنى بىراقلا باستى. ئىككى تاپانچا ئېتىلىش بىلەن تەڭ ئىككى ئادەم يەرگە يېقىلىپ ئۆلدى.

ئاتامنىڭ ئەتراپىدا دۈم ياتقان نەۋكەرلەر دەرھال سەكرەپ تۇرۇشۇپ، ئوق ئۇزۇشتى. گۈلدۈرلىگەن سادالار بىلەن تەڭ خانە ئىچى ئوت ۋە تۈتۈنگە تولدى.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا قارشى تەرەپتىنمۇ مىلتىقلار ئېتىلدى ۋە ئوقلار بىزنىڭ يېنىمىزدىكى تاختايلارنى تېشىپ ئۆتۈشكە باشلىدى.

ئاھ، ۋەيران ئەلى تەبەلىن، مېنىڭ ئاتام، قولىدا ئەگرى قىلىچ تۇتقان، يۈزى ئوق دورىسىدىن قاردىاپ كەتكەن تۇرقى بىلەن نېمىدېگەن گۈزەل، نېمىدېگەن ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى! دۈشمەنلەر ئۇنىڭ ئالدىدىن بەدەر قېچىشتى!

«سەلىم! سەلىم! — دەپ ۋارقىردى ئاتام، — ئوت ساقلىغۇچى، ۋەزىپەڭنى ئىجرا قىل!»

«سەلىم ئۆلدى، — لەخمە تەرەپتىن ۋارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، — ئەمدى سەن تۇگەشتىڭ، غوجام ئەلى!»

شۇنىڭ بىلەن، گۈلدۈرلىگەن ئوق ئاۋازلىرى ئاڭلاندى ۋە ئاتامنىڭ ئاياغ ئاستىدىكى پولنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرى پاچاق

لىنىپ سۈنۈپ كەتتى. ئاستىنقى قەۋەتتىكى تۇرك ئەسكەرلىرى پولغا قارىتىپ ئوق ئاتماقتا ئىدى. ئۇچ - تۆت نەۋكەر پەستىن ئېتىلغان ئوقلارنىڭ زەربىسىدىن يىقىلدى. ئۇلارنىڭ تەنلىرى ئۆتمە تۆشۈك بولۇپ كەتتى.

ئاتام غەزەپلىنىپ قاتتىق ۋارقىرىدى. ۋە ئوق تېگىشتىن ھاسىل بولغان تۆشۈكلەرگە بارماقلىرىنى تىقىپ تۇرۇپ، پولنىڭ بىر تاختىسىنى يۇلۇپ چىقاردى. لېكىن، بۇ ئېچىلغان ئورۇنىدىن يىگىرمە سانتىمېتر ئېتىلدى ۋە خوددى ۋولقان پارتىلىغاندەك ئېتىلىپ چىققان ئوت تاملارغا ئۇرۇلدى.

بۇ قىيامەتتەك گۈلدۈر - تاراقلار، بۇ دەھشەتلىك ۋارقىراشلار ئىچىدە ئەڭ قاتتىق ئېتىلغان ئىككى پاي ئوق ئاۋازى ۋە ئىككى قېتىم ۋارقىرىغان ئېچىنىشلىق ئاۋاز مېنى گويا كى ئوتتىن ئېلىپ مۇزغا سالغاندەك بولدى. بۇ ئىككى پاي ئوق ئاتامغا ئەجەللىك جاراھەت يەتكۈزدى ۋە ئاتام ئەنە شۇنداق ئىككى قېتىم ئېچىنىشلىق ۋارقىردى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ پەنجىرىنى تۇتۇۋېلىپ، يىقىلىدى. ئاتام ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆلۈش ئۇچۇن پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىشكنى تارتقىلى تۇردى، لېكىن ئىشك ئېچىدىن ئېتىپ قويۇلغانىدى.

ئاتامنىڭ ئەتراپىدا نەۋكەرلەر جان تالىشىپ تىپىرلاپ ياتاتتى. ئۇلاردىن ئوق تەگمىگەن ياكى يېنىك يارىدار بولغان ئىككى - ئۈچى دېرىزىگە سەكرەپ چىقىۋېلىشتى.

بۇ چاغدا ئاستىدىن ئۇرۇلۇۋاتقان زەربىلەردىن پۈتۈن پول قاراسلاپ سۇندى. ئاتام بىر تىزىغا يىقىلدى. دەل شۇ پەيتتە قىلىچ، تاپانچا، خەنجەرلەر بىلەن قورالانغان 20 قول ئاتامغا كۆتۈرۈلدى. شۇ 20 قولنىڭ زەربىسى بىراقلا بىر ئادەمنىڭ ئۈستىگە ئۇرۇلدى. گويا كى ئاتامنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدىن جەھەننەمنىڭ ئىشكى ئېچىلىپ كەتكەندەك بولدى. بۇ غالجىرلاشقان

ئالۋاستىلار تۇتاشتۇرۇۋۈتكەن ئوت يالقۇنلىرى ئىچىدە ئاتام غايىب بولدى.

مەن يەرگە يىقىلىپ چۈشۈۋاتقانلىقىمنى سەزدىم. ئانام ھوشىدىن كەتتى....

گايىدە ئىگىرىغان ھالدا قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى ۋە «سېنىڭ تەلىپىڭ بويىچە سۆزلەپ بەرگىنىمدىن رازى بولدۇڭمۇ؟» دېگەندەك قىلىپ گىرافقا قارىدى.

گىراف ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ، گىرىك تىلىدا سۆز قىلدى:

— ئارام ئېلىڭ، قەدىرلىكىم، كۆڭلۈڭنى بوزما. يادىڭدا بولسۇن، خائىنلارنى جازالايدىغان خۇدا بار.

— بۇ نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق ۋەقە، گىراف، — دېدى ئالبېر ۋە گايىدەنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، قاتتىق ئەنسىرىدى، — مەن ئۇنى سۆزلەشكە تەكلىپ قىلىپ، ئىنتايىن رەھىمسىزلىك قىلغانلىقىمنى چۈشەندىم.

— ھېچقىسى يوق، — دېدى مونتې - كرىستو ۋە قىزنىڭ تۆۋەن قارىتىلغان بېشىغا قولىنى قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — گايىدە يۈرەكلىك قىز. ئۇ بەزى چاغلاردا ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكلىرىنى سۆزلىسە يېنىكلەپ قالىدۇ.

— بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، غوجام، بەختسىزلىكلىرىمنى ئويلىسام، سېنىڭ ياخشىلىقلىرىڭنىڭ قەدرىگە يېتىمەن، — دېدى گايىدە تېتىكلەشكەن ھالدا.

ئالبېر ئۇنىڭغا قىزىقسىنىپ قارىدى. ئۇ، قانداق قىلىپ كرافنىڭ قولى بولۇپ قالغانلىقى ھەققىدە تېخى ئېغىز ئاچمىغانىدى. گايىدە گىراف بىلەن ئالبېرنىڭ كۆزلىرىدىن شۇ ھەقتە سۆزلەپ بېرىشنى خالايدىغانلىقىنى پەملىدى ۋە يەنە سۆزلىدى:

— ئانام هوشىغا كەلگەندىن كېيىن بىزنى سەركەردە خۇرشىدنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشتى.

«مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار، — دېدى ئانام، — لېكىن ئەلنىڭ تۈل قالغان ئايالىنىڭ نومۇسىغا تەگمەڭلار».

«بۇ گېپىڭنى ماڭا ئېيتما» — دېدى خۇرشىد.

«ئەمىسە كىمگە ئېيتىمەن؟»

«يېڭى خوجايىنىڭغا ئېيت».

«كىم ئۇ؟»

«مانا بۇ كىشى».

خۇرشىد ئاتامنى ئۆلتۈرۈشتە ھەمىدىن بەكرەك كۈچ چىقارغانلاردىن بىرىنى كۆرسەتتى، — دېدى گايدە ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرى غەزەپتىن چاقناپ كەتتى.

— شۇنداق قىلىپ، — دېدى ئالېبر، — سىلەر شۇ كىشىنىڭ قول ئاستىغا ئۆتۈپ قالدىڭلارمۇ؟

— ياق، — دېدى گايدە، — ئۇ بىزنى يېنىدا ساقلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇ بىزنى كونستانتىنوپولغا كېتىۋاتقان قۇلدارلارغا سېتىۋەتتى. بىز پۈتۈن گرېتسىيىنى كېزىپ ئۆتۈپ، جېنىمىز ئاز قالغان ھالدا ئىمپېراتور ئوردىسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق. ئوردا ئالدىدا نۇرغۇن كىشىلەر توپ لىشىپ تۇراتتى. كىشىلەر بىزگە يول بوشتىپ بېرىشتى. ئانام ھەممە كىشىلەر قاراۋاتقان تەرەپكە قاردى ۋە ئۇشتۇمتۇت ۋارقىراپ تاشلىدى. ئۇ، دەرۋازا ئۈستىدە نەيزە بىلەن سانجىپ قويۇلغان بىر باشنى ماڭا كۆرسەتتى - دە، يىقىلىپ چۈشتى. شۇ باشنىڭ تېگىگە «يانىنا پادىشاھى ئەلى تەبەلىنىڭ بېشى» دەپ يېزىپ قويۇلغانىدى.

مەن يىغلاپ تۇرۇپ ئانامنى تۇرغۇزۇشقا ئۇرۇندۇم. قارىسام ئۇ ئۆلۈپ قاپتۇ!

مېنى بازارغا ئېلىپ بېرىشتى. ئۇ يەردە مېنى بىر باي ئەرمەن سېتىۋالدى. ئۇ مېنى بېقىپ ئۆستۈردى، ئوقۇتقۇچىلارنى ئەكېلىپ، مېنى ئوقۇتتى. شۇ تەرىقىدە مەن 13 ياشقا كىرگەندە، ئۇ مېنى سۇلتان مەھمۇدقا سېتىپ بەردى.

— ئەنە شۇ سۇلتان مەھمۇدنىڭ قولىدىن ئۇنى مەن ئالدىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — يادىڭىزدا بولسا كېرەك، ئالېبر. مەن مەجۇن سالىدىغان ھېلىقى زۇمرەت قۇتىدىن بىرنى بېرىپ، ئۇنى سېتىۋالدىم.

— ئاھ، سەن نېمىدېگەن ئاق كۆڭۈل، نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئىنسان، مېنىڭ غوجام، — دېدى گايدە ۋە مونتې - كرىستونىڭ قوللىرىنى سۆيدى، — مەن سېنىڭ پاناھىڭغا ئۆتۈپ بەختىمنى تاپتىم!

ئالېبر بۇ سۆزلەردىن ھەيرەتتە قالدى.

— قەھرىمانى ئىچىۋېتىڭ، — دېدى گراف ئۇنىڭغا، — ھېكايە تامام بولدى.

يىگىرمە بەشىنچى باب

يانىنادىن خەۋەر

فرانس ئۇئارتىيېنىڭ ھۇجرىسىدىن شۇنداق ئېغىلغەن ۋە ھودۇققان ھالدا قايتىپ چىققىكى، ھەتتا ۋالېنتىنانىڭمۇ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ قالدى.

بۇ كۆڭۈلسىز ئويۇن جەريانىدا ئاران بىرنەچچە ئېغىز ياغلاشماندىن سۆزلىلا ئېيتىپ، ئۆز ئىشخانىسىغا چېقىپ كەتكەن

ژىلفور ئىككى سائەت ئۆتكەندىن كېيىن تۆۋەندىكى خەتنى تاپشۇرۇۋالدى:

«بۈگۈنكى ئىشتىن ئايان بولدىكى، نۇئارتىيې ژىلفور ئەپەندى ئۆز ئائىلىسى بىلەن فرانس ئەپىنە ئائىلىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىنىڭ ئورنىتىلىشىغا رازى بولماسلىقى تۇرغان گەپ. ژىلفور ئەپەندىنىڭ بۈگۈن ئاشكارا قىلىنغان ئىشلاردىن ھازىرغا قەدەر ئېغىز ئاچمىغانلىقى فرانس ئەپىنەگە بەك ئەلەم قىلدى».

شۇ تاپتا بۇ زەربىدىن مۇكچىيىپ قالغان خانىلىق مۇپەتتىشنى كۆرگەن كىشى «ژىلفور بۇنداق زەربىنىڭ كېلىشىنى كۈتمىگەنىكەن.» دەپ ئويلىشى مۇمكىن ئىدى. دەرۋەقە، ژىلفور ئاتىسىنىڭ ھەممە گەپنى بۇنداق ئېچىۋېتىشىنى، تۇغرىسى، بۇنداق رەھىمسىزلىك قىلىشنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدى. نۇئارتىيې ئەپەندى ئوغلىنىڭ كۆز قاراشلىرىنا ئانچە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان بولغاچقا، بۇ ۋەقەنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرمىگەنىدى. شۇڭا، ژىلفور گېنېرال كېنېلنى، ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتقاندا، بارون ئەپىنەنى قاتىلنىڭ قولىدا ئۆلدى دەپ ئويلاپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ بىرگە-بىر چىققان مەردلەرچە ئېلىشىشتا ئۆلگەنلىكىنى بىلمەيتتى.

شۇنچە ئەدەبلىك بولغان بۇ يىگىتنىڭ مۇشۇنداق قوپاللىق بىلەن يېزىلغان بۇ خېتى ژىلفورنىڭ غۇرۇرىغا ئىنتايىن قاتتىق تەسىر قىلدى.

ژىلفور ئىشخانىسىغا كىرىپ تۇرۇشىغا كەيىندىن ئايالى كىردى. نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ يېنىغا كىرىپ كەتكەن فرانسىنىڭ ئۇشتۇمتۇت قايتىپ كېتىشى ھەممەيلەننى شۇنچىلىك ئەجەبلەندۈردىكى، نوتارىئۇس ۋە گۇۋاھچىلارنىڭ ھەمراھلىقىدا ئولتۇرغان

ژىلفور خانىم تولىمۇ ئوڭايسىزلاندى. ئاخىرى، ئۇ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئۇقۇپ كېلەي دەپ چىقىپ كەتكەنىدى.

ژىلفور ئۇنىڭغا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى ئۇقتۇردى ۋە ئەمدى ۋالېنتىنا بىلەن فرانسىنىڭ تويىنى قىلىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېيتتى.

نوتارىئۇس بىلەن گۇۋاھچىلارغا بۇ گەپنى ئېيتىشقا بولمايتتى. شۇڭا، ژىلفور خانىم سارايغا قايتىپ چىقىپ، «نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ ئەھۋالى ئۆزگىرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن نىكاھ كېلىشىمىگە ئىمزا قويۇش ئىشىنى بىر - نەچچە كۈن كەينىگە سۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ» دەپ قويدى.

نوتارىئۇس ۋە گۇۋاھچىلار ھەيران بولۇپ، بىر - بىرىگە قاراشتى ۋە گەپ قىلماستىن قايتىپ كېتىشتى.

ھەم شادلانغان ھەم قورقۇپ كەتكەن ۋالېنتىنا ئۆزىنى ئۇزۇش مۇمكىن ئەمەس دەپ ئويلىغان زەنجىرنى بىر ئۇرۇپلا ئۇزۇۋەتكەن دەرمانسىز بوۋاينى مېھرى بىلەن سۆيۈپ قويدى ۋە ئۆز ھۇجرىسىغا چىقىپ ئارام ئېلىشقا رۇخسەت سورىدى. نۇئارتىيې كۆزلىرى ئارقىلىق رۇخسەت قىلغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

ۋەھالەنكى، ۋالېنتىنا بوۋىسىنىڭ يېنىدىن چىقىپ، ئۆز ھۇجرىسىغا كىرمەستىن، كارىدوردىن ئۆتۈپ، كىچىك ئىشىكتىن باغقا چىقتى. بۇ ئىشلار بولۇپ ئۆتكىچە يوشۇرۇن تەشۋىشتىن ئۇنىڭ يۈرىكى سىقىلىپ تۇرغانىدى. ئۇ، ھېلىدىن ھېلىغا موررېلنى خۇددى «لامېرمۇر قىزى» دراممىسىدىكى رېۋېنسۋوردەك تاتىرىپ كەتكەن ۋە قاپىقى سېلىنغان ھالدا كىرىپ كېلىدۇ دەپ ئەندىشە قىلاتتى.

ۋالېنتىنا باغدىكى رېشاتكا يېنىغا دەل ۋاقتىدا ئۇلىگۈرۈپ كەلدى. ماكسىمىلىئان فرانس بىلەن ژىلفورنىڭ قەبرىستانلىقتىن بىللە قايتقانلىقىنى كۆرۈپ، بۇنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەن

ۋە ئۇلارنىڭ كەيىنىدىن ماڭغانىدى. ئۇ، فرانسىنىڭ بۇ ئۆيگە كىرگەنلىكىنى ئاندىن قايتىپ چىقىپ، بىر مەھەل ئۆتكەندىن كېيىن ئالبېر بىلەن شاتو - رېنونى باشلاپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەنىدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى چۈشەندى ۋە ۋالېنتىنا چوقۇم بىر ئامال قىلىپ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، كۆكتاتلىققا ئۆزىنى ئاتتى.

ئۇنىڭ ئويلىغىنى توغرا بولۇپ چىقتى. ئۇ بوچۇقتىن قارىغانىدى، ئادەتتىكىدەك ئېھتىيات چارىلىرىنى كۆرمەستىن ئۇدۇل دەرۋازا تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ۋالېنتىنانى كۆردى. ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا كۆڭلى جايىغا چۈشتى ۋە ئۇنىڭ بىرىنچى سۆزىنى ئاڭلاش بىلەنلا خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

— قۇتۇلدۇق! — دەپ خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا.

— قۇتۇلدۇق! — دەپ تەكرارلىدى موررېل ئۆز بەختىگە ئىشەنمىگەن هالدا، — كىم بىزنى قۇتۇلدۇردى؟

— بوۋام، ئۇنى مەڭگۈ قەدىرلەڭ، موررېل!

موررېل بۇۋاينى چىن قەلبىدىن قەدىرلەشكە قەسەم قىلدى. ئۇنىڭ بۇنداق قەسەم قىلىشى ئوڭاي ئىدى، چۈنكى ئۇ شۇ پەيتتە نۇئارتېپ بۇۋاينى دوستى ياكى ئاتىسىدەك كۆرۈپ قەدىرلەش بۇياقتا تۇرسۇن، هەتتا ئۇنى خۇدادەك كۆرۈپ، ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا تەييار ئىدى.

— ئۇ بىزنى قانداق قىلىپ قۇتۇلدۇردى؟ — دەپ سورىدى موررېل، — ئۇ نېمە قىلدى؟

ۋالېنتىنا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىشكە تەمشەلدى - يۇ، ئەمما شۇ هامان بۇ ئىشتىكى دەھشەتلىك مەخپىيەتلىكنى ۋە بۇ مەخپىيەتلىككە بۇۋىسىدىن باشقا كىشىلەرنىڭ چېتىلغانلىقىنى ئەسلىدى.

— كېيىن ئېيتىپ بېرىمەن، — دېدى ۋالېنتىنا.

— قاچان؟

— سىزنىڭ ئايالىڭىز بولغاندىن كېيىن.

موررېل بۇنداق گەپنى ئاڭلىسا، هەر قانداق ئىشقا ماقۇل دەيتتى. شۇڭا، ئۇ ۋالېنتىنانىڭ گېپىگە ئىتائەتمەنلىك بىلەن قانائەت قىلدى ۋە دەرهال قايتىپ كېتىشكىمۇ رازى بولدى، لېكىن ئۇنىڭ بىلەن ئەتە ئاخشاملىققا يەنە كۆرۈشۈشنى شەرت قىلدى. ۋالېنتىنا ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلىشقا ۋەدە بەردى. ئۇنىڭ نەزەردە ئەھۋال پۈتۈنلەي ئۆزگەرگەنىدى. بىر سائەت ئىلگىرى ئۇ فرانسىقا ياتلىق بولمايدىغانلىقىغا ئانچە ئىشىنەلمىگەن بولسا، ئەمدى ماكسىملىئانغا ياتلىق بولىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشەنگەنىدى.

شۇ ئەسنادا ۋىلفور خانىم نۇئارتېپنىڭ يېنىغا كەلدى. نۇئارتېپ هەر دائىمقىدەك، ئۇنىڭغا سوغۇق نەزەر سالدى.

— تەقسىر، — دېدى ۋىلفور خانىم ئۇنىڭغا، — بۇلىدىغان ئىش بولدى. ۋالېنتىنانىڭ تويىنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى ئېيتىشىمىنىڭ هاجىتى يوق.

نۇئارتېپنىڭ سىياقىدا هېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى.

— لېكىن سىز بىلمەيسىز، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ۋىلفور خانىم، — مەن باشتىن - ئاياغ بۇ تويغا قوشۇلمىغانىدىم.

نۇئارتېپ كېلىنىنىڭ نېمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەنگەندەك قىلىپ قارىدى.

— ئەمدى، سىز قوشۇلمىغان بۇ تويى بۇزۇلدى. مەن سىزدىن بىر نەرسىنى ئۆتۈنۈپ سوراش ئۈچۈن كەلدىم، چۈنكى بۇ گەپنى ئېيتسام، ۋالېنتىنا مۇسىزگە ئېيتالمايدۇ.

نۇئارتېپ ئۇنىڭغا سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى.

— سىزدىن ئۆتۈنۈپ سورايمەن، — سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ۋىلفور خانىم، — بۇ گەپنى قىلىشقا يالغۇز مەنلا هەقلىق،

چۈنگى بۇ ئىشتا يالغۇز مەنلا خالىس ئورۇندا تۇرىمەن. نەۋرە قەزىگىزنى مۇھەببىتىگىزدىن مەھرۇم قىلماڭ دېمەكچى ئەمەسمەن، چۈنكى سىزنىڭ مېھىر - مۇھەببىتىگىز پۈتۈنلەي شۇ قىزغا بېرىلگەن. سىزدىن سورايدىغىنىم، ئۇنى مىراسىگىزدىن مەھرۇم قىلماڭ.

نۇئارتېينىڭ كۆزلىرىدە ئىككىلىنىش ئالامىتى ئىپادىلەندى. قارىغاندا، ئۇ، بۇ ئۆتۈنۈشنىڭ سەۋەبىنى بىلمەكچى بولۇپ، بىر لەلمەيۇاتقاندەك ئىدى.

— تەقسىر، — دەپ سوردى ۋىلفور خانىم، — سىزنىڭ مۇددىئايىگىز مېنىڭ مۇددىئايىمغا ئوخشاش ئىكەنلىكىگە ئىشەنسەم بولامدۇ؟

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېي.

— ئۇنداق بولسا، ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلىمەن ۋە سىزگە مىننەتدارلىق بىلدۇرىمەن، — دېدى ۋىلفور خانىم ۋە بوۋايغا تەزىم قىلىپ چىقىپ كەتتى.

ئەتىسى نۇئارتېي نوتارىئۇسنى چاقىرتتى. دەسلەپكى ۋەسىيەتنامە ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، يېڭى ۋەسىيەتنامە تۈزۈلدى. بۇ ۋەسىيەتنامىدە ئۇنىڭ بارلىق مىراس مۈلكى ۋالېنتىناغا تەئەللۇق قىلىندى ۋە ۋالېنتىنانى بوۋىسىنىڭ يېنىدىن ئايرىماسلىق شەرتى قويۇلدى.

ئەر - خوتۇن سېن - مېرانلارنىڭ مىراسخورى بولغان ۋە ئەمدى يەنە بوۋىسى نۇئارتېينىڭمۇ مىراسىغا ئىگە بولغان ۋالېنتىنا خانقىزنىڭ كۆنلەرنىڭ بىرىدە 300 مىڭ لىۋر يىلىق دارامەتكە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغانلىقىنى ھېسابلاپ چىققان كىشىلەرمۇ تېپىلدى.

شۇ تاپتا گراف مونتې - كرىستو گراف مورسېرنى يوقلاپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن، گراف مورسېر دانگلارغا ئۆزىنىڭ

رازىمەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بايرامالىق گېزىتىنىڭ كىيىمىنى كىيىپ، بارلىق ئوردىنلىرىنى تاقىدى ۋە ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى ھارۋىسىنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇدى.

ئۇ ئانتېن كوچىسىغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن دانگلارغا ئۆزىنىڭ كەلگەنلىك خەۋىرىنى يەتكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇدى. دانگلار بۇ چاغدا ئۆزىنىڭ بىر ئايلىق كىرىم - چىقىمىنى ھېسابلاش بىلەن مەشغۇل بولۇپ ئولتۇراتتى.

ئاخىرقى ۋاقىتلاردىن بۇيان دانگلارنى روھىي كەيپىياتى ياخشى مەزگىلدە ئۇچرىتىش ئۈچۈن بۇنداق ئىش بىلەن شۇغۇللانمىغان پەيتتە كىرىش كېرەك ئىدى.

دانگلار قەدىناس دوستىنى كۆرگەندىن كېيىن چىرايىغا ئۇلۇغۋار تۈس بېرىپ، كىرىسلودا قەددىنى رۇسلاپ ئولتۇردى.

ئەكسىچە، ھەر دائىم خاپىغان بولۇپ يۈرىدىغان مورسېر بۇ قېتىم خۇش خۇي ۋە ئوچۇق چىراي بولۇشقا تىرىشتى. ئۇ، ئۆزىنىڭ تەكلىپىنىڭ خۇشاللىق بىلەن قارشى ئېلىنىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ھالدا قائىدە - يوسۇنلارنى چەتكە قايرىپ قويۇپ، گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

— سىز بىلەن سۆزلەشكىلى كەلدىم، بارون، — دېدى ئۇ، — بىز ئىككىمىز ئۆزۈندىن بېرى ئۆزىمىزنىڭ كونا پىلانلىرىمىز ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ كېلىۋاتىمىز....

مورسېر، بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، بارونىنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كېتىدۇ دەپ ئويلىغانىدى. چۈنكى ئۇ، بارونىنىڭ بۇنداق قاپ قىنىڭ سېلىنىپ كېتىشى ئۆزىنىڭ ئۆزۈنغىچە سۆز ئاچمىغانلىقىدىن بولغان دەپ قىياس قىلاتتى. ھالبۇكى، ئويلىمىغان يەردىن دانگلارنىڭ چىرايى تېخىمۇ تۇتۇلۇپ سۆزلىشىپ كەتتى. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مورسېر گېپىنىڭ ئايىغىنى چىقارماستىن توختاپ قالدى.

— قانداق پىلانلارنى دەيسىز گراف؟ — سوردى بانكىر خۇددى ئۇنىڭ دېمەكچى بولۇۋاتقىنىنى چۈشەنمىگەندەك قىلىپ.

— سىز بەك رەسمىيەتچىكەنسىز، قەدىرلىك بارون، — دېدى گراف، — مەن بۇ گەپنى قائىدە يوسۇنلىرى بىلەن ئېچىش نى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئەپۇ قىلىڭ. مېنىڭ يالغۇز بىرلا ئوغلۇم بار ئەمەسمۇ. ئۇمرۇمدە بىرنەچچە قېتىم ئوغلۇمنى ئۆيلەشكە تەرەددۇت قىلۋاتقىنىم ئۈچۈن بۇنداق ئىشلارغا تېخى خام ئىكەنمەن. رەنجىمەڭ، ئەمدى سىزنىڭ خاھىشىڭىز بويىچە ئىش قىلىمەن.

مورسېر زورغا كۈلۈمسىرەپ، ئورنىدىن تۇردى ۋە دانگلار-غا چوڭقۇر تەزىم قىلىپ سۆزلىدى:

— بارون، مەن قىزىڭىز ئېژېنى دانگلار خانىمزنى ئوغلۇم ۋىكونت ئالبېر مورسېرغا سوراپ كەلدىم.

مورسېر ئۆزىنىڭ بۇ سۆزلىرىگە ماقۇللۇق جاۋابىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇمىد كۈتۈشكە مەقلىق ئىدى. بىراق، دانگلار قاپىقىنى تۇردى ۋە گرافنى قايتىدىن ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلمايلا سۆزلىدى:

— گراف، سىزگە جاۋاب بېرىشتىن ئاۋۋال ئويلاپ بېقىشىم كېرەك.

— ئويلاپ باقاي دەمسىزا؟ — دېدى مورسېر ھەيران بولۇپ، — بۇنداق بۇرۇن ئويلاپ بېقىشقا ۋاقتىڭىز يەتمىگەنمىدى؟ بىز سىز بىلەن بۇ توي ھەققىدە تۈنۈگۈن قېتىم سۆزلەشكەندىن بېرى سەككىز يىل ئۆتتۇپ كەتتىغۇ.

— ئەھۋال ئۆزلۈكسىز ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، گراف، — دېدى دانگلار، — ئادەملەرمۇ ئەھۋالغا قاراپ مەقسەتلىرىنى ئۆزگەرتىپ تۇرىدۇ.

— بۇ نېمىدېگەنىڭىز؟ — دەپ سوردى گراف، — گەپ پىنسىزنى چۈشەنمىدىم، بارون.

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، ئەقىل، ئىككىسى ھەپىلىشىپ بۇيانقى ئەھۋاللار...

— توختاڭ، — دېدى مورسېر، — بۇنداق كومېدىيە ئويناشنىڭ نېمە ھاجىتى؟

— قانداق كومېدىيە؟

— ئوچۇق - يوروق سۆزلىشەيلى.

— مەرھەمەت.

— سىز گراف مونتې - كرىستو بىلەن كۆرۈشكەنمىدىڭىز؟

— مەن ئۇنىڭ بىلەن دائىم كۆرۈشۈپ تۇرىمەن، — دېدى دانگلار ماختانغان ھالدا، — ئۇ مېنىڭ دوستۇم.

— ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشكەندە سىز ئۇنىڭغا مېنى بۇ توي ئىشىغا كەلگەندە ئۇنۇتقاق ۋە جۇرئەتسىز بولۇپ قالدى دەپتىكەنسىز.

— توغرا.

— مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىزكى، مەن ئۇنۇتقاقمۇ ئەمەس، جۇرئەتسىزمۇ ئەمەس. ئەكسىچە سىزنىڭ ۋەدىڭىزگە ئەمەل قىلىشىڭىزنى سوراپ ئالدىڭىزغا كەلدىم.

دانگلار گەپ قىلمىدى.

— ئەمىسە ۋەدىڭىزدىن يېنىۋالغان ئوخشىمامسىز؟ — دېدى يەنە مورسېر، — ياكى مېنى مەسخىرە قىلىپ ھۆزۈرلىنىش ئۈچۈن ماڭا گەپ ئاچقۇزدىڭىزمۇ؟

دانگلار ئەگەر سۆھبەتنى مۇشۇ تەرىقىدە داۋاملاشتۇرىۋەرسە ئۆزىنىڭ بىر كۆڭۈلسىزلىككە قېلىشىنى چۈشەندى.

— گراف، — دېدى ئۇ، — مېنىڭ بۇ ئىشقا ئالدىرىمايۋاتقىنىمغا ھەيران بولۇشىڭىز تامامەن ئورۇنلۇق. كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىپ تۇرۇۋاتىمەن. ئىشەنسىڭىز، مەن ئۆزۈمنىڭ ئىنتايىن ئەپسۇسلىنىۋاتقىنىمەن، لېكىن بەك مۇھىم بولغان بەزى مەسىلىلەر مېنى مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلىۋاتىدۇ.

— بۇنىڭ ھەممىسى قۇرۇق باھانە، تەقسىر، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى گراف، — مېنىڭ ئورنۇمدا باشقا كىشى بولسا، مۇشۇ گەپلىرىڭىز بىلەن ئىشنى پۈتتۈرۈشى مۇمكىن، لېكىن گراف مورسېر سىز بىلەن بىرىنچى قېتىم يۈز كۆرۈشۈپ تۇرغان كىشى ئەمەس. مەن بىر كىشىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ۋەدىسىنى ئەسلەتسەم، ئۇ كىشى ئۆز ۋەدىسىدىن باش تارتقان شارائىتتا ھېچبولمىغاندا بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۇقۇپ بېقىش ھوقۇقۇم بار.

دانگلار قورقۇنچاق ئادەم ئىدى، لېكىن قورقۇنچاقلىقنى چاندۇرۇشنى خالىمايتتى. مورسېرنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ ئاجىز يېرىگە تەگدى.

— سەۋەبقۇ بار، — دېدى ئۇ.

— نېمىدېمەكچىسىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، سەۋەب بولغان بىلەن، بۇ سەۋەبنى سىزگە ئېيتىش تەس.

— ئويلاپ بېقىڭ، — دېدى مورسېر، — سىزنىڭ بۇنداق چالا گەپلىرىڭىزدىن قانائەت ھاسىل قىلالمايمەن. ھەر ھالدا شۇ نەرسە ئېنىق بولدىكى، سىز بىز بىلەن تۇغقانلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىشنى رەت قىلدىڭىز.

— يوقسۇ، تەقسىر، — دېدى دانگلار، — مەن پەقەت بۇ ئىشنى كېيىنگە قالدۇرماقچىمەن.

— ئەمىسە، ئاخىرى بىر كۈنى ئوچۇق - ئاشكارا رەت قىلىش جاۋابىڭىزنى ئاڭلىغۇچە ياۋاشلىق بىلەن كۈتۈپ ئولتۇرۇشۇم كېرەك ئىكەن - دە؟

— گراف، ئەگەر كۈتۈشنى مۇۋاپىق تاپمىسىڭىز، بۇ پىلانىمىزنى ئەمەلگە ئاشىمىدى دەپ ھېسابلىساق بولىدۇ.

گراف ئۆزىنىڭ تەكەببۇرلۇقى ۋە مىجەزىنىڭ ئىتتىكلىكىنى

تىزگىنلەۋېلىش ئۈچۈن لېۋىنى چىشلىدى. ئۇ، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئىتتىكلىك قىلسا، پەقەت ئۆزىنىڭلا كۈلكىلىك ئورۇنغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى. ئۇ، ئىشىك تەرەپكە ماڭدى - دە، توساتتىن ئويلىنىپ قېلىپ، يەنە قايتىپ كەلدى. گويا كى ئۇنىڭ يۈزىگە بىر قارا سايە چۈشكەندەك بولدى، چىرايىدىكى غۇرۇرى ھاقارەتلەنگەنلىك ئىپادىسى ئەمدى غۇۋا دىلىغۇللۇق ئالامەتلىرىگە ئالماشتى.

— ماڭا قاراڭ، قەدىرلىك دانگلار، — دېدى ئۇ، — سىز بىلەن بىز يېڭى تونۇشقان ئادەملەر ئەمەس. بىر - بىرىمىزگە بۇنداق قاتتىقلىق قىلساق بولمايدۇ. بۇ گەپلىرىڭىزنىڭ تېگى - تەكتىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشىڭىزنى سورايمەن. ئوغلۇمغا بولغان كۆز قارىشىڭىزنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزگىرىپ قالغانلىقىنى بىلىشىم كېرەكقۇ.

— بۇ ئىش شەخسەن ۋىكونتقا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس. سىزگە ئېيتالايدىغان گېپىم شۇ، — دېدى دانگلار. ئۇ، مورسېرنىڭ سەل يۇمشىغانلىقىنى كۆرۈپ يەنە كۆرەڭلەشكە باشلىغانىدى.

— ئەمىسە كىمگە مۇناسىۋەتلىك؟ — دەپ سورىدى مورسېر. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، ئاۋازى ئۆزگىرىپ كەتتى.

دانگلار ئۇنىڭ تەڭلىكتە قالغىنىنى پەملەپ، ئۇنىڭغا ئادەتتىكىدىن بەكرەك مەنمەنلىك بىلەن قارىدى.

— گەپنى ئېچىۋەتمىگىنىمگە رەھمەت دەڭ، — دېدى ئۇ.

مورسېر زورغا ھېسۇبلىنىغان غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

— بۇنى سوراشقا ھوقۇقۇم بار، — دېدى ئۇ، — گەپنىڭ توغرىسىنى ئېيتىشىڭىزنى تەلەپ قىلىمەن. مورسېر خانىمغا نارازىلىقىڭىز بارمۇ؟ ياكى مېنى ئانچە-مانچە دەمسىز؟ ۋە ياكى سىزنىڭ كۆز قاراشلىرىڭىز مېنىڭكىگە ئوخشىمامدۇ؟

— ئۇنداق ئەمەس، — دېدى دانگلار، — سىز بىلەن

ۆەدىلەشكەن چېغىمىزدا مەن بۇلارنى بىلەتتىم. بولدى، سوراۋمەيلى. سىزنى بۇنداق بىئارام قىلىپ قويغىنىمدىن ئەپسۇسلىنىمەن. ئەمدى بۇ گەپنى قويايلى. ئوتتۇرىدىكى يولنى تاللايلى، مۇناسىۋەتنىمۇ ئۆزۈۋەتمەيلى، مەجبۇرىيەتلەرگىمۇ تۆتۈش قىلايلى. ئالدىراپ نېمە قىلىمىز؟ مېنىڭ قىزىم تېخى ئەمدىلا 17 ياشقا كىردى. سىزنىڭ ئوغلىڭىز 21 ياشتا. ئالدىرىمايلى. يەنە بىر مەزگىل ئۆتسۇن. بۈگۈن ئېنىق بولماي تۇرغان مەسىلىلەر ئەتە ئايدىڭلىشىپ قېلىشى مۇمكىن. ئەڭ ئەجەللىك تۆھمەتنىمۇ بىر كۈندىلا ئاغدۇرۇلۇپ كېتىشى مۇمكىنغۇ.

— تۆھمەت؟ — دەپ خىتاب قىلدى مورسېر ئۆلگۈدەك تاتىرىپ كېتىپ، — ماڭا چاپلانغان تۆھمەت بارمىكەن؟

— سوراۋمەڭ دېدىمغۇ، گراف.

— ئەمىسە، سىزنىڭ رەت قىلىشىڭىزغا سۈكۈت قىلىپ تۇرسام بولامدۇ، تەقسىر؟

— بۇنداق رەت قىلىش ماڭىمۇ بەك ئېغىر تۇيۇلۇۋاتىدۇ، تەقسىر. شۇنداق، سىزگە قارىغاندا ماڭا تېخىمۇ ئېغىر تۇيۇلۇۋاتىدۇ، چۈنكى مەن سىز بىلەن قۇدا بولۇش شەرىپىنى ئۈمىد قىلىپ كەلگەنىدىم. ۋەھالەنكى، ئەمەلگە ئاشمىغان توي يىگىتكە قارىغاندا قىزنىڭ شەنىگە كۆپرەك داغ چۈشۈرىدۇ.

— ماقۇل، تەقسىر، بۇ گەپنى قويايلى. — دېدى مورسېر ۋە پەلەيلىرىنى زەردە بىلەن سىقىملىۋېلىپ چىقىپ كەتتى.

دانگلار شۇنىڭغا دىققەت قىلدىكى، مورسېر دانگلارنىڭ ۋەدىسىدىن يېنىۋالغانلىقى شەنىگە ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىنمۇ دېگەن مەسىلىنى بىر قېتىممۇ سوراشتا جۈرئەت قىلالمىدى.

شۇ كۈنى كەچتە دانگلار بىرنەچچە بۇرادىرى بىلەن ئۇزاق سۆھبەتلەشتى. باشتىن - ئاياغ ساراي ئۆيدە خانىملارغا ھەمراھ

بولغان كاۋالكانتى ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئەڭ ئاخىرىدا قايتتى.

ئەتىسى دانگلار ئۈيقۇدىن كۆزىنى ئېچىپلا گېزىتلەرنى سورىدى. گېزىتلەر كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ئۇ باشقىلىرىنى بىر چەتكە ئىتتىرىپ قويۇپ، «خالىس ئاۋاز» گېزىتىنى قولىغا ئالدى.

بۇ گېزىتنىڭ مۇھەررىرى بوشان ئىدى.

دانگلار گېزىتنى ئالدىراشلىق بىلەن ئاچتى - دە، باش ماقالىغا قاراپمۇ قويماستىن، خەۋەرلەرگە كۆز يۈگۈرتتى ۋە زەھەرخەندىلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، «يانسىنادىن خەۋەر» دېگەن سۆزلەر بىلەن باشلىنىدىغان ماقالىنى ئوقۇشقا كىرىشتى.

— ياخشى، — دېدى ئۇ، ماقالىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، — مانا، پولكوۋنىك فېرنان ھەققىدە يېزىلغان قىسقىغىنا ماقالە. بۇ ماقالە مېنى گراف مورسېرغا يۈزتۇرانە رەددىيە بېرىش ئۈچۈرىگەرچىلىكىدىن خالاس قىلىشى مۇمكىن.

دەل شۇ مەزگىلدە، يەنى ئەتىگەن سائەت توققۇزدا ئالبېر مورسېر باشتىن - ئاياغ قارا رەڭدە كىينىپ، ھەممە تۈگمىلىرى ئېتىلگەن، تاتىرىپ كەتكەن ۋە ھاياجانلانغان ھالدا گراف مونتې - كرىستونىڭ يېلىسەي دالىسىدىكى ئۆيىگە كەلدى.

— گراف يېرىم سائەت ئىلگىرى چىقىپ كەتكەنىدى، — دېدى دەرۋازىۋەن.

— باتستېننى بىللە ئېلىپ كەتتىمۇ؟ — دەپ سورىدى مورسېر.

— ياق جانابىي ۋىكونت.

— ئەمىسە، باتستېننى چاقىرىپ قويۇڭ. دەيدىغان گېپىم بار.

دەرۋازىۋەن باتستېننى چاقىرىش ئۈچۈن كىرىپ كېتىپ، بىر مىنۇتتىن كېيىن ئۇنى باشلاپ چىقتى.

— دوستۇم، — دېدى ئالبېر، — كاجلىق قىلىپ كەتمەي تۇرۇۋالغىنىمنى ئەپۇ قىلىڭ، لېكىن مەن شەخسەن سىزدىن ئۇقۇپ باقماقچىدىم، گراف راستىنلا ئۆيدە يوقمۇ؟

— يوق، تەقسىر، — دېدى باتىستېن.

— مەن ئۇچۇنمۇ يوقمۇ؟

— گراف ھەر دائىم سىزنى كۆرگەندە قانچىلىك خۇشال بولىدىغانلىقىنى بىلىمەن، مەن سىزنى ھەرگىزمۇ باشقىلار بىلەن بىر قاتاردا قويمايمەن.

— گرافقا مۇھىم ئىشىم بار ئىدى. ئۇ قاچان قايتىپ كېلەر؟

— كېچىكمەي قايتىپ كېلەر دەپ ئويلايمەن. ئەتىگەنلىك تامىقىنى سائەت ئونغا بۇيرۇپ قويغانىدى.

— ئەمىسە مەن يېلىسەي دالىسىنى بىر قۇر ئايلىنىپ كېلەي. سائەت ئوندا يەنە كېلىمەن. گراف مەندىن بالدۇر كېلىپ قالسا، مېنى كۈتۈپ تۇرسۇن، ئېيتىپ قويۇڭ.

— خوپ، تەقسىر.

ئالبېر ئۆزى كىرا قىلىپ كەلگەن ھارۋىنى گرافنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا قالدۇرۇپ، پىيادە مېڭىپ كەتتى. «تۇل ئايالالار كوچىسى» دىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئۇ مىلتىق ئېتىش مەشقى قىلىنىدىغان جايىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا گرافنىڭ ھارۋىسى تۇرغانلىقىنى كۆردى ۋە يېقىن كېلىپ، ھارۋىكەشنى تونۇدى.

— گراف مەشق مەيدانىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى ئالبېر.

— شۇنداق، تەقسىر، — دېدى ھارۋىكەش.

دەرۋەقە، ئالبېر مەشق مەيدانىغا يېقىنلاپ كەلگەندە ئوق ئاۋازلىرىنى ئاڭلىدى. ئۇ، ئىچكىرىگە كىردى ۋە ئالدىنقى دەرەخلىق ھويلىدا بۇ يەرنىڭ خىزمەتكارىنى ئۇچراتتى.

— ئەپۇ قىلىڭ، ۋىكونت ئەپەندى، — دېدى خىزمەتكار،

— بىردەم كۈتۈپ تۇرسىڭىز قانداق بولارىكىن؟

— نېمە ئۈچۈن، فىلىپ؟ — دەپ سورىدى ئالبېر. ئۇ، بۇ يەرگە دائىم كېلىپ تۇراتتىي، شۇڭا بۇنداق توسقۇنلۇققا دۇچ كېلىپ، ھەيران بولغانىدى.

— چۈنكى، ھازىر مەشق قىلىۋاتقان كىشى پۈتۈن مەشق مەيدانىنى ئۆزى يالغۇز ئىجارىگە ئېلىۋالدى. ئۇ، ھېچقانداق ۋاقىتتا باشقا كىشىلەرنىڭ ئالدىدا تاپانچا ئاتمايدۇ.

— ھەتتا سىزنىڭ ئالدىڭىزدىمۇ ئاتمامدۇ، فىلىپ؟

— ھەئە، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن مۇشۇ يەردە تۇرۇۋاتىمەن — دە.

— ئۇنىڭغا تاپانچىنى كىم ئوقلاپ بېرىۋاتىدۇ؟

— ئۆزىنىڭ مالىيى.

— قارا تەنلىكمۇ؟

— نېگر.

— ھە، شۇ ئىكەن — دە.

— ئۇ جانابنى تونۇمسىز؟

— مەن شۇ كىشىنى ئىزلەپ كەلدىم، ئۇ مېنىڭ دوستۇم.

— ھە، ئەمىسە، بۇ باشقا گەپ. مەن ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويايي.

ئەجەبلىنىشنى باسالماي تۇرغان فىلىپ دەرھال مەشق مەيدانىغا كىرىپ كەتتى. كۆپ ئۆتمەي بوسۇغىدا مونتې-كرىستو پەيدا بولدى.

— بۇ يەرگە ئۇسۇپ كىرگىنىمنى ئەپۇ قىلىڭ، گراف، — دېدى ئالبېر، — لېكىن ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتىپ قويۇشۇم كېرەككى، خىزمەتكارلىرىڭىزدا گۇناھ يوق. مەن ئۆزۈم مۇشۇنداق جاھىللىق قىلىپ تۇرۇۋالدىم. ئۆيىڭىزگە بارغانىدىم. خىزمەتكارلىرىڭىز سىزنىڭ سەيلە قىلىشقا چىقىپ كەتكەنلىكىڭىزنى ۋە

سائەت ئوندا ئەتىگەنلىك تاماققا كېلىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتىشتى. مەنمۇ سائەت ئونغىچە ئايلىنىپ كېلەي دەپ، بۇ يەردە سىزنىڭ ھارۋىڭىزنى كۆرۈپ قالدىم.

— مەن بۇ گەپتىن شۈنى مەنۇنىيەت بىلەن ھېس قىلدىمكى، سىز مەن بىلەن بىللە غىزالانغىچا كەلگەن ئوخشايسىز.

— رەھمەت سىزگە، ھازىر غىزانى ئويلىغۇدەك ھالىم يوق. باشقا بىر ۋاقىتتا سىز بىلەن غىزالانسام مۇمكىن، بىراق ئۇ چاغدا ئۇلپەتچىلىكىمىز ئانچە كۆڭۈللۈك بولمايدۇ!

— بۇ نېمىدېگىنىڭىز؟ چۈشىنەلمىدىم.

— قەدىرلىك گراف، مەن بۈگۈن دۇئېلغا چىققىمەن.

— سىز؟ نېمە ئۈچۈن؟

— ئەلۋەتتە، سوقۇشۇش ئۈچۈن ـ دە!

— بۇنى بىلدىم، لېكىن نېمىسە سەۋەبتىن؟ ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن سوقۇشۇش مۇمكىنغۇ.

— مېنىڭ غۇرۇرۇمغا دەخلى يەتتى.

— بۇ جىددىي ئىش ئىكەن.

— ھەقىقەتەن جىددىي ئىش. شۇنىڭ ئۈچۈن سىزدىن ياردەم سوراپ كەلدىم.

— قانداق ياردەم؟

— مېنىڭ سېكۇندانتىم بولۇپ بەرسىڭىز.

— بۇ ئويلىشىدىغان ئىش ئەمەس. بۇ گەپنى بۇ يەردە قىلىش ئەپسىز، بىزنىڭكىگە بارايلى. ئەلى، ماگا سۇ بەرگىن.

گراف يەڭلىرىنى تۈرۈپ، مەشق مەيدانىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى قول يۇيىدىغان كىچىك خانىغا كىرىپ كەتتى.

— بۇياقتا كىرىڭا، ژىكونت، — دەپ پىچىرلىدى فىلىپ، — بۇنى كۆرۈپ بېقىڭا، ھەيران قالىسىز.

مورسېر مەشق مەيدانىغا كىردى. قارىغا ئېلىش تاختىيىدا

نىشانلارنىڭ ئوڕتىغا قارتىلار چاپلاپ قويۇلغانىدى. مورسېرغا يېراقتىن قارىغاندا، گويا رەسىملىك قارتىلاردىن باشقا تۈزدىن ئونلۇققىچە بولغان ھەممە قارتىلار چاپلانغاندەك كۆرۈندى.

— سىز پىكىمبەت ئويىنىغانسىدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى ئالبېر.

— ياق، — دېدى گراف، — رەسىملىك قارتىلارنى تولۇقلىدىم.

— تولۇقلىدىم؟

— ھەئە. كۆردىڭىزمۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى تۈز بىلەن ئىككىلىك. مېنىڭ ئاتقان ئوقلىرىم ئۇلاردىن ئۈچلىك، بەشلىك، يەتتىلىك. سەككىزلىك، توققۇزلۇق ۋە ئونلۇقلارنى تولۇقلاپ ياسىدى.

ئالبېر يېقىن بېرىپ قارىدى. ھەقىقەتەن، ئوقلار تۈز سىزىق بويىچە ۋە ئوخشاش ئارىلىقلارنى قالدۇرۇپ، كىم بەلگىلەرنى تولۇقلىغان بولۇپ، شۇ بەلگىلەرنىڭ بولۇشقا تېگىشلىك ئورۇنلىرىنى تېشىپ ئۆتكەنىدى.

بۇنىڭدىن باشقا، ئالبېر قارىغا ئېتىش تاختىسىنىڭ ئەترابىدىن ئۈچ قارلىغاچنى تېرىۋالدى. بۇ قارلىغاچلار ئېھتىياتسىزلىق قىلىپ، گرافنىڭ ئوقىغا يەتكۈدەك ئارىلىققا ئۇچۇپ كېلىپ قالغانىدى.

— ئوھوي! — دەپ ۋارقىراپ تاشلىدى ئالبېر.

— بۇنىڭ نېمىسى بار، قەدىرلىك ژىكونت، — دېدى مونتې ـ كرىستو، ئەلى سۇنۇپ بەرگەن لۆڭگە بىلەن قوللىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، — بوش ۋاقىتلارنى بىرەر مەشغۇلات بىلەن ئۆتكۈزۈش كېرەك ـ دە. ھە، قېنى، يۈرۈڭ، مەن سىزنى ساقلاپ تۇرۇۋاتىمەن.

ئۇلار مونتې ـ كرىستونىڭ يېتۈنغا ئولتۇرۇپ، بىرنەچچە

مىنۇت ئىچىدىلا 30 - دومۇرلۇق قورۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا يېتىپ كېلىشتى.

مونتې - كرىستو مورسېرنى ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى ۋە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. ئىككىيلەن ئولتۇرۇشتى.

— ئەمدى خاتىرجەم پاراڭلىشايلى، — دېدى مونتې - كرىستو.

— ئۆزىڭىز كۆرۈۋاتىسىز، مەن تامامەن خاتىرجەم.

— سىز كىم بىلەن سوقۇشماقچى بولۇۋاتىسىز؟

— بوشان بىلەن.

— ئۇ سىزنىڭ دوستىڭىزغۇ.

— سوقۇشىدىغان ئىش ھامان دوستلارنىڭ ئىچىدىن چىقىدۇ.

— شۇنداقتىمۇ، بۇنىڭ سەۋەبى بولۇشى كېرەك.

— سەۋەب بار.

— ئۇ نېمە قىلدى؟

— تۇنۈگۈن ئاخشام ئۇنىڭ گېزىتىدە... مانا، ئۆزىڭىز ئوقۇپ بېقىڭ.

ئالبېر مونتې - كرىستوغا گېزىتنى بەردى. مونتې - كرىستو تۆۋەندىكىنى ئوقۇدى:

«يانىنادىن خەۋەر:

بىز ھازىرغا قەدەر ھېچكىمگە مەلۇم بولمىغان يېڭى ھەر ھالدا ھېچكىم تەرىپىدىن ئېلان قىلىنمىغان بىر ئىشتىن خەۋەر تاپتۇق. شەھەرنى قوغداۋاتقان قورغانلار ۋەزىر ئەلى تەبەلىنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن فېرنان ئىسىملىك بىر فرانسۇز ئوفىتسېرى تەرىپىدىن تۇرکلەرگە سېتىۋېتىلگەن».

— بۇنىڭدا سىزنى خاپا قىلغۇدەك نېمە گەپ بار؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— نېمە گەپ بار دېگىنىڭىز قانداق گەپ؟

— يانىنا قورغانلىرى فېرنان ئىسىملىك ئوفىتسېر تەرىپىدىن سېتىۋېتىلگەن بولسا، بۇنىڭغا سىزنىڭ نېمە مۇناسىۋىتىڭىز بار؟

— شۇنداق مۇناسىۋىتىم بارىكى، مېنىڭ ئاتام گراف مورسېرنىڭ ئىسمى فېرنان.

— ئاتىڭىز ئەلى پاشانىڭ خىزمىتىدە بولغانمىدى؟

— شۇنداق. ئۇ، گرېتسىيىنىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۈرەش قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ گېزىت خەۋىرى تۆھمەت.

— توختاڭا، قەدىرلىك ۋىكونت، تۈزۈكرەك سۆزلىشەيلى.

— مەرھەمەت.

— ئېيتىڭا، ئوفىتسېر فېرنان بىلەن گراف مورسېرنىڭ بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى فرانسىيەدە كىم بىلىدۇ؟ خاتالاشمىسام، يانىنا 1822 - يىلى 1823 - يىلى مۇنقەرز قىلىنغان. ئەمدى ھازىر يەنە كىم يانىناغا قىزىقىپ قاپتۇ؟

— بۇ گەپنىڭ رەزىللىك يېرى شۇ ئەمەسمۇ. شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ھېچقانداق گەپ يوق، ئەمدى ئۇشتۇمتۇتلا ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارنى چۈۋۈپ چىقىشتى. بۇنداق قىلىشتىكى قىسمەن ماجرا تۇغدۇرۇش ۋە يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئادەمنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرۈشنى قەستلىگەنلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. مەن ئاتامنىڭ ئىسمىغا ۋاريىلىق قىلدىغان ئادەم. شۇڭا، بۇ ئىسمىغا ھەتتا گۇمانىنىڭ سايىسى چۈشۈپ قېلىشنىمۇ خالىمايمەن. مەن بوشاننىڭ ئالدىغا سېكۇندانتلىرىمنى ئەۋەتىمەن. ئۇ، مۇشۇ ماقالە بېسىلغان گېزىتنىڭ ئۆزىدە بۇ خەۋەرنى رەت قىلسۇن.

— بوشان هېچنېمنى رەت قىلمايدۇ.

— ئۇنداق بولسا، ئۇنىڭ بىلەن سوقۇشمەن.

— ياق، سىلەر سوقۇشمايسىلەر، چۈنكى ئۇ سىزگە گرېتسىيە ئارمىيىسىدە فېرنان ئىسىملىك ئوفىتسېرلاردىن 50 — 60 ى بولغان بولۇشى مۇمكىن دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

— مەيلى. بەرىبىر سوقۇشىمىز. مەن ئۇنى بۇنداقلا قويىۇۋەتمەيمەن... مېنىڭ ئاتام مەرد پىدائىي جەڭچى، ئۇنىڭ ئىسمى شەرەپلىك ئىسىم...

— ئەمىسە ئۇ: «بۇ فېرنان سىلەن خۇددى شۇنداقلا فېرنان ئىسىملىك گراف مورسېرنى بىر ئادەم ئەمەس دېيىشكە ئاساسىمىز بار» دەپ يازسۇن.

— مېنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنىم مەقسىي، تولۇق ئاقلاش. ئۇنداق گەپلەرگە قانائەت قىلمايمەن!

— ئەمسە ئۇنىڭغا سېكۇندانتلارنى ئەۋەتەمسىز؟

— شۇنداق.

— ئۇنداق قىلماڭ.

— دېمەك، سىز ماڭا ياردەم قىلمايدىكەنسىز — دە؟

— مېنىڭ دۇئېلغا بولغان كۆزقارىشىمنى ئۆزگەرتمەس بىلىسىزغۇ. مەن بۇ ھەقتە سىزگە رەسمدا سۆزلەپ بەرگەنىدىم. يادىڭىزدا بارمۇ؟

— شۇنداقتىمۇ قەدىرلىك گراف، مەن تېخى بۇگۈنلا سىزنىڭ تاپانچا ئېتىشنى مەشق قىلىۋاتقىنىڭىزنى كۆردۈمغۇ. بۇ مەشغۇلاتىڭىز كۆز قارىشىڭىز بىلەن ئانچە باغلاشمايدۇ.

— قەدىرلىك دوستۇم، ھېچقانداق ۋاقتىتا كىشىلەردىن ئايرىمچە بولۇۋالغىلى بولمايدۇ. سارالارنىڭ ئارىسىدا ياشىساڭ ئۆزۈڭمۇ سارال بولۇشىنى ئۆگىنىۋېلىشىڭ كېرەك. ئادەم ھەر قەدەمدە بىر ھاماقەت تەلۈگە ئۇچراپ قېلىشى مۇمكىن. خۇددى

سىز بوشان بىلەن سوقۇشماقچى بولغانىدەك، مەن بىلەن سوقۇشمەن دەيدىغان ئادەم چىقىپ قېلىشى ۋە قاملاشمىغان بىر سەۋەبنى ئويدۇرۇپ چىقىپ، مېنى دۇئېلغا چاقىرىشى ياكى ئال دىمغا سېكۇندانتلارنى ئەۋەتىشى مۇمكىن ياكى بولمىسا، جامائەتچىلىك ئىچىدە ماڭا ھاقارەت كەلتۈرۈشى مۇمكىن. مەن بۇنداق تەلۈنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە مەجبۇر بولىمەن.

— دېمەك، سىز ئۆزىڭىزنىڭ دۇئېلغا چىقىش ئېھتىمالىڭىزنى چەتكە قاقمايدىكەنسىز — دە؟

— ئەلۋەتتە!

— ئۇنداق بولسا، نېمە ئۈچۈن مېنى سوقۇشماسلىققا دەۋەت قىلمىسىز؟

— مەن سىزگە سوقۇشماسلىق كېرەك دېمىدىم. دېمەكچى بولغىنىم، دۇئېل دېگەن ئويىنشىدىغان ئىش ئەمەس. شۇڭا، ئوبدان ئويلىنىپ بېقىش كېرەك.

— بوشان مېنىڭ ئاتامغا ھاقارەت كەلتۈرگەندە ئويلىنىپ بېقىپتىمۇ؟

— ئۇ ئويلىنىپ باقمىغان بولسىمۇ ۋە بۇ خەۋەرنىڭ چىنلىقىنى ئېتىراپ قىلسىمۇ، سىزنىڭ ئۇنىڭغا خاپا بولۇشىڭىز توغرا ئەمەس.

— قەدىرلىك گراف، سىز بەك شەپقەتلىك ئىكەنسىز!

— سىز تولىمۇ تەرسا ئىكەنسىز. پەرەز قىلايلى... ئاڭلاۋاتامسىز، پەرەز قىلايلى، دەۋاتىمەن... لېكىن، ماڭىمۇ خاپا بولۇپ يۈرمەڭ جۇمۇ.

— قېنى، سۆزلەڭ.

— پەرەز قىلايلى، خەۋەردىكى گەپ توغرا بولۇپ قالسا...

— ئوغۇل بولغۇچى كىشى ئۆز ئاتىسىنىڭ شەنىگە نۇقسان يېتىدىغان پەرەزلەرگە يول قويمايدۇ.

— بىزنىڭ دەۋرىمىزدە نۇرغۇن ئىشلارغا يول قويۇلىدىغان بولۇۋاتىدۇ.
— دەۋرىمىزنىڭ ئىللىتى ئەنە شۇنىڭدا.
— سىز بۇ ئىللەتنى تۇزەتمەكچىمۇ؟
— ھەئە ماڭا مۇناسىۋەتلىك ئىشلاردا ئىللەت بولسا، تۇزىتىمەن.
— سىزنىڭ بۇنداق قاتتىقلىقىڭىزنى بىلمەپتىكەنمەن.
— شۇنداق ياردىتىلىپ قاپتىمەن.
— ياخشى نىيەتلىك مەسلىھەتلەرنىمۇ ئاڭلىمامسىز؟
— يوقسۇ، دوستلارنىڭ مەسلىھەتلىرىنى ئاڭلايمەن.
— مېنى دوست دەپ ھېسابلامسىز؟
— شۇنداق.
— ئۇنداق بولسا، بوشانغا سېكۇندانتلارنى ئەۋەتىشتىن ئاۋۋال بۇ ئىشنى سۇرۇشتۇرۇپ بېقىڭ.
— كىمدىن سۇرۇشتۇرىمەن؟
— گايىدەدىن سوراپ باقسىڭىزمۇ بولىدۇ.
— بۇ ئىشقا ئايالالارنى ئارىلاشتۇرامدىم؟ ئۇ ماڭا نېمە دېيىشى مۇمكىن؟
— ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ مەغلۇپ بولۇشىدا ۋە ئۆلۈشىدە سىزنىڭ ئاتىڭىزنىڭ گۇناھى يوقلۇقىنى ئېيتىشى مۇمكىن. ياكى بەزى مەسىلىلەرنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشى مۇمكىن. ناۋادا ئاتىڭىز سەۋەنلىك قىلسىپ...
— قەدىرلىك گراف، سىزگە ئېيتتىممۇ، بۇنداق پەرەزلەرگە يول قويمايمەن.
— ئەمىسە، بۇ ئۇسۇلنى قوبۇل قىلمامسىز؟
— قوبۇل قىلمايمەن.
— قەتئىي قوبۇل قىلمامسىز؟

— قەتئىي!
— ئۇنداق بولسا، سىزگە يەنە ئەڭ ئاخىرقى بىر مەسلىھەتىم بار.
— ماقۇل، ئەمما بۇ ئەڭ ئاخىرقى مەسلىھەت بولسۇن.
— ياكى گەپ قىلمايلا قويايمۇ؟
— ياق، سۆزلەڭ.
— بوشانغا سېكۇنداتتىلارنى ئەۋەتمەڭ.
— نېمىشقا؟
— ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزىڭىز بېرىڭ.
— بۇ ھېچقانداق قائىدىگە سىغمايدىغان ئىش.
— سىزنىڭ بۇ ئىشىڭىزمۇ باشقا ئىشلارغا ئوخشمايدۇ.
— نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا شەخسەن ئۆزۈم بېرىشىم كېرەك؟
— چۈنكى، شۇنداق قىلسىڭىز ھەممە گەپ بوشان بىلەن ئىككىلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىلا قالىدۇ.
— چۈشەنمىدىم.
— بۇ بەك ئېنىق گەپقۇ. ئەگەر بوشان گېزىت خەۋىرىنى رەت قىلىشقا ماقۇل بولسا، ئۇنىڭ بۇ ئىشنى ئۆز رازىلىقى بىلەن قىلىشىغا يول قويىسىز ۋە شۇنىڭ بىلەن، مەقسىتىڭىزگە يېتىسىز. ئەگەر ئۇ ئۇنىمىسا، بۇ سىرىڭىزنى باشقىلارغا ئېيتىشقا ھامان ئۇلگۈرىسىز.
— باشقىلارغا ئەمەس، دوستلارغا.
— بۈگۈنكى دوستلار ئەتە دۈشمەن بولۇشى مۇمكىن.
— قويۇڭ بۇ گەپنى!
— بوشانچۇ؟
— شۇنداق قىلىپ...
— شۇنداق قىلىپ، ئېھتىياتچان بولۇڭ.

— دېمەك بوشانىڭ ئالدىغا ئۆزۈم بارسام بولمىدىگەن ـ دە؟

— ھەئە.

— يالغۇز بارامدىم؟

— يالغۇز ببرىڭ. ئادەم ئۆز غۇرۇرىنى ھمايە قىلماقچى بولسا، غۇرۇرغا تاقىشىدىغان ئىشلارغا ئارتۇقچە كىشىلەرنى ئارىلاشتۇرۇشنىڭ ھاجتى يوق.

— بۇ گېپىڭىز توغرا.

— ناھايىتى خۇشالمەن.

— يالغۇز باراي.

— بېرىڭ، لېكىن بارمايلا قويىڭىز تېخىمۇ ياخشى بولاتتى.

— ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

— مەيلى، ھەرھالدا بۇ سىز قىلماقچى بولغان ئىشتىن ياخشىراق.

— لېكىن، ھەرقانچە ئېھتىياتچان بولسامۇ، قولۇمدىن كېلىدىغان چارە ـ تەدبىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىشلىتىپ باقسامۇ، يەنىلا دۇئېلغا چىقىشقا توغرا كەلسە، ماڭا سىكۇندانت بولامسىز؟

— قەدىرلىك ۋىكونت، — دېدى مونتې ـ كرىستو جىدىيلىك بىلەن، مېنىڭ سىزگە يارىدىم قىلىشقا تەييار تۇرىدىغانلىقىمنى ئۆز ئەھلىيىتىڭىزدە بىر قېتىم كۆرگەنسىدىڭىز، لېكىن ھازىر مۇمكىن بولمايدىغان يارەدىمنى سوراۋاتىسىز.

— نېمىشقا؟

— كېپىنرەك بىلىپ قالارسىز.

— ئۇنىڭىچە قانداق قىلىشىم كېرەك؟

— ئۇنىڭىچە بۇ گەپنى ئۆز ئىچىڭىزدىلا بىلىپ تۇرۇڭ.

— ماقۇل، سىكۇندانتلىقتا فرانس بىلەن شاتو ـ رېنونى چاقىراي.

— شۇنداق قىلىڭ، فرانس بىلەن شاتو ـ رېنونى چاقىرىڭ.

— سوقۇشۇشقا چىقىدىغان بولۇپ قالسام، ماڭا قىلىچۇازلىق ياكى تاپانچا ئېتىشنى ئوبدانراق ئۆگىتىپ قويامسىز؟

— ياق، بۇمۇ مۇمكىن ئەمەس.

— ئاجايىپ غەلىتە ئادەم ئىكەنسىز! دېمەك، ھېچقانداق ئىشقا ئارىلىشىنى خالىمايدىكەنسىز ـ دە؟

— ھېچقانداق ئىشقا ئارىلاشمايمەن.

— ئەمىسە بۇ گەپنى قويايلى. خەير ـ خوش، گراف.

— خەير ـ خوش، ۋىكونت.

ئالبېر شىلەپىسىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. دەرۋازا ئالدىدا ئۇنى كىرا ھارۋىسى كۈتۈپ تۇراتتى. ئالبېر غەزىپىنى بېسىۋېلىشقا تىرىشىپ، بوشانىڭ ئۆيىگە باردى. بوشان تەھرىر بۆلۈمىگە كەتكەنىدى. ئالبېرمۇ شۇ يەرگە باردى.

بوشان قاراڭغۇ. توپا بېسىپ كەتكەن ئىشخانىدا ئولتۇراتتى. تەھرىرلىك ئىش ئورۇنلىرى ھەمىشە شۇنداق بولغان ۋە بۇندىن كېيىنمۇ شۇنداق بولىدۇ. ئۇنىڭغا ئالبېر مورسېرنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىشتى. ئۇ، بۇئىسمىنى ئىككى قېتىم قايتىلاپ سوردى. ئاندىن، يەنىلا ئىشەنگۈسى كەلمىگەن ھالدا ۋارقىردى:

— كىرىڭ!

ئالبېر كىردى.

بوشان دوستىنى كۆرۈپ ئىنتايىن ھەيران بولدى. ئالبېر ئىشخانىنىڭ سىرلانغان تاختىيى تۈستىگە دەستە ـ دەستە قىلىپ قويۇلغان قەغەزۋە، ھەرخىل ئۇچۇرلىشىدىكى گېزىتلەرنىڭ تارىسىدىن قولاشمىغان ھالدا ئۆتۈپ كەلدى.

— بۇياققا كېلىڭ، بۇياققا كېلىڭ، قەدىرلىكىم، — دېدى ئۇ ئالبېرغا قولىنى ئۇزىتىپ، — قانداق شامال سىزنى

ئۇچۇرتۇپ كەلدى؟ بارماق بالدەك① ئادىشپ قالدىڭىزمۇ ياكى ئىچىڭىز پۇشۇپ، مەن بىلەن غىزالىنىش ئۇچۇن كەلدىڭىزمۇ؟ ئورۇندۇقتىن بىرنى ئەكىلىپ ئولتۇرىڭا. ئەنە، ئاۋۇ گىران گۈلىنىڭ يېنىدا بىر ئورۇندۇق تۇرىدۇ. مەن پەقەت ئاشۇ گۈلگە قارىساملا گىپزىتتىن باشقا نەرسىلەرنىڭمۇ بارلىقىنى ھېس قىلمىدىم.

مەنمۇ دەل سىزنىڭ گىپزىتىڭىزنىڭ سەۋەبىدىن كەلدىم، — دېدى ئالبىر.

— سىز؟ نېمە بولدى؟

— سىزنىڭ رەت قىلىشىڭىزنى تەلەپ قىلمەن.

— رەت قىلىش؟ نېمىنى رەت قىلمەن؟ ھە، ئولتۇرۇڭا.

— رەھمەت، — دېدى ئالبىر يېنىككىنە ئېگىلىپ قويۇپ.

— ئوچۇقراق سۆزلىسىڭىزچۇ؟

— ئائىلىمىزنىڭ بىر ئەزاسىنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرىدىغان بىر خەۋەرنى رەت قىلىشىڭىزنى خالايمەن.

— بۇ قانداق گەپ؟ — دېدى بوشان ھەددىدىن تاشقىرى ئەجەبلەنگەن ھالدا، — قانداق خەۋەر؟ بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

— يانمىنادىن ئالغان خەۋرىڭىز.

— يانمىنادىن؟

— ھەئە، گېپىمنى چۈشەنمىدىڭىزمۇ نېمە؟

— ئەزىزىم خۇدا... باتىست، تۇنۇگۈنكى گىپزىتنى ئەكىرىپ بېرىڭ! — دەپ ۋارقىرىدى بوشان.

— كېرەك ئەمەس، گىپزىتنى مەن ئەكەلدىم.

بوشان ئوقۇدى:

① مەلۇم بىر چۆچەكتىكى بوي - تۇرقى بارماقچىلىك كىچىكىنىڭ بالىسى دېمەكچى — ت.

«يانمىنادىن خەۋەر» — ۋەھاكازا...

— بۇنىڭ جىددىي مەسىلە ئىكەنلىكىنى ئەمدى چۈشەنگەنسىز؟

— ئۇ ئوفىتسېر سىزنىڭ تۇغقىنىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى مۇخبىر.

— ھەئە، — دېدى ئالبىر قىزىرىپ كېتىپ.

— ئۇنداقتا، سىز ئۇچۇن نېمە قىلىپ بېرىشىمنى خالايسىز؟

— گىپزىتتە بۇ خەۋەرنى رەت قىلىشىڭىزنى خالايتتىم، بوشان.

بوشان دوستانە رەۋىشتە ئالبىرغا سىنچىلاپ قارىدى.

— ئالدىرىماڭ، تۇزۇكرەك سۆزلىشەيلى، — دېدى ئۇ، — بىر خەۋەرنى رەت قىلىش دېگەن ئادەتتىكى ئىش ئەمەس. ئولتۇرۇڭ، بۇ خەۋەرنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ باقاي.

ئالبىر ئولتۇردى. بوشان، دوستىنىڭ غەزىپىنى قوزغىغان قۇرلارنى بىرىنچى قېتىمقىدىنمۇ زەڭ قويۇپ ئوقۇپ چىقتى.

— ئۆزىڭىز كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىز، — دېدى ئالبىر قاتتىق ھەتتا كەسكىن تەلەپپۇز بىلەن، — سىزنىڭ گىپزىتىڭىزدە مېنىڭ ئائىلەمنىڭ بىر ئەزاسىغا ھاقارەت قىلىندى. شۇڭا، ئۇ خەۋەرنىڭ رەت قىلىنىشىنى تەلەپ قىلىمەن.

— سىز... تەلەپ...

— شۇنداق، تەلەپ قىلىمەن.

— سۆز قىستۇرۇشۇمغا ئىجازەت قىلغايسىز، قەدىرلىك ۋەكونت، سىز ئۇستا دىپلوماتلا ئەمەس ئىكەنسىز.

— دىپلوماتلا بولۇشقا ھەۋىسىم يوق، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى ئالبىر ئورنىدىن تۇرۇپ، — مەن بۇ خەۋەرنىڭ رەت قىلىنىشىنى تەلەپ قىلىمەن ۋە بۇ مەقسىتىمگە چوقۇم يېتىمەن. سىز مېنىڭ دوستۇم، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئالبىر

بوشانىڭ نارازىلىق بىلەن بېشىنى كۆتۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ، — شۇڭا. مېنىڭ تەرسالىقىمنى چۈشىنىسىز دەپ ئويلايمەن.

— مەن سىزنىڭ دوستىڭىز، مورسېر. لېكىن يەنە مۇشۇنداق تەلەپپۇزدا سۆزلەيدىغان بولسىڭىز، بۇ دوستلۇقنى ئۈزۈپ قېلىشىم مۇمكىن... بولدى، تاكاللاشمايلى... سىز ھايا-ھانا-لىنسىپ، ئاچچىقلىنىپ قاپسىز... ئېيتىڭا، ئۇ فېرنان سىزنىڭ نېمىڭىز بولىدۇ؟

— مېنىڭ ئاتام، — دېدى ئالبېر، — فېرنان موندېگو، گراف مورسېر، پېشقەدەم جەڭچى. ئۇ 20 قېتىملىق جەڭگە قاتناشقان. مانا ئەمدى ئۇنىڭ نامىغا قارا چاپلىماقچى بولىشۋاتىدۇ.

— ئاتىڭىز؟ — دېدى بوشان، — ھە، ئۇنداق بولسا، بۇ باشقا گەپ. نېمە ئۈچۈن بۇنچىلىك غەزەپلىنىپ كەتكىنىڭىزنى چۈشەندىم، قەدىرلىك ئالبېر... قېنى، يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ باقايچۇ...

ئۇ، ئەمدى خەۋەردىكى ھەربىر سۆزنى ئوبدان ئويلىنىپ، يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ چىقتى.

— بۇنىڭدا ئاشۇ فېرناننى سىزنىڭ ئاتىڭىز دېگەن گەپ يوققۇ؟ — سورىدى بوشان.

— ئۇنداق گەپ يوق، بىلمەن. لېكىن باشقىلار شۇنداق دەپ ئويلاپ قېلىشى تۇرغان گەپ. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ خەۋەرنىڭ رەت قىلىنىشىنى تەلەپ قىلىۋاتىمەن.

بوشان «تەلەپ قىلىۋاتىمەن» دېگەن سۆزلەر ئېيتىلغاندا ئالبېرغا كۆزىنى كۆتۈرۈپ قارىدى — دە، يەنە دەرھال پەسكە قارىۋالدى ۋە بىر ھازا ئويلىنىپ قالدى.

— رەت قىلامسىز؟ — دەپ سورىدى ئالبېر بارغانسېرى غەزىپى ئۆرلەپ، لېكىن يەنىلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ.

— ھەئە، — دېدى بوشان،

— خۇدايغا شۈكۈر! — دېدى ئالبېر.

— بىراق، بۇ خەۋەرنىڭ يالغان ئىكەنلىكى ئېنىقلانغاندىن كېيىن رەت قىلىمەن.

— نېمە؟

— شۇنداق، بۇنى ئېنىقلاش كېرەك. مەن ئۆزۈم ئېنىقلايمەن.

— بۇنىڭ ئېنىقلىغۇدەك نېمىسى بار، تەقسىر؟ — دېدى ئالبېر، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن، — ئەگەر سىز ئۇ خەۋەر ئاتام-غا مۇناسىۋەتسىز دەپ قارىسىڭىز نەق گەپنى قىلىڭ، ئەگەر ئۇ خەۋەر ئاتام توغرۇلۇق يېزىلغان دەپ ئويلىسىڭىز مېنىڭ دۈشمىنىمگە چىقىش تەلىپىمنى قانائەتلەندۈرۈڭ.

بوشان ئالبېرغا شۇنداق بىر كۆلۈمسىرەش بىلەن قارىدىكى بۇ كۆلۈمسىرەشكە ھەر خىل مەنىلەرنى بېرىشكە بولاتتى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ، — ماڭا مۇشۇ گەپنى قىلىش ئۈچۈن، مېنى دۈشمىنىمگە چاقىرىش ئۈچۈن كەلگەن بولسىڭىز، گەپ-نى شۇنىڭدىنلا باشلىسىڭىز بولماسمىدى. دوستلۇق توغرىسىدا گەپ سېتىپ نېمە قىلاتتىڭىز؟ ئۇنداق قۇرۇق گەپلىرىڭىزنى ئاڭ-لاپ ئولتۇرغىنىمغا يېرىم سائەت بولدى. شۇنداق قىلىپ، مۇشۇ يولغا ماڭماقچى بولىدىكەنسىزمۇ؟

— شۇنداق. ئەگەر بۇ رەزىل تۆھمەتنى يوققا چىقارماي-دىغان بولسىڭىز شۇنداق قىلىمەن!

— قاينىپ كەتمەي تۇرۇڭ! فېرنان موندېگو ژىكونت مور-سېر ئەپەندى، تەھدىت سالماي سۆزلىشىڭىزنى سورايمەن. مەن دۈشمەنلەرنىڭمۇ، دوستلارنىڭمۇ تەھدىت سېلىشىنى كۆتۈرەلمەي-مەن. دېمەك، سىز پولكوۋنىك فېرنان ھەققىدىكى خەۋەرنى، مېنىڭ ھېچقانداق چېتىشلىقىم بولمىغان شۇ خەۋەرنى ماڭا رەت قىل-ىۋېلىشىمنى ئىلتىماس قىلىسىز — دە؟

— ئوغرا، شۇنداق قىلىشىڭىزنى تەلەپ قىلمەن! — دېدى ئالبېر ئۆزىنى ئىدارە قىلالمىغان هالدا.

— ئۇنداق قىلمسام دۇئېلغا چىقمىدىغان گەپمۇ؟ — دېدى بوشان يەنە شۇنداقلا خاتىرجەملىك بىلەن.

— شۇنداق! — دېدى ئالبېر ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ.

— ئۇنداق بولسا، جاۋابىم شۇكى، مۆھتەرەم ئەپەندى، — دېدى بوشان، — بۇ خەۋەرنى مەن يازمىدىم، بۇ هەقتە هېچنېمىنى بىلمەيمەن. لېكىن سىز بۇ مەسىلىگە مېنىڭ دەققىتىمنى جەلپ قىلدىڭىز. ئەمدى مەنمۇ بۇنىڭغا قىزىقىپ قالدىم. شۇڭا، بۇ خەۋەر تاكى بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر تەرىپىدىن رەت قىلىنغۇچە ياكى تەستىقلانغۇچە دەخلى ـ تەرۇزسىز بولىدۇ.

— ماقۇل، مۆھتەرەم ئەپەندى، — دېدى ئالبېر ئورنىدىن تۇرۇپ، — ئەمدى سىزنىڭ ئالدىڭىزغا سېكۇندانلىرىمنى ئەۋەتەمەن. سىز ئۇلار بىلەن دۇئېلغا چىقىش ئورنى ۋە قانداق قورال ئىشلىتىش مەسىلىلىرىنى كېلىشىسىز.

— ناهايىتى ياخشى، مۆھتەرەم ئەپەندى.

— خالىسىڭىز. بۇگۈن كەچتە ياكى بەك كېچىككەنىدىمۇ ئەتە سىز بىلەن ئىككىسىز ئۇچرىشىمىز.

— ياق، ياق! مەن سىز بىلەن سوقۇشۇشقا بۇنىڭ ۋاقتى كەلگەنىدە بارىمەن. مېنىڭچە (مەن ۆز كۆز قارىشىمنى ئېيتىشقا هەقلىق، چۈنكى دۇئېلغا سىز چاقىردىڭىز)، بۇنىڭ تېخى ۋاقتى كەلمىدى. مەن بىلىمەن، سىز قىلىچ ئىشلىتىشكە ماهىر، مەنمۇ ئانچە قېلىشمايمەن، تاپانچا ئېتىشتا ئالتە ئوقتىن ئۈچىنى نىشانغا تەگكۈزەلەيسىز، مەنمۇ تەخمىنەن شۇنداق. مەن بىلىمەن، بىز دۇئېلغا چىققاندا بىر مەيدان قاتتىق ئېلىشىش بولىدۇ، چۈنكى سىز باتۇر، مەنمۇ... خۇددى شۇنداق. شۇڭا يېتەرلىك

ئاساس بولمىغان شارائىتتا سىزنى ئۆلتۈرۈشنى ياكى ئۆزۈم ئۆلۈشنى خالىمايمەن. ئەمدى ئۆز نۆۋىتىدە مەنمۇ قەتئىي قىلىپ بىر مەسىلىنى سىزنىڭ ئالدىڭىزغا قويىمەن. مەن سىزگە ئېيتتىم. يەنە تەكرارلايمەن ۋە ۋىجدانىم بىلەن تەكىتلەپ ئېيتىمەنكى، بۇ ماقالىدىن مەن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، فېرنان ئىسىملىك كىشىنى گىراف مورسېر دەپ تونۇش سىزدەك بىر تەنتەكتىن باشقا هېچقانداق ئادەمنىڭ كاللىسىغا كىرىپ چىقمايدۇ. شۇنداق تۇرۇپ، ئەگەر مەن بۇ خەۋەرنى رەت قىلمىسام، بۇ تەلىپىڭىزدە مېنى ئۆلتۈرۈۋەتكۈدەك دەرىجىدە چىڭ تۇرامسىز؟

— جەزمەن شۇنداق قىلىمەن.

— ماقۇل، مۆھتەرەم ئەپەندى، بىر ـ بىردىمزنى بوغۇزلاشقا رازىلىق بېرىمەن، لېكىن مەن ئۈچ هەپتىلىك مۆهلەت بېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىمەن. ئۈچ هەپتىدىن كېيىن مەن سىزگە بىر بولسا «بۇ يالغان خەۋەر ئىكەن» دەيمەن ۋە بۇ خەۋەرنى رەت قىلىمەن، يەنە بىر بولسا «بۇ هەقىقەت» دەيمەن ۋە بىز سىزنىڭ تاللىشىڭىز بويىچە يا قىلىچلىرىمىزنى قىنىدىن چىقىرىمىز، ياكى بىر ساندۇقتىن ئىككى تاپانچىنى ئالىمىز.

— ئۈچ هەپتە! — دەپ خىتاب قىلدى ئالبېر، — بۇ مېنىڭ غۇرۇرۇمنى دەپسەندە قىلدىغان ئۈچ ئەسىرگە باراۋەر ئەمەسمۇ!

— ئەگەر بىز بۇرۇنقىدەكلا دوست بولغان بولساق مەن سىزگە «تاقەت قىلىپ تۇرۇڭ، دوستۇم» دېگەن بولاتتىم. سىز هازىر ماڭا دۇشمەن بولدىڭىز. ئەمدى مەن شۇنداق دەيمەنكى، مېنىڭ چاتىقىم نېمە، مۆھتەرەم ئەپەندى!

— ماقۇل، ئۈچ هەپتىدىن كېيىن، — دېدى ئالبېر، — لېكىن يادىڭىزدا بولسۇن، ئۈچ هەپتىدىن كېيىن ۋاقتىنى يەنە

كەينىگە سۈرۈشكە بولمايدۇ، ھېچقانداق باھانە - سەۋەبلەرگە يول قويمايمەن...

— ئالېبر مورسېر ئەپەندى، — بوشانمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سۆزلىدى، — ئۇچ ھەپتە توشمىغۇچە مەن سىزنى دېرىزىدىن چۆرۈپ تاشلىۋېتىشكە ھوقۇقلۇق ئەمەس، سىزمۇ شۇ ۋاقىتقىچە ماڭا تەڭ كۆتۈرۈشكە ھوقۇقلۇق ئەمەس. بۈگۈن 29 - ئاۋغۇست. دېمەك، 21 - سېنتەبىر كۈنى كۆرۈشىمىز. ئۇنىڭغىچە، بىز ئىككى ئىتقا ئوخشاش بىر - بىرىمىزگە ئېتىلمىگىنىمىز تۈزۈك.

بوشان ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئالېبرغا تەزىم قىلدى - دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ، باسمىخانىغا كىرىپ كەتتى.

ئالېبر جۈدۇنى ئۆرلەپ، بىر دەستە گېزىتنى ھاسا تايىقى بىلەن ئۆرۈپ - چۆرۈۋەتتى ۋە شۇنداىن كېيىن باسمىخانا تەرەپكە يېنىپ - يېنىپ بىرنەچچە قېتىم قاراپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

ئالېبر ھېچ ئەيىبى بولمىغان گېزىتلەرنى ساۋاب بولۇپ، قايتىپ كېتىۋاتقانىدىمۇ ئۆزى ئولتۇرغان ھارۋىنىڭ ئالدى تورۇقىغا ھاسا تايىقىنى زەردە بىلەن توقۇلدىتىپ ئولتۇردى. ئۇشتۇمتۇت ئۇ يولدا كېتىۋاتقان موررېلنى كۆرۈپ قالدى. موررېل بېشىنى ئېگىز كۆتۈرگەن، كۆزلىرى چاقناپ تۇرغان ھالدا تېتىك قەدەم تاشلاپ، «جۇڭگو مونچىسى» نىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ، مادلېن چېركاۋى تەرەپكە كېتىۋاتاتتى.

— مانا بۇ بەختلىك ئادەم ئىكەن - دە! — دېدى ئالېبر ئۇلۇغ - كەچىك تىنىپ.

ئۇنىڭ بۇ گېپى خاتا ئەمەس ئىدى.

يىگىرمە ئالتىنچى باب

شەربەت

دەرۋەقە، موررېل ئىنتايىن بەختلىك ئىدى.

ئۇنى ھېلى تېخى نۇئارتيې بوۋاي چاقىرتقانىدى.

شۇڭا، ئۇ بۇنداق چاقىرتىشنىڭ سەۋەبىنى ئۇقۇشقا ئالدىراپ ۋە كىرا ھارۋىلىرىغا قوشۇلغان سوك - سوك ئاتلارنىڭ پۇتلىرىغا قارىغاندا ئۆزىنىڭ پۇتلىرىغا تولاراق ئىشەنچ قىلىپ، پىيادە كېتىۋاتاتتى. ئۇ سېنت - ئونورى كوچىسىغا يۈگۈرۈپ دېگۈدەك يېتىپ كەلدى.

موررېل خۇددى تەنھەرىكەتچىلەردەك قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان بولغاچقا، بىچارە بارروئا ئۇنىڭغا ئاران يېتىشىپ كېلىۋاتاتتى. موررېل 31 ياشتا، بارروئا 60 تا ئىدى. موررېل مۇھەببەت بىلەن قاناتلانغانىدى. بارروئا بولسا، تەشنالىقتىن ۋە ئىسسىقتىن ئازابلىناتتى. مۇددىئاسى ۋە ياش قۇرامى جەھەتتە بىر - بىرىدىن شۇنچە يىراق تۇرىدىغان بۇ ئىككى كىشى ئۇچ بۇلۇڭنىڭ ئىككى يېنىغا ئوخشايتتى. ئۇلار ئۈچ بۇلۇڭنىڭ ئاساسىي ئارقىلىق بىر - بىرىدىن ئايرىلىپ، چوققىسىغا كەلگەندە قوشۇلاتتى.

بۇ ئۈچ بۇلۇڭنىڭ چوققىسى نۇئارتيېدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ موررېلنى چاقىرتقان ۋە ئۇنىڭ تېزرەك كېلىشىنى جېكىلىگەنىدى. شۇڭا، موررېل ئۇنىڭ جېكىلىشىنى ئەينەن ئىجرا قىلىپ، بارروئانىڭ ھالىنى قويمىغانىدى.

موررېل يېتىپ كەلگەندە ھەتتا بىرئازمۇ ھالسىرىمىدى:

مۇھەببەت ئادەمگە كۆچ بېرىدۇ. لېكىن بارىرۇئا مۇھەببەتنى ئال-
لىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەن بولغاچقا، چىلىق - چىلىق تەرگە
چۆمگەنىدى.

قېرى خىزمەتكار موررېلنى بىزگە مەلۇم بولغان ھېلىقى
خالىي ئىشىك ئارقىلىق باشلاپ كىرىپ، بۆلمىنىڭ ئىشىكىنى
تاقاپ قويدى. كۆپ ئۆتمەي، كوڭلەكنىڭ شېرىقلىغان شەپىسى
ۋالېنتىنانىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر بەردى، ۋالېنتىنا ماتەملىك
كىيىمىدە ئاجايىپ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى.

موررېل ئۆزىنى گويا ئويغاق تۇرۇپ چۈش كۆرۈۋاتقاندەك
ھېس قىلدى. شۇ تاپتا ئۇ نۇئارتېي بىلەن بولىدىغان سۆھبەتنى
ئۇنتۇپ قالغانىدى. لېكىن، شۇ ئاردىدا يېڭىلاپ كېلىۋاتقان چاق-
لىق كرېسلونىڭ شەپىسى ئاڭلاندى - دە، بوۋاي پەيدا بولدى.

موررېل، بوۋاينىڭ مۆجزە كۆرسەتكەندەك ئىش قىلىپ،
ئۆزى بىلەن ۋالېنتىنانى ئۇمىدسىزلىكتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغانلىقى
ئۈچۈن ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق ئىزھار قىلدى. نۇئارتېي خوش
بولغان قىياپەتتە تىكشاپ ئولتۇراتتى. ئاندىن موررېل سوئال
نەزەرى بىلەن ۋالېنتىناغا قارىدى. ۋالېنتىنا قورۇنغان ھالدا
ئۆزىنىڭ سۆزلەش نۆۋىتىنى كۈتۈپ، بىر چەتتە ئولتۇراتتى.
نۇئارتېيمۇ خۇددى شۇنداقلا ئۇنىڭغا قارىدى.

— ماڭا تاپشۇرغان گەپلىرىڭىزنى ئېيتامدىم؟ — دەپ
سورىدى ۋالېنتىنا.

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېي.

— موررېل ئەپەندى، — دېدى ۋالېنتىنا خۇددى ئۆزى
كۆزلىرى بىلەن يەپ كېتىدىغاندەك قاراپ ئولتۇرغان ماكسىم-
لىئانغا مۇراجىئەت قىلىپ، — مۇشۇ ئۇچ كۈن ئىچىدە بوۋام
سىزگە دېمەكچى بولغان نۇرغۇن گەپلىرىنى ماڭا ئېيتتى. ئۇ
بۈگۈن شۇ گەپلەرنى ماڭا ئېيتقۇزۇش ئۈچۈن سىزنى چاقىرتتى.

بوۋام تەرجىمانلىقىغا مېنى تاللىۋالدى، مەن سىزگە ئۇنىڭ دې-
مەكچى بولغانلىرىنى سۆزمۇ سۆز ئېيتىپ بېرىمەن.

— مەن تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ ئولتۇرۇۋاتىمەن،
خانقىز، — دېدى موررېل، — سۆزلەڭ، سۆزلەڭ.

ۋالېنتىنا كۆزلىرىنى پەسكە قارىتتى. موررېل بۇنى ياخشى
ئالامەت دەپ چۈشەندى، چۈنكى ۋالېنتىنا پەقەت ئۆزىنى بەختلىك
ھېس قىلغان چاغلاردىلا جۈرئەتسىز بولۇپ قالاتتى.

— بوۋام بۇ ئۆيدىن كەتمەكچى، — دېدى ئۇ، — بار-
رۇئا ھازىر ئۆي ئىزدەۋاتىدۇ.

— سىزچۇ؟ — دېدى موررېل، — نۇئارتېي ئەپەندى
سىزنى بەك ياخشى كۆرىدىغۇ. يەنە كېلىپ سىز ئۇنىڭغا بەك
كېرەكلىك.

— مەن بوۋامدىن ئايرىلىمايمەن، — دېدى ۋالېنتىنا، —
بۇ تۇرغان گەپ. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولىمەن. ۋىلفور
ئەپەندى رازى بولسا، مەن دەرھال كېتىمەن. ئەگەر ئۇ ئۇنى-
مىسا، يېشىمغا يەتكۈچە كۈتۈپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭغا-
چە يەنە ئون ئاي بار. شۇ ئون ئايدىن كېيىن مەن ئەركىن،
مۇستەقىل بولىمەن ۋە...

— ۋە؟ — دەپ سورىدى موررېل.

— ۋە بوۋامنىڭ رازىلىقى بىلەن. سىزگە بەرگەن ۋەدەمگە
ئەمەل قىلىمەن.

ۋالېنتىنا ئاخىرقى سۆزلەرنى شۇنچىلىك بوش ئاۋازدا ئېيت-
تىكى، ئەگەر موررېل ئۇنىڭ سۆزلىرىنى شۇ قەدەر تەشنالىق
بىلەن تىڭشاپ ئولتۇرمىغان بولسا، ئاڭلىماي قالغان بولاتتى.

— دېمەكچى بولغىنىڭىزنى توغرا ئىپادىلەپ بەردىمۇ،
بوۋا؟ — دەپ قوشۇپ قويدى ۋالېنتىنا نۇئارتېيگە مۇراجىئەت
قىلىپ.

— ھەئە، — دەپ جاۋاب بەردى بوۋاينىڭ كۆزلىرى،

— مەن بوۋامنىڭ ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن، — دېدى يەنە ۋالېنتىنا، — موررېل ئەپەندى مېنىڭ ئاق كۆڭۈل، ھۆرمەتلىك باشپاناھىمنىڭ ئالدىدا مەن بىلەن كۆرۈشەلەيدىغان بولدۇ. بىزنىڭ تەجرىبىسز ۋە ئېھتىمال ئۆزگىرىشچان يۈرەكلىرىمىزنى باغلاپ تۇرغان يېپلار ئۇنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىپ، بىزنىڭ كەلگۈسى بەختىمىزنىڭ كاپالىتى بولۇپ قالسا (كىم بىلسۇن، توسقۇنلۇققا ئۇچرىغاندا ياكى قولاپ كۆيگەن يۈرەكلەر ئوڭۇشلۇققا ئېرىشكەندە سۆۋۈپ قالىدۇ دېگەن گەپ بار)، ئۇ چاغدا موررېل ئەپەندىنىڭ مېنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىشقا رۇخسەت قىلىندۇ. ئۇنىڭغىچە مەن كۈتۈمەن.

— بۇنداق بەختكە مۇيەسسەر بولغۇدەك نېمەم باردۇر؟— دەپ خىتاب قىلدى موررېل. شۇ تاپتا ئۇ، بۇ بوۋاينى خۇدادەك كۆرۈپ، ۋالېنتىنانى پەرىشتەدەك كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلىشقا تەييار ئىدى.

— شۇنىڭغىچە، — دېدى ۋالېنتىنا جاراڭلىق ۋە جىددىي ئاۋازدا، — مېنىڭ ئاتا ـ ئانام بىزنى ئايرىۋېتىش ئويىدا بولمىسىلا، ئۇلارنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز كېرەك. قىسقىسى مەن بۇنى شۇنىڭ ئۈچۈن تەكىتلەۋاتىمەنكى، سىزگە دەيدىغان گەپلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇ.

— قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇنىڭغا ئىتائەتمەنلىك ۋە خۇشاللىق بىلەن رىئايە قىلىمەن، — دېدى موررېل بوۋايغا قاراپ.

— شۇنىڭ ئۈچۈن، دوستۇم، — دېدى ۋالېنتىنا ماكسىمىلىئانغا چوڭقۇر مېھرى بىلەن قاراپ، — ئەمدى ئالدىراقسانلىق قىلماڭ. بۇگۈندىن باشلاپ سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى قوبۇل قىلىشقا ئۆزىنى بېغىشلىغان قىزنىڭ ياخشى نامىنى ساقلاڭ.

موررېل قولىنى يۈرىكىگە باستى.

ئۇئارتېپ ئىللىق مېھرى بىلەن ئۇلارغا قاراپ ئولتۇراتتى. باشتىن ـ ئاياغ ھەممە ئىشتىن ۋاقىپ بولغان بارروئا تاقىر بېشىدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتقان تەرلىرىنى سۈرتۈپ، كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— بىچارە بارروئا بەك جاپا تارتتى، — دېدى ۋالېنتىنا.

— شۇنداق، دېدى بارروئا، — بۇگۈن بەك يۇگۇرۈپ كەتتىم جۇمۇ، خانقىز. لېكىن موررېل ئەپەندى مەندىن بەك رەك يۇگۈردى.

ئۇئارتېپ پەتنۇس ئۈستىدىكى شەربەت قۇيۇلغان شىشە بىلەن ئىستاكاننى كۆرسەتتى. يېرىم سائەت ئىلگىرى ئۇئارتېپ بۇ شەربەتنى ئىچكەن بولۇپ، ئەمدى شىشە يېرىمغىچە بوش تۇراتتى.

— ئىچكىن، بارروئا، — دېدى ۋالېنتىنا، — شەربەت ئىچكىنىڭ كەلگەنلىكى كۆزلىرىڭدىن چىقىپ تۇرىدۇ.

— راستىنى ئېيتقاندا، — دېدى بارروئا، — ئۇسساپ ئۆلەي دېدىم. ئەمىسە، سىزنىڭ سالامەتلىكىڭىز ئۈچۈن بىر ئىستاكان ئىچىۋېتەي، خانقىز.

— ئالغىن، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئىچىپ بولغاندىن كېيىن يەنە قايتىپ كىرگىن.

بارروئا پەتنۇسنى كۆتۈرۈپ، كاربىدورغا چىقىپ كەتتى. قىيا ئېچىلىپ قالغان ئىشىكتىن ئۇنىڭ ئىستاكاندىكى ۋالېنتىنا قۇيۇپ بەرگەن شەربەتنى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋەتكەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ۋالېنتىنا بىلەن موررېل نۇئارتېينىڭ ئالدىدا خوشلىشىۋاتاتتى، ئۇشتۇمتۇت ۋىلفورنىڭ خانىسىغا چىقىدىغان پەلەمپەي تەرەپتىن قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىشى ئاڭلاندى. ۋالېنتىنا تام سائىتىگە قارىدى.

— چۈش ۋاقتى بوپتۇ، — دېدى ئۇ، — بۈگۈن شەنبە، بوۋا، دوختۇر كەلگەن ئوخشايدۇ.

نۇئارتيېمۇ شۇنداق دەپ ئويلاۋاتقانلىقىنى ئىپادىلىدى.

— ئۇ ھازىر بۇ يەرگە كىرىدۇ. موررىل ئەپەندى قايتىپ گەتسە بولامدىكىن، بوۋا؟

— ھەئە، — دېگەننى بىلدۈردى بوۋاي.

— بارروۋئا! — دەپ چاقىردى ۋالېنتىنا، — بارروۋئا، بۇ ياققا كېلىڭا.

— كېلىۋاتىمەن، خانقىز، — قېرى خىزمەتكارنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— بارروۋئا سىزنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويىدۇ، — دېدى ۋالېنتىنا موررىلغا، — ئەمدى، جانابىي ئوفىتسېر، بوۋامنىڭ گېپىنى قولىقىڭىزدا تۇتۇپ، بەختىمىزگە نۇقسان يەتكۈزمەسلىكىڭىزنى قىلماسلىقىڭىزنى سورايمەن.

— كۆتىمەن دەپ ۋەدە بەردىمغۇ، — دېدى موررىل، — چوقۇم كۆتىمەن.

بۇ چاغدا بارروۋئا كىرىپ كەلدى.

— كىم كەلدى؟ — دەپ سورىدى ۋالېنتىنا.

— دوختۇر ئاۋرىنىي،— دېدى بارروۋئا. ئۇ ئەلەك - سەلەك بولۇپ، يەرنى ئاران دەسسەپ تۇراتتى.

— نېمە بولدىكىن، بارروۋئا؟ — سورىدى ۋالېنتىنا.

بوۋاي گەپ قىلمىدى. ئۇ چەكچىيىپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن خوجايىنىغا قارايتتى ۋە يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن كىرىشىپ قالغان قولى بىلەن بىر نېمىنى تۇتۇۋېلىشقا ئۇرۇناتتى.

— يىقىلىپ چۈشىدىغان بولدى! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى موررىل.

دېمىسىمۇ، بارروۋئا بارغانسېرى جالاقلاپ تىترەپ كېتىۋا-

تاتتى. ئۇنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ، قاتتىق ئازابلىنىۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

نۇئارتيې بارروۋئانىڭ بولالماي قېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، تەشۋىشلەنگەن هالدا ئۈياق - بۇياققا قاراشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تىت - تىت بولۇۋاتقانلىقى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

بارروۋئا سەنتۈرۈلۈپ، خوجايىنىنىڭ ئالدىغا چامىدىدى.

— ۋاي خۇدايىم، خۇدايىم، — دېدى ئۇ، — نېمە بولغاندىمەن؟ پۇتۇن بەدىنىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ... كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. بېشىم قىزىپ كەتتى. مېنى تۇتماڭلار، تۇتماڭلار!

ئۇنىڭ كۆزلىرى چاناقلىرىدىن چىقىپ كەتتى، بېشى كەينىگە تارتىشىپ، بەدىنى كىرىشىپ قالدى.

ۋالېنتىنا قورقۇپ، ۋارقىراپ كەتتى. موررىل گويا كى ئۇنى غايىبتىن كېلىۋاتقان بىر خەۋپتىن قوغداۋاتقاندەك، چىڭ قۇچاقلىۋالدى.

— ئاۋرىنىي ئەپەندى! ئاۋرىنىي ئەپەندى! — دەپ ۋارقىرىدى ۋالېنتىنا بوغۇلغان ئاۋازى بىلەن، — بۇياققا كېلىڭ، بۇياققا كېلىڭ، ياردەم قىلىڭ!

بارروۋئا تۇڭۇلۇپ قېلىپ بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى - دە، دەلدەڭشىپ كېلىپ، نۇئارتيېنىڭ ئاياغ ئاستىغا يىقىلدى ۋە بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ تىزىغا يېپىشىۋالدى.

— خوجايىن! ياخشى خوجايىنىم! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ. شۇ ئەسنادا بۇ ۋارقىراشلارنى ئاڭلاپ كەلگەن ۋىلفور بوسۇغىدا پەيدا بولدى.

موررىل ئەس - ھوشىنى يوقاتقان ۋالېنتىنانى قويۇۋېتىپ، يۇگۈرۈپ بىر چەتكە ئۆتۈۋالدى - دە، دەرھال ئۇزۇن پەردىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، مۆكۈنۈۋالدى. ئۇ، خۇددى ئۆزىنىڭ ئالدىدا

زەھەرلىك يىلاننى كۆرۈپ قالغاندەك، جان تالىشۋاتقان بوۋايغا تامدەك تاتىرىپ كېتىپ، دەھشەت بىلەن قاراپ تۇراتتى.

نۇئارتيې تەشۋىش ئىچىدە تاقەتسىزلىنىپ، ئۆرتەنمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ قەلبى بىچارە بوۋاينى قۇتقۇزۇشقا تەلپۈنەتتى. بۇ بوۋاينى ئۇنىڭ مالىيە دېيىشتىن كۆرە، دوستى دېيىش مۇۋاپىق ئىدى. ھەممەيلەننىڭ كۆز ئالدىدا يۈز بېرىۋاتقان ھايات بىلەن ئۆلۈم ئوتتۇرىسىدىكى دەھشەتلىك كۈرەش پالەچ بوۋاينىڭ چىرايىدا ئەكس ئەتمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ماڭلىيىدىكى تومۇرلار كۆپۈشۈپ چىقتى، كۆزلىرى ئەتراپىدىكى تېخى ھاياتىي كۈچىنى يوقاتمىغان ئەڭ ئاخىرقى بولجۇڭ گۆشلىرى ئازاب ئىچىدە تارتىشىپ قالدى.

مەڭزىلىرى لىكىلداپ تۇرغان، كۆزلىرىگە قان تولغان ۋە بېشى كەينىگە تارتىشىپ قالغان باررۇئا قوللىرى بىلەن نۇئارتيېنى تارتاتتى، ئۇنىڭ كۆيۈشكەن پۈتلىرى خۇددى سۇنۇپ كېتىدىغاندەك ئېغىلىپ قالغاندى. ئاغزىدىن كۆپۈك يېنىپ، نەپىسى بوغۇلۇپ قالدى.

ۋىلفور بوسۇغىدىن ئاتلاپ كىرىشى بىلەن تەڭلا ھاڭ - تاڭ بولغان ھالدا ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئالالماي تىكىلىپ قاراپ قالدى. ئۇ، موررېلنى كۆرمىدى. ئۇ كۆرۈنەرلىك تاتىرىپ كەتكەن ھالدا بىردەم جىم تۇردى.

— دوختۇر! دوختۇر! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ئاخىرى ئىشكىتىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، — بۇياققا كېلىڭ، تېز بولۇڭ!

ۋالېنتىنا خۇددىنى يوقاتقان ھالدا پەلەمپەي سالاسۇنىغا چىڭ يېپىشۋېلىپ، ئۆگەي ئانىسىنى چاقىردى:

— خانىم! بۇياققا كېلىڭ، تېز كېلىڭ! ھېلىقى پۇرايدىغان دورىڭىزنى ئېلىپ چىقىڭ!

— نېمە بولدى؟ — ۋىلفور خانىمنىڭ مېتالدەك سوغۇق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— بۇياققا چىقىڭ، بۇياققا چىقىڭ!

— دوختۇر قېنى؟ قېنى؟ — دەپ ۋارقىرايتتى ۋىلفور.

ۋىلفور خانىم پەلەمپەيدىن ئالدىرىماي چۈشتى. ياغاچ پەلەمپەينىڭ باسقۇچلىرى غىچىرلىدى. ئۇ بىر قولىدا قول ياغلىق تۇتقان بولۇپ، ھەدەپ يۈزىنى سۈرتەتتى، يەنە بىر قولىدا پۇراش دورىسى قاچىلانغان شىشىنى تۇتقانىدى.

ئىشىك ئالدىغا كەلگەندىن كېيىن ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن نۇئارتيېگە كۆز تاشلىدى. نۇئارتيې بۇنداق ئەھۋالدا تەبىئىي ھالدا بولىدىغان ھاياجانلىنىشنى ھېسابقا ئالمىغاندا، پۈتۈنلەي ساق - سالامەت ئىدى. ئاندىن، ۋىلفور خانىمنىڭ كۆزلىرى جان تالىشىپ ياتقان بوۋايغا چۈشتى.

ۋىلفور خانىم تاتىرىپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرى خىزمەتكارىدىن يۆتكىلىپ، يەنە خوجايىنغا تىكىلدى.

— خۇدا ھەققى، خانىم، دوختۇر قېنى؟ — دەپ تەكرارلىدى ۋىلفور، — ئۇ، سىزنىڭ يېنىڭىزغا چىقىپ كەتكەن ئەمەسمۇ. كۆرۈۋاتسىزغۇ، باررۇئانىڭ مېڭىسىگە قان چۈشۈپتۇ. دەرھال قان ئاققۇزۇلسا، ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا بولىدۇ.

— ئۇ بىر نېمە يەپ قويغانمىدى - يا؟ — سورىدى ۋىلفور خانىم، جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ.

— ئۇ تېخى ناشتا قىلمىغان، — دېدى ۋالېنتىنا، — لېكىن بوۋام ئۇنىڭغا بىر مۇھىم ئىشنى بۇيرۇغانىدى. ئۇ بەك ھېرىپ كېتىپتىكەن، قايتىپ كېلىپ پەقەت بىر ئىستاكان شەربەتلا ئىچتى.

— نېمە ئۈچۈن مەي ئىچمىدى؟ — دېدى ۋىلفور خانىم، — شەربەت بەك زىيانلىق.

— شەربەت مۇشۇ يەردە، بوۋامنىڭ شىشسىدە ئىدى، بىچارە بارروئا بەك ئۇسساپ كەتكەچكە شۇنى ئىچىۋەتكەن.

ۋىلفور خانىم چۆچۈپ كەتتى. نۇئارتىپ چوڭقۇر مەنا سىڭگەن كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاردى.

— ئۇنىڭ بويىنى ئەجەبمۇ قىسقا ئىكەن! — دېدى ۋىلفور خانىم.

— خانىم، — دېدى ۋىلفور، — مەن سىزدىن ئاۋرىنىپ قېنى دەپ سوراۋاتىمەن. جاۋاب بەرسىڭىزچۇ، خۇدا مەققى!

— ئۇ ئېدۇئارنىڭ يېنىدا. ئۇ بالىنىڭ ساقلىقى يوق، — دېدى ۋىلفور خانىم، يەنە جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا جۇرئەت قىلالماي.

ۋىلفور دوختۇرنى چاقىرىپ كىرىش ئۈچۈن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

— مەك، — دېدى ۋىلفور خانىم، ۋالېنتىناغا دورا ئىچىرىپ، — ئۇنىڭدىن قان ئاققۇزىدىغان ئوخشايدۇ. مەن ھۇجرامغا چىقىپ كېتەي، قانىنى كۆرسەم قورقىمەن.

شۇ گەپ بىلەن ئۇمۇ ئېرىنىڭ كەينىدىن چىقىپ كەتتى.

موررېل ئۆزىنىڭ مۆكۈنگەن يېرىدىن چىقتى. مالىمانچىلىق ئىچىدە ئۇنى ھېچكىم كۆرمىگەنىدى.

— تېزرەك كېتىڭ، ماكسىمىلىئان، — دېدى ئۇنىڭغا ۋالېنتىنا. — مەن چاقىرمىغۇچە كەلمەڭ. كېتىڭ.

موررېل «راست كېتەمدىم؟» دېگەندەك قىلىپ، نۇئارتىپگە قاردى. نۇئارتىپ كۆزلىرى ئارقىلىق «شۇنداق قىلىڭ» دېگەندەك بىلدۈردى.

موررېل ۋالېنتىنانىڭ بىر قولىنى ئۆزىنىڭ كۆكسىگە چىڭ باستى ۋە ئاندىن يان كارىدور ئارقىلىق چىقىپ كەتتى.

دەل شۇ پەيتتە قارشى تەرەپتىكى ئىشىكتىن ۋىلفور بىلەن دوختۇر كىرىشتى.

بارروئا ئاستا - ئاستا ئۆزىگە كېلىشكە باشلاپ، ئىڭرىغىلى تۇردى ۋە بىر تىزغا تايىنىپ ئۆرە بولدى.

ئاۋرىنىپ بىلەن ۋىلفور بارروئانى تۆشەككە ياتقۇزدى.

— نېمە لازىم، دوختۇر؟ — دەپ سورىدى ۋىلفور.

— سۇ بىلەن ئېفىر لازىم. ئۆيۈڭلەردە ئېفىر بارمۇ؟

— بار.

— سمكىپدار يېغى بىلەن قۇستۇروش دورىسىنى ئەكەلتۈرۈڭ.

— يۈگۈرۈڭلار، تېز بولۇڭلار! — دەپ بۇيرۇدى ۋىلفور.

— ئەمدى باشقىلار چىقىپ كەتسۇن.

— مەنمۇ چىقىپ كېتەمدىم؟ — دەپ ئاستاغىنە سورىدى ۋالېنتىنا.

— شۇنداق، خانقىز، ئەك ئالدى بىلەن سىز چىقىپ كېتىڭ، — دېدى دوختۇر.

ۋالېنتىنا ھەيران بولۇپ ئاۋرىنىيگە قاردى ۋە بوۋىسىنىڭ ماڭلىيىغا سۆيۈپ قويۇپ، چىقىپ كەتتى. دوختۇر قاپىقى سىلىنغان ھالدا ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىكنى يېپىپ قويدى.

— قاراڭ، قاراڭ، دوختۇر، ئۇ ئېسىگە كېلىۋاتىدۇ. بۇ ئادەتتىكى بىر ھوشىدىن كېتىش ئىكەن.

ئاۋرىنىي مەيۈس كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ئەھۋالىڭىز قانداق بولۇۋاتىدۇ، بارروئا؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— بىرئاز ياخشى بولۇپ قالدىم، تەقسىر.

— ئېفىر قوشۇلغان بىر ئىستاكان سۇنى ئىچىۋېتەلەمسىز؟

— ئىچىپ باقاي، لېكىن مېنى تۇتماڭ.

— نېمىشقا؟

— ماڭا قولىڭىز تېگىپ كەتسىلا يەنە كېسىلىم قوزغىلىپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلۇۋاتىدۇ.

— ئىچىڭ.

بارروئا ئىستاكاننى قولىغا ئېلىپ، كۆكىرىپ كەتكەن كالا پۇكلىرىغا تەگكۈزدى ۋە يېرىمىنى ئىچتى.

— نەرىگىز ئاغرىۋاتىدۇ؟ — سورىدى دوختۇر.

— ھەممە يېرىم. بەدىنىمگە تىترەك ئولۇشۇپ كېتىۋاتىدۇ.

— بېشىگىز قېيىۋاتامدۇ؟

— ھەئە.

— قۇلىقىگىز زىڭىلداۋاتامدۇ؟

— بەك زىڭىلداپ كېتىۋاتىدۇ.

— بۇ قاچان باشلاندى؟

— ھازىر.

— بىراقلا باشلاندىمۇ؟

— خۇددى بىر نېمە پارتلاپ كەتكەندەكلا باشلاندى.

— تۇنۈگۈن ئەھۋالىگىز ئۆزگەرمىگەنمۇ؟ ئالدىنقى كۈنىچۇ؟

— ياق. ھېچقانداق ئۆزگىرىش ھېس قىلمىغان.

— ئۇيقۇ باسمىغانمۇ؟ ئاشقازىنىگىز ئېغرىلاشمىغانمۇ؟

— ياق.

— بۈگۈن نېمە يېدىگىز؟

— تېخى ھېچ نەرسە يېمىدىم. پەقەت نۇئارتېپ ئەپەندىنىڭ شىشىدىكى شەربەتتىن بىر ئىستاكان ئىچتىم.

بارروئا بېشىنى لىڭشىتىپ، بوۋاي تەرەپنى كۆرسەتتى. نۇئارتېپ بوۋاي ئۇلارنىڭ بىر ھەرىكىتىنمۇ، بىر سۆزىنمۇ ئۆتكۈزۈۋەتمەي ئۆزىنىڭ كىرىسلوسىدا جىم ئولتۇراتتى.

— ئاشۇ شەربەت قېنى؟ — دوختۇر بىراقلا جانلىنىپ كېتىپ سورىدى.

— شىشىدە، تۆۋەنكى قەۋەتتە.

— تۆۋەنكى قەۋەتتىكى نەردە؟

— ئاشخانىدا.

— مەن ئەكېلەيمۇ، دوختۇر؟ — دەپ سورىدى ۋىلفور.

— ياق، سىز مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇپ، بارروئاغا ئىستاكاندىكىنىڭ ھەممىسىنى ئىچۈرۈۋېتىڭ.

— شەربەتنىچۇ؟

— ئۆزۈم ئەكېلىمەن.

ئاۋرىنىپ ئېتىلىپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى - دە، تار پەلەمپەيدىن يۇگۇرۇپ چۈشۈپ كەتتى ۋە خۇددى شۇنداقلا ئاشخانىغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان ۋىلفور خانىمنى سوقۇپ يىقىتىۋەتكىلى تاس قالدى. ۋىلفور خانىم بوشقىنا ۋارقىراپ تاشلىدى. ئاۋرىنىپ بۇنى سەزمىدى. ئۇ پەقەت بىرلا پىكىرگە بېرىلىپ كەتكەن بولۇپ، پەلەمپەينىڭ ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچلىرىدىن سەكرەپ چۈشتى - دە، ئاشخانىغا يۇگۇرۇپ كىردى ۋە پەتنۇستىكى تۆتتىن ئۈچ قىسمى بوشتىلغان ششىنى كۆردى. ئۇ، خۇددى ئولجىغا تاشلانغان بۆرىكۈتتەك ئېتىلىپ بېرىپ، ششىنى قولىغا ئالدى ۋە ئېغىر ھالسىرىغان ھالدا نۇئارتېپنىڭ ھۇجرىسىغا قايتىپ كىردى.

بۇ چاغدا ۋىلفور خانىم ئاستا مېڭىپ، ئۆز ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

— مۇشۇ ششىمۇ؟ — دەپ سورىدى ئاۋرىنىپ.

— شۇ، دوختۇر ئەپەندى.

— سىز مۇشۇ شەربەتنى ئىچكەنمۇ؟

— شۇ بولسا كېرەك.

— شەربەتنىڭ تەمى قانداق ئىكەن؟

— ئاچچىق.

دوختۇر شەربەتنى ئالقىنىغا بىرئاز قۇيۇپ، سۈمۈردى ۋە خۇددى مەينىڭ سۈپىتىنى كۆرۈپ باقماقچى بولغاندەك ئاغزىدا بىردەم تۇرغۇزغاندىن كېيىن مەشىنىڭ ئىچىگە تۈكۈرۈپ چىقىرىۋەتتى.

— شۇ، شۇ، — دېدى ئۇ، — بۇنى سىزمۇ ئىچتىكىزمۇ، نۇئارتېپ ئەپەندى؟

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېپ.

— سىزگىمۇ ئاچچىق بىلىنىدىمۇ؟

— ھەئە.

— دوختۇر ئەپەندى، — دەپ ۋارقىرىدى بارروۋا، — يەنە بولالماي قېلىۋاتىمەن! ۋاي خۇدايىم، رەھىم قىلغىن!

دوختۇر بىمارنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ باردى.

— ۋىلفور، قۇستۇرۇش دورىسى قېنى؟

ۋىلفور ھۇجرا ئىچىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ ۋارقىرىدى:

— قۇستۇرۇش دورىسى قېنى؟ ئەكەلدىڭلارمۇ؟

ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى. پۈتۈن ئۆيدىكىلەر قورقۇپ، ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ قويۇشقانىدى.

— ئۇنىڭ ئۆپكىسىگە ھاۋا يۈرگۈزىلگەن بولسام ئىدى، — دېدى ئاۋرىنىپ، ئەترابىغا قاراپ، — نەپىسىنىڭ بوغۇلۇپ قېلىشىنى توسۇغىلى بولاتتى. زادى ھېچ نەرسىگىلار يوقمۇ؟ ھېچ نەرسە يوقمۇ؟

— دوختۇر، — دەپ ۋارقىرايتتى بارروۋا، — مېنى قۇتۇلدۇرۇڭ! ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدۇم، ۋاي خۇدا، ئۆلىدىغان بولدۇم!

— قەلەم! قەلەم بارمۇ؟ — سورىدى دوختۇر.

ئۇ، شىرە ئۇستىدىكى قەلەمنى كۆردى. ئۇ، غال ـ غال تىترەپ، تولغىنىپ ياتقان بىمارنىڭ ئاغزىغا قەلەمنى كىرگۈزۈشكە ئۇرۇنۇپ باقتى، لېكىن ئۇنىڭ ئاغزى شۇنداق كىرىشىپ كەتكەنىدىكى، زادىلا كىرگۈزەلمىدى.

بارروۋانىڭ كېسىلى ئالدىنقى نۆۋەتتىكىدىنمۇ كۈچلۈكىرەك تۇتۇشقا باشلىدى. ئۇ، تۆشەكتىن دومىلاپ يەرگە چۈشۈپ، قىممەتلىك ھاياتىنى يېتىپ قالدى.

دوختۇر ھېچقانداق ئامال قىلالمىغانلىقتىن، ئۇنىسى قويۇپ، نۇئارتېپنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز قانداق؟ — دەپ ئىتتىك سورىدى ئۇ بوش ئاۋازدا، — ياخشىمۇ؟

— ھەئە.

— ئاشقازىنىڭىزدا ئېغرىلىق ھېس قىلمامسىز؟

— ياق.

— سىزگە ھەر يەكشەنبە كۈنى بىردىن ئىچىش ئۈچۈن ياساپ بەرگەن ھېلىقى دورامنى ئىچىۋاتامسىز؟

— ھەئە.

— بۇ شەربەتنى سىزگە كىم تەييارلاپ بەرگەن؟ بارروۋامۇ؟

— ھەئە.

— بۇ شەربەتنى ئۇنىڭغا سىز بەردىڭىزمۇ؟

— ياق.

— ۋىلفور ئەپەندىمۇ؟

— ياق.

— ۋىلفور خانىمىمۇ؟

— ياق.

— ئەمسە، ۋالېنتىنامۇ؟

— ھەئە.

بارروۋانىڭ چىشلىرىنى غىچىرلىتىپ، ئېغىر تىنىق ئالغانلىقى ئاۋازىنىڭ دەققىتىنى تارتتى. ئۇ، بىمارنىڭ يېنىغا كەلدى.

— بارروۋا، سۆزلىيەلەمسىز؟ — سورىدى دوختۇر.

بارروۋا چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىر نېمىلەرنى دېدى.

— غەيرەت قىلىڭ، دوستۇم.

بارروۋا قان قۇيۇلغان كۆزلىرىنى ئاچتى.

— بۇ شەربەتنى كىم تەييارلىغان؟

— مەن ئۆزۈم.

— بۇنى تەييارلاپ بولۇپلا خوجايىنىڭىزنىڭ ئالدىغا ئەكىردىڭىزمۇ؟

— ياق.

— ئۇنى قەيەردە قويغانسىڭىز؟

— جاۋۇنده قالغانىدى. بۇ چاغدا مېنى سىرتقا چاقىرىشقان.

— شەربەتنى بۇ يەرگە كىم ئەكەلدى؟

— ۋالېنتينا خېنىم.

ئاۋرىنىي پېشانىسىنى سلاپ قويدى.

— خۇدا! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

— دوختۇر، دوختۇر! — دەپ ۋارقىرىدى بارروئا كېسىلى يەنە قوزغىلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ.

— قۇستۇرۇش دورىسىنى ئەكەلمەمسىلەر! — دەپ ۋارقىرىدى دوختۇر.

— مانا، مانا، — دېدى ۋىلفور ھۇجرىغا كىرىپ كېلىپ.

— بۇنى كىم ياسىدى؟

— دورىگەر. ئۇ ئۆزىمۇ بىللە كەلدى.

— ئىچىۋېتىڭ.

— ئىچەلمەيمەن، دوختۇر، ۋاقتى ئۆتتى! گېلىم سىقىلىپ قېلىۋاتىدۇ، دەم ئالالماي قېلىۋاتىمەن! يۈرىكىم... بېشىم... نېمىدېگەن ئازاب بۇ! يەنە ئۇزاققىچە مۇشۇنداق قىينىلامدىم؟

— ياق، دوستۇم، — دېدى دوختۇر، — ئازابلىرىڭىز ھازىر تۈگەيدۇ.

— چۈشەندىم! — دەپ خىتاب قىلدى بارروئا، — خۇدا، رەھىم قىلغىن!

ئۇ بىر ۋارقىرىدى ـ دە، خۇددى چاقماق سوقۇۋەتكەندەك جىم بولۇپ يېتىپ قالدى.

ئاۋرىنىي ئۇنىڭ يۈرىكىگە قولىنى قويدى. ئاغزىغا ئەينەكنى تەگكۈزۈپ باقتى.

— ھە، قانداق؟ — دەپ سورىدى ۋىلفور.

— تېز بولۇڭ، ماكا بىنەپشە شەربىتى ئەكىرىپ بېرىڭ.

ۋىلفور دەرھال ئاشخانىغا چىقىپ كەتتى.

— قورقماڭ، نۇئارتىيې ئەپەندى، — دېدى ئاۋرىنىي، — بىمارنى ياندىكى بۆلمىگە ئېلىپ چىقىپ قان ئاقىۋاتقان جايىنى باشقىلار كۆرسە قورقۇسى كېلىدۇ.

ئۇ، بارروئانىڭ قولتۇقلىرىدىن يۆلەپ ئېلىپ، ياندىكى بۆلمىگە سۆرەپ ئېلىپ چىقتى. ئاندىن، ئېشىپ قالغان شەربەتنى ئېلىش ئۈچۈن يەنە نۇئارتىيېنىڭ ھۇجرىسىغا قايتىپ كىردى. قارىسا، نۇئارتىيې ئوڭ كۆزىنى يۇمۇۋالغانىدى.

— ۋالېنتينانى چاقىرىش كېرەكمۇ؟ ۋالېنتيناغا گېپىڭىز بارمىدى؟ ماقۇل، ئۇنى چاقىرىڭلار دەپ ئېيتىپ قويای.

ۋىلفور پەلەمپەي ئارقىلىق قايتىپ چىقىۋاتاتتى. ئاۋرىنىي ئۇنىڭ بىلەن كارىدوردا ئۇچراشتى.

— ھە، قانداق؟ — سورىدى ۋىلفور.

— يۈرۈڭ، — دېدى ئاۋرىنىي.

ئۇ، ۋىلفورنى بارروئا ياتقان بۆلمىگە باشلاپ كىردى.

— تېخىچە ھوشىغا كەلمىدىمۇ؟ — سورىدى خانىلىق مۇپەتتىش.

— ئۇ ئۆلدى.

ۋىلفور بېشىنى چاڭگاللاپ تۇتۇۋېلىپ، سەنتۈرۈلۈپ كەتتى ۋە مەرھۇمغا ھەقىقىي ئىچى ئاغرىغان ھالدا قاراپ خىتاب قىلدى:

— مۇشۇنداق ئۇشتۇمتۇتلا ئۆلۈپ كەتتىمۇ؟

— بەكلا ئۇشتۇمتۇت بولدى، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — دېدى ئاۋرىنىي، — لېكىن بۇنىڭغا ئەجەبلىنىشكە بولمايدۇ. سېن ـ مېران

ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەنمۇ مۇشۇنداق ئۇشتۇمتۇت ئۆلگەن. شۇنداق، سىزنىڭ ئۆيىڭىزده كىشىلەر ناھايىتى تېزلا ئۆلىدىغان بولۇپ قالدى.

— نېمە؟ — دەپ خىتاب قىلدى خانلىق مۇپەتتىش قورقۇنچ ۋە نارازىلىق بىلەن، — سىز يەنە ئاشۇ دەھشەتلىك پىكرىڭىزنى ئېيتماقچىمۇ؟

— شۇنداق، تەقسىر، — دېدى ئاۋرىنىپ، — بۇ پىكىر كاللامدىن زادى چىقىپ كەتمەيدۇ. ماڭا قايىل بولۇشىڭىز ئۈچۈن گېپىمگە ئوبدان قۇلاق سېلىشىڭىزنى سورايمەن، ۋىلفور ئەپەندى.

ۋىلفورنىڭ پۈتۈن ئەزايى ـ بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى.

— ھېچقانچە ئىز قالدۇرماي دېگۈدەك ئادەمنى ئۆلتۈرىدىغان زەھەرلەرمۇ بولىدۇ. ئۇنداق زەھەرنى مەن ياخشى بىلىمەن. مەن ئۇنىڭ ھەممە ئىپادىلىرىنى ۋە قانداق ئاقۇبەتلەرگە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى تەتقىق قىلغان. ئۆتكەندە سېن ـ مېران خانىمنى تەكشۈرگىنىمدىكىگە ئوخشاش، بۇ قېتىمۇ بىچارە باررۇئانىڭ ئۆلۈشىدە شۇ خىل زەھەرنىڭ ئىپادىلىرى كۆرۈلدى. بۇ زەھەرنى ئېنىقلاش ئۈسۈلىنى مەن بىلىمەن. بۇ زەھەر كىسلاتالىق بويىاق بىلەن قىزىلغا بويالغان لاكمۇس قەغىزىنىڭ ئەسلىدىكى كۆك رەڭگىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ. ئۇ يەنە بىنەپشە شەربىتىنى يېشىل رەڭگە كىرگۈزىدۇ. ھازىر بىزده لاكمۇس قەغىزى يوق، لېكىن، مانا، بىنەپشە شەربىتىنى ئەكىرىۋاتىدۇ.

كاربىدوردا قەدەم شەپسى ئاڭلاندى. دوختۇر ئىشىكنى ئېچىپ، ئايال خىزمەتكارنىڭ قولىدىن ئىككى ـ ئۈچ قوشۇق شەربەت قوبۇلغان قاچىنى ئالدى ۋە يەنە ئىشىكنى يېپىپ قويدى.

— مانا قاراڭ، — دېدى ئۇ يۇرىكى گۈپۈلدەپ سوقۇپ تۇرغان خانلىق مۇپەتتىشكە قاراپ، — بۇ چىنىگە بىنەپشە شەربىتى قوبۇلغان، مانا بۇ ئىشىدىكىسى ئوئارتىپ بىلەن باررۇئا

ئىچكەن ھېلىقى شەربەتنىڭ قالدۇقى. ئەگەر بۇ شەربەتكە زەھەر ئارىلاشمىغان بولسا، بىنەپشە سۇيىنىڭ رەڭگى ئۆزگەرمەيدۇ. ئەگەر بۇ شەربەت زەھەرلەنگەن بولسا، بىنەپشە سۇيى يېشىل رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. قاراڭ!

دوختۇر ئىشىدىكى شەربەتنى ئاستا تامچىتىپ چىنىگە قۇيىدى. شۇ ھامان بىنەپشە سۇيىنىڭ تېگىدە دۇغ پەيدا بولدى. ئۇ، ئالدى بىلەن كۆك تاش رەڭگىگە كىردى، ئاندىن كەھرىۋانىڭ رەڭگىنى ئالدى ۋە ئەڭ ئاخىرىدا زۇمرەتتەك يېشىل رەڭگە كىرىپ توختىدى.

بۇ تەجرىبە ھېچقانداق گۇمانغا ئورۇن قويمىدى.

— بىچارە باررۇئا ئانگوستۇر ياكى ئىگناتىي ئۇرۇقى بىلەن زەھەرلەنگەن، — دېدى ئاۋرىنىپ. — مەن ئەمدى خۇدانىڭ ئالدىدىمۇ، بەندىلەرنىڭ ئالدىدىمۇ بۇنى قەسەم قىلىپ ئېيتالايمەن.

ۋىلفور گەپ قىلمىدى. ئۇ، قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئالاق ـ جالاق بولۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى ـ دە، ئۆزىنى كرېسلوغا تاشلىۋەتتى.

يىگىرمە بەتتىنچى باب

ئەيىبلەش

ئاۋرىنىپ بۇ مۇدھىش ئۆيدىكى يەنە بىر جەسەتكە ئوخشاپ قالغان خانلىق مۇپەتتىشىنى ئوڭايلا ھوشىغا كەلتۈردى.

— مېنىڭ ئۆيۈم ئۆلۈمنىڭ ئۆيى بولۇپ قالدى! — دەپ ئاھ ئۇردى ۋىلفور.

— جنايەتنىڭ ئۆيى بولۇپ قالدى، — دېدى دوختۇر.

— ئۆزۈمنىڭ قانداق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىمنى سىزگە ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، — دېدى ۋىلفور، — دەھشەت، ئازاب... ساراسىمە بولۇپ قالدىم.

— شۇنداق، — دېدى ئاۋرىنمىي تەمكىنلىك بىلەن ۋە ئاۋازىنى ئالاھىدە چىقىرىپ. — ئەمدى ھەرىكەت قىلىش كېرەك. مېنىڭچە، ئەمدى بۇنداق كەينى - كەينىدىن ئۆلۈشلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. ئۆزۈمنى ئېلىپ ئېيتسام، ئەمدى بۇ سىرنى ئاشكارىلىماي تۇرالمايمەن، جەمئىيەت ئۇچۇن ۋە بۇ گۇناھسىز قۇربانلار ئۈچۈن قىساس ئېلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ۋىلفور روھىي چۈشكەن ھالدا ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى.

— مېنىڭ ئۆيۈمدە! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ. — مېنىڭ ئۆيۈمدە!

— ماڭا قاراڭ، ۋىلفور، — دېدى ئاۋرىنمىي، — غەيرەتلىك بولۇڭ. سىز قانۇننىڭ ھىمايىچىسى. ۋىجدانىڭىز شۇنى تەلەپ قىلىدۇكى، ئەمدى بۇنداق قۇربان بېرىشتىن باش تارتماسلىقىڭىز كېرەك.

— دەھشەتلىك گەپلەرنى قىلمۇاتىسىز، دوختۇر. ئۆز - ئۆزىنى قۇربان قىلىش!

— گەپ شۇنىڭدا.

— سىز كىمدىن گۇمان قىلمۇاتىسىز؟

— ھېچكىمدىن گۇمان قىلغىنىم يوق. ئۆلۈم سىزنىڭ ئىشىكىڭىزنى چېكىۋاتىدۇ. ئۇ ئىچكىرىلەپ كىردى، مېڭىۋاتىدۇ. قارىغۇلارچە ئەمەس، بەلكى ئوبدان ئويلانغان قەدەملەر بىلەن ئۇ ئۆيدىن بۇ ئۆيگە كۆچۈۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭ ئىزىنى قوغلىشىپ مېڭىۋاتىمەن، ئۇنىڭ يولىنى كۆرۈۋاتىمەن. مەن قەدىمكىلەرنىڭ

ئەقىدىسىگە سادىق. كور كىشىدەك تەمتىرەپ مېڭىۋاتىمەن. مېنىڭ سىلەرگە بولغان دوستلۇقۇم ۋە سىزگە بولغان ھۆرمىتىم گويا قوش تېڭىقتەك كۆزلىرىمنى ئېتىپ تۇرۇۋاتىدۇ. شۇڭا...

— سۆزلەڭ، دوختۇر، سۆزىڭىزنى ئاخىرىغىچە ئاڭلايمەن.

— سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە، ئېھتىمال، ئائىلىڭىزدە 100 يىلدا بىر تۇغۇلۇپ قالىدىغان مەخلۇقلاردىن بىرى يوشۇرۇنۇپ تۇرماقتا. لوكۇستا بىلەن ئاگرىپپىنا بىر دەۋرده ياشىغان. لېكىن بۇ ئايرىم ئەھۋال بولۇپ، تەڭرىنىڭ زالىملىقى چېكىدىن ئاشقان ۋەقە بېرىيىسىنى قانچىلىك غەزەپ بىلەن يوقاتماقچى بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. برونگىلدا بىلەن فرېدېگوندا ئىككىسى بولسا، بىخ ئۇرۇپ چىقىۋاتقان مەدەنىيەتنىڭ جاھالەت ئەلچىسىنىڭ ياردىمى بىلەن بولسىمۇ روھنى بىلىشكە ئىنتىلىشىدىكى جاپالىق كۈرەشلىرىنىڭ مەھسۇلىدىن ئىبارەت. ئەنە شۇ ئاياللارنىڭ ھەممىسى ياش ۋە گۈزەل ئىدى. بىر چاغلاردا ئۇلارنىڭ پېشانىسىدە گۇناھسىزلىق تامغىسى بار ئىدى. سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە ياشاۋاتقان جىنايەتچىنىڭ پېشانىسىدىمۇ ئەنە شۇنداق تامغا بار.

ۋىلفور ئاھ ئۇرۇپ، قوللىرىنى كىرىشتۇرۇپ، دوختۇرغا يالۇۋۇرغاندەك سىياقتا قارىدى. لېكىن دوختۇر رەھىمسىزلىك بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— قانۇن بىلىمىنىڭ قائىدىلىرىدىن بىرىدە «جىنايەتتىن كىم نەپ ئالىدۇ؟ شۇنى ئىزدە» دېگەن گەپ بار.

— دوختۇر! — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور، — مۇشۇنداق سۆزلەر بىلەن قانچىلىغان ئادەملەر ناھەق جازالىنىپ كەتكەن! قانداقلىقىنى بىلمەيمەن، شۇنداقتىمۇ، بۇ جىنايەت...

— ئىش قىلىپ، بۇنىڭ جىنايەت ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىكەنسىز - دە؟

— ھەئە، ئېتىراپ قىلىمەن. ئېتىراپ قىلمايمۇ نېمە ئا-

مالىم بار؟ لېكىن بۇنى ئېنىقلاپ چىقىشىم كېرەك. بۇ جىنايەتنىڭ ئاساسلىق قۇربانى مەن ئۆزۈم بولۇپ قېلىشىم مۇمكىن. بۇ سىرلىق ئۆلۈملەرنىڭ كەينىدە شەخسەن مېنىڭ ھالاكتىم يوشۇرۇنۇپ تۇرغان بولۇشى مۇمكىن.

— ئىنسان، — دەپ پىچىرلىدى ئاۋرىنىپ، — بارلىق مەخلۇقلار ئىچىدە ئەڭ مەنپەئەتپەرەس، بارلىق جانلىقلار ئىچىدە ئەڭ شەخسىيەتچى! ئۇ، قۇياشنىڭ نۇر چېچىشى، يەرنىڭ ئايلىنىشى ۋە ئۆلۈمنىڭ كېلىشىنى پەقەت ئۆزى ئۈچۈنلا دەپ ئويلايدۇ. بىر تال كۆكاتقا چىقىۋېلىپ خۇدانى قارغايدىغان چۆلمۆلە! ھاياتىدىن مەھرۇم قىلىنغانلارچۇ؟ ماركىز سېن - مېران، ماركىز خانىم، نۇئارتېپ ئەپەندى...

— نېمە؟ نۇئارتېپ ئەپەندى؟

— شۇنداق! مۇشۇ بىچارە مالايغا قەست قىلىنغان دەپ ئويلامسىز؟ ياق، ئۇ خۇددى شېكسپىرنىڭ ئەسىرىدىكى پولونىگە ئوخشاش باشقا كىشىنىڭ ئورنىدا ئۆلۈپ كەتكەن. ئەسلىدە شەرەپتىنى ئىچۈرۈشكە قەستلەنگەن كىشى نۇئارتېپ ئىدى. نۇئارتېپمۇ ئىچكەن، لېكىن بارروئا تاسادىپىي ئىچىپ قالغان. بارروئا ئۆلدى، لېكىن ئەسلى نۇئارتېپنىڭ ئۆلۈشى كۆزلەنگەنىدى.

— ئەمىسە نېمە ئۈچۈن ئاتام ئۆلمىدى؟

— سېن - مېران خانىم ئۆلگەن كېچىسى باغدا مەن سىزگە بۇ ھەقتە سۆزلىگەنىدىم. نۇئارتېپنىڭ ئورگانىزمى بۇنداق زەھەرنى ئىستېمال قىلىشقا كۆنگەن. ئۇنىڭغا زەھەر يەتكۈزمەي گۈدەك ۋەزىنىدىكى زەھەر باشقا ھەر قانداق ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ. قىسقىسى، دۇنيادا ھېچكىم، ھەتتا ئاشۇ قاتىلمۇ مېنىڭ بىر يىلدىن بېرى نۇئارتېپ ئەپەندىنى بۈتۈن بىلەن داۋالاۋاتقىنىمنى بىلمەيدۇ. لېكىن قاتىل شۇنى بىلىدۇكى، ۋە ئۆز تەجرىبىسىدە كۆرىدىكى، بۈتۈن كۈچلۈك تەسىر قىلىدىغان زەھەر.

— ئاھ خۇدا! — دەپ پىچىرلىدى ۋىلفور ئۆزىنىڭ قولىنى قايرىپ.

— جىنايەتچىنىڭ قىلمىشلىرىنى ئەسلەپ بېقىڭ. ئۇ ماركىزنى ئۆلتۈردى...

— دوختۇر!

— بۇ گېپىمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايمەن. كىشىلەرنىڭ ئۆلۈمى توغرىسىدا ئېيتقانلىرى مېنىڭ ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنلىرىمگە ناھايىتىمۇ ئوخشايدۇ.

ۋىلفور ئەمدى گەپ تالاشمىدى. ئۇ، بوغۇق ئاۋازدا ئاھ ئۇراتتى.

— ئۇ ماركىزنى ئۆلتۈردى، — دەپ تەكرارلىدى دوختۇر، — ماركىز خانىمنى ئۆلتۈردى. بۇ قوش مىراسقا ئىگە بولۇشنىڭ قەستى.

ۋىلفور ماڭلىيىدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتقان تەرنى سۈرتتى.

— ئوبدان ئاڭلاڭ.

— ھەربىر سۆزىڭىزنى قويۇۋەتمەي ئاڭلاۋاتىمەن، — پىچىرلىدى ۋىلفور.

— نۇئارتېپ ئەپەندى، — ھەممىسزلىك بىلەن سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى ئاۋرىنىپ، — ئۆزىنىڭ ۋەسىيەتنامىسىدا قول ئىلكىدىكىنىڭ ھەممىسنى كەمبەغەللەرگە ئاتاپ قويىدى. شۇنىڭ بىلەن، سىزنى ۋە ئائىلىڭىزنى مىراستىن مەھرۇم قىلىدى. نۇئارتېپ ئەپەندىگە دەسلەپتە قول تەگكۈزۈشمىدى، چۈنكى ئۇنىڭدىن كېلىدىغان نەپ يوق ئىدى. ھالبۇكى، ئۇ بىرىنچى ۋەسىيەتنامىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئىككىنچى ۋەسىيەتنامىنى تۈزگەندىن كېيىن جىنايەتچى يەنە ئۆچىنچى ۋەسىيەتنامىنىڭ چىقىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى زەھەرلىدى. خاتالاشمىسام، ئاخىرقى ۋەسىيەتنامە ئالدىنقى كۈنى تۈزۈلگەنغۇ. كۆردىڭىزمۇ، ئۇ ۋاقىتنى قولدىن بەرمىگەن.

— رەھىم قىلىڭ، ئاۋرىنىي!

— رەھىم قىلىشقا بولمايدۇ، تەقسىر. دوختۇرنىڭ مۇئەددەس بۇرچى بار. شۇ بۇرچنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئۇ ھاياتلىقنىڭ مەنبەلىرىنى قىدىرىدۇ، سىرلىق ئۆلۈملەرنىڭ قاراڭغۇ چوڭقۇرلۇقىغا چۆكىدۇ. جىنايەت سادىر بولۇپ، خۇدا جىنايەتچىدىن ئۆز نەزەرىنى تارتقاندىن كېيىن، دوختۇرنىڭ بۇرچى «جىنايەتچى مۇشۇ!» دەپ كۆرسىتىپ بېرىشتىن ئىبارەت.

— قىزىمغا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن! — دەپ پىچىرلىدى ۋىلفور.

— سىز ئۆزىڭىز ئۈنى تىلىغا ئالدىڭىز، سىز ئۇنىڭ ئاتىسى.

— ۋالېنتىناغا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن! ياق، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنى ئەيىبلىگەندىن كۆرە، مېنى ئەيىبلەڭ! ۋالېنتىنا ئالتۇندەك پاك قىز، ئۇنىڭ ھېچقانداق گۇناھى يوق!

— ئىچ ئاغرىتىشقا بولمايدۇ، جانابىي خانلىق مۇپەتتىش. پاكىت ئېنىق. ماركىز سېن ـ مېرانغا ئەۋەتىلگەن دورىلارنى ۋىلفور خانقىز ئۆزى قاچىلاپ تاڭغان. ئاقىۋەتتە ماركىز ئۆلدى. ۋىلفور خانقىز ماركىز خانىم سېن ـ مېرانغا ئىچىملىك تەييارلاپ بەرگەن ۋە ماركىز خانىم ئۆلدى. نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ ئەتىگەندە ئىچىدىغان شەربىتىنى بارروئانىڭ قولىدىن ۋىلفور خانقىز ئېلىۋالغان، لېكىن نۇئارتىيې بوۋاي تاسادىپىي قۇتۇلۇپ قالغان. ۋىلفور خانقىز جىنايەتچى، زەھەرلىگۈچى! جانابىي خانلىق مۇپەتتىش، مەن ۋىلفور خانقىزنى ئەيىبلەيمەن، سىزمۇ ئۆز بۇرچىڭىزنى ئادا قىلىڭ!

— دوختۇر، گەپ تالاشمايمەن، ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن، سۆزىڭىزگە ئىشەندىم. لېكىن مېنى ۋەيران قىلماڭ، نامىمنى ئاياغ ئاستى قىلماڭ!

— ۋىلفور ئەپەندى، — دېدى دوختۇر بارغانسېرى

قەتئىيلىشىپ، — بىر قىسىم ئەھۋاللاردا قۇرۇق رەسمىيەتچىلىككە ئېسىلۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئەگەر قىزىڭىز بىر قېتىم جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولۇپ، يەنە ئىككىنچى قېتىم جىنايەت ئۆتكۈزۈشنى قەستلەۋاتىدۇ، دەپ ئويلىغان بولسام، سىزگە: «قىزىڭىزنى چىقىۋەت، ئۇنى جازالاڭ، ئۇ ئەمدى بىرەر ئىبادەتخانىغا بەخشەندە بولۇپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىنى گۇناھىنى تىلەش بىلەن كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ ئۆتكۈزسۇن» دېگەن بولاتتىم. ئەگەر ئۇ ئىككىنچى قېتىم جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولسا، مەن سىزگە مۇنداق دېگەن بولاتتىم: «ۋىلفور، مانا بۇ زەھەرنى ئېلىڭ، بۇنى ئىچكەن ئادەم ساقايمايدۇ. بۇ خۇددى خىيالدەك، تېز، چاقماقتەك ئۇشتۇمتۇت تەسىر قىلىدۇ ۋە گويا بىر زەربە بىلەنلا ئادەمنى ھالاك قىلىدۇ. قىزىڭىزنىڭ جېنىنى تەڭرىنىڭ شەپقىتىگە تاپشۇرۇپ، ئۇنىڭغا بۇ زەھەرنى ئىچۈرۈڭ. شۇنداق قىلسىڭىز، ئۆزىڭىزنىڭ شەنىڭىزنى ۋە ھاياتىڭىزنى ساقلاپ قالالايسىز، چۈنكى ئۇ سىزگە قەست قىلىۋاتىدۇ. ئۇ سىزگە يالغان كۆلۈپ، شېرىن سۆزلەرنى قىلىپ، جېنىڭىزغا قول ئۇزىتىۋاتىدۇ! ئەگەر ئالدى بىلەن ئۇنى سىز يېقىتمىسىڭىز، بېشىڭىزغا بالا بولىدۇ!» ئەگەر ئۇ ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرۈش بىلەنلا چەكلەنگەن بولسا، مەن سىزگە شۇ گەپلەرنى قىلغان بولاتتىم. لېكىن ئۇ ئۇچ ئادەمنىڭ جېنىغا زامىن بولدى، ئۇچ ئادەمنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆردى، ئۇچ جەسەتنىڭ ئالدىدا تىزىنى پۈكتى. بۇ زەھەرلىگۈچىنى جالالاتنىڭ قولىغا تاپشۇرۇش كېرەك، جالالاتنىڭ قولىغا! سىز ئۆزىڭىزنىڭ شەنىڭىزنى ئويلايدىكەنسىز، ئۇنداق بولسا، مېنىڭ دېگىنىم بويىچە ئىش قىلىڭ. شۇنداق قىلسىڭىز، نامىڭىز ئۆلمەيدۇ!

ۋىلفور ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ تىزلاندى.

— مەن سىزدەك ئىرادىلىك ئەمەس ئىكەنمەن، — دېدى

ئۇ، — لېكىن بۇ گەپ مېنىڭ قىزىم ئۈستىدە ئەمەس، سىزنىڭ قىزىڭىز ئۈستىدە بولغان بولسا، سىزمۇ بۇنچىلىك ئىرادىلىك بولالمىغان بولاتتىڭىز.

ئاۋرىنىپ تاتىرىپ كەتتى.

— دوختۇر، ئايال كىشىدىن تۇغۇلغان ھەر قانداق ئادەم ئازابلىنىشتىن ۋە ئۆلۈشتىن ئۆزىنى قاچۇرالمايدۇ. مەنمۇ مۇشۇنداق ئازاب ئىچىدە ئۆزۈمنىڭ ئۆلۈش سائىتىمنى كۈتىمەن.

— ئاگاھ بولۇڭ، — دېدى ئاۋرىنىپ، — سىزنىڭ سائىتىڭىز بالدۇر توشمايدۇ. كۆز ئالدىڭىزدا ئاتىڭىز، ئايالىڭىز ۋە بەلكىم ئوغلىڭىز ئۆلگەندىن كېيىن، ئاندىن نۆۋەت سىزگە كېلىدۇ.

ۋىلفورنىڭ نەپسى بوغۇلۇپ، دوختۇرنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

— ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، — ماڭا ياردەم قىلىڭ... ياق، قىزىمدا گۇناھ يوق... مېنى سوتقا ئاپارسىڭىزمۇ شۇنى دەيمەن، ياق، قىزىمدا گۇناھ يوق... مېنىڭ ئۆيۈمدە جىنايەت بولمىدى... خالىمايمەن، ئاڭلاۋاتامسىز، مېنىڭ ئۆيۈمدە جىنايەت بولۇشىنى خالىمايمەن... چۈنكى، بىر ئۆيگە جىنايەت كىرسە، ئۇ خۇددى ئۆلۈمگە ئوخشاش ھەرگىزمۇ يالغۇز كەلمەيدۇ. ماڭا قارامامسىز، مەن قاتىلىقنىڭ قۇربانى بولسامۇ سىزنىڭ چاتىقىڭىز نېمە؟ سىز ماڭا دوستمۇ؟ سىز ئادەممۇ؟ سىزنىڭ يۈرىكىڭىز بارمۇ؟ ياق، سىز دوختۇر! سىزگە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، مەن قىزىمنى جاللاتىڭ قولىغا بەرمەيمەن! بۇ گەپلىرىڭىز مېنى يوتۇپ كېتىۋاتىدۇ، مەن خۇددى ساراڭ ئادەمدەك تىرناقلىرىم بىلەن كۆكسۈمنى تىلىپ يىرتىۋېتىشكە تەييار بولۇپ قالدىم! ئەگەر سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك بولماي چىقسىچۇ، دوختۇر؟ ئەگەر بۇ قىزىم ئەمەس، باشقا بىر ئادەم بولۇپ چىقسىچۇ؟ كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن

خۇددى ئەرۋاھدەك تاتىرىپ كەتكەن ھالدا ئالدىڭىزغا كېلىپ: «قاتىل، مەن مېنىڭ قىزىمنى ئۆلتۈردۈڭ!» دەيمەن. ناۋادا شۇنداق بولۇپ قالسا... مەن خىرىستىئان، ئاۋرىنىمەن، لېكىن مەن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالمەن.

— ماقۇل، — دېدى دوختۇر بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، — مەن كۈتۈپ تۇراي.

ۋىلفور ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەندەك قىلىپ قاردى.

— لېكىن شۇنى ئېيتىپ قويايكى، — دېدى ئاۋرىنىپ ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ. — ئەگەر ئۆيۈڭلاردا بىر كىم ئاغرىپ قالسا، ئەگەر ئۆزىڭىز زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلىقىڭىزنى ھېس قىلسىڭىز مېنى چاقىرتماڭ، كەلمەيمەن. بۇ دەھشەتلىك سىرنى ساقلاشقا رازى بولاي، ئەمما قەلبىمگە نومۇس ۋە پۇشايمان كىرىپ، خۇددى سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كىرگەن ياۋۇزلۇق ۋە قايغۇ ـ ھەسرەتتەك زوريىپ ۋە كۆپىيىپ بېرىشىنى خالىمايمەن.

— مەندىن يۈز ئۆرۈمسىز، دوختۇر؟

— شۇنداق، چۈنكى ئەمدى ئىككىمىزنىڭ يولىمىز بىر ئەمەس، سىز بىلەن مويىتۇڭىزنىڭ ئالدىغىچە بىللە كېلىدىم. يەنە بىر كىشى تەرىپىدىن پاش قىلىنىڭىز بۇ دەھشەتلىك تراگېدىيە تامام بولىدۇ. خەير ـ خوش.

— دوختۇر، ئۆتۈنۈپ قالاي!

— بۇ يەردە مەن كۆرگەن ئىشلار ئادەمنىڭ ئەقلىنى بۇلغايدۇ. سىزنىڭ ئۆيىڭىزدىن نەپرەتلىنىمەن. خەير ـ خوش، تەقسىر!

— يەنە بىر گەپ، پەقەت بىرلا گەپ، دوختۇر! سىز ماڭا دەھشەتلىك گەپلەرنى قىلدىڭىز، ئەمدى مېنى مۇشۇنداق دەھشەتلىك ئەھۋالدا يالغۇز قويۇپ كېتىۋاتىسىز. بىراق، بىچارە باررۇئانىڭ ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈمى توغرىسىدا باشقىلار نېمىدەپ قالار؟

— بۇ گېپىڭىز توغرا، — دېدى ئاۋرنىيې، — مېنى ئۇزۇتۇپ چىقىڭ.

دوختۇر ئالدىدا، ۋىلفور كەينىدە مېڭىپ، بۆلۈمىدىن چىقىشتى. قورقۇپ كەتكەن خىزمەتكارلار كارىدور ۋە پەلەمپەيدە دوختۇرنىڭ يولىنى توسۇپ تۇرۇشاتتى.

— تەقسىر، — ئاۋرنىيې ھەممەيلەن ئاڭلىغۇدەك قىلىپ، ۋىلفورغا قانتىق ئاۋازدا سۆزلىدى، — بىچارە باررۇئا ئاخىرقى يىللاردىن بېرى ناھايىتى ئاز ھەرىكەت قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ، بۇرۇن خوجايىنى بىلەن بىللە پۈتۈن ياۋروپانى ئات مىنىپ ۋە ھارۋىغا ئولتۇرۇپ ئايلىنىپ چىققان. ئۇ، شۇنداق كۆپ ھەرىكەت قىلىشقا ئادەتلىنىپ كەتكەنىدى. كېيىن پالەچ بولغان بىمارغا قاراپ، ھەرىكەتسىز ئولتۇرۇۋېرىش ئۇنىڭ سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزدى. ئۇنىڭ قېنى قويۇقلىشىپ كەتكەن. ئۇ، ئۆزى بوينى قىسقا، سېمىز ئادەم بولغاچقا، ئاخىرى ئۇنىڭ مېڭىسىگە قان چۈشۈپتۇ. مەن كەلگەندە ئاللىقاچان ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئېيتقانىدەك، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ پىچىرلاپ، — بىنەپشە سۈيىنى مەشكە تۆكۈۋېتىشنى ئونتۇپ قالماڭ.

دوختۇر ۋىلفورغا قولىنى بەرمەستىن ۋە ئارتۇق سۆز قىلماستىن، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. خىزمەتكارلار ياشلىرىنى تۆكۈشۈپ ۋە غۇلغۇلا قىلىشىپ، ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ قېلىشتى.

شۇ كۈنى ئاخشىمى بارلىق خىزمەتكارلار ئاشخانىغا يىغىلىپ، ئۆزئارا غۇلغۇلا قىلىشتى ۋە ئاخىرى ۋىلفور خانىمنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەردىن كېتىشىگە رۇخسەت قىلىشىنى سوراشتى. يالۋۇرۇشلارمۇ، ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈپ بېرىش ھەققىدىكى گەپلەرمۇ كار قىلمىدى. خىزمەتكارلار:

— كەتمىسەك بولمايدۇ، بۇ ئۆيگە ئۆلۈم كىرىۋالدى، — دېگەن گەپتە چىڭ تۇرۇشتى.

ئۇلار يەنە بۇنداق ياخشى خوجايىنلاردىن، بولۇپمۇ ۋالېنتىنا خېنمەدەك ئاق كۆڭۈل، دىلى يۇمشاق ۋە مۇلايىم خانقىزدىن ئايرىلىشقا بەك ئېچىندىغانلىقىنى ئېيتىشتى، ئەمما ھېچقانداق يېلىنىش - يالۋۇرۇشلارغا قارىماي خوشلىشىپ چىقىپ كېتىشتى.

ۋىلفور خىزمەتكارلارنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندا، ۋالېنتىناغا قارىدى.

ۋالېنتىنا يىغلاپ ئولتۇراتتى.

ۋىلفور ۋالېنتىنانىڭ كۆز ياشلىرىنى كۆرۈپ، كۆڭلى بۇزۇلدى ۋە ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئېلىپ، ۋىلفور خانىمغا قارىغانىدى. ئەجەبا، ئۇنىڭ نېپىز لەۋلىرىدە بەئەينى جۇدۇنلۇق ئاسمانىدىكى بۇلۇتلار ئارىسىدىن ئۆچۈپ چىققان شۇم خەۋەر يەتكۈزگۈچى ئاقار يۇلتۇزدەك غىل - پال كۆرۈنۈپلا، شۇ ھامان يوقالغان سوغۇق كۈلۈمسىرەشنى كۆرۈپ قالدى.

يىگىرمە سەككىزىنچى باب

بولكىچىنىڭ ئۆيىدە

گراف مورسېر دانگلارنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىگە دۇچ كەلگەنلىكتىن ئىزا ۋە ئاھانەتتىن ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا قايتىپ كەتكەن كۈنى كەچتە كۆپتۈرمە چاچلىرى مايلانغان، بۇرۇتى يۇقىرىغا تولغاپ قويۇلغان، قوللىرىغا ئاپئاق پەلەي كىيگەن ئاندرېئا كاۋالكانتى ئۆزىنىڭ پەيتۇنىدا ئۈرە تۇرۇپ دېگۈدەك ئانتېن كوچىسىدىكى بانكىرنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى.

ئۇ، ساراي ئۆيىدە بىردەم نېرى - بېرى پاراڭ بىلەن

ئولتۇرغاندىن كېيىن بىر ئەپلىك پۇرسەت چىقىرىپ، دانگلارنى دېرىزە يېنىغا تارتىپ ئېلىپ باردى ۋە ئۇستىلىق بىلەن گەپ ياساپ، ئاتىسى كەتكەندىن بۇيان كۆڭلىگە ئارام بەرمەيۋاتقان غەملىرىدىن سۆز ئاچتى. ئۇ، شۇنداق دەپ سۆزلىدىكى، ئاتىسى كەتكەندىن بۇيان بانكىرنىڭ ئائىلىسى ئۇنى ئۆز ئوغلىدەك كۆرۈپ، غەمخورلۇق قىلدى. ئۇ، بۇ ئائىلىدە ئۆز بەختىنىڭ كاپالىتىنى تاپتى. بۇنداق بەختنى ھەر قانداق ئادەم ئادەتتىكى مۇھەببەت ھەۋىسىدىن ئۈستۈن قويىشى كېرەك. ۋەھالەنكى، ئۇ دانگلار خانىمزىنىڭ ئاجايىپ گۈزەل كۆزلىرىدىن ئۆزىنىڭ مۇھەببىتىنى تېپىشتەك بەختكە مۇيەسسەر بولدى.

دانگلار ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئىنتايىن بېرىلىپ ئاڭلىدى. ئۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئاندرېئانىڭ سۆز ئېچىشىنى كۈتۈپ يۈرگەنىدى. ئۇ، مورسېرنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندا قانچىلىك قاپىقى سېلىنغان بولسا، ئەمدى ئاندرېئانىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسېرى چىرايى شۇنچە ئېچىلىپ كەتتى.

شۇنداقتىمۇ، ئۇ، بۇ يىگىتنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىشتىن ئىلگىرى ئۆزىنىڭ بەزى گۇمانىي قاراشلىرىنى ئېيتىۋېلىشنى مۇۋاپىق تاپتى.

— ۋىكونت، — دېدى ئۇ، توي ھەققىدە باش قاتۇرۇشقا پېشكەز كەچىكتىڭ قىلماسمۇ؟

— يوقسۇ، تەقسىر، — دېدى كاۋالكانتى، — ئىتالىيىدە باي كىشىلەر بالدۇر توي قىلىدۇ. بۇ ناھايىتى ئاقىلانە ئادەت. ھايات شۇنداق ئۆزگىرىشچان كېلىدۇكى، بەخت قولۇڭغا كەلگەندە ئۇنى ۋاقتىدا چىڭ تۇتۇۋېلىشىڭ كېرەك.

— مەنمۇ سىزنىڭ تەلىپىڭىزنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىمەن، — دېدى دانگلار، — ئايالىم بىلەن قىزىمنىڭ بۇنىڭغا رازى بولىدى دەيلى. لېكىن، ئىقتىسادىي مەسىلىلەرنى كىم

بىلەن مۇزاكىرىلىشىمىز؟ مېنىڭچە، بۇ مۇھىم ئىشنى ئاتا بولغۇچى كىشىلا بىر تەرەپ قىلالايدۇ.

مېنىڭ ئاتام پەقەت ۋە پاراسەتلىك ئادەم. ئۇ، مېنىڭ فرانسىيەدە لايىق تەپىپ قىلىشىمنى مۇلچەرلىگەن. شۇڭا، ئۇ يولغا چىقىشتا مېنىڭ گۇۋاھنامىلىرىم بىلەن بىللە، ئەگەر مېنىڭ تاللىغان لايىقىم ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىدەك بولسا، توي قىلغىنى كۈنۈمدىن ئېتىبارەن ھەر يىلى 150 مىڭ لۇر بېرىش ھەققىدە يېزىلغان ھۆججەتنىمۇ قالدۇرۇپ كەتتى. بۇ، ئاتامنىڭ يىللىق كىرىمىنىڭ تۆتتىن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ.

— مەن قىزىمنىڭ تويىلۇقىغا 500 مىڭ فرانك بېرىمەن، — دېدى دانگلار، — ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ مېنىڭ بىردىنبىر ۋارىسىم.

— مانا كۆردىڭىزمۇ، — دېدى ئاندرېئا، — ناۋادا، بارون خانىم دانگلار بىلەن ئېڭىنى خانقىز مېنىڭ تەكلىپىمنى رەت قىلمىسا، ئىشلار ناھايىتى ياخشى يۈرۈشۈپ كېتىدىكەن. بىز 175 مىڭ لۇر يىللىق كىرىمگە ئىگە بولىدىكەنمىز. يەنە بىر ئېھتىمالمۇ بارکى، مارکىز ماڭا قەرەللىك خىراجەت بەرمەستىن، بەلكى پۈتۈن كاپىتالىنى ئۆتكۈزۈپ بېرىشىمۇ مۇمكىن. بۇنى قولۇغا كەلتۈرۈش ئۇڭاي ئەمەس. بۇنى بىلىمەن. شۇنداقتىمۇ، ئۇنى ماقۇل كەلتۈرۈشكە بولار دەپ ئويلايمەن. شۇنداق بولۇپ قالسا، سىز بىزنىڭ ئىككى - ئۈچ مىليونىمىزنى ئوبوروتقا كىرگۈزىسىز. بۇنچىلىك دەسمايە تەجرىبىلىك قوللارغا ئۆتسە، ئون پىرسەنت پايدا كەلتۈرەلەيدۇ.

— مەن ھېچقانداق ئادەمگە تۆت پىرسەنتتىن ئارتۇق ئۈسۈم تۆلىمەيمەن، — دېدى بانكىر، — توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئۇچ يېرىم پىرسەنت بېرىمەن. لېكىن كۈيئوغلۇمغا بەش پىرسەنت بېرىپ، پايدىسىنى تەڭ بۆلۈشىمىز.

— ۋاھ، بۇ قالتىس گەپ بولدى، داداگزا، — دېدى كاۋالكانتى ئۆزىنىڭ لۈكچەكلىك تەبىئىتىگە بىرئاز بېرىلىپ كېتىپ. ئۇ، ئۆزىنى ئاقسۆڭەكلەرچە تۇتۇشقا ھەر قانچە تىرىشسىمۇ، تۇرۇپ - تۇرۇپلا كونا ئادىتىنى چاندۇرۇپ قويياتتى.

ھالبۇكى، ئۇ دەرھال ھوشىنى يىغىۋېلىپ، گەپ ياسىدى:

— ئەپۇ قىلىڭ بارون. كۆردىڭىزمۇ، كىچىككىنە ئۇمىدلىنىپ قېلىۋىدىم، ئەقلىمنى يوقتىپ قويۇپتىكەن. ئەگەر بۇ ئۇمىدىم ئەمەلگە ئېشىپ قالسا قانداق بولۇپ كېتەرمەن؟

— بۇ ئىشنىڭ يەنە بىر تەرىپى بار، — دېدى دانگلار، خالسانە تۇستە باشلانغان بۇ سۆھبەتنىڭ شۇنچە تېزلىك بىلەن بۇ سودىغا ئايلىنىپ كەتكەنلىكىنى سەزمەستىن، — مال - ۋەجىڭىزلەرنىڭ دەخلىسىز ھالدا سىزگە تەئەللۇق بولىدىغان قىسمىمۇ بولۇشى مۇمكىن.

— قايسى قىسمىنى دەيسىز؟ — سورىدى ئاندرېئا.

— ئانىڭىزغا تەئەللۇق بولغان قىسمى.

— ئەلۋەتتە، ئانام ئولتۇا كورىسناربىغا تەئەللۇق بولغان قىسمى بار.

— ۋەجىڭىزلەرنىڭ بۇ قىسمى قانچىلىك؟

— راستىنى ئېيتقاندا، — دېدى ئاندرېئا، — بۇ مەسىلە ئۈستىدە بۇرۇن ئويلىنىپ باقمىغانىكەنمەن، لېكىن پەرىزىمچە، ئاز بولغاندىمۇ 2 مىليوننى تەشكىل قىلىدۇ.

خۇشاللىقتىن دانگلارنىڭ دېمى سىقىلىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى خۇددى يوقلىپ كەتكەن مېلىنى تېپىۋالغان بېخىلدەك ۋە سۇغا چۆكۈپ كېتىۋېتىپ ئۇشتۇمتۇت قاتتىق يەرگە دەسسەپ قالغان ئادەمدەك ھېس قىلدى.

— شۇنداق قىلىپ، بارون، — دېدى ئاندرېئا، خۇشال

مەتكۈيلۈق بىلەن بانكىرغا تەزىم قىلغاندەك ئېگىلىپ تۇرۇپ، — ئۈمىد قىلسام بولامدۇ؟

— ۋىكونت، — دېدى دانگلار، — ئۈمىد قىلسىڭىز بولىدۇ. سىز تەرەپتىن باشقىچە پىكىر چىقمىسىلا، بۇ ھەل بولغان مەسىلە.

— ئاھ، مەن ئېھمىيىگەن بەختلىك، بارون! — دېدى ئاندرېئا.

— بىراق، — دېدى يەنە دانگلار، — پارىژ جامائەتچىلىكى ئىچىدە سىزگە ئاتىدارچىلىق قىلىدىغان گراف مونتې - كرىستو نېمە ئۈچۈن سىز بىلەن بىللە كەلمىدى؟

ئاندرېئا بىلىنەر - بىلىنمەس قىزاردى.

— مەن ھازىر گرافنىڭ ئالدىدىن كەلدىم، — دېدى ئۇ، — ئۇ ھەقىقەتەن ياخشى ئادەم، بىراق مىجەزى ئۆزگىچە. ئۇ، مېنىڭ سىزگە گەپ ئاچماقچى بولغانلىقىمنى تولۇق قوللىدى. ئۇ ھەتتا ئاتامنىڭ پۈتۈن كاپىتالىنى ماڭا بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ، ئاتامنى بۇنىڭغا ماقۇل كەلتۈرۈشكە ۋەدە بەردى. لېكىن ئۇ يەنە ھېچقانداق ئادەمنىڭ توي ئىشىغا ئارىلاشمايمەن دەيدۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭغا خاپا بولمايمەن، ئۇ ماڭا شەرەپ كەلتۈرۈپ شۇنداق دېدىكى، ئۇ بىزنىڭ توي ئىشىمىزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق ئادەتنى ئۆزلەشتۈرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، چۈنكى ئۇ بىزنىڭ تويىمىزنىڭ بەختلىك توي بولۇشىغا ئىشىنىدىكەن. يەنە بىر گەپ، گەرچە ئۇ بۇ ئىشقا رەسمىي ئارىلاشمىسىمۇ، ئەگەر سىز خالىسىڭىز، ئۆزىنىڭ پىكرىنى بىلدۈرۈپ، سىز بىلەن سۆزلىشىشنى رەت قىلمايدىكەن.

— ناھايىتى ياخشى.

— ئەمدى، — دېدى ئاندرېئا يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ

تۇرۇپ، — قېيىن ئاتامغا قىلىدىغان گەپنى توختىتىپ بانكىرغا مۇراجىئەت قىلىمەن.

— ئۇنىڭغا نېمە گېپىڭىز بار ئىدى؟ — دېدى دانگلار كۆلۈپ كېتىپ.

— ئۆگۈنلۈككە مەن سىزدىن 4 مىڭ فرانك ئالاي دېگەنىدىم. لېكىن گراف بۇ ئايدا ماڭا كۆپ چىقىم قىلىشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى ۋە مېنىڭدەك بويتاقنىڭ كىرىمى بۇنىڭغا چىقىش قىلمايدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ماڭا 20 مىڭ فرانكنىڭ چېكىنى بەردى. مانا شۇ چەك. مانا، گرافنىڭ ئىمزاسى. قانداق، بېرەلەمسىز؟

— بۇنداق چەكلەر مىليونغا يېزىلغان بولسىمۇ بېرىمەن، — دېدى دانگلار، چەكنى يانچۇقىغا سېلىپ، — ئەتىلىككە سائەت قانچىدە ۋاقتىڭىز بار؟ ۋاقتىنى بەلگىلەپ بېرىڭ. مېنىڭ كاسسىرىم پۇلنى ئېلىپ ئالدىڭىزغا بارىدۇ. 24 مىڭ فرانكقا قول قويۇپ بېرىسىز.

— مۇمكىن بولسا. ئەتىگەن سائەت ئوندا. قانچا بالدۇر بولسا، شۇنچە ياخشى. مەن ئەتە شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقماقچىدىم.

— ماقۇل، سائەت ئوندا بولسۇن. پىرىنسىۋ مېھمان خانىسىدىمۇ؟

— ھەئە.

ئەتىسى دەل ئوندا بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا كاۋالكانتىغا نەق 24 مىڭ فرانك تاپشۇرۇپ بېرىلدى. كاۋالكانتى كادرۇسقا 200 فرانكنى قالدۇرۇپ، ياتىقىدىن چىقىپ كەتتى.

ئاندرېئا ئاساسەن ئۆزىنىڭ بۇ خەتەرلىك دوستىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن چىقىپ كەتكەنىدى. يەنە شۇ سەۋەبتىن ئۇ ياتىقىغا

ئىككىلىسىمۇ كەچ قالىتتى. لېكىن ئۇ دەرۋازىدىن كىرىشى بىلەنلا، ئۇنىڭ ئالدىدا مېھمانخانا دەرۋازىۋىنى پەيدا بولدى. ئۇ شەپكىسىنى قولىغا ئالغان ھالدا ئاندرېئانى كۈتۈپ تۇرغانىدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ، — ھېلىقى كىشى كېلىپ كەتتى.

— قايسى كىشى؟ — دەپ سوردى ئاندرېئا يانىدىن ھەرگىزمۇ چىقمايدىغان ئادەمنى گويا پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالغاندەك قىياپەتتە.

— جانابلىرى ئاز - تولا نەپەقە بېرىپ تۇرىدىغان كىشى.

— ھە، راست، — دېدى ئاندرېئا، — ئاتامنىڭ كونا مالىيە. مەن قويۇپ كەتكەن 200 فرانكنى ئۇنىڭغا بەردىڭىزمۇ؟

— بەردىم، جانابلىرى.

ئاندرېئانىڭ خاھىشى بويىچە مالايلار ئۇنى «جانابلىرى» دەپ ئاتايتتى.

— بىراق، ئۇ ئالمىدى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى دەرۋازىۋەن.

ئاندرېئا تاتىرىپ كەتتى، لېكىن بەك قارائىغۇ بولغاچقا، بۇنى ھېچكىم سەزمىدى.

— نېمە؟ ئالمىدى؟ — دېدى ئۇ ئاۋازى تىترىگەن ھالدا.

— ئالمىدى. ئۇ جانابلىرى بىلەن كۆرۈشمەكچىكەن. مەن ئۆزلىرىنى ياتاقتا يوق دېسەممۇ ئۇنماي تۇرۇۋالدى. ئاخىرى ئۇ سۆزۈمگە ئىشەنمەي ۋە سىلىگە خەت قالدۇرۇپ كەتتى. خەتنى ئۇ ئۆزى چاپلاپ ئەكەلگەنىكەن

— ئەكېلىڭ، ئۇ خەتنى، — دېدى ئاندرېئا.

ئۇ پەيتۇننىڭ چىرىغىنىڭ يورۇقىدا خەتنى ئوقۇدى:

«مېنىڭ قەيەردە تۇرىدىغانلىقىمنى ئۆزۈڭ بىلىسەن. ئەتە

ئەتىگەن ساقەت توققۇدا سەپلى كۆتمەن».

ئاندىرىئا بۇ خەتنى باشقا كىشى ئېچىپ كۆرگەنمىدۇر، دېگەن گۇمان بىلەن چاپلانغان يېرىنى سىنچىلاپ قاراپ تەكشۈرۈپ باقتى. خەت شۇنداق ئۇستىلىق بىلەن قاتلاپ چاپلانغانىدىكى، پېچىتنى بۇزماي تۇرۇپ ئېچىش مۇمكن ئەمەس ئىدى. خەتنىڭ پېچىتى ساق ئىدى.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ، — بىچارە! ئۇ بەك ياخشى ئادەم.

دەرۋازىدىن بۇ گەپلەردىن قاتتىقەت هاسىل قىلدى ۋە بۇ ياش خوجايىن بىلەن قېرى مالاينىڭ ئىككىسىنىڭ قايسىدىن تەسىرلىنىشنى بىلمەي قالدى.

— ئاتنى هارۋىدىن چىقىرىپ بولۇپ، ھېنىڭ يېنىغا كىرىڭ، — دېدى ئاندىرىئا ئات باقارغا.

ئۇ ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ ياتقىغا كىردى ـ دە، كادرۇسنىڭ خېتىنى كۆيدۈرىۋەتتى ۋە ھەتتا ئۇنىڭ كۈلىنمۇ يوقىتىۋەتتى. بۇ ئىشنى ئەمدى تۈگىتىپ تۇرۇشقا ئات باقار كىردى.

— سېنىڭ بويۇڭ مەن بىلەن تەڭ ئىكەن، پېيېر، — دېدى ئۇنىڭغا ئاندىرىئا.

— شۇنداق، بۇ مەن ئۈچۈن شەرەپ، — دەپ جاۋاب بەردى ئات باقار.

— تۈنۈگۈن ساڭا يېڭى خىزمەتكارلار كېيىمى بېرىشتىغۇ دەيمەن؟

— شۇنداق، تەقسىر.

— بىر مەيخانىدا خىزمەت قىلىدىغان قىز بىلەن ئالاقەم بار ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن تۆزۈمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنۇڭا نىمىنى يوشۇرىدىغانلىقىنى سۇرىدىم. شۇڭا، ماڭا تۆزۈگۈنىڭ كېيىمىنى ۋە ھۆججەتلىرىنى بېرىپ تۇرغىن، مەيخانىدا قونۇپ قالسام كېرەك بولىدۇ.

پېيېر ماقۇل بولدى.

بەش مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن ئاندرىئا كېيىمىنى ئالماشتۇرۇپ، مېھمانخانىدىن چىقتى ۋە بىر هارۋا كىرا قىلىپ، ئۆزىنىڭ پىكىپۇستكى «قىزىل ئات» مەيخانىسىغا يەتكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇدى.

ئەتىسى ئۇ مەيخانىدىنمۇ ھېچكىمگە تۇيدۇرماي چىقىپ كەتتى ۋە سېنت ـ ئانتۇئانىدىن ئۆتۈپ، مېنىلمونتان كوچىسىغا كىردى. ئۇ دوقمۇشتىن سانىغاندا سول تەرەپتىكى ئۈچىنچى ئۆينىڭ ئىشىك ئالدىدا توختىدى ۋە دەرۋازىدىن بولمىغانلىقتىن كىمدىن سوربسام بولار دەپ تۇرۇپ قالدى.

— كىمنى ئىزلەيسىز، چىرايلىق يىگىت؟ — دەپ سوردى باققالچىلىق دۇكىنى ئىچىدە مېۋە سېتىپ ئولتۇرغان ئايال.

— پايتېن ئەپەندىنى، هېلىقى سېمىز كىشىنى، — دېدى ئاندرىئا.

— بۇرۇن بولكىچىلىق قىلغان كىشىنمۇ؟

— ھەئە، شۇنى.

— ماۋۇ هويلىنىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىدە، سول تەرەپتە، ئۆتىنچى قەۋەتتە.

ئاندرىئا ئۇ كۆرسەتكەن يەرگە بېرىپ، ئۆتىنچى قەۋەتكە چىقتى ۋە توشقان پۇتى شەكىللىك ئىشىك ئۈتقۇچىنى زەردە بىلەن تارتقىنىدى، قوڭغۇراق قاتتىق جارانلاپ كەتتى. هايال بولماي، ئىشىككە بېكىتىلگەن رېشاتكىدىن كادرۇسنىڭ بېشى كۆرۈندى.

— دەل ۋاقتىدا كەپسەن، — دېدى ئۇ ۋە تاقاقنى ئاچتى.

— ئەلۋەتتە ۋاقتىدا كېلىمەن ـ دە! — دېدى ئاندرىئا ئۆيگە كىرىپ ۋە شەپكىسىنى ئورۇندۇققا قارىتىپ چۆرۈپ تاشلىدى، لېكىن شەپكە يەرگە چۈشۈپ، دومىلاپ كەتتى.

— هە، هە، خاپا بولمىغىن، سويما، — دېدى كادرۇس، كۆردۈڭمۇ، مەن سېنىڭ غېمىڭنى قىلىۋاتىمەن. مانا ساڭا

ناشتىلىق تەييارلاپ قويدۇم. قارا، سەن ياخشى كۆردىڭمۇ ھەممە يېمەكلىكلەر بار.

دەرۋەقە، ئاندرېئا تەييارلاپ قويۇلغان غىزانى كۆردى. بۇ غىزانلىق پۈرىقى يېقىمسىز بولسىمۇ، قورسىقى ئاچقان ئادەمگە يەنىلا يېقىملىق تۇيۇلاتتى. بۇ، ئاددىي پۇقرالارنىڭ تامىقىغا خاس بولغان ياغ بىلەن سامساقنىڭ پۈرىقى ئىدى. شۇنداقلا، قورۇلغان بېلىق، پۈرچاق ۋە قەلەمپۇرنىڭ ھىدى كىلىپ تۇراتتى. بۇ پۇراقلار ئۇستى يېپىپ قويۇلغان ئىككى دانە چوڭقۇر تاۋاقتىن ۋە چويۇن مەشنىڭ دوخوپكىسىدا شىكىلداپ تۇرغان كوردىسىن چىقىۋاتاتتى.

ئۇنىڭدىن باشقا، ئاندرېئا ياندىكى بۆلمىدە پاكىز سۈرتۈلگەن شىرەنى كۆردى. شىرەنىڭ ئۈستىگە، بىرى يېشىل، بىرى سېرىق سۈرگۈچ بىلەن پىچەتلەنگەن ئىككى بوتۇلكا مۇسەللەس، بىر شىشە ۋودكا ۋە چىنە تەخسىگە يېپىپ قويۇلغان كاپۇستا يا‌پراقلىرى ئۈستىگە ئۈستىلىق بىلەن تىزىپ قويۇلغان توغرالغان مېۋىلەر ھازىرلانغاندى.

— ھە، قانداق؟ — دېدى كادرۇس، — مەززىلىك پۇراۋاتامدۇ؟ ئۆزۈڭ بىلسەڭغۇ، مەن ئۈستا ئاشپەز ئىدىم. يادىڭدىمۇ، مېنىڭ تامىقىمنى بېگەنده ھەممەئلار بارماقلىرىڭلارنى يالاپ كېتەتتىڭلار. مېنىڭ تاماقلىرىمنى ھەممەدىن كۆپرەك سەن يەيتتىڭ ھەم ئۇنىڭدىن يىرگەنمەيتتىڭ.

شۇ گەپنى قىلىپ، كادرۇس پىياز ئاقلاشقا تۇتۇش قىلدى.

— ماقۇل، ماقۇل. — دېدى ئاندرېئا ئەلەم قىلغان ھالدا، — ئەگەر مېنى تاماق ئۇچۇنلا چاقىرغان بولساڭ، كۆتۈر تاسقىنىڭنى!

— ئوغلۇم، — دېدى كادرۇس نەسىھەت قىلغان ئاھاڭدا، — تاماق يېگەچ پاراڭلىشىدىغان گەپ. ئۇنداق بولمىساندىمۇ، قەدىر ناس دوستۇڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى خالىمامتىڭ؟ قارىغىنا، مېنىڭ كۆزلىرىمدىن ياش ئېقىۋاتىدۇ.

كادرۇس ھەقىقەتەن ياش تۆكۈۋاتاتتى. ھالبۇكى، بۇ سابىق مەيپۇرۇشنىڭ ياش چىقىرىش بەزلىرىگە تەسىر قىلغىنى خۇشال لەقمۇ ياكى پىيازمۇ؟ بۇنى بىلىش تەس ئىدى.

— قۇرۇق گەپ قىلما، خۇشامەتچى! — دېدى ئاندرېئا، — سەن مېنى ياخشى كۆرەمتىڭ؟

— شۇنداق، ياخشى كۆرىمەن، — دېدى كادرۇس، — بۇ مېنىڭ ئاجىزلىقىم، لېكىن بۇنىڭغا ئامال يوق.

— مېنى قاپقانغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن چاقىرغانسەن.

— ئۇنداق دېمە! — دېدى كادرۇس پىچىقىنى بەشتامىسىغا سۈرتۈپ، — سەن مېنى مۇشۇ كۈنگە قويدۇڭغۇ. مېنى ياخشى كۆرمىسەم، مۇشۇنداق تۇرمۇشقا رازى بولامتىم؟ قارا، مېنىڭ مالىيىڭ بارەڭ قىلدۇ، ئۇچاڭغا مالىيىڭنىڭ كىيىمىنى كىيۋاپسەن. مېنىڭ مالىيىم يوق، كۆكتاتلارنىمۇ ئۆزۈم ئاقلايمەن. سەن ئەمدى مېنىڭ تامىقىمنى ياقتۇرمايدىغان بولۇپ قاپسەن، چۈنكى سەن پىرىنسىپۇ مېھمانخانىسىدا ياكى پارى قەھۋىخانىسىدا تاماق يەپ ئۆگىنىپ قالدىڭ. ۋەھالەنكى، مەنمۇ ساڭا ئوخشاش مالاي ۋە پەيتۇنغا ئىگە بولۇشۇم مۇمكىنغۇ؛ ساڭا ئوخشاش نەدە خالىسام شۇ يەردە تاماق يەيدىغان بولۇشۇم مۇمكىنغۇ. مەن نېمە ئۈچۈن بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ۋاز كېچىۋاتىمەن؟ چۈنكى، ئوغلۇم بىنەپ دېيىتونى خاپا قىلىشنى خالىمايمەن. ھېچبولمىغاندا مۇشۇ گەپلىرىمنىڭ راست ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغىن.

كادرۇسنىڭ مەنىلىك قاراپ تۇرغان كۆزلىرى بۇ سۆزلەرنى يەنمۇ كۈچكە ئىگە قىلدى.

— ھە، ماقۇل، — دېدى ئاندرېئا، — مېنى ياخشى كۆرىدىكەنسەن. لېكىن مېنى تاماققا چاقىرىپ نېمە قىلاتتىڭ؟

— سېنى كۆرگۈم كەلدى، سويما.

— مېنى كۆرۈپ نېمە قىلاتتىڭ؟ دەيدىغان گەپنى دېيىشىپ بولدۇقتۇ.

— ھەي، قەدىرلىك دوستۇم، — دېدى كادرۇس، — تىلخەت بەرمىگەن ۋەدىنى ۋەدە دېيىشكە بولامدۇ؟ بولدى، بۇنى قويۇپ، ئاۋۋال قورساقنى تويغۇزايلى. ئولتۇر، مۇنۇ بىلىق بىلەن ياغدىسىن باشلايلى. سېنى چوڭ كۆرۈپ، بۇلارنى ئۆزۈم يوپۇرماقلىرىنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ قويدۇم، كۆردۈڭمۇ؟ ۋاھ، نېمىدېگەن ئاچچىقىڭ يامان سېنىڭ — ھە! كۆرۈۋاتىمەن، سەن مېنىڭ بۇ ھۈجرامغا، سامان تىقىلغان ئورۇندۇقلىرىمغا، تاملاردىكى ئۈششاق رەسىملەرگە قاراۋاتىسەن. قانداق قىلغۇلۇق، بۇ پىرىنسىپۇ مېھمانخانىسى ئەمەس — تە!

— مانا ئەمدى دەرد تۆككىلى، نارازى بولغىلى تۇردۇڭ. سەن ئۆزۈڭ دەم ئېلىشقا چىققان بولكىچى بولۇۋېلىپ ياشاشنى ئارزۇ قىلغان ئەمەسمىدىڭ.

كادرۇس ئۇلۇغ — كىچىك تىنىپ قويدى.

— ھە، يەنە نېمە گېپىڭ بار؟ ئارزۇيۇڭ ئەمەلگە ئاشتىغۇ.

— ياق، بۇ يەنىلا ئارزۇ. قەدىرلىك بېنىدېتتو، بولكىچى دېگەن باي بولىدۇ، ئۆزىنىڭ كىرىمى بولىدۇ.

— سېنىڭمۇ كىرىمىڭ بارغۇ.

— مېنىڭ؟

— شۇنداق. ساڭا 200 فرانكتىن بېرىۋاتىمەنغۇ.

كادرۇس مۇرىلىرىنى قىستى.

— بۇ بىر خورلۇق، — دېدى ئۇ، — سەن ماڭا ئۇ پۇللىرىڭنى ئىلاجسىزلىقتىن بېرىۋاتىسەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ پۇللار ئىشەنچلىك ئەمەس، بۇنىڭدىن ھەر دېگەندىلا ئايرىلىپ قېلىشىم مۇمكىن. شۇڭا، سېنىڭ ئامىتىڭ تامام بولغۇچە بۇنى ئىقتىساد قىلىپ، يىغىشقا توغرا كېلىدۇ. ھەي، دوستۇم! بىزنىڭ بۇرۇنقى پولكتىكى روھانىي ئېيتقاندەك، بەخت بىر ئادەمنىڭ قولىدا تۇرۇۋەرمەيدۇ. شۇنداقتىمۇ، مەن بىلىمەن، سېنىڭ ئامىتىڭ چەكسىز،

ھۇي مۇئتەھەم، سەن دانگلارنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىسەن ئەمەسمۇ.

— نېمە؟ دانگلار؟

— ئەلۋەتتە دانگلار! ياكى بارون دانگلار دېيىشىم كېرەكمىدى؟ بۇ خۇددى گراف بېنىدېتتو دېگەنگە ئوخشاشلا گەپ! دانگلار بىلەن مەن ئاغىنە ئەمەسمۇ. ئۇنىڭ ئەستە ساقلاش قابىلىيىتى شۇ قەدەر ناچار بولسا، مېنى سېنىڭ تويۇڭغا چاقىرىشى مۇمكىن... ئۇ مېنىڭ تويۇمغا بارغان ئەمەسمۇ... شۇنداق، شۇنداق، مېنىڭ تويۇمغا! شۇنداق، ئۇ چاغلاردا ئۇ ھازىرقىدەك تەكەببۇر ئەمەس ئىدى. ئۇ، موررېل ئەپەندىنىڭ قول ئاستىدىكى بىر كىچىك خىزمەتچىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن ۋە گراف مورسېر بىلەن كۆپ قېتىم داستىخان ئۈستىدە بىللە بولغان... كۆردۇڭمۇ، مەن ئەنە شۇنداق ئىناۋەتلىك كىشىلەر بىلەن ئارىلاشقان. ئەگەر ئۇلار بىلەن بولغان تونۇشلۇقۇمنى يەنە داۋاملاشتۇرۇشنى خالىسام، مەنمۇ ساڭا ئوخشاش مېھمانخانىلاردا ياتقان بولاتتىم.

— ھەسەت قىلىپ، پۇتۇنلەي يالغان سۆزلەشكە باشلىدىڭ، كادرۇس.

— ماقۇل، بېنىدېتتو، نېمە دەۋاتقانلىقىمنى ئۆزۈم بىلىمەن. كۇنلەرنىڭ بىرىدە مەنمۇ چىرايلىق كىينىپ، بىر ھەشەمەتلىك بىنانىڭ ئالدىغا كېلىپ: «مەرھەمەت قىلىپ، ئىشكىنى ئېچىڭ! دەيدىغان بولۇپ قالارمەن. ھە، بولدى، بۇ گەپنى قويۇپ، تاماق يەيلى.

كادرۇس ئۇلۇغ كۆرسىتىپ، ئىشتىها بىلەن تاماقنا تۇتۇش قىلدى ۋە شەرەگە تىزىلغان ھەممە يېمەكلىكلىرىنى ماختاپ، ئۆز مېھمىنىنى غىزاغا زورلىدى. ئاندىرىئا ئامالسىزلىقتىن ئولتۇردى ۋە دەرھال بوتۇلكىلارنىڭ ئاغزىنى ئاچتى. ئاندىن ئۇمۇ ياغ ۋە سامساق بىلەن قورۇلغان بېلىقلارغا تۇتۇش قىلدى.

— هه، دوستۇم، — دېدى كادرۇس، — كونا ئاشپىزنىڭ ئۇنتۇپ قالمىغاندەك كۆرۈنسەڭمۇ، هه؟

— توغرا، — دېدى ئاندرېئا. ئۇنىڭ ساغلام ئىشتىيى باشقا هەممە ئوي - پىكىرلەردىن ئۈستۈن كەلدى.

— قانداق، تەملىكمىكەن؟

— بەك تەملىك ئىكەن! مۇشۇنداق تەملىك تاماملار بىلەن غىزالىنىدىغان ئادەمنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆز تۇرمۇشىدىن نارازى بولىدىغانلىقىنى زادى چۈشىنەلمەيمەن.

— مېنى پەقەت بىر خىيالىلا ئازابلايدۇ، — دېدى كادرۇس.

— قانداق خىيال؟

— مەن هالال ئەمگەك بىلەن جان بېقىپ كەلگەن ئادەم ئىدىم. مانا ئەمدى دوستۇمنىڭ قولىغا قاراشلىق بولۇپ قالدىم.

— شۇنىڭدىنمۇ غەم قىلامسەن، — دېدى ئاندرېئا، — مېنىڭ پۈلۈم ئىككىمزگە يېتىدۇ، خىجىل بولما.

— ياق، ئىشەنسەڭمۇ، ئىشەنمىسەڭمۇ، هەر ئاينىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە نومۇستىن ئازابلىنىمەن.

— بولدى، كادرۇس!

— شۇنچىلىك ئازابلىنىمەنكى، هەتتا تۇنۇگۈن سەن قويۇپ كەتكەن 200 فرانكنى ئالمىدىم.

— شۇنداق، مەن بىلەن كۆرۈشمەكچى بولغانسەن. نومۇس قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن كۆرۈشمەكچى بولغانمىدىڭ؟

— دەل شۇنىڭ ئۈچۈن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، كاللامغا بىر پىكىر كىرىپ قالدى.

ئاندرېئا چۆچۈپ كەتتى. ئۇ هەمىشە كادرۇسنىڭ پىكىرلىرىنى ئاڭلىسا، تەنلىرى شۇركۈنۈپ كېتەتتى.

— بىلەمسەن، — دەپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى كادرۇس، — هەر ئاينىڭ بىرىنچى كۈنىنى تۆت كۆزۈڭ بىلەن ساقلاپ ياشاش بەك قاملاشمىغان ئىش ئىكەن.

— هەي، — دېدى ئاندرېئا، بۇ گەپلەرنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتمەكچى بولۇپ، — هايات دېگەن ساقلاش بىلەن ئۆتەمدۇ؟ مەن قانداق ياشاۋاتسەن؟ مېنىڭ كۈنۈم تاقەت قىلىپ ساقلاش بىلەن ئۆتۈۋاتىدۇ.

— شۇنداق، چۈنكى سەن 200 فرانكنى ئەمەس، بەلكى 5 ياكى 6 مىڭنى، هەتتا 10 مىڭنى ۋە بەلكىم 12 مىڭنى كۈتىسەن. سەن هېيلىگەر ئەمەسمۇ. بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ هەمىشە ئۆزۈڭنىڭ قانداقتۇر هەمياناسلىرىڭنى، خالتىلىرىڭنى بىچارە كادرۇستىن يوشۇرۇپ يۈرەتتىڭ. بىراق، بۇ كادرۇس بەك سەزگۈر.

— يەنە قۇرۇق گەپ قىلغىلى تۇردۇڭ، — دېدى ئاندرېئا، — دائىم ئۆزۈڭنى كەتكەن ئىشلارنىڭ گېپىنى قىلىسەن. بۇنىڭ نېمە هاجىتى؟

— سەن تېخى ئەمدى 21 ياشقا كىردىڭ. شۇڭا ئۆتكەن ئىشلارنى ئوڭاي ئۇنتۇپ كېتەلەيسەن. مەن بولسام 50كە كىرىپ قالغان ئادەم، ئۆتمۈشنى دائىم ئەسلەپ تۇرىمەن. هه، بۇنى قويۇپ، ئۆزىمىزنىڭ ئىشىمىزغا كېلەيلى.

— مانا بۇ گېپىڭ توغرا بولدى.

— سېنىڭ ئورنۇڭدا مەن بولسام...

— هه؟

— دەسمايەمنى نەق پۇلغا ئالماشتۇرۇۋالغان بولاتتىم.

— نەق پۇلغا؟

— شۇنداق، ئۆي سېتىۋالماقچى، سايلام هوقۇقىغا ئىگە بولماقچى دېگەنىنى باھانە قىلىپ، يېرىم بىللىق پۇلۇمنى ئالدىن بېرىشنى سورايتتىم - ده، ئۇ پۇللار قولۇمغا چۈشكەندىن كېيىن قېچىپ كېتەتتىم.

— هه، هه، شۇنداق! — دېدى ئاندرېئا، — بۇ هەقىقەتەن پامان ئەمەس پىكىر ئىكەن!

— قەدىرلىك دوستۇم، — دېدى كادرۇس، — مېنىڭ تامىقىمنى يەپ، مېنىڭ پىكرىم بويىچە ئىش قىلساڭ، زىيان تارتمايسەن.

— نېمە ئۈچۈن ئۆزۈڭ شۇنداق قىلمايسەن؟ — دېدى ئاندرېئا. — نېمە ئۈچۈن يېرىم يىللىق ياكى بىر يىللىق نەق پۇلنى ئېلىپ بۈسبلغا كەتمەيسەن؟ كونا بولكىچى بولۇۋېلىپ يۈرگىچە، بىرەر سۇنغان باينىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ يۈرسەڭ تېخىمۇ ياخشى بولمامدۇ؟ ھازىر ئۇنداق ئادەملەر ناھايىتى كۆپ.

— يانچۇقۇمدا ئاران 200 فرانك بولغان ئەھۋالدا مەن نېمە قىلالىشىم مۇمكىن؟

— نەپسىڭ بەك يوغىناپ كېتىۋاتىدۇ، كادرۇس! — دېدى ئاندرېئا. — ئىككى ئاينىڭ ئالدىدا ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالغان ئادەم ئىدىڭ.

— ئالدىڭغا غەزا كەلگەندە ئىشتىمىڭ ئېچىلىدۇ، — دېدى كادرۇس ۋە خۇددى كۈلۈۋاتقان مايمۇنەك ياكى خېرىس قىلىۋاتقان يولۋاستەك چىشلىرىنى يالىڭاچلىدى. — شۇڭا، مەن بىر پىلان تۈزۈپ قويدۇم، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ ۋە يېشىنىڭ چوڭ بولۇپ قالغىنىغا قارىماي، تېخىچە ئاپئاق ۋە ئۆتكۈر تۇرغان چىشلىرىنى يوغان بىر پارچە نانغا پاتۇردى.

كادرۇسنىڭ پىكرلىرىگە قارىغاندا، پىلانلىرى ئاندرېئانى تېخىمۇ قورقۇنچقا سالاتتى. پىكرلەر پەقەت بىخلاردىن ئىبارەت بولسا، پىلان دېگەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغۇسى ئىشتىن بىشارەت بېرەتتى.

— قانداق پىلان ئۇ؟ — دېدى ئاندرېئا، — ئۇقۇپ باقسام بولامدۇ؟

— ئىككىمىزنىڭ مەلۇم بىر جايدىن قېچىپ چىقىش پىلانىمىزنى كىم ئويلاپ تاپقان؟ مەنغۇ. ئۇ پىلاندىن

زىيان تارتمىدۇققۇ. شۇ بويىچە ئىش قىلمىغان بولساق، ئىككىمىز بۇ يەردە ئولتۇرمىغان بولاتتۇق!

— بۇنىڭغا كۆز يۇمىمايمەن، — دېدى ئاندرېئا، — بەزىدە دۇرۇس گەپلەرنى قىلىسەن. ھە، ئۇ قانداق پىلان؟

— ماڭا قارا، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى كادرۇس، — سەن ئۆز يېنىڭدىن بىر تىيىنمۇ چىقارماي تۇرۇپ، ماڭا 15 مىڭ فرانك... ياق، 15 مىڭ ئازلىق قىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن تۇزۇك جان باققىلى بولمايدۇ... ماڭا 30 فرانك تېپىپ بېرەلەمسەن؟

— ياق، — دەپ سوغۇقلا جاۋاب بەردى ئاندرېئا، — بۇ قولۇمدىن كەلمەيدۇ.

— گېپىمنى چۈشەنمەپسەن، — دېدى كادرۇس، — ئۆز يېنىڭدىن بىر تىيىنمۇ چىقارمايسەن، دەۋاتىمەن.

— مېنى نېمە قىل دەيسەن؟ ئوغرىلىق قىلىپ، ھەممە ئىشنى بۇزايمۇ؟ بىزنى يەنە ھېلىقى يەرگە ئاپىرىپ قويۇشسۇنمۇ؟

— ئۆزۈمنى ئالسام، — دېدى كادرۇس، — مېنى يەنە تۇتۇپ كېتىشسىمۇ مەيلى. بىلەمسەن، مېنىڭ غەلىتە مىجەزىم بار. بەزى چاغلاردا شۇ يەردىكى ئاغىنىلەرنى سېغىنىپ قالىمەن. مەن ساڭا ئوخشاش ئەمەس، سويما! سەن ئۇلار بىلەن بۇندىن كېيىن زادى كۆرۈشۈشنى خالىمايسەن.

ئاندرېئا بۇ قېتىم چۆچۈش بىلەنلا قالماي، بەلكى تاتىرىپ كەتتى.

— ساراڭلىق قىلما، كادرۇس! — دېدى ئۇ.

— ھەي، سەن قورقما، بېنىدىتتو. سەن پەقەت ئاشۇ 30 مىڭ فرانكنى تېپىش ئۈسۈلىنى كۆرسىتىپ بەرسەڭلا بولىدى. سەن بۇ ئىشقا قاتناشمايسەن، بۇنى ماڭا قويۇپ بەر.

— ماقۇل، ئويلاپ باقاي، دېدى ئاندرېئا.

— ئۇنىڭچە ماڭا 500 فرانكتىن بېرىپ تۇرغىن، بولامدۇ؟ مەن دېدەك يالاپ ئىشلىتەي دەۋاتىمەن.

— ماقۇل، 500 فرانك بېرەي، — دېدى ئاندرېئا، — لېكىن بۇ ماڭا ئاسانغا توختىمايدۇ، كادرۇس... مېنى قېيىن ئەھۋالدا قويۇۋاتسەن.

— قويە بۇ گەپنى! — دېدى كادرۇس، — سەن تۆۋى يوق ساندۇقلاردىن پۇل ئېلىۋاتسەن.

ئاندرېئا بۇ گەپ بەك ياقتى بولغاي، ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى ـ دە، يەنە دەرھال خۇنۇكلەشتى.

— توغرا، — دېدى ئاندرېئا، — مېنىڭ ھامىيم ماڭا كۆپ ياخشىلىق قىلىۋاتىدۇ.

— نېمىدېگەن ياخشى ھامى! — دېدى كادرۇس، — ئۇ ساڭا ھەر ئايدا قانچىلىك پۇل بېرىۋاتىدۇ؟

— 5000 فرانك، — دېدى ئاندرېئا.

— ماڭا 500 بېرىپ، ئۆزۈڭ 5000 نى ئالىدىكەنسەن، — دېدى كادرۇس، — نىكاھسىز تۇغۇلغانلار تەلەيلىك بولىدۇ دېگەن گەپ راست ئىكەن ـ دە. بىر ئايدا 5000 فرانك... ئۇنچىلىك پۇلنى قانداقمۇ خەجلەپ تۈگەتكىلى بولسۇن، ھە؟

— خەجلەش دېگەن ئوڭاي گەپ، لېكىن مەنمۇ ساڭا ئوخشاش دەسمايە يىغىشنى ئويلاۋاتىمەن.

— دەسمايە... چۈشىنىشلىك... ھەرقانداق ئادەم دەسمايىگە ئىگە بولۇشنى خالايدۇ.

— مەن چوقۇم دەسمايىگە ئىگە بولىمەن.

— ئۇنى ساڭا كىم بېرىدۇ؟ ئاشۇ كىنەزنىڭمۇ؟

— ھەئە، شۇ كىنەزنىم. بىراق، مەن يەنە بىر مەزگىل كۆتۈپ تۇرۇشۇم كېرەك.

— نېمىنى كۈتىسەن؟ — دەپ سوردى كادرۇس.

— ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى.

— ئاشۇ كىنەزنىڭ ئۆلۈمىنىمۇ؟

— ھەئە.

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى، ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەسىيەتنامىسىدە مېنى تىلغا ئالىدۇ.

— راستىمۇ؟

— ئەزبىرايىي خۇدا!

— ساڭا قانچىلىك پۇل قالدۇرىدۇ؟

— 500 مىڭ!

— نېمىلەرنى دەپ يۈرسەن!

— راست گەپ قىلىۋاتىمەن.

— مۇمكىن ئەمەس!

— كادرۇس، سەن ماڭا ھەقىقىي دوستمۇ؟

— سەن بىلەن ھايات ـ ماماتتا بىللە بولىدىغان دوستۇڭ مەن!

— ساڭا سىرىمنى ئېيتىپ بېرەي.

— سۆزلە.

— بىراق، ئېسىڭدە بولسۇن...

— خۇددى بىلمەتتەك تىلسىز بولىمەن.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا...

ئاندرېئا سۆزىنى توختىتىپ، ئۆپچۈرىسىگە قاراپ قويدى.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا... ھە، قورقما! بىز يالغۇز.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، مەن ئاتامنى تاپقان ئوخشايمەن.

— ھەقىقىي ئاتاڭنىمۇ؟

— ھەئە.

— كاۋالكانتى ئاتاڭنى ئەمەستۇر؟
— ياق، ئۇ كەتتى. ھەقمقي ئاتامنى دەيمەن.
— ئۇ ئاتاڭ...
— كادرۇس، ئۇ گىراق مونتپ - كرىستو.
— نېمە دەيسەن ھوي!
— شۇنداق. شۇڭا، بۇ ئوتتۇرىددىكى ئىشلار ئەمدى چۈشەنىشلىك بولۇۋاتىدۇ. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ مېنى ئوچۇق - ئاشكارا ئوغلۇم دەپ ئېتىراپ قىلالمايدۇ، لېكىن كاۋالكانتى بوۋاي مېنى ئوغلۇم دەيدۇ ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ 50 مىڭ فرانك ئالدى.
— سېنىڭ ئاتاڭ بولۇپ بەرگىنى ئۈچۈن 50 مىڭ فرانك ئېلىش - ھە! مەن شۇنىڭ يېرىمىغمۇ رازى بولاتتىم، 20 مىڭ، 15 مىڭ بەرسىمۇ مەيلى ئىدى. ئەجەب بىر مېنى يادىڭغا ئالماپسەن - ھە، ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان.
— بۇنداق بولۇپ چىقىشىنى مەن نەدىن بىلەي؟ بۇ ئىشلار بىز تېخى ھېلىقى يەردە تۇرغان چېغىمىزدىلا ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ بولغان.
— شۇنداق، توغرا. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ۋەسىيەتنامىدە...
— ماڭا 500 مىڭ فرانكنى ئايرىپ قويغان.
— چوقۇم شۇنداقمۇ؟
— ئۇ ماڭا ئۆزى كۆرسەتتى. لېكىن بۇلا ئەمەس.
— يەنە ئىزاھاتىمۇ باردۇر؟
— ئەلۋەتتە.
— ئىزاھاتتا نېمە دېيىلگەن؟
— مېنى ئوغلۇم دەپ ئېتىراپ قىلغان.
— نېمىدېگەن ياخشى ئاتا، شەرەپلىك ئاتا، ھۆرمەتلىك ئاتا! — دەپ خىتاب قىلدى كادرۇس ۋە تەخسىنى يۇقىرىغا چۆرۈپ تاشلاپ، يەنە ئىككى قولى بىلەن تۇتۇۋالدى.

— مانا كۆردۈڭمۇ! ئەمدى سېنىڭدىن يوشۇرىدىغان سىرىم يوق.
— توغرا. ماڭا ئىشەنگەنلىكىڭ ئۈزۈڭگە پايدىلىق. ھە، ئۇ كىمەز، سېنىڭ ئاتاڭ باي ئادەممۇ؟ بەك بايمۇ؟
— شۇنداق بولمايچۇ. ئۇ قانچىلىك پۇلى بار ئىكەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ.
— ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!
— بۇنى مەن بىلمىسەم كىم بىلسۇن. مەن ئۇنىڭ ئالدىغا قاچان خالىسام شۇ چاغدا كىرەلەيمەن. يېقىندا بىر بانكا خىزمەتچىسى سېنىڭ داستىخىنىڭدەك چوڭلۇقتىكى بىر خالتىغا 50 مىڭ فرانكنى سېلىپ ئۇنىڭغا ئەكېلىپ بەردى. تۇنۇگۈن بانكىرنىڭ ئۆزى ئۇنىڭغا 100 مىڭ فرانكلىق ئالتۇننى تاپشۇردى.
كادرۇس ئەس - ھوشىنى يوقتىپ قويدى. ئاندرېئانىڭ سۆزلىرىدىن ئۇنىڭغا گويا مېتالنىڭ جاراڭلىشى، تۆڭگۈلۈۋاتقان تىللالارنىڭ ساداسى ئاڭلانغاندەك بولدى.
— سەن ئۇنىڭ ئۈيىگە خالىغان ۋاقتىڭدا كىرەلەمسەن؟ — ساددىلىق بىلەن خىتاب قىلدى كادرۇس.
— ھەرقانداق ۋاقىتتا كىرەلەيمەن.
— كادرۇس جىمىپ قالدى. ئۇنىڭ كاللىسىغا قانداقتۇر بىر مۇھىم خىيال كىرىۋالغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇشتۇمتۇت ئۇ خىتاب قىلدى:
— ئۇنىڭ ئۈيىنى مەنمۇ بىر كۆرسەم ئىدى! بەك ھەشەمەتلىك بولسا كېرەك!
— شۇنداق، — دېدى ئاندرېئا، — ئۇ بەك ھەشەمەتلىك تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.
— يېلىسەي كوچىسىدا تۇرىدىغۇ دەيمەن؟
— ھەئە، 30 - نومۇرلۇق ئۆيدە.

— 30 - نومۇر؟ — دەپ تەكرارلىدى كادرۇس،

— ھەئە، بەك چىرايلىق ئۆي. ھويلىسى ۋە بېغى بار. سەنمۇ كۆرگەن بولۇشۇڭ مۇمكىن.

— ئېھتىمال. بىراق مەن ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان ئادەتتە. ئۆي ئىچى بەك ئىسسىق بولسا كېرەك.

— سەن تېۋىلىرىنى كۆرگەنمۇ؟

— ياق.

— ئۇنىڭ ئۆيى تېۋىلىرى ساردىيەدىنمۇ كاتتا.

— ئېيتقىنا، ئاندرېئا، بۇ ئاق كۆڭۈل مونتې - كرىستو- نىڭ ھەمىيىنى چۈشۈپ قالسا. ئۇنىڭغا ئېگىشىپ قول ئۇزىتىش تولىمۇ كۆڭۈللۈك ئىش بولىدىغۇ دەيمەن، ھە؟

— ھەمياننىڭ چۈشۈپ قېلىشىنى ماراپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق، — دېدى ئاندرېئا، — ئۇنىڭ ئۆيىدە پۈل دېگىنىڭ خۇددى باغدىكى ئالمىدەك چېچىلىپ ياتىدۇ.

— بىر كۈنى مېنى ئالغاچ بارساڭ بولاتتى.

— ئۇنداق قىلىشتا بولامدۇ؟ سېنى كىم دەپ تونۇشتۇرىمەن؟

— راست دەيسەن. بىراق، كېپىڭنى ئاڭلاپ، شۇلگەيلەرىم ئېقىپ كەتتى. ئۇ ئۆينى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرمىگەچ بولمايدۇ. بۇنىڭ ئامالىنى تاپمەن.

— ساراڭلىق قىلما، كادرۇس!

— تاختاي يۇغۇچى بولۇپ بارمامدىم.

— ئۇ بەرىدە ھەممە ئۆيلەرگە گىلەم سېلىنغان.

— ۋاي كاساپەت! ئەمىسە مەن بۇلارنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈش بىلەنلا چەكلىنىدىكەنمەن - دە.

— شۇنداق قىلغىنىڭ تۈزۈك.

— ھېچبولمىغاندا ماڭا سۆزلەپ بەرگىن، ئۇ يەردە قانداق نەرسىلەر بار؟

— قانداق سۆزلەيمەن؟

— بۇ ئوڭاي گەپقۇ. ئۆي بەك چوڭمۇ؟

— چوڭمۇ ئەمەس، كىچىكمۇ ئەمەس.

— خانىلارنىڭ جايلىشىشى قانداق؟

— ئەگەر ماڭا ئۆينىڭ پىلانى لازىم بولسا، ماڭا قەغەز بىلەن سىيا بەر.

— ھازىر بەرمەيمەن! — دېدى كادرۇس ئالدىراپ - تېنەپ.

ئۇ كونىراپ كەتكەن يېزىق ئۈستىلىنىڭ ئۈستىدىن بىر ۋاراق قەغەز، سىيا ۋە قەلەمنى ئالدى.

— مانا! دېدى كادرۇس، — قەغەزگە سىزىپ كۆرسىتىپ باققىنا، ئوغلۇم.

ئاندرېئا سەل - پەل كۈلۈمسىرەپ قويدى ۋە قەلەمنى ئېلىپ ئىشقا كىرىشتى.

— بايا ئېيتقىنىمدەك، ئۆرنىڭ ھويلىسى ۋە بېغى بار. مانا قارا.

ئاندرېئا باغ، ھويلا ۋە بىنانى سىزدى.

— تېمى ئېگىزمۇ؟

— ئېگىز ئەمەس. سەككىز ياكى ئون فۇتتىن ئاشمايدۇ.

— بۇ بەك ئېھتىياتسىزلىق، — دېدى كادرۇس

— ھويلىدا ئاپېلسىن دەرەخلىرى تىكىلگەن تۈگلار، چىملىق ۋە گۈلزارلىق بار.

— قاپقانلار يوقتۇر؟

— يوق.

— ئاتقانلىرى قايسى جايدا؟

— دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدە. بىرى ماۋۇ يەردە، يەنە بىرى بۇ يەردە.

ئاندرېئا سىزىشنى داۋاملاشتۇردى.

— ئاستىنقى قەۋەتنى سىزىپ باققىنا، — دېدى كادرۇس.

— ئاستىنقى قەۋەتتە ئاشخانا، ئىككى ساراي، بىرلىيارت ئويناش ئۆيى، دالان، چوڭ پەلەمپەي ۋە كىچىك پەلەمپەي.

— دېرىزىلىرىچۇ؟

— دېرىزىلىرىمۇ ئېسىل، يوغان، كەڭ. پەملىشىچە، ئۇ دېرىزىلەرنىڭ ھەربىر كۆزنىگە سېنىڭدەك بىر ئادەم سىغىپ كېتىدۇ.

— دېرىزىلىرى شۇنداق بولسا، پەلەمپەي ياساپ نېمە قىلىدۇ.

— ھەشەمەتچىلىك — ته.

— دېرىزىلەرنىڭ قاپقاقلىرى بارمۇ؟

— بار. لېكىن قاپقاقلارنى ھېچقانداق ۋاقىتتا ياپمايدۇ. بۇ گراف مونتې — كرىستو ئاجايىپ بىر غەلىتە ئادەم. ئۇ ھەتتا تۆندىمۇ ئاسمانغا قاراپ ئولتۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ.

— مالايلىرى نەدە ئۇخلايدۇ؟

— ئۇلارنىڭ ئايرىم ئۆيى بار. دەرۋازىدىن كىرىپ ئوڭ تەرەپتە بىخەتەرلىك شوتىلىرى ساقلىنىدىغان ئامبار بار. شۇ ئامبارنىڭ ئۈستىدە مالايلارنىڭ ئۆيلىرى بار، ھەربىرىنىڭ ئۆيى ئايرىم. ئۇ ئۆيلەرگە بىنادىن قوڭغۇراقلار ئۇلانغان.

— ھەي كاساپەت! قوڭغۇراق بار ئىكەن — دە!

— ھۇي، نېمىدەپ يۇرىسەن؟

— ياق، ھېچ گەپ ئەمەس. قوڭغۇراق دېگەن قىممەتلىك نەرسە. دېمەكچىمەن، ئۇنىڭ نېمە كېرىكى، ھە؟

— بۇرۇن بىر ئىت بار ئىدى. ئۇ ئىت كېچىچە ھويلىنى

ئايلىنىپ يۈرەتتى. كېيىن ئۇ ئىتنى ئوتېيلگە ئېلىپ كېتىشتى. ئۇ يەرگە سەن بىر قېتىم بارغانسىدىڭ. بىلىسەنغۇ؟

— ھەئە.

— مەن تېخى تۇنۇگۈنلا ئۇنىڭغا: «گراف، سىز بىرەك بىخەستەلىك قىلىۋاتىسىز. ھەممە مالايلىرىڭىزنى باشلاپ، ئوتېيلگە كېتىدىغان ۋاقىتلىرىڭىزدا بۇ ئۆيدە ھېچكىم قالمايدۇ ئەمەسمۇ» دېگەنىدىم.

«شۇنداق بولسا نېمە بولىدۇ؟» — دەپ سورىدى ئۇ.

«بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئوغرى كىرىپ قېلىشى مۇمكىن».

— ھە، شۇنداق دېسەڭ، ئۇ نېمىدەپ جاۋاب بەردى؟

— نېمە دېدى دەمسەنا؟

— ھەئە.

— ئۇ، «ئوغرى كىرسە كىرمەمدۇ» دېدى.

— ئاندرېئا، ئۇ يەردە بىرەر تۈزاق قويۇلغان ساندۇق بولۇشى مۇمكىن.

— قانداق تۈزاق؟

— ئوغرىنىڭ قولىنى قىسۋېلىپلا مۈزىكا چېلىنىپ كېتىدىغان تۈزاق بولۇشى مۇمكىن. كۆرگەزمىدە ئاشۇنداق تۈزاقلارنى كۆرسەتكەن دەپ ئاڭلىغانىدىم.

— ئۇ يەردە قىزىل سىرلانغان بىرلا ئىش ئۈستىلى بار. پۇللىرىنى شۇنىڭ تارتمىسىغا سېلىپ قويىدۇ. ئۇنىڭ ئاچقۇچى دائىم قولۇپىغا تىقىپ قويۇلىدۇ.

— شۇنداق تۇرۇپ، يەنە ئۇ گرافنىڭ پۇلىنى ھېچكىم ئوغرىلىمامدۇ؟

— ياق، مالايلار ئۇنىڭغا بەك سادىق.

— ئۇ يەردە قانچىلىك پۇل ساقلىنىدىغاندۇر؟

— ئۇ يەردە، ئېھتىمال... ھەي، كىم بىلسۇن!
— ئۇ ئۈستەل قەيەرگە قويۇلغان؟
— ئىككىنچى قەۋەتتە.
— ئىككىنچى قەۋەتنىكىمۇ تەخمىنىي پىلانىنى سىزىپ باققىنا، شاكىچىك.
— ماقۇل.
ئاندرېئا يەنە قەلەمنى قولىغا ئالدى.
— ئىككىنچى قەۋەتتە، كۆرۈۋاتامسەن، مانا دالان، سارايى. سارايىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە كىتابخانا بىلەن ئىشخانا. سول تەرىپىدە ھۇجرا بىلەن دەم ئېلىش ئۆيى. ھېلىقى ئۈستەل ئەنە شۇ دەم ئېلىش ئۆيىدە.
— دېرىزىسى بارمۇ؟
— ئىككى دېرىزىسى بار. مانا ۋە مانا.
ئاندرېئا، گرافنىڭ ھۇجرىسىغا يانداش بولغان كىچىكرەك ئۆينىڭ ئىككى دېرىزىسىنى سىزدى. كادرۇس ئويلىنىپ قالدى.
— ئۇ ئوتېيلگە تولا قاتنامدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.
— ھەپتىدە ئىككى - ئۈچ قېتىم بارىدۇ. ئەتە يەنە بارماقچى، شۇ يەردە قونۇپ قالىدۇ.
— چوقۇم شۇنداقمۇ؟
— ئۇ مېنى شۇ يەردە غىزالىنىشقا تەكلىپ قىلدى.
— ۋاھ، ھايات دېگەن شۇنداق بولسا! — دېدى كادرۇس. — شەھەردىمۇ ئۆيى بار، شەھەر سىرتىدىمۇ بار.
— شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ باي - دە.
— سەن شۇ يەرگە غىزالىنىشقا بارامسەن؟
— بېرىشىم مۇمكىن.
— ئۇنىڭ ئۆيىدە غىزاغا داخىل بولغانچاغلىرىدا شۇ يەردە قونامسەن؟

— ئىختىيار ئۆزۈمدە. گرافنىڭ ئۆيى ئۆزۈمنىڭ ئۆيىمگە ئوخشاش.
كادرۇس ئاندرېئاغا شۇنداق تىكىلىپ قاردىكى، گويا ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىگە يوشۇرۇنغان سىرىنى سۈغۇرۇپ چىقىرىۋالماقچى بولغاندەك كۆرۈنەتتى. ئاندرېئا يانچۇقىدىن تاماكا قۇتىسىنى چىقاردى ۋە بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ لىپ، ئىس چەمبىرەكلىرىنى چىقىرىشقا باشلىدى.
— 500 فرانكىنى قاچان ئالسەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ كادرۇستىن.
— يېنىڭدا بولسا، ھازىر بەرسەڭمۇ بولىدۇ.
ئاندرېئا يانچۇقىدىن 25 لۇيىدورنى چىقاردى.
— ياق، — دېدى كادرۇس، — بۇنى ئالمايمەن، ھەشقاللا!
— بۇنى ياقتۇرمامسەن؟
— ئەكسىچە، بەك ياقتۇرىمەن، لېكىن ئالمايمەن.
— بۇنى ئالماشتۇرساڭ پايدا ئالسەن ئەمەسمۇ، ئەخمەق. بىر تىللاغا بەش سۇ① ئارتۇق بېرىشمدۇ.
— بىلمەن. كېيىن بىچارىنىڭ پېيىغا ئادەم چۈشىدۇ ۋە ئۇنى تۇتۇۋېلىشىدۇ. ئاندىن، بۇ ئالتۇنلارنى كىمدىن ئالغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئەخمەقلىق قىلما شاكىچىك. ماڭا بىرەر ھۆكۈمرانىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن دۈگىلەك كۈمۈش تەڭگىلىرىنى بەرسەڭلا بولىدى. بەش فرانكلىق تەڭگە دېگەن ھەر قانداق ئادەمدە بولىدۇ.
— 500 فرانكلىق كۈمۈشنى يېنىمغا سېلىپ يۈرگىلى بولمايدۇ - دە. ئۇنداق قىلىش ئۈچۈن بىر ھامماللىق يالاشقا توغرا كېلىدۇ.

① سۇ — فرانسىيە پۇل بىرلىكى.

— مېهمانخانىدىكى دەرۋازىۋەنگە بېرىپ قوي. ئۇ ئوبدان ئادەم ئىكەن. مەن شۇنىڭدىن ئىلىۋالمەن.

— بۇگۈنمۇ؟

— ياق، ئەتە. بۈگۈن ئىشىم بار.

— ماقۇل، ئەتە ئوتېيلگە كەتكۈچە دەرۋازىۋەنگە بېرىپ قويايي.

— گېپىڭگە ئىشەنسەم بولامدۇ؟

— تولۇق ئىشەن.

— دېدەك بىلەن بالدۇرراق سۆزلىشىپ قويماي دەيمەن.

— سۆزلىشىۋەرگىن. شۇنىڭ بىلەن ئىشىڭ تۈگەمدۇ؟ ئەمدى كەينىمگە كىرىۋالماسسەن؟

— ياق.

كادرۇسنىڭ چىرايى شۇنداق تۇتۇلۇپ كەتتىكى، ئاندرېئا ئۇنىڭ يەنە بىر ئىشى چىقىپ قالمىغدى دەپ ئەنسىرەپ قالدى. شۇڭا، ئۇ ئۆزىنى شوخ ۋە غەمسىز كۆرسىتىشكە تىرىشتى.

— نېمىگە شۇنچە خۇشال بولۇپ كەتتىڭ؟ — دېدى كادرۇس، — يا مىراسنى ئاللىقاچان قولغا كەلتۈرۈپ بولغانمىدىڭ؟

— ئەپسۇسكى، ئۇنداق ئەمەس. لېكىن مىراسنى قولغا كەلتۈرسەم...

— ھە، نېمە قىلسەن؟

— ئۇ چاغدا دوستلارنى ئۇنتۇپ قالمايمەن.

— بولدى، قانداق ئۇنتۇپ قالمايدىغانلىقىڭنى مەن بىلمەمتىم!

— مەن سېنى ھېنىڭ پۇللىرىمنى كۆزلەپ يۈرىدۇ دەپ ئويلايتتىم.

— مەنمۇ؟ شۇمۇ گەپ بوپتۇ - دە! ئەكسىچە، مەن ساڭا ياخشى مەسلىھەت بېرىمەن.

— قانداق مەسلىھەت؟

— مۇنۇ بىرلىيانت كۆزلۈك ئۈزۈكنىڭ ماڭا قويۇپ كەت. بىزنىڭ تۇتۇلۇپ قېلىشىمىزنى خالامسەن؟ ئىككىمىزنىڭ نابۇت بولۇشىمىزنى خالامسەن؟

— نېمە بولدى؟ — سوردى ئاندرېئا.

— نېمە بولدى دەيسەنغۇ! ئۇچاڭغا مالاينىڭ كىيىمىنى كىيىۋاپسەن - يۇ، بارمىقىڭدا 5000 فرانكقا توختايدىغان بىرلىيانت تۇرىدۇ.

— ۋاي كاساپەت! راست دەيسەن. نېمە ئۈچۈن قىممەتلىك بۇيۇملارنى باھالىغۇچى بولۇپ ئىشلىمەيسەن، ھە؟

— شۇنداق. مەن بىرلىيانت تاللاشنى بىلمەن. ھېنىڭ ئۆزۈمنىڭمۇ مۇشۇنداق بىرلىيانتلىرىم بار ئىدى.

— تولا ماختانما! — دېدى ئاندرېئا ۋە كادرۇسنىڭ بۇ يېڭى خۇپسەنلىكىگە قىلچە خاپا بولماستىن، ئۈزۈكنى بارمىقىدىن چىقاردى - دە، ئۇنىڭغا سېخىلىك بىلەن بېرىۋەتتى.

كادرۇس ئۈزۈكنى كۆزىگە يېقىن تۇتۇپ قارىدى. ئاندرېئا ئۇنىڭ بىرلىيانتىنى تەكشۈرۈۋاتقانلىقىنى چۈشەندى.

— بۇ سۈنئىي بىرلىيانت ئىكەن، — دېدى كادرۇس.

— چاقچاق قىلىۋاتامسەن نېمە؟ — دېدى ئاندرېئا.

— خاپا بولما، ھازىر سىناپ كۆرىمىز.

كادرۇس دېرىزىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۈزۈكنىڭ كۆزى بەلەن ئەينەككە سىجاپ باققاندى، غەجىرلىغان ئاۋاز چىقتى.

— ئۇنداق ئەمەس ئىكەن! — دېدى كادرۇس، ئۈزۈكنى ئۆزىنىڭ چىمچىلاق بارمىقىغا سېلىپ، — مەن خاتالىشىپتىمەن. بۇ زەرگەر دېگەن مۇتتەھەملەر ئۈزۈك كۆزىنى شۇنداق ئۇستىلىق بىلەن جايلىۋېتىدۇكى، ئۇلارنىڭ دۇكانلىرىغا كىرىشنىڭ ئۆزىمۇ ئادەمنىڭ قورقۇسى كەلگۈدەك ئىش بولۇپ قالدى. بۇ بەك يامان ھۈنەر بولۇپ قالدى!

— ھە، ئەمدى بولدىمۇ؟ — دېدى ئاندرېئا، — يەنە نېمە گېپىڭ بار؟ چاپىنىم بىلەن شەپكەمنىمۇ بېرەيمۇ؟ تۈزۈت قىلما.

— ياق. سەن ھەقىقەتەن ياخشى يىگىت جۇمۇ. ئەمدى سېنى ئاۋارە قىلمايمەن ۋە ئۆزۈمنىڭ ئابرويىپەرەسلىكىمنى تىزگىنلەشكە تىرىشىمەن.

— بايا تىللانسى ئېلىشتىن ئېھتىيات قىلغانسەڭ. ئەمدى بۇ بېرىلىيانتنى سېتىشتىمۇ پەخەس بولغىن.

— خاتىرجەم بول، بۇنى ساتمايمەن.

«ھەر ھالدا ئەتىكى كۈن ئۆتۈپ كەتكۈچە ساتمايمەن» — دەپ ئويلىدى ئاندرېئا.

— تەلىيىڭ بار ئىكەن جۇمۇ، — دېدى كادروس، — ئەمدى مالايلىرىڭ، ئاتلىرىڭ. ھارۋاڭ ۋە مەشۇقۇنىڭ يېنىغا قايتامسەن؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى ئاندرېئا.

— دانگلارنىڭ قىزغا ئۆيلىنىدىغان كۈنۈڭ ماڭا ئوبدان بىر تويلۇق سوۋغىتى تەييارلاپ قويارسەن؟ دانگلار مېنىڭ دوستۇم ئەمەسمۇ.

— بايا دېدىمغۇ، بۇ سېنىڭ قۇرۇق گېپىڭ.

— قىز مېلى ئۈچۈن قانچىلىك پۇل ئاجرىتىپ بېرىدىكەن؟

— مەن ماڭا دەۋاتىمەنغۇ...

— مىليونمۇ؟

ئاندرېئا مۇرىلىرىنى قىستى.

— مىليون دەپ تۇرايلى، — دېدى كادروس، — قانچىلىك بولسا بولسۇن، ماڭا يەنىمۇ كۆپرەك بولۇشىنى تىلەيمەن.

— رەھمەت، — دېدى ئاندرېئا.

— چىن دىلىمدىن سۆزلەۋاتىمەن. — دەپ قوشۇپ قويدى كادروس. — ئوختاپ تۇر، مەن سېنى ئۈزىتىپ قويايچۇ.

— ئاۋارە بولۇشىڭ ھاجىتى يوق.

— ئۈزىتىپ چىقىسام بولىدۇ.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى، قۇلۇپۇمنىڭ كىچىككىنە مەخپىيەتلىكى بار. ئېھتىيات يۈزىسىدىن شۇنداق قىلغانىدىم. يۇرۇڭ ۋە فىشۇ كارخانىسىدىن چىققان ۋە گاسپار كادروس تەرىپىدىن تۈزىتىپ ياسالغان قۇلۇپ. سەن كاپىتالىست بولغاندىن كېيىن ساڭمۇ شۇنداق قۇلۇپ ئىتىن بىرنى ياساپ بېرىمەن.

— رەھمەت، — دېدى ئاندرېئا، — كېرەك بولغاندا بىر ھەپتە بۇرۇن ساڭا ئېيتىپ قويىمەن.

ئۇلار خوشلاشتى. ئاندرېئا بىنانىڭ ئىشىكىدىن چىقىپ، كوچىنىڭ نېرىقى چېتىگە ئۆتۈپ بولغۇچە كادروس پەلەمپەيدە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ تۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئالدىراپ ئۆيگە قايتىپ كەردى - دە، ئىشىكنى ئېتىپ قويدى ۋە ئاندرېئا ئۆي شەكلىنى سىزىپ قالدۇرۇپ كەتكەن قەغەزنى بەھەينى تەجرىبىلىك بىناكاردەك بېرىلىپ كۆرۈشكە باشلىدى.

— قارىغاندا، بۇ بېنىدېتتو دېگەن سولتەك مىراسقا ئىگە بولۇش كويىدا ئىكەن، — دېدى ئۇ، — ئۇنىڭ قولىغا 500 مىڭ فرانك كىرىدىغان كۈننى يېقىنلاشتۇرۇپ بېرىدىغان كىشى ئۇنىڭ ياخشى دوستى بولۇپ قالىدۇ.

يىگىرمە توققۇزىنچى باب

ئوغرىلىق

يۇقىرىدىكى سۆھبەت بولۇپ ئۆتكەن كۈننىڭ ئەتىسى گراف مونتې - كرىستو ئەلى بىلەن بىرلەشچە خىزمەتكارلىق ۋە ئۆزى

سناپ كۆرمەكچى بولغان خەنزۇچە ئاتنى ئېلىپ، ئوتىيىلگە كەتتى.

ئۇ، ئەسلىدە خۇددى ئاندرېئاغا ئوخشاشلا ئۇ يەرگە بېرىشنى ئويلىمىغانىدى. ئۇ يەرگە بېرىشتىكى ئاساسىي سەۋەب، بېرتۇچونىڭ نورماندىيىدىن قايتىپ كەلگەنلىكى ئىدى. بېرتۇچىنى ئۆي ئىچىدە توغرۇلۇق تاپشۇرۇلغان ئىشنى ئورۇندىماپ كەلگەنىدى. ئۆي تەييارلاپ قويۇلغانىدى. ئالتە ماتروسنىڭ باشقۇرۇشىدىكى كىچىك كېمە بارلىق زۆرۈر رەسمىيەتلەرنى ئۆتەپ بولۇپ، خالىغان ۋاقتىتا دېڭىزغا چىقىشقا تەييار ھالەتتە بىر ھەپتىدىن بېرى بىر كىچىك كۆرپەزدە كۈتۈپ تۇراتتى. مونتې - كرىستو بېرتۇچونىڭ ئىشلارنى تېز ئورۇنلاشتۇرغانلىقى ئۈچۈن ماختىدى ۋە پات ئارىدا يولغا چىقىشقا تەييارلىنىپ تۇرۇشنى ئېيتتى، چۈنكى ئۇ بىر ئاي ئىچىدە فرانسىيىدىن كېتىشنى ئويلايتتى.

— ئۇنىڭغىچە، — دېدى ئۇ بېرتۇچوغا، — بىر كىچىك دىلا پارىژدىن تىرىپورغا يېتىپ بارمىسام بولمايدىغان ئىشىم چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا، بۇ ئىككى شەھەر ئوتتۇرىسىدىكى يول ئۇستىدە سەككىز ئورۇنغا ئالماشتۇرىدىغان ئاتلار تەييارلاپ قويۇلسۇن. بۇ ئەللىك لىيې مۇساپىنى ئون سائەتتە بېسىپ ئۆتۈش كېرەك.

— جانابلىرى بۇ گەپنى بۇرۇن ئېيتقانىدىلە، — دېدى بېرتۇچو، — دېگەنلىرىدەك قىلىپ قويىدۇم. ئاتلارنى ئۆزۈم سېتىۋالدىم ۋە ئەڭ قولاي ئورۇنلارغا، يەنى ئادەتتە ھېچقانداق ئادەم توختىمايدىغان كەنتلەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇم.

— ياخشى، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن بۇ يەردە بىر - ئىككى كۈن ئورۇپ قالىمەن. ئۆزىڭىز بىلىپ ئىش قىلىڭ.

بېرتۇچچو خىزمەتكارلارغا ئىش تاپشۇرۇش ئۈچۈن چىقىپ كېتىشى بىلەن تەڭ باتىستېن كىرىپ كەلدى. ئۇ، ئالتۇن رەڭلىك ھەل بېرىلگەن پەتنۇستا بىر پارچە خەتنى كۆتۈرۈپ كىرگەنىدى.

— نېمە ئىش بىلەن كىردىڭىز؟ — سورىدى گىراف، ئۇنىڭ ئۈستى - بېشىنىڭ چاڭ بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، — مەن سىزنى چاقىرمىغانىدىمغۇ.

باتىستېن گەپ قىلماستىن گىرافنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا خەتنى سۇنۇپ بەردى.

— بەڭ مۇھىم ۋە جىددىي خەت، — دېدى ئۇ.

گىراف خەتنى ئېچىپ، تۆۋەندىكىلەرنى ئوقۇدى:

«گىراف مونتې - كرىستو ئاگاھ بولسۇنكى، بۈگۈن تاڭدا ئۇنىڭ يېنىسەيدىكى ئۆيىگە بىر ئادەم ئوغرىلىقچا كىرىدۇ. ئۇ ئادەم دەم ئېلىش ئۆيىدىكى ئىش ئۈستىلىدە ئۆزى كۆزلىگەن ھۆججەتلەر بار دەپ ھېسابلايدىكەن. شۇ ھۆججەتلەرنى ئوغرىلىماقچى. گىراف مونتې - كرىستو شۇ قەدەر مەرد ئادەمكى، بۇ ئىشقا ساقچى تەرەپنى ئارىلاشتۇرمايدۇ، چۈنكى ساقچىلارنىڭ بۇ ئىشقا قول تىقىشى مەزكۇر خەۋەرنى يەتكۈزگۈچىگە ئېغىر زىيان يەتكۈزۈشى مۇمكىن. گىراف بىر بولسا، ھۇجرا بىلەن دەم ئېلىش ئۆيىنى ئايرىپ تۇرىدىغان تامدىكى تۆشۈك ئارقىلىق، يەنە بىر بولسا، شۇ دەم ئېلىش ئۆيىدە يوشۇرۇنۇپ تۇرۇش ئارقىلىق ئوغرىنىڭ ئەدىبىنى ئۆزى بېرەلەيدۇ. بۇ ئىشقا كۆپ ئادەمنىڭ جەلىپ قىلىنغانلىقى ۋە ئالاھىدە ئېھتىيات چارىلىرى قوللىنىلغانلىقىنى كۆرسە، ئۇ سۈيىقەستچى جەزمەن ھەرىكىتىنى توختىتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، گىراف مونتې - كرىستو ئۆز دۈشمىنىنى تونۇۋېلىش پۈرسىتىنى قولدىن بېرىپ قويمىدۇ. مەزكۇر خەۋەرنى يەتكۈزگۈچى

شەخس بۇ دۇشمەننى تاسادىپى بىلىپ قالدى. ئاۋادا، سۆيمەستچى بۇ قېتىم ھەرىزنى ئەملگە ئاشۇرالماي، ئىك كىنچى قېتىم قول سېلىشنى قەستلىسە، مەزكۇر شەخس يەنە بىر قېتىم مۇشۇنداق خەۋەر يەتكۈزۈشكە ئامالسز بو- لۇپ قالدۇ».

دەسلەپتە گىرافنىك گۇمانى قوزغالدى. «بۇ، كىچىك خەۋپ- تىن شەپە بېرىپ قويۇپ، چوڭ خەۋپنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئويىنلىۋاتقان شۇملۇق، قوپال ھىيلە» دەپ ئويلىدى. ئۇ، بۇ غەمخورلۇق قىلغۇچىنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىغا قارىماي ۋە بەلكىم شۇنداق ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن خەتنى ساقچىغا ئەۋەتىپ بەرمەكچى بولۇپ تۇرۇۋۇدى، ئۇشتۇمتۇت مېڭىسىگە بىر يېڭى پىكىر كەلدى: ئۇ، ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ شەخسىي دۇشمەن- لىرىدىن بىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالماسمۇ؟ ئەگەر شۇنداق بو- لۇپ قالسا، زۆرۈر تېپىلغاندا، شۇ دۇشمەنلىرىدىن بىرەر ئىشتا پايدىلىنىشقا بولىدۇ. ئەمىسكى ۋە ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان ھېلىقى ماۋرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىمۇ شۇنداق ئىش بولغانغۇ.

بىز گرافنى بىلمىز. شۇڭا، ئۇنىڭ ھەرقانداق قىيىن ئىشقا شە- جائەت بىلەن تۇتۇش قىلىدىغان مەرد ۋە باتۇر ئادەم ئىكەن- لىكىنى سۆزلەپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز. ئۇ، ھەر قانداق خەۋپ- خەتەرگە باش ئەگمەسلىك قارارىنى قوبۇل قىلغان ۋە شۇ بويىچە ئىش قىلىپ كەلگەن بولۇپ، خۇدا ياراتقان تەبىئەتكە قارشى ۋە جىن - شەيتانلار دەپ ئاتاشقا بولىدىغان جەمئىيەتكە قارشى كۈرەشلەردە ئاجايىپ ھۈزۈرلىناتتى.

— ئۇلارنىڭ ھۆججەت ئوغرىلىماقچى بولغىنى يالغان گەپ، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئۇلار مېنى ئۆلتۈرمەكچى. ئۇلار ئوغرى ئەمەس، قاتىللار. جانابىي ساقچى باشلىقىنىڭ مې-

نىڭ شەخسىي ئىشلىرىمغا ئارىلىشىشنى خالىمايمەن. مەن ئۆزۈم- ھۇ يېتەرلىك دەرىجىدە باي، ساقچى تەرەپنى چىقىمدار قىلىش نىڭ ھاجىتى يوق.

گىراف خەتنى بېرىپ چىقىپ كەتكەن باتىستېننى يەنە چاقىردى.

— دەرھال پاردۇغا قايتىپ بېرىپ، ھەممە خىزمەتكارلارنى چاقىرىپ كېلىڭ، ئۇلار بۇ يەردە كېرەك بولمىدۇ، — دېدى ئۇ.

— ئۆيدە ھېچكىم قالمامدۇ، گىراف؟ — دەپ سورىدى باتىستېن.

— ياق، دەرۋازىدىن قالىدۇ.

— جانابىي گراف ئويلاپ باقسا بولامدىكىن، دەرۋازىدىن نىڭ ياتقىدىن بىناغىچە خېلى يىراق.

— شۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟

— ئۆيدىكى ھەممە نەرسىنى ئوغرىلاپ كېتىشىمۇ دەرۋا- زىدىن ئاڭلىماي قېلىشى مۇمكىن.

— كىم ئوغرىلايدىكەن؟

— ئوغرىلارچۇ.

— سىز ئەخمەق ئىكەنسىز، تەقسىر. ئۆيدىكى ھەممە نەرسىنى بۇلاپ كېتىشىمۇ، بۇ يەردە خىزمەتكارلار يە- تىشمەي قالغىنىدىن ياخشى.

باتىستېن تەزىم قىلدى.

— چۈشەندىكىزمۇ، — دېدى گراف، — خىزمەتكارلارنىڭ بىرىنى قالدۇرماي ئېلىپ كېلىڭ، لېكىن ئۆيدىكى ھەممە نەرسە ئۆز پېتىچە قالسۇن. پەقەت ئاستىنقى قەۋەتنىڭ دېرىزە قاپقاقلا- رىنى ئېتىۋەتسىڭلا بولدى.

— ئىككىنچى قەۋەتتىكىلەرنىچۇ؟

— ئىككىنچى قەۋەتتىكى دېرىزە قاپقاقلىرى ھېچقانداق ۋاقىتتا ئېتىلمەيدىغانلىقىنى بىلمىسىزغۇ. مېڭىڭ.

گراف ئۆي ئىچىدىكىلەرگە بۇگۈن ئۆزى يالغۇز غىزالىنىدىغانلىقىنى ۋە غىزا ئۈستىدە ئەلى خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى.

ئۇ ئادەتتىكىدەك خۇشياقمايلا غىزالاندى. غىزادىن كېيىن ئەلنى ئەگەشتۈرۈپ، ئارقا ئىشكتىن چىقتى ۋە سەيلە قىلغاندەك بولۇپ، بۇلون ئورمانلىقىغا يەتتى. ئاندىن، چاندۇرماستىن پارىز تەرەپكە بۇرۇلدى ـ دە، گۈگۈم چۈشكەن مەزگىلدە ئۆزىنىڭ يېلىسەيدىكى ئۆيىنىڭ ئۈدۈلىغا كېلىپ توختىدى.

ئۆي ئىچى جىمجىت ئىدى. پەقەت باتىستېن ئېيتقاندەك، بىنادىن 40 قەدەمچە نېرىدىكى دەرۋازىدىن ياتقىدىلا خەرە ئوت شولىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

مونتې ـ كرىستو ئۆزىنى پايلاپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ بار ـ يوقىنى ئۇقتى. ئۇ ئەكشۈرۈپ، بىر دەرەخنىڭ دالدىسىغا ئۆتتى ـ دە، ئالدىدىكى يولنى، ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنى ۋە ئەتراپتىكى كوچىلارنى كۆزەتتى. شۇ تەرىقىدە ئون مىنۇتچە تۇرغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ يېنىغا چۈشكەن ئادەم يوق ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلدى.

شۇندىن كېيىن ئۇ ئەلى بىلەن يۈگۈرۈپ بېرىپ، كىچىك دەرۋازىدىن كىردى ۋە ئارقا تەرەپتىكى پەلەمپەي ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا كىردى. بۇ جەريانىدا ئۇ بىر پەردىنمۇ مىدىرلىتىپ قويمىدى. شۇڭا، بۇ ئۆينى بوش قالدى دەپ ئويلاپ ئولتۇرغان دەرۋازىدىن خوجايىنىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى تۇيمىدى.

ھۇجرىغا كىرگەندىن كېيىن گراف ئەلگە قاراپ توختاشقا ئىشارەت قىلدى. ئاندىن دەم ئېلىش ئۆيىگە چىقىپ تەكشۈردى. ھەممە نەرسە ئۆز جايىدا ئىدى. ئىش ئۈستىلىنىڭ ئاچقۇچى قولۇپىغا سېلىنغان تۇراتتى. گراف ئاچقۇچنى ئىككى تولغاپ چىقىرىۋالدى ۋە ھۇجرا ئىشىكىنىڭ يېنىغا كېلىپ، گىرەچنى چىقىرىپ ئېلىۋەتتى ـ دە، دەم ئېلىش ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

بۇ ئارىدا ئەلى گراف كۆرسەتكەن قوراللارنى، يەنى بىر دانە كالتە مىلتىق بىلەن ئىككى دانە قوش ئاتار تاپانچىنى ئېلىپ كېلىپ، شىرە ئۈستىگە قويدى. بۇلار خۇددى مەشق مەيدانلىرىدىكى مىلتىقلارەدەكلا دەل تېگىدىغان قوراللار ئىدى. بۇلار بىلەن قوراللانغان گراف بەش ئادەمنىڭ جېنىنى قولىدا تۇتۇپ تۇراتتى.

سائەت توققۇز يېرىم بولۇپ قالغانىدى. گراف بىلەن ئەلى بىر پارچىدىن نان يەپ، بىر ئىستاكاندىن ئىسپانىيە شارابىنى ئىچىۋېلىشتى. ئاندىن، گراف مەخسۇس ياندىكى ئۆينى كۆزىتىش ئۈچۈن ياساپ قويۇلغان تۆشۈكنىڭ پۈرچىنىلىق توسۇقىنى ئېچىۋەتتى. مىلتىق ۋە تاپانچىلىرى ئۈنىڭ يېنىدا ئىدى. ئەلى بولسا، ئەرەبلەرنىڭ تاكى سەلىپ يۈرۈشلىرى زامانىسىدىن تارتىپ شەكلى ئۆزگەرمىگەن پالتىلىرىدىن بىرىنى تۇتۇپ تۇراتتى.

ھۇجرىدىكى دېرىزىلەرنىڭ بىرى، خۇددى دەم ئېلىش ئۆيىدىكى دېرىزىلەرگە ئوخشاشلا يېلىسەي دالاسى تەرەپكە قارايتتى. گراف بۇ دېرىزىدىن بىر كوچىنى كۆزىتەلەيتتى.

شۇ تەرىقىدە ئىككى سائەت ئۆتتى. قاپقاراڭغۇ تۈن ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ئەلى ئۆزىنىڭ ياۋايىلارچە ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن ۋە گراف ئۆزىنىڭ قاراڭغۇلۇققا كۆنۈپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن ھويلىدىكى شاخلارنىڭ مىدىر ـ سىدىر قىلغىنىنى پەرق ئېتىپ ئولتۇراتتى.

دەرۋازىدىن ياتقىدىكى ئوت ئاللىقاچان ئۆچتى.

سۈيىقەستچىلەر (ئەگەر ھەقىقەتەن سۈيىقەستچىلەر مەۋجۇت بولسا) دېرىزىدىن ئارتىلىپ چۈشمەستىن، ئاستىنقى قەۋەتتىن پەلەمپەي ئارقىلىق چىقىدۇ دەپ پەرەز قىلىشقا بولاتتى. مونتې ـ كرىستو، سۈيىقەستچىلەر ئوغرىلىق قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كەلمەكچى دەپ ئويلايتتى. شۇنداق بولغاندا، ئۇلار ھۇجرىنى نىشان قىلىدۇ ۋە ھۇجرىغا بىر بولسا، مەخپىي

پەلەمپەي ئارقىلىق، بىر بولسا، دەم ئېلىش ئۆيىنىڭ دېرىزىسى ئارقىلىق كىرىدۇ.

ئۇ، ئەلىنى پەلەمپەي ئىشىكىنىڭ يېنىغا تۇرغۇزۇپ قويدى ۋە ئۆزى دەم ئېلىش ئۆيىنى داۋاملىق كۆزەتتى.

«مەجرۇھلار ئۆيى» نىڭ سائىتى چارەك كەم 12 گە جاڭ ئۇردى. نەمخۇش غەرب شامىلى ئوچ قېتىم ئۇرۇلغان سۇرلۇك سادانى ئېلىپ كەلدى.

ئاخىرقى سادا تېخى بېسىلماي تۇرۇپ، گراف دەم ئېلىش ئۆيى تەرەپتىن يېنىككىنە غىچىرلىغان شەپىنى ئاڭلىدى. ئاندىن يەنە غىچىرلىدى ۋە يەنە غىچىرلىدى. تۆتىنچى قېتىم غىچىرلىغاندا گرافنىڭ گۇمانى قالمىدى. كۆنۈك، تەجرىبىلىك قول دېرىزە ئەينەكنى ئالماس بىلەن كەسمەكتە ئىدى.

گرافنىڭ يۈرىكى قاتتىق سوقۇشقا باشلىدى. كىشىلەر تەشۋىش ئىچىدە ھەرقانچە چېنىققان، خەۋپ ـ خەتەرگە تاقابىل تۇرۇشقا ھەر قانچە تەييارلانغان بولسىمۇ، يۈرەك سوقۇشىنىڭ تېزلىشىپ كېتىشىدىن ۋە بەدىنىنىڭ سەل جۇغۇلدىشىدىن تەسەۋۋۇر بىلەن ئەھلىيەت، مەقسەت قىلىش بىلەن ئىجرا قىلىش ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنىڭ نەقەدەر چوڭ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇ.

مونتې ـ كرىستو ئەلگە ئىشارەت قىلدى. ئەلى خەۋپنىڭ دەم ئېلىش ئۆيى تەرەپتىن كېلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ، خوجايىنغا يېقىن كېلىپ تۇردى.

مونتې ـ كرىستو ئۆز دۇشمەنلىرىنىڭ كىم ۋە قانچە ئىكەنلىكىنى كۆرۈشكە ئالدىراپ تاقەتسىزلىنەتتى.

ئالماس بىلەن كېسىلۋاتقان دېرىزە دەل گراف قاراپ تۇرغان تۆشۈكنىڭ ئۈدۈلىدا ئىدى. گرافنىڭ كۆزلىرى شۇ دېرىزىگە قارىتىلغانىدى. ئۇ، تۇن قاراڭغۇسىدا قاپقارا بىر گەۋدىنىڭ سۈرەتلىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. شۇنىدىن كېيىن دېرىزە ئەينەكـ

لىرىدىن بىرى خۇددى سرتىدىن قەغەز چاپلاپ قويۇلغاندەك كۆرۈنمەس بولۇپ قالدى. ئاندىن ئەينەك سۇندى، لېكىن يەرگە چۈشمىدى. ھاسىل بولغان تۆشۈكتىن بىر قول كىرىپ، ئىلمەكنى ئىزدەشكە باشلىدى. بىرەدىن كېيىن دېرىزە ئېچىلدى ۋە بىر ئادەم پەيدا بولدى. ئۇ يالغۇز ئىدى.

ئەجەب قورقمايدىغان مۇتتەھەم ئىكەن ـ ھەا! ـ دەپ پىچىرلىدى گراف.

بۇ چاغدا ئەلى ئۇنىڭ يەلكىسىنى يېنىككىنە نوقۇپ قويدى. گراف ئۇنىڭغا قارىدى. ئەلى ھۇجرىنىڭ كوچىغا قارايدىغان دېرىزىنى كۆرسەتتى. مونتې ـ كرىستو شۇ دېرىزە تەرەپكە ئوچ قەدەم چامىدىدى. ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇ سادىق چاكىرىنىڭ ئاجايىپ سەزگۈرلۈكىنى بىلەتتى. دەرۋەقە، ئۇدۇلدىكى دەرۋازا كەينىدىن بىر ئادەم پەيدا بولغانلىقىنى ۋە تاش ئورۇندۇق ئۈستىگە چىقىۋېلىپ، ئۆيى ئىچىگە قاراۋاتقانلىقىنى كۆردى.

ـ ھىم، ئۇلار ئىككى ئىكەن، ـ دېدى گراف، ـ بىرى ھەرىكەت قىلسا، يەنە بىرى ئۆزەتچىلىك قىلىۋاتىدۇ.

ئۇ، ئەلىگە ئىشارەت قىلىپ، كوچىدىكى ئادەمنى كۆزىتىشنى بۇيرۇدى ۋە ئۆزى دەم ئېلىش ئۆيىگە كىرگەن ئادەمنى كۆزىتىشكە باشلىدى.

يوچۇن كىشى ئۆيى ئىچىگە كىرىپ بولغاندى. ئۇ ئەمدى قوللىرىنى ئالدىغا سوزۇپ، ئاستا مېڭىۋاتاتتى.

ئاخىرى ئۇنىڭ كۆزلىرى قاراڭغۇلۇققا كۆندى بولغاي. ئۇ، دەم ئېلىش ئۆيىدىكى ھەر ئىككى ئىشىكنىڭ ئىلمەكلىرىنى ئېلىپ قويدى. ئاندىن، ھۇجرىغا ئېلىپ بارىدىغان ئىشىكنىڭ ئالدىغا كەلدى. مونتې ـ كرىستو ئۇنى ھۇجرىغا كىرىدۇ دەپ ئويلاپ، بىر تاپانچىنى قولىغا ئالدى. لېكىن ئۇ بۇ چاغدا ئىشىك ئىلمىكـ نىڭ شىرىقلاپ ئېتىلگەنلىكىنى ئاڭلىدى. بۇ، پەقەت ئېھتىيات

يۇزىسىدىن قوللىنىلغان تەدبىر ئىدى، خالاس. تۇندىكى مېھمان گرافنىڭ ئىشك گىرەچىسىنى ئېلىۋەتكەنلىكىنى بىلمەي، ئۆزىنى بىخەتەر ھېس قىلىشى ۋە خاتىرجەم ئىشقا كىرىشىشى مۇمكىن ئىدى.

يوچۇن كىشى ئۆزىنىڭ يوغان يانچۇقىدىن قانداقتۇر بىر نەرسىنى چىقىرىپ، شىرە ئۇستىگە قويدى. ئاندىن ئىش ئۇستىلىنىڭ يېنىغا كېلىپ، قۇلۇپىنى سىيپاشتۇرۇپ تۇتتى ۋە ئويلىغىنىنىڭ ئەكسىچە، ئاچقۇچ يوق ئىكەنلىكىنى كۆردى. لېكىن ئۇ پىشىشق ئادەم بولۇپ، ھەر خىل ئېھتىماللارنى ئالدىن مۆلچەرلەپ قويغانىدى. گراف بىرنەرسىلەرنىڭ شاراقلىغان شەپىسىنى ئاڭلىدى. بۇزۇلغان قۇلۇپنى ئوڭشاش ئۈچۈن كەلگەن ئۇستىنىڭ قولىدىكى بىر باغلام ئاچقۇچ ۋە سايمانلار ئەنە شۇنداق شاراقلايدۇ. ئېھتىمال، بۇ سايمانلارنىڭ تۈن - كېچىلىرى قۇلۇپ ئىچىدە غىجىرلاپ، ئۇياق - بۇياققا تولغىنىپ «سايراشلىرى» ئوغرىلارنىڭ قۇلىقىغا بەك يېقىملىق ئاڭلىنىدىغان بولسا كېرەك. شۇڭا، ئۇلار بۇنداق سايمانلارنى «بۇلبۇل» دەپ ئاتىشۋالغان.

— بۇ ئادەتتىكى بىر ئوغرى ئىكەنغۇ، — دەپ غۇدۇڭشىدى مونتې - كرىستو ئەپسۇسلانغان ھالدا.

ھېلىقى ئادەم قارانغۇدا كېرەكلىك سايمانىنى تاپالمايۋاتاتتى. كېيىن ئۇ بايا شىرە ئۇستىگە قويۇپ قويغان نەرسىگە قول ئۇزاتتى. ئۇ، پۇرۇنىنى باسقاندى، خىرە يورۇقلۇق چېقىپ، ئۇنىڭ قوللىرى ۋە يۈزىنى يورۇتتى.

— ئوھوي! بۇ... — دەپ بوشقىنا خىتاب قىلدى مونتې - كرىستو ھەيران بولغان ھالدا بىر قەدەم كەينىگە چېكىنىپ. ئەلى پالتىنى كۆتۈردى.

— جايىڭدا تۇر. — دەپ پىچىرلىدى ئۇنىڭغا مونتې-كرىستو، — پالتىنى قوي. ئەمدى بىزگە قورال كېرەك ئەمەس.

ئاندىن ئۇ ئاۋازىنى تېخىمۇ پەسلىتىپ، يەنە بىرنەچچە

ئېغىز گەپ قىلدى. چۈنكى ئۇ بايا ھەيران بولۇپ خىتاب قىلغاندا، گەرچە ئاۋازى ئاران ئاڭلانغۇدەك چىققان بولسىمۇ، ئوغرى چۆچۈپ كېتىپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى.

ئەلى گرافنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن پۈتۈنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بېرىپ، كىيىم ئىلگۈچتىن قارا چاپان ۋە ئۇچ بۇلۇڭ شەكىللىك شلىپىنى ئالدى. شۇ ئاردا مونتې - كرىستو تېزلىكتە ئۇچىسىدىكى كالتە چاپان، جىلىتكە ۋە كۆڭلىكىنى سالدى. دېرىزە پەردىلىرىنىڭ يوچۇقىدىن چۈشۈپ تۇرغان ئىنچىكە يورۇقلۇق نۇرىدا گرافنىڭ بەدىنىگە كىيىلگەن نېپىز ۋە ئەۋرىشىم ساۋۇتنى كۆرگىلى بولاتتى. لېيۇدوۋىك XVI خەنجەرلىرىنىڭ زەربىسىگە ئۇچۇراشتىن قورقۇپ، ھەمىشە مۇشۇنداق ساۋۇتنى كىيىپ يۈرەتتى. لېكىن، ئاقىۋەتتە ئۇنىڭغا خەنجەر تەقىلماستىن، بەلكى كاللىسى چېپىپ تاشلانغانىدى. شۇندىن كېيىن، فرانسىيىدە كىشىلەر خەنجەردىن ئەنسىرىمەيدىغان بولغان ۋە بۇنداق ساۋۇتلارنى ھېچكىم كىيمەيدىغان بولۇپ قالغان.

گراف ساۋۇتنىڭ ئۈستىدىن ئۆزۈن قارا چاپان ۋە چاچلىرىنىڭ ئۈستىدىن ئۆزۈن ياسالما چاچ كىيدى. ئاندىن ياسالما چاچنى باستۇرۇپ ئۇچ بۇلۇڭلۇق شلىپە كىيۈالغانىدى، ھەقىقىي روھانىيغا ئايلاندى.

ھېلىقى ئوغرى بولسا، ئەمدى باشقا تاۋۇش ئاڭلانمىغاچقا، قەددىنى رۇسلىدى ۋە مونتې - كرىستو كىيىمىنى ئالماشتۇرۇپ بولغۇچە ئىش ئۈستىلىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ھېلىقى «بۇلبۇلى» بىلەن قۇلۇپىنى تىرىقلاتقىلى تۇردى.

— ماقۇل، ماقۇل، سەن تېخى يەنە بىرنەچچە مىنۇت ئاۋارە بولىسەن، — دەپ پىچىرلىدى گراف. قارىغاندا، ئۇ قۇلۇپنىڭ ئوغرى بىلمەيدىغان سىرىغا ئىشىنىدىغاندەك قىلاتتى.

ئۇ دېرىزىنىڭ يېنىغا كەلدى.

تاش ئورۇندۇققا چىقىۋالغان ئادەم ئەمدى ئۇنىڭدىن چۆشۈپ، كوچىدا ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى. ئەجەبا، ئۇ يېلىسەي تەرەپتىن ياكى سېنت ـ ئونورې تەرەپتىن چىقىپ قىلىش ئېھتىمالى بولغان يولۇچىلارنى كۆزەتمەستىن، ھەدەپ گرافنىڭ ئۆيىگىلا قارايتتى ۋە ئامال قىلىپ، دەم ئېلىش ئۆيىدە نېمە بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈشكە تىرىشاتتى.

مونتې ـ كرىستو توساتتىن ئالقىنى بىلەن پېشانىسىغا بىرنى قويدى ۋە لەۋلىرىدە ئۇنسىز كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى. ئۇ ئەلىنىڭ يېنىغا كەلدى.

ـ مۇشۇ يەردە جىم تۇر، ـ دېدى گراف ئۇنىڭغا بوش ئاۋازدا، ـ ھەرقانداق گەپ بولسىمۇ، ھەر قانداق ئىش بولسىمۇ، مەن سېنى چاقىرمىغۇچە بۇ يەردىن چىقما، ئۆزۈڭنى كۆرسەتمە قويما.

ئەلى بېشىنى لىڭشىتتى.

شۇنداق كېيىن مونتې ـ كرىستو ئىشكاپتىن شامنى ئېلىپ يانداۋردى ۋە ئوغرى قۇلۇپقا باش چۆكۈرۈپ تۇتۇش قىلىپ كەتكەن پەيتته شامنىڭ يورۇقىنى ئىلاجى بار ئۆزىنىڭ يۈزىگە چۈشۈرۈشكە تىرىشىپ، ئىشكنى ئاستا ئاچتى. ئىشىك شۇنداق ئاستا ئېچىلدىكى، ئوغرى ھېچنېمىنى ئاڭلىمىدى. ھالبۇكى، ئۆي ئىچى ئۇشتۇمتۇت يورۇپ كەتكەنلىكتىن، ئۇ غايەت ئەجەبلەنگەن ھالدا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاردى.

ـ كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، قەدىرلىك كادرۇس ئەپەندى! ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ بۇنداق كەچكى مەزگىلدە نېمە قىلىۋاتىسىز؟

ـ بۇزونى ھەزرەت! ـ دەپ خىتاب قىلدى كادرۇس. ھەر ئىككى ئىشىك ئېتىكلىك تۇرسا، بۇ غەلىتە مېھمانلىنىڭ

قانداق كىرىپ قالغانلىقىنى چۈشىنەلمىگەن كادرۇس سايمانلىرىنى ئاشلىۋېتىپ، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

گراف كادرۇس بىلەن دېرىزىنىڭ ئارىلىقىغا كېلىپ تۇرۇۋالدى ۋە شۇنداق بىلەن قورقۇپ كەتكەن ئوغرىنىڭ بىردىنبىر چېكىنىش يولىنى توسۇۋالدى.

ـ بۇزونى ھەزرەت! ـ دەپ تەكرارلىدى كادرۇس ئالاق ـ جالاق بولۇپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن گرافقا قاراپ.

ـ شۇنداق، بۇزونى ھەزرەت! ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ دەل شۇنداق ئۆزى. مېنى تونۇغانلىقىڭىزدىن خۇرسەنمەن، قەدىرلىك كادرۇس ئەپەندى، ئەستە ساقلاش قابىلىيىتىڭىز ياخشى ئىكەن. خاتالاشمىسام، بىز كۆرۈشمىگىلى ئون يىل بولۇپ قالدى ئەمەسمۇ.

بۇ خاتىرجەملىك، تەنە ۋە قاتتىق ئاھاڭ كادرۇسنى شۇنچىلىك قورقۇنچقا سالدىكى، ئۇنىڭ بېشى ئايلىنىپ كەتتى.

ـ ھەزرىتىم! ـ دەپ دۇدۇقلىدى ئۇ ئۆزىنىڭ قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ ۋە چىشلىرىنى كاسىلدىتىپ.

ـ شۇنداق قىلىپ، گراف مونتې ـ كرىستونىڭ ئۆيىگە ئوغرىلىققا كىرىپتۇق ـ تە؟ ـ دېدى يەنە يالغان روھانىي.

ـ ھەزرىتىم، ـ دەپ پىچىرلىدى كادرۇس گرافنىڭ يېنىدىن دېرىزە تەرەپكە ئۆتۈۋېلىشقا بەۋدە ئۇرۇنۇپ، ـ ھەزرىتىم، مەن ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن... ماڭا ئىشىنىڭ... قەسەم ئىچىپ بېرىمەن ...

ـ كېسىلگەن ئەينەك، ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گراف، ـ چىراغ، سايمانلار، چالا بۇزۇلغان قۇلۇپ، بۇنىڭ ھەممىسى چۈشىنىشلىكتۇ.

كادرۇس مۆكۈنۈۋالغۇدەك بولۇپ، چىقىپ كەتكۈدەك يوچۇق ئىزدەپ، ئەترابىغا بىچارىلەرچە قاراپ تۇراتتى.

— قارىغاندا، سىز تېخىچە ئۆزگەرمەپسىز، جانابىي قاتىل، — دېدى گراف.

— ھەزرىتىم، ھەممىنى بىلگەندىن كېيىن، شۇنىمۇ بىلىشىڭىز كېرەككى، قاتىل مەن ئەمەس، كاركونتا. سوتىمۇ مېنى ئېتىراپ قىلدى. مېنى پەقەت گالېراغا① ھۆكۈم قىلىشتى ئەمەسمۇ.

— جازا مۇددىتىڭىز توشۇپ بولغانمىدى؟ ئەمدى يەنە شۇ يەرگە بارغۇڭىز كېلىپ قاپتىغۇ؟

— ياق، ھەزرىتىم، مېنى بىر ئادەم ئازاد قىلغان.

— ئۇ ئادەم جەمئىيەتكە چوڭ خىزمەت كۆرسىتىپتۇ.

— لېكىن مەن ۋەدە قىلغان ... — دېدى كادروس.

— دېمەك، سىز جازا مەيدانىدىن قېچىپ چىقىپسىز - دە؟ — ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى مونتې - كرىستو.

— ئەپسۇس، شۇنداق بولدى، — دېدى جېنى چىققۇدەك قورقۇپ كەتكەن كادروس.

— تەكرار جىنايەت ئۆتكۈزۈپ، گۇناھىڭىزنى تېخىمۇ ئېغىرلىتىپسىز - دە؟ خاتالاشمىسام، بۇنداق قىلغانلار گىلئوتىناغا② تاپشۇرۇلىدۇ. مېنىڭ يۈرتۇمدىكى سۆزمەنلەر بۇنى دائاۋولو دەپ ئاتىشىدۇ.

— ھەزرىتىم، شەيتانىڭ كەينىگە كىرىپ كېتىپتىمەن...

— ھەممە جىنايەتچىلەر شۇنداق دەيدۇ.

— موھتاجلىق...

— قويۇڭ بۇ گەپنى، — دېدى بۇزونى يىرگىنىچ بىلەن، — موھتاجلىقتا قالغان ئادەم تىلەمچىلىك قىلىدۇ، دۇكاندىن بولكا ئوغرىلايدۇ، لېكىن بوش قالغان ئۆيگە كىرىپ، قۇلۇپلاردى بۇزمايدۇ. مەندىن ئالغان ھېلىقى ئالماسنى زەرگەر ژوئانىبىقا سېتىپ، 45 مىڭ فرانك تاپتىڭىز. لېكىن، سىز پۇلنىمۇ، ئالماسنىمۇ قولدىن چىقارماسلىق ئۈچۈن زەرگەرنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭىز، بۇنىمۇ موھتاجلىقتىن قىلغانمىدىڭىز؟

— ئەپۇ قىلىڭ، ھەزرىتىم، — دېدى كادروس، — مېنى بىر قېتىم قۇتۇلدۇرغانىدىڭىز، ئەمدى يەنە بىر قېتىم قۇتۇلدۇرۇڭ.

— بۇ ئىشنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلاشقا مەيلىم يوق.

— سىز بۇ يەردە يالغۇزمۇ، ھەزرىتىم؟ — سورىدى كادروس يالۋۇرغان سىياقتا قوللىرىنى كۆكرىكىنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ، — ياكى مېنى تۇتۇش ئۈچۈن مۆكتۈرۈپ قويغان ساقچىلىرىڭىز بارمۇ؟

— مەن يالغۇز، — دېدى ھەزرەت، — ماقۇل. سىزگە شەپقەت قىلاي. گەرچە بۇنداق شەپقەتچىلىك يېڭى پالاكەتچىلىككە لەرگە ئېلىپ بېرىشى مۇمكىن بولسىمۇ، ماڭا ھەممىنى راستچىللىق بىلەن سۆزلەپ بەرسىڭىزلا سىزنى قويۇۋېتىمەن.

— ھەزرىتىم، — دەپ خىتاب قىلدى كادروس مونتې - كرىستونىڭ ئالدىغا بىر قەدەم چاماداپ، — سىز بەرھەق مېنىڭ نىجاتكارىم ئىكەنسىز.

— جازا مەيدانىدىن قېچىشىڭىزغا بىر ئادەم ياردەم قىلغانلىقىنى ئېيتقانىدىڭىز، راستمۇ؟

— بۇ راست گەپ، سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ھەزرىتىم!

— كىم؟

— بىر ئىنگلىز.

— ئۇنىڭ ئىسمى نېمە؟

— لورد ئۇيلمور.

— ئۇنى تونۇيمەن. گېپىڭىزنىڭ راست - يالغانلىقىنى كېيىن ئۇنىڭدىن سوراپ ئۇقمەن.

— ھەزرىتىم، راست گەپ قىلىۋاتىمەن.

① گالېرا — مەخسۇس گۇناھكارلار پالاقچىلىق قىلىدىغان كۆپ پالاقلىق كېمە.

② گىلئوتىنا — ئەينى زامانىدىكى كاللا كېسىش ئەسۋابى.

— دېمەك، شۇ ئىنگلىز سەنزى قانات ئاستىغا ئالغانمىدى؟
— مېنى ئەمەس. مەن بىلەن بىر زەنجىرگە چېتىپ قويۇل-
غان ياش كورسكانلىقنى قانات ئاستىغا ئالغان.
— ئۇ ياش كورسكانلىقنىڭ ئىسىم - فامىلىسى نېمە؟
— بېنېدېتتو.
— بۇ پەقەت ئىسىم.
— ئۇنىڭ فامىلىسى يوق. ئۇ كىچىك ۋاقتىدا كوچىدىن تېپىۋېلىنغانىكەن.
— شۇ يىگىت بىلەن بىللە قاچقانمىدىڭىز؟
— ھەئە.
— قانداق قىلىپ؟
— بىز ئۇنىڭ بىلەن تۇلۇنىڭ يېنىدىكى سېن - ماندرىيې دېگەن يەردە ئەمگەك قىلاتتۇق. سېن - ماندرىيې دېگەن يەرنى بىلەمسىز؟
— بىلمەن.
— شۇنداق قىلىپ، چۈش ۋاقتىدا باشقىلار ئۇخلاپ ياتقۇچە...
— جىنايەتچىلەرنىڭمۇ چۈشلۈك دەم ئېلىشى بولىدىكەن - دە! شۇنداق تۇرۇپ، سىلەرگە ئىچ ئاغرىتىشقا بولامدۇ! — دېدى بۇزونى.
— چۈشلۈك دەم ئېلىش بولىدۇ، — دېدى كادرۇس، — توختىماي ئىشلەۋەرگىلى بولمايدۇ - دە، بىز ئىت ئەمەس.
— بۇ، ئىتلارنىڭ بەختى، — دېدى مونتې - كرىستو.
— باشقىلار ئۇخلاپ ياتقاندا بىر چەتكىرەك ئۆتۈپ، ھېلىقى ئىنگلىز بەرگەن ئىككە بىلەن كىشەنلىرىمىزنى كېسىپ تاشلىدۇق-
تە، سۇغا چۈشۈپ قېچىپ كەتتۇق.
— بېنېدېتتو ھازىر نەدە؟
— بىلمەيمەن.

— بىلمىز.
— راست بىلمەيمەن. بىز ئۇنىڭ بىلەن گىبرالتارغا ئايرىلغان. كادرۇس ئۆزىنىڭ سۆزلىرىنى ئىشەنچلىك قىلىپ كۆرسەتىش ئۈچۈن ھەزرەتنىڭ ئالدىغا يەنە بىر قەدەم چاممىدى. ھەزرەت بولسا، يەنە شۇنداقلا خاتىرجەملىك ۋە سوراق نەزەرى بىلەن قاراپ، ئۆز جايىدا قىمىر قىلماي تۇرۇۋەردى.
— يالغان ئېيتىۋاتىسىز، — دېدى بۇزونى ھەزرەت قەتئىيلىك بىلەن.
— ھەزرىتىم...
— يالغان ئېيتىۋاتىسىز! ئۇ ئادەم ھازىرمۇ سىزنىڭ بۇرادىرىڭىز، بەلكىم شېرىكىڭىز بولۇشىمۇ مۇمكىن.
— ھەزرىتىم!
— تۇلوندىن قېچىپ چىققاندىن تارتىپ قانداق قىلىپ جان بېقىۋاتىسىز؟ جاۋاب بېرىڭ.
— ئانچە - مۇنچە ئوقەت قىلىپ...
— يالغان ئېيتىۋاتىسىز! — دېدى ھەزرەت يەنىمۇ كەسكىن ئاھاڭ بىلەن،
كادرۇس قورقۇنچ ئىچىدە گرافقا قارىدى.
— ئۇنىڭ بەرگەن پۇللىرى بىلەن كۈن ئېلىپ كەلدىڭىز، — دېدى يەنە ھەزرەت.
— راست، شۇنداق، — دېدى كادرۇس، — بېنېدېتتو سىر كاتتا مۆتىۋەرنىڭ ئوغلى بولۇپ قالدى.
— قانداق قىلىپ مۆتىۋەرنىڭ ئوغلى بولۇپ قالدۇ؟
— سىرتتىن تېپىپ قويغان ئوغلى ئىكەن.
— ئۇ مۆتىۋەرنىڭ ئىسمى نېمە ئىكەن؟
— گراف مونتې - كرىستو، مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئىگىسى.

— ببنبدبتتو گرافنىڭ ئوغلى؟ — دېدى مونتې - كرىس- تو ھەيران بولۇپ.

— ھەئە، شۇنداق بولۇپ چىقتى. گراف ئۇنىڭغا يالغان ئاتا تېپىپ بېرىپتۇ، ھەر ئايدا ئۇنىڭغا 4000 فرانك بېرىدىكەن، يەنە ئۇنىڭغا 500 مىڭ فرانك مىراس قالدۇرماقچى بولۇپ، ۋەسىيەتنامە يېزىپتۇ.

— مۇنداق دەڭ! — دېدى يالغان روھانىي بۇ گەپلەرنىڭ تېگىگە يېتىپ، — ئۇ يىگىتنىڭ ھازىرقى ئىسمى نېمە؟

— ئاندرېئا كاۋالكانتى.

— دېمەك، دوستۇم گراف مونتې - كرىستونىڭ ئۆيىگە كېلىپ يۈرىدىغان ۋە دانىگلار خانىمزىغا ئۆيلەنمەكچى بولغان يىگىت شۇ ئىكەن - دە؟

— شۇ.

— شۇنداق تۇرۇپ گەپ قىلماي يۈرىدىگىزمۇ، ھەي يۈزسىز! ئۇنىڭ ھاياتىنى، بېشانىسىدىكى داغنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا پول قويىدىگىزمۇ؟

— دوستۇمغا پۈتلىكاشاك بولۇپ نېمە قىلاتتىم؟ — دەپ سورىدى كادرۇس.

— توغرا، دانىگلار ئەپەندىنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇش مېنىڭ ئىشىم.

— ئۇنداق قىلمىڭ، ھەزرىتىم!

— نېمىشقا؟

— ئۇنداق قىلسىڭىز بىزنى بىر پارچە نانىدىن مەھرۇم قىلىسىز.

— ئەمىسە، ئىككى نائەھلىنىڭ بىر پارچە نېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھىلە - نەيرەڭلىرىگە، جىنايەتلىرىگە شېرىك بولسام بولامتى؟

— ھەزرىتىم! — دەپ يېلىنىدى كادرۇس ۋە ئۇنىڭ ئالدىغا تېخىمۇ يېقىنراق كەلدى.

— ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن.

— كىمگە؟

— دانىگلار ئەپەندىگە.

— كاپشىما! — دەپ ۋارقىرىدى كادرۇس، پىچىقىنى چىقىرىپ ۋە گىرافنىڭ كۆكرىكىگە پىچاق ئۇرۇپ، — ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى دەپ بېرەلمەيسەن!

شۇ ھامان كادرۇس ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالدى، پىچاق كۆكرەككە كىرمىدى، بەلكى كەينىگە يېنىپ كەتتى.

گراف سول قولى بىلەن كادرۇسنىڭ بىغىشىدىن تۇتۇۋالدى ۋە شۇنداق كۈچ بىلەن قىستىكى، پىچاق ئۇنىڭ قولىدىن چۈشۈپ كەتتى. مەلئۇن جىنايەتچى ئاغرىقتا چىدىمايۋارقىراپ تاشلىدى. گراف ئۇنىڭ ۋارقىراشلىرىغا پەرۋا قىلماي، قولىنى قايرىۋەردى. كادرۇس باشتا تىزلىنىپ قالدى، ئاندىن يىقىلىپ دۈم چۈشتى. گراف ئۇنىڭ بېشىغا پۈتىنى قويۇپ، دېدى:

— كاللاڭنى مىجىۋەتسەم ئازلىق قىلىدۇ، مۇناپىق!

— رەھىم قىلىڭ، رەھىم قىلىڭ! — دەپ ۋارقىرىدى كادرۇس.

گراف پۈتىنى ئالدى.

— تۇر! — دېدى ئۇ.

كادرۇس تۇردى.

— بەك قايرىۋەتتىڭىز، ھەزرىتىم! — دېدى ئۇ، جانسىزلىنىپ قالغان قولىنى ئۇۋۇلاپ، — نېمىدېگەن كۈچ بۇ!

— ئاغزىڭنى يۇم! ساڭا ئوخشاش قانخور ھايۋاننىڭ ئەدىبىنى بېرىش ئۈچۈن تەڭرى ماڭا كۈچ بەردى. مەن تەڭرىنىڭ نامى بىلەن ئىش قىلىۋاتىمەن، بۇنى ئۇنۇتما، ئەبلەخ! ھازىر

سېنىڭ جېنىڭنى ئايال قويغانلىقىمۇ تەڭرىنىڭ ئىرادىسىنى كۈتكەنلىك.

— ئۇف! — كادروس تەسلىكتە هوشىنى يىغىپ، دىمىقىدا غۇڭشىدى.

— مانا ساڭا قەلەم ۋە قەغەز. مەن نېمە دېسەم شۇنى ياز.

— يېزىشنى بىلمەيمەن، هەزرىتىم.

— يالغان. قەلەمنى ئال، ياز.

كادروس غىڭ قىلماستىن ئولتۇردى ۋە يازدى:

«مۇھتەرەم ئەپەندى، سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە بېرىۋاتقان ۋە قىزىڭىزغا ئۆيلەنمەكچى بولۇۋاتقان كىشى قاچقۇن جىنايەتچى. ئۇ، تۇلوندىكى جازا مەيدانىدىن مەن بىلەن بىللە قاچقان. ئۇ 59 - نومۇر، مەن 58 - نومۇر ئىدىم. ئۇنىڭ ئىسمى بېنىبېتتو. ئۇ ئۆزىنىڭ هەقىقىي فامىلىسىنى بىلمەيدۇ، چۈنكى ئاتا - ئانىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيدۇ».

— قول قوي! — دېدى يەنە گراف.

— مېنى ئۆلتۈرەي دەمسىز؟

— ئۆلتۈرەي دېسەم سېنى ساقچىغا تاپشۇرۇپ بېرەتتىم، ئەخمەق. ئەھۋالدىن قارىغاندا، بۇ خەت ئۆز ئادرېسىغا بېرىپ يەتكۈچە ساڭا قورقۇشقىمۇ ئورۇن قالمايدۇ. قول قوي.

كادروس قول قويدى.

— ياز: ئانتېن كوچىسىدىكى بانكىر بارون دانگلار ئەپەندىگە.

كادروس ئادرېسىنى يازدى.

روهانىي خەتنى قولىغا ئالدى.

— ئەمدى كەت، — دېدى ئۇ.

— قەيەردىن چىقىپ كەتسەم؟

— قەيەردىن كەلگەن بولساڭ شۇ يەردىن.

— دېرىزىدىن چىقامدىم؟

— ئۆزۈڭ شۇ يەردىن كىرىدىڭغۇ.

— نېمە غەرىزىڭىز بار، هەزرىتىم؟

— ساراڭ، مېنىڭ نېمە غەرىزىم بولماقچى؟

— دەرۋازىدىن چىقىپ كەتسەم بولمامدۇ؟

— دەرۋازىدىن ئويغىتىپ نېمە قىلاتتىڭ؟

— هەزرىتىم، ئېيتىڭا، مېنى ئۆلتۈرۈشنى خالىمامسىز؟

— تەڭرى نېمىنى خالىسا، مەنمۇ شۇنى خالايمەن.

— ئەمسە مەن دېرىزىدىن چۈشۈپ بولغۇچە مېنى ئۆلتۈرمەسكە قەسەم قىلىپ بەرسىڭىز.

— نېمىدېگەن قورقۇنچاق ساراڭ سەن!

— مېنى نېمە قىلاي دەيسىز؟

— بۇنى ئۆزۈڭدىن سورا. سېنى بەختلىك ئادەم قىلىپ قويماقچى بولغانىدىم، لېكىن سەن قاتىل بولۇپ چىقتىڭ!

— هەزرىتىم، — دېدى كادروس، — يەنە بىر قېتىم ياخشىلىق قىلىڭ.

— ماقۇل، — دېدى گراف، — مېنىڭ هەرقانداق ئەھۋالدا ۋەدەمگە ۋاپا قىلىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟

— هەئە، — دېدى كادروس.

— ئەگەر ئۆيۈڭگە ساق - سالامەت يېتىپ بارالساڭ ...

— سىزدىن باشقا يەنە كىمدىن قورقاتتىم؟

— ئەگەر ئۆيۈڭگە ساق - سالامەت يېتىپ بارالساڭ، پارىژدىن كەت، فرانسىيەدىن كەت. سەن‌ئەدە بولىدىكەنسەن، هالال تۇرمۇش كەچۈرىدىغانلا بولساڭ، مەن ساڭا چوقۇم ئاز - تولا پۇل ئەۋەتىپ تۇرىمەن. چۈنكى ئۆيۈڭگە ساق - سالامەت يېتىپ بارالساڭ، ئۇ چاغدا...

— ئۇ چاغدا؟ — سورىدى كادرۇس غال - غال تىترەپ ئۇرۇپ.

— ئۇ چاغدا سېنى تەڭرى كەچۈرۈپتۇ دەپ ھېسابلايمەن، شۇڭا مەنمۇ كەچۈرىمەن.

— مېنى ئۆلگۈدەك قورقمتىڭاتمسىز! — دۈدۈقلىدى كادرۇس ۋە ئارقىسىغا داجىدى.

— ئەمدى كەت! — دېدى گراف كادرۇسقا دېرىزىنى كۆرسىتىپ.

كادرۇس بۇ ۋەدىگە ئىشىنىپ كېتەلمىگەن ھالدا دېرىزىگە چىقىپ، يۆلەپ قويۇلغان شوتىغا پۇتىنى قويدى ۋە پۈتۈن ئەزا-يى - بەدىنى تىترەپ تۇرغان ھالدا توختاپ قالدى.

— چۈش، — دېدى روھانىي ۋە قوللىرىنى كۆكرىكىنىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۈردى.

كادرۇس ئاخىرى بۇ تەرەپتىن خەۋپ يوق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، پەسكە چۈشۈشكە باشلىدى. گراف قولىغا شامنى ئېلىپ، دېرىزىنىڭ يېنىغا كەلدى. بۇنداق بولغاندا، كوچىدىن قارىغان كىشى دېرىزىدىن بىر ئادەمنىڭ چۈشۈاتقانلىقىنى ۋە يەنە بىر ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا يورۇتۇپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرگىلى بولاتتى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز، ھەزرىتىم؟ پاترونلار كۆرۈپ قال-سا... — دېدى كادرۇس ۋە شامنى پۈۋەپ ئۆچۈرۈۋەتتى.

ئاندىن ئۇ چۈشۈشكە باشلىدى. پەقەت يەرگە پۈتى تەگكەن-دىن كېيىنلا كۆڭلى ئىمىن تاپتى.

مونتې - كرىستو ئۆز ھۈجرىسىغا قايتىپ كىردى ۋە باغ بىلەن كوچىغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، ئالدى بىلەن كادرۇسنى كۆردى. ئۇ يەرگە چۈشكەندىن كېيىن باغنى چۆرىدەپ ئۆتۈپ، شوتىنى تامنىڭ ئۆزى چۈشكەن يېرىدىن باشقا بىر جايغا يۆلەپ قويدى.

گراف كوچىغا يەنە قارىغاندى، مۆگۈپ تۇرغان ھېلىقى ئادەمنىڭ كادرۇس ماڭغان تەرەپكە كوچا بويلاپ يۈگۈرگەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ تامدىن ئارتىلىپ چۈشمەكچى بولغان يېرىنىڭ دوقمۇ-شىدا توختىغانلىقىنى كۆردى.

كادرۇس شوتىدىن ئالدىرىماي چىقتى ۋە ئاخىرقى بالداق-لىرىغا يەتكەندىن كېيىن، كوچىدا ئادەم بارمۇ دەپ تامنىڭ ئۇ يېقىغا قارىدى. بىر ئادەممۇ كۆرۈنمەيتتى، شېرىق قىلغان سادا-مۇ ئاڭلانمايتتى.

«مەجرۇھلار ئۆيى» نىڭ سائىتى بىرگە جاڭ ئۇردى.

كادرۇس تامغا مىنىپ ئولتۇرۇۋالدى - دە، شوتىنى تارتىپ چىقىرىپ، تامنىڭ ئۇ يېقىغا يۆتكەپ قويدى. ئاندىن يەنە تۆ-ۋەنگە چۈشۈشكە باشلىدى، ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، شوتىنىڭ يان ياغاچلىرىنى بويلاپ ئۈستىلىق بىلەن سىرىلىپ چۈشكىلى تۇردى.

ھالبۇكى، سىرىلىپ چۈشۈۋېتىپ، ئۆزىنى توختىتالماي قال-دى. ئۇ، شوتىنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە قاراڭغۇ بۇلۇڭدىن بىر ئا-دەمنىڭ يۈگۈرۈپ چىققانلىقىنى كۆردى؛ پۈتى يەرگە تېگەي دەپ قالغاندا ھېلىقى ئادەمنىڭ قولىنى غۇلاچلاپ كۆتۈرگەنلىكىنى كۆردى؛ ئەمما ئۇ يەرگە دەسسەپ، ئۆزىنى ئوڭۇشسىزلىغۇچە ئاشۇ قول شىددەت بىلەن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە پىچاق ئۇردى. كادرۇس شوتىنى قويۇۋېتىپ ۋارقىرىدى:

— ياردەم قىلىڭلار!

شۇ ھامان ئۇنىڭ بېقىنىغا يەنە بىر پىچاق ئۇرۇلدى ۋە ئۇ يىقىلدى.

— ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ.

ھېلىقى ئادەم ئۇنىڭ چېچىدىن تۇتۇۋېلىپ، كۆكرىكىگە ئۇچىنچى پىچاق سالدى.

كادرۇس يەنە ۋارقىرىماقچى بولغانىدى، لېكىن ۋارقىرىيالماي، ئاران ئىڭرىدى. ئۇنىڭ ئۆچ يېرىدىكى جاراھەتتىن قان خۇددى ئۆچ ئېقىندەك ئېقىپ چىقىۋاتاتتى.

قاتىل زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ۋارقىرىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ چېچىدىن تارتىپ، بېشىنى كۆتۈردى. كادرۇسنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان، ئاغزى قىيسىيىپ كەتكەنىدى. قاتىل ئۇنى ئۆلدى دەپ ئويلاپ، بېشىنى قويۇپ بەردى - دە، قېچىپ كەتتى.

شۇندىن كېيىن، كادرۇس ئۇنىڭ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، جەينىكىگە تايانىدى ۋە ئاخىرقى كۈچىنى يىغىپ، خىرقىرىغان ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىدى:

— ئۆلتۈرۈۋەتتى! ئۆلۈۋاتىمەن! قۇتۇلدۇرۇڭ، ھەزرىتىم، قۇتۇلدۇرۇڭ!

بۇ دەھشەتلىك ۋارقىراش تۈن قاراڭغۇسىنى يېرىپ ئۆتتى. ئاۋۋال مەخپىي پەلەمپەينىڭ ئىشكى، ئاندىن باغنىڭ كىچىك دەرۋازىسى ئېچىلدى ۋە ئەلى بىلەن ئۇنىڭ خوجايىنى چىراغ كۆتۈرۈپ يۈگۈرۈپ چىقىشتى.

ئوتتۇزىنچى باب

تەگرىنىڭ جازاسى

كادرۇس تېخىچە ئېچىنىشلىق ئاۋاز بىلەن ئىڭراۋاتاتتى:

— ھەزرىتىم، قۇتۇلدۇرۇڭ، قۇتۇلدۇرۇڭ!

— نېمە بولدى؟ — سوردى مونتې - كرىستو.

— قۇتۇلدۇرۇڭ! — دېدى يەنە كادرۇس، — ماڭا پىچاق سالدى.

— كېلىۋاتىمىز، تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ.

— تۇڭدىم! تۇڭەشتىم! سىلەر مېنىڭ ئۆلۈشۈمنى كۆرگىلى كەلدىڭلار. پىچاقنى نېمىدېگەن قاتتىق ئۇردى! قانچىلىك قان!

شۇ گەپ بىلەن ئۇ ھوشىدىن كەتتى.

ئەلى بىلەن ئۇنىڭ خوجايىنى يارىدارنى كۆتۈرۈپ، ئۆيگە ئېلىپ كىرىشتى. شۇندىن كېيىن مونتې - كرىستو ئەلىگە ئۇنى يېشىندۇرۇشنى بۇيرۇدى ۋە دەھشەتلىك ئوچ جاراھەتنى كۆردى.

— تەگرىم، — دېدى ئۇ، — بەزىدە سېنىڭ جازايىڭ كىچىكىپ كېلىدۇ. لېكىن كېچىكىپ كەلگەن جازايىڭ ئەرشىلادىن تېخىمۇ دەھشەت بىلەن چۈشىدۇ.

ئەلى «ئەمدى قانداق قىلىمىز؟» دېگەندەك قىلىپ، خوجايىنىغا قارىدى.

— سېنت - ئۇنورېغا بېرىپ، خانىش مۇپەتتىش ۋىلفور ئەپەندىنى چاقىرىپ كەل. ھويلىدىن چىققۇچە دەرۋازىنى ئويغىتىپ، دوختۇر چاقىرىشقا ئەۋەت.

ئەلى چىقىپ كەتتى. يالغان روھانىي تېخىچە ھوشىغا كەلمەي ياتقان كادرۇس بىلەن يالغۇز قالدى.

يارىدار يەنە كۆزىنى ئاچقاندا گراف خۇددى ئۇنسىز ئايەت ئوقۇۋاتقاندەك، سۈكۈناتلىق ئېچىنىش بىلەن بىرنەچچە قەدەم نېرىدا ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى.

— دوختۇرنى چاقىرىڭ، دوختۇرنى، — دەپ ئىڭرىدى كادرۇس.

— دوختۇرنى چاقىرغىلى ئادەم كەتتى، — دېدى روھانىي. — بىلىمەن، بۇنىڭ پايدىسى يوق، مېنى قۇتۇلدۇرغىلى بولمايدۇ، لېكىن ئۇ كېلىپ بىرئاز ماغدۇر كىرگۈزسە پاش قىلىشقا ئۈلگۈرەلەيمەن.

— نېمىنى؟

— ماڭا پىچاق سالغان قاتىلنى.

— ئۇنى بىلەمسىز؟

— بىلمەيچۇ! ئۇ بېنىدىتتو.

— ھېلىقى ياش كورسكانلىق؟

— شۇ.

— سىزنىڭ بۇرادىرىڭىز؟

— ھەئە. ئۇ ماڭا گراف ئۆيىنىڭ خەرىتىسىنى سىزىپ بەرگەن. ئۇ، مىراسقا ئىگە بولۇش ئۈچۈن مېنىڭ گرافنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىمنى كۆزلىگەن ياكى مەندىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن گرافنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىنى ئۈمىد قىلغان. ئاخىرى، كوچىدا پايلاپ تۇرۇپ، مېنى ئۆلتۈردى.

— مەن دوختۇر بىلەن خانلىق مۇپەتتىشنى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتتىم.

— ئۇلگۈرۈپ كېلەلمەيدۇ، — دېدى كادرۇس، — تېنىمدىن پۈتۈن قېنىم چىقىپ كېتىۋاتقىنىنى سېزىپ تۇرۇۋاتىمەن.

— توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى مونتې - كرىستو.

ئۇ، خانىدىن چىقىپ كېتىپ، بىرەمدىن كېيىن بىر كىچىك شىشىنى تۇتقان ھالدا قايتىپ كىردى. ئۇ قايتىپ كىرگۈچە ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغان كادرۇسنىڭ كۆزلىرى ئىشىككە تىكىلىپ، قورقۇنچلۇق ھالدا قېتىپ قالغانىدى. ئۇ، مۇشۇ ئىشكتىن ئۆزىگە شپالىق كىرىدىغانلىقىنى سېزىپ تۇراتتى.

— تېز بولۇڭ، ھەزرىتىم، تېز بولۇڭ! — دېدى ئۇ، — ھازىر يەنە ھوشۇمدىن كېتىمەن.

مونتې - كرىستو يارىدارنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭ كۆكىرىپ كەتكەن لەۋلىرىگە ئىشىدىكى سۇيۇقلۇقتىن ئۇچ تامچە تېمىتتى. كادرۇس چوڭقۇر تىنىق ئالدى.

— يەنە... يەنە... — دېدى ئۇ، — تېنىمگە جان كىرىۋاتىدۇ.

— يەنە ئىككى تامچە ئىچسىڭىز ئۆلمىسىز، — دېدى روھانىي.

— ئۇلار نېمە ئۈچۈن تېخىچە كەلمەيدىغاندۇ؟ ئۇلارغا قانچىلىك ئېيتىپ بېرىشىم كېرەك.

— سىزگە ۋەكالىتەن پاش قىلىش خېتى يېزىپ بېرەيمۇ؟ سىز قول قويۇپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ.

— ھەئە، ھەئە... — دېدى كادرۇس ۋە ئۆلۈم ئالدىدىكى بۇنداق ئۆچ ئېلىشنى ئويلاپ، ئۇنىڭ كۆزلىرى يالتىراپ كەتتى.

مونتې - كرىستو يازدى:

«مېنى ئۆلتۈرگەن كىشى تۇلوندىكى جازا مەيدانىدا مەن بىلەن بىللە بولغان كورسكانلىق بېنىدىتتو، 59 - نومۇر».

— تېز، تېز! — دېدى كادرۇس، — قول قويۇشقا ئۇلگۈرمەي قالماي.

مونتې - كرىستو كادرۇسقا قەلەمنى بەردى. كادرۇس پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ قول قويدى - دە، ئۆزىنى ئارقىسىغا تاشلىۋەتتى.

— قالغان گەپنى ئۆزىڭىز سۆزلەپ بېرىڭ، ھەزرىتىم، — دېدى ئۇ، — ئۇنىڭ ئۆزىنى ئاندرېئا كاۋالكانتى دەپ يۇرىدىغانلىقىنى، پىرىنسېۋ مېھمانخانىسىدا تۇرىدىغانلىقىنى... ۋاي خۇدايىم، ئۆلىدىغان بولدۇم!

كادرۇس يەنە ھوشىدىن كەتتى. روھانىي ھېلىقى ئىشىنى ئۇنىڭ ئاغزىغا تەگكۈزدى. ياردار يەنە كۆزلىرىنى ئاچتى. ئۇ ھوشىغا كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۆچ ئېلىش تىلىكى بوشاشمىغانىدى.

— ھەممىنى سۆزلەپ بېرەمسىز، ھەزرىتىم؟

— بۇلارنىڭ ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن، ئەلۋەتتە. بۇنىڭدىن باشقىمۇ دەيدىغان نۇرغۇن گەپ بار.

— يەنە نېمە گەپ بار؟

— ئۇ، ئېھتىمال، سىزنى گراف ئۆلتۈرۈۋېتەر دېگەن ئۈمىد بىلەن سىزگە بۇ ئۆيىنىڭ خەرىتىسىنى سىزىپ بەردى. ئاندىن ئۇ خەت ئارقىلىق بۇ ئىشتىن گرافنى ئاگاھلاندۇردى. بۇ چاغدا گراف ئۆيدە بولمىغانلىقتىن، ئۇنىڭ خېتىنى مەن تاپشۇرۇۋالدىم ۋە سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم.

— ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلەمدۇ، ھە؟ — دېدى كادروس، — ئۇمۇ ئۆلەمدۇ؟ گەپ قىلىڭىزچۇ. شۇنداق بولسا، قىينالماي ئۆلىمەن.

— يەنە شۇنداق گەپ بارکى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گراف، — ئۇ سىزنىڭ ئىزىڭىزغا چۈشۈپ بۇ يەرگە كەلدى، سىزنى پايلاپ تۇردى. سىزنىڭ دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقىنىڭىزنى كۆرۈپ، بىر دوقمۇشقا مۆكۈنۈۋالدى.

— سىز كۆرۈپ تۇرغانمىدىڭىز؟

— مەن ساڭا «ئەگەر ئۆيۈڭگە ساق ـ سالامەت يېتىپ بارالىساڭ، سېنى تەڭرى كەچۈرۈپتۇ دەپ ھېسابلايمەن. شۇنىڭ بىلەن، مەنمۇ كەچۈرىمەن» دېگەنىدىمغۇ.

— كۆرۈپ تۇرۇپ مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويمىدىڭىزمۇ؟ — دەپ خىتاب قىلدى كادروس، جەينىكىگە تايىنىشقا تىرىشىپ، — مەن بۇ يەردىن چىقسام ئۇنىڭ مېنى ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ئاگاھلاندۇرۇپ قويمىدىڭىزمۇ؟

— شۇنداق، چۈنكى مەن تەڭرىنىڭ جازاسى بىنېھىقتۇنلۇق قولى ئارقىلىق كەلگەنلىكىنى كۆردۈم. شۇڭا، تەڭرىنىڭ ئىرادىسىگە مۇخالىپ ئىش قىلىشنى كۈناھ دەپ ھېسابلىدىم.

— تەڭرىنىڭ جازاسى! ماڭا ئۇنىڭ گېپىنى قىلماڭ، ھەزىرىتىم. ئەگەر تەڭرى بار بولسا، بەزى كىشىلەر جازاغا تارتىلماي بولاتتى.

— ئالدىرىمايمىز، — دېدى روھانىي، — ئالدىرىمايمىز!

ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق سۈرلۈك ئاڭلاندىكى، كادروسنىڭ تەنلىرى جىغىلداپ كەتتى ۋە ئۇ تەئەججۈپ ئىچىدە گرافقا قاراپ قويدى.

— ئۇنىڭ ئۇستىگە، — دېدى روھانىي، — تەڭرى ھەممە بەندىلەرگە رەھىم قىلىدۇ، ساڭىمۇ رەھىم قىلغان. ئۇ ئالدى بىلەن شەپقەتچى، ئاندىن قالسا جازالىغۇچى بولىدۇ.

— سىز راستىنلا خۇداغا ئىشىنەمسىز؟ — دېدى كادروس.

— ناۋادا بۇرۇن جاھىللىق قىلىپ ئىشەنمىگەن تەقدىردىمۇ، ئەمدى سېنىڭ ھالىڭغا قاراپ ئىشەنگەن بولاتتىم، — دېدى مونتې - كرىستو.

كادروس مۇشتلىرىنى تۈگۈپ، يۇقىرى كۆتۈردى.

— گېپىمگە قۇلاق سال، — دېدى روھانىي گويا ئۇنى ئىمانغا كىرگۈزمەكچى بولغاندەك قوللىرىنى ياردىرىنىڭ ئۈستىدىن كەڭ يېيىپ، — سەن ئۆلۈم ئالدىدىمۇ تەڭرىگە شەك كەلتۈرۈۋاتىسەن، لېكىن تەڭرى ساڭا مۇنداق نەرسىلەرنى ئاتا قىلدى: ئۇ سېنى ساغلام، كۈچلۈك قىلىپ ياراتتى، جېنىڭنى بېقىپ كەتكۈدەك ھۈنەر ـ كەسىپ ئاتا قىلدى، ھەتتا دوستلىرىڭنى زىيادە قىلدى. قىسقىسى، تەڭرى ساڭا شۇنداق ھاياتنى ئاتا قىلدىكى، ھەرقانداق بىر ئىنساپلىق، دىيانەتلىك بەندە بۇنىڭغا شۈكۈر قىلار ئىدى. تەڭرىنىڭ مۇشۇنداق رەھىم ـ شەپقەتلىرىدىن بەھرىمەن بولۇپ ياشاشنىڭ ئورنىغا سەن نېمە قىلدىڭ؟ سەن ھۇرۇنلۇق ۋە مەيخورلۇق پاتقىقىغا پېتىپ قالدىڭ ۋە مەسلىكتە ئۆزۈڭنىڭ ئەڭ سادىق دوستلىرىڭدىن بىرىنى سېتىۋەتتىڭ.

— ياردەم قىلىڭ! — دەپ ۋارقىرىدى كادروس، — ماڭا روھانىي كېرەك ئەمەس، دوختۇر كېرەك. پىچاق مېنىڭ ئۆلىدىغان يېرىمگە تەگمىگەندۇر، مېنى قۇتقۇزۇپ قېلىشقا بولىدۇ!

— سېنىڭ ياراڭنى ساقايتقىلى بولمايدۇ. بايىقى سۆيۈقۇ

لمۇقنى ئىچكۈزمىگەن بولسام، ئاللىقاچان ئۆلۈپ ياتقان بولاتتىم، سۆزۈمگە قۇلاق سال!

— ئاجايىپ غەلىتە روھانىي ئىكەنسىز! — دەپ پىچىرلىدى كادرۇس، — ئۆلۈش ئالدىدا ياتقانلارغا تەسەللى بەرمەكتە يوق، ئۇلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئۈمىدلىرىنىمۇ يوققا چىقىرىدىكەنسىز!

— قۇلاق سال، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى روھانىي، — سەن ئۆز دوستۇڭنى سىتۇەتكەندىن كېيىن، تەڭرى سېنى يەنىلا جازالىمىدى، ساڭا بىشارەت بەردى، سېنى يوقسۇللۇققا، ئاچلىققا قويدى. سەن پانى ئالەمدىكى ھۆزۈر ـ ھالاۋەتلەر بىلەن ئۆتكۈزۈش مۇمكىن بولغان ئۆمرۇڭنىڭ يېرىمىنى ھەسەتخورلۇق بىلەن ئۆتكۈزۈۋەتتىڭ. سەن شۇ چاغلاردىلا جىنايەتكە قول تىقىش كويىدا بولۇپ يۈرگەن، يوقسۇللۇقنى باھانە قىلىپ، ئۆز ـ ئۆزۈڭنى ئاقلىماقچى بولغانىدىڭ. تەڭرى مۆجىزە كۆرسىتىپ، مېنىڭ قوللىرىم ئارقىلىق ساڭا بايلىق بەردى. ئۇ، سەندەك بىر گاداي ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ بايلىق ئىدى. ھالبۇكى، بۇ كۈتۈلمىگەن، ئويلىمىغان، ئاڭلىمىغان بايلىق قولۇڭغا كىرىشى بىلەنلا بۇنىڭغا قانائەت قىلماي قالدىڭ. ئۇنى دەسسەپ كۆپەيتكىڭ كېلىپ قالدى. قانداق ئۇسۇل بىلەن؟ قاتىللىق قىلىش يولى بىلەن. ئاخىرى مەقسىتىڭنى ئەملگە ئاشۇردۇڭ ۋە تەڭرى بايلىقنى قولۇڭدىن تارتىۋېلىپ، ئۆزۈڭنى بەندىلەرنىڭ سوتىغا تۈتۈپ بەردى.

— ئۇ مەن ئەمەس، — دېدى كادرۇس، — ئۇ يەھۇدىينى ئۆلتۈرگەن مەن ئەمەس، كاركونتا.

— توغرا، — دېدى مونتې ـ كىرىستو، — شۇنىڭ ئۈچۈن، چەكسىز شەپقەتلىك تەڭرى جىنىڭنى ئالمىدى، سوتچىلارنى سېنىڭ سۆزلىرىڭگە ئىشەنمەسلىككە ئۈندىدى ۋە ئۇلار سېنى ئۆلتۈرمىدى.

— شۇنداق! ئۇلار مېنى ئۆلۈمگە مەجبۇرىي ئەمگەككە ھۆكۈم قىلىشتى! قالتىس شەپقەت ئىكەن!

— بەتبەخت، ساڭا شۇ شەپقەت كۆرسىتىلگەنده سەن بۇنى شەپقەت دەپ ھېسابلىغانىدىڭ. ئاشۇ ئۆلۈمگە نومۇسقا مەھكۇم بولغىنىڭنى ئاڭلىغىنىڭدا، جان قايغۇسىدا قېلىپ، سىقىلىپ تۇرغان ئېپلاس يۈرىكىڭ خۇشاللىقتىن ئويناپ كەتكەنىدى، چۈنكى سەن ھەممە گۇناھكارلارغا ئوخشاش ئۆز ئىچىڭده «جازا مەيدانىدىن قېچىپ كەتكىلى بولىدۇ، لېكىن گۆر ئىچىدىن قايتا چىقىلى بولمايدۇ» دەپ ئويلايتتىڭ. ئويلىغىنىڭ توغرا بولۇپ چىقتى. تۇرمە دەرۋازىسى ئۇشتۇمتۇت سەن ئۈچۈن ئېچىلدى. تۇلۇنغا بىر ئىنگىلىز كېلىپ قالدى. ئۇ، ساخاۋەت ئۈچۈن ئىككى ئادەمنى ئازاد قىلماقچى بولغان. ئۇ سەن بىلەن ھېلىقى بۇرادەرىڭنى تاللىۋالدى. ساڭا ئاسماندىن يەنە ئامەت چۈشتى. سەن پۇلغىمۇ، ئەركىنلىككىمۇ ئىگە بولدۇڭ. سەن گۇناھكارلار قىسمىتىگە مەھكۇم قىلىنغاندىن كېيىن يەنە ئىنسانىي ھايات كەچۈرۈش پۇرسىتىگە ئېرىشتىڭ. شۇندىن كېيىن سەن بەتبەخت، تەڭرىنى ئۈچىنچى قېتىم ئالدىدىڭ. بۇ قېتىم ساڭا كەلگەن ئامەت بۇ-رۇنقىلىرىدىنمۇ زور ئىدى، لېكىن سەن بۇنىڭغىمۇ شۈكرى قىلمىدىڭ ۋە ھېچقانداق سەۋەبسىز، ئاساسسىز ئۈچىنچى قېتىم جىنايەت ئۆتكۈزدۈڭ. تەڭرىنىڭ تاقىتى تاق بولدى، تەڭرى سېنى جازالىدى.

كادرۇسنىڭ ماغدۇرى بارغانسېرى خوراپ كېتىۋاتاتتى.

— سۇ، — دېدى ئۇ، — ماڭا سۇ بېرىڭ... ئىچىم كۆيۈپ كېتىۋاتىدۇ!

مونتې ـ كىرىستو ئۇنىڭغا بىر ئىستاكان سۇ بەردى.

— شورۇق قۇرۇغۇر بېنىدىتتو، — دېدى كادرۇس ئىستاكانىنى قايتۇرۇپ بېرىپ، — ئۇ قۇتۇلۇپ كېتىدىغان بولدى ـ ده.

— ھېچكىم قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدۇ... بېنىدىتتو جازاغا تارتىلىدۇ!

— ئەمسە سىزمۇ جازاغا تارتىلىسىز، — دېدى كادرۇس، —

چۈنكى سىز روھانىيلىق بۇرچىڭىزنى ئادا قىلمىدىڭىز... سىز بېنىدىتتونىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىگە يول قويماسلىقىڭىز كېرەك ئىدى.

— مەن؟ — گراف شۇنداق كارامىتىدىكى، گويا يارىدارنىڭ تومۇرلىرىدا قان ئۇيۇشۇپ قالغاندەك بولدى، — پىچەقنى مېنىڭ ساۋۇتۇمغا ئۇرۇپ سۇندۇرۇۋالغاندىن كېيىن يەنە بېنىدىتتونىڭ سېنى ئۆلتۈرۈشىگە يول قويماسلىقىم كېرەكمىدى؟ توغرا، ئەگەر سەن سەمىمىيلىك بىلەن توۋا قىلغان بولساڭ، بەلكىم بېنىدىتتونىڭ سېنى ئۆلتۈرۈشىگە يول قويماس ئىدىم. لېكىن سەن قارا كۆڭۈللۈك بىلەن مەككارلىق قىلدىڭ. شۇڭا، مەن تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئىش تۇتتۇم.

— مەن خۇداغا ئىشەنمەيمەن!— دەپ ۋارقىراپ كەتتى كادرۇس، — سەنمۇ ئىشەنمەيسەن... سەن يالغان ئېيتتۇاتسەن... يالغان ئېيتتۇاتسەن!

— ئاغزىڭنى يۇم، — دېدى روھانىي، — تېنىڭدىكى ئەڭ ئاخىرقى قان تامچىلىرى ئېقىپ بولاي دېدى... خۇداغا ئىشەنمىسەڭمۇ، خۇدانىڭ جازاسىغا ئۇچراپ ئۆلۈۋاتسەن! سەن خۇداغا ئىشەنمەيسەن، لېكىن خۇدا گۇناھىڭنى مەغپىرەت قىلىش ئۈچۈن سېنىڭ ھېچبولمىغاندا بىر ئايەت ئوقۇشۇڭنى، بىر ئېغىز سۆزۈڭنى، بىر تامچە كۆز يېشىڭنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ... خۇدا سېنى قاتىلىڭ خەنجىرى بىلەن تىن تارتقۇزماي ئۆلتۈرۈۋېتەلەيتتى، لېكىن ئۇ سېنىڭ توۋا قىلىشىڭ ئۈچۈن ساڭا مۇشۇنچىلىك ۋاقىت بېرىۋاتىدۇ... ئاخىرەتلىكىڭنى ئويلاپ، توۋا قىل!

— ياق، — دېدى كادرۇس، — ياق، توۋا قىلمايمەن. خۇدا، تەقدىر دېگەنلىرىڭ يوق گەپ، بۇ پەقەت تاسادىپىي **توغرا** كېلىپ قالغانلىق.

— خۇدا بار، — دېدى مونتې - كرىستو، — قارا سەن ئۆمىدسىزلىك ئىچىدە خۇدادىن يۈز ئۆرۈپ ئۆلۈۋاتسەن. **مەن** بولسام، باي، بەختلىك ۋە كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغان ھالدا سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرۇۋاتسەمەن. سەن كۆڭلۈڭنىڭ چوڭقۇر يېرىدە خۇداغا ئىشىنىپ تۇرساڭمۇ، يەنىلا ئىشەنمەسلىككە تىرىشىۋاتسەن. مەن بولسام، ئۇنىڭغا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلمەن.

— سىز زادى كىم؟ — دېدى كادرۇس نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن گرافقا تىكىلىپ.

— ئوبدان قارا، — دېدى مونتې - كرىستو ۋە شامنى قولىغا ئېلىپ، يۈزىگە يېقىن تۇتتى.

— سىز روھانىي... بۇزونى ھەزرەت...

مونتې - كرىستو ياسالما چېچىنى ئېلىۋەتتى ۋە ئاق يۈزىگە شۇنچە ياراشقان ئۇزۇن قارا چاچلىرىنى سىلكىتتى.

— ياللا، — دېدى كادرۇس قورقۇنچ ئىچىدە، — ئەگەر چېچىڭىز قارا بولمىسا، سىزنى ھېلىقى لورد ئۇيىلمور ئىسىملىك ئىنگلىز دېگەن بولاتتىم.

— مەن بۇزونى ھەزرەتمۇ ئەمەس، لورد ئۇيىلمورمۇ ئەمەس، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئوبدانراق قارا، ئۆتمۈشۈڭگە، ئەڭ بۇرۇنقى ئۆتكەن كۈنلىرىڭگە قارا.

گرافنىڭ بۇ سۆزلىرىدە شۇقەدەر جەلپ قىلىش كۈچى بار ئىدىكى كادرۇسنىڭ خۇنۇكلىشىپ كېتىۋاتقان ھېس - تۇيغۇلىرى ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىم يەنە جانلاندى.

— راست، — دېدى ئۇ، — مەن سىزنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىلمەن، سىز بىلەن تونۇش بولغاندەك ھېس قىلىۋاتىمەن.

— شۇنداق، كادرۇس، سەن مېنى كۆرگەن، مەن بىلەن تونۇش ئىدىڭ.

— زادى كىم سىز؟ مېنى تونۇسىڭىز نېمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىۋاتسامۇ قاراپ تۇرىسىز؟

— چۈنكى، ئەمدى سېنى ھېچقانداق قىلىپمۇ قۇتۇلدۇرغىلى بولمايدۇ، كادرۇس، ساڭا ئەجەللىك زەربە بېرىلدى. ئەگەر

سېنى قۇتقۇزۇشقا مۇمكىن بولسا، تەڭرى شەپقىتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىپادىسىنى كۆرگەن بولاتتىم ھەمدە ئاتامنىڭ قەبرىسى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سېنى قۇتقۇزۇپ، توۋا قىلدۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىپ باققان بولاتتىم.

— ئاتاڭنىڭ قەبرىسى بىلەن! — دېدى كادرۇس. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ھاياتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئۇچقۇنى چاقنىدى ۋە ئۇ جەمىكىگە تايىنىپ، قەسەملەر ئىچىدىكى ئەڭ مۇقەددەسى قەسەمنى تىلغا ئالغان بۇ كىشىگە تىكىلىپ قاردى،— ئېيتقىنا، سەن كىم؟

گراف ئۇنىڭ جان تالىشىشنى كۆزىتىپ تۇراتتى ئۇ، ياردەرنىڭ جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغانلىقىنى چۈشەندى ـ دە، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېگىشىپ، خاتىرجەم ۋە غەمكىن كۆزلىرى بىلەن قاردى.

— مەن... — دېدى ئۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا. — مەن...

ئۇ باجايىكى، ئۆزى ئېيتقان سۆزدىن ئۆزىمۇ قورقۇۋاتقاندەك ئاۋازىنى بوش چىقىرىپ، ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئېيتتى. بۇ ئىسىم ئۇنىڭ سەل ـ پەل ئېچىلغان لەۋلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئاران ئاڭلاندى.

كادرۇس تىزلىنىپ تۇرۇپ قوللىرىنى ئالدىغا سوزدى. ئاندىن ئەڭ ئاخىرقى كۈچىنى يىغىپ، سەنتۈرۈلۈپ تۇرۇپ، ئالقانلىرى جۈپلەنگەن قوللىرىنى ئاسمانغا قارىتىپ كۆتۈردى.

— ئاھ خۇدا، خۇدايىم، — دېدى ئۇ، — ساڭا ئىشەنمەي يۈرگىنىمنى كەچۈرگىن. سەن بار، سەن ھەقىقەتەن ئەرشتىكى ئاتا، زېمىندىكى سودىيە! خۇدايىم، سېنى ئۇزاقتىچە رەت قىلىپ كەلگىنىمدىم! خۇدايىم، جېنىمنى قوبۇل قىلغىن!

كادرۇس ۋارقىراپ تۇرۇپ ئېيتىلغان ئاشۇ ئاداقىسىز سۆزلەردىن كېيىن ئاخىرقى قېتىم بىر تىنىق ئالدى ـ دە، كۆزلىرىنى يۇمۇپ، يىقىلدى. ئۇنىڭ جاراھەتلىرىدىن قان ئېقىش توختىدى.

ئۇ ئۆلگەنىدى.

گراف دەھشەتلىك جان تالىشىشتا چىرايى پۈرۈشۈپ كەتكەن جەسەتكە قاراپ تۇرۇپ، سىرلىق ئاۋازدا خىتاب قىلدى:

— بىر!

ئارىدىن ئون مىنۇت ئۆتكەندە ئەلى ۋە دەرۋازىۋەن چاقىرىپ كەلگەن دوختۇر بىلەن خانلىق مۇپەتتىش ئۆيگە كىرىشتى. ئۆلۈكنىڭ باش تەرىپىدە قىرائەت قىلىپ ئولتۇرغان بۇزۇنى ھەرەت ئۇلارنى قارشى ئالدى.

بۇ كىتاب موسكۋا بەدىئىي ئەدەبىيات نەشرىياتىنىڭ 1955 - يىلى رۇسچە نەشرى ۋە بېيجىڭ خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتىنىڭ 1978 - يىل 12 - ئاي 1 - نەشرىدىكە ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据莫斯科文艺出版社1955年俄文版和北京人民出版社1978年12月第1版翻译出版。

گراف مونتې - كرىستو (3)

ئالېكساندر دىيۇما

تەرجىمە قىلغۇچى: پەرھات جىدلان

مەسئۇل مۇھەررىرى: مەھەممەتروھىم كېرىمى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھەر ئازادلىق كوچا №306)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتر 1/32
باسما تاۋىقى: 18 قىستۇرما ۋاراقى: 1
1986 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
1987 - يىل 8 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: M10098·1149
تىراژى: 3،000 — 1
باھاسى: 1.40 يۈەن

基度山伯爵 （3）（维吾尔文）
大仲马 著 帕尔哈提 译
责任编辑：买买提·热依木

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放路306号）
新疆新华书店发行 新疆新华印刷二厂印刷
850×1168毫米 32开本 18印张 1插页
1986年10月第1版 1987年8月第1次印刷
印数：1——3,000

统一书号：M10098·1149 定价：1.60元